

**T.C.
ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**OSMANLI DEVLETİ'NİN SON DÖNEMLERİNDE
TÜRK BASINI VE YENİ GAZETE
(R.1334/M.1918 TARİHLİ 1565[1]-1579.[15]
SAYILARININ TRANSKRİPSİYONU VE FİHRİSTİ)**

Yüksek Lisans Tezi

İlkay DURMUŞLU

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Nurettin BİROL

ERZİNCAN 2011

EK 3: TEZ KABUL TUTANAĞI

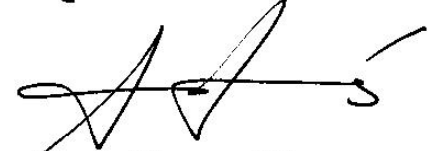
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

“ Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Türk Basını ve Yeni Gazete (1334/1918-1565-1579. Sayılarının Transkripsiyonu ve Fihristi)” adlı çalışma, Tarih Anabilim Dalında jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul edilmiştir.

Danışman / Jüri: Yrd. Doç. Dr. Nurettin BİROL

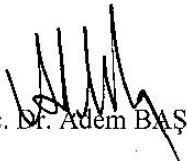
Jüri : Yrd. Doç. Dr. Erol KAYA

Jüri : Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir GÜL

Yukarıdaki imzalar, adı geçen öğretim üyelerine aittir. 14 / 09 / 2011

Doç. Dr. Adem BAŞIBÜYÜK
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bilimsel araştırmaların güvenilir ve objektif olması, araştırmanın dayandığı belgelerle doğru orantılıdır. Bu açıdan sosyal bilimlerde, yazılı kaynakların önemi tartışılmazdır. Yazılı kaynaklar yaşanmış ya da yaşanmakta olan olayların üzerindeki tespitleri bakımından oldukça önemlidir.

Basın, tarih araştırmalarında, dönemin siyasî, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmelerini toplumsal açıdan değerlendirebilmek için önemli bir kaynaktır. Kamuoyu oluşturma, kamuoyunu yönlendirme ve toplumu bilgilendirme görevlerini üstlenen basın, çok büyük bir güçtür. Bu açıdan günümüzde basına 4. güç denmesi, bunun önemine dikkat çekmektedir.

Osmanlı Devleti'nde Türkçe basın-yayın faaliyetlerinin başlangıcı, 1822'de Mısır'da Mehmed Ali Paşa tarafından yayınlanan Vakayi-i Mısriyye'dir. Daha sonra, II. Mahmud döneminde, halkın devletin isleyişi ile ilgili haberleri öğrenmesi amacıyla 1831'de İstanbul'da, Takvim-i Vakayi' isimli yarı resmî nitelikteki bir gazete ile yayınlanmaya başlanmıştır.

1876 yılında ilan edilen I. Meşrutiyet ve Kanun-i Esasî ile devlet anayasal sisteme geçmiş, anayasal sistemin kısa süreli olması sebebiyle de basın-yayın faaliyetleri sekteye uğramıştır. 1908'de ikinci kez ilân edilen Meşrutiyet ile Osmanlı Devleti'nde yayınlanan gazete sayısı 200'ü aşmıştır.

II. Meşrutiyet'in ilanı ile Türk basınında meydana gelen patlama, Yeni Gazete adında önemli bir yayının da gün yüzüne çıkmasını sağlamıştır. Abdullah Zühdü ve Mahmud Sadık'ın kurdukları bu gazete, 1908-1913 ve 1918-1919 yılları arasında iki dönemde, toplam 1828 sayı okuyucu ile buluşabilmiştir.

Çalışmamıza konu olan kısım, Yeni Gazete'nin 30 Kasım 1918'de çıkmaya başlayan ilk 15 sayısıdır. Giriş bölümünde Mütareke Dönemi ve İstanbul'un genel durumu, Birinci Bölümde Osmanlı Basın Tarihi ve Yeni Gazete'den bahsedilmiş, İkinci Bölümde 1565 ile 1579 arası ilk 15 sayının transkripsiyonu yapılmış, Üçüncü Bölümde aynı sayıların fihristi yapılarak, Sonuç bölümü ile çalışma tamamlanmıştır.

Bu çalışmaya hazırlık yaparken kuşkusuz en sıkıntı çektiğimiz şey, gazetenin orijinal nüshalarının, buldukları kütüphanelerde halen âtil durumda bulunmaları

olmuştur. Ulaşabildiğimiz nüshaların özellikle ilk birkaç sayısı Ekler kısmında verildiği üzere, aşırı derecede yıpranmıştır. Bu da okumada ciddi sıkıntılar çıkarmıştır.

Transkripsiyon sırasında, gazetenin orijinal nüshalarında yıpranmış kısımlar bulunması nedeniyle, bazı eksiklerimiz olmuştur. Çok olmamakla beraber yıpranma dolayısıyla okunamayan yerler (...) şeklinde, okunmasında şüpheye düşülen kişi ve yer adları (?) şeklinde belirtilmiştir. Gazetede geçen o dönemin diğer gazetelerinin isimlerine, kaynak eserleri tarayarak ve internet ortamında arama yaparak ulaşmaya çalıştık. Bir kısmına ulaştık da, bazılarında ulaşamadığımızdan, o gazetelerin isimlerini transkripsiyonunu yaptığımız gibi verdik.

Mütareke Dönemi'ni anlamak için, bu dönemde yayımlanmış gazete ve dergilerin incelenip, değerlendirilmesi oldukça önemlidir. Bu maksatla ele aldığımız Yeni Gazete, muhtevası ile Mütareke yıllarında sosyal, kültürel, iktisadî ve siyasî bakımdan dönem hakkında ayrıntılı bilgiler veren önemli bir kaynak olmuştur.

Yeni Gazete ile ilgili bir tez çalışması düşüncesini uygulamaya geçirirken, her aşamada yardımlarını gördüğüm danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Nurettin BİROL'a, gazetenin nüshalarının temininde Yrd. Doç. Dr. Erol KAYA'ya, olumlu tavsiyeleri ve yönlendirmeleri için Yrd. Doç. Dr. Abdülkadir GÜL ve Dr.Yusuf Ziya KESKİN'e, yazım aşamasındaki yardımları için değerli kardeşlerim Muharrem USLU ve Şadan DURMUŞLU'ya, destekleri için de kıymetli aileme teşekkür ederim.

İlkay DURMUŞLU

Erzincan 2011

ÖZET

Osmanlı Devleti'nde Türkçe basın-yayın faaliyetlerinin başlangıcı, 1822'de Mısır'da Mehmed Ali Paşa tarafından yayınlanan Vakayi'-i Mısriyye'dir. Daha sonra, II. Mahmud döneminde, halkın devletin işleyişi ile ilgili haberleri öğrenmesi amacıyla 1831'de İstanbul'da, Takvim-i Vakayi' isimli yarı resmî nitelikteki bir gazete yayınlanmaya başlanmıştır.

Yakın tarihimizde basın-yayın hareketlerini Tanzimat Dönemi, I. Meşrutiyet Dönemi, II. Meşrutiyet Dönemi, Mütareke ve Millî Mücadele Dönemi olmak üzere incelemek mümkün olmaktadır.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde yayınlanmaya başlayan Yeni Gazete de, Türk basınında önemli bir yer edinmiştir. İttihad ve Terakki Cemiyeti'ne muhalif olmakla birlikte, Sadrazam Kâmil Paşa ve Ahrar Fırkası'nın yayın organı gibi görülen Yeni Gazete, İngiliz yanlısı bir yayın politikası da izlemiştir.

Özellikle, ikinci yayın döneminde İngiliz yanlısı tutumunu devam ettirmekle birlikte, İstanbul Hükûmeti'ne yakın bir yayın politikası takib etmiş ve bu sebeple bir nevi Hükûmetin yayın organı haline dönüşerek, birçok vilâyet ve mutasarrıflıkta, Hükûmet destekli abone temîni çalışmaları yapılmıştır.

Çalışmamıza konu olan bu gazetenin, Mütareke Döneminde yayınlanan ilk 15 sayısının (1565-1579) transkripsiyonu ve fihristi, yayınlandığı döneme ait olaylara geniş bir perspektiften bakılmasında, kamuoyunun en çok tartıştığı veya tepki verdiği konuların öğrenilmesinde, belirli bir fikir ve gaye etrafında kendi toplumunu etkileyebilme ve yönlendirebilme gücünün ölçülmesinde önemli faydalar sağlayan bir yayın organı ve hatta başvurulması gereken önemli bir kaynak olması açısından, araştırmacılara kolaylık sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Basın, Yayın, Osmanlı Devleti, Mütareke Dönemi, İstanbul Basını, Kâmil Paşa, Yeni Gazete.

ABSTRACT

In Ottoman Empire, the beginning of media activities that published in 1822 by Mehmed Ali Paşa in Egypt is Vakayi-i Mısriyye. Then, in II. Mahmud period in order to learn about the news with the functioning of the state is published a semi official newspaper called Takvim-i Vekayi in 1831, in Istanbul.

It is possible to examine media movements of the recent history to Tanzimat Period, I. Meşrutiyet Period and II. Meşrutiyet Period, Armistice and the National Struggle Period.

In Yeni Gazete, which began running in II. Meşrutiyet era has an important place in Turkish Press. Although it is against the Ittihad and Terakki Community, Yeni Gazete which seen as Sadrazam Kâmil Pasha and Ahrar Fırka's publication organ followed pro-British side publishing policy.

Especially in the second publication term, with the carrying on pro-British side has followed close publication policy to Istanbul Government and that's why with many provinces and mutasarrıf transformed into a kind of government's publication organ were carried out government backed acquisition of subscriber.

In Yeni Gazete that started running in II. Meşrutiyet Period has an important place in the Turkish press. The study which is the subject of this paper, published the first 15 (1565-1579) during the Armistice of the transcription, in looking the events that published with a wide perspective, the most discussed issues or reaction to learning of public opinion, around a specific idea and aim to influence their own society and the power to direct measurement a publication that provides significant benefits and even resorted to be in terms of an important resource, will make it easier for researchers.

Keywords: Press, Release, the Ottoman Empire, the Armistice Period, Istanbul Press, Kâmil Pasha, The Yeni Gazete.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	III
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
KISALTMALAR.....	X

GİRİŞ

XX. YÜZYILIN BAŞINDA OSMANLI DEVLETİ VE İSTANBUL'UN GENEL DURUMU

1. XX.Yüzyılın Başında Osmanlı Devleti'nin Siyasî Durumu	1
1.1 I.Dünya Savaşı	1
1.2 Mondros Mütarekesi	12
2. Osmanlı Basınının Mondros Mütarekesi ve İşgallere Yaklaşımı	18
3. Mütareke Döneminde İstanbul'un Genel Durumu.....	23
3.1 Sosyal Durum	24
3.2 Siyasî Durum	28
3.3 Ekonomik Durum	38
3.4 Demografik Durum	41

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI BASIN TARİHİ VE YENİ GAZETE

1. Basın ve Osmanlı Devleti'nde Basın Hareketleri.....	46
1.1 Tanzimat Dönemi	57
1.2 Birinci Meşrutiyet Dönemi	67
1.3 İkinci Meşrutiyet Dönemi	71
1.4 Mütareke ve Millî Mücadele Dönemi	75
1.4.1. İstanbul Basını	77
1.4.2. Anadolu Basını	82
1.4.2.1 Millî Mücadeleye Öncülük Eden Gazeteler	83
1.4.2.2 Millî Mücadeleye Destek Olan Gazeteler	86

1.4.2.3 Millî Mücadeleye Karşıt Gazeteler	91
2. Yeni Gazete.....	95
2.1 Genel Özellikleri	96
2.2 Nüshaları	97
2.3 Dili ve Haber kaynakları	97
2.4 Teknik Özellikleri	98
2.5 İdâresi, Yazarları ve Ücreti	98
2.5.1. İdâresi	98
2.5.2. Yazarları	98
2.5.3. Ücreti	105
2.6 Genel Yayın Politikası	105

İKİNCİ BÖLÜM

YENİ GAZETE’NİN 1565-1579. SAYILARININ TRANSKRİPSİYONU

1. 1565 (1) Numaralı Yeni Gazete’nin Transkripsiyonu	115
2. 1566 (2) Numaralı Yeni Gazete’nin Transkripsiyonu	141
3. 1567 (3) Numaralı Yeni Gazete’nin Transkripsiyonu	167
4. 1568 (4) Numaralı Yeni Gazete’nin Transkripsiyonu	193
5. 1569 (5) Numaralı Yeni Gazete’nin Transkripsiyonu	220
6. 1570 (6) Numaralı Yeni Gazete’nin Transkripsiyonu	246
7. 1571 (7) Numaralı Yeni Gazete’nin Transkripsiyonu	272
8. 1572 (8) Numaralı Yeni Gazete’nin Transkripsiyonu	298
9. 1573 (9) Numaralı Yeni Gazete’nin Transkripsiyonu	324
10. 1574 (10) Numaralı Yeni Gazete’nin Transkripsiyon	350
11. 1575 (11) Numaralı Yeni Gazete’nin Transkripsiyonu	376
12. 1576 (12)Numaralı Yeni Gazete’nin Transkripsiyonu	405
13. 1577 (13) Numaralı Yeni Gazete’nin Transkripsiyonu	432
14. 1578 (14) Numaralı Yeni Gazete’nin Transkripsiyonu	457
15. 1579 (15) Numaralı Yeni Gazete’nin Transkripsiyonu	482

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YENİ GAZETE'NİN 1565-1579. SAYILARININ FİHRİSTİ

1. 1565 (1) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi	505
2. 1566 (2) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi	506
3. 1567 (3) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi	509
4. 1568 (4) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi	511
5. 1569 (5) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi	513
6. 1570 (6) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi	515
7. 1571 (7) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi	517
8. 1572 (8) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi	520
9. 1573 (9) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi	522
10. 1574 (10) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi	524
11. 1575 (11) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi	526
12. 1576 (12) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi	528
13. 1577 (13) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi	530
14. 1578 (14) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi	533
15. 1579 (15) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi	535
SONUÇ	538
BİBLİYOGRAFYA	541
EKLER	551
ÖZGEÇMİŞ	576

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser.
a.g.b.	Adı geçen bölüm.
a.g.m.	Adı geçen makale.
a.g.t.	Adı geçen tez.
ATAM	Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi.
ATASE	Genel Kurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı.
BA.	Başbakanlık Osmanlı Arşivi.
Bkz.	Bakınız.
C.	Cilt.
ÇTTAD	Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi.
DH. KMS.	Dâhiliye Nezâreti Kalem-i Mahsus.
DH. MKT.	Dâhiliye Nezâreti Mektubî Kalemi.
DH. MUI.	Dâhiliye Nezâreti Muhaberat-ı Umumî.
DH. ŞFR.	Dâhiliye Nezâreti Şifre Kalemi.
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
D.N.	Defter No.
DTCF	Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi.
G.N.	Gömlek No.
Haz.	Hazırlayan.
İSAM	İslamî Araştırmalar Merkezi.
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı.
OTAM	Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi.
Sa.	Sayı.
s.	Sayfa
TTK	Türk Tarih Kurumu.
Yay.	Yayınları.
ZB.	Zabtiye Nezâreti

GİRİŞ

XX. YÜZYILIN BAŞINDA OSMANLI DEVLETİ VE İSTANBUL'UN GENEL DURUMU

1. XX. Yüzyılın Başında Osmanlı Devleti'nin Siyasî Durumu

1.1 Birinci Dünya Savaşı

XIX. Yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli alanları, büyük devletler arasındaki mücadelelere konu olmuştur. Bu mücadeleler çerçevesinde Batılıların uyguladıkları politikalar Osmanlı Devleti'nin çöküşüne önemli derecede etki etmiştir. Nitekim XIX. Yüzyıl içerisinde ve XX. Yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti'nin girdiği savaşların çoğu, bu politikaların sonucu olarak ortaya çıkmıştır.¹

XX. Yüzyıla girilirken emperyalizmin belli bir noktaya ulaştığını ve paylaşımın, Osmanlı coğrafyası dışında tamamlandığını görmekteyiz. Artık sıra Osmanlı Devleti üzerindeki emperyalist rekabet ve çatışmaların bir sonuca bağlanmasına gelmiştir.²

Osmanlı Devleti, II. Meşrutiyet'in ilânının hemen ertesinde Bosna-Hersek, Bulgaristan'ın bağımsızlık ilânı gibi meselelerin yanı sıra Girit'in Yunanistan'a katılması ve Boğazların Rusya'ya açılması gibi girişimlerle de uğraşmak zorunda kaldı. Fakat Avrupa'da tansiyonun daha fazla artmasını istemeyen İngiltere ve Fransa hatta Almanya gibi Avrupa dengesinin önemli isimleri, bu yeni iki gelişmeye biraz da kendi menfaatleri çerçevesinde pek sıcak bakmamışlar ve ufak tefek değişikliklerle mevcut statükonun korunmasını sağlamışlardır.³

Bosna-Hersek ve Bulgaristan meselelerinde önemli bir prestij kaybına uğrayan yeni yönetim içinde de önemli sorunlarla uğraşmaya başlamıştı. Meşrutiyet'in ilânı üzerine Avrupa'da yaşayan Jön-Türkler İstanbul'a dönmüşlerdi. Tabii, bunlar, aralarındaki görüş ayrılıkları ve çatışmalarını da beraberlerinde getirmişlerdi. Bu arada Prens Sabahattin ve Ahmet Rıza Bey gibi tanınmış isimler de geriye dönmüşlerdi. İttihat ve Terakki bu gelenlerden bir kısmını kendi içine almadı. Bu ise bir mücadele doğurdu. İttihat ve Terakki'ye muhalif bir takım cemiyet ve

¹ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, C.1-2: 1914-1995, İstanbul 1998, s.51-54.

² Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1789-1914)*, Ankara 1997, s.625,652-654.

³ F.Armaoğlu, (1997), s.611-628.

partiler ortaya çıkmaya başladı. Fedakâran-ı Millet Cemiyeti, Osmanlı Ahrar Fırkası ve İttihad-ı Muhammedî Fırkası ilk kurulanlar arasındadır.

İttihat ve Terakki, Osmanlı toplumunun geleneksel bir yapıya sahip olmasından dolayı gençlerin başa geçmesinin yadrganması, parti ileri gelenlerinin yönetim sanatını bilmemeleri ve II. Meşrutiyeti iktidara gelmek için ilân ettirdiler denmesin gibi sebeplerden dolayı hükûmet sorumluluğunu üzerine almamış fakat buna rağmen dışarıdan hükûmet işlerine müdahale ederek bir denetleme iktidarı kurmuştu.⁴

İttihat ve Terakki'nin hükûmete dışarıdan müdahaleleri gerek kamuoyundan gerekse muhalefet cephesinden sert tepki almaya başlamıştı. II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte toplum yaşamında da büyük bir canlanma olmuş ve birçok gazete, dergi, kitap yayınlanmaya başlanmıştı. Aynı sıralarda yaşanan hızlı değişimler içinde, yavaş yavaş orduda da huzursuzluklar çıkmaya başlamıştı. İttihat ve Terakki'nin orduya bir düzen getirmek amacıyla özellikle alaylı subaylar arasında giriştiği temizlik hareketi, İttihat ve Terakki'li bazı subayların şımarık davranışları ve hepsinden önemlisi, ordu ile siyasetin iç içe girmiş olması bu huzursuzluğu daha da artırmakta idi.

Balkanlardaki siyasî bunalımların yanı sıra, bir grup Meşrutiyet karşıtı ayaklanarak isyana başvurmuşlardı. Tarihte “31 Mart(13 Nisan 1909) Vak'âsı” olarak anılan bu olay, hürriyete karşı bir başkaldırmadır. İstanbul'da terör havası oluşturularak bazı önemli kişiler de katledilmişlerdir. Bu başkaldırma olayına karşı, Selanik ve Edirne'deki kuvvetler “*Hareket Ordusu*” adı ile İstanbul'a yürümüştür. 21 Nisan 1909'da İstanbul'a gelen Hareket Ordusu, üç gün içinde ayaklanmayı bastırılmış ve tehlikeyi önlemiştir. Bu olaydan sonra II. Abdulhamid tahttan indirilerek yerine V.Mehmed Reşâd getirilmiştir.⁵

31 Mart Vak'âsı, bütün ayrıntılarıyla bugüne kadar aydınlatılmamış olmakla beraber İttihad-ı Muhammedî Fırkası ile Osmanlı Ahrar Fırkası'nın ve dolayısı ile Prens Sabahaddin Bey'in ayaklanmaya destek verdikleri görüşü genel kabul görmektedir. İstanbul'daki İngiliz elçiliği mensuplarının da olaya karıştıkları tesbit

---

⁴ F.Armaoğlu, (1997), s.604-605.

⁵ Hamza Eroğlu, *Türk İnkılâp Tarihi*, Savaş Yayınları, Ankara 1990, s.67.

edilmiştir.⁶ 31 Mart Vak'âsı üzerine çalışmış olan Sina Akşin, laiklik savunucularının hadiseyi dinci gericiliğin çok belirgin bir örneği olarak gördüklerini kaydeder. Ancak ona göre ayaklanmada parola “Şeriat isteriz” idiyse de gerçekte ayaklanmanın baskın niteliği, muhalefetin İttihad ve Terakki'ye karşı giriştiği, fakat kötü düzenlendiği için ne olduğu pek belirmemiş, başarıya ulaşamamış bir askerî hükûmet darbesidir.⁷

Bundan sonra 1909'da anayasada değişiklikler yapılarak parlamenter bir rejime yönelinmiş; hükümdarın yetkileri sınırlandırılmış, kabinenin meclise karşı sorumlu olması ilke olarak kabul edilmiş, yasama organının bağımsızlığı kabul edilerek yetkileri genişletilmiştir. Değişikliklere rağmen durum düzelmemiş, içerde ve dışarıda büyük gaileler çıkmış, artan mâlî zorlukların yanı sıra, Arnavutluk'ta ve Arap ülkelerinde ayaklanmalar çıkmıştır.⁸

Devletin içinde bulunduğu bu olumsuz hava devam ederken, 1911 yılında *Trablusgarp Savaşı*, 1912 yılında *I.Balkan Savaşı*, 1913 yılında da *II. Balkan Savaşı* çıkmıştır.

Gözlerini Kuzey Afrika'ya dikmiş olan İtalya, 23 Eylül 1911'de Bâb-ı 'Âlî'ye bir nota verdi. Bahanesi Osmanlıların İtalyan teb'âhılara yeterince iktisadî imtiyaz tanımamasıydı. Bunu 28 Eylülde ultimatome izledi ve İtalyanlar Trablusgarp'ı işgale başladılar. Büyük güçlerin işgale sessiz kalmaları, Osmanlı Devleti'ni siyasî arenada yalnız bırakmış ve Devlet işgale resmî bir karşılık verememişti. 5 Kasım 1911'de de İtalya, Trablusgarp'ı ilhâk ettiğini bütün dünyaya ilan edecekti.⁹

Daha Trablusgarp Savaşı sonuçlanmadan, Balkanlardaki ıslahat çabalarına rağmen bölgedeki ayrılıkçıların azmiyle Balkan Savaşı başlar başlamaz, Rusya'nın da desteği ile Bulgaristan, Balkan ittifakının temeli olan Bulgar-Sırp ittifakı için harekete geçti. 1 Ağustos 1912'de bombalar patlamaya başladı ve 26 Ağustos'ta Bulgarlar savaş kararı alarak, 13 Eylül'de Sırp ve Yunan hükûmetleriyle birlikte

---

⁶ Bayram Kodaman, *Osmanlı Siyasî Tarihi(1876-1920)*, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C.12(Osmanlılar III), Çağ Yay., İstanbul 1993, s.71.

⁷ Mim Kemal Öke, *Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu*, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C.12(Osmanlılar III), Çağ Yay., İstanbul 1993, s.253. Ayrıca bkz. Sina Akşin, *100 Soruda Jön Türkler ve İttihad ve Terakki*, İstanbul 1980, s.125.

⁸ H.Eroğlu, a.g.e., s.67.

⁹ M.K.Öke, a.g.b., s.271. Ayrıca,Trablusgarp Savaşı için, bkz. Hamdi Ertuna, *1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal*, Genel Kurmay ATASE Bşk. Yay., Ankara 1984.

Bâb-ı ‘Âlî’ye bir nota verdiler. Notanın esası, Balkanların Osmanlı hâkimiyetinden çıkarılmasına müstenittir.¹⁰ Bâb-ı ‘Âlî’ notayı kabul etmeyince, ilk olarak 8 Ekim 1912’de Karadağ, ardından 17 Ekim 1912’de Bulgaristan, Sırbistan ve 19 Ekim 1912’de Yunanistan, Osmanlı Devleti’ne savaş ilan ettiler.¹¹ Trablusgarb meselesi İtalyanların isteğine uygun, 18 Ekim 1912’deki Uşi Antlaşması ile bir sonuca bağlanarak, Osmanlı Devleti dikkatini Balkanların müdafaasına çevirdi. Ancak, İstanbul için Balkan Savaşı bir hezimetler kâbusuna dönüştü ve birleşik düşmanlar Çatalca hattında zorlukla durdurulabildi.¹²

Bâb-ı ‘Âlî’nin mütâreke istekleri üzerine 17 Aralıkta Londra’da başlayan görüşmeler, anlaşma sağlanamayınca 6 Ocak 1913’te dağıldı.¹³ Bu esnada Bâb-ı ‘Âlî’de heyecanlı günler yaşanıyordu. Kâmil Paşa kabinesini, Edirne’yi Bulgarlara terk etmekle suçlayan İttihatçılar Türk siyasî hayatına armağan ettikleri komitacı tavrıyla 23 Ocak 1913’te başlarında Enver Paşa ve Yakub Cemil’in de bulunduğu bir avuç fedâ’i ile Bâb-ı ‘Âlî’yi basarak hükûmeti zorla istifa ettirdiler. Tarihimize “*Bâb-ı ‘Âlî Baskını*” olarak geçen bu vak’adan sonra tamamen İttihatçı yanlısı Mahmud Şevket Paşa hükûmeti kuruldu.¹⁴ Mahmut Şevket Paşa’yı sadrazam yapan İttihat ve Terakki artık iktidarı doğrudan doğruya ele almış, özlediği parti diktatörlüğünü tam anlamı ile oluşturmuştu(23 Ocak 1913).¹⁵ Yeni hükûmet Edirne’yi kurtarmak için 4 Şubat 1913’te Çatalca hattında savaşa başladıysa da Edirne, Yaya ve İşkodra birbiri ardına düştü. Arnavutluktaki birlikler Sırp'lara teslim oldu. Osmanlı Devleti yeniden Londra Konferansı’na döndü ve 30 Mayıs 1913’te Londra Antlaşmasını imzalayarak, Midye-Enez hattına geriledi. Böylece Türkler Rumeli’nden atılmış oldular.

İçerde bu gelişmeler yaşanırken, Balkanlarda da tekrar hareketlilik başlamıştı. Bu kadar kolay bir zaferi Balkan devletleri bile tahmin etmemişti. Fakat Osmanlı Devleti’nin Balkanlarda bıraktığı boşluk, yeniden uluslararası çekişmeleri ortaya

---

¹⁰M.K.Öke, a.g.b., s.271. Ayrıca, Balkan Savaşları için, bkz. Mahmud Muhtar Paşa, *Balkan Harbi*, Haz. M.Z. Ergin, İstanbul 1979.

¹¹H.Eroğlu, a.g.e., s.70.

¹²M.K.Öke, a.g.b., s.271.

¹³BKodaman, a.g.b., s.168.

¹⁴B.Kodaman, a.g.b., s.74.

¹⁵F.Armaoğlu, (1997), s.674-676; Sina Akşin, *Ana Çizgileriyle Türkiye’nin Yakın Tarihi*, C.I, İstanbul 1997,s.90-93.

çıkardı. Başta Balkan devletçikleri olmak üzere, büyük devletler mirastan daha fazla pay almanın yollarını aramaya başladılar. Anlaşmazlığa sebep olan bölgeler Arnavutluk ve Makedonya idi.¹⁶

Sırbistan, askerî harekât dolayısı ile kendisine ayrılandan daha büyük bir bölgeyi ele geçirmiş ve geri vermeyince, uyuşmazlığın düğüm noktası oluşmuştu. Yunanlılar ise, Bulgarların Ege kıyısına ulaşmış olmasına sert tepki vermişler ve bu durum Sırbistan ile Yunanistan'ı birbirine yaklaştırarak aralarında ittifak andlaşması akdine sebep olmuştu. Bu yakınlaşmayı gören Bulgaristan, Haziran 1913'te tam hazırlıklarını yapamayan bu devletlere saldırdı.¹⁷ Fırsatı değerlendirmek isteyen Romanya ve Karadağ Bulgaristan'a savaş açtılar. Bulgarlar beş devletle birden harb etmek zorunda kaldılar.

Osmanlı Devleti'nde iktidardaki İttihad ve Terakki, hem bozulan maneviyatı düzeltmek ve hem de Edirne'yi kurtarmak için fırsattan istifade ederek 18 Temmuz 1913'te Bulgaristan'a savaş ilan etti. Türk ordusunun taarruzu ile Bulgarlar geri çekilince Enver Bey emrindeki Türk kuvvetleri Edirne'yi geri aldı. Ancak büyük devletlerin müdahalelerinden çekinilince Meriç nehri geçilemedi.¹⁸

II. Balkan Savaşı sonunda Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında 29 Eylül 1913 tarihinde imzalanan İstanbul Barış Antlaşmasına göre Meriç Nehri sınır olup, nehrin batısında yer alan Dimetoka Türk sınırları içinde yer aldı.

Yunanistan ile akd edilecek barış antlaşması güçlükler nedeniyle uzamış, Ege Adalarının durumu, Londra'daki elçiler konferansına bırakılmıştır. 14 Kasım 1913'e imzalanan Atina Barış Antlaşması'nda ise Girit kesin olarak Yunanistan'a terk edilmiş, Yunanistan'da kalan Türklerin durumları da düzenlenmiştir.¹⁹

Osmanlı Devleti'nin, artık ortak sınırı kalmayan Sırbistan ile de 13 Mart 1914'te İstanbul'da yaptığı antlaşmanın konusu sadece Sırbistan'da kalan Türklerin statüsünü kapsıyordu.

---

¹⁶ B.Kodaman, a.g.b., s.168.

¹⁷ H.Eroğlu, a.g.e., s.71.

¹⁸ B.Kodaman, a.g.b., s.169.

¹⁹ H.Eroğlu, a.g.e., s.71.

Böylece eski gücünü yitiren devlet, 1699 yılında imzaladığı Karlofça Antlaşması ile başladığı geri çekilme harekâtında, Afrika ile ilgisini kesmiş, Balkanlardan da çıkmak zorunda kalmıştır.

XIX. Yüzyılın sonlarından itibaren çıkar ve kuvvet dengesi Avrupa devletlerini gruplaşmalara itti. Bu gruplaşmaların başlangıcı 1870’li yıllara kadar dayanmaktadır.²⁰ Fransız İhtilâli’nin ortaya çıkardığı yeni fikirler, telakkiler ve siyasal ve sosyal müesseseler, devletlere olduğu kadar milletlerin davranışlarına da yeni yeni istikametler vermiştir. Denilebilir ki, devletlerin kendi sınırları içinde olduğu kadar, devletlerarası münasebetler de yeni bir çerçeveye içinde akmaya başlamıştır. Bu yeni çerçevenin ana unsurlarını şu noktalar üzerinde toplamak mümkündür: Liberalizm ve Milliyetçilik hareketleri.

Milliyetçilik Hareketleri, 19. yüzyılda olduğu gibi 20. yüzyılda da ilişkilerin temelini teşkil etmiştir. İtalyan millî birliğinin kurulması ve Alman İmparatorluğu’nun ortaya çıkışı, Avrupa dengesine yeni bir biçim vermekle kalmamış, Balkanlardaki millî duyguları da kamçılammış ve 1870’lerden sonra Balkanlar, Avrupa diplomasisinin faaliyet alanlarından biri olmuştur. 1908-1909 Bosna-Hersek Buhranı 1912-13 Balkan Savaşları gibi 1914’te I. Dünya Savaşı da infilak ettirici kıvılcımını bu bölgeden almıştır.²¹

Sanayileşmenin 19. yüzyıl içinde kazanmış olduğu hız ve bu durumun bir sonucu olarak gelişen sömürgecilik, diplomatik münasebetlerin alanını, Avrupa’nın dar sınırlarından çıkararak yeni kıtalara, Afrika ve Uzakdoğu’ya yaymıştır. Ayrıca büyük devletlerin ekonomik çıkar çatışmaları, karşılıklı siyasî rekabete ve uyuşmazlıklara sebep olmuştur.²² Bu da başlangıçta ağırlık noktası Avrupa olan savaşı, bir “*Dünya Savaşı*” haline getirmiştir.

I. Dünya Savaşı’nın ani sebebini 28 Haziran 1914’te, Avusturya-Macaristan veliahdı Arşidük Francois Ferdinand’ın Saraybosna’da Princip adlı bir Sırp tarafından öldürülmesi teşkil eder. Bu olay karşısında Avusturya’nın Sırbistan’a savaş ilan etmesi ve Rusya’nın da Sırbistan’ın, Almanya’nın da Avusturya’nın yanında yer alması, Avrupa’yı bir hafta içinde dünya çapında bir savaşa

²⁰ B.Kodaman, a.g.b., s.170.

²¹ F.Armaoğlu, (1998), s.99.

²² H.Eroğlu, a.g.e., s.73.

sürüklemiştir.²³ I. Dünya Savaşı, Avrupa’da dört merkezî devlete karşı, Avrupa ve diğer kıtalarda yer alan yirmibeş devletin giriştiği, o tarihe kadar görülmemiş ilk büyük savaştır. Savaş, İttifak Devletleri ve ya Merkezî Devletler olarak anılan Almanya, Avusturya-Macaristan, Osmanlı Devleti ve Bulgaristan ile İtilaf Devletleri diye anılan Fransa, Rusya, İngiltere, Sırbistan, Belçika, Lüksemburg, Karadağ, Japonya, İtalya, Portekiz, Romanya, A.B.D., Yunanistan, Brezilya arasında cereyan etmiştir.²⁴

Osmanlı devlet adamları, devletin son zamanlarda uğradığı kayıpların sebebini, hiçbir ittifaka girmemesine buluyorlardı. İktidarda bulunan İttihat ve Terakki Partisi hükûmeti, her iki gruba da başvurarak, ittifak içine girmek istemiş, fakat reddedilmişti. Her iki grup da Osmanlı ordularının durumunun kötü olduğunu, bu sebeple de bir savaşta faydadan çok zarar getireceğini düşünüyorlardı. Ancak Almanya savaşın başlarında, eğer Osmanlı ordusu iyi donatılır ve yönetilirse kendi açısından faydalı olacağını düşünerek yakınlaştı. Bu yakınlaşmada İttihat ve Terakki hükûmetinin Alman hayranlığı da etkili oldu. Hükûmet üyelerinin çoğunluğu Alman ekonomisi ve teknolojisine hayran olup, savaşı Almanların kazanacağına inanıyorlardı.²⁵ Kabinede Alman ittifakına taraftar olanların başında Sadrazam Said Halim Paşa, Harbiye Nâzırı Enver Paşa, Dâhiliye Nâzırı Talat Bey ve Meclis Reisi Halil Bey geliyordu.²⁶

Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’na girişini hazırlayan ilk olay, gizli olarak imzalanan Osmanlı-Alman ittifak antlaşmasıdır. Daha önce Osmanlıları Üçlü İttifaka dâhil etmeyen Almanya, hem boğazları kontrol edebilmek, hem de savaş cephesini genişleterek İtilaf kuvvetlerini dağıtmak için Osmanlı Devleti’ni ittifaka alma çabasına girişti.²⁷ İttifak görüşmeleri 27 Temmuz’da İstanbul’da başlamış ve 2 Ağustos 1914’te de Türk-Alman ittifakı imzalanmıştır.²⁸ Bu gizli antlaşma Sadrazam Said Halim Paşa ile Almanya’nın İstanbul Büyükelçisi Baron Von Wangenheim

---

²³ F.Armaoğlu, (1998), s.100.

²⁴ H.Eroğlu, a.g.e., s.72.

²⁵ B.Kodaman, a.g.b., s.174.

²⁶ F.Armaoğlu, (1998), s.108.

²⁷ B.Kodaman, a.g.b., s.178.

²⁸ F.Armaoğlu, (1998), s.108. Ayrıca ittifakın metni için bkz. M. Cemil, *Lozan*, C.I, s.154.

arasında yapılırken, Harbiye Nâzırı Enver Paşa, Dâhiliye Nâzırı Talat Bey ve Meclis Reisi Halil Bey'in dışında Padişah dâhil hiç kimsenin haberi olmadı.

Osmanlı Devleti, antlaşmaya rağmen hemen savaşa girmede. Fakat tedbir olara seferberlik ilan etti. Hükûmet de bir muhalefete uğramamak için Meclis-i Meb'ûsân'ı kapattı ve basına sıkı sansür koydu.²⁹ Tarafsızlığın ilanıyla beraber, Ağustosun ilk haftasından itibaren olaylar ve Almanya'nın çabaları Osmanlı Devleti'ni savaşa katılmaya sürüklemiştir. Bu olayların ilkinde, iki Alman savaş gemisinin boğazlara sığınması teşkil eder. Akdeniz'de İngiliz donanmasının takibine uğrayan Goeben ve Breslau adlı iki Alman savaş gemisi 10 Ağustos'ta Çanakkale'ye sığındılar. Osmanlı Devleti'nin tarafsız devlet olması nedeniyle, bu gemileri enterne etmesi, yani silahlarından arındırarak personelini de gözaltına alması gerekiyordu. Lâkin Almanya'nın itirazı üzerine,³⁰ güya Osmanlı Devleti bu gemileri Almanya'dan daha önce satın almış oldu³¹ ve gemilere Türk bayrağı çekilerek, tayfalara da fes giydirildi. Goeben'e Yavuz, Breslau'ya da Midilli adı verilerek Osmanlı donanmasına katıldı. Bu tevil, İtilaf Devletleri'nin gözünden kaçmadıysa da, Osmanlı Devleti'ni tarafsızlıktan ayırmak istemedikleri için seslerini çıkarmadılar.³²

Osmanlı Hükûmeti, savaşa girme konusunda hâlâ kararlı değildi. Sofya'ya giden Halil ve Talat Beyler, Bulgaristan ile 19 Ağustos 1914'te bir tür savunma antlaşması imzalarırken, Romanya ve Yunanistan ile yapılan görüşmeler sonuçsuz kaldı. 9 Eylül'de, 1 Ekim'den geçerli olmak üzere kapitülasyonların kaldırıldığı ilan edildi. Ancak buna Almanya bile tepki göstermişti.

Almanya'nın Osmanlı Devleti'ni savaşa zorlaması ve devlet adamları arasında savaş yanlılarının sayısının giderek arttığı bir ortamda, Enver Paşa'nın emri ile 29-30 Ekim'de, Alman Amirali Souchon'un komutasındaki Türk donanmasının Odesa, Kefe, Novorosisk ve Sivastopol'ü bombalaması ile Osmanlı Devleti fiilen savaşın içine girmiş oldu.

---

²⁹ B.Kodaman, a.g.b., s.178.

³⁰ Sadrazam Said Halim Paşa, Büyükelçi Wangenheim ile görüşerek gemilerin silahtan tedricini istemişse de, Büyükelçi, "İmparatorun gemilerinin silahları alınamaz" diyerek bunu reddetmiştir.

³¹ Goeben'de görevli Alman subayı Yarbay Karl Dönitz, hatıralarında şunları yazar: "Bu durumda Alman İmparatoru İstanbul'daki elçisi vasıtasıyla Türk milletine bir mesaj yollayarak, İngilizlerin el koyduğu zırhlıların(Sultan Osman ve Reşâdiye) yerini tutmak üzere Türk milletine hediye olarak bu gemileri veriyorum demişti." Osmanlı Hükûmeti ise, bu hediye işine satın alma süsü verdi.

³² F.Armaoğlu, (1998), s.109.

Savaşın fiilen başlaması, Rusların 31 Ekim’de Doğubayezid’e saldırmaları ile oldu. İngilizler ise 1 Kasım’da Akabe’yi bombaladılar. 3 Kasım’da Ruslar, 5 Kasım’da da İngilizler ve Fransızlar resmen savaş ilan ettiler. 11 Kasım’da da Osmanlı Devleti İtilaf devletlerine resmen savaş ve 14 Kasım’da Cihâd-ı Ekber ilan etti.³³

Osmanlı Devleti’nin savaşa girmesi; İttifak Devletleri için büyük bir kazanç olurken, savaş alanı genişlemiş, İngiltere Süveyş Kanalı’nı, Mısır’ı, Doğu Akdeniz’i ve İran Körfezi’ni savunmak zorunda kalmış, Almanlar için de değer ifade eden Berlin-Bağdat hayalini hakikat haline getirmişti. İngiltere’nin buna tepkisi ise Kıbrıs’ı ülkesine katmakla oldu.³⁴

Osmanlı Devleti bu savaşta dört ayrı cephede ve bölgede çarpışmak zorunda kaldı. Hatta müttefiklerine yardım için Avrupa cephelerine de kuvvetler gönderdi. Ayrıca, Bulgaristan’ı ittifaka dâhil edebilmek için bir kısım arazisini bu devlete terk etmek zorunda kaldı.³⁵

Kafkasya Cephesi, hem Kafkasya üzerinden Rusya’ya ağır bir darbe vurarak Bakü petrollerine ulaşmak, hem de Pantürkizm idealini gerçekleştirmek için açılmıştır. Enver Paşa’nın yürüttüğü Sarıkamış Harekâtı’nda 150 bin kişilik Türk ordusu yüksek dağlar, yolsuzluk, soğuk, açlık ve tifüs sebebiyle daha savaşmadan 90 bin kayıp vermiş, dolayısıyla Rusların önü açılmıştır. Kafkaslara kadar uzanan demiryollarından yararlanan Ruslar, Erzurum, Trabzon, Erzincan ve Muş’u 1916 yılında işgal etmişlerdir. Buna aynı yıl Mustafa Kemal’in birlikleri Muş ve Bitlis’i alarak cevap vermişlerse de, bu cephede ancak Rus İhtilali’nden sonra Türk Birlikleri ileri harekâta geçebilmişlerdir.

Kanal Cephesi, Süveyş Kanalı’nı ele geçirmek amacı ile açılmıştı. Bahriye Nâzırı Cemal Paşa’nın yürüttüğü iki harekât da başarısız olmuştur. Demiryolu ulaşımı, deniz desteği ve yeterli su ikmali olmaması Osmanlı harekâtlarını başarısız kılarken, 1916’da Sina yarımadasını alan İngilizler, 1917’de Kudüs’e girdiler ve kuzeye çıkmaya devam ettiler. Filistin Cephesi haline gelen buradaki çatışmalar 1918 yılında da İngilizlerin lehine sonuçlandı. Bu gelişmeler üzerine, 7. Ordu

³³ B.Kodaman, a.g.b., s.180.

³⁴ Ahmet Şükrü Esmer, *Siyasî Tarih, 1919-1939*, Ankara 1953, s.476.

³⁵ B.Kodaman, a.g.b., s.180.

Komutanlığı'na atanan Mustafa Kemal, kuvvetlerini Halep'in kuzeyinde ve Hatay'da konuşlandırarak Anadolu'yu savunmaya hazırlanmış, bazı saldırılar savuşturulduktan sonra ateşkes imzalanmıştır.

Irak Cephesi, Abadan petrolerini korumak ve kuzeye çıkararak Rusya ile birleşebilmek ve Türklerin İran üzerinden Hindistan'ı tehdit etmelerini önlemek için açılmıştır. 1914'te Hindli kuvvetlerle Basra'ya çıkan İngilizler, 1915'te Kut-el Amara'da ağır bir yenilgi aldılarsa da, kuvvetlerini takviye ederek 1916'da ileri harekâta geçtiler. 1917 yılında ise Bağdat'ı ele geçirmişlerdi.³⁶

Galiçya Cephesi'ne Rusların saldırıları karşısında duramayan Avusturya'ya destek olmak amacı ile Osmanlı Devleti 33 bin kişilik bir Türk kuvveti göndermiştir. Bu kuvvetler ağır kayıplar vermişlerdir.³⁷

Çanakkale Cephesi ise, Boğazlardan geçerek İstanbul'u almak ve Osmanlı Devleti'nin açtığı cepheleri tasfiye ederek, Boğazlar üzerinden Rusya'ya silah ve malzeme ulaştırmak ve buradan buğday alabilmek amacıyla Churchill'in görüşleri çerçevesinde açılmıştır. Bu cephenin başarı ile sonuçlanması halinde İtilaf Devletleri, hem gövde gösterisi yapmış hem de savaşa katılmamış Balkan devletlerine aynı zamanda gözdağı vermiş olacaktır.

İtilaf Devletleri donanması bir ay kadar Boğazın sahillerini bombardıman ettikten sonra, Boğaz'dan geçmeye kalkmış ve 18 Mart 1915 tarihinde ağır kayıplar ile prestijini sulara gömmüştü. Bu başarısızlığın getireceği yankıyı göze alan İtilaf Devletleri, işi sonuna kadar götürme kararı ile kara savaşlarını başlatmıştır. İngiltere özellikle Müslüman âleminde oluşabilecek potansiyel etkilerden çekinmekte idi. Gelibolu'nun güneyinde başlayan kara savaşında İtilaf kuvvetleri, iki buçuk ayda 3 km. ilerleyebildi. Gelibolu'nun güneyinde ilerleyemeyen İtilaf kuvvetleri, bu sefer yarımadanın batısından saldırıya geçti. Fakat bu sefer de İtilaf Devletleri, Albay Mustafa Kemal'in başında bulunduğu Anafartalar Grubu ile karşı karşıya kaldı ve aslında bu karşılaşma bu cephenin sonunu da tayin etti.

Çok kanlı çatışmalar sonucu İtilaf Devletleri 250 bin kayıp ve prestijini Çanakkale'de bırakmıştı. Yine 250 bin şehit veren Türk tarafı ise Boğazları

---

³⁶ F.Armaoğlu, (1998), s.112,122,128; H.Eroğlu, a.g.e., s.80.

³⁷ F.Armaoğlu, (1998), s.121.

bırakmamıştı. İtilaf Devletleri, Çanakkale'den çekilirken burada Milli Mücadele'nin ruhu kendisini göstermeye başlıyordu.³⁸

1917 yılı geldiğinde savaşı bütün taraflarda bir yorgunluk ve bıkkınlık ortaya çıkmaya başlamıştı. Üç yıldır yapılan savaşta henüz kesin bir galibiyet veya mağlubiyet işareti taşııyordu. Bu durum kamuoylarında savaşın sona ermesi için duyulan arzuyu şiddetlendirirken, savaş uzadıkça hayat şartları da güçleşiyordu. Nitekim savaş karşısında yorgunluğun ilk işaretini Avusturya verdi. Öte yandan Almanya için de savaş ağır gelmeye başlamıştı. Üstelik 1917 Nisanından itibaren A.B.D. de karşı tarafta savaşa katılmış, Batı cephesine kuvvet göndermeye başlamıştı. Bu sebeplerden ötürü Almanya ve Avusturya Müttefikler nezdinde barış teşebbüslerinde bulundularsa da bir sonuç çıkmadı.³⁹

Müttefikler için de aynı şeyler söz konusu idi. Rusya'da Bolşevik İhtilâli'nin çıkması ve 1917 sonundan itibaren Rusya'nın Merkezî Devletler(İttifak Devletleri) ile barış görüşmelerine girişmesi, Sırbistan'ın yenilmesi, İtalya'nın Caporetto hezimetini, Romanya'nın yenilgisi, Müttefikler için de iyi işaretler değildi.

Herkesin barışa özlem duyduğu bu atmosferi, A.B.D. Başkanı Woodrow Wilson fark ederek, barışın düzenini tesbit etmek üzere 8 Ocak 1918'de Kongrede verdiği bir söylevde, barışın temel ilkeleri olarak 14 noktayı açıkladı. “*Wilson Prensipleri*”⁴⁰ olarak adlandırılan bu metinde Osmanlı Devleti'ni ilgilendiren; “Türklerin oturduğu yerlerde Türk egemenliğinin tanınması, öbür milletlere bağımsızlık veya kendi geleceğini seçme hakkı verilmesi, Boğazların uluslar arası garanti altına alınması” şeklinde idi. Ayrıca bir maddede de, “Devletlerin yeni topraklar alamayacakları, savaş tazminatı alınamayacağı” nı belirttiğinden, Osmanlı Devleti bunlara güvenerek barış istemek zorunda kalacaktı.⁴¹ Ancak, bu temel ilkeler yenilen devletlere bir ümit kapısı olarak görünürken, ileride hazırlanacak barış konferanslarında ihtiraslı politikacılar, Amerikan idealizminden esinlenen bu önerileri bir tarafa itmişlerdir.

---

³⁸ F.Armaoğlu, (1998), s.113-114.

³⁹ F.Armaoğlu, (1998), s.137-138.

⁴⁰ Wilson Prensipleri için bkz. F.Armaoğlu, (1998), s.138-139.

⁴¹ B.Kodaman, a.g.b., s.195.

1918 yılında birbirini izleyen mağlubiyetler, yaz aylarında İtilaf kuvvetlerinin taarruza geçmeleri, önce Bulgarların 28 Eylül 1918’de ateşkes imzalamasına neden olmuştur. Osmanlı devleti 30 Ekim 1918, Avusturya-Macaristan 3 Kasım 1918 ve Almanya da 11 Kasım 1918’de ateşkes imzalayarak, silahlı çatışmaya son verildi.⁴²

I.Dünya Savaşı, insan, araç, gereç kaybı, geniş bir alanda yapılması ve getirdiği sonuçlar bakımından bir dünya savaşı olma özelliği taşımaktadır. Bu savaşta pek çok şehir harab olmuş, yüzbinlerce insan ölmüş, yeni silahlar denenmiştir. Büyük devletler, sömürgelerini insan ve maddî kaynaklarını sorumsuzca harcamışlardır. Yenilen devletleri toprakları küçültülmüş, yeni devletler kurulmuş, askerî kısıtlama ve yasaklamalar getirilmiş, ekonomik yükümlülükler konmuş, ağır savaş tazminatları ödetilmiştir. Avrupa’daki güçler dengesi ve dünyanın siyasi haritası değişmiştir. Dolayısıyla II. Dünya Savaşının tohumları bu barışın ağır hükümleri ile atılmıştır.⁴³

1.2 Mondros Mütârekesi

Ortadoğu barışının sağlanması, diğer bir ifade ile Osmanlı Devleti’nin bulunduğu coğrafyanın geleceği hakkında büyük devletler, 1918 yılı başından itibaren görüşmelerde bulunmaya başlamışlar, politikalarını bu doğrultuda yönlendirmeye çalışmışlardır.⁴⁴

İngiliz Başbakanı Lloyd George, 5 Ocak 1918 tarihli konuşmasında Osmanlı Devleti hakkında şu açıklamalarda bulunmuştur: “Biz Türkiye’yi ne başkentinden, ne de ırk bakımından Türk olan Anadolu’nun ve Trakya’nın zengin ve önemli topraklarından mahrum etmek için dövüşüyoruz. Biz Osmanlı İmparatorluğunun başkenti İstanbul ile birlikte Türk ırkının anayurdunda kalmasına muhalif değiliz. Fakat Karadeniz ile Akdeniz arasındaki geçit milletler arası bir idare altında ve tarafsız olmalıdır...”⁴⁵

---

⁴² H.Eroğlu, a.g.e., s.75.

⁴³ B.Kodaman, a.g.b., s.197-199.

⁴⁴ Zekeriya Türkmen, “İstanbul’un İşgali Ve İşgal Dönemindeki Uygulamalar(13 Kasım 1918-16 Mart 1920)”, *ATAM*, Sa. 53, C.XVIII, Temmuz 2002.

Çevrimiçi, (<http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=234>)

⁴⁵ Tefik Bıyıklıoğlu-Tefik Ercan, *Türk İstiklal Harbi, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı I*, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yay., Ankara 1992, s. 21.

Birinci Dünya Savaşı'nın son yılı (1918) Osmanlı Devleti için, içte ve dışta kritik bir yıl olmuş, bu arada 3 Temmuz 1918'de Sultan V.Mehmet Reşad ölmüş, yerine savaşın sonundan birkaç ay önce 4 Temmuz 1918'de Sultan VI. Mehmed Vahideddin tahta çıkmıştı.⁴⁶

Savaşın gidişatının Osmanlı Devleti aleyhine olması, Filistin'de İngiliz hücumu karşısında hezimete uğranması ve 1 Ekim'de Şam'ın düşmesi üzerine, Talat Paşa hükûmeti 5 Ekim'de İngiltere ile ateşkes sağlamak için ABD'nin arabuluculuğuna başvurdu. Bu arada 29 Eylül'de Bulgaristan ateşkes imzalamış, bu ülkeye giren Fransız ve müttefik ordularının İstanbul'a yönelmesi olasılığı doğmuştu. Talat Paşa, 8 Ekim 1918'de sadrazamlıktan istifa etti.⁴⁷

Türkiye'nin durumu umutsuzdu. Enflasyon devam ediyordu. İaşe sıkıntısı had safhadaydı. Açlık ve hastalık yaygındı. Anadolu'da asayiş bozulmuştu. Suriye cephesi çökmüş, Altıncı Ordu, Irak'ta ricat halindeydi. Bulgaristan'ın mütareke akdetmesiyle serbest kalan General George F. Milne kuvvetlerine İstanbul yolu açılmıştı. İttihat ve Terakki de bir iktidar boşluğu bırakarak tarih sahnesinden silindi.⁴⁸

Harb boyunca zor şartlar altında savaşmış olan ordu, her yerde görevini bihakkın yapmış ve hiçbir fedakârlıktan kaçınmamıştı. Fakat gittikçe ağırlaşan hayat şartları muvacehesinde ve zaferden ümidin kesilmesi üzerine, maneviyatının bozulması önlenememişti. İyi techiz edilmiş, gıdası bol bir düşmanla dövüşmek zorunda kalan asker, izinler kaldırıldığı ve muhabere imkânları kalmadığı için, senelerden beri köyünden haber alamamış, birtakım rivayetlerden, cephe gerisinde durumun vahim olduğunu öğrenmişti. Bu sebeble orduda firar vak'aları başlamış ve bunlar harbin son yıllarında endişe verici bir vüs'at kazanmıştı. 1917'de 300 bin olan ve 1918 yazında yarım milyona yükselen asker kaçağı, techizatlı olarak, ceza

---

⁴⁶ SAKŞİN, a.g.e., s.131; Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C.I, MEB Yay., İstanbul 1991, s.1-3.

⁴⁷ B.Kodaman, a.g.b., s.195.

⁴⁸ Feridun Ergin, "Mütareke Kabineleri", *ATAM*, Sa. 21, C.VII, Temmuz 1991. Çevrimiçi, (<http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=Dergiler&IcerikNo=601>)

korkusuyla dağlara sığınmış ve teşkilatlanmış çeteler halinde, köy ve kasabalara baskınlar yapmaya ve yiyecek ambarlarını yağma etmeye başlamıştı.⁴⁹

Sultan Vahideddin, yeni hükûmeti kurma görevini Tevfik Paşa'ya vermişti. Ancak, Tevfik Paşa'nın hükûmet kuramaması üzerine, hükûmeti kurma görevi Ahmet İzzet Paşa'ya verilmişti. Ahmet İzzet Paşa, memleketin içinde bulunduğu kritik durumu göz önünde tutarak, vakit kaybetmeksizin, bütün gayreti ile bir mütareke imzalamak için çalışmalara başlamıştı. Çünkü İngilizler ve Fransızlar, Trakya'da yedi tümenlik yeni bir askerî kuvvet oluşturmaya başlamışlardı. Bu kuvvetlerin İstanbul ve boğazlar üzerine yürümesine mani olmak isteyen İzzet Paşa, mütareke çalışmalarını hızlandırmıştı.

30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasında, manevî bakımdan da olsa, 8 Ocak 1918 tarihli *Wilson Beyannamesi*'nin, Osmanlı ile ilgili 12. maddesi de etkili olmuştu. Bu maddeye göre, Osmanlı Devleti'nin Türklerle meskûn kısımlarına itirazsız bir hâkimiyet temin edileceği ifade edilmişti. Aynı anlamda bir beyan da 5 Ocak 1918'de İngiliz Başvekili Lloyd George tarafından Avam Kamarasında yapılmıştı: "Biz Türkleri, ne payitahtlarından, ne de ekseriyetle meskûn buldukları namlı Anadolu ve Rumeli topraklarından mahrum bırakmak için harb etmiyoruz." Bu iki açıklama birbirini doğrulamakta ve izlemekte ise de, olayların gelişmesi, İtilaf Devletleri'nin Türkiye hakkında gerçek niyetlerinin farklı olduğunu göstermiştir.⁵⁰

Diğer taraftan, Bulgarların ve Almanların ateşkes istemeleri ile Osmanlı Devleti'nin yalnız kalması, Fransızların Trakya'yı, İngilizlerin Anadolu'yu tehdiye başlamaları ateşkes isteğinin diğer sebepleri olarak görülebilir.⁵¹

Anadolu'daki paylaşma bölgelerine daha çok yaklaşmak için diğer müttetik ülkelerle daha önce ateşkes imzalayan İtilâf Devletleri, Osmanlı Devleti'nin ateşkes isteğini sürekli ertelemişler, ancak hedeflerine yaklaştıktan sonra, ateşkes

---

⁴⁹ Vedat Eldem, *Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomisi*, TTK Yay., Ankara 1994, s.130.

⁵⁰H.Eroğlu, a.g.e., s.86-87. Ayrıca bkz., Enver Ziya Karal, *Birinci Cihan Harbinden Lozan Muahedesine Kadar Türkiye'nin Siyasî Olayları*, Yeni Türkiye, İstanbul 1959, s.50-51.

⁵¹ B.Kodaman, a.g.b., s.195.

anlaşmasını imzalamaya yanaşmışlardır. Bu yüzden Osmanlı Devleti ile imzalanan Mütareke, Ekim ayının sonuna doğru gerçekleşmiştir.⁵²

Mütareke, önce Osmanlıların elinde esir bulunan İngiliz Generali Townsend aracılığı ile istendi. Daha sonra görüşmeler Limni Adası'nın Mondros Limanı'nda, Agamemnon Zıhlısı'nda başladı. Görüşmelere, İtilaf Devletleri adına İngiltere'nin Akdeniz Kuvvetleri Komutanı Amiral Arthur Cough Calthorpe ile Osmanlı Devleti adına Bahriye Nâzırı Raûf Orbay katıldı. Üç gün süren görüşmeler sonunda 30 Ekim 1918 tarihinde “Mondros Mütarekesi” imzalandı.⁵³

Mütarekenin bazı hükümleri şöyle idi:

*MONDROS MÜTAREKENÂMESİ*⁵⁴

(30 EKİM 1918)

METN-İ KAT'İ

İngiltere Hükûmetinin müttefikleriyle bililâf salâhiyettar kıldığı İngiltere Hükûmetinin Bahr-i Siyâh Donanması Başkumandanı Ferik Amiral Arthur Calthorpe hazretleri ile Hükûmet-i Seniyye cânibinden hâiz-i salâhiyet Bahriye Nâzırı devletlû Rauf Beyefendi hazretleri, Hâriciye Müsteşarı Utufetlû Reşad Hikmet Beyefendi hazretleri, Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Kaymakamlarından Sadullah Beyefendi arasında kararlaştırılıp akd olunan mütareke şerâiti:

Madde 1. Bahr-i Siyah'a mürur için Çanakkale ve Bahr-i Siyah Boğazlarının küşadı ve Bar-i Siyaha mürurun temini Çanakkale ve Bahr-i Siyah istihkâmatının müttefikler tarafından işgali.

Madde 4. İtilâf hükûmâtına mensup üsera-yı harbiye ile Ermeni üsera ve mevkufini İstanbul'da cemedilecek ve bilâkayd ü şart İtilâf hükûmetlerine teslim olunacaktır.

---

⁵² Orhan Hülagü, “Mondros Mütarekesi Sonrası Bursa Bölgesindeki Millî Mücadele Hazırlıkları ve Kuva-yı Milliye'nin Teşkilî”, *ATAM*, C.XIV, Sa.41, Ankara, Temmuz 1998.

Çevrimiçi, (<http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=415>)

⁵³ B.Kodaman, a.g.b., s.195.

⁵⁴ Ali Fuat Türkgeldi, *Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, Ankara 1948, s.69. Ayrıca bkz. İsmail Soysal, *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları*, C.I (1920-1945), 3.Baskı, TTK Basımevi, Ankara 2000, s.12-14.; Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuk ve Siyasî Tarih Metinleri*, C.I, Ankara 1953.

Madde 5. Hudutların muhafazası ve asayiş-i dâhilînin idamesi için lüzum görülecek kuva-yı askeriyeden maadasının derhal terhisi(işbu kuva-yı askeriye nin mikdar ve vaziyetleri İtilaf hükûmeti tarafından Devlet-i Âliye ile müzakere edildikten sonra tekrâr ettirilecektir.)

Madde 6. Osmanlı kara sularında zabıta buna mümasil hususat için istihdam edilecek sefain-i sagire müstesna olmak üzere Osmanlı sularında veya Devlet-i Âliye tarafından işgal edilen sularda bulunan kâffe-i sefain-i harbiye teslim olunup gösterilecek Osmanlı liman veya limanlarında mevkuf bulundurulacaktır.

Madde 7. Müttetikler emniyetlerini tehdit edecek vaziyet zuhurunda herhangi sevkulceyşi noktasını işgal hakkını hâiz olacaklardır.

Madde 10. Toros tünellerinin müttetikler tarafından işgali.

Madde 12. Hükûmet muhaberâtı müstesna olmak üzere telsiz ve telgraf ve kabloların İ'tilâf me'murları tarafından murakabesi.

Madde 13. Bahrî, askerî ve ticarî mevad ve malzemenin en-i tahribi.

Madde 16. Hicaz'da, Asir'de, Yemen'de, Suriye'de ve Irak'da bulunan muhafız kıtaat en yakın İtilaf kumandanına teslim olunacaktır ve Kilikya'daki kuvvetlerin intizamı muhafaza için muktezi miktarından maadası beşinci maddedeki şerâite tevfi kan tekrâr ettirilecek vechile geri çekilecektir.

Madde 19. Alman, Avusturya bahrî, berrî ve sivil me'murîn ve tebaasının bir ay zarfında ve uzak mahallerde bulunanların bir aydan sonra mümkün olan en kısa zamanda Memâlik-i Osmaniye'yi terk etmeleri.

Madde 22. Osmanlı Üsera-i Harbiyesi İtilaf Devletleri nezdinde muhafaza edilecektir. Sivil üsera-yı harbiye ile esna-yı askeriye hâricinde olanların tahliyesi nazar-ı dikkate alınacaktır.

Madde 24. Vilâyat-ı Sitte'de iştişâş zuhurunda mezkûr vilâyetlerin herhangi bir kısmının işgâli hakkını İtilaf Devletleri muhafaza ederler.

Madde 25. Müttetiklerle Hükûmet-i Osmaniye arasında muhasemat 1918 senesi Teşrîn-i Evvelinin Otuzbirinci günü vasatî saat-i mahallî ile vakt-i zuhurda tatil edilecektir.

İngiltere Hükûmet-i Kraliyesi sefain-i harbiyesinden Limni'de Mondros limanında lengerendâz Agamemnon zırhlısında 1918 senesi Teşrin-i Evvelinin Otuzuncu günü nüshateyn olarak imza dirmiştir.

Arthur Calthorpe, Hüseyin Rauf, Reşad Hikmet, Sadullah.

Sadrazam ve Erkân-ı Harbiyye Reîsi Ahmet İzzet Paşa, mütarekenin imzalandığını Osmanlı Ordularına, 31 Ekim 1918 saat 18'de şu telgrafla bildirdi: "Bugün 31 Ekim 1918 öğleden mu'teber olmak üzere Düvel-i İtilafiyeye ile mütareke akdeyledik. Düvel-i mezkûrenin murahhasları keyfiyeti Bulgaristan, Suriye ve Irak'ta bulunan orduları kumandanlarına tebliğ etmişlerdir. Mütareke şerâitine suret-i kat'iyede riayet olunması ve bu tebliğin alındığının iş'arı lazımdır. Tafsilat ayrıca bildirilecektir".⁵⁵

Mondros Mütarekesi, aslında Osmanlı Devleti'nin yıkılışını öngörüyordu. 7.Madde, İtilaf devletlerine Osmanlı Devleti'nin herhangi bir bölgesini, güvenliklerini tehdit edecek bir durum nedeni ile işgal hakkını tanıyordu. 24.Madde de, Altı Vilayet adı verilen yerlerde kargaşalık çıktığı takdirde, İtilaf Devletleri buraları da işgal edeceklerdi. Mütareke'nin İngilizce metninde bu altı vilayetten, Altı Ermeni Vilayeti diye bahsedilmesi, Osmanlı Devleti toprakları üzerinde bir Ermeni Devleti kurulması hususunda İtilaf Devletleri'nin kesin kararlı olduklarını gösteriyordu.⁵⁶

Mondros Mütarekesi ile İtilaf Devletleri, barış antlaşmasının imzalanmasını beklemeden, Türk topraklarını taksime giriştiler. 7.Madde, icabında bütün bir memleketin işgali için imkân veriyordu. Galip devletler, antlaşma hükümlerine dayanarak 1 Kasım 1918'den itibaren Musul, İskenderun, İstanbul ve Çanakkale Boğazları ile Trakya ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerini işgal ettiler.

Klasik devletler hukukuna göre ateşkes antlaşmaları, daimî ve devamlı bir statü düzenleyen barışı ifade etmezler. Ancak, Mondros Mütarekesi'nin hükümleri, Osmanlı Devleti'ni, devletliğin aslî niteliklerinden yoksun bırakmış, ülkesi üzerinde

⁵⁵ T.Bıyıklıoğlu-T.Ercan, a.g.e., s.46.

⁵⁶ S.Tansel, a.g.e., s.30.

işgali takip eden devrede Suriye, Irak ve Lübnan gibi yeni devletlerin kuruması çabalarına imkân vermiştir.

Sonuç olarak devlet fiilen çökmüş, hukukî varlığı da galip devletlerin istek ve arzularına bağlı kalarak barış konferansında çözüm tarzına bağlanacağı kararlaştırılmıştı.⁵⁷

2. Osmanlı Basınının Mondros Mütârekesi ve İşgallere Yaklaşımı

Osmanlı basınının mütarekeye yaklaşımı farklılıklar göstermiştir. Zaman Gazetesinde, 30 Teşrîn-i Evvel 1334 tarihli olarak çıkan “*Düşman Dostluğu*” adlı makalede bazı askerî mevkilerin işgalinin ve İtilaf Devletleri’nin denetimi altına girmemizin millî izzet-i nefsimize dokunacağı ancak bu durumun geçici olduğu, kalıcı barışın yapılmasıyla egemenlik ve bağımsızlığımıza kavuşacağımız belirtilmiştir. Yenigün Gazetesi’nde bir gün sonra çıkan “*Mütareke Muvacehesinde*” isimli makaleye göre yapacağımız barışın Wilson İlkeleri’ne dayanacağını, bizim de bu ilkelerin ülkemizde tam olarak uygulanmasını sağlamak için mütareke ile kalıcı barış arasındaki süreyi iyi değerlendirmemiz gerektiği belirtilmiştir.⁵⁸

Anadolu Gazetesi ise 1 Teşrîn-i Sâni tarihinde çıkan sayısında yer alan “*Şerait-i Mütareke Karşısında*” isimli makalede mütareke şartlarının ağır olduğunu ancak Bulgarların razı oldukları derecede kötü olmadığını ortaya koymuş, bunun sebebini de ordunun ve milletin dört senedir harikalar yaratmasına bağlamıştır. Aynı makalede şu anda gerekli olanın sakince barışa hazırlanmak olduğu belirtilerek millete şu güvence verilmiştir : “*Bu gün kuvvetten düşen bir hükümet felaketlerden ders alabilen efrad-ı milletin azmiyle yeniden iktisab-ı kuvvet, ihraz-ı şan etmeye namzettir*”⁵⁹. Hadisat Gazetesinin aynı günkü sayısında yer alan “*Avrupalılara Karşı Vaziyetimiz*” başlıklı makalede Avrupalılarca Türklerin sevilmediği, “*Türkler sevilmeğe layık değildir*” ön yargısıyla yaklaşıldığı, bizim de barışa hazırlanırken bu noktayı göz önünde tutmamız gerektiği uyarısında bulunuluyor. Yaptığımız her türlü

---

⁵⁷ H.Eroğlu, a.g.e., s.92.

⁵⁸ “Mütareke Muvacehesinde”, *Yenigün*, 31 Ekim 1334/1918.

⁵⁹ “Şerait-i Mütareke Karşısında”, *Anadolu*, 1 Kasım 1334/1918.

çalışmayı bu kaniyi yok etmek amacıyla yapmamız gerektiğini belirterek düşmanın şartlarının hafifletileceği ümidinde olmamız gerektiği ileri sürülmüştür.⁶⁰

Sabah Gazetesinde aynı gün çıkan Ali Kemal'in "*Türklerin Günahı Nedir?*" başlıklı makalesinde ise mütareke şartlarının devletimizi bir emirlik derecesine indirdiğinden söz edilerek Avrupa'nın bize yardım etmesi gerektiği çünkü Türk milletinin asırlardır baskı altında ezilmiş olmasından dolayı dünya milletlerinin en mağdurlarından biri olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca birkaç kişinin Almanya ile ilişkiye girerek "*memleketi satmalarının*" cezasını Padişahından en küçük ferdine kadar çektiği belirtilmiş, bu duruma sebep olan suçluların cezalandırılması ancak Türklere de insaf edilmesi batılı devletlerden istenmiştir.⁶¹

Bu görüşü destekleyen Köylü Gazetesi de, ertesi gün çıkan "*Harp Bitti*" başlıklı makalesinde Bulgaristan'a göre daha hafif şartlı bir mütareke imzalanmasına yardımcı olduğu için İngiltere'ye teşekkür edilmekte ve bundan sonra yapılması gerekenler şöyle belirtilmekteydi : "*Bundan sonra iş ve gücümüz yalnız hükümetimizi bilim gereği ve adalete göre oluşturulmakla beraber onun temsil edeceği kesin huzur ve emniyet altında ancak ziraat, sanayi, ticaret, kültür ve fen ile uğraşmak olacak, olmalıdır. Buna çaba gösterildiği takdirde çeyrek yüzyılda kalkınmamız mümkün görülmektedir*".⁶²

Genel olarak Osmanlı basınının farklı kesimlerinin mütarekeye yönelik tutumu iyimserdir ama mütarekenamenin hükümleri tam olarak algılanamamaktadır. Mütareke şartları hafif olarak kabul görmekte ve Wilson İlkeleri'ne göre istiklâl ve egemenliğimizin İtilaf Devletleri'nce sağlanacağı ümit edilmektedir.⁶³

Mondros Mütarekesi sonrasında görülen işgallere karşı basın, genelde işgallerin yapılma nedenleri ve içeriği hakkında yeterli bilgiye sahip değildir. Anadolu gazetesinde 16 Teşrin-i Sâni tarihinde çıkan "*Amiral Calthrope'un Teminatı*" isimli makalede Osmanlı Devleti'nin necip bir milletin temsilcisi olan Amiral Calthrope'un verdiği söze güvenerek mütarekeyi kabul ettiği belirtiliyor ve

⁶⁰ "Avrupalılara Karşı Vaziyetimiz", *Hadisat*, 1 Kasım 1334/1918.

⁶¹ "Türklerin Günahı Nedir", *Sabah*, 1 Kasım 1334/1918.

⁶² "Harp Bitti", *Köylü*, 2 Kasım 1334/1918.

⁶³ Mustafa Özdemir, "Mütareke Dönemindeki Siyasal Akımların Türk Basınına Yansımaları", *Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, ÇTTAD*, C.VII, Sa. 16-17, İzmir (2008/Bahar-Güz), s.209.

İstanbul'a asker çıkarılması ile ilgili şu soruyu soruyordu: “*Mademki İstanbul'un işgal edilmemesi mütarekenin şartlarındandır ve mademki her gün İngiliz askeri ve siyasi temsilcileri tarafından her hususta güvence veriliyor ve Fransızlar tarafından onaylanıyor, o halde bu yaşananların sebebi nedir?*”⁶⁴ Aynı gazetenin 21 Teşrin-i Sâni tarihli “*İşgaller Etrafında*” isimli makale gerçeklerin yavaş yavaş anlaşılmaya başlanıldığına işaret etmektedir.

Makale, Musul'un mütareke hükümleri aksine işgal edildiğini belirtirken sorularına devam eder: “*Alınan haberler doğru ise Boğazların işgalinin mütareke doğrultusunda yapıldığı söylenerek tahliye edilmemesi verilen sözlerin ciddiyetinin ihlal edildiğine, mütarekename şartlarının uygulanmasında keyfi hareket edildiğine delil olmaz mı?*”. Aynı makale ayrıca şu soruyu da sormaktadır : “*Mütarekename şartlarını İstanbul'da uygulamak için kuvvet çıkarılmayacağı ve yalnız zabitlerden ibaret heyetler bulundurulacağı söylenip dururken taraf taraf kışlaların işgal edilmesi bu keyfi hareketlerin en açık delili değil midir?*”. Bu gelişmeler karşısında gazete hükûmetin şiddetle protesto etmesini istemekle beraber bu keyfi davranışlara İngiliz ve Fransız heyetlerinin meydan vermesinin de üzüntü verici olduğunu belirtmektedir.⁶⁵

Söz Gazetesinin 24 Teşrin-i Sâni tarihli sayısında yer alan Âsaf Sami'nin “*Düvel-i Mutelife İstanbul Mümessillerine*” başlıklı makalesinde de İtilaf güçlerinin işgallerine yönelik bir tepki yer almakta ve Türkiye'de kendilerine duyulan güveni boşa çıkardıkları belirtilmekteydi. Ayrıca İtilaf Devletleri'nin İstanbul'u işgal etmeyecekleri zannedildiği halde bunun tam tersi bir durumun ortaya çıktığı makalede yer almıştır.⁶⁶

Burada dikkat çeken nokta İstanbul'un İtilaf güçlerinin işgali altında bulunduğunun kabul görmesidir. Oluşan işgallerin başka bölgelere sıçraması endişesi de Türk basınına meşgul eden konular arasında yer almıştır. Selâmet Gazetesinde yer alan bir makale bu tehlike üzerinde durmaktaydı : “*Adana bugün her türlü hukuka rağmen boğuluyor. İtilaf Devletleri nüfus çoğunluğu ilkesiyle terk olan bu bölgede hükümetimizi tehdit ede ede bizi pek gülünç bir mevkide bıraktılar. Mütareke şartları*

⁶⁴ “Musul ve İskenderun'un İşgali”, *Anadolu*, 17 Kasım 1334/1918.

⁶⁵ “İşgaller Etrafında”, *Anadolu*, 21 Kasım 1334/1918.

⁶⁶ “Düvel-i Mutelife İstanbul Mümessillerine”, *Söz*, 24 Kasım 1334/1918.

ihmal edildi. Hiçbir askeri mecburiyet fizikî tehdit olmadığı halde işgal askerî neden adı altında gerçekleştiriliyor. Acaba yarın aynı akıbet İzmir'in başına gelmeyecek mi?".⁶⁷

Türk basınında devletin içinde bulunduğu zor durumdan kurtuluşu için farklı çözüm yolları üretildiği görülmekteydi. Köylü Gazetesinin 13 Teşrîn-i Sâni tarihli sayısında yer alan "*Hakk-ı Hayat*" adlı makalesinde gerçekleştirilecek kalıcı barışta Wilson İlkeleri'ne dayanarak İmparatorluğun Türk bölümüne kendilerini yönetme hakkının verileceğine inanıldığı yer almıştır.⁶⁸ Aynı tarihte yayınlanan Anadolu gazetesinin "*Zavallı Türk*" başlıklı makalesinde Wilson İlkeleri'nden Türklerin yararlanamayacağı, çünkü Avrupa'da Türkler aleyhine, haksız olarak bir kamuoyunun oluştuğu belirtiliyor ve şöyle deniliyordu: "*Hiçbir savunucusu olmayan Türk, gayrimüslim vatandaşlarının felaketine asırlarca ağlamışken, bu gün onlardan iftiralar, hakaretler görüyor; birkaç şahsın kabahati bütün ona yükletiliyor, bundan yalnız Türkün vicdanı sizler. Zavallı Türk*".⁶⁹

Yenigün Gazetesi ise artık gerçekleri anlamış ve mütareke şartlarının uygulanmadığını görmüştür. Gazetenin 17 Teşrîn-i Sâni tarihli sayısında yer alan "*Bu Nasıl Mütareke?*" başlıklı Yunus Nadi'nin makalesinde şöyle denilmekteydi : "*İmzaladığımız mütareke ve buna bağlı olarak bize verilmiş olan teminat nerede kalıyor? Gerek mütarekenin malum olan içeriğinden ve gerek teminattan sonra şimdi uygulamada bu garipliklerin meydana gelmesi için acaba yeni ne oldu?*".⁷⁰

Süreç içerisinde Wilson İlkeleri'nin Türk devletinin kurtuluşunu sağlayacağı fikri, Türk basınına egemen olmaya başlamıştır. Yenigün Gazetesi'nin 4 Kânun-i Evvel tarihli sayısında yer alan bir yazıda genel savaştan çıkarken en büyük tesellinin Wilson İlkeleri'nde hayat haklarının genel bir ilke olarak kabul edilmesi olduğu belirtilmekteydi.⁷¹

Aynı konuda Sabah gazetesinde çıkan 6 Kânun-i Evvel tarihli "*Ölmek yâda Yaşamak da Elimizdedir*" başlıklı makale bu görüşü doğrulamakta ve şu görüşü ilave

⁶⁷ "İzmir Valiliği", *Selamet*, 16 Kasım 1334/1918.

⁶⁸ "Hakk-ı Hayat", *Köylü*, 13 Kasım 1334/1918.

⁶⁹ "Zavallı Türk", *Anadolu*, 13 Kasım 1334/1918.

⁷⁰ "Bu Nasıl Mütareke", *Yenigün*, 17 Kasım 1334/1918.

⁷¹ "Türkler ve Sulh", *Yenigün*, 4 Aralık 1334/1918.

etmektedir : “Dışarıda (Wilson) İlkeleri’ni ileri sürerek İtilaf Devletleri’nin böyle genel birlik konularında en büyükleriyle bir nevi ittifak gerçekleştirebilirsek öyle umuyoruz ki ölmeyiz, yaşarız”.⁷²

Yeni Gazete ise Wilson İlkeleri’nden yararlanabilmemiz için yapılması gerekenleri 7 Kânun-i Sâni tarihinde yayınlanan Mahmud Sadık’ın “Sulhe Hazırlanırken” isimli makalesinde şu şekilde ifade etmektedir:

“Cemiyet-i Akvam’a katılmak ve barışa hazırlanmak için yapmamız gereken modern ve yeni bir teşkilat oluşturarak özellikle İstanbul’da bulunan İtilaf donanması ve askerleri karşısında insanlığın bundan sonra yürüyeceği yolda bizim de yürümeye kabiliyetli olduğumuzu ispat etmek olmalıdır”.⁷³

Batı yanlısı bu yayınların yanında bazı gazeteler ısrarla Türk halkının kendi geleceğini kendisinin saptayacağını belirtmekteydi. Vakit Gazetesinin 26 Kânun-i Evvel tarihli sayısında yer alan Ahmet Emin’in “Millî Mukadderatımız” başlıklı makalesi buna örnek olarak gösterilebilir. Makalede barış konferansı ne karar verirse versin geleceğimiz kendi hâl ve hareketimize göre şekillenecektir denilmekte ve şöyle bir görüş ileri sürülmektedir: “Çeşitli düşünürlerin çalışmalarını millî bir program etrafında birleştiremeyecek olursak barış konferansı bizi gösterişli bir şekilde Cemiyet-i Akvâm başkanlığına geçirse bile biz gerçekte ulusal varlığımızdan mahrum önemsiz bir devletten başka bir şey olmayacağız”.⁷⁴

Aynı gazetenin 5 Kânun-i Sâni tarihli sayısında yer alan Ruşen Eşref’in “İstanbul İçin” başlıklı makalesi İstanbul’un bir Türk toprağı olarak kalması gerektiğini belirterek oluşan İtilaf işgallerini protesto etmiş ve şu görüşü savunmuştur : “İstiklâl ve hürriyete son derece taraftar olduklarını ziyafetlerde, parlamento salonlarında, saray dehlizlerinde, gazete sayfalarında en gür sesleriyle ilan eden büyük kuvvetler insafla göreceklerdir ki İstanbul’da bütün karalamalara rağmen için için bir uyanık, bir sabır, bir Türk milleti yaşıyor... Ve o millet, hiçbir vakit kalemini; altınların derinliklerine banıp da parıltılı hatalarla masum ve

⁷² “Ölmek ya da Yaşamak da Elimizdedir”, *Sabah*, 6 Aralık 1334/1918.

⁷³ “Sulhe Hazırlanırken”, *Yeni Gazete*, 7 Aralık 1334/1918.

⁷⁴ “Millî Mukadderatımız”, *Vakit*, 26 Aralık 1334/1918.

yabancı zihinleri zehirleyen birkaç propagandacının vicdanını uyutarak söylediği gibi kabiliyetsiz, vahşi, geri değildir”.

Aynı makalede Yahudi, Ermeni, Polonyalı milletlerin haklarını tanıyanların hürriyet ve istiklâli hak eden Türklerden bu haklarını alamayacaklarını ileri sürmekte ve makale şöyle bitirilmektedir: “*Türkleri İstanbul’dan çıkarmakla yeryüzüne rahat ve adalet sorduk diye böbürleneler bütün bir milletin, bütün bir dinin her ferdine en sönmez birer intikam ateşi saçmış olacaktadırlar*”.⁷⁵

Görüldüğü üzere Türk basını ilk başlarda mütarekenin imzası sürecinde ortaya çıkan tüm olumsuzlukları bağlamaktaydı. Ancak daha sonrasında Yenigün ve Vakıf gibi bir takım gazeteler mütareke şartlarına İtilaf Devletleri’nin uymadıklarını anlamışlar ve bu durum karşısında adaletin sağlanması ve Wilson İlkeleri’nin ülkemizde uygulanabilmesi görüşüne yönelik çeşitli yazılar yayınlamışlardır. Diğer yandan Sabah Gazetesi ve benzeri bir takım Hürriyet ve İtilafçı basın ise İttihatçıların yargılanması ve cezalandırılmasını savunmakta, böylece İtilaf Devletleri’nin güveninin kazanılacağına ve mütareke sonrası ortaya çıkan olumsuzlukların ortadan kalkacağına inanmaktaydılar.⁷⁶

3. Mütareke Döneminde İstanbul’un Genel Durumu

Yakın tarihimize “*Mütareke Dönemi*” adıyla geçen dönem, Mondros Mütarekesiyle başlar. Çok kısa bir dönem olmasına karşın, incelendiğinde, yakın tarihimizin daha iyi kavranmasına yardımcı olacak önemli olaylarla dolu, yoğun bir dönem olduğu görülür.⁷⁷

Mondros Mütarekesi, önceleri genel olarak memlekette bir ferahlık oluştururken, o sıralarda memleketin muhtaç olduğu tek şeyin asayiş ve barış olduğu, bunun da elbirliği ile gerçekleştirilebileceği sık sık basın tarafından dile getiriliyordu. Bu da genel ortamı yumuşatıyordu. Mütareke şartlarının nispeten hafif olduğu hakkında, Hükûmetçe yapılan telkinler ve Wilson İlkeleri’nin inanılan amaçlarının Türk halkına yeniden düzenleme ve çalışma imkânlarını verdiği zannediliyordu.

⁷⁵ “İstanbul İçin”, *Vakıf*, 5 Ocak 1335/1919.

⁷⁶ M. Özdemir, a.g.m., s.208-212.

⁷⁷ Bülent Demirbaş, “Mondros Mütarekesi ve Sonrası”, *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, C.4, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s.1110.

Fakat bu ferahlık ve ümitler, pek kısa bir zamanda ve pek acı bir şekilde silindi. Azınlıkların aşırı davranışları, İtilaf kuvvetlerinin mütareke hükümlerine uymamaları, Wilson İlkeleri'nin hiç bir uygulama sahası bulamaması, halkta büyük üzüntüler sebep oluyordu.⁷⁸

Mütarekeden hemen sonra yayın hayatına başlayan *Minber Gazetesi* de bu mütarekenin mahiyeti ve uygulamaları hakkında görüş ve düşüncelere yer vermiştir. 1 Teşrîn-i Sâni 1918 tarihli 1. sayısındaki, “*Felaketlerden İbret Almalyız*” adlı başyazıda durumu şöyle açıklamıştır: “*Bugün içinde bulunduğumuz müşkil ve elim şerâit-i siyasiyyeye bakıp felaket diye feryâd ederken yeis ve nevmidiye kapılmak istemiyoruz. Mesâibden mütenebbih olmasını bilen milletler için feyz ve bekâ ümidi münadim sayılamaz. Bunun için uğradığımız perişanlığın önünde olanca cesaret ve tecellimizi toplayarak ibret ve teemmüle varmalı ve «bir musibet bin nasihatten yeğdir» fehvasınca hakâyık-ı müellimenin havale ettiği taziyâne-i inkisâm ile silkinerek azm-i hayat ve teccid ile tezyîd-i ibret etmeliyiz... Hatib.*”

Gazetenin mütareke ile ilgili genel yorumu, ağır maddeleri olan ancak asıl barış antlaşması yapıncaya kadar yürürlükte kalacak olan bir antlaşma olduğudur. Gazete, Almanya ile İtilaf Devletleri arasında imzalanan antlaşmaya göre, Mondros Mütârekesi maddelerini daha hafif bulmakta ve ucuz kurtulduğumuzu ifade etmektedir. Bu görüşün seslendirilmesinde, mütarekeyi imzalayan Rauf Bey'in, mütarekenin olumlu olduğu açıklamaları ile ilk planda mütareke maddelerinin belirsiz olması ve İtilaf Devletleri'nin bu mütarekeyi Osmanlı Devleti aleyhine olacak bir şekilde yorumlayacağına olan inanç bulunmaktadır. Ancak gelişmeler, bu düşüncelerin doğru olmadığını gösterecektir.⁷⁹

3.1 Sosyal Durum

Medeniyetleri, insanları, tarihi yok eden savaşlar, geride sağ kalabilenleri de sağlıksız, yiyeceksiz, evsiz, işsiz ve perişan bir halde bırakmıştır.

I.Dünya Savaşı'nın sıkıntılarından en fazla en çok İstanbul etkilenmişti. Savaştan sonra birçok ordu mensubunun İstanbul'a gelmesi ve İtilaf Devletleri

⁷⁸ T.Bıyıklıoğlu, a.g.e., s.48-49.

⁷⁹ Erol Kaya, *Mustafa Kemal Atatürk'ün İlk Gazetesi Minber*, Ebabil Yay., Ankara 2007, s.12.

askerlerinin 13 Kasım 1918'den itibaren şehre yerleşmesi, Rusya'daki Bolşevik İhtilâli'nden kaçan ve sayıları 200 bini bulan Beyaz Rus ve Wrangel ordusunun 1920 yılı başından itibaren İstanbul'da barındırılması, Batı Anadolu'daki Yunan zulmünden kaçan yaklaşık 50 bin muhacirin başkente sığınması, Balkanlar ve diğer kaybedilen bölgelerden İstanbul'a yönelik göçlerin devam etmesiyle birlikte şehirdeki pahalılık, geçim sıkıntısı, asayişsizlik, her türlü bulaşıcı ve zührevî hastalık, işsizlik artmış, gündelik hayat alabildiğine zorlaşmıştır.⁸⁰

Almanya'dan yapılan kok kömürü ithalatının durması, Alman subayların Zonguldak maden ocaklarındaki makineleri bozmaları nedeniyle, su, elektrik, tramvay ve araba vapuru hizmetleri için günde 1200 ton kömüre ihtiyaç duyulan şehre yeterli kömür gelmeyince vapur seferleri kısıtlanmış, tramvay hizmetleri durmuş, günlerce elektrik ve su kesintisi yapılmıştır.⁸¹

İstanbul'da binlerce kişiyi evsiz, aç ve açıkta bırakan, maddî ve manevî olarak büyük tahribata yol açan bir başka tehlike de yangınlardır. 1910-1918 arasında çıkan yangınlarda 20 bin ev ve konak içindeki eşyalarla birlikte yanmış, 40 milyon liralık hasar meydana gelmiş, yaklaşık 100 bin kişi de açıkta kalmıştır. 1918-1923 yılları arasında ise şehrin değişik semtlerinde çıkan yangınlarda da 11 bine yakın ev yanmıştır. Dikkatsizlik, sabotaj, ihmal gibi nedenlerle çıkan yangınlar, susuzluk, tulumbacılarla askerî itfaiye arasındaki çekişmeler ve eski yöntemler, yangınların zamanında söndürülememesine sebep olmuştur.⁸²

3 Kânûn-i Evvel 1334/ 3 Aralık 1918 Salı günü, 1568(4) numaralı Yeni Gazete'de, İstanbul yangınlarından bir örnek: *“Dün akşam sa’at sekiz raddelerinde Beyoğlu’nda Dolapderesi’nde Çiftlik Sokağı’nda bir harîk zuhûr ederek suyun fîkdânından dolayı etrâfa sirâyetle yirmi bir hâne muhterik olduktan sonra itfâ edilmiştir.”*

---

⁸⁰ Mehmet Temel, “Mütareke Dönem İstanbul’unda Sosyal Yaşam ve Sorunlar”, *Türkler*, C. 14, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, s.162.

⁸¹ Orhan Duru, *Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye’nin Kurtuluş Yılları*, Milliyet Yay., İstanbul 1978, s.13-15.

⁸² M.Temel, a.g.m., s.165.

Mütareke Dönemi'nde şehirdeki belirsizlik ve yönetim boşluğunun etkisiyle yolsuzluk⁸³, eşkıyalık ve çetecilik faaliyetlerinde de artış gözlenmiştir. Anadolu'da savaşın sürmesi, ekonomideki istikrarsızlık, işsizlik, şehir polis denetimindeki sorumluluğun Türk ve Müttefik polisleri arasında bölünmesi de suç oranının artmasında etkili olmuştur. Türkler ve Gayrimüslimler tarafından oluşturulan çeteler amaçları bakımından birkaç gruba ayrılıyordu. Rumlar ve Yunanlılar tarafından kurulan çeteler genellikle Türkleri İstanbul'dan kaçtırtmak ve Rum nüfusunu fazla göstermek amacıyla hareket ediyorlardı. Türkler tarafından kurulan çeteler de hem hırsızlık, gasp, soygun çapulculuk amacıyla hem de Rum çetelerine karşı eylemler düzenlemek düşüncesiyle oluşturulmuşlardı.

Ekonomik durumun da kötü olması, özellikle "Sirkât" adı verilen hırsızlık suçlarında önemli bir artışa sebebiyet vermiştir. Hemen her gün basın organlarında buna dâir bir habere rastlamak mümkündür ve artık sıradanlaşmıştır: "*Vuku'ât-ı zabita tevâli ediyor. Sirkatler çoğalıyor. Evrâk-ı havâdisde sık sık hırsızlara tesâdüf ediliyor. Sokak kapıları açılıp yatakların, ayakkabıların, ev eşyâlarının aşırıldığı zâbita ve vuku'ât arasında eksik olmuyor.*"⁸⁴

Halkın çeşitli sebeblere dayalı olarak çektiği sıkıntılar ve özellikle gıdasızlık, sıhî sorunları da beraberinde getirmiş, vücut dirençsiz kalınca hastalıklara da bir nevi davetiye çıkarılmıştır. Yeni Gazete'den bir haber: "*Âtîdeki telgrafta okunacağı üzere İzmir piyasasında dahî fiyâtlar yükselmiştir. Önümüz kış. Mahrûkât yok. Gidâ mefkûd. Gaz fiyâtı terfi'de ber-devâm. Gıdâsızlıktan zebûn kalan vücûdlar mahrûkât yoksuzluğuyla hemen müte'essir olmaya hâzır. İstanbul hastalığı tahrîbât yapmakda devâm ediyor. Bu tahrîbâtın bir mühim, en mühim sebebi de vücûdların mukâvemetsizliği. Bu mukâvemetsizlik gelen hastalığın çar çabuk bir ihtilât husûle getirmesine sebebiyet veriyor.*"⁸⁵

Birinci Dünya Savaşı yıllarında ülkenin hemen her yerinde veba, verem, tifüs, kolera, humma-i râcia, dizanteri, tifo, paratifus, frengi, İspanyol nezlesi gibi bulaşıcı

⁸³"Yolsuzluk", "*Kartal tevzi' me'mûrlarının ahâleden: Aybaşı geldi ma'âşlarınızı getiriniz, diye ekmek başına kırk para aylık istediklerini istihbâr ettik.*", *Yeni Gazete*, 1 Kânûn-i Evvel 1334/ 1 Aralık 1918 Pazar, No.1566(2).

⁸⁴ *Yeni Gazete*, 8 Kânûn-i Evvel 1334/ 8 Aralık 1918 Pazar, No.1573(9).

⁸⁵ *Yeni Gazete*, 10 Kânûn-i Evvel 1334/ 10 Aralık 1918 Salı, No.1575(11).

hastalıklar yayılmaya başlamış, Hükûmet bu hastalıklarla mücadele edebilmek amacıyla 1916'da bütçeye ek ödenek koymuştur. Savaşın sonunda ve Mütareke Dönemi'nde bu hastalıklar daha da artmış ve olağanüstü önlemler alınmasını gerekli kılmıştır. İstanbul, hem göç trafiğinin merkezi hem de yolcu ve yük gemilerinin uğrak yeri olması nedeniyle yoğun bir hastalık riski altında bulunduğundan, çok özel önlemler alınması gereği duyulmuştur.

1918 yılında gazetelerde İspanyol nezlesi adında bir hastalığa binâen çeşitli haberler yapılmıştır. Bu hastalık sadece Osmanlı ülkesinde değil, Avrupa'da da kendisini hissettirmiş ve önemli zâyiatlara sebep olmuştur. Mesela, "İrtihâl" başlıklı haberde, genç bir hanımın vefâtı bildiriliyor: "*Beyoğlu bidayet mahkemesi ikinci ceza zabıt ketebesinden Ali Adil Bey'in kerimesi Adalet Hanım daha henüz genç yaşında müptela olduğu İspanyol nezlesinden kesb-ü afiyet edemeyerek irtihal-i dar-i nâim edip Üsküdar'da Karacaahmet kabristanındaki makbere-i mahsusasına defn-i hâk-i gufran kılınmıştır.*"⁸⁶

Yine "İspanyol Nezlesi Etrafında" başlıklı haberde de, hastalığın okullarda ne kadar yaygın olduğu ve buna binâen talebelerin okula devam edemediği sayı verilerek ifade edilmiştir: "*İspanyol hastalığının tekrar iştidâd ve tevassu'una binen mekteblerin, gazino ve sair mecmu'-i nâs olan mahallerin kapatıldığını yazmış idik. Âhiren (Losvar) refikimiz de mekteblerde bu hastalığın ne kadar çok tevassu' ettiğini gösterir bir istatistik gördük. Berveci-âti naklediyoruz: Mercan Sultanîsi'nin 560 mevcûdundan 360 nâmevcûd, Vefa Sultanîsi'nin 580 mevcûdundan 150'si, İstanbul Sultanîsi'nin 419 mevcûdundan 132'si, Davutpaşa Sultanîsi'nin 286 talebesinden 82'si, Kandilli İnâs Sultanîsi'nin 263 talebesinden 151'i, Galatasaray'ın 650 mevcudundan 145'i nâmevcûd bulunmakta idi.*"⁸⁷

Osmanlı yetkililerin ve işgal kuvvetleri temsilcilerinin üzerinde durdukları önemli bir nokta da fuhuşla mücadele idi. Savaşın pek çok kadını sefalete sürüklemesi ve dul bırakması, yoğun göçler ve işsizlik fuhuşun artmasında etkili olmuştur.⁸⁸

⁸⁶ *Yeni Gazete*, 12 Kanûn-i Evvel 1334/12 Aralık 1918 Perşembe, No.1577(13).

⁸⁷ *Yeni Gazete*, 14 Kanûn-i Evvel 1334/14 Aralık 1918 Cumartesi, No.1579(15).

⁸⁸ M.Temel, a.g.m., s.166-167.

Meşrutiyetin özgürlük ortamının yarattığı anlayış Osmanlı kadınına bir ölçüde geleneksel değer yargılarından koparıyordu. Savaşın neden olduğu yoksulluk birçok kadını sefalete sürüklüyor, fuhuş giderek yaygınlaşıyordu. Fuhuş, mütareke yıllarında başta İstanbul olmak üzere ülke genelinde oldukça artmıştı. Mütareke yıllarında birçok Rus göçmeninin, parasız pulsuz İstanbul'a sığınması, alkol, kumar, fuhuş gibi toplumsal sorunları körüklüyor, ahlakî çöküntü bundan böyle kol geziyordu. Bir yandan işgal orduları, öte yandan Rus dilberleri ateşle barutu simgeliyorlardı.

Birbiriyle ilişkisi olmayan çocuklar ve ailelerin ve genç kızların aynı odaya doluştuğu, kimi kez birçok ailenin aynı mekânda yaşadığı koşullarda, durumun ahlak dışı davranışları davet ettiği aşikârdır. İşsizliğin yarattığı ilgisizlik ve atalet en kötü tepkiler için en uygun ortamlardı. Polis raporları, fuhuşun yoğun olduğu bölgelerdeki nüfusun arttığını ve bunun Rus mültecilerinden kaynaklandığını gösteriyordu. Özellikle İstanbul'u mesken tutan fuhuş, belli başlı üç bölgede kendini göstermektedir. Bunlar Beyoğlu'nda, Abanos ve Ziba mıntıkları, Galata mıntıkası ve Üsküdar bölgesidir.⁸⁹

Tüm bu sıkıntılara, işgal kuvvetlerinin sergiledikleri hukuk dışı davranışlar da eklenince İstanbul halkı, Mütareke Dönemi'nde ikinci bir ölüm kalım savaşıyla karşı karşıya kalmıştır.⁹⁰

3.2 Siyasî Durum

Mondros Mütarekesi hükümleri yürürlüğe girdiği andan itibaren İtilaf Devletleri, dört yıl kendilerini uğraştıran ve çok güç durumlara düşüren Türk milletini ezme ve bağımsızlıktan yoksun bırakma fırsatını elde ettiklerini sandılar. Bu anlayış içinde, onun topraklarını işgale başladılar ve yine bu anlayış içinde onun her işine karışmak istediler.⁹¹

İngilizler, birkaç gün önce imza imzaladıkları mütarekeye saygı göstermediği ve Osmanlı Hükûmeti de gereğinden fazla korkak davrandığı için, 8 Kasım 1918

---

⁸⁹ İlbeyi Özer, “Mütareke ve İşgal Yıllarında Osmanlı Devleti'nde Görülen Sosyal Çöküntü ve Toplumsal Yaşam”, *Ankara Üniversitesi OTAM*, Sa.14, Ankara 2003, s.256-260.

⁹⁰ M.Temel, a.g.m., s.162.

⁹¹ S.Tansel, a.g.e., s.32.

sabahı Musul Hükûmet Konağındaki Türk bayrağı indirilerek yerine İngiliz bayrağının çekilmesi ile⁹² Osmanlı topraklarındaki işgal faaliyetleri resmen başlamış oluyordu.

Osmanlı Devleti bir yandan, önceden alınmış karalara uyularak işgal edilir ve parçalanırken bir yandan da, partilerin birbirlerine karşı duyduğu düşmanlık ve rekabetin sarsıntıları içinde, içten kemiriliyordu. İşte bundan dolayı 14 Ekim’de iktidara gelmiş olan Ahmet İzzet Paşa Hükûmeti görevine devam edemedi ve 8 Kasım 1918’de istifa etmek zorunda kaldı. Çekilmenin sebepleri arasında, Devleti savaşa sokmaktan sorumlu tutulan Talat, Enver ve Cemal Paşaların⁹³, felakete sürükledikleri Türk milletini kaderine terk ederek 2/3 Kasım’da yurt dışına kaçmaları, bu kaçışa hükûmetin göz yumduğu söylentilerinin ortaya çıkması ve Padişahın kabinede değişiklik istemesi de vardı.

4 Teşrîn-i Sâni 1918 tarihli Minber Gazetesi’nin 4.sayısında, *“Talat, Enver ve Cemal Paşaların Firarı”* başlıklı yazıda bu paşaların kaçışları haber verilirken, 6 Teşrîn-i Sâni 1918 tarihli 6. sayısında da *“Kaçmışlar”* başlıklı yazı ile o ana kadar İttihat ve Terakki hakkında yazılmış en sert yazı kaleme alınıyordu. *“Kaçmışlar, tahakkuk ediyor, kimden ve nereye. Adaletten şüphe etmek, kendi milletinden, memleketinden şüphe etmek. Bu bir insanın nefsinden şüphe etmesine muadildir. Mahkeme var, kanun var, tarih var ve bunların hepsinin fevkinde Allah varken kimden ve nereye kaçarlardı.”*⁹⁴

İstifanın kabulü ile yeni kabineyi Tevfik Paşa kurmuş ancak Osmanlı Devleti aleyhine olan hareketlerde adeta bir hızlanma meydana gelmişti. Nitekim 11 Kasım 1918’de Mebuslar Meclisi’nde Tevfik Paşa hükûmet programını okuduktan sonra kürsüye gelen bazı milletvekilleri, İtilaf Devletleri’nin mütareke şartlarına saygı

---

⁹² T.Bıyıklıoğlu, a.g.e., s.86.

⁹³ Talat, Enver ve Cemal Paşalar, İstanbul’u terk etmeden önce sadrazam Ahmet İzzet Paşa’ya bir mektup göndererek: *“Biz firar etmek niyetinde değildik. Fakat düşman donanması İstanbul’a geldiği zaman burada bulunmak istemedik. Arkamızdan söylenen ve söylenecek iftiralara ileride cevap vereceğiz. Zamanı gelince memlekete döner ve icab eden cevaplarla millet huzurunda hesap veririz.”* dediler. Talat Paşa 15 Mart 1921’de Berlin’de bir Ermeni tarafından, Cemal Paşa 21 Temmuz 1922’de Tiflis’te yine bir Ermeni tarafından öldürülürken, Enver Paşa ise 4 Ağustos 1922’de Buhara’da Bolşeviklere karşı savaşırken şehid düşmüştür. Bkz. S.Tansel, a.g.e., s.42.

⁹⁴ E.Kaya, a.g.e., s.13.

göstermediklerinden ve bu devletlerin tecavüzlerine gerekli karşılığın verilmediğinden şikâyet etmişlerdi.⁹⁵

Mondros Mütarekesi hükümleri gereği İtilaf Devletleri, 6-12 Kasım 1918 tarihleri arasında Çanakkale Boğazı istihkâmlarına el koydular. 7 Kasım'da İstanbul'a ilk kez iki İngiliz subayı geldi. 8 Kasım 1918'de dört Fransız subayı gemi ile Galata rıhtımına çıkararak, azınlıkların gösterileri ve İtilaf devletleri bayrakları altında yürüyerek Beyoğlu'ndaki Fransız büyükelçiliğine gittiler. 10 Kasım'da İstanbul'a Gory ve Vaughn adlı iki İngiliz generali ile Bunoust adlı Fransız generali geldi. Aynı gün irtibat subayı Chilton, İzzet Paşa'ya "*Mütarekenâmenin 16. maddesi, Devlet-i Âliyye'nin şânına eksiklik getirici bir surette yorumlanmayacaktır*" dedi. 12 Kasım'da İstanbul'a bir Fransız tugayı getirildi.⁹⁶

13 Kasım ise İstanbullular için unutulmayacak kadar ızdıraplı bir gün oldu. Çünkü o gün İstanbul ile Beyoğlu birbirinden farklı iki şehir halinde idi. Aynı şehirde bir kısım insanların coşup sevinmesinin, bir kısmının ise yaslanmasının sebebi, o gün İstanbul'a İtilaf Devletleri donanması ile birkaç Yunan gemisinin gelmesiydi. 22 İngiliz, 12 Fransız, 17 İtalyan ve 4 Yunan savaş gemisinden kurulu bu donanma 13 Kasım 1918'de Marmara'ya girerek Dolmabahçe önünde demirledi. 14 Kasım 1918'de İstanbul Boğazı'nın iki yakasındaki müstahkem mevkiiler Türkler tarafından boşaltılmaya ve 15 Kasım'dan itibaren İtilaf askerleri tarafından işgal edilmeye başlandı.⁹⁷ 15 Kasım'da gemilerin sayısı 167'ye yükseldi. Bu donanmadan gerekli yerlere 3500 kişilik bir kuvvet çıkarıldı ki çoğunu İngiliz birlikleri oluşturuyordu.⁹⁸

İstanbul'da müttefiklerin Türk halkına karşı tutumları, İtalyanlar hariç, genelde sert ve kaba idi. Fakat tarih boyunca Osmanlıların yardımlarını görmüş olan Fransızların davranışları büsbütün kötü idi.⁹⁹ O devri yaşayanların ifadelerine bakılırsa, mütarekede İngilizler genellikle gayet sert muamelede bulunmuşlardı. Kibirleri, gururları, küçük görmeleri yüzlerinden okunmuştur. Fransızların işgal

---

⁹⁵ S.Tansel, a.g.e., s.41-45.

⁹⁶ S.Tansel, a.g.e., s.54-55.

⁹⁷ Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü I*, Ankara 1994, s. 26.

⁹⁸ T.Bıyıklıoğlu, a.g.e. s.117-122.

⁹⁹ S.Tansel, a.g.e., s.59.

dönemindeki uygulamaları zaman ve zemine göre değişmiştir. İtalyanlar, İngilizler ve Fransızlar tarafından savaş sonrası kendi paylarının gasb edildiği görüşünden hareketle İstanbul'da buldukları süre zarfında Türklere düşmanca bir tavır takınmamışlardı. Yunanlılar ise, uzun yıllar Türk idaresinde yaşamının verdiği bir aşağılık kompleksi ile her yerde kendilerini ispata çalışmışlardı. Harp yıllarında Alman dostluğu göklere çıkarıldığından, entellektüeller arasında bir Almanca öğrenme hastalığı, mütareke devrinde İngilizce ve Fransızca öğrenme ibtilasına dönüşmüştür. Savaş yıllarında yaptıkları stoklarla kısa sürede büyük kârlar elde eden yeni türedi harp zenginleri, çocuklarına İngiliz veya Fransız mürebbiyeler tutarak bu lisanları öğretme gayreti içine girmişlerdir.¹⁰⁰

Boğazları ve İstanbul'u kontrol altına alan İtilâf Devletleri kuvvetleri, mütareke şartlarını göz ardı ederek, gelişigüzel hareket etmeye başladılar. Örneğin; İtilâf ordularına tercümanlık eden gayrimüslimler yüzünden İngilizler, haksız yere birçok Türk vatandaşını tevkif ederek hapse attılar. Zira gayrimüslim tercümanlar, şahsi meseleleri ve Türklere karşı besledikleri intikamcı duygular nedeniyle Türkler hakkında gerçek dışı iddiada bulunuyorlar ve yanlış çeviri yapıyorlardı. Yine İngilizler ve Fransızlar Türklere ait olan ve gözlerine kestirdikleri büyük ve güzel konaklara el koyuyorlardı. Ayrıca, silah arama bahanesiyle, Türk hanelerine sıkça tecavüz edildiği görülmüştü. İngilizlerin bu aramalarda yalnızca silâh almadıkları bir takım değerli eşyaları da gasb ettikleri yönünde sık sık şikâyetler yükselmekteydi.¹⁰¹

İstanbul halkı ise işgalden sonra ne yapılması gerektiği hususunda üç gruba ayrılmıştı. Bir grup savaşa karşı çıkıyor ve Anadolu'da başlamakta olan Milli Mücadelenin durdurulmasını istiyor, diğer bir grup, durumu olduğu gibi kabul edip, aceleye gerek görmeden kurtuluşu zamana bırakmayı savunuyor, üçüncü grup ise Anadolu'da başlamak üzere olan savaşın desteklenmesini istiyordu.¹⁰² İşgalin boyutları belli oldukça üçüncü grubun taraftarları artacak ve İstanbul'dan

---

¹⁰⁰ Z.Türkmen, a.g.m., (2002), Çevrimiçi.

¹⁰¹ Mehmet Okur, "İtilaf Devletleri'nin İstanbul'daki Faaliyetleri, Osmanlı Hükûmetleri Üzerindeki Baskıları ve Hükûmetlerin Tutumu", *ATAM*, Sa.57, C.XIX, Ankara Kasım 2003. Çevrimiçi, (<http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=149>). Ayrıca bkz. Şevket Rado, "Mütareke Günlerinde İstanbul", *Hayat Tarih Mecmuası*, 1 Mayıs 1971, Yıl 7, C.1, Sa.4, s.15-16.

¹⁰² Mehmet Temel, *İşgal Yıllarında İstanbul'un Sosyal Durumu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, s. 9.

Anadolu'ya silah ve asker kaçırma işlerini, organize şekilde yapacak çeşitli teşkilatlar kurulacaktı.¹⁰³

Öte yandan İtilâf Devletleri'nin bu işgal ve istila hareketlerine karşı başlangıçta ne yapacağını bilemeyen Türk halkının, kendini toplayarak direnmeye başlaması İtilâf Devletleri'ni endişelendirmişti. En iyi çözüm, kendi isteklerine uygun bir barışı diplomasi yoluyla Osmanlı Devleti'ne kabul ettirmektir. Osmanlı Devlet adamları da kurtuluşu ancak İtilâf Devletleri'yle, özellikle de İngilizlerle iyi geçinmekte gördüklerinden Osmanlı - İngiliz dostluğunun yeniden oluşturulması için yoğun bir mesai harcıyorlardı.

Gerçekten de bu yaklaşım, İtilâf Devletleri'nin baskıcı müdahaleleri karşısında Osmanlı Devleti'nin geleceğinin görüşüleceği barış konferansı düşünülerek hesaplanmış olan uzlaşmacı bir politikanın ifadesiydi. Aynı zamanda bu yaklaşım daha sonra kurulacak olan hükûmetlerin de, yine benzer sebeplerle İtilâf Devletleri'nin müdahalelerine karşı uygulamak zorunda kaldıkları siyasetin temelini oluşturacaktı.

Ancak bu politika çoğu kez körü körüne İngiliz taraftarlığına dönüşmüş, gerek devlet adamları, gerekse İstanbul basını, her fırsatta İngilizleri gereğinden fazla öven ifadeler kullanmaya başlamışlardı.¹⁰⁴

İstanbul basınında da İngiliz himayesi açık bir şekilde savunulmaktaydı. Refî Cevat, Alemdar Gazetesi'ndeki “İngiltere ve Biz” başlıklı makalesinde; “...Osmanlı İmparatorluğu İngiltere'ye yaklaştıkça kazanmış, uzaklaştıkça kaybetmiştir. İngiltere'nin siyasetine girmek gerekir. Bunun için yol, İngiltere'nin açacağı yoldur” diyordu. Ali Kemal ise Peyam Gazetesi'nde yazdığı “Biz Türklerin İstedikleri” başlıklı makalesinde şöyle demektedir: “Türkiye'yi bu korkunç durumdan en az zararla kurtarabilecek bir devlet varsa, ancak İngiltere olabilir, fakat İngilizlerin bu fedakârlığa bir daha katlanması için Türkiye'nin o yanlış yollara bir daha

---

¹⁰³ Fatma Afyoncu, *Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre İşgal Döneminde İstanbul (16 Mart 1920-31 Aralık 1922)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009, s.XI.

¹⁰⁴ M.Okur, a.g.m., (2003), Çevrimiçi.

*düşmeyeceğine, İttihatçıların bir daha at oynatmak için bu topraklarda elverişli bir zemin bulamayacaklarına inanmaları gereklidir.”*¹⁰⁵

Müttefikler, resmî yazılar hariç, öteki yazışmaların kontrole tâbi tutulacağını bildirmiş, İstanbul ve Beyoğlu postanelerine kendi memurlarını yerleştirmişlerdi. Daha sonra karma bir komisyon kurularak basın da sansüre tâbi tutulmuştu. Müttefikler aleyhine yapılan en küçük bir tenkide bile müsaade olunmuyordu.

Galip devletler ve özellikle de İngilizler, İstanbul’da asayiş ve sıhî durumun yerinde olmadığı bahanesiyle zabıta ve sıhî teşkilatı kontrol edeceklerini bildirdiler. İstanbul yakası Fransızlara, Beyoğlu ve Boğazın batı taraf İngilizlere, Kadıköy, Üsküdar ve Boğazın Anadolu yakası İtalyanlara bırakılmıştı. İstanbul’un bütün asayişinden General Fuller sorumlu idi. Fakat tereddüt etmeden söylenebilirdi ki, Osmanlı Devleti’nin idare mekanizması daha çok İngilizlerin elindeydi.¹⁰⁶

Bu sıralarda Meclisteki hava her gün biraz daha sertleşiyordu. Çünkü hükûmet programında va’dedilenlerden henüz hiçbirisi yapılamadığından, hükûmet eleştiriyor ve yıpratılıyordu. Meclisin bu tutumundan Padişah ve hükûmet memnun değildi. Padişaha göre Meclis’in Hükûmete karşı takındığı tavır sadece bir ittihatçılık hareketi idi. Bu şartlar altında Meclisin uzun süre görevine devam edeceği düşünülemezdi. Esasen Tevfik Paşa Hükûmetinin kurulması ile Meclisin dağıtılacağı söylentileri ortaya çıkmış, hatta bazı İstanbul gazetelerinde bu hususta yazılar bile yayınlanmıştı. İtilaf Devletleri’nin Meclise karşı takındıkları tavır ise tamamen düşmanca idi. Çünkü onlar, Ermeni ve Rumların tehcirinden ittihatçıları sorumlu tutuyor ve bu sebeble Meclis-i Mebusan’ın dağıtılması için Padişahı sıkıştırıyorlardı. Bu baskılara bir süre dayanan Padişah, 21 Aralık 1918’de bir irade ile Meclisi dağıttı. Ancak yabancıların baskısı azalmadığı gibi daha da arttı. Fakat bütün bu müdahaleler, onlara göre bir düşmanlık eseri değildi. Bu hâl, Hükûmetin icraata geçmesini ve Türkiye’de asayişin sağlanmasını istemelerinden ileri geliyordu.

Devletin işlerine dışarıdan karışılması elbette bağımsızlıkla bağdaşamazdı. Bu sebeble Padişah usanmış, Hükûmet de yıpranmış olduğundan, Tevfik Paşa istifa ederek, 13 Ocak 1919’da kabineyi yeniden kurmuştu. İşte bu Hükûmet, İtilaf

¹⁰⁵ Salih Tunç, *İşgal Döneminde İstanbul Basını (1918-1922)*, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1999, s.32.

¹⁰⁶ S.Tansel, a.g.e., s.61-64.

Devletleri'ne bir muhtıra, Padişaha da bir mazbata ve kararnâme sunmuştu. Fakat Padişah bu kararnâmeyi anayasaya aykırı görerek tasdik etmedi. Ayrıca kabineyi suçlar nitelikteki bir yazıyı Sadâret makamına gönderdi. Bu durum karşısında Hükûmet daha fazla görevine devam edemeyerek, Tevfik Paşa 3 Mart 1919'da istifa etti.¹⁰⁷

4 Mart 1919'da politik hayatta pek tanınmayan, Damat Ferit Paşa sadrazam oldu. Onun iktidara getirilme sebepleri arasında Padişah gibi ittihatçılara büyük bir düşmanlık içinde bulunması, İngilizlerle arasının çok iyi olması söylenebilir.¹⁰⁸

Damat Ferit, iktidara geldikten sonra (ilk kabinesi 4 Mart-15/16 Mayıs 1919), ilk iş olarak Türk Savaş Suçlularına ilişkin İngilizlerin verdikleri listedeki şahısların tutuklanmasını istemişti. Ferit Paşa, 9 Mart tarihinde İngiliz Yüksek Komiserliğini ziyaret ederek, "Allah'tan sonra İngiltere'ye umut bağladığımı" belirtmiştir. 10 Mart'ta Damat Ferit hükûmetinin kurduğu harp divanı, İttihat ve Terakki Fırkasının ileri gelenlerinden harp suçlusunu sayılan 60 kişiyi tevkif etti. 23 Ocak'tan 20 Nisan'a kadar geçen iki aylık bir sürede Osmanlı hükûmetine verilen listede tutuklananların sayısı 223'e yükselmiştir. Tutuklanması gerekenler hakkında İngiliz ve Fransızların listeleri sonuçta iki devletin çekişmesine sebep olmuştur.

İstanbul'da yine bu sırada kamuoyunu meşgul eden, kamuoyu vicdanını derinden yaralan bir olay da Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey hadisesidir. Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey, Yozgat mutasarrıfı iken Ermeni tehcirindeki uygulamalarından dolayı Nemrut Mustafa Divân-ı Harb-i Örfîsi tarafından idama mahkûm edildi. Kemal Bey hakkında verilen bu idam kararı 8 Nisan'da Bayezid Meydanında infaz edildi. Haksız yere yapılan bu idam, İstanbul halkını çok üzmüştü. Kemal Bey'e isnat olunan suç, tehcir sırasında Ermenileri katliama tabi tuttuğu şeklinde idi. Hâlbuki Kemal Bey'in tehcir sırasında yaptığı, Türkleri Ermenilerin saldırı ve tecavüzünden korumaktan ibaretti; zaten idam edilirken de kendi ifadesiyle: "Ben bir Türk memuruyum, aldığım emri yerine getirdim... Yabancı devletlere yaranmak için beni asıyorlar... Eğer adalet bu ise kahrolsun böyle adalet!" demiştir. Kemal Bey'in 12 Nisan'da kaldırılan cenazesi büyük bir gövde gösterisine

---

¹⁰⁷ S.Tansel, a.g.e., s.69-74.

¹⁰⁸ S.Tansel, a.g.e., s.81-82.

dönüşmüştür. Bu olay, İstanbul'da okuyan yüksek tahsil gençlerini heyecana getirmiştir. Kemal Bey'in mezarı başında yapılan konuşmalarda İngilizlerin İstanbul'dan uzaklaştırılması konusunu dile getirmişlerdir.

İstanbuluların bu gövde gösterisinin ardından İngilizler hemen harekete geçmekten geri kalmadılar. Önde gelen pek çok subay ve fikir adamını Malta'ya sürgün ettiler. Bundan sonra başkente Hürriyet ve İtilâf Fırkasının baskısı İngilizlerle beraber hissedilmeye başlandı. 1919 Martında Damat Ferit'in iktidara gelişinden sonra, hükûmet halk nazarında itibar kaybının etkilerini karşılamak amacıyla müttefiklerle kader birliğine girdi. Damat Ferit'in temsil ettiği Hürriyet ve İtilâf Fırkası istikrarlı bir siyasî partiden çok, muhalefeti ittihatçı damgası sindirmeye çalışan ve Kuva-yı Milliye karşıtı bir zihniyetin sembolü görünümünde idi.¹⁰⁹

2 Ekim 1919 tarihine kadar başkent İstanbul'da Osmanlı Devletinin kaderine Damat Ferit Paşa Hükûmeti yön verdi. Bu zaman diliminde Damat Ferit Paşa Hükûmetinin baskı ve karşı çıkışına rağmen, İstanbul'da aydınlar ve üniversite öğrencilerinin öncülüğünü yaptıkları bir kaç geniş çaplı miting dışında, basında İşgal kuvvetlerinin gözünden kaçıp sansüre takılmayan bir kaç makaleden başka bir tepki gösterilemedi. Özellikle Ali Rıza Paşa kabinesinin kuruluşundan sonra İstanbul'da Kuva-yı Milliyecilere karşı gösterilen sempati su yüzüne çıktı.¹¹⁰

Bu hükûmetin Harbiye Nazırı Mersinli Cemal Paşa'nın Batı Anadolu'daki Kuva-yı Milliye'yi destekler bir politika izlemesi, öte yandan yine bu hükûmetin Misak-ı Millî kararlarını kabul etmesi sonunu hazırladı. Gerçi Ali Rıza Paşa iktidardan uzaklaştı; ama yerini bir başkasına, millî harekete sempati ile bakan Salih Paşa'ya terk etti.

1920 yılı Mart ayı başında Amiral Calthorpe, Anadolu halkının ve hükûmetin Kuva-yı Milliye'ye sağladığı desteğin durdurulması için Osmanlı hükûmetini, Kuva-yı Milliye'yi açıkça suçlamaya zorladı. Salih Paşa bunu yapmayı reddetti ve bu durum Hükûmetin kaderini belirledi.

İşgal kuvvetlerinin Hükûmet üzerindeki baskılarının şiddetlenmesi, bunların bir kısmına hükûmetin olumsuz yanıt vermesi, 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'un

¹⁰⁹ Z. Türkmen, a.g.m., (2002), Çevrimiçi.

¹¹⁰ Z. Türkmen, "Ali Rıza Paşa Hükûmeti ve Kuva-yı Milliye İlişkileri", *ATAM*, Sa.46, C.XVI, Ankara, Mart 2000. Çevrimiçi, (<http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=306>)

tamamen işgalini gündeme getirdi. Bu seferki işgal 13 Kasım 1918'deki işgalden biraz farklı oldu. Harbiye Nezaretini kuşatan İngilizlere silahla karşılık verildi. Bir kısım Türk askeri şehid edildi. Bu arada Osmanlı Mebusân Meclisi dağıtıldı. Anadolu hareketini destekleyen mebuslar ve fikir adamları tutuklanarak Malta'ya sürgün edildiler.¹¹¹

Mondros Mütarekesi imzalandığında, Mustafa Kemal Paşa Suriye sınırında, Yıldırım Orduları Grup Kumandanı olarak bulunuyordu. Mütarekenin imzalanmasından sonra Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'ya çektiği telgraflarda, Mondros Mütarekesi şartlarının yanlış anlaşılmaya ve İtilaf Devletleri'nce suistimale açık olduğunu, bu durum düzeltilmedikçe, ordular terhis edilip, İtilaf Devletleri'nin her dedikleri yapılacak olursa, düşmanın ihtiraslarının önüne geçilemeyeceğini ifade etmiştir.¹¹²

Bununla birlikte Mondros Mütarekesinin 16. maddesine göre, Suriye hududu içerisinde bulunan kuvvetlerin de İtilaf Devletleri ordularına teslimi icap ediyordu. Mustafa Kemal, bütün kuvvetlerini tespit ettiği Suriye sınırı dışına, Anadolu'ya, Türk topraklarına çekmişti. Böylece bu ordunun teslimi bir zorunluluk haline gelmemiş ve ileride bu ordudan Milli Mücadele için faydalanılmıştır.

Bu arada İngilizlerin İskenderun'u işgal niyetlerine direnen Mustafa Kemal, Yıldırım Orduları ve VII. Ordu karargâhının kaldırılması üzerine Sadrazam'ın davetiyle 13 Kasım 1918'de İstanbul'a gelmiştir. İlginçtir aynı gün İtilaf Devletleri donanmaları da İstanbul'a gelmişlerdi. Zaten bu sıralarda yurdun her tarafı Mondros Mütarekesi'ne dayanılarak, paylaşma projeleri çerçevesinde hızla işgallere maruz kalmaktaydı.¹¹³

---

¹¹¹ Z.Türkmen, (2002), Çevrimiçi.

¹¹² Adana'da Yıldırım Orduları Grubu Komutanı Mustafa Kemal Paşa ile Sadrazam Ahmet İzzet Paşa arasında telgraf başında (5-8 Ekim 1918), Mondros Mütarekesi'nin uygulanışı üzerinde sert tartışmalar olmuş, M. Kemal Paşa fikirlerini kabul ettiremeyince, bir ara istifasını vermiş, fakat kabul edilmemiştir. Bu tartışmalar devam ederken 6 Ekim 1918'de M. Kemal Paşa'nın emir ve komuta ettiği Yıldırım Orduları ve 7. Ordu dağıtılmış ve dağıtma kararı ile ilgili "İrade-i Seniyye" de 10 Kasım 1918 tarihinde resmi gazete Takvim-i Vakayi'de yayımlanmıştır. Ahmet İzzet Paşa istifasını verdiğinde hâlâ Adana'da bulunan M. Kemal Paşa'ya "*Zat-ı devletleri bir an evvel İstanbul'a teşrif buyurmalısınız. Sizinle istişareye ihtiyacım var*" diye telgraf çekerek onu İstanbul'a davet etmiştir. Bkz. E. Semih Yalçın, "Mütareke Döneminde Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'daki Faaliyetleri (30 Ekim 1918-16 Mayıs 1919)", *Ankara Üniversitesi, DTCF Tarih Bölümü, Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.17, Sa.28, s.9-10, Ankara 2006.

¹¹³ H.Eroğlu, a.g.e., s.90,91,106.

Mustafa Kemal, İstanbul'a geldiğinde İzzet Paşa Hükûmeti istifa etmişti. Bunun üzerine hemen harekete geçmiş, gerek milletvekilleri ile gerekse Padişahla konuşmalar yaparak, çevresini aydınlatmaya çalışmıştı. Bu süre zarfında Mustafa Kemal, İzzet Paşa'yı desteklemekteydi. Zira ona göre bu durumdan kurtulmanın ilk şartı onurlu, güçlü ve dirayetli bir hükümet kurmaktı. Ancak bu şekilde İtilaf Devletleri'nin isteklerinin önüne geçilebilir ve bu durum biraz toparlanabilirdi. İzzet Paşa güçlü bir kabine kuracak ve Mustafa Kemal de Harbiye Nâzırı olacaktı. Bu düşünceler çerçevesinde Mustafa Kemal kulis çalışmaları yaparak, İzzet Paşa'yı desteklemiş fakat olaylar bu düşüncelerin paralelinde gelişmeyerek hükûmeti ilk önce Tevfik Paşa, sonrasında ise Damat Ferit Paşa kurmuştu. Yaşananlar karşısında Mustafa Kemal, İstanbul'da kalarak hiç bir sonuç alamayacağını anlamış, Anadolu'ya geçme kararını vermiş, orada neler yapabileceğini planlamaya başlamış ve yakın çevresi ile bunları tartışmıştı.

Aynı sıralarda Karadeniz bölgesinde çeşitli sorunlar yaşanırken, Rum çeteler ile Türkler birbirleri ile mücadele ediyorlar ve asayiş tehdit ediyorlardı. Rum çeteler İngilizler tarafından desteklendiğine göre burada sorun Türklerde idi. İngilizler, Osmanlı Hükûmeti'nden bu meselenin halledilmesini istiyorlardı. Bu işi halletme görevi 9. Ordu Müfettişi(sonraları 3. Ordu Müfettişi) sıfatıyla Mustafa Kemal'e verilmiştir. Böylece Mustafa Kemal, geniş mülkî ve askerî yetkilerle, hem de Sivas, Van, Trabzon, Erzurum, Samsun ve bu bölgenin çevresini yani Ankara, Kastamonu, Elazığ, Bitlis ve Diyarbakır'ı da içine alan coğrafyada emir verme yetkisine sahip olarak 16 Mayıs 1919'da İstanbul'dan ayrılmış, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a geçerek, İstanbul'da düşündüğü Anadolu'ya geçme şansını yakalamıştır.¹¹⁴

Mustafa Kemal'in Samsun'a gitmek için hazırlandığı sıralarda, aslında Paylaşma Projeleri'nde İtalya'nın payına düşen İzmir, Paris Barış Konferansı'nda Lloyd George'un baskısı ile Yunanlılara verilmiş ve Yunanlılar da burayı 15 Mayıs 1919 tarihinde işgal etmişlerdi. İngiltere'nin bu şekilde davranışı Lloyd George'un Venizelosla ya da Basil Zaharof gibi Yunan sermayedarlarıyla olan ilişkilerine

---

¹¹⁴ S.Akşin, a.g.e., s.137-140; H.Eroğlu, a.g.e., s.109-112.

bağlanabilir.¹¹⁵ Daha da önemlisi İzmir'in işgali, Anadolu'da gerçek uyanışa sebep olacaktır.¹¹⁶

3.3 Ekonomik Durum

Mütarekenin imzalandığı tarihte, memlekette ekonomik durum pek vahim bir hâl almıştı. Yiyecek ve giyecek stokları tükenmiş, ithâl yolları kapanmış, gayet kötü şartlar altında idrak edilen mahsul, harpten önceki miktarının yarısına düşmüştü. Üretici mahsûlünü satmaktan sakındığı için, şehirlere sevkiyat durmuş gibi idi. İaşe teşkilatının depoları boşalmıştı.¹¹⁷

İaşe işleri sıkıntılı ve üzücü bir hâl almaya başladı. Asker ve halka yeterince yiyecek verilemiyordu. Mısır ve süpürge tohumundan yapılmış ve aynı zamanda kumlu ve kireçli olan ekmekleri bile bulmak zordu. Ölülere sarmak için kefen, doğan çocuklar için bez bulunamıyordu. Yamalı elbise ve yamalı ayakkabılarla gezenlerin sayısı artmıştı. İnsanların yüzünde kan kalmamıştı. Doğal olarak İstanbul bu kötü geçen günlerin en talihsizleri arasında yer alarak savaştan çıkmış ve büyük bir yoksulluk içersinde mütareke yıllarına girmişti.

Savaşın sona ermesi ile birlikte pahalılıkla mücadele, dünyanın birçok yerinde artarak devam ediyordu. Rusya'nın büyük şehirleri ve Viyana'dan sonra, İstanbul dünyanın en pahalı şehirleri arasında yer alıyordu.¹¹⁸

Temel ihtiyaç maddelerinin az bulunması ve fiyatlarının da pahalı olması, halkın en büyük sorununu oluşturuyordu. Hükûmet savaş öncesinde yiyecek, yakacak ve zahîre başta olmak üzere zorunlu ihtiyaç maddelerinden epeyce stoklamış ise de savaşın sonuna doğru bu stoklar erimiş, halk zaman zaman açlık tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştı.

Anadolu'nun değişik bölgelerinden toplanarak İstanbul'a sevk edilmesi beklenen hububat da kömür yokluğu¹¹⁹, Anadolu Şimendüfer Kumpanyasının

¹¹⁵ H.Eroğlu, a.g.e., s.91-92; Sina Akşin, a.g.e., s.140-141.

¹¹⁶ S.Akşin, a.g.e., s.144-145.

¹¹⁷ V.Eldem, a.g.e., s.131.

¹¹⁸ Mehmet Aydın, "Mütareke Döneminde İstanbul'da Hayat Pahalılığı Sorunu", *History Studies*, C.2, Sa.2, Samsun 2010, s.437-438.

¹¹⁹ "Düvel-i İ'tilafîyece kâfi miktarda kömür olduğundan verebileceği va'd edilmiş ve kömür buhranının artık zâil olacağı tahmin edilmektedir.", *Yeni Gazete*, 3 Kânûn-i Evvel 1334/ 3 Aralık

tüccarlara yeterli sayıda vagon tahsis etmemesi, Anadolu demiryollarının askeri amaçlı kullanımı, Anadolu'daki çetelerin gıda ve erzak sevkiyatını engellemek için köprüleri tahrip etmeleri nedeniyle gönderilemiyordu.¹²⁰

Ayrıca Anadolu'daki bazı mülkî amirlerin öncelikle kendi bölgelerinin ve Türk ordusunun ihtiyaçlarını dikkate alarak İstanbul'a zahire göndermek istememeleri, işi savsaklamaları ve engellemeye çalışmaları da İstanbul'u Anadolu hububatından yoksun bırakmıştı.¹²¹

Şehirdeki kıtlık ve aşırı pahalılığın bir nedeni de vurgunculuktu. Hükûmet gıda sıkıntısını hafifletmek ve vurgunculuğu önlemek amacıyla bazı tedbirler almıştır. İtilaf Devletleri temsilcileri ve Amerikan Muavenet Heyeti yetkilileri ile işbirliği yapılarak, yurtdışından zahire ve tüketim maddesi ithal edilmesi sağlanmıştır. Anadolu'daki mülkî amirlerden hububat, zeytin ve zeytinyağı göndermeleri istenmişse de bunda pek başarılı olunamamıştır.¹²²

12 Kânûn-i Evvel 1334/ 12 Aralık 1918 Perşembe günü, 1577(13) numaralı Yeni Gazete'de Abdullah Zühdü, hayat pahalılığı ve vurgunculuğa "*Yükseliyor, Yükseliyor...*" başlıklı makalesinde değiniyor: "*Her şey müthiş baş döndürücü, aklın selametine halel verecek bir sür'atle yükseliyor! Her gün hatta her saat bir tereffü' var. Fasulye şu kadara, şeker şu kadar, gaz şu kadar, yağ buna ilh... çıkmış. Niçin? ... Bakkallar ne çabuk duyuyorlar? Zannedersiniz ki her dakikanın hâsıl ettiği tahavvülü onlara haber veren bir şirket-i hafıyye var yahut hepsi el ele verip her malı saatinde şu kadara çıkaralım diye aralarında ittifak etmiş olmalıdırlar. Yalnız hububat değil, sitre de öyle, ekmek de öyle edviye de öyle, bütün levazım öyle, her şey öyle... Çıkıyor, çıkıyor, çıkıyor neden?"*

İstanbul'da 1918 yılı Ekim ayında hayat pahalılığı, Düyûn-i Umûmiyye'nin endeksine göre, harpten evvelkinin 15 misline, tevzi fiyatları esas alındığı takdirde 7-8 misline yükselmişti. Buna mukabil memur maaşları, o tarihe kadar yapılan

---

1918 Salı, No.1568(4); "Kömür Buhranı", "*Bir müddetten beridir devâm etmekte ve trenlerin, tramvayların, vapurların tevkîfine sebebiyet vermek sûretiyile şehrin hayât-ı umûmiyesine sekte irat eylemekte bulunan kömür buhrânının âhiren aldığı hâdd-i şekl üzerine mes'elenin muhâfel-i hükûmetce kemâl-i ehemmiyyetle nazâr-ı dikkate alındığı ma'lûmdur.*", Yeni Gazete, 8 Kânûn-i Evvel 1334/ 8 Aralık 1918, No.1573(9).

¹²⁰ M.Temel, a.g.m., s.163.

¹²¹ V.Eldem, a.g.e. , s.161.

¹²² M.Temel, a.g.m., s.163.

zamlarla birlikte en çok % 50 nisbetinde arttığından, memurlar maaş seviyelerine göre satın alma kudretlerinin % 60-80'ini kaybetmiş bulunuyorlardı. Yani harbden evvelki 100 lira tutarında bir maaşın satın alma gücü 25 liraya tekabül ediyordu.

Satılacak mal olmadığından iç ticaret hareketsiz, inşaat faaliyeti ise tamamen durmuş vaziyette idi. Bu yarı sönmüş iktisadi hayatta menfaat sağlayanlar yok değildi. Gıda maddeleri alım satımı üzerinde spekülasyon, murabahacılık, istifçilik en çok kâr getiren faaliyetlerdendi. Bunlardan başka ihtikâr, ihtilas, suiistimal yolu ile servet yapanlar eksik değildi. Bu gibi yollardan kazanç sağlayanlar normal zamanlara nazaran daha çok göze çarpıyor ve infial uyandırıyor.¹²³

Jurnal Gazetesi'nin İstanbul muhabiri, İstanbul'daki pahalılığın, Kızıl Ordu'nun Odessa'ya ikinci defa saldırması üzerine Karadeniz sahilinde yerleşik olan zengin Rus köylüleri ve tüccarlarının İstanbul'a göç etmesi nedeniyle, son aylarda yüzde yüz oranında arttığını bildirmektedir. Bu pahalılık yüzünden de şehre "en pahalı payitaht" tanımlamasını yakıştırmıştır¹²⁴

Yeni Gazete ise İstanbul'un bu hususiyetini, "Sirkâtler" başlıklı yazıda, "Şehrimizde (...) ateş pahasına olduğu, muhterem İngiliz muhâbiri (Vürd Prayis?) in Londra'ya çektiği telgrafta memleketimizin pahalılığı korkulu rü'yâyâya teşbih ettiği bu devrede..." şeklinde ifade etmiş ve bu durumun hırsızlık olaylarını arttırdığı yorumunu yapmıştır.¹²⁵

Ticaret ve Ziraat Nezâreti'nde teşekkül ettirilmiş olan İktisat Komisyonu İstanbul'daki hayat pahalılığı ile ilgili bir çalışma yapmış, bunun sonucunda İstanbul'daki hayat pahalılığının yüksek seviyelere ulaştığı anlaşılmıştı. Bu çalışma 1914 yılında iki çocuklu bir ailenin 500 kuruş kazancı esas alınarak ve temel ihtiyaç

¹²³ V.Eldem, a.g.e. , s.131.

¹²⁴ Ceren Çıkın, *Yeniğün Gazetesi (1918-1923)*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007, s.12. "En Pahalı Payitaht", *Jurnal*, 29 Mart 1920. Muhabir şehri şu sözlerle tarif eder: "İstanbul'da esasen gayet fazla olan pahalılık bu son aylar zarfında yüzde yüz nispetinde tezayüt etmiştir. Bu şehirde para mukabilinde her şey veyahut hemen her şey tedarik edilebilir ise de fiyatlar burada her yerden yüksektir. Bu suretle İstanbul Avrupa'nın en pahalı payitahtı add olunabilir. Fiyatların bu baş döndürücü fazlalığı bilhassa Rus muhacirlerinin vürûdundan (...) etmiştir. Buradaki Rusların adedi binlere baliğ olmaktadır. Kızıl Ordu'nun Odessa'ya ikinci hücumu üzerine Karadeniz sahilinde meskûn bulunan bütün bu halk müthiş bir korku içinde hemen firara koyuldular. Zengin Rus köylüleri zengin tacirler banknot demetleri mukabilinde, kimi motor vapur yelkenli balık kayığı ellerine ne geçirdi ise hemen (...) İstanbul yolunu tutmuşlardır."; *İkdam*, 19 Teşrin-i Evvel 1335/19 Ekim 1919, No: 8149.

¹²⁵ "Sirkatler", *Yeni Gazete*, 8 Kânûn-i Evvel 1334/ 8 Aralık 1918 Pazar, No.1573(9).

maddelerine göre hazırlanmıştı. 1914 yılı başlangıcındaki değerler, 1920 yılının ilk yarısı ve son yarısı, 1921 yılı ilk yarısı da, aynı yılın Temmuz ve Ağustos aylarına ait değerler ile mukayese edilmişti. Buna göre, 1920 yılının ilk yarısında fiyatlar 1914 yılına göre % 227 oranında artmış, 1920 yılının ikinci yarısında % 1015'e ulaşmıştı. 1921 yılının ilk yarısında % 1002 ve aynı yılın Temmuz ve Ağustos aylarında ise, % 917 oranında olmuştur.¹²⁶

Yine Vakit Gazetesinin hayat pahalılığı ile ilgili olarak yapmış olduğu araştırmada, bir kişinin temel harcamaları esas alınarak savaştan önce 235 kuruş, 1920 yılı Temmuzunda 3.504 kuruş ve 1921 Kasımında ise 2.933 kuruş harcaması gerektiği belirlenmiştir. Bu rakamlar üç kişilik bir aile için savaştan önce aylık 705 kuruş iken, savaştan sonra 1920 yılında 10.692 kuruş ve 1921 Kasımında ise, 8.799 kuruş şeklinde belirlenmiştir.¹²⁷

İstanbul Hükûmeti bu sorunları çözmek için *Mücâdele-i İktisadiye Komisyonu* oluşturdu, *Numune Bakkalları* kurdu, azamî fiyat uygulamasına yöneldi, ucuz fiyata mal satabilmek için satış barakaları açtı. Ancak tüm bu tedbirler, sorunun çözümüne nisbî bir katkı sağlamışsa da, sorunu bütünüyle çözemedi. Çünkü genel anlamda Anadolu'da devam eden Millî Mücadele hareketi, ülkenin işgal altında oluşu, İstanbul'un her bakımdan siyasî ve iktisadî yalnızlığa terk edilmesi, ülkenin iktisadî durumunun kötü olması, yetersiz üretim, siyasilerin süreci iyi yönetememeleri, artan yolsuzluklar gibi nedenler, bu sorunun köklü bir çözüme kavuşturulmasına imkân vermedi.¹²⁸

3.4 Demografik Durum

Sosyal yapının temel unsuru olan nüfus, toplumun mevcut niceliğini ifade etmekle birlikte, o toplumun iktisadî, sosyal ve kültürel birçok olayını da izah etmekte önemli bir rol oynamaktadır. Bu meyanda, nüfusu meydana getiren insanın maddî ve manevî durumu, fizikî kuvveti, sahip olduğu sermayesi, üretim ve tüketim

¹²⁶ *Vakit*, 4 Teşrîn-i Evvel 1337/ 4 Ekim 1921, No. 1371; Mehmet Aydın, *Mütareke Döneminde İstanbul'un İâşesi Meselesi (1918-1922)*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Samsun 2002, s.99.

¹²⁷ *Vakit*, 21 Kânûn-i Evvel 1337/ 21 Aralık 1921, No: 1448; Mehmet Aydın, a.g.m., s.439.

¹²⁸ M.Aydın, a.g.m., s.446.

imkânı, diğer insanlarla münasebetleri, toplum içinde sahip olduğu statü ve rolü dolayısıyla iktisadî, sosyal ve kültürel olaylarda tesiri söz konusudur.¹²⁹

Son Osmanlı nüfus sayımı, 1914 yılında gerçekleştirilmiştir. Fakat bu sayım, bizzat mahallinde değil, taşradaki nüfus idarelerinin yıl içindeki değişikliklerle ilgili verdikleri bilgiler dikkate alınarak yapılmıştır. 1914 yılında yapılan Osmanlı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre toplam Osmanlı nüfusu, 18.520.016'dır. Osmanlı nüfusu, 1906-1907 nüfus sayımına göre azalmıştır. Bunun birçok sebebi vardır, ancak en önemli sebep olarak savaşları (Trablusgarb ve Balkan Savaşları) ve kaybedilen toprakları göstermek mümkündür.¹³⁰

Osmanlı yönetimi, savaşın son döneminde (1917) ülke toprakları içinde toplam nüfus sayısını ve nüfusun özelliklerini şehirde polis, taşrada ise jandarma yoluyla tesbit yoluna gitmiştir. Bu sayımlarda Osmanlı teb'ası olmayan nüfus miktarı da tesbit edilmiştir. Yapılan bu sayımlar neticesinde Osmanlı topraklarında çeşitli ülke vatandaşlarından oluşan 86.543 kişinin ikâmet ettiği görülmektedir.¹³¹

Harb sırasında, İ'âşe Umûm Müdürlüğü'nce yapılan bir sayıma göre, asker hariç İstanbul'un nüfusu 842 bin olarak tesbit edilmişti.¹³²

Mütareke yıllarında İstanbul'un toplumsal yapısı köklü değişikliklere sahne olmaktadır. İşgal ve savaş nedenleriyle nüfusun bir kesimi Anadolu'ya yönelirken birçok göçmen de İstanbul'a gelmekteydi.¹³³ Bir taraftan terhis edilen askerlerin cephelerden şehre dönüşü, diğer taraftan Rus ihtilâlini takiben, yeni rejimden kaçanlarla Wrangel orduları kalıntılarının, yerleşecek memleket buluncaya kadar, İstanbul'a sığınmaları, şehir nüfusunu bir milyonun üzerine çıkarmıştı.¹³⁴

---

¹²⁹ Abdulkadir Gül, Salim Gökçen, *Son Dönem Osmanlı Nüfusu ve Ecnabiler Meselesi*, Cedit Neşriyat, Ankara 2010, s.36. Ayrıca nüfus konusunda daha geniş bilgi için bkz. Kemal H. Karpat, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)*, Demografik ve Sosyal Özellikleri, İstanbul 2003.

¹³⁰ A.Gül, S.Gökçen, a.g.e., s.69-70.

¹³¹ A.Gül, S.Gökçen, a.g.e., s.222.

¹³² İaşe tevziatına esas olmak üzere, 24 Mayıs 1917 tarihinde yapılan sayımda, asker hariç İstanbul'un nüfusu; istihkak sahipleri: 773 bin, sair: 69 bin olmak üzere toplam 842 bindir. Bkz., Vedat Eldem, a.g.e., s.168. İstanbul'da ikâmet eden ecânibe mahsus istatistik cetvelleri incelendiğinde, 8752 erkek ve 503 kadın olmak üzere 1917 senesinde İstanbul'da yaşayan ecnebilerin toplamı 14255 kişidir. Bkz. A.Gül, S.Gökçen, a.g.e., s.147-162.

¹³³ İ.Özer, a.g.m., s.251.

¹³⁴ V.Eldem, a.g.e., s.168.

Kırım Savaşı'ndan itibaren Balkanlar, Kafkaslar ve Rusya'nın değişik bölgelerinden sürekli göç almaya başlayan İstanbul'a, Mütareke Dönemi'nde de değişik kanallardan artarak mülteci, göçmen ve kaçak akını devam etmiştir.

Balkanlar ve Rumeli'ndeki Sırp, Bulgar ve Yunan baskısında kaçan Müslümanların başkente sığınmaları sürerken, Yunanistan'ın işgal ettiği bölgelerden de yüzbinlerce kişi canını kurtarmak amacıyla buraya sığınmıştır. Megalo İdea'nın bir aşamasını oluşturan Batı Anadolu ve Trakya'nın işgaliyle birlikte Yunanistan girdiği bölgelerde uyguladığı öldürme, toplu katliam, işkence, yakma, ırza geçme ve kaçırma yöntemleriyle Türk nüfusunu azaltmaya ve yok etmeye başlamıştır. Nitekim İzmir'in işgalinden 1921 sonuna kadar İzmir ve Aydın'ı terk edenlerin sayısı 300 bin iken, Muhacirin Müdüriyet-i Umûmiyyesi kayıtlarına göre bunların 80 bini İstanbul'a sığınmıştır.

Şehre yönelik diğer göç kaynakları da şunlardır:¹³⁵

- İşgal edilmiş bölgelerden gelen ve sayıları 5000'e ulaşan yönetici, memur ve bunların aileleri,¹³⁶
- Birinci Dünya Savaşı yıllarında esir düşüp Mısır, Sibiryaya, İtalya, Irak, Yunanistan ve diğer bölgelerden Mütareke sonrası İstanbul'a getirilen ve sayıları 60 bini bulan Osmanlı esirleri,¹³⁷
- Kuvâ-yı Milliye baskısından kaçan ve Millî Mücadele'yi desteklemedikleri için İstanbul'a sığınan Anadolu mültecileri,¹³⁸
- Rusya'daki Bolşevik rejiminden kaçıp İstanbul'a sığınan ve sayıları 200 bini bulan Beyaz Ruslar ve Wrangel ordusu,¹³⁹

¹³⁵ M.Temel, a.g.m., s.164.

¹³⁶ Sayıları yaklaşık 5 bin olan ve işgal edilen bölgelerde memur olup, işgal sonrasında maaşları ödenmediği için devletin merkezine gelen muhacirler. Fransızların Maraş'ı işgali üzerine İstanbul'a gelen ve harcırah talep eden Nâfia kâtibi Minas Efendi, Bağdat'ın İngilizler tarafından işgali sırasında esir düşen, daha sonra İstanbul'a gelen Bağdat'taki Osmanlı memurları bu gruba verilebilecek iki örnektir. Bkz. F.Afyoncu, a.g.t., s.67-68. *İleri*, 30 Kasım 1920, No:1028.

¹³⁷“Üserâmız”, “İngiltere Hükümeti nezdinde bulunan üserâmızdan iki yüz kadar nefer dün Mısır'dan İzmir ve Bandırma tarikiyle şehrimize gelmişlerdir.”, *Yeni Gazete*, 1 Kânûn-i Evvel 1334/ 1 Aralık 1918 Pazar, No.1566(2); “Harb Esirleri”, “Dün Anadolu'dan şehrimize iki yüz kadar harb esiri gelmiştir. Harb Murahhas-ı Askeriyesi Miralay (Nikolayeviç) Haydarpaşa'ya giderek kendilerini karşılamıştır.”, *Yeni Gazete*, 11 Kanûn-i Evvel 1334/11 Aralık 1918 Çarşamba, No: 1576 (12); *Sabah*, 20 Nisan 1919, No. 10572; *İkdam*, 18 Ocak 1920, No.8238.

¹³⁸ Kuva-yı Milliye birlikleri içindeki bazı eşkıyaların yağma, talan ve gasp yöntemine başvurmaları sonucu bölgelerini terk eden Müslüman halkın da göç etmek için tercih ettiği şehir yine İstanbul'du.

- Yunanistan Muhacirin komisyonu ve Etnik-i Eteryâ Komitesi tarafından izci alayları adı altında Yunanistan ve Anadolu'nun değişik yörelerinden gizlice getirilip İstanbul'a yerleştirilen ve sayıları 5000'i bulan Rum mültecileri.¹⁴⁰

Günlük yaşamı etkileyen en önemli etmenlerin başında, Çarlık Rusyası'nın Bolşeviklerce yıkılmasıyla Rus aristokrasisi ve zengin tabaka başta olmak üzere on binlerce göçmenin İstanbul'a gelmesi bulunuyordu. İşgal altında çok zor şartlarda yaşayan İstanbul halkına bir de Rus göçmenleri eklenince sefalet tahammül sınırlarını zorlar hale gelmiştir.

Mülteciler Rusya'dan tamamen Bolşevizm yüzünden kaçmaktadırlar. Güney Rusya'nın tahliyesi sonucunda İstanbul'a gelmelerinin sebebi ulaşabilecekleri en yakın ve en emin büyük merkezin burası olmasıdır. Rus mültecilerinin İstanbul'da yığılmalarının sebebi, öncelikle diğer ülkelerdeki, bunların o ülkelere gitmelerini önleyen katı kısıtlamalardır. Mültecilerin İstanbul'da yığılmasının başka bir nedeni de, onları başka yerlere göndermenin maliyetidir.¹⁴¹

Osmanlı Hükûmeti Rus mültecilerin İstanbul'a getirilmesine karşı çıkmış, fakat İtilaf Devletleri nezdinde etkili olamamıştı ki 1920 yılı sonuna gelindiğinde İstanbul'daki Rus mülteci sayısı 150 bine ulaşmıştı.¹⁴²

İzmir'de yayınlanan Fransızca La Reforme Gazetesi'nde 1920 yılı İstanbul'unu anlatan altı günlük yazı dizisi hazırlayan Willy Sperco, 1 Eylül 1920 günü yazısında İstanbul sokaklarını şu şekilde anlatır: "Güney Rusya nüfusunun büyük bir bölümü Bolşevik teröründen kaçarak buraya sığınmışlardı. Pera (Beyoğlu)

---

¹³⁹ Wrangel Ordusu: 1920 Sonbaharında, Bolşevikler karşısındaki yenilgisi üzerine, General Wrangel komutasındaki Beyaz Ordu, sivillerle birlikte Kırım'dan İstanbul'a gelmiştir. Fransız himayesine giren bu ordunun bir kısmı işgal altındaki İstanbul'un çevresinde kalırken, büyük bir kısmı da Gelibolu ve Limni adasına dağıtılmış; ertesi yıl, ağırlıklı olarak Balkan ve Doğu Avrupa ülkelerine gönderilerek tasfiye edilmiştir. Bkz. Oya Dağlar Macar, Elçin Macar, *Beyaz Rus Ordusu Türkiye'de*, Libra Yayıncılık, İstanbul 2010.

¹⁴⁰ Mütarekenin imzalanmasından sonra İstanbul'a Anadolu'dan ve dış ülkelere, Rum göçü de oldu. Rumların İstanbul'a gelmesinin iki sebebi vardı; birincisi, Rumların ve Yunanlıların İstanbul'daki Rum nüfusu çoğaltarak Venizelos'un Paris Barış Konferansı'ndakileri etkilemesine yardımcı olmak istemeleriydi ki Yunanlılar bu düşünce ile İstanbul, İzmir ve Karadeniz'e düzenli olarak Rum ahali sevk etmişlerdi. İkincisi ise, Türk birliklerinin İzmit ve Güney Marmara'da ilerlemesiyle, Rum halkın, onların önünden kaçıp İstanbul'a gelmeleriydi. Bkz. F.Afyoncu, a.g.t., s.70.

¹⁴¹ İ.Özer, a.g.m., s.251-252.

¹⁴² M.Temel, a.g.e., s.118.

caddesinin bugün yarın bir Moskova caddesine dönüşebileceğini düşünmekten kendimizi alamadık. Abartılı renkleriyle afişler, gelip geçenlere Kremlin'in ihtişamını ve Petrograd'ın köprülerini anımsatarak en iyi mutfağın "Rouski Agalop'ta (Rus Evi'nde) olduğunu söylüyordu. İki adım ötede bir başka afiş size Moskova Kulübü Lokantası'nın önünde olduğunuzu ve bir üçüncüsü kendine inanan herkese Petrograd'ın bilmem hangi fabrikasının reçellerinin dünyanın en iyi reçelleri olduğunu bildiriyordu. Tolstoy'un diliyle yazılmış gazeteler, sokaklarda çaresiz askerler ve mavi gözlü sarışın kızlar tarafından satılıyordu."¹⁴³

1921'in sonunda İstanbul'da kalan 34 bin Rus vardı. Bir yabancı gazeteci onları şöyle tasvir ediyordu.

"Pera'da olduğu gibi çiçek, kâğıttan bebekler, yağlıboya İstanbul resimleri, pasta ve kek, biblo ve incik-boncuk, Rusça kitaplar ve gazeteler satan Rus sığınmacıları her yerde görmek mümkün. Onlar sokaklarda ve camilerin merdivenlerinde uyurlar. Aylak aylak dolaşırlar, dilenirler, iş bulabildikleri zaman çalışırlar ve bazen de açlıktan hıçkıra hıçkıra ağlarlar. Yeterince şanslı az sayıda Rus, lokantalarda garson veya gardıropçu olarak iş bulabiliyorlar. Patronun kahvesini bir prenses getirebilir veya onun bastonunu bir general verebilir. Profesörler, eski milyonerler, soylu kadınlar, yalvara yalvara sigara ve kâğıt çiçek satarlar."¹⁴⁴

---

¹⁴³ F.Afyoncu, a.g.t., s.69.

¹⁴⁴ İ.Özer, a.g.m., s.260.

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI BASIN TARİHİ VE YENİ GAZETE

1. Basın ve Osmanlı Devleti'nde İlk Basın Hareketleri

“Basın” geleneksel ifadesini gazete, dergi gibi dönemsel yayınlarda bulmakla birlikte, sadece bunları değil, tüm basılmış eserleri de içermektedir.¹⁴⁵ Geniş anlamda basın; belirli zamanlarda basılıp her çeşit haberi ve fikirleri topluma ulaştıran tüm yayın ürünleridir. Genellikle günlük basın ürünlerine “*Gazete*”, haftalık, onbeş günlük ve aylık basın ürünlerine de “*Dergi*” denilmektedir. Aynı zamanda dar anlamda basın; sadece gazete ve dergileri yani mevkuteleri kapsamakta, diğer basın ürünleri bu kavramın dışında tutulmaktadır.¹⁴⁶

İnsan, çevresinde ve dünyada olup bitenleri öğrenmek ve öğrendiklerini ya da düşündüklerini başkalarına duyurmak ihtiyacı hisseder. Bu ihtiyaç az çok her insanın tabiatında vardır, bu ihtiyacın giderilmesi için girişilen çeşitli teşebbüsler neticesinde bugün basın yayın dediğimiz ve medenî toplumun dördüncü kuvveti sayılan basın müessesesi doğmuştur.¹⁴⁷

Basının toplumlardaki önemini belirtmek için tarih boyunca çok şeyler yazılmıştır. Bugüne kadar yazılanlar ve söylenenler basının, çağdaş toplumun belli başlı çabalarından biri olduğunu göstermektedir. Çünkü basın haberleşme araçlarının en eskisi ve en etkinidir.¹⁴⁸

İfade özgürlüğünü kullanabilmenin önemli bir aracı olan basın, başlangıcından günümüze değin özellikle siyasal yaşam alanında olmazsa olmaz niteliğini korumuştur. İlkeli ve sorumlu bir yayıncılık yapmak kadıyla basın, devlet otoritesini sınırlayan ve bireylerin özgürlüklerini koruyan bir faktör olarak, zaman zaman bu amaçlara yönelik diğer birçok etkenden ve kurumdan daha başarılı

---

¹⁴⁵ Nevin Ünal Özkorkut, “Basın Özgürlüğü ve Osmanlı Devleti’ndeki Görünümü”, *Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.51, Sa.3, Ankara 2002, s.66.

¹⁴⁶ M.Nuri İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yayınları İstanbul 2005, s.19.

¹⁴⁷ Hasan Refik Ertuğ, *Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi*, İ. Ü. İktisat Fakültesi, Gazetecilik Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1970, s. 5–6.

¹⁴⁸ M.N.İnuğur, a.g.e., s.20.

olabilmekte ve bu nedenle yasama, yürütme ve yargı erklerinin yanı sıra dördüncü kuvvet” olabilmektedir.¹⁴⁹

Özgürlüklerin en başta gelen güvencelerinden biri olan kamuoyunun oluşumunda önemli rol oynayan basın, yönetenler ile yönetilenler arasında sürekli bir iletişim ve denetim organıdır. Okuyucuyu devlet politikaları, iktidarın icraatları hakkında bilgilendirdiği gibi, bireylere de kendisi aracılığıyla düşüncelerini ifade etme olanağı sunabilir ve bu şekilde de yönetenin yönetilene karşı sorumluluk hissetmesini sağlar.¹⁵⁰ Basının toplum hayatında, toplumun bilinçlenmesinde büyük önemi olduğu açıktır.¹⁵¹ Toplumsal yaşamın bir parçası olarak nitelendirilen basın organları, toplumsal yaşam üzerinde birçok açıdan etkide bulunmakta ve buna katkı sağlamaktadır. Basın organları, mekân kavramının sınırlarını zorlayarak gelişen olaylarla ilgili topluma bilgi sağlarken, kamuoyu oluşturma ve oluşan kamuoyunu açıklama işlevlerini de yerine getirmektedir.¹⁵²

Basın, günümüzde siyasî ve sosyal olayların akışını etkileyen en önemli güçlerden biridir. Tarihçiler için vazgeçilmez bir kaynak olan basının geçmişi, çok eski dönemlere dayanır.¹⁵³

Gazete her çeşit haberi topluma ulaştıran günlük haber aracıdır. Bu bakımdan gazeteyi; olaylardan halkı sürekli haberdar ederek kamuoyunu düzenleyen, yönetici otoriteleri uyaran, ele aldığı konular yönünden uğraş alanı sınırsız olan bir yayın organı diye tanımlamak mümkündür.¹⁵⁴ Haberleri ve fikirleri topluma yayma, diğer deyimle başkalarına ulaştırma sanatının, bugün bütün dünyada kullanılan müşterek adı “gazetecilik”, bu meslek ve sanatın icrasını mümkün kılan müessese de “basındır”.¹⁵⁵

Bir haber toplama ve yayma aracı olan gazetenin iki önemli görevi vardır:

---

¹⁴⁹ N.Ü.Özkorkut, a.g.m., s.65.

¹⁵⁰ N.Ü.Özkorkut, a.g.m., s.66.

¹⁵¹ Yücel Özkaya, “Milli Mücadele Başlangıcında Basın ve Mustafa Kemal Paşa’nın Basınla İlişkisi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 3, C. I, Temmuz 1985.

Çevrimiçi, (<http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=1035>)

¹⁵² Betül Arı, *Atatürk, Basın ve Minber Gazetesi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008, s.1.

¹⁵³ S.Sinem Sevindir Dinç, *Anadolu Gazetesi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2006, s.1.

¹⁵⁴ M.N.İnuğur, a.g.e., s.21.

¹⁵⁵ Osman İbrahimov, *Tuna Vilâyet Gazetesi (1865-1866)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006, s.7.

- a) Gazete, kamu ihtiyaçlarını, kamu yararına uygun bir biçimde kamuoyuna ve yöneticilere duyuran haber aracıdır. Bu göreviyle, bir kamu hizmeti yapmaktadır.
- b) Diğer taraftan yöneticilerin kamu ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla aldıkları tedbirleri vatandaşa zamanında ulaştırır. Bu yönü ile de genel yönetime yardımcı bir araçtır ve yine kamu hizmeti görmüş olur.¹⁵⁶

XVIII. yüzyılın son çeyreği içinde Avrupa ve Amerika kıtaları, tüm dünya için nem taşıyan çok büyük sosyal, siyasal ve askerî olayların çalkantısına maruz kalmıştır. Amerikan halkının 1775'te İngiliz yönetimine karşı ayaklanmaları ve Amerika'nın bağımsızlığına kavuşması, Fransa'da 1789 Fransız İhtilâli'nin krallık rejimini bütün kurumlarıyla ortadan kaldırması ile insanlık tarihi Yakınçağ'a girmiş bulunmaktadır.

Bu dönemde, toplumun birçok kurumlarıyla birlikte basında da önemli değişme ve gelişmeler meydana gelmiştir. Bir yandan teknik gelişmeler, öteki yandan düşünsel ve siyasal alanda meydana gelen köklü değişiklikler nedeniyle basımevleri birer sınaî kuruluşu haline gelmeye başlamış, yayınlanan gazetelerin içerikleri zenginleşmiştir.¹⁵⁷

Batı Avrupa'nın toplum yapısının, yaşam düzeyinin ve ekonomik gücün 19. yüzyılda hızlı bir gelişme ve değişme içinde olduğunu görürüz. Bu gelişmeler sonucu Avrupa insanı refaha kavuşmuş ve nüfus hızla artmaya, ülkeler kalabalıklaşmaya başlamıştır. İnsanlar daha rahat yaşama ve daha iyi eğitim görme imkânı bulmuşlardır. Bu nedenle Avrupa'da demokratik kurumların gelişmesi ve yaygınlaşması için elverişli bir ortam meydana gelmiştir. Kapitalist ekonomi ve siyasî demokrasi toplumu her yönüyle değiştirmiş, bu değişme de basının gelişmesini sağlamıştır.¹⁵⁸

20. yüzyıldaki bazı teknik gelişmeler, basının ülkelere göre değişik tempo ve hacimde gelişmesini sağlamış ve modern gazetecilik doğmuş, basın dünyası büyük aşamalara sahne olmuştur. Teknolojik gelişmeler nedeniyle bir yandan basının

---

¹⁵⁶ M.N.İnuğur, a.g.e., s.23.

¹⁵⁷ M.N.İnuğur, a.g.e., s.87.

¹⁵⁸ M.N.İnuğur, a.g.e., s.114-115.

görevleri çoğalmış, rolü genişlemiş, bir yandan da toplumun sosyal ve ekonomik yapısında değişimler meydana gelmiştir. Devlet şekilleri ve ekonomik sistemleri ne olursa olsun, tüm iktidarlar kuvvet ve eylem aletleri olan haber araçlarını kendi yararlarına ve siyasal ideolojilerine uygun biçimde kullanma amacına yönelmişlerdir.

Birinci Dünya Savaşı, basının büyük gücünü ortaya çıkarmıştır. Bütün ülkelerin insanları, dünyada olup bitenleri haber almak ihtiyacıyla, büyük ölçüde gazete okumak arzusunu duymaktadırlar. Bu arzuya karşılık hükûmetler, zaman zaman çeşitli nedenlerle basın özgürlüğünü kısıtlama veya tamamen ortadan kaldırma çabalarına girişmişlerdir. Bu çabalar sonunda haber aracı olarak basını frenlemek, propaganda aracı olarak basını geliştirmek gerçeği ortaya çıkmış, bu iki amacın uzlaştırılması önemli bir sorun olarak hükûmetleri fazlasıyla meşgul etmiştir.

Savaş, basını ekonomik yönden büyük ölçüde etkilemiş, savaşan ülkelerde basının tek gelir kaynağı olan ilanların oradan kalkması, maliyet masraflarını azaltmaya zorlayıcı bir etken olmuştur. Ortaya çıkan kâğıt bhranı nedeniyle gazeteler sayfa adedini azaltmak zorunluluğu duymuş, bir süre sonra kâğıt fiyatlarının artması, gazete fiyatlarının artmasına sebep olmuş, giderek kâğıt kontenjanları vesikaya bağlanmıştır.¹⁵⁹

Osmanlı Devleti hudutları içinde basın faaliyetlerinin uygulanmasını genellikle ülke dışındaki bazı hareketler hazırlamıştır. Bu hareketleri, Avrupa ülkelerinde Arap harfleriyle önce Arapça, daha sonra Türkçe basım yapılması, basılan kitapların ülkeye sokulması, Osmanlı ülkesinde azınlıkların basım evleri kurmaları şeklinde özetlemek mümkündür. Bu sayılan hareketlerin tümünün, Osmanlı ülkesinde basını hazırlayıcı hareketler olarak nitelendirilmesi zorunludur.¹⁶⁰

Osmanlılarda ilk basım evi, Gutenberg'in Avrupa'da 1455'te ilk kitap olarak İncil'i basımından kırk yıl sonra kurulmuştur. İspanya'dan uzaklaştırılan Yahudilerden bazıları Osmanlı ülkesine sığınırken, ilk basım evini yanlarında getirmişlerdir. Basımcı David ve Samuel kardeşler, Hz. Musa'nın "Beş Kitap" adlı kutsal kitabını 1494 yılında İstanbul'da basmışlardır. Bunu 1500'lü yıllarda Selanik, Halep, Edirne kentlerinde başka Musevî basım evleri izlemiştir. Yine İstanbul'da

---

¹⁵⁹ M.N.İnuğur, a.g.e., s.134-136.

¹⁶⁰ M.N.İnuğur, a.g.e., s.149.

1567’de Ermeni, 1627’de Rum basımevleri kurulmuştur. 1697’de İstanbul’da Ermeni Patrikhanesinde de bir basımevi kurulmuşken, henüz bir Türk basımevi mevcut değildir. 1494–1729 yılları arasında azınlıklar ve yabancı misyonlarca Osmanlı toprakları içerisinde açılan basımevi sayısının otuzyediye kadar ulaştığı sanılmaktadır.¹⁶¹

Yakın dönemde hazırlanan bir çalışmaya göre matbaanın bizzat İstanbul’da yaşayan Yahudilerce kurulduğu tezi savunulmuştur. Bu çalışmaya göre, İstanbul’da basılan ilk eser, “Lecons des Enfants”tır. 1490 yılında da Joseph Ben Goriom’un İbranî Tarihînin basıldığı ifade edilmiştir.¹⁶²

Eldeki bilgilere göre bu dönemde Osmanlılarda basımevlerinin hiç birisinde kitaplar Türk dilinde basılmamaktadır. Bunun ana nedeni ise, onbinlerce insanın kitapları elle yazarak geçimler sürdürdüğü İstanbul’da bu çevrelerin çıkarlarının bozulmak istenmemesidir.¹⁶³

İstanbul’da Arap harfleriyle Türkçe ve Arapça ilk basım, 1587’de Fransa elçiliğinde Savary Breve adındaki görevli tarafından kurulan basımevinde yapılmış, ancak bu memurun başka yere tayin olunması ile harfler ve aletler başka bir yere taşınmıştır.

Basım hakkındaki ilk düşüncelere Peçevî tarihinde rastlıyoruz. Peçevî, eserinde basının yararlarına ve Osmanlı ülkesinde uygulanması konularına değinmiştir(1574-1649). Türkiye’de matbaanın kuruluşu, III. Ahmed zamanında Lale Devri’nde mümkün olmuştur. Bu dönemde bir tercüme heyeti kurulmuş, üç kütüphane ve bir nakkaşhane açılmıştır.

Basım sanatının Osmanlı ülkesinde uygulanması şerefi İbrahim Müteferrika’ya aittir. Sadrazam Nevşehirli Damad İbrahim Paşa’nın olumlu karşılaması ve Yirmisekiz Çelebizâde Said Efendi’nin çabalarıyla, zamanın Şeyhülislamı Mevlana Abdullah Efendi, basımevi kurulmasında bir sakınca

---

¹⁶¹ Ali Gevgilili, “Türkiye Basını”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul 1983, C.I, s.203.

¹⁶² Mustafa Akbulut, “İbrahim Müteferrika ve İlk Türk Matbaası”, *Türkler*, C.XIV, Ankara 2002, s.920.

¹⁶³ A.Gevgilili, a.g.m., s. 203.

olmadığına dair fetva vermiş, Osmanlı padişahı III. Ahmed de 1726 Temmuz ayında din kitapları basmamak şartıyla izin verdiğini belirten fermanı çıkartmıştır.¹⁶⁴

Bu durumu daha net olarak açıklamak gerekirse; öncelikle Sultan III. Ahmed tarafından kabul gören ve Şeyhülislâm Abdullah Efendi'nin de fetvasıyla yürürlük kazanan matbaanın, diğer yandan “Vesîletü't-Tıbâ'a” isimli bildirin gerekece sebepleri güçlü olmakla birlikte, fennî basımın önem ve faydaları oldukça güzel bir şekilde açıklanmıştır. Bu bildiride, Yahudî ve Hıristiyanların dinî kitaplarını zamanında yayınlamadıkları, Müslümanların da Kur'an-ı ve Hadîsi koruma amacıyla gösterdikleri titizlik anlatılmaktadır. Ayrıca savaş ve çatışmalarda, bilhassa Endülüs'te Avrupalıların istilâları esnasında küçümsenmeyecek kadar pek çok eser ve kitapların telef edildiği, artık büyük eserleri çoğaltacak hattat kalmadığı ve mevcut olanların da çoğalttıklarının hata ile dolu olduğu ispat edildikten sonra basma sanatının tarifi ve bunun menfî yönleri de izah edilmiştir. Bu faydalar hakkında birkaç maddeyle misal vermek gerekirse; önemli kitapların çoğaltılması avam ve havas sınıf için önemlidir, matbu kitapların okunması kolay olacağı için okuyan ve okutan için daha kolay olacaktır. Basmacılık kârlı iştir. Bir cilt kitap yazılarak binlerce kitap basılıp, kitaplar ucuzlar. Şehirlerde büyük kütüphanelerin kurulması kolaylaşır ve ilim tahsil edenler çoğalır. İlk yıllarda matbaalarda bazı ekonomik ve siyasî nedenlerden dolayı Tefsir, Hadis, Fıkıh ve Kelâm gibi dinî eserlerin basılmasına izin verilmemiştir.¹⁶⁵

Böylece Said Mehmet Çelebi ve İbrahim Müteferrika “Şirket-i Mudarebe” adı ile bir mukavele imzalayarak, İstanbul'da Sultan Selim semtinde İbrahim Müteferrika'nın evinde kurdukları ilk matbaayı, “Dârü't-Tıbâ'atü'l-Âmire” adı ile faaliyete geçirmişlerdir. Bu matbaada kitaplar için dört ve haritalar için iki baskı makinesinin olduğu bildirilmiştir.¹⁶⁶

---

¹⁶⁴ M.N. İnuğur, a.g.e., s.150-155.

¹⁶⁵ M.Akbulut, a.g.m., s. 922.

¹⁶⁶ Osman Ersoy, *Türkiye'ye Matbaanın Girişi ve İlk Basılan Eserler*, Ankara 1959, s. 17.

İlk kitap dizgisine 16 Aralık 1727’de başlanmış, iki yıllık bir çalışmadan sonra Said Efendi ile İbrahim Müteferrika ilk kitapları Vankulu Lugati’ni¹⁶⁷, 31 Ocak 1729’da basıp yayınlamayı başarmışlardır.¹⁶⁸

Matbaada ilk basılan eserler şunlardı:¹⁶⁹

- Vankulu Lugati
- Tuhfetü’l kibar fi esfar il bikâr
- Tarih-i Seyyah
- Tarih-i Hindî Garbî
- Tarih-i Timur Gûgân
- Tarih-i Mısır il-Kadime ve Mısır-ı Cedîd
- Gülşen-i Hulefâ
- Gramarie Turque (Fransızca harfler Fransa’dan getirilmiştir)
- Usul ül-Hikem
- Füyûzat-ı Mıknatısiye
- Cihannüma
- Takvimü’t-Tevârih
- Tarih-i Nâima
- Tarih-i Raşit
- Âsım Tarihi
- Ahval-i Gazavât-ı der Diyar-ı Bosna
- Lisânü’l-Acem-Ferhengi Şuuri

Kurucusunun adı ile anılan Müteferrika Matbaasında, 1745 yılında İbrahim Müteferrika’nın ölümüne kadar çoğu tarih, coğrafya, gramer ve lûgat türünde olmak üzere toplamı 23 cilt tutan 17 kitap basılmıştır.¹⁷⁰

Ancak basılan bu kitaplar Osmanlı toplumunda beklenen ilgiyi sağlamamıştır. Bunun bir nedeni Osmanlı Devleti’nde izlenen eğitim metodudur. Öğrenciler o

---

¹⁶⁷ Önemli noktalardan biri de fiyat sorunudur. Vankulu Lugati’ne 35 kuruş fiyat konmuştur. 35 kuruşun o zamanki altın rayiçi, 10 altına karşılıktır. Bkz. Niyazi Berkes, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2008, s.62.

¹⁶⁸ M.N.İnuğur, a.g.e., s.155.

¹⁶⁹ Fuat Süreyya Oral, *Türk Basın Tarihi (1728-1922,1831-1922)*, C.I, Ankara 1968, s.49.

¹⁷⁰ Abdullah Uçman, “Tanzimat’tan Sonra Basın ve Edebiyat”, *Osmanlı*, C.IX, Ankara 1999, s. 753.

dönemde, okumaya başlayacakları kitapları başlangıçta kendileri kopya ederek ilk derslerini almaktaydılar. Bu da bu cins basılı kitaplar için müşteri bulmanın zorluğunu beraberinde getirmiştir. Bir diğer tespit ise kitabın arzı ve kitaba olan talep meselesidir. Sahaflar, kitap alım-satımı ile uğraşırken bir yandan da kitap imali ile de uğraşmışlar, bunun için de meslekleri kitap kopya etmek olan ve sayıları binlerle ifade edilen yazıcılar ve hattatlara iş sahası olmuştur.¹⁷¹

İbrahim Müteferrika'nın kimliği, hâlâ karanlıklar içindedir. Hayli de tahrife uğramıştır. İbrahim Müteferrika'nın hayatı ve kimliği üzerine söylenenler şöyle özetlenebilir: İbrahim Müteferrika, Macaristan'da Kolozsvar şehrinde (bugünkü Romanya topraklarında bulunan Cluj adını taşıyan) muhtemel olarak 1674'te doğmuş, Hıristiyan Kalvinist olan fakir bir Macar ailesindedir. Asıl adı ve ailesi kesin olarak bilinmemektedir. Kolozsvar şehrinin Kalvinist kolejinde, din eğitimi alırken 1692 veya 1693'te Thököly İmre'nin, Habsburglara karşı ayaklanması sırasında Osmanlı askerlerine esir düşmüş, İstanbul'a getirilerek köle olarak satılmıştır. Kölelik hayatına dayanamayarak, İslâmiyet'i kabul ettikten sonra İbrahim adını almış, Türkçeyi ve çağının İslâmî ilimlerini öğrenerek yükselmiştir. 69 yaşında Dağıstan seyahatinden dönen Müteferrika uzun bir hastalıktan sonra 1745 yılında vefat etmiştir. Müteferrika Kalvinist olmayıp, İslâmiyet'e daha yakın olan Unitarian mezhebindedir.¹⁷²

İbrahim Müteferrika Basımevi'nden sonra, Osmanlı ülkesinde basının gelişmesine zemin hazırlamış olan ilk matbaalar, Mühendishâne Basımevi(1796), Üsküdar Basımevi(1802), Takvimhâne-i Âmire(1831), Bulak Basımevi(1822) adlarıyla kurularak kitap ve gazete basım işleri devam etmiştir.¹⁷³

Basım sanatının 1729'da Osmanlı ülkesine girmiş olmasına rağmen ilk gazetelerin yayınlanması yaklaşık yüz yıl gecikmiştir.

Türkiye'de ilk gazeteyi Fransız Devrimini izleyen yıllarda Fransızlar çıkarmışlardır. İstanbul'da Fransız elçiliğinde basılan ve 1795 yılında Fransızca

---

¹⁷¹ Hidayet Nuhoglu, "Osmanlı Matbaacılığı", *Türkler*, C.XIV, (Ed.: H.C.Güzel, K.Çiçek, S.Koca), Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, s.931.

¹⁷² Niyazi Berkes, "İlk Türk Matbaası Kurucusunun Dini ve Fikri", *Bellekten*, C.XXVI, Ankara1962, s.715.

¹⁷³ Hidayet Nuhoglu, "Müteferrika Matbaası ve Bazı Mülâhazalar", *Osmanlı*, C.VII, Ankara 1999, s.221.

yayınlanan bu gazeten adı Bulletin des Nouvelles'dir.¹⁷⁴ Bunu takiben 1796'da Gazette Française de Constantinople, 1821'de Spetateur Oriental, 1824'te Le Smryneen, Le Courrier de Smyrne, 1831'de de Le Moniteur Ottoman adlı Fransızca gazeteler çıkarılmıştır.

III. Selim'in tahttan indirilmesi ve yerine II. Mahmud'un geçtiği dönem, iç kargaşaların ve Ruslarla savaşın sürdüğü bir dönemdir. Bununla birlikte 1821'de Yunan bağımsızlık savaşı, askerî bir harekât ile birlikte, Avrupa basınında yoğun bir şekilde yer alan Osmanlı-Türk siyasetiyle de Bâb-ı Âlî'yi zor durumda bırakmıştır. Bu dönemde İzmir'de Fransızlar tarafından, Fransızca olarak çıkarılan gazeteler, Bâb-ı Âlî'ye destek sağlamıştır. Yunanlılarla Ruslara karşı yazılar yazdığı ve Bâb-ı Âlî'nin siyasetini de desteklediği için, bu gazeteler Avrupa'da Bâb-ı Âlî'nin görüşlerini duyuran tek araç olmuşlardır.¹⁷⁵

Osmanlı yönetimi 18.yüzyılın ortasından beri Avrupa'daki gazetelerin varlığından haberdar olup, ilgisi sadece siyasî düzeydeydi. Bundan doğan gereksinme ile de Bâb-ı Âlî'de Tercüme Bürosu kurulup, Avrupa gazetelerinin orada çevirtilmesine girişilmiştir.¹⁷⁶

Basım ve kitap batı dünyası ile tanışma işini biraz ilerletmiş olmakla birlikte, gazetenin çıkmasından önce bu tanışmayı az çok hazırlamakta rolü olan başka bir kurumun aldığı yeni biçimden söz etmek gerekir. Bu, Bâb-ı Âlî'de dışişleri ile ilişkili olarak kurulan Tercüme Odası'dır. Genelde Rum tercümanların tekelinde olan tercüme işi zamanla önem kazanmış ve 1821'den sonra Tercüme Odası yeni bir rol oynamaya başlamıştır. Bu Tercüme Odası'ndan geleceğin ilk Avrupa dilini öğrenmiş aydınları yetişmeye başlamıştır. Burada öğrenilen Fransızca aracılığıyla Fransız edebiyatı ve düşüncesi ile ilk kez tanışılmış, Dîvan edebiyatından Tanzimat edebiyatına geçiş de bu Tercüme Odası yoluyla olmuştur.¹⁷⁷

Çok yakın tarihlere kadar ilk Türkçe gazetenin 1831'de yayınlanan Takvîm-i Vakâyi' olduğu sanılır ve Türk Basın Tarihi bu gazeteyle başlatılırdı. Ancak yapılan

¹⁷⁴ M.N.İnuğur, a.g.e., s.165-166.

¹⁷⁵ Orhan Koloğlu, "Osmanlı Basını: İçeriği ve Rejimi", *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, C.I, İletişim Yay., İstanbul 1985, s.69.

¹⁷⁶ Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan 21.Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yay., İstanbul 2006, s.21.

¹⁷⁷ N.Berkes, a.g.e., s.199. Ayrıca bkz. Cahit Bilim, "Tercüme Odası", *Ankara Üniversitesi OTAM*, Sa.1, Ankara 1990, s.29-43.

araştırmalar ilk Türkçe gazetenin 20 Kasım 1828'de Mısır'da yayınlanan "*Vakâyi'-i Mısriyye*" olduğunu kanıtlamıştır.¹⁷⁸

Vakayi-i Mısriyye'yi, öncelikle Türkçe olarak keleme alınıp sonra Arapçaya çevrilen metinlerle birlikte Türkçe-Arapça basılması dolayısıyla, ilk Türkçe gazete olarak kabul etmek yerinde olacaktır. Çoğu defa ilk Türkçe gazete diye nitelendirdiğimiz Takvim-i Vakayi'in ondan farkı ise, tamamıyla Türkçe olması yanında, günümüz Türkiye sınırları içinde yayınlanmış olması ve Vakâyi-i Mısriyye'ye nisbetle çok daha kalıcı etki bırakmış olması dolayısıyla'dır.¹⁷⁹

Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın, 1822 yılında kurduğu Bulak Matbaasında Kahire'de basılmaya başlanan Vakâyi'-i Mısriyye, yarısı Türkçe yarısı da Arapça olmak üzere, daha çok resmî bildirimleri, yasal uygulamaları ve Mehmed Ali Paşa'nın kendi çalışmalarını yansıtmak amacına yönelik bir yayındı. Mehmed Ali Paşa bizzat gazetenin içeriği ile ilgilenmiş ve Fransa'dan eğitim görmüş kişileri gazetenin başına getirmiştir.¹⁸⁰

Gazetenin ilk sayısında çıkış nedeninin tarım, endüstri ve öteki alanlardaki gelişmelerin izlenmesi ve toplumu koruyacak önlemlerin alınması olduğu belirtiliyordu. Amaç, yenilikleri anlatarak Mısır'daki yeni düzenin propagandasını yapmaktı. Gazetede haberlerin kaynağı genelde Fransız ve İtalyan gazeteleriydi. Buna karşılık İstanbul kaynaklı haber yok denecek kadar azdı. Ayrıca İslam ülkelerinden gelen haberler de oldukça sınırlı idi.¹⁸¹

Bugün sınırlarımız dışında kalmış olan Mısır'da, Mehmed Ali Paşa tarafından çıkarılmış bulunan Vakayi'-i Mısriyye, İslâm Basın Tarihi'nde önemli bir yere sahip olduğu gibi, Türk Basın Tarihi'nin başlangıcında da pek mühim bir mevki işgal eder. Vakayi'-i Mısriyye'nin değeri, bir Müslüman tarafından yayınlanan ilk Türkçe-Arapça gazete olmasından kaynaklanmaktadır. Bağdad Valisi Davud Paşa'nın 1816'larda yayınladığı rivayet edilen Türkçe-Arapça "*Curnalu'l-Irak*"ın varlığı

---

¹⁷⁸ Hıfzı Topuz, *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003, s.13; Hasan Duman, "Başlangıcından Karınca'ya Kadar Türk Basın Tarihine Kısa Bir Bakış", *Türk Kütüphaneciliği*, C.9, Sa.1, s.21-22.

¹⁷⁹ Nesimi Yazıcı, "Vakayi'-i Mısriye Üzerine Birkaç Söz", *Ankara Üniversitesi OTAM*, Sa.2, Ankara 1991, s.270.

¹⁸⁰ O.Koloğlu, (1985), s.69.

¹⁸¹ H.Topuz, a.g.e., s.13-14.

kesinleşinceye kadar, bu ilk olma vasfını koruyacak olan Vakayi'-i Mısriyye aynı zamanda devamlılığı dolayısıyla da Türk ve İslâm Basın tarihlerinin en önemli, müşterek süreli yayınlarından biri olma özelliğini elinde bulunduracaktır.¹⁸²

Mehmed Ali Paşa, Vakâyi'-i Mısriyye ile yetinmeyerek üç yıl sonra, 1830'da Girit'te "*Vakâyi'-i Giridiyye*" adında bir gazete daha yayınlamıştır. Bu gazetede de Türkçenin yanında Yunanca eşit olarak kullanılmıştır.¹⁸³

Vakâyi'-i Giridiyye, Rum isyanını bastırmaktaki katkıları dolayısıyla Girit Valiliğinin M. Ali Paşa'ya verilmesi üzerine, Paşa tarafından Girit'te girişilen ıslahatın bir parçası olmak üzere çıkarılmıştır. Bunun için öncelikle Hanya'da bir matbaa kurulmuştur.¹⁸⁴

Osmanlı basınıncı incelerken, Türkçe olarak 1 Kasım 1831'de yayınlanan "*Takvîm-i Vakâyi'*" adlı gazeteyi, başlangıç noktası almak zorundayız. 14 Eylül 1829'da Ruslarla Edirne Antlaşması imzalanmış, idare alanında yapılan önemli reform hareketlerini yürütmek, gereken tüzük ve yönetmelikleri hazırlamak, devlete yeni bir düzen vermek amacıyla, Islahat Meclisleri'nin toplanmasına lüzum görülmüştür. Hükûmetçe bir gazete çıkarılması fikri ilk defa bu meclis toplantılarında ortaya atılmış ve II. Mahmud tarafından çok olumlu karşılanmıştır. Komisyon üyeleri tarafından çıkarılacak gazete için pek çok isim yazılarak Padişaha arz edilmiş, ancak hiçbiri beğenilmeyerek gazeteye Takvîm-i Vakâyi' adı bizzat Padişah tarafından verilmiştir.

İlk Türk gazetesinin yayınlanmasından birkaç yıl sonra Türkiye'de batılılaşma hareketleri bir hayli gelişmiş ve Sultan Abdülmecid'in padişahlığı (1839-1861) sırasında, kişilerin hak ve özgürlüklerine ilişkin ilk metni teşkil eden Gülhane Hatt-ı Hümayûn'u (Tanzimat Fermânı) 3 Kasım 1839'da ilan edilmiştir.¹⁸⁵ Mustafa Reşit Paşa tarafından bizzat kaleme alınan ve Gülhane Parkı'nda Padişah, bakanlar, devletin asker ve sivil üst yöneticileri, azınlığın üst düzey din görevlileri, yabancı devletlerin elçileri ve büyük bir halk topluluğunun huzurunda okunan, kişilerle devlet arasındaki ilişkilere hukukî yönden yenilikler getiren, eski yasaları şeriattan tamamen

---

¹⁸² N.Yazıcı, a.g.m., s.267.

¹⁸³ Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, İletişim Yay., İstanbul 1994, s.15-16.

¹⁸⁴ N.Yazıcı, a.g.m. s.273.

¹⁸⁵ M.N.İnuğur, a.g.e., s.172-174.

kopmamak koşuluyla, değiştirmeyi öngören bu belgeyle, devlet ve birey arasındaki ilişkilerde devletin modernleştirilmesi amacına dayanan temel ilkeler kabul ve ilan edilmiştir.¹⁸⁶

Bu fermanla basınla ilgili bir bölüm mevcut olmamakla beraber, o dönemde yayına ilişkin bazı tedbirlere başvurulmuştur.

Türk basın tarihinin, Takvîm-i Vakayi' ile başlayan ve ilk anayasanın (Kanûn-i Esâsî) kabul edilmesine kadar süregelen bu dönemini (1831-1876) Tanzimat Dönemi olarak nitelemek; böyle bir ölçü esas alındığı takdirde Osmanlı basınına, siyasî ve hukûkî açıdan belirli olayların damgasını taşıyan dönemlere ayırmak ve basının geçirdiği aşama ve gelişmeleri bu dönemlere göre incelemek gerekmektedir.¹⁸⁷

1.1 Tanzimat Dönemi (1831-1876)

Sultan II. Mahmud, Sultan Abdülmecid ve Sultan Abdülaziz'in padişahlık yıllarını kapsayan bu döneme, Türk basınının doğuş dönemi demek daha doğru olacaktır. Zira Türkiye'deki ilk gazeteler bu dönemin ürünleridir.¹⁸⁸

Osmanlı Devleti'nde her anlamda daha çağdaş bir düzeni öngören Tanzimat Fermanı ilân edildiği dönemde Osmanlı Devleti'nin tek Türkçe gazetesi *Takvim-i Vakayi*'dir ki, bu dönemde Batılı ülkelerde gazetecilik yaklaşık iki yüz yıldır yapılmakta olup, gazeteler halktan büyük rağbet görmektedir. Halk adına iktidarı denetleyen ve eleştiren, diğer deyişle kamu görevi yapan gazeteler, halktan gördüğü büyük rağbete karşın hükûmetlerin tepkisini üzerlerine çekmekte, basın faaliyetlerine kısıtlama getiren yasalar pek çok Avrupa ülkesinde yürürlüğe konmaktadır. Avrupa ülkelerinde siyasî, iktisadî, ictimai ve kültürel sahalarda başlı başına bir güç olan basın, Türkiye'de henüz yeni doğmaktadır.¹⁸⁹

---

¹⁸⁶ Mümtaz'er Türköne, "Osmanlılarda İslahat ve Teceddüt", *Osmanlı*, C. VI, İstanbul 1994, s.33.

¹⁸⁷ M.N.İnuğur, a.g.e., s.174.

¹⁸⁸ M.N.İnuğur, a.g.e., s.175.

¹⁸⁹ Belkıs Ulusoy Nalcıoğlu, "Tanzimat Dönemi Türk Gazeteciliği ve Türk Basınının İlkeleri", *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, No: 14, Kırgızistan 2005.

Tanzimat dönemi, Türk Basın Tarihi açısından en önemli dönemlerinden birini oluşturmaktadır. Çünkü Türkçe süreli yayınların başlangıcı ve esas olarak gelişmeleri bu dönemdedir.¹⁹⁰

1865 yılına kadar Osmanlı devletinde politika çoğunlukla devlet ricâli arasında birbirlerine karşı yapılmaktaydı. Fakat 1860'ta ilk Türkçe gazeteler yayınlanmaya ve bu gazetelerde içtimâ'i ve iktisâdî konular üzerinde makaleler yazılmaya başlayınca, artık iş değişmişti. Politika sanatı, yavaş yavaş halkın arasına karışmaya yüz tutmaktaydı. Bu dönem gazete ve dergilerinde yer alan yazılar dikkatle incelenecek olursa görülür ki devletin içinde bulunduğu ekonomik ve mali buhranların giderilmesi için ileri sürülen fikir ve görüşlerin hareket noktalarını, geçmiş devrin yanlış tutumları oluşturur.¹⁹¹

Birbiri ardına çıkmaya başlayan gazete ve mecmualar memlekette bir efkâr-ı Umûmiyenin oluşmasına zemin hazırlamışlar ve giderek birer muhalefet misyonu yüklenmişlerdir. Bu yüzden bazıları zaman zaman ya kısmen kapatılmış ya tatil edilmiş ya da sansüre tâbi tutulmuşlardır. Gazete imtiyazı almanın gerçekten imtiyazlı ve güç bir iş olması da dönemin gazetecilik faaliyetlerinin hangi şartlar altında yürütüldüğünün açık bir işaretidir.¹⁹²

Tanzimat Dönemi XVIII. yüzyıl sonlarında başlayan Osmanlı yenileşme ve modernleşmesinin yeni bir hız ve atılım kazandığı bir dönem oldu. Bu dönemi, basın açısından, başlıca iki çerçevede incelemek mümkündür ki bunlardan birincisi İstanbul basını, diğeri ise Taşra basınıdır. Tanzimat dönemi taşra basınının en karakteristik özelliği ise vilayet matbaa ve gazeteleri idi.¹⁹³

Hükûmet tarafından çıkarılan ilk Türkçe gazete *Takvîm-i Vakayi*'nin çıkış sebepleri, *Mukaddeme-i Takvîm-i Vakayi*' başlığı adı altında ve özel bir sayıda şu şekilde özetlenmektedir: "Eskiden vak'anüvis denilen resmî tarih yazarları vardı. Bunlar yaşadıkları dönemin önemli olaylarını yazarlardı. Ancak yazılar yirmi, otuz

---

¹⁹⁰ Nesimi Yazıcı, "Osmanlı Basınının Başlangıcı Üzerine Bazı Düşünceler", *Osmanlı Basın Yaşamı Sempozyumu*, 6-7 Aralık 1999, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Yay., Ankara 1999, s.56.

¹⁹¹ Necdet Kurdakul, *Tanzimat dönemi Basınında Siyasal ve Anayasal Fikir Hareketleri*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2000, s.9.

¹⁹² Ali İhsan Kolcu, *Tanzimat Edebiyatı I*, Bakanlar Matbaacılık, Erzurum, 1988, s.42.

¹⁹³ Uygur Kocabaşoğlu, "Tuna Vilayet Gazetesi", *Ankara Üniversitesi OTAM*, Sa.2, Ankara 1991, s.141.

yıl sonra bastırılabilirdiğinden halk gerçekleri zamanında öğrenemiyor, çoğu kez olaylar yanlış yorumlanıyordu. İşte bu mahzurları önlemek, iç ve dış olayları zamanında halka duyurabilmek için Takvîm-i Vakayi' çıkarılmaktadır.”¹⁹⁴

Navarin faciasından sonra Batı devletleriyle arası açılan Bâb-ı Âlî Ruslara karşı savaşı da kaybedince Avrupa'da yalnız kalmıştır. İzmir'de basılan Fransızca gazetelerin baskıları az olduğundan, savaş nedeniyle durumları daha da zorlaşmıştır. Böyle bir ortamda II. Mahmud, uzun süredir tasarladığı düşüncesini uygulamaya geçirecek, Takvim-i Vakâyi'i yayınlattır.¹⁹⁵

Görülüyor ki ülkemizde basın, diğer ülkelerde olduğu gibi siyasî, sosyal ve ekonomik olaylar karşısında halk kitlesini aydınlatmak, kamuoyunu etkilemek yolunda, toplumca duyulan isteklerden doğmamıştır. Hükûmetin yaptığı işleri halka duyurmak amacıyla, özel buyrukla ortaya çıkmış, zamanla halkı aydınlatmak, kamuoyunu etkilemek niteliğini kazanmıştır.

Gazeteye çok büyük değer vererek oldukça büyük bir teşkilat kuran II. Mahmud, “Bu gazete kutsal şeriata ve devlet düzenine dokunmamak şartıyla, benim iktidarına çok yardımcı olacaktır” demiştir.¹⁹⁶ Gazetenin dilinin sade olmasına önem verilmiştir. Takvim-i Vakâyi'nin özelliklerinden birisi de, Osmanlı Devletinin çok uluslu yapısı göz önünde bulundurularak, bütün vatandaşların istifade edebilmesi için Türkçe hariç beş dilde yayınlanmış olmasıdır (Fransızca, Arapça, Farsça, Rumca ve Ermenice). Takvim-i Vakâyi'nin Bulgarca nüshasının da basılması düşünülmüşse de, bu düşünce gerçekleştirilememiştir.¹⁹⁷

Takvîm-i Vakayi'nin ilk sayılarında en çok görülen havadislerin konuları şunlardır: Padişahın seyahat ve ziyaretleri, nişan verilme törenleri, Asâkir-i Mansûre'deki gelişmeler, askerlik eğitimi, donanımı, top ve tüfek yapımı, Avrupa'ya gemiler ısmarlanması, ordu tayinleri, çeşitli bölgelerdeki paşa isyanlarının bastırılması, piyasa fiyatları, Avrupa basınında Türkiye ile ilgili haber ve yazıların

---

¹⁹⁴ M.N.İnuğur, a.g.e., s.175.

¹⁹⁵ O.İbrahimov, a.g.t., s.19.

¹⁹⁶ M.N.İnuğur, a.g.e., s.175-176.

¹⁹⁷ Nesimi Yazıcı, *Takvim-i Vekayi' "Belgeler"*, Gazi Üniversitesi Yay., Ankara, 1983, s. 51.

çevirileri, Avrupa’da bilim ve teknikle ilgili havadisler. Doğu ve İslam ülkeleriyle ilgili haber yazılar yok denecek kadar azdı.¹⁹⁸

Osmanlı devletinin sonuna kadar yayınına sadece iki kere ara veren bu gazete, aksaklıklara rağmen varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Takvim-i Vakâyi’ ilk dönemde Padişah’ın yakın ilgisi sayesinde düzenli bir şekilde yayınlanmıştır. Fakat Tanzimat döneminde gazetede aksaklıklar meydana gelmeye başlamıştır. Bu dönemde Takvim-i Vakâyi’de yenilikler yapıp kadrosu geliştirilmiş, bundan başka düzenlemeler de yapılarak, Farsça hariç diğer dillerdeki nüshaları basılmaya başlanmıştır. Bununla birlikte bütün çabalara rağmen Takvim-i Vakâyi’ arzu edilen düzene bir türlü kavuşturulamamıştır. Bu olumsuz sonuçlar nedeniyledir ki, Osmanlı idarecileri Türkçe ile birlikte bölgede konuşulan dilde yani iki hatta üç dilli vilâyet gazetelerini neşretmeye başlamışlardır.¹⁹⁹

Türkçe çıkarılan ikinci gazete ise 1 Ağustos 1840 tarihli *Cerîde-i Havâdis*’tir. William Churchill tarafından çıkarılan bu gazetenin basın tarihindeki önemi, özel çaba ve sermaye ile çıkarılan ilk gazete olmasıdır. İlk sayıda yayınlanan önsözde, çeşitli ülkelerde meslek, sanat ve eğitimle ilgili bilgilerin Türk okuyucusuna duyurulacağı belirtilmiştir. Kuru bir haber gazetesi olan *Ceride-i Havâdis*, Osmanlı ahalisinin dünya haberlerine yabancı kalmak yüzünden zarar gördüğünü, Takvim-i Vakâyi’in ise resmi bir gazete olmak dolayısıyla dünya ölçüsünde haberler veremediğini ileri sürerken, ilk günlerde hiç satılmamış, hatta ilk üç sayısı bedava dağıtılmıştır. Bu dağıtımın halkı gazeteye ve gazete okumaya alıştırmak bakımından bazı faydaları olmuştur.²⁰⁰ 1843 yılında ancak 150 kadar okuyucusu olduğundan kapanmış, daha sonra Churchill Hükûmete baskı yaparak devletten ayda 2500 kuruş yardım almayı başarıp gazeteyi tekrar çıkarmıştır. Böylece *Ceride-i Havâdis*, yirmi yıl süre ile devletin yarı resmî yayın organı haline gelmiştir.²⁰¹ *Ceride-i Havadis*, Kırım Savaşı sırasında, 1850’lerde yaptığı ek baskılarla günde onbin satan ilk gazete olmuştur.²⁰²

---

¹⁹⁸ N.Berkes, a.g.e., s.200.

¹⁹⁹ Nesimi Yazıcı, *Tanzimat Dönemi Basını Konusunda Bir Değerlendirme*, TTK Yay., Ankara 1994, s. 56 -57.

²⁰⁰ Nihad Sâmî Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi II*, MEB Yay., İstanbul 2001, s.825.

²⁰¹ M.N.İnuğur, a.g.e., s.181-183.

²⁰² A.Gevgilili, a.g.m. s. 204.

Ceride-i Havadis, geniş ölçüde ilân yayınlarak gelir sağlamış, ilk ölüm ilanları da bu gazetede yayınlanmıştır.²⁰³

Basın sadece gazete çıkarmak değildir. 1831’de Takvim-i Vakayi’in çıkmasıyla basının başladığı söylenemez. Çünkü bu gazete bir bakıma havadis kâğıdı, padişahın reformlarını tanıtmaya çalışan resmî bir yayındı. 1840’ta ilk özel gazete olan Ceride-i Havadis ise bir Türk gazetecisi tarafından değil, diplomatik bir olay dolayısıyla İngiliz ticaret ve gazete muhabirliği yapan bir İngiliz tarafından başlatılmış, muhtemel olarak yazarları Ermeniler olmuştur. Türk olarak basın dilinin gelişmesinde ilk rolü oynayan kişi İbrahim Şinasi olmuştur.²⁰⁴

Türk basınının Tanzimat döneminde devlet elinde doğduğu ve belli bir mesafe kat ettiği kabul edilse de bu sürecin tamamlandığı söylenemez. Nitekim hususi bir teşebbüsle Türkler tarafından çıkarılan ilk Türk gazetesini görebilmek için 1860 yılına gitmemiz gerekmektedir.²⁰⁵

İlk iki gazeteden Takvîm-i Vakayi’ resmî, Ceride-i Havâdis de yarı resmî olduğu için, birçok yazar ve düşünür ilk özel Türkçe gazetenin, 21 Ekim 1860 tarihinde yayın hayatına başlayan ve özel teşebbüs tarafından hazineinden yardım almadan çıkarılan, *Tercümân-ı Ahvâl* olduğunu ifade ederler.²⁰⁶ Bu nedenle Tercümân-ı Ahvâl’in yayınlanmasını, hem gazetecilik, hem de edebiyat ve kültür tarihimizin bir dönüm noktası olarak simgelerler.²⁰⁷

Tercüman-ı Ahval ilk iki Türk gazetesinden uzun yıllar sonra çıkmasına rağmen, belirli kurallara riayet ederek çıkan ilk müstakil gazetedir. O haberlerle birlikte fikirlere de yer vermiştir. Daha başlangıç yazısında düşünceye ağırlık verileceği Şinasi’nin “Halk yasal görevlerle yükümlü olduğuna göre, vatanın yararı için söylemek ve yazmak da hakkıdır” tarzındaki ifadesinden anlaşılmaktadır.²⁰⁸

II. Mahmud’un basına karşı gösterdiği büyük ilgi, Sultan Abdülmecid döneminde azalmıştı. Oysaki bu dönem, siyasî olaylar bakımından bayağı hareketli olduğundan gazeteye büyük ihtiyaç duyulmuş, olaylar halk tarafından merak ve

---

²⁰³ H.Topuz, a.g.e., s.18.

²⁰⁴ N.Berkes, a.g.e., s.260-261.

²⁰⁵ Vedat Günyol, “Matbuat”, *DİA*, C.VII, İstanbul 1988, s.368.

²⁰⁶ M.N.İnuğur, a.g.e., s.184.

²⁰⁷ Server R. İskit, *Husûsî İlk Türkçe Gazetemiz, Tercümân-ı Ahvâl ve Âgah Efendi*, Ankara 1937, s.5.

²⁰⁸ N.Yazıcı, a.g.e. s. 67.

heyecanla izlendiği halde, mevcut basın ürünleri halkın haber alma ihtiyacını gidermekten uzak kalmıştır. İşte böyle bir ortamda Çapanzâde Âgâh Efendi tarafından Tercümân-ı Ahvâl gazetesi yayınlanmıştır.

Gazetede Âgâh Efendi'nin en büyük yardımcısı olan İbrahim Şinasi tarafından kaleme alınan "Mukaddeme" de gerçek bir gazetenin görevine ve yapacağı hizmetlere değinilmiş, iç ve dış olaylardan seçme haberlerle, eğitici yazılar yayınlanacağı ve bunların halkın anlayacağı düzeyde olacağı belirtilerek, fertlerin düşünce ve kanaatlerini açığa vurma hakkından söz edilmiştir.²⁰⁹ Şinasi, gazeteyi halkın anlayacağı dili kullanacak bir araç olarak gören ilk kişidir.

Basın tarihimizde ilk tefrika Tercümân Ahvâl'de yayınlandı. Şinasi'nin "Şair Evlenmesi" adlı manzum oyunuyla gazetenin ikinci sayısından başlayarak tefrika halinde yayınlandı.²¹⁰

Fikir gazeteciliği çığırını açan Tercümân Ahvâl'den sonra yayın hayatına giren ikinci gazete ise, İbrahim Şinasi'nin çıkardığı *Tasvîr-i Efkâr*'dır. Âgâh Efendi ile 24. sayıya kadar Tercümân-ı Ahvâl'de çalışan Şinasi, kendi gazetesi olmadığı için düşüncelerini rahatça ifade edemeyince, tek başına bir düşünce gazetesi çıkarmaya karar vermiş ve 27 Haziran 1862'de *Tasvîr-i Efkâr* gazetesini yayınlamıştır. Gazeteye bu ismin verilmesinin sebebi, bu başlığın "Fikirlerin Belirtilmesi" anlamına gelmesindedir.

Şinasi'nin kalemiyle hürriyet düşüncesini yayması bakımından bu gazetenin basın tarihimizde önemli bir yeri vardır. Yazılarında milliyet ve meşrutiyet kelimelerini cesaretle kullanan ve ilk defa reis-i cumhurdan bahseden yazar olan Şinasi'ye göre; "Halk ancak gazete aracılığıyla kendini ilgilendiren konularda düşüncelerini belirtebilir. Bunun için de gazete, her kültürlü ulus için gereklidir."²¹¹

Şinasi; *Tasvir-i Efkâr*'da hükümetin dış politikadaki tavrına da eleştiriler getirmiş, bu bağlamda Karadağ sorununa değinmiş, Rusya'nın Kafkaslar ve Lehistan politikasına dikkat çekmiştir. İctimaî konulara da eğilen Şinasi, İstanbul'un kent olarak sorunları, yoksulların durumu gibi pek çok konuyu kamuoyunun gündemine

²⁰⁹ M.N.İnuğur, a.g.e., s.186-187.

²¹⁰ H.Topuz, a.g.e., s.19.

²¹¹ M.N.İnuğur, a.g.e., s.193.

taşımıştır. Bu türden yayınlarının sonucunda gazeteye ilgi son derece artmıştır ki, gazetenin tirajının bir dönem 24 bine kadar yükseldiği dahi iddia edilmektedir.²¹²

Tasvir-i Efkâr, aynı zamanda, başta Namık Kemal, Recâizâde Mahmud Ekrem ve Ebuzziya Tevfik olmak üzere ve daha sonra Yeni Osmanlılar topluluğunu meydana getirecek gençlerin bir araya toplanmasına da imkân vermiştir. Maarife ve her çeşit hayırlı işlere yönelik ilânları bedava yayınlayan bu gazete, dil açısından da kısmen sadeliğe gitmiştir. 830 nüsha basıldıktan sonra, 1866 yılında yayın hayatına son vermiştir.²¹³

Tanzimat döneminde, Tercümân-ı Ahvâl ve Tasvîr-i Efkâr'dan sonra, basında bir canlanma görülmüş, hepsi uzun ömürlü olmasalar da çok sayıda gazete ve dergi yayınlanmıştır.

1866 yılında yayın hayatına katılan önemli bir gazete de Ali Suavi yönetiminde çıkarılan *Muhbir*'dir. Muhbir, satışa fazla önem vermeyen, çeşitli fırsatlarla hükûmet politikalarını sert bir şekilde eleştirerek basında eylem oluşturmaya çalışan bir gazetedir. Gazeteye böylesine heyecanlı havayı veren ve onu önemli hale getiren yazar Ali Suavi'dir.²¹⁴

Muhbir, çeşitli fırsatlarla hükûmetin politikalarını eleştirerek basında bir eylem başlattı. Okuyucu mektuplarına geniş yer ayırmak suretiyle, yayınlanan bazı yazılarda dolaylı bir biçimde hükûmete sorular yöneltiyordu. Gazetede çıkan bu yazılar hükûmeti kızdırdığı için 1867 yayınlanan bir emirnâme ile Muhbir yasak edildi.²¹⁵

22 Ocak 1869'da İstanbul'da *Basiret* adında bir fikir gazetesi daha yayınlanmaya başlamıştır. Gazeteyi çıkaran, daha sonra Basiretçi Ali olarak anılacak Ali Bey'dir. Bu gazete, başlığının altına ilk defa "Millet Gazetesi" cümlesini koymuştur.²¹⁶ 1870 Alman-Fransız savaşında Almanların tarafını tuttuğu için²¹⁷, savaştan sonra Bismark tarafından Berlin'e davet edilerek kendisine 1000 mark

---

²¹² B.U.Nalcıoğlu, a.g.m., s.258.

²¹³ V.Günyol, a.g.m. s. 368.

²¹⁴ M.N.İnuğur, a.g.e., s.207.

²¹⁵ H.Topuz, a.g.e., s.24.

²¹⁶ M.N.İnuğur, a.g.e., s.211.

²¹⁷ 1870'te Fransız-Alman savaşı çıktığında, gazetede yapılan bir toplantıda Mustafa Celaleddin Paşa'nın isteği üzerine, Basiret'in Almanları tutmasına karar verildi. Bkz., H.Topuz, a.g.e., s.26.

yardımında bulunulmuş ve bir baskı makinesi hediye edilmiştir. Bu bakımdan Basiret gazetesi basın tarihimizde, bir savaş sırasında izlediği politika nedeniyle, yabancı bir devletten para ve araç yardımı gören ilk gazetedir.²¹⁸

1870 yılında yayın hayatına katılan *İbret* gazetesinin sahibi ve kurucusu Aleksan Sarrafyan Efendi'dir. Namık Kemal kendi adına gazete imtiyazı alamadığından, Sarrafyan'ın *İbret* gazetesi Ahmet Mithat Efendi tarafından iki yıllığına kiralanmış ve 13 Haziran 1872'de yeni yazar kadrosu ile Namık Kemal yönetiminde çıkmaya başlamıştır.

Bir fikir gazetesi olarak yayını sürdürülen, bu arada haber yönüne pek fazla önem vermeyen *İbret* gazetesinde hemen hemen bütün yazıları Namık Kemal yazarken, *İbret*, meşrutiyet fikrinin filizlenip gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Gazetenin yayınlanmasında güdülen asıl amaç, sosyal ve siyasî meseleleri analize tâbi tutmak, kamuoyunu sosyal ve siyasî yolla yetiştirmektir.²¹⁹

1866-1876 arasında çıkarılan diğer gazeteler; Türk basınında ilk resimli gazete olan ve 1866'da Eğribozlu Mehmed Arif tarafından çıkarılan *Ayine-i Vatan*, 1867 yılında Şakir Efendi tarafından yayınlanan *Muhip*, 1867'de yayınlanan *Utarit*, 1868'de Ali Raşit ve Filip Efendi tarafından yayınlanan *Terakki*, 1869'da Sıtkı Efendi tarafından yayınlanan *Mümeyyiz*, 1869'da Mutasarrıf Bursalı Şakir Bey tarafından çıkarılan *Vakayi'-i Zaptiye*, 1869'da Aşir Efendi tarafından çıkarılan *Hadika*, 1869'da Teodor Kasap tarafından çıkarılan mizah gazetesi *Diyojen*, 1873'te yine Teodor Kasap tarafından çıkarılan başka bir mizah gazetesi *Hayal*, 1875 yılında Teodor Kasap tarafından çıkarılan *İstikbâl*, 1870'de Mehmet Tevfik tarafından çıkarılan *Asır*, 1870'de Ahmet Mithat Efendi tarafından çıkarılan ve bir günlük ömrü olan *Devir ve Bedir*, 1873'te Antuan Efendi tarafından kurulan *Hülâsatü'l-Efkâr*, 1874'te Mehmet Arif tarafından yayınlanan *Medeniyet*, 1875 yılında Mehmet Efendi tarafından çıkarılan ve İslâmî nitelikli *Sadakat*, 1870 yılından itibaren yayınlanmaya başlayan *Hakayikü'l-Vakayi'*, 1875'te Filip Efendi'nin çıkardığı dönemin en başarılı siyasî gazetesi *Vakit*'tir.

---

²¹⁸ M.N.İnuğur, a.g.e., s.212-213.

²¹⁹ M.N.İnuğur, a.g.e., s.228-230.

Tanzimat'ın ilânından sonra, mahallî idarelerle ilgili ilk büyük düzenleme 7 Kasım 1864 tarihinde çıkarılan Vilayet Nizamnamesi ile yapılmıştır. Bu nizamname eyalet sistemini kaldırarak vilâyet sisteminin temelini oluşturmuştur.

Tanzimat döneminde İstanbul'da süreli yayınların gelişme göstermesiyle birlikte vilâyetlerin oluşturulması sürecinde, kültürel alanda yapılan en önemli yenilik, her vilâyette bir matbaanın kurulmuş olmasıdır. Bu matbaalar ve buralarda neşrolunan gazeteler, bugünkü taşra basınının gelişmesine önyak olmuşlardır. Her Vilâyet valiliğine bağlı olarak açılan bu matbaalarda, kırtasiye malzemeleri ile birlikte, salnâmeler, takvimler, dinî ve edebî kitaplar da basılmıştır.²²⁰

Takvim-i Vakâyi'in düzenli bir şekilde basılamaması ve basılanların da okuyuculara ulaştırılamaması ile birlikte ilk sayılarından itibaren yabancı dildeki nüshalarının da çıkmaması, geniş toprağa ve kozmopolit yapıya sahip ülkedeki halka ulaşmakta Bâb-ı Âli'yi zor durumda bırakmıştır. Bu gelişmeler neticesinde daha önce zikrettiğimiz gibi vilâyet matbaalarının kurulması ve her vilâyette Türkçe ile birlikte o yöre halkının konuştuğu dilde, çift lisanlı vilâyet gazeteleri yayınlanmaya başlanmıştır.²²¹

Tanzimat döneminde basın alanındaki ilk yasal düzenlemeleri de şöyle özetlemek mümkündür:

Tercümân-ı Ahvâl ile 1861 yılında başlayan ilk gazete kapatma vak'asından sonra, basın üzerindeki bu türden baskılar yıllar boyunca artarak devam etmiştir. Osmanlı Devleti'nde fikir gazeteciliğinin, yani "sakıncalı" gazeteciliğin başladığı 1860 yılında geçerli olan Matbaa Nizamnamesi; doğrudan gazetecilik ile ilgili olmayıp matbaalarla ilgili bir düzenleme olmuştur. 1857 tarihinde yürürlüğe giren "*Matbaa Nizamnamesi*" ile matbaa açmak isteyenlere önce hükümetten izin almaları zorunluluğu getirilmiştir. Matbaa açmak isteyen yerli ahalinin, bu Nizamnameden önce Meclis-i Maarif'e başvurması gerekirken, 1857'de Nizamnamenin ilanının ardından aynı yıl kurulan "Maarif-i Umûmiye Nezareti"ne başvurma zorunluluğu getirilir.²²²

---

²²⁰ O.İbrahimov, a.g.t., s.23.

²²¹ N.Yazıcı, a.g.e. s. 72-74.

²²² Server Rıfat İskit, *Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları*, Başvekâlet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü, Ankara 1943, s.3.

Hükûmet, kamuoyu üzerinde etkinliği gittikçe artan basın organlarının daha yakından takibi için 1862 yılında hususi bir kurum tesis eder. “*Matbuat Müdürlüğü*” adı altında kurulan bu kurum, önceleri Maarif Nezâreti’ne, daha sonra ise Hâriciye Nezâreti’ne bağlı olarak çalışır.²²³

Türkiye’de basın faaliyetleri bu dönem itibariyle, 1857 tarihli ‘Matbaa Nizamnamesi’ ve sözü geçen bu kurum tarafından denetlenmekte olup, gazetecilik faaliyetlerine ilişkin hususî bir yasa henüz bulunmamaktadır. Buna karşın, Tanzimat’tan sonra modern anlamda yasa koyma usûllerine uygun olarak Ceza Kanunu, Medeni Kanun gibi yasalar hazırlanmıştır. Devleti objektif kurallara bağlama gayretleri, her alanda aynı hızda gelişmemiştir. 1839’dan 1864’e kadar 25 yıllık sürede, süreli yayınlarla ilgili bir kanun hazırlanmamış, ancak sonunda basın da bu modern usûlde hazırlanan yasalardan nasibini almıştır.²²⁴

1864 yılında, doğrudan basın faaliyetlerini düzenleyen “*Matbuat Nizamnamesi*” hazırlanmıştır.²²⁵ Bu yasayla; basın/gazetecilik faaliyetlerinin, 1857 Matbaa Nizamnamesi’nin aksine dolaylı değil, doğrudan düzenlenmesi mümkün olmuştur.

Matbuat Nizamnamesi; gazetecilik faaliyetlerine ciddi anlamda bir kısıtlama getirmiştir. Nizamnamenin Ceza Hükümlerini içeren ikinci bölümünün 15. maddesinde, Padişah veya Osmanlı Hanedanlığı aleyhinde yayın yapan gazetecilerin altı aydan üç yıla kadar hapis cezasıyla veya 25 altından 150 altına kadar para cezasına çarptırılacağına hükümlenir. Nizamnamenin 16. maddesinde de, devletin bakanları aleyhinde yayın yapan gazetecilerin bir aydan bir yıla kadar hapis cezasıyla veya 5 altından 50 altına kadar para cezasına çarptırılacağına hükmedilmiştir.²²⁶

Ayrıca Nizamnamede izinsiz olarak yayımlanan gazetelerin veya iç huzuru ve devlet güvenliğini sarsıcı yayın yaptığı tespit edilen gazetelerin geçici ya da sürekli olarak kapatılacağı belirtilmektedir.²²⁷

---

²²³ H.R.Ertuğ, a.g.e., s.197.

²²⁴ B.U.Nalcıoğlu, a.g.m., s.260.

²²⁵ H.R.Ertuğ, a.g.e., s.197.

²²⁶ B.U.Nalcıoğlu, a.g.m., s.260.

²²⁷ S.R.İskit, a.g.e., s.237.

Sadrazam Ali Paşa, 1867 yılında, kendi adıyla anılan ve 1864 yarasını hiçe sayarak, süreli yayınların derhal idari mercilerce cezalandırılmasını öngören “*Âli Kararname*”yi ilan etmiştir.²²⁸

Âli Kararname'nin neşri, basın hürriyetine büyük bir sınırlama getirmiştir. Pek çok gazete kapanmış veya tatil edilmiştir. Aynı zamanda devlet memuru olan pek çok gazeteci, Sadrazam Ali Paşa'nın emriyle İstanbul'dan uzak bölgelere tayin edilerek gazetecilik yapmaları engellenmek istenmiştir.²²⁹

1.2 Birinci Meşrutiyet Dönemi (1876-1908)

Bu dönemin özelliği, basının halk kitleleri ve hükûmet çevrelerinde etkisinin artmasıdır. Sultan Abdülaziz'in padişahlığı sırasında birçok aydının sürgüne gönderilmiş olmasına rağmen basın, halkın günlük hayatıyla yakından ilgilenmeye başlamıştır.

30 Mayıs 1876'da Abdülaziz tahttan indirilmiş ve yerine V. Murat padişah olmuş, V. Murat'ın kısa süreli iktidarı sırasında basında geçici bir özgürlük dönemi yaşanmıştır. Daha sonra V. Murat aklî dengesi bozuk olduğu gerekçesiyle tahttan indirilmiş ve yerine meşruti idareyi vaadeden bir anayasanın yayınlanmasına ve milletvekilleri meclisinin kurulmasına söz veren kardeşi II. Abdülhamid 31 Ağustos 1876'da hükümdar olmuştur.

Sultan Abdülhamid'in tahta geçişinden sonra Kanun-i Esâsî hazırlanmış, Meclis-i Mebusân ve Meclis-i Âyan tarafından kabul edilen bu anayasa 23 Aralık 1876'da millete ilan edilmiştir.²³⁰

1876'da Kanûn-i Esâsî adı ile bir anayasa ilk defa kamu hukukumuza girmiştir. Kanûn-i Esâsî'ye göre yürütme gücü yine hükümdarda toplanmış, yasama faaliyeti ise hükümdarın nüfuzu altına sokulmuştur. Bu anayasa, fert hürriyetlerine değer vererek, bireyler arasındaki eşitliği, şahıs hürriyetlerini ve masuniyetlerini, öğretim, basın, vicdan, ticaret ve sanat hürriyetlerini, mal ve mesken masuniyetini ve diğer klasik ferdi hürriyetleri ve bu arada mahkemelerin istiklâl ve alenîliğini, muayyen yargı kurumları dışında fevkalade bir mahkeme veya hüküm vermek

²²⁸ S.R.İskit, a.g.e., s.24-25.

²²⁹ B.U.Nalcıoğlu, a.g.m., s.261.

²³⁰ M.N.İnuğur, a.g.e., s.254-255.

yetkisini haiz bir komisyon teşkil olunamayacağını da öngörmüştür. Fakat ne olursa olsun aslında bu anayasa hükümdarı yeterince kısıtlamamış tam tersine onu ve otoritesini, yasal ve meşru hale getirmiş ve ona Meclis'i kapatma hakkını tanımıştır.²³¹

Bu anayasanın 12. maddesinde “Basının yasalar çerçevesinde serbest olduğu” kaydedilmişti.²³² Ancak savaş halinin gerekleri kadar, Sultanın daha sıkı bir basın kontrolü istemesi de Hükûmeti zor duruma düşürdü. Sadrazam Mithat Paşa ile Padişah arasında beliren anlaşmazlıkların en önemlilerinden biri de basına karşı tutumdan çıkmıştır. Mithat Paşa'nın sadrazamlığı sırasında yeni bir basın kanunu tasarısı hazırlanmak üzere bir komisyon kurulmuş, hazırlanan tasarı dört bölüm ve 51 maddeden oluşmak üzere, Nisan 1877'de Meclise getirilmiştir. Tasarı Mecliste uzun tartışmalardan sonra 2 Mayıs 1877'de kabul edilmiş, ancak Padişah tarafından onaylanmayarak yürürlüğe girmemiştir.

14 Şubat 1878'de meclis de dağıtılınca bütün dönem eski nizamnâme ve kararnâmelerle idare edildi.²³³ Bunlar, basın alanında kanun olarak nitelendirilebilen 1864 tarihli Basın Tüzüğü ve 1867 tarihli Âlî Kararnamedir. Bu durumda basın serbestliğinin söz konusu olamayacağı aşikârdır. Nitekim kısa bir özgürlük dönemi olarak nitelendirilen bu dönemde basın yine kısıntılar içinde kalmıştır.²³⁴

1878 yılında gazete ve dergileri denetlemek ve sansürden geçirmek üzere Dâhiliye Nezâreti'ne bağlı Matbuat-ı Dâhiliye Müdürlüğü içinde bir kurul oluşturuldu. Bu kurulun neyi denetleyeceği ise gizli bir yönetmelikle belirlendi. Böylelikle 1876'da süreli yayınlar için getirilen ve çok kısa süre yürürlükte kalan ön denetim uygulaması, bir kez daha getirilmiş oldu. Öte yandan başlangıçta siyasî olmayan yayınların sansürden geçirilmesi söz konusu değilken, 1882'de bunlar da sansür kapsamına alındı.²³⁵

Bu dönemde yaşanan, bizzat basının kendisinden kaynaklanan ve basın özgürlüğünü en az siyasî iktidardan gelebilecek kısıtlamalar kadar tehdit eden bir

---

²³¹ H.Eroğlu, a.g.e., s.58.

²³² O.Koloğlu, (2006), s.61.

²³³ O.Koloğlu, a.g.e., s.62.

²³⁴ M.N.İnuşur, a.g.e., s.255.

²³⁵ N.Ü.Özkorkut, a.g.m., s.77.

diğer olumsuzluk ise bazı gazetelerin, devletten sağladıkları çıkarlara bağlı olarak Padişahın istekleri doğrultusunda yayın yapmaları oldu. Benzer şekilde, dış basında Padişah aleyhinde yazı yazılmasının önüne geçebilmek için de bu gazetelerden bazılarında çıkar sağlanması yoluna gidildi.²³⁶

Bazı sınırlamalara rağmen bu dönemde normal olarak 12-15 bin günlük tiraj yapan, olağanüstü durumlarda 30 bine kadar çıkan gazeteler vardır.²³⁷ Bu gazeteler uzun süre yayınlarını sürdürmüşler ve basım tekniği bakımından küçümsenemeyecek gelişme göstermişlerdir.

Papadopoulos adında bir Rum tarafından 1875 yılında başarısız olarak yayınlanan *Sabah* Gazetesinin başyazarı Şemseddin Sami'dir. Basın tarihimizde ilk defa bu gazete Miladî tarihi kullanmıştır. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Mihran Efendi gazeteye yeni bir yön vermek istemiş bu amaçla 1913'den beri yayınlarını sürdüren Peyam Gazetesi başyazarı, Ali Kemal gazetenin başına getirilmiş, gazetenin adı da Peyam-ı Sabah olmuştur. 11 Eylül 1922 günü Ali Kemal'in gazeteden uzaklaştırıldığına dair bir yazı yayınlanmış gazetenin adı ertesi gün Sabah'a çevrilmiştir. Ancak kendisinden hesap sorulmasından korkan Mihran Efendi bir ay içerisinde gazeteyi kapatmış ve Avrupa'ya kaçmıştır. Yayın hayatı kırkyedi yıl süren ve Millî Mücadele'ye karşı olan Sabah Gazetesi 1922'de tarihe karışmıştır.²³⁸

Çalışmamızın konusunu teşkil eden Yeni Gazete'nin kurucusu ve başyazarı, "Baba Zühdü" diye anılan Abdullah Zühdü de yazar olarak hem Sabah gazetesinin, hem de Mihran Efendi'nin ayrılmaz bir parçası olmuştur.

Halkın anladığı dilde yazıları içeren, bu nedenle halka okumak zevkini aşıl原因 *Tercümân-ı Hakikat* gazetesini 25 Haziran 1878'de Ahmet Mithat Efendi çıkarmıştır. Halk gazetesi olmakla birlikte, aydın kişiler tarafından da okunmuştur. Daha sonraları Ağaoğlu Ahmet'in de sert yazılar yazdığı gazete, devamlı suretle ittihatçılarla yapılan tartışmaların yayın aracı olmuştur. Balkan Harbi'nden sonra Ahmet Mithat'ın ölümü üzerine gazete Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar yayınlarını sürdürmüş, daha sonra kapanmıştır.²³⁹

---

²³⁶ H.Topuz, a.g.e., s.40-44.

²³⁷ O.Koloğlu, a.g.e., s.64.

²³⁸ M.N.İnuğur, a.g.e., s.274-279, O.Koloğlu, a.g.e., s.65.

²³⁹ M.N.İnuğur, a.g.e., s.279-284.

II. Abdülhamid döneminde yayın hayatına giren, daha sonraları II. Meşrutiyet döneminin en önemli yayın organlarından biri olan *İkdam* gazetesi Ahmet Cevdet tarafından, 1894'de Sabah'a rakip olarak çıkarılmıştır. Başlığına "Türk Gazetesi" deyimini yerleştirmiş ilk gazetedir. O dönemde mevcut diğer gazetelere nazaran İkdam gazetesinin en önemli üstünlüğü haber ve yazı zenginliğinden ziyade, imtiyaz sahibi Ahmet Cevdet ve başyazarı Ahmet Rasim'in gazetecilikten yetişmiş, kudretli bir kalem sahibi olmalarıdır. Meşrutiyetin ilk yıllarında tirajı 40 bine ulaşmış, İttihat ve Terakkî Cemiyeti'ne karşı muhalefet yapmış, Mütareke döneminde Kurtuluş Savaşı'nı desteklemiş ve 1926'da kapanmıştır.²⁴⁰

Bu dönemde İstanbul dışında, özellikle Millî Mücadele döneminde büyük hizmetlerde bulunacak İzmir basının da ortaya çıkışını görebiliriz.

İzmir'de Türkçe basın XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaya çıkmıştır. İlk Türkçe gazete, *Aydın* adıyla 1869 yılında yayınlanmaya başlayan resmî gazetedir. Bu gazetede, yalnızca resmî haber ve bildirimlere yer veriliyordu. İlk özel gazete ise, 1872 yılından sonra, kısa bir süre yayınlanan *Devir Gazetesi*'dir.

Halil Rıfat Paşa, birinci Aydın valiliği esnasında 1886 yılında İzmir'de resmî olmayan yeni bir gazete yayınlanması fikrini ortaya attı. Bununla da kalmayarak Dâhiliye Nezâreti aracılığı ile Padişah'tan imtiyaz için izin alarak, işin önündeki bütün bürokratik engellerin aşılmasını sağladı. Böylece İzmir'e büyük bir canlılık getirerek, gelişebilecek yetenekleri ve kültürlü kimseleri himaye etti.

15 Kasım 1886'da İzmir'in kültür ve basın hayatında büyük yeri olan *Hizmet Gazetesi* yayınına başladı.

Gazetenin yayınına başlamasında kırk gün sonra Halil Rıfat Paşa Aydın valiliğinden ayrıldıysa da, ikinci Aydın valiliği sırasında da bu gazeteyi desteklemeye devam etti. İzmir'de Türkçe basının gelişmesinde Hizmet Gazetesi bir dönüm noktasıdır.²⁴¹

---

²⁴⁰ M.N.İnuğur, a.g.e., s.284-287, Orhan Koloğlu, a.g.e., s.65.

²⁴¹ Nurettin Birol, *Halil Rıfat Paşa Dönemi ve İcraatları (1827-1901)*, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Malatya 1999, s.127-128.

1.3 İkinci Meşrutiyet Dönemi(1908-1918)

Siyasal tarihimizde 1908–1918 yılları arası, siyasî, sosyal ve ekonomik kültürün yeni oluşumlarını ve önemli başlangıçları temsil etmektedir. Yeni siyasal gelişmelere duyulan ilgi, basının yeşermesi ve gelişimi için de elverişli bir ortam yaratmıştır.²⁴²

II. Meşrutiyet, 23 Temmuz 1908 tarihinde Sultan II. Abdülhamid'in 1 Şubat 1878 tarihinden beri tatil ederek bir daha toplamadığı Osmanlı Meclis-i Umumîsi'ni yeniden toplantıya çağırması anlamına gelir. İlkine nisbetle II. Meşrutiyet, arkasında önemli miktarda kamuoyu desteği almış olması bakımından, sadece belli sayıda asker-sivil aydınının değil, daha geniş kitlelerin iştirakiyle gerçekleşmiştir.²⁴³

²⁴²Hakan Aydın, “Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye: Kuruluşu ve Basında Tartışmalar”, *Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sa.27, Konya 2010, s.554.

²⁴³B.Kodaman, a.g.b., s.42-43. Bununla alakalı olarak, o günün gazetecilerinden Hüseyin Cahit, şunları anlatıyor: “İstanbul’un basın ve düşünce hayatına merkez olan Bâb-ı Âlî Caddesi bir habersizlik ve şaşkınlık içindeydi. Hiçbir tarafta çıt yoktu... Anayasadan ve Meşrutiyet yönetiminden söz eden yoktu.

Biz Karabet’le konuşarak olaya akıl erdirmeye çalışırken Abdullah Zühdü sokaktan geçiyordu. Ona seslendik, içeriye çağırdık. Abdullah Zühdü de telâşla sokağa uğramıştı. O da şaşkın bir hoşnutluk içinde ne söyleyeceğini bilemiyordu.

Karabetin dükkânında karşı karşıya bakışmaktan bir şey çıkmayacağını görünce, Zühdü ile ‘şöyle bir çevreye bakalım’ diye biraz dolaşmak istedik. Eminönü’ne geldik, köprüyü geçtik. İstanbul’un her günkü hayatı hiçbir yanda günlük görünümünü değiştirmişti. Herkes sessiz, işine gücüne gidiyordu.

Abdullah Zühdü ile boyuna ‘ne yapacağız?’ deyip duruyorduk. Bunun böyle olmaması gerekeceğini duyuyorduk, ama başka türlü olması için ne yapılabilirdi? Cuma olmasaydı, okulu tatil edip beş-altı yüz çocuğu düzenli bir sırayla sokağa dökerek Anayasa ve Meşrutiyet için bir gösteri hazırlamak belki İstanbul havasına biraz can verebilirdi. Ama bugün buna bile imkân yoktu.

Vakit öğleyi bulmuştu. Sonunda aklımıza bir şey geldi. Asker selâmlık töreninden dönerken, halk Yeni Cami merdivenlerine birikip askeri seyredirdi. Bu halkın arasına karışıp bağırarak ve halkı da birlikte bağırarak bir gösteri görünüşü kazanabilirdi.

Ama halkı, kalabalığı nasıl bağirtmeli? ‘Yaşasın özgürlük! Yaşasın Meşrutiyet! Yaşasın Anayasa!’ diye çıkacak bir sese çevredekilerin de katılması çok şüpheliydi. Yeni Cami merdivenlerini dolduran kalabalık, özellikle böyle bir Cuma günü, ancak okuma yazma bilmez bir yığından başka bir şey değildi. Bunlar bu sözlerden hiçbir şey anlamayacaklardı. Rastgele, kalabalık arasında bir anlayan bulunsa bile, korkusundan savuşacağı kesindi. Şu halde halkı bağirtmek ve bir noktada toplayabilmek için yalnız bir imkân ve yol vardı. ‘Padişahım çok yaşa!’ diye haykırtmak. Bir alışkanlığın güdüsüyle kalabalığın buna katılması ihtimal dâhilindeydi. Bu bağırış hiç olmazsa halkın bir hoşnutluğunu anlatırdı. İstanbul’un bir şey duyduğunu gösterirdi.

Çevrenin katılımını sağlama düşüncesiyle Abdullah Zühdü ile ben ayrı ayrı yerlerde durmayı ve birimiz bağırınca ötekinin de öteden bağırmasını uygun gördük. Böylece kalabalığın da sürüklenmesi ihtimali artabilirdi. Yolda rastladığımız Ziya Balcı benim yanımda durdu, Avni İpekçi, Abdullah Zühdü’nün yanına ayrıldı. Askerlerin gelmesini Yeni Cami avlusunda yürek çarpıntısıyla bekledik.

Bando işitildi, atlılar yaklaştı. Yeni Cami avlusuna saptılar. Merdivenlerin önünden geçerken işsiz güçsüz, ilgisiz ve habersiz seyirci yığınının arasından bir ses yükseldi:

- Padişahım çok yaşa!

Sultan II. Abdülhamid'in, parlamentonun toplantıya çağrılacağını ve anayasanın tekrar yürürlüğe konulacağını bildiren dört satırlık fermanı, 24 Temmuz sabahı İstanbul gazetelerinde yayınlanarak duyurulmuş ve II. Meşrutiyet dönemi başlamış oluyordu. Bu haber İstanbul'da sevinçle karşılanmış ve gazeteler için geniş bir özgürlük dönemi başlamıştır.²⁴⁴ Sansürün kaldırıldığı 24 Temmuz günü, Cumhuriyetten sonra "*Basın Bayramı*" olarak kabul edildi.²⁴⁵

Sirkeci Garı'nın karşısında toplanan gazeteciler, o günden sonra gazetelerin yazı provalarını sansür kuruluna göndermemeye karar vermişler ve bu eylem sonucu sansür ortadan kalkmıştır. 25 Temmuz sabahı gazeteler, otuz yıl sonra ilk kez sansürsüz çıkmış, anayasa, özgürlük, eşitlik, meşrutiyet kavramlarını öven yazılar yayınlanmaya başlanmıştır.

II. Meşrutiyet'in ilk günleri sınırsız hürriyetlerin yaşandığı bir anarşi dönemi olmuştur. İlk günlerin anarşisi içinde, eski nizam ve kararnamelerin çoğu fiilen uygulanamaz duruma gelmiştir. Bu ortamdan yararlanmak isteyen birçok kişi, basınla ilgili olsun olmasın, gazete ve mecmua imtiyazı almıştır. Zira o zaman kadar gazete çıkarmak için binbir sorgudan geçmek gerekirken, artık Matbuat Müdürlüğü'ne bir dilekçe vermek, gazete imtiyazı için yeterli oluyordu.²⁴⁶

İlk iki ay içinde gazete çıkarmak için imtiyaz alanların sayısı ikiyüzü geçmiş²⁴⁷ halkın gazetelere rağbeti artmış, hatta bazı gazetelerin tirajı 50 bine kadar yükselmiştir.²⁴⁸ Neredeyse gazete çıkmayan kent kalmamış, ilk kez Mekke ile Medine de gazeteye kavuşmuştur.²⁴⁹ Halkın istediği genel af, basının da desteği ile kabul edilmiş, Meşrutiyetin ilanının onuncu günü hükûmet değişmiş, Kâmil Paşa

---

Bunun yankısıymış gibi biraz öteden ikinci bir ses:

- Padişahım çok yaşa!

Ve –oh, çok şükür! –arkadan, hep birden bir bağırış:

-Padişahım çok yaşa!

*İşte İstanbul'un Meşrutiyeti alkışlaması (karşılama!)". Bkz. Hüseyin Cahit Yalçın, *Siyasal**

Anılar, İstanbul 1976, s.7.

²⁴⁴ M.N.İnuğur, a.g.e., s.305-306.

²⁴⁵ H.Topuz, a.g.e., s.82.

²⁴⁶ Ahmet Ali Gazel, Şaban Ortak, "İkinci Meşrutiyet'ten 1927 Yılına Kadar Yayın İmtiyazı Alan Gazete ve Mecmualar", *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.7, Sa.1, Erzurum 2006, s.223.

²⁴⁷ Server Rıfat İskit, *Türkiye'de Matbuat Rejimleri*, Matbuat Umum Müdürlüğü Neşriyatı, İstanbul 1939, s.76.

²⁴⁸ H.Topuz, a.g.e., s.83.

²⁴⁹ O.Koloğlu, a.g.e., s.88.

sadrazam olmuş ve af kanunundan yararlanarak İstanbul'a dönen sürgünler, büyük tezahüratlarla karşılanmışlardır.²⁵⁰

II. Meşrutiyet döneminde imtiyaz alınan gazetelerin büyük bir kısmı çok fazla yaşamamıştır. Hatta içlerinde bir sayı çıkarımları bile bulunmaktadır. Bir kısmı ise, imtiyazı alınmasına rağmen hiç yayın hayatına başlamamıştır. Bu sebeple II. Meşrutiyet döneminde imtiyaz alınan gazetelerin tam bir listesi hâlâ oluşturulamamıştır. Mevcut kataloglar ise, kütüphanelerde bulunan gazete ve dergi nüshalarını ihtiva ettiği için imtiyazlar açısından sağlıklı bir bilgi vermekten uzaktır.²⁵¹

Yeni yayınların birçoğu muhalefet gazetesi olmakla beraber, II. Meşrutiyet'in ilanından, 1918 sonuna kadar, on buçuk yıllık bir dönem içinde 918 gazete ve dergi çıkarılmıştır. Balkan Savaşları sırasında yeni yayınların sayısında azalma görülmüşse de 1913'te yeniden önemli artışlar olmuştur. Yeni yayınların en az olduğu dönem 1915-17 yıllarıdır.²⁵²

1908 hareketiyle beraber Osmanlı topraklarında görülen basın patlaması, düşündüğünü topluma mâl etmek ve geleceğe bırakmak isteyenlerin çabalarının ürünü olarak değerlendirilmektedir.²⁵³

Basın hayatında yaşanan bu patlama her türlü düşünce ve fikrin kamuoyuna serbestçe sunulmasını ve tartışılmasını sağladı. Farklı fikirlerin serbestçe tartışılması ise siyasî ve sosyal gelişmeler açısından büyük önem taşıyordu. Basın bu dönemde Hürriyet'in ilanı ile birlikte ortaya çıkan gelişmeleri takip etmek, toplumun çeşitli kesimlerinin Meşrutiyet'e karşı takındıkları tutumu gözlemleyebilmek, kısacası dönemin atmosferini anlayabilmek için araştırmacılar için ilk başvurulacak kaynaklardan biri haline geldi.²⁵⁴

---

²⁵⁰ M.N.İnuğur, a.g.e., s.306.

²⁵¹ A.A.Gazel, Ş.Ortak, a.g.m., s.224.

²⁵² H.Topuz, a.g.e., s.84.

²⁵³ Bu günleri Ahmet İhsan Tokgöz şöyle ifade etmiştir: (...) "*hele Bâb-ı Âli Caddesi gazetecilik ve muharrirlik noktalarından çok tuhaf manzaralar gösteriyordu. O ne idi? Sanki memleketin eli kalem tutanlarının hepsi muharrir oluyordu! Kimin beş on parası varsa, hemen, bir gazete kurmağa kalkıyordu! Hazır parası olmayanlar evlerini, mallarını satıp matbaa ve gazete açıyorlardı. İntişara başlayan günlük gazetelerin sayısı elliye geçmişti; mecmuaların, risalelerin hesabı yoktu*". Bkz. Tokgöz, *Matbuat Hatıralarım II*, İstanbul 1931, s.35.

²⁵⁴ Oya Dağlar, "II. Meşrutiyet'in İlanının İstanbul Basını'ndaki Yansımaları(1908)", *İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:38, İstanbul, Mart 2008, s.142.

Meşrutiyetin ilk günlerinde İstanbul basınıni temsil eden ve halk tarafından tutulan belli başlı gazeteler İkdam, Sabah, Tercümân-ı Hakikat ve Saâdet olmak üzere dört tanedir.²⁵⁵ Bunları, Boşboğaz, Elüfürük, Karagöz, Kalem, Davul, Şaka, Yuha, Eşek, Laklak, Hacivat, Cingöz, Zevzek, Curcuna, El Malum gibi mizah gazeteleri izlemiştir.

Servet-i Fünûn dergisi başyazarı olan Hüseyin Cahit, Tevfik Fikret ve Hüseyin Kâzım tarafından 2 Ağustos 1908'de yayınlanan *Tanin* gazetesi, İttihatçıların yayın organı olduğundan, 31 Mart Olayı'nda gericilerin saldırısına uğramış ve yağma edilmiştir. Sert yazıları yüzünden daha sonraları da birçok saldırıya uğrayan ve birçok kez kapanan Tanin gazetesi ad değiştirerek Cenin, Renin, Senin, Hak gibi isimlerle yayın hayatına devam etmiştir. Gazete daha sonraları 1925'te İstiklal Mahkemesi'nce kapatılmıştır.²⁵⁶

3 Eylül 1908'de Necip Nadir tarafından *Hukûk-u Umûmiye* gazetesi yayınlanmış ve sürgünden dönen Mevlanazâde Rıfat gazetesinin başına geçmiştir. Fedakârân-ı Millet Derneği'nin organı olan Hukuk-u Umûmiye, yayınladığı yazılarda İttihatçılara sert bir dille çattığı için kısa sürede kapatılmıştır.

Hukuk-u Umûmiye gazetesi kapatıldıktan sonra 6 Aralık 1908'de Mevlanazâde Rıfat, *Serbestî* adlı gazeteyi çıkarmıştır. Bu gazete de Fedakârân-ı Millet Derneği'nin görüşlerini savunmuş ve gazetesinin başyazarı Hasan Fehmi İttihatçılar tarafından öldürülmüştür.

Uzun süre yurt dışında kalmış ve gazetecilik yapmış olan Mehmet Murat Bey, sürgünden dönerek *Mizan* gazetesini yeniden çıkarmış, İttihatçıları eleştiren sert makaleleri ile muhalif basının temsilcilerinden biri olmuştur.²⁵⁷

Bunlardan başka; Kozmidis adında bir milletvekili tarafından *Sadâ-yı Millet*, Abdullah Zühdü'nün kurduğu *Yeni Gazete*, İttihatçılar tarafından yayınlanan *Şura-yı Ümmet*, Başyazarlığını Süleyman Nazif'in yaptığı *Osmanlı*, seçimlerin yapılacağı 9

---

²⁵⁵ Bu gazeteler, Meşrutiyetle birlikte yayın politikalarında büyük değişiklikler yapmışlardır. Siyasî hayattaki yeni ve büyük değişiklikler halkın ve münevverlerin gazete okuma ihtiyacını daha da kamçulamıştır. O günlerde on paraya satılan İkdam'ın 40 bin tiraja ulaşması, bize bu konuda bir fikir verebilir.

²⁵⁶ H.Topuz, a.g.e., s.83, M.Nuri İnuğur, a.g.e., s.307-309.

²⁵⁷ M.N.İnuğur, a.g.e., s.310.

Kasım 1908 günü Derviş Vahdetî tarafından çıkarılan *Volkan* ve daha önce kapatılan *Takvîm-i Vakayi*' 29 Temmuz 1908'de yayınlanmaya başlanmıştır.

II. Meşrutiyet'in ilânının yol açtığı rahatlama basın alanına da yansıdı, fakat bu dönem hem kısa sürdü, hem de çok uzun bir dönemden çıkmış olmanın rahatlığı içinde herkesin düşüncelerini dilediği gibi dile getirdiği bir süreç oldu. 31 Mart Olayı sonrasında ve özellikle İttihat ve Terakki'nin iktidarını pekiştirmesinin ardından basın üzerindeki baskı arttı ve yöneten sayısı tek iken halkın ülkede olup bitenlerden basın yoluyla haberdar olmasından, devletin politikasının yine bu yolla eleştirilmesinden duyulan rahatsızlık, İttihat ve Terakki döneminde de devam etti. Bu dönemde basın, iktidar-muhalefet çekişmelerinde adeta silah olarak kullanıldı. İttihat ve Terakkî muhaliflerinin, seslerini duyurabilmelerinin önemli bir aracı olarak basını kullandıkları bu dönemde birçok gazete ve dergi kapatıldı.

Devletin Birinci Dünya Savaşı'na girmesiyle birlikte İttihat ve Terakkî taraftarı olan gazetelerin dışındakiler kapatıldı ve sıkı bir sansür uygulaması gerçekleştirildi.²⁵⁸ Sıkıyönetim ve kâğıt sıkıntısının da etkisiyle kapatılan gazetelerin dışında, Tanin, Sabah ve Tasvîr-i Efkâr ayakta kaldı. Osmanlı basınında Türkçülüğün gerçek anlamda ağırlık kazanması ancak bundan sonra olmuştur.

Savaş boyunca iktidarın açıklamaları dışında bir şey yazmak mümkün değildi. Savaşın beklenenden uzun sürmesi bu tek sesli basında yiyecek sıkıntısı, karaborsa gibi konuların yazılmasına göz yumulması dönemini açtı. 1917 sonlarında da "Genel Barış" teması son derece sık işlenme başladı. Barış özlemi Avrupalılar gibi Osmanlıların da tutkusu haline gelmişti.²⁵⁹

1.4 Mütareke ve Millî Mücadele Dönemi(1918-1922)

Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi imzalanmış ve mütarekenin 7.Maddesine binaen işgaller başlamıştı. Bununla birlikte mütareke, Osmanlı Devleti'nin fiilen sona ermesi anlamına da geliyordu.²⁶⁰

²⁵⁸ N.Ü.Özkorkut, a.g.m., s.79.

²⁵⁹ O.Koloğlu, (1985), s.92-93.

²⁶⁰ H.Eroğlu, a.g.e., s.87.

Mütareke dönemi yakın tarihimizde, Türk aydınının içine düştüğü fikir ayrılığının had safhaya ulaştığı, ekalliyetlerin içinde bulunduğu ihanetin tescil edildiği, fırsat düşkünü mütegalibelerin hüküm sürdüğü ve ülke geneline gaflet, kargaşanın hâkim olduğu bir dönemdir.²⁶¹

Mondros Mütarekesi, iç politikada, iktidarın devrilmesi, yeni bir hükûmetin kurulması, Meclis-i Mebusan'ın feshedilmesi gibi değişikliklere de sebep olmuştur. Paris Barış Konferansı'ndan sonra Yunanlıların 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgali, 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçmesiyle Kurtuluş Hareketi'nin başlaması, Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda Misak-ı Millî'nin kabulü ve arkasından 16 Mart 1920'de İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından resmen işgali gibi önemli gelişmeleri dikkatlice takip eden millet, özgürlük ve bağımsızlık yanlısı olanlar ile bu harekete karşı çıkanlar şeklinde bölünmüştü.

1918-1922 yıllarını kapsayan Mütareke ve Millî Mücadele Dönemi'nde, merkezi İstanbul'da bir Osmanlı Hükûmeti ve bir de merkezi Ankara'da TBMM Hükûmeti vardı. Osmanlı Hükûmeti, imzaladığı mütareke nedeniyle olaylara müdahale edemezken, Ankara Hükûmeti ise Millî Mücadele hareketini yürütmekteydi. Basın da bu duruma paralel, "*İstanbul Basını ve Anadolu Basını*" olmak üzere iki merkezde gruplaşmıştı. İstanbul Basınında da bölünmeyi yansıtan çeşitli gruplaşmalar görülmekteydi.²⁶²

Mütareke dönemi basınının çeşitlilik ve yaygınlık göstermesini basın özgürlüğü ve demokratik gelişmeyle açıklamak pek mümkün değildir. Çünkü ülkenin işgal altında kaldığı, iki ayrı siyasi rejim savaşımı verildiği bu dönemde, İstanbul Hükûmeti, ülke çapında, özellikle Anadolu'da, basını denetleyecek güçte değildir. Kuva-yı Milliyeciler ise kendi basınlarına hukuksal yön verecek siyasi örgütlenmeye henüz kavuşmamışlardır. Ancak İstanbul basınının yaklaşık yetmiş yıllık kurumsallaşması göz önüne alındığında, Anadolu'nun ilkel ve yoksul koşullarında Millî Mücadele'ye destek veren gazetelerin gerek basını gerekse geniş

---

²⁶¹ Vahdet Keleşyılmaz, "Millî Mücadele Dönemi Türk Basınında Wilson Prensipleri", *ATAM*, C.XII, Sa.35, Temmuz 1996.

Çevrimiçi(<http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=718>)

²⁶² M.N.İnuğur, a.g.e., s.337.

halk yığınlarına ulaşabilecek biçimde dağıtımıyla Anadolu basınının adeta bir misyonerlik üstlendiğini ve bunda da oldukça başarılı olduğunu söyleyebiliriz.²⁶³

1.4.1 İstanbul Basını

1918'e girildiğinde ülkenin en zengin yayın merkezi olan İstanbul'da sadece 14 yayın kalmıştı. Anadolu'da da son derece azalmıştı. Celal Nuri'nin *Ati*'yi, Ahmet Emin ve Asım Us'un *Vakit*'i, Necmettin Sadık'ın *Akşam*'ı, Yunus Nadi'nin *Yenigün*'ü yayına sokmalarıyla 1918'in ikinci yarısında, Mondros Mütarekesi öncesinde, basın dünyasında yeni bir canlanma görüldü. Ancak kısa süre sonra yenilgi ile birlikte, İttihat ve Terakkî kapatılıp liderleri yurtdışına kaçınca, piyasayı yasaklanmış muhaliflerin gazeteleri doldurdu. Süleyman Nazif ile Cenab Şahabettin *Hadisat*'ı, Mevlanazâde Rıfat önce *İnkılâb-ı Beşer*'i sonra *Serbestî*'yi, Abdullah Cevdet *İctihâd*'ı, Fethi Bey Mustafa Kemal'in de katkıda bulunduğu *Minber*'i, Said Molla *Yeni İstanbul*'u, Refii Cevat *Alemdar* gazetelerini çıkardılar. Ali Kemal Sabah'ta başyazılar yazmaya başlamış, bir ara kapatılmış olan Tasvîr-i Efkâr da Ebuzziya Tefik tarafında tekrar yayına girmiştir.²⁶⁴

İstanbul'da yayınlanan gazetelerin bir kısmı, Millî Mücadele'yi destekliyor, ancak Osmanlı Hükûmeti'nin 5 Şubat 1919 tarihli kararnamesiyle kurulan ve işgal kuvvetlerinin buna eklenen ve hatta şiddetlenen sansürü yüzünden²⁶⁵ cesur ve bilinçli bir yayın yapamıyorlar, gerektiği şekilde seslerini duyuramıyorlardı. Bu nedenle Mütareke Döneminde gazeteler hem Hükûmetin hem de işgal kuvvetlerinin sansürü ve denetimi altına girmiştir.²⁶⁶ İşgal kuvvetlerinin sansür korkusu altında olan bir basının bağımsız hareket edememesini olağan karşılamak gerekir.

Sansür korkusunu, kâbusa benzeten Yeni Gazete'nin olaya yaklaşım biçimi, durumu net bir şekilde açıklamaktadır: “*Ortaya, bir iki gün evvel, yine bir şâyi'â*

²⁶³ Nurşen Mazıcı, “1930’a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu”, *Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi*, C.5, Sa.18, Ankara 1996, s.138.

²⁶⁴ O.Koloğlu, a.g.e., s.107-108.

²⁶⁵ “*Mütareke yıllarında, İ'tilaf Devletleri karargâhının basın ile ilgili bürosundan hergün gazetelere direktifler ve tehditler yağıyordu. Gazete ve dergilerin sütunları, sansürün çizdiği yazılar nedeniyle bembeyaz çıkıyordu. Bu yıllarda gazeteci için doğruyu yazabilmek, okur için de doğruyu öğrenebilmek kolay olmuyordu.*” Bkz. Fûruzan Husrev Tökin, *Basın Ansiklopedisi*, İstanbul 1963, s.30.

²⁶⁶ M.N.İnuğur, a.g.e., s.337.

çıktı. Sansür konuyormuş, gazetelerin üstüne yine kâbus çöküyormuş, hatta bunu buradaki İ'tilâf Hükûmetleri mümessilleri Hükûmete ihsâs etmişler, burada her lisândan çıkan gazetelerin her nev'ini murâd ederek: "Hükûmet bunlara karşı niçin bir tedbîr ittihâz etmiyor?" demek istemişler. Bu şâyi'â o dereceye vardı ki falan zâtın sansür me'muru ta'yîn olunduğunu bile söyleyenler vardı. Hamdolsun, bugüne kadar bu korkunç rivayetin aslı çıkmadı. Hükûmete böyle bir fikir ilkâ edilmiş, fakat Hükûmetçe kabul edilmemiş yolunda bir tekzîb ile iş bugün kapanmış görünüyor."²⁶⁷

Şu gerçeği de hemen belirtmekte yarar vardır. Aslında İstanbul basınının önemli bir kısmı Millî Mücadele'nin yanındadır. Ancak, sansür nedeniyle İstanbul gazeteleri 1919 ve 1921 yılları arasında, Mustafa Kemal Paşa, Kuva-yı Milliye, Millî Mücadele ve Türkiye Büyük Millet Meclisi konularında yazılar koyamamışlardır. Mustafa Kemal'in âsî olduğu yolunda fetvayı yayınlarken, karşıt fetvayı yayınlamamaları sansür yüzündendir. Gazetelerin pek çok sayfası sansür nedeniyle boş çıkmıştır. İstanbul basınının, sansüre uğrayan yazıların yerine başkalarını koymayıp boş sütunlarla yayın yapması çok anlamlıdır. Millî Mücadele konusunda, sansür tehlikesinden uzak her türlü bilgiyi veren ve Savaş'a katkıda bulunan Anadolu basını ile sayfalarını boş çıkartan İstanbul basını duygu bakımından birleşmiştir. İstanbul basını ancak 1921 yılında Millî Mücadele konusunda bilgiler verme olanağını elde etmiştir.²⁶⁸

1918 yılında Necmettin Sadık, Kazım Şinasi, Falih Rıfkı ve Ali Naci'nin bir araya gelerek kurdukları *Akşam* gazetesi, 9 Mayıs 1918'de ilk sayısını yayınlamış olup, Millî Mücadele'yi desteklemiş ve cephelerden haberler vermiştir.

2 Eylül 1918'de Yunus Nadi tarafından yayınlanan *Yenigün* gazetesi, yayınlarında açıkça Millî Mücadele hareketini desteklediğinden ve 16 Mart İstanbul'un işgal günü askerlerimizin Şehzadebaşı karakolunda şehit edilmesini yazdığından 17 Mart 1920'de İngilizler tarafından matbaası basılmış ve kapatılmıştır. Bu durumda gazetesini Ankara'ya nakleden Yunus Nadi, 10 Ağustos 1920'den itibaren faaliyetlerine devam etmiştir. Yunanlıların Ankara'ya yaklaştığı günlerde

²⁶⁷ "Sansür-Gazetelerin Kâbusu", *Yeni Gazete*, 30 Teşrîn-i Sâni 1334/30 Kasım 1918, No.1565(1).

²⁶⁸ Y.Özkaya, a.g.m., (1985), Çevrimiçi.

gazete Kayseri'ye taşınmış ise de, Sakarya Zaferi'nden sonra tekrar Ankara'da yayınlanmaya devam edilmiştir.²⁶⁹

Vakit gazetesi, 22 Ekim 1917'de Mehmet Asım ve Ahmet Emin tarafından kurulmuştur. Millî Mücadele'yi destekleyen gazete, Anadolu'daki hareketi yakından takip edebilmek için Ankara'ya muhabir göndermiş, 1922 yılı başlarında “cephede siperlerde kışı geçiren askerlerimizin en büyük ihtiyaçlarından biri gazete ve dergilerdir” diyerek okunmuş gazete ve dergilerin “Garb Cephesi Kumandanlığına” gönderilmesi kampanyası açmıştır.²⁷⁰ Bir dönem kapatılan gazete, Mütevakkıt adıyla da çıkarılmıştır.²⁷¹

Celal Nuri ve Suphi Nuri kardeşlerin 1918'de kurdukları *Âtî* gazetesi, 19 Şubat 1919'da, 394. sayıdan itibaren *İleri* adını aldı.²⁷² İleri gazetesi, yayınlarında, İttihatçıları ve İstanbul Hükûmetini sert bir dille eleştiriyor ve Millî Mücadele'yi destekliyordu. Anadolu'daki kurtuluş cephesiyle ilgili haberler önce İleri gazetesinde yayınlanıyor, Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'nın halka duyurulmasını istediği haberler bu amaçla ileriye ulaştırılıyordu. İleri gazetesi Millî Mücadele'nin İstanbul sözcüsü haline gelmişti.²⁷³ Mustafa Kemal Paşa tarafından yazılan ve bu gazeteye yollanan birçok yazı başka isimlerle yayınlanıyordu.²⁷⁴ Celal Nuri 1920 Mart'ında İngilizler tarafından yakalanarak Malta'ya sürgün edilmiş, İleri gazetesi de 1924 yılına kadar yayınına sürdürmüştür.

Kurtuluş Savaşı ile bu savaşı yürütenler aleyhinde yayın yapan gazeteler ise, gerek İstanbul Hükûmeti, gerekse işgalci devletler tarafından her yönden desteklenmişler ve bu çeşit gazeteler için sansür söz konusu olmamıştır. Bütün güçleri ile Milli Mücadeleye karşı olan bu gazeteler; İstanbul, Alemdar ve Peyam-ı Sabah gazeteleridir.

İstanbul Gazetesi, ilk olarak 9 Kasım 1918'de *Yeni İstanbul* adıyla çıktı. 8 Aralık 1918'de de adı *Türkçe İstanbul* olarak değiştirilerek Said Molla tarafından

---

²⁶⁹ M.N.İnuğur, a.g.e., s.338-340.

²⁷⁰ Bülent Varlık, “Mütareke ve Millî Mücadele Basını”, *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, C.5, İletişim Yay., İstanbul 1985, s.1202.

²⁷¹ H.Topuz, a.g.e., s.105-106.

²⁷² B.Varlık, a.g.m., s.1201.

²⁷³ M.N.İnuğur, a.g.e., s.337-338.

²⁷⁴ H.Topuz, a.g.e., s.102.

idare edilmeye başlandı. İttihatçı düşmanı olan Said Molla, memleketi Amerika'nın değil İngiliz yardımının kurtaracağını yazıyordu. Mayıs başlarında İngiliz Yüksek Komiserliğine verdiği raporda İngiltere'nin yönetime el koymasını istedi. Aynı zamanda İngiliz Muhibleri Cemiyeti'nin kuruluş bildirisini İçişleri Bakanlığı'na verdi. Molla'nın Türkçe İstanbul'daki yazıları hep İngiltere'ye övgü ve hayranlıkla doluydu. Kafasında bağımsızlık yoktu. Papaz Frew'e yazdığı mektuplar ortaya çıkınca 9 Kasım 1919'da Türkçe İstanbul gazetesi toplatıldı ve adı bir daha duyulmadı.²⁷⁵

1909 yılında Refii Cevat ve Pehlivan Kadri tarafından kurulan *Alemdar* Gazetesi, yayınlarıyla hem İttihatçılara, hem de Millî Mücadele hareketini yönetenlere karşı bir tutum izlemekteydi. Refii Cevat, Millî Mücadele'ye bütün gücüyle karşı çıkmış ve yazılarında ülkenin kurtuluşu için İngiliz yardımının zorunlu olduğunu ısrarla savunmuştur. Savaşın sonra *Alemdar* gazetesi 1922'de kapatılmıştır.

1 Ocak 1920'de Sabah ve Peyam adlı iki gazetenin birleşmesiyle Mihran Efendi ve Ali Kemal tarafından çıkarılan *Peyam-ı Sabah*, Anadolu'daki Millî Mücadele hareketine insafsızca karşı çıkmıştır.²⁷⁶ 12 Eylül 1922'de adı tekrar Sabah olan gazete, Mihran Efendi tarafından kapatılmıştır.²⁷⁷

Bu iki grubun dışında kalmakla birlikte, bazen birini, bazen de diğerini tutan, zaman zaman Anadolu'daki direniş hareketine sempati besleyen gazeteler de vardı.

19 Ocak 1913'den beri yayınlanmakta olan *Tasvîr-i Efkâr* gazetesi, ilk günlerde Anadolu direniş hareketine sempati beslemekte ve Millî Mücadele'yi destekler nitelikte yayınlar yapmaktaydı.²⁷⁸ Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele'deki ilk fotoğrafı ve biyografisi de bu gazetede yayınlandı. Uzun süre yayını sürdürmeyerek 17 Nisan 1921'de kapandı. 2 Haziran 1921 yılından sonra adını *Tevhîd-i Efkâr* olarak değiştiren gazete aynı kadro ve aynı politika ile yayını sürdürdü.

---

²⁷⁵ H.Topuz, a.g.e., s.115.

²⁷⁶ M.N.İnuğur, a.g.e., s.343.

²⁷⁷ H.Topuz, a.g.e., s.108.

²⁷⁸ M.N.İnuğur, a.g.e., s.344.

1894'te Ahmet Cevdet'in çıkardığı *İkdam* Gazetesi, Mütareke yıllarında da yayını sürdürdü. Ne var ki o dönemde *İkdam*'ın Kuva-yı Milliye'ye daha pek güveni yoktu.²⁷⁹ Bir süre sonra Yakup Kadri ve Falih Rıfkı gibi genç yazarların Millî Mücadele'yi destekleyen ve halkın ıstıraclarını dile getiren yazılarına yer vermek suretiyle²⁸⁰, şimşekleri üstüne çekmeden Ankara'nın başarılarını yansıtmaya çalıştı.²⁸¹ Başlangıçta ortada gibi görünen *İkdam*, zamanla Anadolu'daki Millî direniş hareketini destelemiştir. Ankara'ya ilk defa muhabir gönderen, *İkdam* gazetesi olmuştur.²⁸²

1878'de Ahmet Mithat Efendi'nin kurduğu *Tercümân-ı Hakikat*, Mütareke yıllarında da ılımlı yayını sürdürdü.²⁸³ Akşamları yayınlanan ve en taze haberleri okuyucuya yansıtan *Tercümân-ı Hakikat*, bu dönemde en çok satan gazetelerden biri olmuştur.²⁸⁴

Mondros Mütarekesi'nden hemen sonra 1 Kasım 1918 tarihinde yayınlanmaya başlanan ve toplam 51 sayı olan *Minber* Gazetesi, 20 Aralık 1918'de son sayısını çıkardıktan sonra Türk basın tarihindeki yerini aldı. *Minber* Gazetesi'ni döneminde yayınlanan diğer gazetelerinden ayıran en önemli özelliği, gazetenin ortakları arasında Mustafa Kemal Paşa'nın da olmasıdır. Ali Fethi Bey ile çıkardıkları bu gazete, Mustafa Kemal Paşa'nın, Millî Mücadele'yi başlatmak için Anadolu'ya geçmede önceki en önemli çalışmalarından birini teşkil ettiği gibi, o dönemdeki fikirlerini ortaya koyması açısından da dikkate alınması gereken bir yayın organıdır.²⁸⁵

Minber, savaşta uğranılan yeniliye rağmen halka moral vermeye çalışıyor, bütün kötü koşullar altında bile olsa Amerikan mandasına karşı çıkıyor ve Amerika'ya sığınmanın doğru olmadığını yazıyordu. *Minber* bir düşünce gazetesi

---

²⁷⁹ H.Topuz, a.g.e., s.114-116.

²⁸⁰ M.N.İnuğur, a.g.e., s.346.

²⁸¹ H.Topuz, a.g.e., s.114.

²⁸² M.N.İnuğur, a.g.e., s.347.

²⁸³ H.Topuz, a.g.e., s.116.

²⁸⁴ M.N.İnuğur, a.g.e., s.347.

²⁸⁵ E.Kaya, a.g.e., s.VII.

olmakla birlikte, İttihatçılara karşı geniş bir kampanya yürütüyordu. Fakat gazetenin parasal durumu parlak olmayınca 20 Aralık 1918’de son sayısını yayınlamıştır.²⁸⁶

1908’de Hüseyin Cahit ve Tevfik Fikret’in birlikte kurdukları *Tanin* Gazetesi, bu dönemde de İttihat ve Terakkî Fırkası’nın fikirlerini ve havasını yansıtarak, yayınlarına devam etti. Hüseyin Cahit 1919’da İngilizler tarafından yakalanarak Malta’ya sürülünce, yayınına ara verdi. 20 Kasım 1922’de tekrar yayınlanan gazete, 1925 yılına kadar İttihat ve Terakkî havasındaki yayınlarını sürdürmüştür.²⁸⁷

Özetlemek gerekirse, mütarekeyi genel olarak sessizlikle karşılayan İstanbul basınının, özellikle İzmir’in işgalinden sonra kendisine yeni bir rota çizmeye çalıştığı söylenebilir. Bir diğer ifadeyle İzmir’in işgali, İstanbul basını için tarihsel bir dönüm noktasını oluşturmuştur.

1.4.2 Anadolu Basını

Mütareke ve özellikle Millî Mücadele yıllarında Anadolu’nun çeşitli kesimlerinde “*Millî Mücadele Basını*” doğmuş ve gelişmiştir. Her türlü imkânsızlıklara rağmen Anadolu illerinde, bir iki sayfalık da olsa gazeteler çıkarılmış, millî birlik ve beraberliği sağlama çabaları sürmüştür.

İstanbul basını için söylediğimiz sansür ile ilgili hususları Anadolu basını için söyleyemeyiz. 1919-1923 yılları arasında, Anadolu’da yayınlanan süreli yayınlar üzerinde genel olarak bir sansür uygulanmamış, bu nedenle farklı dünya görüşlerini savunan birçok gazete ve dergi, yayınlarını çeşitli sebeplerden dolayı kesintili de olsa devam ettirebilmiştir.²⁸⁸ Anadolu basınının çoğunluğu Millî Mücadele’nin yanındadır. Anadolu basını, hem İstanbul’dan hem Padişahın otoritesinden uzak, hem de işgal altında bulunmadığından ve olaylara daha yakın olduğundan ve çevresinde Millî Mücadele yanlıları olduğundan, gerçekleri daha yakından görüyor; sansür tehlikesi de olmadığından bağımsızlık hareketini içten destekliyor ve onun yanında yer alıyordu.²⁸⁹

²⁸⁶ H.Topuz, a.g.e., s.117-118.

²⁸⁷ M.N.İnuğur, a.g.e., s.347-349, H.Topuz, a.g.e., s.117.

²⁸⁸ B.Varlık, a.g.m., s.1204-1206.

²⁸⁹ Y.Özkaya, a.g.m., (1985), Çevrimiçi.

Millî Mücadele yıllarında, özellikle 1919-1923 yılları arasında, Anadolu'nun çeşitli yörelerinde yayınlanmış veya kapatılmış olan süreli yayınların sayısı ikiyüze yakındır. Ancak hemen belirtilmesi gerekir ki, bu yayınlar belirli merkezlerde yoğunlaşmıştır. Fiilen işgale uğrayan yörelerde ve yakınlarında çıkan süreli yayınların sayısı oldukça fazladır.²⁹⁰

İşgallere direniş sırasında, bütün zor şartlara rağmen millî basın, destekleyici katkısıyla Millî Mücadele'nin kazanılmasında en büyük unsuru oluşturmuş, gerek maddî sıkıntı, gerek dağıtım yolundaki düzensizlikler, gerekse kâğıt temininde karşılaşılan güçlüklerle rağmen, kuvvetini ve sesini işittirmekten, bir an olsun geri kalmamıştır.

Basının bu faaliyeti yanında 6 Nisan 1920'de Ankara'da Anadolu Ajansı'nın kurulmasıyla da, haber alma konusunda çok önemli bir aşama kaydedilmiştir. Zira gazeteler için gerekli, doğru haberlerin ilk elden sağlanması Anadolu basını yanında İstanbul basını için de büyük kazanç olmuştur.²⁹¹

Mütareke ve Millî Mücadele dönemlerinde Anadolu basını; Millî Mücadeleye Öncülük Eden Gazeteler, Millî Mücadeleye Destek Olan Gazeteler ve Millî Mücadeleye Karşıt Gazeteler, olmak üzere tasnif etmek mümkündür.

1.4.2.1 Millî Mücadeleye Öncülük Eden Gazeteler

İşgallerin başlamasından itibaren, Anadolu'nun çeşitli kentlerinde genç ve vatansever aydınlar tarafından gazeteler çıkarılmış, zaten mevcut olanların da yayınlarını sürdürebilme çabalar yoğunlaşmıştır. Bu gazetelere kısaca değinelim.

Millî Mücadele'nin ilk gazetesi, Mustafa Kemal Paşa tarafından Sivas'ta kurulan ve Kuva-yı Milliye'nin sözcülüğünü yaparak düşüncelerini yaymak amacıyla 14 Eylül 1919'da yayınlanan *İrâde-i Milliye*'dir.²⁹² *İrâde-i Milliye* Gazetesi'nin

---

²⁹⁰ B.Varlık, a.g.m., s.1206.

²⁹¹ Hülya Baykal, "Millî Mücadele'de Basın", *ATM*, C.XI, Sa.11, Ankara, Mart 1988. Çevrimiçi, (<http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=953>)

²⁹² M.N.İnuğur, a.g.e., s.352.

imtiyaz sahibi ve sorumlu müdürü Demircioğlu Selahaddin Bey (Ulusalerk)²⁹³, yazı işleri müdürü ise Mazhar Müfit (Kansu) Bey'dir.²⁹⁴

Önceleri haftada iki gün yayınlanan, sonraları günlük haline getirilen gazetede, Sivas Kongresi zabıtları ve Mustafa Kemal Paşa'nı bildirileri yer almıştır.²⁹⁵ Anadolu'nun her tarafına gönderilen bu gazetede başyazıların çoğu M. Kemal Paşa tarafından dikte edilerek yazılmış, ancak gazete, 18 Aralık 1919'dan sonra M. Kemal Paşa'nın denetiminden çıkmıştır. Daha sonra Ankara'da Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'nin çıkarılmasıyla işlevselliği açısından önemini yitirmiş ve 1922 Mart'ının sonunda da kapanmıştır.²⁹⁶

27 Aralık 1919'da Ankara'ya gelen Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'da kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kararlarını millete duyuracak bir gazeteye olan ihtiyacı görmüş ve Konya'dan getirilen Öğüt Gazetesi'nin baskı makineleriyle Meclis bahçesindeki binada bir basımevi kurulmasını sağlamıştır. Çıkarılan gazeteye de *Hâkimiyet-i Milliye* adı bizzat kendisi tarafından verilmiştir.²⁹⁷ Hâkimiyet-i Milliye ismi gazeteye tesadüfen verilmemiştir. Gazetenin ismi bağımsızlık için izlenecek yolun, milletin hâkimiyeti olduğunu ifade eder. Başlığın altında ise "Mesleği milletin iradesini hâkim kılmaktır" yazılıdır. Bu başlıkta ismin tesadüfen verilmediğini ortaya koymaktadır.²⁹⁸

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'nin imtiyaz sahibi Recep Zühtü Bey'dir. Günlük olarak çıkarılan gazete Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin basın sözcülüğünü yapmıştır.²⁹⁹

Önceleri haftada iki gün yayınlanan, 6 Şubat 1921'de günlük hale getirilen (Cumartesi hariç) gazetenin başyazılarını Mustafa Kemal kaleme almıştır. İlk sayıda, birinci sayfayı tamamen kaplayan "Heyet-i Tahririye" imzalı yazı,

---

²⁹³ Zekai Güner, Orhan Kabataş, *Milli Mücadele Dönemi Basını ve Beyannameleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 1990, s.341.

²⁹⁴ Bünyamin Ayhan, *Milli Mücadele'de Basın (Olağanüstü Durumlarda Propaganda)*, Tablet Yay., Konya 2007, s.255.

²⁹⁵ Atilla Girgin, *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'deki Yerel Basının Gelişmesi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1997, s. 28.

²⁹⁶ Z.Güner, O.Kabataş, a.g.e., s.341.

²⁹⁷ M.N.İnuğur, a.g.e., s.353.

²⁹⁸ B.Ayhan, a.g.e., s.259.

²⁹⁹ Z.Güner, O.Kabataş, a.g.e., s.334-335.

Mustafa Kemal tarafından Hakkı Behiç'e not ettirilerek yazılmıştır.³⁰⁰ Heyet-i Tahririye imzalı yazıda, Türkiye'nin son durumuna değinilmekte, yapılan hâinlikler ve işgaller anlatılmakta ve "Kuva-yı Milliye" ile "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk" teşkilâtının doğmasının bu şartlardan kaynaklandığı ve Hâkimiyet-i Milliye'nin de bu şartlar yüzünden yayın hayatına girdiği vurgulanmaktadır.³⁰¹ Daha sonra, artık milletin uyandığı, milletin hür ve bağımsız yaşayacağı, ilerlemeye muhtaç olduğu, gazetenin de bu amaca hizmet edeceği açıklanmaktaydı.³⁰²

500 kadar basılan gazetenin 300 tanesi özel kuryelerle İstanbul'a götürülmüş, 200 kadarı da Ankara ve öteki şehirlerde dağıtılmıştır.³⁰³

Mustafa Kemal Paşa'nın T.B.M.M. bütçesinden gazeteye yardım yapması, Mecliste tartışmalara konu olurken, bu yardıma karşılık Hâkimiyet-i Milliye de Hükûmetin düşüncelerini yaymayı ve propagandasını yapmayı üzerine almayı kabul etmiştir. Gerçekten de Hâkimiyet-i Milliye, Millî Mücadele'yi ateşleyen ve destekleyen gazetelerin en önemlisi olmuş, bu konuda büyük hizmetler vermiştir.

Cumhuriyetin ilanı ve Halk Fırkası'nın kurulmasından sonra gazete, tamamen bu fırkanın yayın organı haline gelmiştir. Yeni Türkiye Devleti'nin rejimi olan Cumhuriyeti de yine tüm dünyaya duyuran Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi olmuştur.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 1934'te adını Ulus olarak değiştirmişse de, Atatürk'ün sağlığı boyunca onun tesbit ettiği muhteva planı içinde kalmayı başarmıştır. Ne var ki, onun ölümünden sonra rotasını kaybedecek ve yayın politikasında önemli değişiklikler olacaktır.³⁰⁴

10 Ocak 1920'de Hâkimiyet-i Milliye'nin çıkmasıyla Ankara Basınının temeli atılmış olur. Ancak Ankara Basınının öncüsü Sivas'ta çıkarılmış olan İrade-i Milliye'dir. Bu sebeple Ankara basınının teşekkülü İrade-i Milliye ile başlatılmaktadır.³⁰⁵

---

³⁰⁰ Fuat Süreyya Oral, *Türk Basın Tarihi (1919-1963)*, C.II, Ankara 1968, s.42.

³⁰¹ B.Arı, a.g.t., s.17.

³⁰² *Hâkimiyet-i Milliye (Ankara)*, 10 Ocak 1920, No.1; bkz. Betül Arı, a.g.t., s.17.

³⁰³ A.Girgin, a.g.t., s.28.

³⁰⁴ C.Akdoğan, *Millî Mücadele Dönemi'nde Ankara Basını (30 Ekim 1918-21 Şubat 1921)*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans tezi, Ankara 1997, s.22-23.

³⁰⁵ B.Arı, a.g.t., s.14.

Millî Mücadele'nin önemli gazetelerinden biri olan *Öğüt Gazetesi*, 2 Ocak 1918'de Abdülğani Ahmet Bey tarafından Afyon'da kurulmuş, Yunanlıların İzmir'i işgali zerine Konya'ya taşınmış, Konya'da İtalyanların baskınlarıyla yayın yapamaz hale gelince, 1921 Temmuzunda Ankara'da Akşam Gazetesi olarak yayınlanmaya başlamıştır. Gazetenin yazı işleri müdürlüğünü Sadri Ertem yaparken, yazar kadrosu da Münir Müeyyet Bekman, Lütfü Arif, Kerameddin, Raif Nezihi, Celal Davut ve Enver Behnan'dan oluşmaktaydı. *Öğüt Gazetesi* 1923 yılına kadar yayın hayatını devam ettirmiştir.³⁰⁶

1.4.2.2 Millî Mücadeleye Destek Olan Gazeteler

Anadolu'nun çeşitli kentlerinde Millî Mücadele'ye destek veren gazetelere de kısaca değinelim.

Ses Gazetesi, 17 Kasım 1918'de, Balıkesir'de gazetenin başyazarlığını da yapan Çantayzade Hasan Basri tarafından kurulmuştur. Haftalık olarak yayınlanan ve adedi bir kuruşa satılan gazete, yayınlarını 1919 yılı ortalarına kadar sürdürmüştür. İzmir ve havalisinin hiç kimseye verilemeyeceğini şiddetle savunan Söz, 25 sayı kadar çıktıktan sonra, Balıkesir'de Doğru Söz Gazetesi'nin çıkarılması üzerine kapanmıştır.

22 Mayıs 1919'da Balıkesir'de *Doğru Söz* adlı gazetenin ilk sayısı yayınlanmıştır. Gazetenin imtiyaz sahibi Sındırgılızâde A. Bakır, başyazarı da Varnalızâde İsmail Hakkı'dır. İlk nüshasındaki gazetenin mesleğini izah eden başyazıda, her şeyden evvel Doğru Söz'ün Müslüman olduğu, başlıca muhatabının köylülerden ibaret bulunduğu belirtilmiştir. 5 Haziran 1919 tarihli 3. sayısında manda teklifi şiddetle eleştirilmiş, Türk için "Ya istiklâl, ya ölüm" şeklinde belirlenen iki yol olduğu dile getirilmiştir. Gazetenin hangi tarihte kapandığı belli değildir.³⁰⁷

16 Kasım 1919'de Balıkesir'de yayınlanmaya başlayan *İzmir'e Doğru Gazetesi*, Kuva-yı Milliye'nin Ege sözcüsüdür. Gazetenin yayınlanması için Vasıf Çınar, Esat Çınar ve Atatürk'ün harf devrimini hazırlamasında büyük rol oynayan

³⁰⁶ M.N.İnuğur, a.g.e., s.353.

³⁰⁷ M.N.İnuğur, a.g.e., s.354.

Mustafa Necati Bey büyük çaba harcamıştır. Esat Çınar gazetenin yazı işleri müdürüdür. Ancak mürettib ve muhabir olmak üzere her türlü işi üstlenmiştir.³⁰⁸ Bir süre sonra gazetede, Nefi Demircioğlu, Esat Adil Müstecablıoğlu, Mansur Tekin ve İsmail Habib Sevük Beyler de yazmaya başlamıştır.³⁰⁹

İzmir'e Doğru'nun, haftada iki gün yayınlanacağı ilk sayısında bildirilmiş, ilk baskısı 1000 adet yapılmış, kasabalara, köylere ve hatta savaş hatlarına kadar ulaştırılmıştır. Başlığının altında "Harekât-ı Milliye'nin Hâdim ve Mürevvicidir" cümlesi yazılıdır. Bununla birlikte gazete Amâl-i Milliye'yi müdafaa edecek yazıları kabul edeceğini ilan etmiştir.

Gazete 27 Haziran 1920'de Yunanlılar Balıkesir'i işgal edince kapanmıştır. Gazetenin çıkarılan toplam sayısı 74'tür.³¹⁰

Millî Mücadele'yi destekleyen gazetelerden biri de Adana'da, 25 Aralık 1918'de yayınlanmaya başlanan *Adana* ve onun devamı olacak *Yeni Adana Gazetesi*'dir. İşgallere destek veren Ferda Gazetesi'ne tepki olarak doğan gazete, öğretmen Ahmet Remzi (Yüreğir) ve birkaç arkadaşı tarafından çıkarılmıştır.³¹¹

Çukurova'nın Türk olduğunu haykıran Adana Gazetesi, üç sayı çıktıktan sonra, işgal güçlerinin baskısı sonucu valilik emri ile kapatılmış, ancak Ahmet Remzi, Yeni Adana adıyla yeni bir imtiyaz alarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Ferda Gazetesi'nin kışkırtmaları üzerine gazeteye baskın veren Fransızlar, bazı çalışanları tutuklamış, Ahmet Remzi ise kaçarak kurtulmuştur.

1919 yılının son aylarında, Yeni Adana'yı tekrar yayınlama girişimlerine devam eden Ahmet Remzi, Konya'daki Öğüt Gazetesi ile temas etmiş ve elde ettiği malzemelerle, Torosların eteğindeki Gebelek istasyonunda, hurda bir vagon içerisinde 25 Temmuz 1920 günü Yeni Adana'nın 9. sayısını çıkarmaya muvaffak olmuştur.³¹²

27 Kasım 1921 tarihli nüshaya kadar Pozantı'da basımı devam eden gazete, daha sonra Adana'ya taşınmış ve yayınlarını buradan sürdürmüştür.

---

³⁰⁸ M.N.İnuğur, a.g.e., s.354-355.

³⁰⁹ H.Topuz, a.g.e., s.128.

³¹⁰ M. N.İnuğur , , a.g.e., s. 356.

³¹¹ H.Topuz, a.g.e., s.132.

³¹² M. N.İnuğur, , a.g.e., s.356-357.

İstikbal Gazetesi, 10 Aralık 1918’de 300 nüsha olarak “Siyasî, İlmî Türk gazetesidir.” başlığı altında yayınlanır. İmtiyaz sahibi ve sorumlu müdürü Faik Ahmet (Barutçu) Bey’dir. Trabzon’da basılan *İstikbal*, haftada iki defa yayınlanmıştır. Yazım kadrosu içerisinde Mehmet Salih (Ongan), Kemal Ahmet ve Faik Ahmet Bey bulunur.

Gazetenin çıkarılma amacı, Trabzon ve çevresinde faaliyet gösteren Rum-Pontus çetelerinin faaliyetlerini engellemek, Türk istiklalini ve birliğini sağlamaktır. Ayrıca *İstikbal*, halkı kurtuluş için mücadeleye çağıran beyannameleriyle Milli Mücadele hareketinin benimsenmesinde büyük katkılar sağlamıştır.³¹³

Pontuşçuluk faaliyetlerine engel olabilmek için *İstikbal Gazetesi*ni çıkaranlar 12 Şubat 1919’da Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini de kurmuşlardır.³¹⁴

Millî Mücadele döneminde yayın hayatına başlayan gazetelerden birisi de *Ahali Gazetesi*’dir. 1919’da Samsun’da çıkartılmaya başlayan gazetenin sahibi İsmail Cenani Oral’dır. *Ahali*, haftada bir yayınlanır.³¹⁵ *Ahali*, Karadeniz’de faaliyet gösteren Pontus çetelerine karşı milli birlik ve beraberliği sağlamak ve milli direnişin desteklenmesi konusunda yazılar yayımlayarak mücadele vermiştir.³¹⁶

15 Haziran 1919’da Kastamonu’da yayınlanmaya başlanan *Açıksöz Gazetesi*, Kastamonu Lisesi’ni yeni bitiren Hüsnu(Açıksöz), Ahmet Hamdi ve Tahir(Karaoğuz) adlı gençler tarafından kurulmuştur. Lise Müdürü Behçet (Nida) ve tarih öğretmeni İsmail Hakkı (Uzunçarşılı)’nın yardım vaadleriyle işe başlayan bu gençler, gazetenin ilk nüshasındaki “Mesleğimiz” başlıklı yazı ile izleyecekleri yolun particilikten ve kişisel çıkarlardan uzak olduğunu, hakkın ve hakikâtin sesini duyurabilmek amacıyla gazetenin haftada iki gün yayınlanacağını bildirmişler, bütün vatandaşları memleketin çıkarları uğruna birlik ve beraberliğe davet etmişlerdir.³¹⁷

Daha sonra bu yazı ekibine, Türkçe öğretmeni İsmail Habib (Sebük), yazar Hasan Fehmi, yazar Abdullah Nuri, Dr. Fazıl Bey ve Nizamettin Nazif Bey de katılmış, şair Mehmet Akif (Ersoy)’in yazıları da yayınlanmıştır.³¹⁸

³¹³ Z. Güner, O. Kabataş, a.g.e., s.343.

³¹⁴ Salahi R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I*, TTK Yay., Ankara 1995, s. 39

³¹⁵ H. Topuz, a.g.e., s.134

³¹⁶ Z. Güner, O. Kabataş, a.g.e., s.314.

³¹⁷ M. Nuri İnuğur, , a.g.e., s.358-359.

³¹⁸ H. Topuz, a.g.e., s.128.

Açıksöz Gazetesi, 1932 yılına kadar yayınlanmış ve beş yıllık aradan sonra 1937’de Doğrusöz adıyla çıkmaya devam etmiştir.³¹⁹

Millî Mücadele’ye tanıklık eden yayınlardan olup, Konya’da basılan *Babalık Gazetesi*, II. Meşrutiyet dönemi ürünüdür. 23 Aralık 1910’da yayınına başlayan gazetenin kurucusu Yusuf Mazhar Bey, başyazarı ise Samizâde Süreyya Bey’dir.³²⁰ 1917 yılına kadar Babalık ismiyle yayınlanan gazete bu tarihten itibaren kısa bir süreliğine *Türk Sözü* adıyla yayınlanmıştır.³²¹

Millî Mücadele’yi destekleyen diğer gazeteler, Mütareke ve Millî Mücadele dönemi ürünü olduğu halde, Babalık Gazetesi on yıllık bir geçmişe ve tecrübeye sahiptir. Millî Mücadele yıllarında, İstanbul Hükûmeti’nin geleceğine isabetli bir teşhis koymasını bilmiş ve Kuva-yı Milliye’nin Konya’daki büyük dayanaklarından biri olmuştur. Memleketin çıkarları söz konusu olduğu zaman, ilerici fikirlerin savunucusu olan ve Mustafa Kemal’in Erzurum Kongresi’nde belirlediği temel ilkeleri kamuoyuna yansıtmaya çalışan bu gazete, 5 Nisan 1921’e kadar haftada iki kez çıkarken bu tarihten sonra her gün çıkmaya başlamıştır.

Babalık gazetesi 1930 yılına kadar Yusuf Mazhar yönetiminde, onun ölümünden sonra da yirmi yıl kadar eşi tarafından yayınlanmış ve kapanmıştır.³²²

Millî Mücadele’nin ateşli bir savunucusu olan *Emel*, ilk kez 15 Nisan 1919’da Amasya’da çıkarılmıştır. İmtiyaz sahibi ve sorumlu müdürü Mehmet Sırrı Bey’dir. Haftada bir gün yayınlanan Emel Gazetesi, 1920’nin Kasım ayından sonra yerini *Hakikat Gazetesi*’ne bırakmış, 24 Kasım 1921’de yeniden Emel adını almış ve bu isimle yayını Harf İnkılâbına kadar sürdürür.³²³

Millî Mücadele’yi destekleyen gazetelerden birisi de *Seyyare-i Yeni Dünya Gazetesi*’dir. Bu gazete Eskişehir’de Çerkez Ethem Paşa tarafından Ağustos 1920 tarihinde kurulmuş, yazı işleri müdürlüğünü Arif Oruç Bey yapmıştır. Çerkez Ethem Paşa’nın birliklerine “seyyare” denildiğinden gazetenin ismi de Seyyare-i Yeni Dünya olmuştur.³²⁴

³¹⁹ Yücel Özkaya, *Millî Mücadele’de Atatürk ve Basın (1919-1921)*, ATAM Yay., Ankara 2007, s.21.

³²⁰ M. N. İnuğur, a.g.e., s.359-360

³²¹ Z. Güner, O. Kabataş, a.g.e., s.323.

³²² M. N. İnuğur, a.g.e., s.359-361.

³²³ Z. Güner, O. Kabataş, a.g.e., s.317-318.

³²⁴ H. Topuz, a.g.e., s.134.

Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kayseri temsilciliğini yapan *Misak-ı Millî Gazetesi*, 1922 yılının Ocak ayında yayınına başlamıştır. İmtiyaz sahibi Necmettin (Feyzioğlu) Bey olup, yazı işleri müdürü ise Osman Nafiz Bey'dir. Günlük olarak Kayseri'de çıkarılan gazete, bir süre sonra sadece "Misak" adıyla çıkarılmıştır. Sonraki yıllarda Halk fırkasının sözcülüğünü yapan Misak Gazetesi 1925 yılında kapanmıştır.³²⁵

14 Mart 1913'de Erzurum'da yayın hayatına başlayan *Albayrak* gazetesinin ilk kurucusu Selim (Polat)'tır ve gazetenin bu ilk yıllardaki temel yaklaşımı ise Türkçülüktür. Birinci Dünya Savaşı yıllarında kapatılan gazetenin yeniden yayın hayatına başlaması geçici Kars Millî Şura Hükûmeti tarafından sağlanır. Albayrak gazetesinin bu yıllardaki hem mesul müdürü hem de başyazarı Süleyman Necati (Güneri) Bey'dir. Gazetenin bu tarihten sonraki öncelikli politikası Vilayât-ı Şarkiye halkını uyarmak, aydınlatmak ve bölgedeki Türk nüfusun çoğunluğu teşkil ettiğini dile getirmektir. Nitekim Albayrak gazetesi, "*Vilâyât-ı Şarkiye Ermenistan Olamaz*" ifadesini her nüshasında sürmanşet yaparak Mondros Mütarekesi ile işgale açılan ve bir Ermenistan kurulması tasarlanan bölgenin haklarını ateşli bir şekilde savunmaya başladı. Gazete aynı zamanda Erzurum'daki Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin de yayın organıdır. Nitekim Albayrak gazetesinin iki önemli ismi Süleyman Necati (Güneri) ve Cevat (Dursunoğlu) Beyler Erzurum Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti İdare Heyeti'nde yer almaktaydı.³²⁶ Doğu cephesi komutanı Kazım Karabekir Paşa da gazetenin en büyük destekçilerindendir.³²⁷

Milli Mücadele döneminin Anadolu'daki en etkili propaganda öğelerinden biri olan Albayrak gazetesinin Ermeni sorunuyla ilgili olarak yoğun bir şekilde üzerinde durduğu konulardan biri Mondros Mütarekesi'nden sonra İtilaf Devletleri'nin de desteğini alan Ermenilerin Vilayât-ı Şarkiye ve Kafkaslarda yaptığı baskı ve katliamlardır.³²⁸

³²⁵ Z. Güner, O. Kabataş, a.g.e., s. 352

³²⁶ Funda Selçuk Şirin, "Etkili Birer Propaganda Aracı Olarak Ermeni Sorunu Karşısında Albayrak ve Hadisat Gazeteleri (1918-1919)", *Ankara Üniversitesi DTCF Tarih Bölümü, Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.28, Sayı 45, Ankara 2009, s.210.

³²⁷ B. Ayhan, a.g.e., s.267.

³²⁸ F. S. Şirin, a.g.m., s.210.

1921 yılında da gazetenin ikinci yayın hayatı sona ermiştir.³²⁹

Kazım Karabekir Paşa'nın isteği üzerine 25 Ağustos 1337/1921'de Albayrak gazetesinin yerine çıkarılan *Varlık*, milletin uyanmasına çalışmıştır. Gazetenin ismi ve başlığı altında yazan "Varlık Ancak Birlikte Yaşar" vecizesi Kazım Karabekir Paşa tarafından söylenmiştir.³³⁰ Sorumlu müdürü Yusuf Bey olup, Sarıkamış'ta haftada iki defa yayınlanmıştır.³³¹

24 Şubat 1922 'de Elazığ'da çıkmaya başlayan *Satvet-i Milliye Gazetesi*'nin imtiyaz sahibi M. Hulusi Bey, sorumlu müdürü ise Emin Hüseyin Bey'dir. Haftalık yayımlanan *Satvet-i Milliye*, Millî Mücadele yıllarında ilk defa karikatür kullanan gazetedir. Karikatürler Macarzade Hakkı Bey tarafından çizilmiştir. Gazete, Elazığ'da Milli Mücadeleyi destekleyen en önemli basın organıdır.³³²

1.4.2.3 Millî Mücadeleye Karşıt Gazeteler

İstanbul basınında olduğu gibi Anadolu basınında da İstanbul Hükûmeti ve işgal güçlerini destekleyen gazetelerin olduğu aşikârdır. Bu noktada dikkat edilmesi gereken karşıt yayın yapanların neredeyse hepsinin işgal edilen bölgelerde çıkarılıyor olmasıdır. Örneğin; Balıkesir'de *İrşad*, Adana'da *Ferda*, İzmir'de *Köylü*, Şark, *Müsavat* ve *Islahat*, Bandırma'da *Adalet*, Bursa'da *Bursa* ve *Mücadele* gazeteleridir. İşgal edilmeyen bölgelerde de Milli Mücadeleye karşıt olan gazetelerde yok değildir. Bu duruma örnek olarak Trabzon'da *Selamet* ve Kastamonu'da *Zafer* gazeteleri örnek olarak gösterilebilir.³³³

Balıkesir'de Yunan komutanlığının kontrol ve himayesi altında Ağustos 1920'de yayımlanan *İrşad Gazetesi*'nin sahibi Kadızade Hulusi Bey olup, yazı işleri müdürü ve başyazarı Ömer Feyzi Bey'dir. Ömer Feyzi Bey M. Kemal Paşa ve davası Milli Mücadele aleyhine oldukça sert yazılar yazmıştır.

Gazetenin 4 Eylül 1920 tarihli nüshasının birinde Ömer Feyzi Bey, başlık olarak "M. Kemal bir sahtekâr mı, bir mecnun mu?" diyerek başladığı yazısında M.

³²⁹ Z. Güner, O. Kabataş, a.g.e., s.316.

³³⁰ B. Ayhan, a.g.e., s.271

³³¹ Z. Güner, O. Kabataş, a.g.e., s. 369

³³² Z. Güner, O. Kabataş, a.g.e., s. 359

³³³ A. Girgin, a.g.t., s.33.

Kemal'i "Son devrin Kabakçı Mustafa'sı" olarak nitelemiş, buna karşın Yunan komiserinden "fevkalade" diye bahsedip, komiser Steryadis'in İslam yetim okullarına kurbanlık koyun hediye ettiğini ve çocukları sevindirdiğini yazarak işgal kuvvetlerini dost göstermek istemiştir. Ömer Feyzi Bey yazılarında işgal kuvvetlerini dost gösterirken Kuva-yı Milliyecileri ise "İpten kazıktan kurtulmuş haydutlar, alçaklar..." şeklinde birer haydut olarak nitelemiştir.

Daha önce İzmir'e Doğru Gazetesi'nin basıldığı vilayet basımevi Yunan Kumandanlığınca İrşad Gazetesine tahsis edilmiş, haftada üç gün Cumartesi, Pazartesi ve Perşembe olmak üzere çıkarılan İrşad, Ankara'da kurulan Büyük Millet Meclisini "Ankara Loncası" olarak değerlendirmiştir.

Türk Milletini, yayımları ve yazıları ile umutsuzluğa düşüren, direniş harekâtını baltalayan ve yıpratın İrşad, yayımlarını Balıkesir ilinin Yunan işgalinden kurtarılmasına kadar sürdürmüştür.³³⁴

Ferdâ Gazetesi, Çukurova'daki Türk birliklerinin bölgeyi tahliye ettikleri ve İtilâf devletlerinin bölgeyi işgale başladıkları, 5 Aralık 1918 tarihinde yayın hayatına başlamış, işgal döneminde, yaklaşık üç yıllık zaman zarfında, haftada iki kez düzenli olarak yayınlanmıştır. Çukurova'da Millî Mücadele karşıtı gazetelerin en etkilisi olan *Ferdâ*, *Hürriyet ve İtilâf Fırkası* genel sekreteri Zeynelabidin'in kardeşi Ali İlmî Efendi tarafından neşredilmiştir.

Ferdâ'nın imtiyaz sahibi ve başyazarı olan şair *Ali İlmî Efendi*, İşgal süresince, Hilâfet ve Saltanat'a bağlılık anlayışı içinde Millî Mücadele'ye karşı çıkmış, Adana'nın Türk yönetimine katılmasından sonra, Ankara Hükümeti'ne karşı ılımlı bir tutum içine girmiş, fakat gazetesinin varlığını devam ettirememiştir. Ali İlmî Efendi, Millî Mücadele'nin sonunda yurt dışına kaçmış ve 150'likler listesine alınmıştır.

Ferdâ gazetesi yazarlarından Ali İlmî'nin kardeşi *Mesud Fânî* de işgal döneminde Fransız yönetimi ile işbirliği içinde olmuştur. Ferdâ gazetesi sahip ve yazarlarının, Fransız işgal yönetimiyle işbirliği içinde hareket ettikleri, kesin olarak bilinmektedir. Bu işbirliği, hem kişisel davranışlara hem de gazetenin yayın politikalarına yansımıştır.

---

³³⁴ M. N. İnuğur, a.g.e., s.362.

Ferdâ gazetesi nüshalarında sık sık Fransız işgal kuvvetlerinin faaliyetlerine yer vermiş, bu faaliyetleri hoşgörü ile karşılamakla kalmayıp desteklemiş ve işgal kuvvetlerinin beyannamelerini yayınlamıştır. Ancak Fransız işgal kuvvetlerinin faaliyetlerine karşı gösterdiği hoşgörüyü, Kuva-yı Milliye faaliyetlerine karşı göstermemiş, yerel boyutta olduğu gibi, ulusal boyutta da Millî Mücadele'ye ve onun kadrolarına karşı bir politika izlemiştir. Mustafa Kemal önderliğindeki hareketin milliyetçilik anlayışını, “*millî kantariye, millî attariye, millî bakkaliye, millî bilmem ne?*” sözleriyle eleştiren Ferda'nın bu yayın politikasının oluşmasında, düşünsel temeller bakımından, Hilâfet ve Saltanat'a bağlılık ile İstanbul Hükûmetleri önemli bir yere sahiptir.³³⁵ Millî Mücadele'nin meşru olmadığı yolundaki Şeyhülislâm fetvaları, Ferdâ gazetesinin 29 Nisan 1920 tarihli nüshasında yayınlanmış ve bu nüsha, Fransız uçakları marifetiyle halka dağıtılmıştır.³³⁶

İşgal kuvvetleri ile beraber işbirliği içerisinde³³⁷ olan Hürriyet ve İtilaf Fırkasını destekleyen, *Islahat Gazetesi*'nin başyazarı Sabitzâde Emin Süreyya Bey'dir. Gazetenin alt başlığında “Her gün neşrolunur, müstakil'ül-efkâr Türk gazetesidir” yazar. Köylü Gazetesi'ne göre, *Islahat*'ın 10 Kasım 1918 günü yayına girmiş olması gereklidir.³³⁸

Gazetenin sahibi Sabitzâde Emin Süreyya, Hürriyet ve İtilaf Fırkasının İzmir idare heyeti içerisinde yer almış, bu nedenle de *Islahat Gazetesi* açıkça Hürriyet ve İtilafçı bir gazete olmuştur. Sadece İttihatçı düşmanlığı yapmakla kalmayan *Islahat*, Yunan çıkarlarının da sürekli savunucusu olmuş, Emin Süreyya daha İzmir işgal edilmeden önce Yunanlılar ile ilişki kurmaya çalışmış ve işgal boyunca da Yunanlılar ile ilişkilerini sürdürmüştür. Ancak kurtuluştan sonra Emin Süreyya, Konak meydanında asılmaktan kurtulamamıştır.³³⁹

---

³³⁵ İbrahim İslam, “Millî Mücadele'ye Muhalif Bir Gazete: Ferdâ”, *Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.12, Diyarbakır 2009, s.161 vd.

³³⁶ Yusuf Ayhan, *Mustafa Kemal'in Pozantı Kongresi ve Adananın Kurtuluşu*, Adana 1963, s.40.

³³⁷ H. Topuz, a.g.e., s.119.

³³⁸ Zeki Arıkan, *Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını (30 Ekim 1918- 8 Eylül 1922)*, TTK Yay., Ankara 1989, s.9.

³³⁹ Z. Arıkan, a.g.e., s.9.

2 Teşrîn-i Sâni 1918 tarihli Anadolu Gazetesi'ne göre yakında çıkarılacağı haber verilen *Müsavat Gazetesi*, İtilafçı gazetelerden biridir.³⁴⁰ İşgal kuvvetleri ile işbirliği yapan³⁴¹ *Müsavat* bu tarihten kısa bir süre sonra yayınlanmış olması gerekir.

Gazetenin imtiyaz sahibi ve sorumlu müdürü Mehmet Sadık'tır. Alt başlığında "Sabahları neşrolunur, yevmî, siyasî gazete." yazar. Gazetenin imtiyazı bir süre sonra Mehmet Emin'e geçer. Köylü Gazetesi'nin deyimiyle "Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin kıymetli müttefiki" olan *Müsavat* bütün yayınlarını İttihatçılığa karşı olarak yapar. Gazetenin son elde edilen sayısı 30 Temmuz 1919'a kadardır. Bu tarihten sonraki nüshaya rastlanmamıştır. Bu anlamda gazete 30 Temmuz 1919'dan sonra kapanmış olabilir.³⁴²

İzmir'in basın ve kültür hayatında önemli bir yer tutan *Köylü Gazetesi*, "Her gün sabahları çıkar, her şeyden yazar, esnaf köylü işçi kardaşların iyiliğine çalışır ahali dostu Türk gazetesidir." alt başlığını taşıyordu. Gazete, İttihat ve Terakki'nin yayın organı değildi. Sık sık kapatılmış, fakat sonradan yayınlarına devam etmiştir.

Köylü Gazetesi'nin sahibi Mehmet Refet, İzmir'in işgaline kadar Rum yaygaralarına karşı koymasına rağmen, işgalden sonra tutumunu değiştirmeye başlamış ve Ege'de Yunan çıkarlarının savunucusu olmuştur. Zaten İzmir'in kurtuluşundan bir süre önce de Yunanistan'a kaçmıştır.³⁴³

Selamet Gazetesi, 1919 yılının Eylül ayında Ömer Feyzi tarafından Trabzon'da çıkarılmıştır. Ömer Feyzi, yazdığı yazılarla Erzurum ve Sivas Kongrelerini kötölemiş ve M. Kemal Paşa'nın çalışmalarını kösteklemeye çalışmıştır. Gazete, tam direnmekten çok işgalcilerle uzlaşma yanlısıdır.³⁴⁴ Daha sonra kendisinin yakalanacağını düşünen Ömer Feyzi, Trabzon'dan Balıkesir'e kaçmış ve Balıkesir'de *İrşad*'ı yayınlamaya başlamıştır.³⁴⁵

Son olarak Türk basınının, bu kısıtlı dönemde nasıl haber edindiğine de değinerek bitirelim. Türk basınının haber alma kaynaklarına bakıldığında, dışarıdan haber alma konusunda İstanbul gazetelerinin Anadolu gazetelerine göre daha şanslı

---

³⁴⁰ Z. Arıkan, a.g.e., s.8.

³⁴¹ H. Topuz, a.g.e., s.119.

³⁴² Z. Arıkan, a.g.e., s.8-9.

³⁴³ Z. Arıkan, a.g.e., s.6-7.

³⁴⁴ O. Koloğlu, a.g.e., s.114.

³⁴⁵ M. N. İnuğur, a.g.e., s.362.

oldukları görülmektedir. Çünkü bu gazetelerin haber ajansları ile bağlantılar kurabilme, yetişmiş elemanlara sahip bulunma, dış ülkelere muhabir gönderebilme gibi olanakları bulunmaktaydı. Özellikle II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte İstanbul'da bürolar oluşturup faaliyetlerde bulunan Avrupa merkezli haber ajanslarının bu haber alma konusunda önemli rolleri bulunmaktaydı. Ayrıca İstanbul'a mütarekeden sonra sıklıkla gelmekte olan yabancı gazete ve dergilerin de İstanbul basını için önemli bir kaynak teşkil ettiği düşünülmelidir.

Anadolu basınının haber alma kaynakları ise şu şekilde sıralanabilir;

- Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiye'si tarafından İstanbul, Zonguldak, İnebolu, Antalya, İzmit, Adana, Kars, Trabzon ve Aydın'da (Kuşadası ve Söke) kurulan istihbarat şubeleri ile bu bölgelerdeki ajanlardan alınan haberler,
- Avrupa telsiz istasyonlarından, askeri telsiz istasyonu aracılığı ile elde edilen dış haberler,
- Yabancı gazete ve dergilerde çıkan haberler,
- Türkiye'de çıkmakta olan Fransızca, İngilizce, Rumca, Ermenice gazeteler ve dergilerden yapılan çevirilerle elde edilen haberler.³⁴⁶

2. Yeni Gazete

Çalışmamızın konusunu teşkil eden *Yeni Gazete*, Türk basın tarihine II. Meşrutiyet'in ilanı ile dâhil olmuş, 20 Ağustos 1324/1908 - 23 Aralık 1329/1913 ve 30 Kasım 1334/1918 - 25 Ağustos 1335/1919 tarihleri arasında iki dönem halinde toplam 1828 sayı ile yayın hayatını sürdürmüştür.

Transkripsiyonunu yapmaya çalıştığımız 1565(1) ile 1579(15). sayılar, Mondros Ateşkesi'nden sonraki Mütareke Dönemi'nde çıkmıştır. Önceki kısımlarda, dönemin tarihî özellikleri ve Osmanlı basınının durumu hakkında yeterli miktarda bilgi verilmiş olduğundan, bu kısımda gazetenin genel özelliklerine değinmeye çalışacağız.

---

³⁴⁶ M. Özdemir, a.g.m., s.206-207.

2.1 Genel Özellikleri

24 Temmuz 1908’de sansürün kaldırılması ve 25 Temmuz günü gazetelerini sansürün denetimine sunmadan piyasaya çıkararak İstanbul basını, böylelikle kendi eylemiyle basın rejimini değiştirmiş oluyordu. Yeni dönemin özelliğini, her aklından geçenin, her canı çekenin sokak başına çıkıp nutuk çekmesi gibi, gazete ya da dergi çıkarması oluşturuyordu. Buna bir basın patlamasından çok basın çılgınlığı demek daha uygun düşecektir.

Bu dönemde eski gazeteler yenilenmeye çalışırken, bir yandan da yeni gazeteler piyasayı doldurmaya başladı. İşte bu gazetelerden biri de Abdullah Zühdü ile Mahmud Sadık’ın kurdukları “*Yeni Gazete*” idi.³⁴⁷

II. Meşrutiyet ilan edildiğinde Babanzâde İsmail Hakkı, Abdullah Zühdü ve Ahmed Rasim, İkdâm Gazetesi’nin yazarları arasında bulunuyorlardı. Mihran Efendi’nin Sabah Gazetesi’nde de Mahmud Sadık, Selanikli Tevfik ve Halit vardı. Ahmet Mithat’ın sahibi olduğu ve kardeşi Mehmet Cevdet tarafından çıkarılan Tercümân-ı Hakikât ise akşamları yayınlanmaya başlamıştı.³⁴⁸

II. Meşrutiyet döneminin ilk gazetelerinden olup, İkdâm Gazetesi’nden ayrılan Abdullah Zühdü tarafından çıkarılan Yeni Gazete’nin, Hükûmetin ve Sadrazam Kâmil Paşa’nın sözcülüğünü yaptığı iddia edilmiştir. Meşrutiyet’in ilanından birkaç gün sonra “Gazete” adıyla yayınlanmış, yirminci sayıdan sonra da adı “Yeni Gazete” olarak değiştirilmiştir.³⁴⁹ Gazetenin çıkarılması için gereken sermayenin büyük bir kısmı, Sadrazam Kâmil Paşa’nın oğlu Said Paşa tarafından sağlanmıştır.³⁵⁰ Güçlü bir yazı kadrosu olan bu gazete İngiliz dostu olarak tanınmış, Prens Sabahaddin’in (Kozba) liderlik ettiği Ahrar Fırkası’nın da yayın organı gibi görülmüştür.³⁵¹

³⁴⁷ O. Koloğlu, a.g.e., s.87-90.

³⁴⁸ S. R. İskit, (1943), s.142.

³⁴⁹ “*Temmuzun 22’sinde İstanbul’da günlük olarak İkdâm, Sabah, Tercümân-ı Hakikat’ten başkası yokken Servet-i Fünun, yemîsi başta olmak üzere liste gittikçe uzuyordu. Kitapçı Karabet’in Resimli Gazete ismiyle çıkarmakta olduğu sönük bir risale Abdullah Zühdü tarafından Gazete unvanı altında günlük yapıldı. Sonra yanına bir ‘Yeni’ katılarak Yeni Gazete oldu.*”. Ahmet İhsan, *Matbuat Hatıralarım II*, İstanbul 1931, s.36.

³⁵⁰ M. N. İnuğur, a.g.e., s.310.

³⁵¹ Çevrimiçi, (http://www.kafkasfederasyonu.org/kultursanat/kim_kimdir/Abdullah_zuhtu.htm), ayrıca bkz. Sefer E. Berzeg, *Kafkas Diasporası’nda Edebiyatçılar ve Yazarlar Sözlüğü*, Sönmez Neşriyat, Samsun 1995.

Abdullah Zühdü, Bâb-ı Âlî baskınından sonra Kâmil Paşa'nın iktidardan çekilmesi üzerine, İttihatçılardan çekindiği için, 10 Kânûn-i Sâni 1328/23 Aralık 1913'te 1564. sayıdan itibaren gazetenin yayını durdurmuş,³⁵² İkdâm ve Sabah'ta imzasız yazılar yazmıştır. Daha sonra 30 Teşrin-i Sâni 1334/30 Kasım 1918'de Yeni Gazete'yi tekrar yayınlamış³⁵³ ancak eski gücüne ve popülaritesine ulaştıramamıştır.³⁵⁴ Gazete 25 Ağustos 1335/1919'da 1828. sayı ile birlikte yayını durdurmuştur.

2.2 Nüshaları

Toplam 1828 sayısı bulunan Yeni Gazete'nin nüshalarının kütüphanelerdeki kayıtları için Ekler kısmında bir liste verilmiştir.

2.3 Dili ve Haber Kaynakları

Gazetenin dili Türkçedir. Yalnız sol üst köşede gazetenin künyesi Fransızca olarak da verilmiştir.

Gazetede ki haberlerin büyük bir kısmı Ermenice, Rumca ve Türkçe İstanbul gazetelerinden alıntı yapılarak verilmiştir. Ayrıca yabancı basından iktibâs edilen haberlere de yer verildiği görülmüştür.³⁵⁵

---

³⁵² *Yeni Gazete*, 30 Teşrin-i Sâni 1334/1918, No.1565(1). Bu konuda gazetenin ifadeleri şöyledir: "1913 senesi Kânûn-i Sâni'si'nin 23 üncü Perşembe günü Bâb-ı Âlî baskını ve Kâmil Paşa kabinesinin iskâtını müte'âkib kendi ihtiyârıyla neşriyatını ta'til etmiş ve memleketin (...) ve hayrı namına sükûtu daha müfîd 'add eylemişti. Binâen'aleyh 4 sene 10 ay devâm eden bu sükûtu müte'âkib yine evvelki mesleğinde devâm ve sebât şartıyla (...) hayat göstermeyi zamana muvâfık telakkî ediyor."

³⁵³ Yeni Gazete'nin, tekrar yayın hayatına başlaması ile ilgili haberler refik gazetelerden Zaman Gazetesi'nde şöyle ifade edilmiştir: "Meşrutiyetin ibtidasından Bâb-ı Âli vak'asına ve Kamil Paşa'nın sükûtuna kadar devam eden ve o güden beri mahrum-ı hayat kalan "Yeni Gazete" Abdullah Zühdü ve Mahmut Sadık Bey'ler idaresinde yakında intişar edecektir.", *Zaman*, 24 Teşrin-i Sâni 1918, No. 229; "Yeni Gazete ve Haber refiklerimiz dünden itibaren intişara başlamışlardır. Yeni refiklerimize muvaffakiyet temenni ederiz.", *Zaman*, 1 Kânûn-i Evvel 1918, No. 236. Bkz. Tayfun Haykır, *Mütareke Dönemi Yayın Organlarından Zaman Gazetesi*, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2010, s.246-247.

³⁵⁴ M. N. İnuğur, a.g.e., s.311.

³⁵⁵ "O dönemin Türkçe gazeteleri için en önemli haber kaynakları Beyoğlu yakasında çıkan *Moniteour Oriental* ve *Levant Herald* gazetelerinin yayınlarıydı. Akşama doğru gazeteler gelince, Baba Zühdü gösterebileceği en büyük özenle bunları okur, o gün Türkçe gazetelerin yazmış olduklarını bir yana bırakarak ertesi gün için çevrilmeleri gerekenlerin kıyılarını çizer, bize verir. Avrupa gazeteleri de aynı işlemden geçerdi. Abdullah Zühdü çizmiş de biz çevirmemişsek kabahat bizim, onun gözünden kaçıp da işaretlememişse kusur onun olurdu. Ve her zaman da suç, Abdullah Zühdü'de kalırdı!". Bkz. Hüseyin Cahit Yalçın, *Edebiyat Anıları*, İstanbul 1975, s.101.

2.4 Teknik Özellikleri

Yeni Gazete, 48x63 cm. ebatlarında olup, ilk çıktığı dönemde (1908-1913) dört sayfalık altışar sütundan ibarettir. Ancak ikinci döneminde (1918-1919) mütareke koşullarına binaen sayfa sayısı ikiye düşmüşse de, sütun sayısı aynı kalmıştır.

İlk sayfanın üst ortasında büyük puntolarla gazetenin adı, altında da günün Hicrî, Rumî ve Milâdî tarihleri yer almaktadır. 30 Teşrîn-i Sâni 1328/30 Kasım 1918 günü, 1565. sayıdan itibaren tekrar günlük ve iki sayfa olarak yayınlanmaya başlanan Yeni Gazete’de, tarihler hem Hicrî hem de Rumî olarak verilmiş, ayrıca Miladî yıl da belirtilmiştir. 1 Mart 1917’den itibaren, tarihler arasında gün ve ay farkı olmadığı için Miladî tarihte ayrıca gün ve ay verilmemiştir.

Sağ üst köşede gazetenin Türkçe künyesi, sol üst köşede Fransızca künyesi, hemen altında da Türkçe olarak abone şartları ve ücreti yazmaktadır.

2.5 İdaresi, Yazarları ve Ücreti

2.5.1. İdâresi

Yeni Gazete’nin sahibi ve başyazarı Abdullah Zühdü, yardımcısı Mahmud Sâdık ve Müdür-i Mes’ûl’ü de Doktor Nûrî Bekir Beylerdir. İdare binası ve matbaası, İstanbul Bâb-ı ‘Âlî Caddesi’nde Dâ’ire-i Mahsûsa, telefon numarası, İstanbul 1918, telgraf adresi ise İstanbul Yeni Gazete şeklindedir.³⁵⁶

2.5.2. Yazarları

Gazeteyi kuran ve yöneten *Abdullah Zühdü*, 1869’da İstanbul’da doğmuştur. Babası Ticaret ve Nâfia Nezâreti Başkâtiplerinden Osman Tevfik Efendi’dir. 1890’da da Galatasaray Sultanisi’ni bitirmiştir.³⁵⁷ Okul sıralarında başladığı yazarlık hayatını Saadet gazetesine girerek sürdürmüş, daha sonra Tarîk, Tercümân-ı Hakikat, İkdâm ve Sabah Gazetelerinde yazılar yazmıştır.³⁵⁸

³⁵⁶ *Yeni Gazete*, 30 Kasım 1918, No: 1565(1).

³⁵⁷ Zeki Gürel, *Abdullah Zühdü’nün Hayatı ve Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1985, s.36.

³⁵⁸ M. N. İnüç, a.g.e., s.311.

Ma'arif Nezâreti'ndeki (Milli Eğitim Bakanlığı) Tetkîk-i Müellefat Encümeni'ne³⁵⁹ üye olarak atanmış, "Gazetecilerin Babası" Süleyman Rıza Tevfik Bey ile birlikte 1897 yılında patlak veren Türk-Yunan savaşında, Ethem Paşa komutasında Dömeke'ye yürüyen Türk ordusu içinde gazete muhabirliği yapmış, "Şanlı Asker" romanını da o ateş hatlarında, henüz 28 yaşında iken yazmıştır. Meşhur Dömeke cenginde, harp muhabirliğiyle ün kazanmış bir gazetecimizdir.³⁶⁰

Sabah gazetesinin yazı işleri müdürlüğünü ifa etmekte olduğu sırada 10 Temmuz inkılâbının (II. Meşrutiyet) vuku'a gelişinden bir hafta sonra, 20 Ağustos 1908'de Gazete, sonradan Yeni Gazete adıyla günlük ve çok popüler olan bir gazete

---

³⁵⁹Sultan II. Abdülhamid dönemi, Osmanlı matbuat hayatının çok canlı ve hareketli olduğu bir dönemdir. Bu dönemde yeni açılan okulların yanı sıra, Tanzimat'tan beri gelişen fikir akımları ve muhalif hareketlerin propaganda faaliyetleri, II. Abdülhamid dönemi matbuat hayatını hareketlendirmiş ve beraberinde hem siyasî hem de dinî muhtevalı eserler sıkı bir denetimden geçirilmeye başlanmıştır.

Bu dönemde gazeteler ve mecmualar basılmadan önce matbuat idaresince ve Maarif Nezareti bünyesinde kurulmuş olan *Encümen-i Teftiş ve Muayene* heyetince gözden geçirilir ve basılıp basılamayacağı hakkında görüş bildirilirdi. Bu heyetin görevleri: Osmanlı devletinde basılacak olan kitapları, risaleleri, çeşitli fenni ve edebi eserleri gazete ve mecmuaları kontrol etmek; ayrıca yabancı memleketlerden Osmanlı devletine gelen eserleri ve içeriği belli olmayanları kontrol ederek ülkeye girmesinde bir mahzur bulunup bulunmadığını tespit etmektir. Osmanlı ülkesi dışında basılmış Türkçe ve Arapça kitaplar memlekete gireceği zaman, gümrük ve posta idarelerinde bulundurulmuş muayene memurlarının tetkikinden geçmeden memlekete sokulmazdı.

Dini muhtevalı eserlerin kontrolü için ise, 1306/1889 yılında Bâb-ı Meşihat'ta bir re'is ve üç azâdan müteşekkil *Tetkik-i Müellefât Encümeni* kurulmuştur. Bu encümen, Maarif Nezareti bünyesinde bulunan *Encümen-i Teftiş ve Muayene heyeti ile* işbirliği içerisinde çalışıyor ve Ma'arif Nezareti, kontrol ettiği dinle alakalı kitapları Bâb-ı Meşihat'a gönderiyor ve Bâb-ı Meşihat'taki *Tetkik-i Müellefât Encümeni* bu eserleri inceleyerek basılıp basılamayacağı hakkında görüş bildiriyordu. Bkz. Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, C.III, İstanbul 1977, s.844.

Tetkik-i Müellefat Encümeninin kurulmasından bir müddet sonra Osmanlı Devleti tarafından Kuran-ı Kerim basımının serbest bırakılması, matbu Kur'an-ı Kerim nüshalarının da kontrol edilmesini gerektirmiş ve 1309/ 1892 tarihinde bir reis, sekiz aza ve bir kâtipten teşekkül eden *Teftiş-i Mesâhif-i Şerife Meclisi* bu görevi ifa etmeye başlamıştır. İcra ettikleri görevlerin birbirine yakınlığı dolayısıyla Tetkik-i Müellefat ile Teftiş-i Mesâhif-i Şerife Encümenleri birleştirilerek *Tetkik-i Mesâhif ve Müellefat-ı Şer'iyye Meclisi* ismiyle yeniden kurulmuştur. Bkz. Bilgin Aydın, *İlhami Yurdakul, İsmail Kurt, Bâb-ı Meşihat Şeyhülislâmlık Arşivi Defter Kataloğu*, İstanbul 2006, s. 150.

Tetkik-i Mesâhif ve Müellefat-ı Şer'iyye Meclisi'nin teşkilâtlanmasından sonra, tüm üyeleriyle beraber haftada üç gün toplanılması ve diğer günlerde kütüphanede ilmi faaliyetlerde bulunulması kararlaştırılmıştı. Son zamanlara kadar (1340/1924-5), böyle devam etmiş fakat işlerin yoğunlaşmasından dolayı bu karardan vazgeçilerek hafta da üç gün yedi üye ile toplanılacak, diğer günlerde nöbetleşe bir reis ve en az iki aza ile bir araya gelinip haftanın her günü görev yapılmış olacaktı. Bkz. Meşihat Arşivi, *Tetkik-i Mesâhif-i Şerife Defteri* No: 10, son sayfa, 31. karar.

1334 yılına ait Devlet Salnamesi'ne göre, Meclis bir reis, yedi aza ve iki kâtime sahip bulunuyordu. Çevrimiçi, (<http://istanbulmuftulugu.gov.tr/kulturel-miras-culturel-heritage/711-kurani-kerim-tas-baski-kaliplari>)

³⁶⁰ Z. Gürel, a.g.t., s.36.

çıkarmıştır. Bu gazetede ki yardımcısı, kendisi gibi Çerkes ve en yakın arkadaşı olan Mahmud Sadık'tır.

Abdullah Zühdü ile Servet-i Fünun edebiyatının sembol ismi Ahmet İhsan'ın hakikî arkadaşı olarak, kardeşim dediği Şeyh'ül muharrirîn Mahmut Sadık'ın birlikte çıkarttıkları Yeni Gazete, sadece Kamil Paşa taraftarı olmakla kalmamış, etrafına ittihatçılara karşı olanlarla, İngiliz siyasetinden yana olan yazarları da toplamıştır. Abdullah Zühdü, daha sonraki yıllarda İngiliz Muhipler Cemiyetinin kuruluşunda da yönetim kurulu üyesi olarak görev almıştır.³⁶¹

İttihat ve Terakkî'ye de karşı olduğundan, Bâb-ı Âlî baskınından sonra 23 Aralık 1913'te gazeteyi kapatıp, Bâb-ı Âlî'den bir süre uzaklaşmak zorunda kalmıştır.³⁶² Önce, I. Dünya Savaşı yıllarında İkdâm'ın başyazarlığını yüklenmiş, ardından da Ali Kemal'in ayrılması ile Sabah Gazetelerinde birkaç ay başyazarlık yapmış, ancak yazılarına imza koymamıştır.

Ahmet İhsan (Tokgöz) ile 1916'da Le Soir adlı Fransızca gazeteyi çıkarmış³⁶³, Mondros Mütarekesi'nden sonra, arkadaşı Mahmud Sadık ile birlikte 30 Kasım 1334/1918'de Yeni Gazete'yi tekrar kurmuş ama eski, zengin yazar kadrosunu toplayamayıp, eskisi gibi sürüm yapamayınca 25 Ağustos 1335/1919'da gazeteyi kapatmak zorunda kalmıştır.³⁶⁴ Bu konuda gazetenin son sayısında herhangi bir malumat bulunmamaktadır.

Damat Ferit Hükûmeti'nce 1920'de Matbuat Umum Müdürlüğü'ne getirilmişse de üç ay (20 Nisan-20 Temmuz 1920) sonra istifa etmiştir.

Ömrünün son yıllarında yazarlık hayatından ve Bâb-ı Âlî'den tamamen koparak antikacılıkla uğraşmış, Vakıf Gazetesinde bu konuda bazı makaleler yazmış ve 1925 yılında İstanbul'da kalp sektesinden vefat etmiştir.³⁶⁵

---

³⁶¹ Z. Gürel, a.g.t., s.36.

³⁶² O günlerdeki telaşlı hâli Ahmet İhsan Tokgöz Matbuat Hatıralarım adlı eserinde şöyle anlatıyor: "*Hareket Ordusunun 5 Nisan'da Çatalca'yı geçtiği anlaşıldığı gibi bir başka reaksiyon oldu. Bu defa İttihat ve Terakkî Cemiyeti aleyhinde bulunan gazete muharrirleri ile İttihad-ı Muhammedî Cemiyetinin kodamanlarına saklanmak nöbeti gelmişti. Yeni Gazete sahibi Abdullah Zühdü merhum ve İkdâm sahibi Cevdet Bey, Prens Sabahaddin İstanbul'dan savuştular. Sanki bir medd ü cezir hareketi oluyor ve hazırlanıyordu.*" Bkz. Ahmet İhsan, *Matbuat Hatıralarım II*, İstanbul, 1931, s.76.

³⁶³ F. H. Tökin, a.g.e., s.5.

³⁶⁴ Çevrimiçi, (http://www.kafkasfederasyonu.org/kultursanat/kim_kimdir/Abdullah_zuhtu.htm); ayrıca bkz. S. E. Berzeg, a.g.e.

³⁶⁵ Z. Gürel, a.g.t., s.37.

Abdullah Zühdü üzerine şimdiye kadar etraflı bir çalışma yapılmamıştır. Bazı hâtırat kitaplarında ve ansiklopedilerde verilen bilgiler, hususî bir araştırmanın mahsulü olmaktan çok, dağınık, dedikodu mahiyetinde, sathî ve genel bilgiler olup, köklü bir araştırma olma özelliğinden uzaktırlar. Ulaşabildiğimiz en önemli çalışma Zeki Gürel tarafından yapılan bir yüksek lisans tezidir.

Gürel, Abdullah Zühdü hakkında önemli tesbitlerde bulunduğu bu çalışmasında şunları ifade etmektedir:

“Abdullah Zühdü basımevinde daha çok Baba Zühdü diye anılırdı. Zühdü sıkı fıkı tavrı, açık ve temiz duygusunu veren yüreği ile hemen insana cana yakınlık aşıl原因 bir kimseydi. “Boheme” bir hayat tarzı vardır. İşin oluruna bakardı. Ve bunu o kadar kalenderce, o kadar tatlı bir yolla yapardı ki kimse kızma imkânı bulamazdı.”³⁶⁶

Abdullah Zühdü, ihtirasları olmayan; fakat ayağının kaydırılmasından da çok korkan ve bu tür endişeleri yüzünden farklı davranışların adamı haline gelen bir şahsiyete sahiptir diyebiliriz. O, yalnız kalmaktan korkan, etrafındaki insanların daima kendisinden bahsetmesini arzu eden biri olarak görülür, bu kişilik ona basın hayatının bir hediyesi olmalıdır. Tanin gazetesine cephe alışı, hatta cemiyete girişini bile bu sebeple izah etmek mümkündür. Okuyucu tarafından merakla karşılanacak havadisleri yetiştirmeye olan düşkünlüğü de onun, kendini gösterme ve kendinden bahsettirme psikolojisinin bir neticesidir.

Abdullah Zühdü'nün İngiliz Muhipler Cemiyeti'ne girişini ve jurnalcilikle suçlanışını hep bu kendini gösterme arzusuyla izah etmek mümkündür. Dömeke Savaşı'nda (1897), muhabir olarak cepheye gitmiş olması da onun için müsbet bir puandır. Gençlerle genç olmak ve gençlerle ilgilenmek, onları yetiştirmek, Abdullah Zühdü'nün meziyetlerinden biridir. Meşrutiyet yıllarının genç gazetecisi Ahmed Emin'i yetiştiren de odur.”³⁶⁷

---

³⁶⁶ O'na “Baba Zühdü” denmesinin sebebi, hikâyelerindeki kahramanlarını “baba” lakabıyla tanıtıyor olmasındandır diye düşünüyoruz. Baba (M.C.), Baba Vecdî, Baba Latif onun kahramanlarından sadece birkaç tanesidir. “Boheme” kelimesi burada, derbeder, dağınık, eğlence ve zevk düşkünlüğü, düzensiz yaşamaktan hoşlanan anlamında kullanılmıştır. Bkz. Z. Gürel, a.g.t., s.38.

³⁶⁷ Zeki Gürel, a.g.t., s.40.

Abdullah Zühdü, çağının İstanbul'unu çok iyi bilen bir yazardır. Küçük hikâyelerinde ve romanlarında bu kent çok güzel anlatılmış, canlandırdığı tipler gerçek hayattan alınmıştır.

Abdullah Zühdü'nün gazete ve dergilerdeki günlük yazılarının haricinde, altmışın üzerinde eseri mevcuttur. Bu eserleri iki grupta toplamak mümkündür:

- Te'lif olan eserler,
- Tercümeleler.

Te'lif olan eserleri, "Edebî ve Fikrî Arayışlar Devri"nin popüler çeşitleri olan hikâye ve roman türündedir. "Güller, Dikenler", "Rehgüzâr-ı Matbuatta", "Şikeste Beste" ve "Sârâ" adını taşıyan eserleri değerlidir. Bunların son ikisi önce gazetede tefrika edilmiş, sonra kitap halinde de basılmıştır.

Süleyman Tevfik Bey ile birlikte "Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye ve Yunan Muharebesi" (1314) adında, 1897 yılında patlak veren Türk-Yunan Savaşı'nı konu alan, 520 sayfalık bir eser yazarak bu savaşın tarihine ışık tutmuşlardır.

Abdullah Zühdü'nün 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı için yazdığı "Şanlı Asker" adlı eseri de tefrika edildiği o zamana göre "Sabah" gazetesine önemli bir tiraj artışı sağlamıştır.³⁶⁸

Pek velûd bir kaleme sahip olan Abdullah Zühdü'nün te'lif ve tercüme olmak üzere sayısı altmışa varan eserlerinden bazıları şunlardır: "Kadın Hisleri", "Muharririn Zevcesi", "Bahr-ı Müncemid-i Şimali'de", "Leydi", "Matmazel Yüzmiyon", "Buhar" (Rus edebiyatından Türkçeye çevrilen ilk eserlerden biridir).³⁶⁹

---

³⁶⁸Z. Gürel, a.g.t., s.62,92,93,128. 1315 tarihli "Şanlı Asker" romanı, o devirde 35 bin adet basılmıştır. İlk önce Sabah Gazetesi'nde yayınlanmaya başlanan bu eser, gazetenin satışını da bir anda 5 bin arttırmıştır. Her satırında vatanseverlik duyguları tüten bu roman, bir kısım insanların savaşa gitmemek için "Bedel (Türk-Yunan Harbi devrinin bir garabeti. Askere çağrılanların bedel adı altında kiraladıkları kimseleri harp medyalarına göndermelerine izin verilmesiydi.)" karşılığı kendi yerlerine adam kiraladıkları bir devrede (1897 Türk-Yunan Harbi) cihâd fikrinin yüceliğini hissettirdiği için, romanı okuyan herkes bu kitapta kendi varlığından bir şeyler duymuş olmalıdır.

³⁶⁹Çevrimiçi, (http://www.kafkasfederasyonu.org/kultursanat/kim_kimdir/Abdullah_zuhtu.htm); ayrıca bkz. S. E. Berzeg, a.g.e.

Gazeteciliğinin dışında, yazmış olduğu hikâye ve romanlarla, yapmış olduğu çevirilerde halkın diliyle okuyucusunun karşısına çıkan Abdullah Zühdü'nün eserleri, zamanında Türk halkı tarafından çok beğenilmiş ve okunmuştur.³⁷⁰

Mahmud Sadık gazetesinin yazı kadrosunda yer almış, “Takvimden Bir Yaprak” başlıklı fıkralar yazmıştır.³⁷¹

1864 yılında İstanbul'da doğan Mahmud Sadık, 1885'te Mülkiye Mektebi'ni (SBF) bitirdikten sonra Almanya'da tarım öğrenimi görmüştür. Dönüşünde bir süre Bâb-ı Âlî Tercüme Odası'nda çalıştıktan sonra gazeteciliğe geçmiş, 1886-1892 yılları arasında Mir'at-ı Âlem, Saadet, Tercüman-ı Hakikat, Sabah gazetelerinde yazarlık, Tarik ve Servet-i Fünûn da başyazarlık yapmıştır. II. Meşrutiyet'ten sonra Servet-i Fünûn başyazarlığının yanı sıra Mülkiye Mektebi'nde Usûl-i Maliye öğretmenliği görevinde bulunmuş, İstanbul Matbuat Cemiyeti'nin ilk kurulduğu yıl başkan seçilmiştir. Mütareke döneminde 1919'da kurulan Wilson Prensipleri Cemiyeti'nin kurucu ve yöneticileri arasındaydı. Zamanındaki yazarların en yaşlısı olduğundan "Şeyhü'l-muharririn" olarak anılır, yazılarında Kadri, Osman Galip, Mınav vb. imzalar da kullanırdı. Mahmud Sadık, 1930 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

Başlıca eserleri: “Takvimden Yapraklar” (Gazete Makaleleri, 1912), “Rüşvet” (Roman), “Sevda” (Roman), “Kalb-i Şeyda” (Roman), “Tekâmül” (Roman 1913)'dür.³⁷²

İngilizlerin dostluğuna ve siyasetine fazlasıyla eğilimi olan bu gazetede Ahmet Emin (Yalman), Cenab Şahabettin, Süleyman Nazif ve Mehmed Rauf gibi o dönemin önemli kalem sahipleri de yazılar yazmışlardır. Hakkı Behiç ve Nazım Poroy adındaki yazarlar da bu gazetesinin sürekli yazar kadrosuna katılmışlardır. Sefvetî Ziya da gazetesinin siyasî yazarıdır.

Ahmet Emin Yalman, 1888 yılında Selanik'te doğdu. İstanbul Alman Lisesi'ni bitirdi. 1907 yılında İstanbul Hukuk Fakültesinde öğrenciyken Sabah gazetesinde çalışmaya başlayarak gazeteciliğe ilk adımını attı. 1910 yılında Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu ve ABD'ye giderek New York kentindeki Columbia Üniversitesi'nde

---

³⁷⁰ Z. Gürel, a.g.t., s.92.

³⁷¹ M. N. İnuğur, a.g.e., s.311.

³⁷² Çevrimiçi, (http://www.kafkasfederasyonu.org/kultursanat/kim_kimdir/Abdullah_zuhtu.htm); (http://www.yasamoykusu.com/biyografi-1562-Mahmut_Sadik).

gazetecilik ve felsefe dallarında doktora yaptı. 1914 yılında İstanbul'a dönerek İstanbul Üniversitesi'nde Ziya Gökalp'in yanında sosyoloji asistanlığı yaptı ve 1916-1920 yılları arasında Siyasal Bilgiler Fakültesinde ders verdi. 1917 yılında Mehmet Asım Us'la birlikte Vakit gazetesini çıkarmaya başladı. Ancak 1920 yılında İstanbul'u işgal eden İngilizler tarafından yazılarından dolayı Malta'ya sürüldü.³⁷³

Ahmet Emin, Türkiye'de gazetecilik doktorası olan ilk kişidir. Columbia Üniversitesinde Osmanlı basını üzerine doktora hazırlamıştır. Amerikan yanlısı bir tutum taşımaktadır. Nitekim Vakit Gazetesi'nde yazdığı "İntizar Siyaseti" başlıklı bir makalede, istiklâlin sağlanmasının güçlüklerine değindikten sonra, en iyi yolun Amerikan mandası olduğunu savunmuştur.³⁷⁴ Türkiye'den ayrıldıktan sonra gittiği yer de yine Amerika olmuştur.

Hakkı Behiç, 1882 yılında İstanbul'da doğdu. 1906'da Mekteb-i Mülkiye'yi (SBF) bitirdi. Uzun süre gazetecilikle de uğraşmıştı. Abdullah Zühdü ve Mahmud Sadık Bey'lerle birlikte yer aldığı Yeni Gazete'de (1908-1909), "Demet"(1908), "Mehâsin" (1908-1909), "Servet-i Fünûn", "Salname-i Servet-i Fünûn" başta olmak üzere çeşitli dergi ve gazetelerde hukuk, ekonomi, siyaset, kadın hakları vb. konularda çok sayıda yazıları bulunmaktadır. 1920 yılında İstanbul'dan Ankara'ya taşınarak Anadolu İhtilali'nin yayın organları arasında yer alan "Yeni Gün" (Daha sonra Anadolu'da Yeni Gün) gazetesinde de yazılar yazmıştır. Çerkes Ethem Bey'in verdiği sermayeyle Eskişehir'de kurulan ve yersiz yayınları yüzünden Hükûmet tarafından kapatılmak durumuna düşen "Yeni Dünya" (Seyyare-Yeni Dünya) gazetesinin Ankara'ya nakline önyak olmuş ve kapatılıncaya kadar bu gazetenin de başyazarlığını ve sorumlu müdürlüğünü yapmıştır. Hakkı Behiç, 1943'de, Ankara'da ölmüştür.³⁷⁵

Saffetî Ziya, 1875'te İstanbul'da doğmuş, «Salon Köşelerinde» adı altında çıkan ve zamanın gençleri tarafından imrenerek okunan bir eserle ve diğer kitaplarıyla kendi çapkınlık hikâyelerini anlatmış, bir de piyes yazmış bir

³⁷³Çevrimiçi,(<http://www.msxlab.org/forum/basin-magazin-tr/165905-ahmet-emin-yalman-ahmet-emin-yalman-kimdir-ahmet-emin-yalman-hakkinda.html>).

³⁷⁴Vakit, 27 Ağustos 1335/1919; Nurettin Güz, *Türkiye'de Basın İktidar İlişkileri (1920-1927)*, Turhan Kitabevi, Ankara 2008, s.13.

³⁷⁵Çevrimiçi,(<http://www.ubihya.tr.gg/Hakk%26%23305%3B-Behi%E7-Bayi%E7.htm>).

muharrirdir. Eski devirde Devlet Şurası Azâlığında bulunmuş, eski sadrazam ve Ayan Re'isi Said Paşa'ya damatlık etmiştir. Her gün mavi uzun kâğıtlara yazdığı yazıları yazı heyetinden geçmeden mürettibhâneye giden Saffetî Ziya, o zamanın ölçülerine göre çok alafranga terbiyeli zarif bir insandı. Cumhuriyet devrinde Protokol Umum Müdürlüğü'nde bulunmuş, memlekette bir sosyete hayatı başlayınca bunun usullerine dair bir kitap yazmış ve 1929'da İstanbul'da ölmüştür.³⁷⁶

2.5.3 Ücreti

Yeni Gazete'nin nüshası 40 Para'dır (İlk dönemde 10 Para). İstanbul ve Vilâyetler için Seneliği 320, altı aylığı 180, üç aylığı 95 Kuruştur. Memâlik-i Ecnebiye içinse, seneliği 420, altı aylığı 230, üç aylığı 120 Kuruştan satılmaktadır. Gazeteye verilecek ilanların şartları ve ücretleri de müdüriyet tarafından belirlenmektedir.³⁷⁷

2.6 Genel Yayın Politikası

Yeni Gazete hakkında ortaya atılan en önemli görüşler, gazetenin Osmanlı Ahrar Fırkası ve Sadrazam Kâmil Paşa'nın³⁷⁸ taraftarı veya yayın organı olduğu

---

³⁷⁶ Ahmet Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, C.I, (1888-1918), İstanbul 1970, s.87.

³⁷⁷ *Yeni Gazete*, 30 Kasım 1918, No: 1565(1).

³⁷⁸ Said Paşa'nın istifasından sonra istibdat döneminin tecrübeli bürokratlarından Kâmil Paşa, 6 Ağustos 1908'de Meşrûtiyetin ikinci kabinesini kurmakla görevlendirildi. Yeni kabine, cemiyetin tahakkümü ve siyasal tekeli ile askerlerin siyaset üzerindeki etkisini tasfiye edecek güç olarak görüldüğünden muhalefet tarafından olumlu karşılanmıştı.

Kâmil Paşa'nın istibdat döneminde yetişmiş olması ve İngiliz taraftarlığı, İTC açısından olumsuz yaratan özelliklerinden olmuştu. Kamil Paşa, Said Paşa kadar uysal ve uzlaşmacı değildi. Meşrutiyet siyasetinde beş parmak muhalefetin tarafında bulunan Kâmil Paşa, Meşrutiyet kazanımlarının vesayetini üstlenmeye çalışan cemiyeti küçümsemiş, tasfiye edilmesi gereken bir güç olarak düşünmüş, ancak kudretli gücü ile tek basına mücadeleye girmekten kaçınmıştı. Bundan dolayı sadrazam, İttihatçıların "kontrollü iktidar" tekeline kırabilmek için muhalif gruplar ve saray çevresiyle yakın durmaya çalışmıştı. Kamil Paşa'nın yakınlık kurmaya çalıştığı siyasal güç ise muhalif Ahrar Fırkası olmuştu. Buna paralel liberal Ahrar Fırkası da yeni kabineye umut bağlamış, siyasal rakipleri İttihat ve Terakki karşısında desteklemişti.

Kamil Paşa'nın İngiliz taraftarlığı inkâr edilemezdi. Nitekim Fitz Maurice'nin deyimiyile "İngilizci Kamil Paşa" sadaretin başına geldiği günden itibaren İngilizlerin, İttihat ve Terakki karşıtı politikalarını yürütmeye özen göstermişti. İç ve dış muhalefetin desteklediği Kamil Paşa hükûmetinin İttihat ve Terakki gibi kudretli ve kutsal kabul edilen bir siyasal güce kafa tutmasına neden olan etkenlerin başında gelmektedir. Gazeteci Ali Kemal, Kamil Paşa kabinesi hakkında "*sadaret arabasıyla İngiliz dostluğu Bâb-ı Âli'ye girmiştir*" demiştir. Öte yandan İstanbul'da çıkan Levant

şeklinde dir. Kaynakların birçoğunda bu konudan bahsedilmiş ve gazetenin Sadrazam Kâmil Paşa taraftarı olduğu ağırlık kazanmıştır.³⁷⁹

İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından çeşitli gazeteler Ahrar Fırkası'nın yayın organı olarak kamuoyuna takdim edilmiştir. Fırka'nın yayın organı olarak *Serbestî, Osmanlı, Yeni Gazete, Hukuk-u Umumiye, İkdâm, Sabah, Sada-yı Millet*, gibi gazeteler gösterilmiştir. Ancak Fırka'ya destek veren gazeteler Ahrar Fırkası'na karşı tam bir taraftarlık göstermemiştir. Bu gazetelerden Fırka'nın doğrudan yayın organı olarak sadece Osmanlı gazetesi gösterilebilir.³⁸⁰

Bu gazetenin yayın politikası İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne karşı önemli bir muhalefet grubunu temsil etmesi bakımında önemlidir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne karşı şiddetli bir muhalif tutum sergileyerek, Cemiyete muhalif bir konumda yayın hayatını sürdürmüştür.³⁸¹ Nitekim “*Kara Tehlike*” başlıklı imzasız bir makalede bu tutumu açıkça görmek mümkündür: “*Açık söyleyelim ve soralım: Hükûmet hissetmiyor mu? Millet’in âmâl ve mesâ’isini teşrîk ve tevhîd etmeye çalışanlar farkına varmıyorlar mı? Ortada bir kara tehlike görülüyor mu? Bu da, milleti, memleketi bu hâl-i felâkete getiren İttihâd ve Terakkî erkânının, ya kendi cezalarını tahfîf edebilmek yâhut bir türlü tahakküm ve teğallüb ihtirâsından kendilerini alamamak sâ’ikasıyla her işe bir vesile ile parmak sokmak istedikleri hissedilmesinden ileri gelmiyor mu? Ve bu hisler, bu zanlar bu nâzik ve mühim zamanda, karşımızda hâlâ bir kara tehlike var ve mü’essir oluyor, düşüncesine müncer olmuyor mu?*”³⁸²

Yine bir yazıda, “*İttihâd ve Terakkî Hükûmeti, sapmış olduğu girîve-i istibdâda en evvel matbû’âtın şemâtetini kesmeye başlamakla başlamadı mı? Matbû’âtı tamamiyle susturduktan, zincîrledikten sonra yaptığını yapmadı mı?*”

Herald ve Times gibi İngiliz gazeteleri Kamil Paşa kabinesini en çok destekleyen yayınların başında geliyordu. Bkz. B. Hocaoğlu, a.g.t., s.54-59.

³⁷⁹ Ömer Çankaya, *Yeni Gazete’ye Göre Ermeni Meselesi (30 Kasım 1918-20 Ağustos 1919)*, Osman Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2009, s.3.

³⁸⁰ Oğuz Kaan, *II. Meşrutiyet Döneminde Muhalefet: Ahrar Fırkası*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2008, s.91.

³⁸¹ O. Kaan, a.g.t., s.219.

³⁸² “Kara Tehlike”, *Yeni Gazete*, 30 Teşrîn-i Sâni 1334/ 30 Kasım 1918, No.1565(1).

demek suretiyle İttihat ve Terakki Cemiyetinin basına karşı yaklaşımını da ağır biçimde eleştirmektedir.³⁸³

Yeni Gazete her fırsatta tarafsız olduğunu söylemektedir. Dolayısıyla Ahrar Fırkası'nın yayın organı olmadığı gibi Fırka'ya kesin bir desteği de söz konusu değildir. Bunun yanı sıra İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne karşı da keskin bir muhalefet tarzı benimsememiştir. Ayrıca Yeni Gazetenin "İttihad ve Terakki Cemiyeti'ne" isimli makalesinde "*Ahrar Fırkası'nın mürevvic-i efkârı olmak için ahiren vuku' bulan teklifi... reddeyledik ise Kâmil Paşa'nın istifasından sonra Cemiyet'in ecille-i erkanından birkaç zat-ı muhteremin bilhassa matbaaya gelerek vaki' olan aynı teklif ve ricalarını da öylece kabul etmemiş ve memlekete bîtarafılığı muhafaza suretle daha iyi bir hizmet edileceğini beyan eylemiş idik. Bu zevatın namuslarına itimad vardır. İnkâr edilirse sözlerimi geri almaya hazırım.*" diyerek yayın siyasetlerinin tarafsız bir şekilde devam edeceği hususunda yazılar kaleme alınmıştır.³⁸⁴

Ahmet İhsan Tokgöz'ün hatıralarında, Yeni Gazete'nin Kamil Paşa'nın gazetesi olduğuna dair ifadeleri bulunmaktadır.³⁸⁵

Fuat Süreyya Oral da, Yeni Gazete sahibi Abdullah Zühdü'nün yeni bir yol seçmiş bulunduğunu ve bu yolun sadece Kâmil Paşa'yı desteklemek olduğunu ifade ederken, gazetenin bütün masraflarını Said Paşa'nın verdiğini yazmaktadır.³⁸⁶

Server R. İskit'e göre de Yeni Gazete, kurulduğu ilk günden itibaren sıkı bir Kamil Paşa taraftarıdır. İttihat ve Terakki Merkez-i Umûmîsi'nin 28 Kanûn-i Sâni 1324/1909 tarihinde şubelerine gönderdiği bir izahnâmede, İstanbul'da neşrolunan gazeteler üç kısma ayrılmış olup bunlar;

- Cemiyet gazeteleri,
- Hükûmet veya müstebidler tarafından satın alınmış gazeteler,
- Bîtaraf gazeteler, şeklinde sınıflandırılmıştır.

³⁸³ Yeni Gazete, 1 Kânûn-i Evvel 1334/ 1 Aralık 1918, No.1566(2).

³⁸⁴ O. Kaan, a.g.t., s.219-220; Yeni Gazete, "İttihat ve Terakki Cemiyetine", 15 Mart 1325, No:218; "*Biz Tanin'in zann ve ilan ettiği gibi ne Kâmil Paşa'nın vasıta-i neşr-i efkârıyız, ne de menafi-i umumiyyeden başka makâsıdın hizmetkârı.*" Yeni Gazete, "Yeni Gazete bîtaraftır", 28 Teşrin-i Sâni 1324, No:113; "*Tanin refikimizin bize isnad ettiği Kamil Paşa taraftarlığından berî bulunduğumuzu her zaman isbata hazırız.*" Yeni Gazete, "Yeni Gazete bîtaraftır", 28 Teşrin-i Sâni 1324, No:113; "*Evet yine tekrar edelim ki Kamil Paşa'nın ne vasıta-i efkârıyız, ne taraftarıdır.*" Yeni Gazete, "Yeni Gazete bîtaraftır", 28 Teşrin-i Sâni 1324, No:113.

³⁸⁵ A. İ.Tokgöz, a.g.e., s.151.

³⁸⁶ F. S.Oral, a.g.e., s.180.

İzahnâmede Yeni Gazete, ikinci kategoriye dâhil edilmiş, sermayesinin büyük bir kısmının Sadrazam Kâmil Paşa'nın oğlu Amiral Said Paşa'ya aid olduğu, gazetenin bu çocuğun verdiği talimatları takip ettiği iddia edilmiştir.³⁸⁷

Yeni Gazete gelişmiş, şiddetli bir Kamil Paşa organı olurken, Tanin ile Şurayı Ümmet, Cemiyeti müdâfaa edip ve birbirlerine de çok feci saldırıyorlardı. Meşrutiyetin ilk günlerinde mantar gibi Bâb-ı Âlî caddesinde çıkan sayısız gazetelerin çoğu batarken, birkaç tanesi birleşip yaşamaya ve tutunmaya çabalamış, o da mümkün olmamıştı. Çünkü resmî veya hususî menbada kuvvet almayanlar mümkün değil tutunamıyorlardı.³⁸⁸

İttihatçıların iktidarına karşı çıkan, İngiltere yanlısı görünen Yeni Gazete,³⁸⁹ hususî bir siyâsî sütununda İngiliz, bazen de Avusturya menfaatlerine uygun yazılar çıkmakla beraber, gazetenin diğer sütunları mesleğine bağlı dürüst gazeteciler tarafından memleket menfaatlerinin ölçüleriyle işlendiğinden, bu iki cepheli gazetenin hatırı sayılır, lafi geçer memleket gazeteleri arasında yeri olmuştur.³⁹⁰

Abdullah Zühdü ile Mahmud Sadık'ın birlikte çıkardıkları Yeni Gazete, sadece Kâmil Paşa taraftarı olmakla kalmamış, etrafına İttihatçılara karşı olanlarla, İngiliz siyasetinde yana olan yazarları da toplamıştır. Abdullah Zühdü'nün İngilizlere meyletmesi, daha sonraki yıllarda İngiliz Muhipler Cemiyeti'nin³⁹¹ kuruluşunda da yönetim kurulu üyesi olarak vazife alması ile açıklanabilir.

---

³⁸⁷ S.R.İskit, (1939), s.79-81. "Yeni Gazete sermayesinin büyük bir kısmı Sadrazam Kamil Paşa'nın oğlu Said Paşa'nındır. Bu gazete, bu çocuğun verdiği talimatı takib eder. Mülâzımlığa değil, bahriye neferliğine bile iktidarı yokken amiral olan bu çocuk bahriyeden tard olunacağına emin bulunduğu için gerek Yeni Gazete, gerek menfaatperest gazeteleri para ile itma ederek başına belâ kesilen hürriyetin nigezbânı olan cemiyet aleyhine dil uzatmağa sevk ediyor."

³⁸⁸ Z. Gürel, a.g.t., s.48.

³⁸⁹ A.İ.Tokgöz, (1993), s.282. Yeni Gazete'nin İngiliz yanlısı olduğunu destekler mahiyetteki "İngilizlerin Tevcîh ve Muhabbeti" başlıklı bir haberde şöyle denilmektedir: "İngilizlerin merdâneğî-i etvâr ve dürüstî ve intizâma meclûb oldukları öteden beri ma'lûmumuzdur. Aradaki münâfikların her gün birer sûretle işâ'a ettikleri tasnî'âta rağmen buraya vürûdlarından beri Türklük ve Osmânlılıkta mevcûd nihâyet-i maddiye ve ma'nevîyyeyi gördükçe takdîrlerini her vesîle ile izhâr etmekten geri durmamaları da bunu isbât etti.", Yeni Gazete, 1 Kânûn-i Evvel 1334/ 1 Aralık 1918, No.1566(2).

³⁹⁰ A.E.Yalman, a.g.e., s.88.

³⁹¹ 1919 yılı Ağustos ayında İstanbul'da kurulan İngiliz Muhipleri Cemiyeti, Türklere İngiliz mandasını kabul ettirebilmek amacıyla yönelik bir kuruluştur. Hürriyet ve İtilaf Fırkası ile işbirliği içindeki cemiyetin İstanbul'da birçok şubesi açılmış, Millî Mücadele'ye yardımcı olan İstanbul'daki örgütleri engellemek için büyük çaba göstermiştir. Sonradan üyeleri arasındaki çekişmeler ve bölünmelerle, Millî Mücadele'nin başarısı, etkiniğini kaybetmesine yol açmıştır.

6 Kânûn-i Evvel 1334/ 6 Aralık 1918 Cum'a günkü 1571(7) numaralı sayısından itibaren, "İngiliz Diplomasisi, Türkiye Harbe Sürüklenirken" başlığı ile çıkan ve İngilizlerin birbirleriyle yapmış oldukları telgraf muhâberatını anlatan yazı dizisinde, Yeni Gazete'nin İngilizlere yaklaşımı şu şekildedir: "Sürüklendiğimiz şu meş'm harbde, ma'at-teessf kendileriyle düşman vaziyetinde bulunmağa mecbûr olduğumuz kadîm ve an'anevi dostlarımız İngilizlerle te'sîs-i meveddet etmek ister ve sulh  msâlemete doğru giderken eski dostlarımızın bizi vaktiyle harbe iştirâkden (...) için ne düşündüklerini, ne yaptıklarını bilmek husûsiyle mes'liyet devrinin başlangıcında fâideden hâli değil, belki elzemdir."

Gazete, yine aynı yazısında bu telgraf muhâberatını yayınlama sebebini ise şöyle ifade etmektedir: "Vâkıâ İngilizlerin bizi harbe iştirâkden (...) için teşebbüslerden bahs edilmişti. Fakat bunların resmî bir mâhiyeti yok idi. Hâlbuki bize intizâr-ı mütâla'aya vaz' edeceğimiz vesâik-i resmdir. Bunlar, Türkiye harbe sürüklenirken, İngiliz diplomasisinin ne yolda bir hatt-ı hareket ta'kb etmiş ve Türkiye'ye karşı nasıl bir vaz' almış olduğunu gösterecektir."

O dönemde bir yabancı hkmetten, bir yabancı banka veya şirketten para almak, bir gazetenin aynı satış ve reklam gibi normal gelir kaynaklarından sayılmaktadır. Yeni Gazete'de de yabancı parası büyük rol oynamıştır. Ahmet Emin(Yalman), gazetenin hem İngilizlerden hem de Avusturyalılardan para aldığını iddia etmiştir: "Ne yazık ki kendi mensub olduğum, sevdiğim, başarısı için kendi sahamda var kuvvetimle uğraştığım Yeni Gazete'de de ecnebî parası büyük bir rol oynuyordu. «Takvimden Bir Yaprak» sütununu yazan Mahmud Sadık, Hakkı Behiç, Nazım Poroy, Acem Hüseyin gibi arkadaşlarla beraber biz tamamiyle dürüst ve temiz bir gazeteciliğin arkasında idik. Ecnebî parası ile ilgili yazarlarla hiçbir temasımız yoktu. Gazetede ki münasebet tarzı, Abdülhamid devrinde Sabah'da gerçek yazarlarla Padişah duasından başka bir şey yazmayan iki yazar arasında olduğu gibi idi. İngiliz sefâretinin ortalığı bulandırma hareketinde en esaslı rolü oynayan baş tercüman Fitzmaurice, yardımcısı İrlandalı Ryna, Reuter Ajansı muhabiri Rendall, Times muhabiri Graves, sık sık Yeni Gazete'ye uğruyorlardı Abdullah Zühdü ve siyâsî muharrir Seffet Ziya ile uzun konuşmalar yapıyorlardı. Bu arada Kâmil Paşa'nın İngiliz siyasetine ateşli bir şekilde bağlı olan oğlu Amiral Said Paşa da

buhranlı günlerde matbaaya geliyordu. Benim aldığım intiba, gazetenin zamanına göre hem İngilizlerden, hem de Avusturyalılardan para aldığı yolundaydı.”³⁹²

Osmanlı Devleti'nin bünyesinde olan siyasî kıpırdanmalar, Abdullah Zühdü'nün gazetesinin politikasında da dalgalanmalara sebep olmuştur. Hareket Ordusu'nun faaliyetlerinin Yeni Gazete'yi yönlendirişini, gazetenin yazarlarından Ahmet Emin Yalman şöyle anlatıyor:

“Türk meselesine en çok ilgi gösteren ve kısa mesafe dolayısıyla elimize iki günde geçen Viyana gazeteleri, Selanik'teki Üçüncü Ordu'nun (Hareket Ordusu) adıyla İstanbul'a bir kuvvet sevkine hazırlandığını ve Edirne'deki İkinci Ordu'nun bana candan destek olduğunu yazmaya başladılar. (...) Biz de bunları günü gününe Yeni Gazete'nin sütunlarına geçiriyorduk. Hareket Ordusu'nun İstanbul'da derhal gizli bir karargâhı kurulmuş ve duruma hâkim bir hale gelmişti. Bu gizli merkez, Hareket Ordusu'na dair malumat vermemizi hoş görmekle beraber, ordunun geç kalacağını zannettirecek mütalaaları sütunlarımıza geçirmemiz hakkında ikazlarda bulundu. Biz de buna derhal uyduk.”³⁹³

Gazetede ilk dönemde genellikle İttihad ve Terakkî Cemiyeti aleyhinde yazılar yayınlanmıştır. Ancak, Ahmet Emin Yalman'a göre Yeni Gazete, bağımsız ve muhalefete yakın olarak değerlendirilmiştir.³⁹⁴ *“Yeni Gazete, iç siyasette barıştırmacı bir orta yol tutmaya çalışırken, iki düşman gruba ayrılan gazeteler arasında şiddetli bir düello devam edip gidiyordu. Bir taraftan İttihatçı gazeteler, bilhassa Tanin ve Neyyir-i Hakikat, diğer tarafta Osmanlı, Hukuk-ı Umumiye, Serbestî, Mizan gibi gazeteler birbirlerine ateş püskürüyorlardı.*”³⁹⁵

Yalman, içinde Yeni Gazete'nin de bulunduğu altı gazeteyi³⁹⁶ ele aldığı çalışmasında, 1909-1911 yıllarında iç ve dış politika olaylarının nisbeten istikrar kazandığı bir dönemde, içerikleri açısından tam bir incelemeye tabi tutmuş ve her konunun gazetelerde ne kadar yer kapladığını yüzdelerle belirtmiştir. Buna göre Yeni

³⁹² A.E.Yalman, a.g.e., s.87.

³⁹³ A.E.Yalman, a.g.e., s.96-97.

³⁹⁴ O. Koloğlu, a.g.e., s.94.

³⁹⁵ A.E.Yalman, a.g.e., s.88.

³⁹⁶ Tanin(Hükûmet Yanlısı), Alemdar(Muhelif), Tanzimat(Aşırı Sol), İkdâm(İlimli Muhelif), Sabah(Bağımsız, Hükûmete Yakın), Yeni Gazete(Bağımsız, Muhalefete Yakın), bkz. O.Koloğlu, a.g.e., s.94.

Gazete’de yer alan konuların yüzdelik dağılımı şöyledir: Başyazı % 10.7, Siyasî Haber % 31.9, Saray/Sosyete % 3.45, Cürüm/Heyecan % 6.36, Öykü/Hayalî % 6.49, Okur Mesajı % 3.26, Ekonomi/İş Dünyası % 4.26, Kültür/Eğitim % 14.39, Din % 1.27, Reklam % 18.45.³⁹⁷

Yalman, bu istatistikî bilgilerin arkasından şu değerlendirmeyi yapmıştır: *“Elde edilen sonuçlar, bağımsız Sabah ve Yeni Gazete’nin belirli bir amaçları bulunmadığını ve içeriklerinde ayrı olduklarını gösteriyor(...) Okuyucuların çoğu öylesine yayınlanan haberleri anlayacak düzeyde değildi. Toplumun inançlarına karşıt haberlerin yumuşatıcı yorumlarla sunulmasını beklerlerdi. Yeni Gazete, sürekli olarak haber bölümünde her türlü haberi, gazetenin politikasına ve halkın duygularına aykırı da olsa yorumsuz vereceğın ilân etmişse de, bu deneyim işlememiş ve değiştirilmesi gerekmiştir(...) Basın, kendileri okuma bilmeyenlerin bile düzeltme sağlamak için ilk başvurdukları alan olmuştur. Aralık 1910’da, Harput yakınlarındaki bir köyün ahalisinden bir grup Yeni Gazete bürosuna gelip, arazilerinin bir ağa tarafından ellerinden alındığından şikâyet ettiler. Gazete, derhal ziraat bölgelerindeki ağalar aleyhinde kampanya başlattı, tabii özellikle bu olayı hedef aldı. Hükûmet telgrafla soruşturma yaptı. Yerel makamlar suçlamayı haklı olarak reddettiler. Yine de köylüler gazete bürosuna gelip, kederlerinin ve ağanın baskısının kamuoyuna yansımından mutlu olduklarını, içlerinin rahatladığını belirttiler.”*³⁹⁸

Mütareke ve Millî Mücadele dönemlerinde İstanbul Hükûmeti, Anadolu’daki kurtuluş çalışmalarını engellemek için eldeki bütün devlet imkânlarını kullanmakla kalmamış, aynı zamanda basından da faydalanma yoluna gitmiştir. Bir taraftan Anadolu’da çıkan gazeteleri baskı altına almaya çalışırken, diğer taraftan da bazı çıkarlar karşılığında İstanbul’da çıkan gazeteleri kendi yanına çekmiştir. Bu çalışmalarda başarılı olduğu da söylenebilir.

İstanbul Hükûmeti’nin daha da ileri giderek Yeni Gazete’yi, halka ulaşmak ve benimsemiş olduğu düşünceler doğrultusunda propaganda yapmak üzere kullandığını

³⁹⁷O.Koloğlu, a.g.e., s.95, ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Emin Yalman, *Basının Değerlendirmesiyle Modern Türkiye’nin Gelişmesi*, Columbia Üniversitesi, Basılmamış Doktora Tezi, A.B.D. 1914.

³⁹⁸O.Koloğlu, a.g.e., s.96, 98, 102.

görülmektedir.³⁹⁹ Nitekim Dâhiliye Vekâleti'nin valiliklere göndermiş olduğu telgraflarda, Hükûmet yanlısı olarak yayın yaptığı anlaşılan Yeni Gazete'nin resmen bu amaç için kullanıldığı anlaşılmaktadır.⁴⁰⁰

Dâhiliye Nezâreti'nin, Yeni Gazete'ye verilen görevde başarılı olabilmesi için diğer nezâretlerce desteklenmesinin gerekliliği üzerinde durarak, bu konuda çalışmalar yapmış olduğu da aşikârdır. Buna göre Evkâf-ı Hümâyun ve Adliye Nezâretlerine gönderilen yazılarda ilânların Yeni Gazete'ye verilmesi hususunda yardım talep edilmiştir.⁴⁰¹

Yeni Gazete'nin, Hükûmet tarafından yönlendirildiğini ortaya koyan bir diğer gelişme de, Dâhiliye Nezâreti'nin gazeteye abone kaydı çalışmalarında valileri ve mutasarrıfları görevlendirilmiş olmasıdır.⁴⁰² Bu amaçla, Dâhiliye Nezâreti aracılığıyla yapılan yazışmalarda, devlet memurlarından belirli sayıda abone bulmaya çalışmaları ve toplanan abone bedellerinin İstanbul'a gönderilmesi istenmiştir. Yeni Gazete'ye abone sağlamak için çalışmaların en yoğun olduğu yerler de Adana, Ayıntâb, Bitlis, Diyarbakır, Edirne, Erzurum, Kayseri, Maraş, Sivas ve Van'dır.⁴⁰³

Abone çalışmalarıyla ilgili yazışmalara göre, Yeni Gazete'nin kısa sürede Kayseri, Erzurum, Diyarbakır, Van ve Bitlis'te yaklaşık 400 abone kaydına ulaştığı, gazeteye abone olanların da genelde üst düzeyden başlamak üzere, devlet memurları ve yörenin ileri gelenleri arasından seçildiği anlaşılmaktadır. Sayıları az olmakla birlikte, halktan bazı kişilerin de abone oldukları, ancak mesleklerine ve toplum içindeki konumlarına bakıldığında, daha çok halk üzerinde etkili olabilecek, varlıklı ve saygın insanlar oldukları görülmektedir.⁴⁰⁴

---

³⁹⁹ Abdullah İlgazi, İstanbul Hükûmeti'nin Propaganda Faaliyetleri ve Yeni Gazete", *ATAM*, Sa.53, C.XVIII, Ankara, Temmuz 2002.

Çevrimiçi, (<http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=239>)

⁴⁰⁰ BA, DH.KMS., D.N.52-5, G.N.71/1, bkz. Ekler. Valiliklere gönderilen bu telgraf metninde "Hükûmet mürevvic-i efkâr olmak üzere Yeni Gazete'yi intihâb etti. Bu mahrem tutulmak üzere icâb eden zevâd nazarında teşebbüsât icrâsıyla oradan bu gazeteye elli abone tedârik-i esbâbını te'min buyurmanızı ricâ ederim." denilmektedir. BA, DH.ŞFR., D.N.98, G.N.376, bkz. Ekler.

⁴⁰¹ BA, DH.KMS., D.N.52-5, G.N.71/2,3, bkz. Ekler.

⁴⁰² Abdullah İlgazi, a.g.m., (2002), Çevrimiçi.

⁴⁰³ BA, DH.KMS., D.N.52-5, G.N.71/1,4,5,6,7,8,9,10, bkz. Ekler.

⁴⁰⁴ Abdullah İlgazi, a.g.m., (2002), Çevrimiçi. Bkz. BA, DH.KMS., D.N.52-5, G.N.71, bkz. Ekler.

Yazışmalardan ortaya çıkan bir başka nokta da, 1919 yılının Mayıs sonu ile Haziran başlarından itibaren, İstanbul Hükûmeti'nin bu çalışmalarına ara vermiş olmasıdır. Dâhiliye Nezâreti'nden valiliklere gönderilen telgraflarda, bu konu ile alâkalı tutum değişikliği görülmektedir. Bütün valiliklerin abone çalışmalarına ara vermesi, yapılan abonelerle iktifa edilmesi gerektiği bildirilen bu yazılarda, ayrıca para işleriyle hiçbir surette ilgilenilmemesi şeklinde kesin emirler bulunmaktadır.⁴⁰⁵

Kayseri Mutasarrıflığı'na gönderilen bir telgrafta, bu husus şöyle ifade edilmektedir: “26 Mayıs 1335/1919, Toplanan parayı ya sahiplerine i'âde yâhud matba'aya irsâl ile ba'dezîn bu gibi işlerle kat'iiyen meşgûl olmayınız.”⁴⁰⁶

Yeni Gazete'nin, Kurtuluş Savaşı'nın hazırlık çalışmalarının başlamasından bir süre sonra yayın hayatından çekilmesi, İstanbul Hükûmeti'nin bu gazete ile amaçladığı hedefe ulaşmasına engel olmuştur. Erzurum Kongresi'nin başarılı bir şekilde toplanması ve Sivas Kongresi hazırlıklarının tamamlanması üzerine, İstanbul Hükûmeti ve bu gazete arasındaki ilişkilerin zayıfladığı anlaşılmaktadır.⁴⁰⁷

Bununla birlikte Yeni Gazete'nin, yazarlarında Mahmud Sadık'ın kurucuları arasında yer aldığı Wilson Prensipleri Cemiyeti'ne yakınlık gösterdiğini ve faâliyetleri hakkında yayınlar yaptığını da müşahade ediyoruz. “Wilson Prensipleri Cemiyeti'nin nukât-ı nazarından ve mesâisinden tafsîlan bahs edeceğiz.”⁴⁰⁸ “Wilson Prensipleri Cem'iyeti Umûmiyyesinden: Wilson Prensipleri Cem'iyeti programı hakkında müzâherât ve 'alâka gösteren veya îzâhat almak isteyen zevâtın şimdilik Zaman idârehânesinde cem'iyetin muvakkat merkezinde kâtib-i 'umûmî Râgıb Nûreddin Bey'e cum'adan mâ'adâ her sabâh sâ'at ondan zevâle kadar mürâca'atları ricâ olunur.”⁴⁰⁹

Transkripsiyonunu yapmaya çalıştığımız Yeni Gazete'nin 15 sayılık periyodunu incelediğimizde, çıkan yorum ve haberlerin muhtevası şöyle görünmektedir:

⁴⁰⁵ BA, DH. ŞFR., D.N.99, G.N.323, bkz. Ekler.

⁴⁰⁶ BA, DH.KMS, D.N.52-5, G.N.71/11, bkz. Ekler.

⁴⁰⁷ Abdullah İlgazi, a.g.m., (2002), Çevrimiçi.

⁴⁰⁸ Yeni Gazete, 7 Kânûn-i Evvel 1334/ 7 Aralık 1918 Cumartesi, No.1572(8).

⁴⁰⁹ Yeni Gazete, 11 Kânûn-i Evvel 1334/ 11 Aralık 1918 Perşembe, No.1576(12).

Günümüzde olduğu gibi, o dönemde de gazetelerin yayın politikalarını belirleyen en önemli unsur siyasettir. Siyasî haberlerin çoğunlukta olması, gazetede başka konularla ilgili haberler olmadığı fikrini akla getirmemelidir.

Mütarekenin ardından ikinci kez çıkmaya başlayan Yeni Gazete’de, genel olarak ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve siyasî durumu anlatan haberlerin yanında İttihad ve Terakki, Mütareke, Sulh Konferansı ve sansür gibi konular da sıklıkla işlenmiştir.

Gazetede siyasî olaylar üzerinde ayrıntılı olarak durulmasının yanında toplumsal gelişmelere ışık tutacak haberler ve yorumlar da mevcuttur. İâşe, asayiş, sulh, bütçe, azl, tayin, terfi, her türlü su-i istimal ile mücadele, fiyat artışları, ulaşım(vapur ve tramvay), kadınlar ve hakları, zabıta vukuatlarından, cinayet, cerh(yaralama), yangın(harik), hırsızlık(sirkat), kayıp(zayi) ilanları, bunlardan bazılarıdır. Yabancı basından iktibasların da yer aldığı gazetede, reklamlara da rastlanmaktadır.

Gazete yoğun siyasî gelişmelerin yaşandığı bir dönemde yayın hayatına devam derken, dış haberlere de önemli ölçüde yer verdiği görülmüştür. Özellikle İngiliz, Amerikan, Alman, Avusturya, Bulgaristan, Yunanistan devlet adamları ve takib ettikleri siyasetleri sıkça yer almıştır.

Hakkında fikir sahibi olmaya çalıştığımız Yeni Gazete, muhtevası ile Mütareke yıllarındaki sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasî durumu yansıtan, ayrıntılı bilgiler veren önemli bir kaynak olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

YENİ GAZETE’NİN 1565-1579. SAYILARININ TRANSKRİPSİYONU

1. 1565 (1) Numaralı Yeni Gazete’nin Transkripsiyonu

YENİ GAZETE

27 Safer 1337 Cumartesi – 30 Teşrîn-i Sâni 1334/1918

Onbirinci Sene – Numro 1 - 1565

Ser Muharrir Ve Müdürleri: Abdullâh Zühdü Ve Mahmûd Sâdik

Matba’a Ve İdârehânesi: İstanbul Bâb-ı ‘Âlî Caddesi’nde Dâ’ire’-i Mahsûsa

Telefon Numrosu: İstanbul 1918

Telgraf Adresi: İstanbul Yeni Gazete

Yeni Gazeteye ‘Â’id Evrâk Müdüriyyet Nâmına Gönderilmelidir.

Nüshası 40 Para

Yeni Gazetta- Année-No: 1 - 1565

Téléphone Stanboul 1998

BUREAUX: Rué Sublime Porte 61

Abone Şerâiti:

İstanbul ve Vilâyetler için Seneliği 320, Altı aylığı 180, Üç aylığı 95 Kuruştur.

Memâlik-i Ecnebiye için: Seneliği 420, Altı aylığı 230, Üç aylığı 120 Kurûş.

İ’lân Şerâ’iti İdâre Müdüriyyeti ile kararlaştırılır. İ’lânların muhteviyâtından Gazete mes’ûl değildir.

4 SENE 10 AY SONRA

Yeni Gazete, Meşrutiyetin ilk haftası intişara başlayarak beş sene vazîfesine devam ve mesleğinde sebât edebilmiş ve tâ 1564 numroya vasıl olmuştu.

1913 senesi Kânûn-i Sâni’sinin 23 üncü Perşembe günü Bâb-ı Âlî baskını ve Kâmil Paşa kabinesinin iskâtını müte’âkib kendi ihtiyârıyla neşriyâtını ta’tîl etmiş ve memleketin (...) ve hayrı namına sükûtu daha müfid ‘add eylemişti. Binâen’aleyh 4 sene 10 ay devâm eden bu sükûtu müte’âkib yine evvelki mesleğinde devâm ve sebât şartıyla (...) hayat göstermeyi zamana muvâfık telakkî ediyor.

Ve minallahi’t-tevfik

KARA TEHLİKE

Dünün kara tehlikesi ne idi? Bunu bir tarafa bırakalım. Bugün hamîyyetinden, civanmertliğine, doğruluğundan şüphe edilmeyen vatandaşın hislerini, fikirlerini yokluyoruz. Sevk-i hamîyyetle (...) bakıyoruz, telâş ve heyecanlarını görüyoruz. Sözlerini dinliyoruz. Bakıyoruz ki o tehlikeden az çok bir ürküntü var.

Bugün herkes hissediyor ki, memleket ve milletin bütün emellerini, fikirlerini, bir noktada tevhid etmek, teşrik-i âmâl ve mesâ'î eylemek lâzım. Mümkün olduğu kadar, Osmânlılık nâmı altına altıyüz sene birlikte yaşamış olan milletler arasında, hâsıl olan nifâk ve şikâka rağmen bir i'tilâfa çalışmak lâzım.

Pek nârin ve mühim saatler içindeyiz. Millî hissiyatımızın en heyecanlı ve buranlı dakikalarını geçiriyoruz.

Şu hizbe nasıl sürüklendik? Ne hâle geldik? Bugün ne hâldeyiz? Gözümüzün önünde! Vatan ve milletin başına bu 'azîm felâketi getirenlere yüreklerden kopan ta'n ve düşnâmede ne dereye varırsa varsın, kimse bir şey diyemez.

Fakat bunla bugünlük biraz teşeffiden başka bir fâide hâsıl olmaz. Elimizden gelen memleketi ve milleti u felâkete uğratanları kanun kuvvetiyle cezalandırmaktır. Ve bunu milletin (...) inzâr-ı cihânda isbât etmek, (...) 'adâleti her şeyin fevkinde tuttuğunu göstermek için yapmak elzem.

Bugün milletin bütün münevver efradına, kitlelerine, cem'iyetlerine, fırkalarına düşen en (...) sulh masası başında 'azimkâr ve (...) , hayatını istiklâlê mâlik hukûk-u tabî'yye-i müktesebeyi her zaman müdâfa'aya muktedir bir millet isbât-ı mevcûdiyyet etmemize çalışmaktır.

Fırkaların siyâsî ictihâdlarında fıraklar olabilir; (...) ancak tabî'î bir halde, memleketin ve milletin sevk-i idâresinde tebârüz edebilir. Hâlbuki biz bugün İ'tilâf Devletlerinin hakkımızdaki kararını heyecân içinde bekliyoruz; bu kararda hakk-ı kelâma mâlik olduğumuzu isbât etme istiyoruz ve mukarrerât-ı sulhiyyede, mülk ve millet nâmına kendimize i'zâm-ı fâideyi te'mîn ve istihsâle çalışıyoruz. İşte her ferdin, her fırkanın her cem'iyetin, her hey'etin âmâl ve mesâ'isi bu yegâne hedef-i millî etrâfında toplanıyor.

Görüyoruz ki safvet ve hâlisiyyetle kalblerini, fikirlerini ortaya koyanlar bu emel etrafında buluşuyor.

İşte; Osmânlı hey'et-i ictimâ'yyesini teşkîl eden fertler, kitleler, cem'iyetler, fırkalar için en mukaddes vazîfe, îfâsına kemâl-i gayret ve hamiiyetle çalışmak için bir dakika fevt edilmek câ'iz olmayan bir 'âlî vazîfe bu!..

Vâkı'â, sulhe doğru giderken mukadderât-ı (...) en mühim 'âmil olacak (...) hükûmettir; ancak efkâr-ı hissiyyât-ı milliyyenin, âmâl-i milliyyenin hükûmete zâhir

olması, diğer ta'birle, hükûmetin efkâr ve âmâl-i milliyyeyi bihakkın temsil etmesi lâzımdır. Ne çare ki, hâl-i vâki' böyle değildir; bunun için bir takım zümreler, cem'iyetler bu noksanı tazmîn etmek vazîfe-i vataniyyesini îfâ için gayretlerini arttırmaktadır. Matbû'atın bir kısmı, kabinenin ihtiyâcât-ı zamana tekâbül edecek bu efkâr ve âmâl-i milliyye timsâl olacak bir şekle girmesi için sabır ve te'ennî gösterse de birtakımı telâşını hemen her gün izhâr etmektedir.

Açık söyleyelim ve soralım: Hükûmet hissetmiyor mu? Milletın âmâl ve mesâ'isini teşrîk ve tevhîd etmeye çalışanlar farkına varmıyorlar mı? Ortada bir kara tehlike görülmüyor mu? Bu da, milleti, memleketi bu hâl-i felâkete getiren İttihâd ve Terakkî erkânının, ya kendi cezalarını tahfif edebilmek yâhut bir türlü tahakküm ve teğallüb ihtirâsından kendilerini alamamak sâ'ikasıyla her işe bir vesile ile parmak sokmak istedikleri hissedilmesinden ileri gelmiyor mu? Ve bu hisler, bu zanlar bu nâzik ve mühim zamanda, karşımızda hâlâ bir kara tehlike var ve mü'essir oluyor, düşüncesine müncer olmuyor mu?

Binâen'aleyh âmâl ve mesâ'imizi teşrîk ve tevhîde çalışanlar, en evvel bizden bu zanları bertaraf etmelidirler! Karşımıza teğallüb ve tahakküm zihniyetiyle çıkmamalıdır! Şovenliğin artık devri, geçmiş olduğunu anlamalı, 'âlem-i insâniyette hakk ve 'adâletin, hürriyet-i fikrin hâkim olacağını bilmelidirler.

SANSÜR – GAZETELERİN KÂBUSU

Ortaya, bir iki gün evvel, yine bir şâyi'â çıktı. Sansür konuyormuş, gazetelerin üstüne yine kâbus çöküyormuş, hatta bunu buradaki İ'tilâf Hükûmetleri mümessilleri Hükûmete ihsâs etmişler, burada her lisândan çıkan gazetelerin her nev'ini murâd ederek: "Hükûmet bunlara karşı niçin bir tedbîr ittihâz etmiyor?" demek istemişler.

Bu şâyi'â o dereceye vardı ki falan zâtın sansür me'muru ta'yîn olduğunu bile söyleyenler vardı.

Hamdolsun, bugüne kadar bu korkunç rivayetin aslı çıkmadı. Hükûmete böyle bir fikir ilkâ edilmiş, fakat Hükûmetçe kabul edilmemiş yolunda bir tekzîb ile iş bugün kapanmış görünüyor.

Bize öyle geliyor ki hükûmet, sansür koymak tasavvuruna düşmekle kendi kuyusunu kendi kazmış olur... Bir kere Kânûn-i Esâsî bizde kable't-tabî' gazetelere her türlü kayd ü tazyîkden azâde kılmış, hürriyet-i efkârı te'mîn etmiştir. İkinci derecede görülüyor ki: Tevfik Paşa kabinesi, bir "Kötü matbû'âtlı kabine" dir. Bu bir ta'bîrdir. Matbû'atın ekseri kabine 'aleyhinde demektir. Nasıl olsa bu kabîl neşriyât efkâr-ı hissiyât-ı 'umûmiyyede bir te'sîr yapar. Sinek küçük ama mi'de bulandırır. Kabinenin matbû'ât hakkında herhangi bir sûrette tazyîk ve tahdîde kalkışması, 'aksi te'sîr husûle getirir.

'İzzet Paşa kabinesinin son günlerde o zaman i'âşe nâzırı sıfatıyla kabinede dâhil olan Matbû'ât Cem'iyyeti Hey'et-i Merkeziyesi a'zâsından bulunan Celâl Muhtar Bey gazetecilerle bir sansür vaz'ı ihtimâlini derpîş etmiş, şiddetli i'tirazlara uğramıştı. Hatta o zaman gazetecilerden ba'zıları şöyle demişlerdi: Ne şekilde olursa olsun, gazetelerin serbestî-i neşriyâtı Hükûmet için bir emniyet sedâdesidir. Gazetelerde herkes fikrini serbest serbest söyleser teşeffî-i sadr eder, bundan da bir te'sîr bekler. Serbestî-i kelâm ref' edilince, şu buhranlı ve heyecanlı zamanda, fa'âliyyetler el altından başlar. Zaten zabtı kolay görülmeyen âsâyîşin muhâfazası daha güçleşir.

'Âynı mülâhaza, şimdiki kabine için de vardır. Bir takım matbû'âtın bütün menvî-i zamîrlerini ortaya atmaları, elbette bunların saklı, gizli kalmasından, gizli cereyanlar almasından iyidir. Çünkü ne düşünülüyor, ne yapılmak isteniliyor, anlaşılır buna göre tedbîr yapılır.

Eğer matbû'âtın neşriyâtı bâdî-i şikâyât ise, bunların içinde bir haylisi, hâdisât ve vukû'âtı, cereyân-ı ahvâli yakından tedkîke vakit ve firâset bulamamalarına haml olunabilir. Hükûmetin matbû'âta sık sık ma'lûmât vermesiyle hâdisâtın mahiyetlerini göstermesiyle teşebbüsâtını bildirmesiyle ortada görülen bir takım mahzûrlar ref' olunabilir sanırız.

Yeni Gazete

ŞU'ÛN

SELAMLIK

Selâmlık resm-i 'âlîsi dün Yıldız'da Hamîdiyye Câmî'î Şerîfi'nde icrâ buyrulmuştur.

Zât-ı şevketsimât Hazret-i Pâdişâhî Cami'-i Şerîfe muvâsalatlarında huzurî mu'tâd olan zevât taraflarından istikbâl olunarak salâh-ı cum'âyı ba'de'l-edâ sarây-ı hümayunlarına 'avdet buyurmuşlardır.

Bahriye Nazırı 'Ali Rızâ Paşa, Mirlivâ Mustafa Kemâl Paşa, mahfil-i hümayunda huzûr-u Pâdişâhî kabûl buyurulmuşlardır.

İLTİFÂT-I HÜMÂYÛN

Düinkü selâmlık resm-i 'âlisini temâşâ eylemek üzere Cami'-i Şerîf havâlisinde ahâlî arasında durmakta olan üç ma'lûl Osmanlı zâbitini menzûr-i hümayunları buyurulması üzerine Cami'-i Şerîf'ten 'âvdet-i hümayunlarında Yâverân-ı Pâdişâhîlerinden bir zât i'zâmıyla mûmâileyhimi saray-ı hümayunlarına da'vet buyurarak tetayyîb-i hâtırlarına bizüllinâyetele ayrıca 'atiyye-i seniyyeleriyle tesrîr buyurmuşlar, mûmâileyhim nâ'il oldukları iltifât-ı şâhânedan dolayı da'vet-i hayriyye-i Hazret-i Pâdişâhî'yi yâd ve tezkârla memnûnen 'avdet eylemişlerdir.

HEY'ET-İ ZÂBİTENİN TEVHİDİ

Yeni bir tesbît- Jandarma Dâ'iresi- Jandarmalar nereye merbût- Emniyet-i 'Umûmiyye, Jandarma Kumandanlığı, Polis Müdür-i 'Umûmîliğinin tevhîdi- 'âcil çare bekleyen bir iş.

Hükûmet geçen sene bir kânûn neşr etmiş idi. Harbiye Nezâretine merbût kalan ve bu nezâretin nüfûz ve te'sîri altından kurtulamayan 'Umûm Jandarma Kumandanlığı, bu kânûnla, nev-'umma, Dâhiliyye Nezâretinin şu'abât-ı idâriyyesinden beri hâline ifrâğ edilmek istenilmiş idi.

Vâkı'ân zâhiren bu kânûn ile bir maksat ta'kîb eder görünüyordu. Çünkü jandarmaların doğrudan doğruya merci'i ta'yîn ve takrîr etmemek yüzünden birçok ihtilâfât ve teşevvüşât çıkıyordu. Hatta jandarmaların ve zâbitlerinin vilâyatta başlarına buyruk bir halde hareket etmeleri birçok şikâyeti tevlîd ediyor, bu yüzden vukû' bulan su-i isti'mâlâta, yer yer âsâyîşin inhilâl ve şekâvetin ta'mîm etmesinde jandarmaların müsâmahasına karşı feryâdlar kopuyordu.

Vâliler, mutasarrıflar ve veilh. me'mûrîn-i mülkiye rüesâsı da şaşırıp kalıyorlardı. Yük taşı deyince kuşum, uç deyince deveyim, diyen devekuşu

hikâyesini hâtıra getiren jandarmalar hem ceht-i ‘askeriyenin ve hem de ceht-i mülkiyenin icrâ vâsıtası hâlinde bulunuyordu. Canı istediğine göre, mülkiyeden emir alsa, ben ‘askerim, ‘askeriyeden emir alsa, ben mülkiyeye t’abi’im, diyebilecek ve keyfine göre hareket edebilecek vaz’iyette kalıyordu.

İşte böylece jandarma hey’etleriyle mülkiye me’mûrları beyninde ihtilâf ve nizâ’ eksik olmuyor, hem hükûmet, hem ahâli müşkilât içinde bulunuyordu.

Şu ahvâl karşısında jandarmanın doğrudan doğruya Dâhiliyeye merbûtunu te’mîn-i münâfî’ edebilirdi.

Jandarma, muhâfaza-i âsâyiş için bir vâsıta-i icrâ’iyye olacaktı ve olmalı idi. Jandarma Dâiresinin esâs-ı vâzîfesi de- icrâ’atta aldığı emri infâz ile beraber teşkilât, teslîhât, ta’lîm ve terbiye, zabt u rabta ‘aid kalıyordu.

Şu tertîb ile, vilâyâta müte’allik âsâyiş ve İnzibâtı Dâhiliyeye Nezâreti namına, Nezâretin bir şu’be-i mühimmesi olan Emniyet-i ‘Umumîyye Müdüriyetince te’mîn olunacak ve Polis Müdüriyet-i ‘Umumîyyesi de İstanbul’un âsâyişini te’mîn vazîfesiyle mükellef bulunacaktı.

Hâl böyle iken, İsmâ’il Canbolat Bey’in Dâhiliyeye Nezâreti zamanında vilâyâta müte’allik âsâyiş mu’âmelâtı, yine Jandarma Kumandanlığına verildi. Yine âsâyiş karıştı. Vech ü münâsebeti olmadan Jandarma Kumandanı öteye beriye gönderildi... Yine iki vechli tarza döküldü. Bunun netîce-i fi’liyyesi de henüz görülmüş değildir.

Haber alıyoruz ki Emniyet-i ‘Umumîyye Müdüriyetinden gerek İstanbul ve gerek vilâyâta malumat-ı inzibâtiyyeyi tanzim etmek ve teşevvüşâtı men’ eylemek, asayîşi daha esaslı ve kaviyy bir surette te’mine muvaffak olmak için hey’et-i zâbitânın her hâlde tevhîdi lüzûmuna dâir Dâhiliyeye Nezâretine bir bir takrîr verilmiş, mes’elenin safahât-ı muhtelifesi îzâh olunmuştur ve âsâyiş-i memleketin her şeyden üstün ve buna âid tedbîr, her tedbîrden âcil olmasıyla bu işte bir çare-i hal bulunması elzem olduğu da gösterilmiştir.

İstihbârımıza göre Emniyet-i ‘Umûmiyye Müdüriyeti, ‘Umûm Jandarma Kumandanlığı ve İstanbul Polis Müdür-i ‘Umûmîliğinin bir müdüriyet-i ‘umûmiyye halinde tevhîdi, te’mîn-i âsâyiş ve idâre-i umûrû’z-zebâtiyyede en fâideli bir yol olacağı da söylenilmiştir.

Dâhiliyye Nezâretinin bu işi ehemmiyetle tedkîk edeceğini ve buna bir çâre-i ‘âcil bulacağını ümîd ederiz.

BURSA VÂLÎSİ

Bursa vilâyetine Konya Vâlî-i esbâkı Sâmiî Ref’et Bey Efendinin ta’yîni takrîr ile işitilmiştir.

BULGARİSTAN’DA KABİNE REİSİ MALİNOF’UN İSTİ’FÂSİ

Bulgaristan’ı malûm olduğu üzere İ’tilâf ‘aleyhine harbe sevk eden Radoslavof mevki’ini terke mecbur olduğu zaman yerine Molinof’un(?) geçmesi o vakit bizim zümremiz arasında epeyce büyük şikâyâta sebep olmuştu. Çünkü Molinof, eskiden beri İ’tilâf taraftarlığıyla kesb-i iştihâr eylemişti. Kralın ve Almanya’nın nüfûzuna rağmen Molinof gibi İ’tilâf taraftarı bir diplomatın mevki’i iktidara geçmesinde Bulgar ordusunda bir kısmının ‘azîm te’sîri olmuştu.

Bugün mevki’i iktidarı terke mecbûr olan Molinof, İ’tilâf orduları Makedonya’da taarruza geçer geçmez sulh taleb etti ve Bulgaristan’ın salâhını teslîm eyledi. Bu hareketi Harb-i ‘Umûmîde en mühim hâdisâtın ilk adımı oldu. Bulgaristan’ı ta’kîben Türkiye, Avusturya ve Almanya’nın talebiyle Sulh-i ‘Umûmî göründü. Bundan dolayı Molinof Harb-i ‘Umûmî tarihinde mühim bir sîmâ olarak görünecektir.

MUKADDERÂT-I AKVÂM VE MİLEL HAKKINDA EN MÜHİM MÜZÂKERELERE MAHAL OLAN VERSAYL SARAYI

İ’tilâf Hükûmetlerinin murahhasları, Cihân Harbini sevk ve idâre için harb senelerinde, Paris civarında, Ondördüncü Lui’nin milyonlar sarfla vücûda getirmiş olduğu muhteşem Versayl Sarayında bi’l-defe’ât toplandılar, mühim kararlar ittihâz ettiler. Cihanın ne şekle gireceğini bütün insanlar heyecanlar içinde beklerken, yine bu mu’alla saray İ’tilâf murahhaslarına makarr oluyor ve bütün milletleri, memleketleri mutî’ ve münkâd edecek mühim kararlar burada ittihâz ediliyor.

‘AVÂM KAMARASINDA ERMENİ MES’ELESİ

LORD ROBERT SESİL’İN BEYÂNÂTI

Monitör Oryantal’de okunmuştur:

‘Avâm Kamarasının 18 Teşrîn-i Sâni tarihli ictimâ’ında Ermenistan mes’alesi hakkında cereyan eden müzâkerede Lord Robert Sesil Kilikya’nın derhâl işgal edileceğini söyledikten sonra Ermenilerin Türkler tarafından düçâr olduğu emsâli nâmesbûk mezâlimden bahs ederek demiştir ki: “İngiltere İstanbul’da icra-yı hüküm etmiş olan şerîr kuvvetlerin Hükûmet-i Osmâniyye’nin başında kalmasına müsâ’ade edemez idi. Maksudumuz, himâyemizi talep edenleri kurtarmaya ma’tûf idi. Düşman, Hükûmet-i Osmâniyye idi. Türkler tarafından irtikâb edilen mezâlimin Türk haydutlarının veyâhut mahallî me’mûrların netîce-i harekâtı olduğunu zannedirim. Mezâlim, İstanbul’dan gelen emir üzerine icrâ edilmiştir. Bu, vaz’iyyet-i ‘umûmîyyenin fasl u tesviyesi esnâsında, nazar-ı i’tibârda tutulacak başlıca noktadır. Bu hiçbir zaman bir mes’ele-i mezhebiyye değil idi.

‘Araplar, her zaman Ermenileri muhâfaza ve himâye etmişlerdir. İngiliz ordusu Haleb’e girdiği zaman, burada ‘Arapların himâyesinde birçok Ermeni bulunmuştur. Ve Türk nüfûzu ilka’ edilince Ermenilerle Kürtlerin hüsn-i âmîziş dâiresinde yaşamamaları için hiçbir sebep yoktur. Hatta şimdiden Ermenilerle Kürtlerin barışmak ve beraber yaşamak tasavvurunda buldukları da müşâhede edilebilir. Fakat Türklerin henüz dersten ‘ibret almadıklarını isbât edecek delâ’il ve ‘alâ’im de mevcûttur. Hatta şu zamanda bile Türklerin eski ta’allül politikalarına devâm etmeye çalışarak, ‘akla gelmez bir takım ihtirâ’at ve hayâlât ile her türlü i’tirâzlara kalkıştıklarını gösteren delâ’il vardır. Eğer ellerinden gelse kendi fikirlerini, ya’ni Avrupa milletlerini yekdiğerine karşı düşürmek husûsundaki arzularını mevki’-i fi’le îsâl etmeye çalışacaklardır.

Fakat o günler geçti. Türkler kendileri için ‘atâlet ve betâ’et devrinin artık kapanmış olduğuna kesb ü kanâ’at etmiyorlarsa aldanıyorlar. Şimdi tamamiyle elimizdedirler. Bizim rahm-i vatanımıza liyâkât-i kesb ettiklerini ümîd edebilecekleri yegâne çâre ise -‘akılları başlarına gelmiş olduğunu göstermek istedikleri takdîrde- imzâ ettikleri mütâreke ahkâmını serfî’ân tatbîk ve galipleri tarafından fikr-i ‘adâlet ile kendilerine edilecek diğerk şerâ’iti bilâ tereddüd kabûl etmektir.

YENİ GAZETE

Lord Robert Sesil'in bâlâya derc ettiğimiz beyânâtı kayd-ı ihtiyâtla telakkî eylemek lâzımdır. Ma'lûm olduğu üzere bundan evvel Askobat'a(?) atf olunan nutkunda muvâfi-ı hakîkât olmadığı anlaşılmış idi.

İ'ÂŞE NEZÂRETİNDE

İ'âşe Nezâreti Vekâletine ta'yîn olunan Râşid Beyin nezâret umûrunu kemâl-i ehemmiyyet ve ciddiyetle derûr-i 'ahd etmesi üzerine eski idâreye alışmış olan bir takım me'mûrîn isti'fâ eylemişler ve bu talepleri de makâm-ı nezâretçe is'âf olunmuştur.

HUBÛBÂT VÜRÛDU

İ'âşe Nezâretine 'â'id olup vesâ'it-i nakliyyenin fikdânı, bilhassa kömürsüzlük dolayısıyla celb edilemeyerek Anadolu hatt-ı güzergâhında kalan zehâ'irden 27 vagonu şehrimize vürûd eylemesi hasebiyle ahâliye tevzî'i Meclis-i Vükelâca karargîr olan patates tevzî'inden şimdilik sarf-ı nazar olunmuştur.

TERHÎS

Terhîsleri icrâ edilen 'asâkirden bir kısmını Şâm Vapuru hamlen Haydarpaşa'dan Bahr-i Siyâh'a hareket eylemiştir.

Çanakkale'de terhîsleri icrâ edilen 'asâkirin bir kısmı Gülnihâl Vapuruyla dün sabah Haydarpaşa'ya muvâsalat eylemişlerdir.

POLİS ME'MÛRLARI

TERFİHLERİ HAKKINDA BİR TEŞEBBÛS

İşitiyoruz ki: Polis me'mûrlarından bir takımı isti'fâ ediyorlarmış. Polis olmayan yerlerde bu vazîfeyi nizâmen îfâ ile mükellef bulunan jandarma kıta'âtının da aynı surette müte'essir oluyor, böylece vezâ'if-i inzibâtiyye düçâr-ı sekine olmak ihtimali karşısında bulunuyormuş. Buna sebep ma'îşetce çekilen müşkilâttir. Bu hâl merci'nin nazar-ı dikkatini celb etmiş, polis ve jandarma ma'âşât-ı hâzırasıyla âdam bulmak imkânsızlığı da görülmüştür. Hâlbuki bunların tezyîd-i ma'âşâtı cehtine

gidilmesi de gayr-i kâbil, çünkü bu da bir bütçe mes'elesidir. Bir de Hükûmetçe hey'et-i zâbiteye verilecek şekil kat'iyyen takarrur etmedikçe esâslı bir şey de yapılamayacaktır.

Haber aldığımızı göre, 'âcil ve ibtidâî bir tedbîr olmak üzere polis me'mûrlarına ta'yînât kânûnuna tevfkân birer nefer ta'yîni i'âtâ etmek suretiyle bunların ma'îşetce mezâyıkası tehvîn edilmek merci'ince te'emmül edilmiş ve Dâhiliyye Nezâretinden Sadârete bildirilmiştir.

Bir nefer ta'yîni, yevmî gram hesâbıyla 900 ekmek, 250 et, 150 bulgur, 20 yağ, 20 tuz, 30 gaz, mikdâr-ı münâsib odun ve kömürdür.

TA'LÎM VE TERBİYYE CEM'İYYETİNDEKİ DÜKKÜ İCTİMÂ'

Ta'lîm ve Terbiye Cem'iyetinde dün üçüncü def'a olarak bir ictima' vuku' bulmuş, fakültelerden bir kaçı, Müdâfa'a-i Milliye, donanma, Teceddüd Fırkası, Ta'lîm ve Terbiye Cem'iyeti, Türk Ocağı, Matbû'ât Cem'iyeti murahhaslarıyla, Sulh ve Müsâlemet, Hürriyet ve İ'tilâf Fırkaları ve Selâmet-i 'Âmme Hey'eti murahhasları iştirâk etmişlerdir. Yine birçok münâkaşadan, Matbû'ât Cem'iyetinden Vakit ser muharriri Ahmed Beyin, dokuz, on gazete ser muharrirleriyle, ba'zı münevverlerin teşebbüsâtı hakkında verdiği ma'lûmât bir tûfân-ı 'asabiyyet kopardıktan sonra, Sulh ve Selâmet, Hürriyet ve İ'tilâf Fırkaları ve Selâmet-i 'Âmme Hey'eti murahhasları ayrılmışlardır.

MÖSYÖ JONAR(?)

Rumca gazetelerin ifâdesine göre Yunanistan'da İ'tilâf mümessili Mösyö Jonar'ın yakında şehrimize muvâsalatına intizâr olunmaktadır. Mumaileyh Âmiral Âmeti istihlâf edecek imiş.

ÂMİRAL CALTHORPE

Âmiral Sör Arthur Calthorpe'un şehrimizden müfârekâtı pek uzun sürmeyecektir. Rus donanmasının Hükûmet-i İ'tilâfiyeye teslîmini müte'âkib müşarunileyh 'avdet edecektir.

POLİS MÜDÜRIYYETİ

Polis Müdüriyetinin isti'fâ ettiği birkaç vakittir gazetelerde yazılmakta ve hatta gazetelerden ba'zıları tarafından müdüriyete mütekâ'idin 'askeriyeden Hüsnü Paşa nâmında bir zâtın ta'yîn olunacağı yazıldığı gibi evvelki günkü gazetelerden biri tarafından da Emniyet-i 'Umûmîyye Müdüriyyetine ta'yîn olduğu yazılmakta idi. Polis Müdüriyetinde ettiğimiz tahkîkâta göre Hüsnü Paşa'nın müdüriyete ta'yîni havâdisi doğru değildir. Emniyet-i 'Umûmîyye'ye ta'yînlerine gelince dün Cum'a olması hasebiyle bu cihet tahkîk olunamamıştır.

LİMON PORTAKAL

Limanımıza limon ve portakal hamûlesiyle bir vapur vürûd etmiştir. Fakat memleketimize ihtikâr daha çok evvelden girdiği için nâfile ağzımız sulanmasın. Fennde fi'l-i mün'akis ruhu denilen bir hâl vardır. Meselâ aç karınlının yanında yemek lafı olurken ağzı sulanır. Yüksekten biri düşerken kalp birden bire fazla fazla çarpmaya başlar. Bunun gibi limon ve portakalları da yollarda görüp ağzımız sulanacak. Limon portakal yiyemeyeceğiz. Bir fi'l-i mün'akis ruhu tecrübesi yapacağız. Bakalım hangi vakte kadar?...

TAKVİMDEN BİR YAPRAK

Bir zât diyordu ki:

Benim kalbimde "Ne idik, ne olduk, ne olacağız?" derdiyle yanıyor. Görüyorum: Bugün herkes kendisine bir vazîfe veriyor? Harâb ve türâb olan memleket, çektiği 'azablar, uğradığı felâketlerle beraber yine töhmet altında kalan inleyen milleti selâmete eriştirmek için çalışmak istiyor.

Davrandım. Boş durmamalı, mülk ve milleti kurtarmak için dakika fevt etmemeli imiş! İsterse a'zâsı biricik cezri, yahut a'zâsı müte'addid şahı olsun bir fırka yapayım, bir cem'iyet, bir hey'et teşkîl edeyim, bir cem'iyetü'l-cem'iiyât, firkatü'l-firkât vücûda getirmek için da'vetlere kalkışayım!..

Kapı kapı gezdim. Devâir-i hükûmette dolandım! Ricâlden görüşebildiklerimle görüştüm. Bari, hiç olmazsa, bir program yapıp ortaya çıkmak için fikr, idrâk, ma'lûmât, mülâhaza toplamak istedim. Kime başvurdumsa, benden

haber istedi, bana ne bir fikir, ne bir haber, ne de hâl ü vaz'dan ma'lûmât, hiçbir şey veremedi!

Fırkalara, hey'etlere, cem'iyetlere mensûb, bunların erkânından ma'dûd zevâta mürâca'at ettim. Onlardan da, -programlarına rağmen- ne yapacağız, nasıl yapacağız? Bu hususta hiçbir şey öğrenemedim, kendi kendime dedim ki: İşte bugünün yegâne programı: Hakka tefvîz-i umûr et! Ne elem çek, ne keder.

Ah düşündüm! Bu kadar cürümlerimiz, büyük günahlarımız meydanda iken ne yüzle utanmadan, Huzûr-u Hakka çıkabiliriz?.. Hakkı da mı aldatabiliriz? Boyun mu büktüm, kendi kendim çâr u nâçâr dedim ki:

Gelir elbette zuhûra ne ise hüküm kadar!

SERÂB

Yatağımın yanında asılı duran takvîmin yaprağı, o sabah, ruhum ezilerek koparmıştım. 23 Kânûn-i Sâni 1913 Perşembe! Mağmûm bir günün be's efvâ sabâhı! Ne güneş var, ne yağmur... Renksiz, sıkıntılı mü'ellem ve riyâkâr bir gün, insana ne ümîd, ne kuvvet, ne hayat bahş edecek bir mâhiyyette! Odanın eşyasında, pencereden görünen semâda, insanın bütün mahiyyetinde ağır bir kasvet var, ve ben zâten pek yorgun, pek neş'esiz, pek mecâlsiz bir hâldeyim. Bütün geceyi ne fenâ geçirmiştim. Gayet fenâ rû'yâlar! Sabaha kadar devam eden bir buhrân. Üzerime kara köpekler hücum ediyor. Her tarafımı ısıyor. Sonra haydutlar beni boğuyor ve uçurumlara atıyor. Yırtıcı kuşlar başıma üşüşüyor ve beynimi didikliyor. Sırtlanlar na'sımı kapışmak için bekliyor... Her sâniye bin 'azâb ile ölüp yine dirilir gibi oluyor ve bu hayât ve memât mücâdelesinde çektiğim ızdırâb yetmiyormuş gibi, etrafımda yavrularını güle güle kesip parçalayan 'ayyaş ve hunhâr babalar, analarını canavar gibi boğazlayıp boynundan altınlarını çalıp hırsız evlatlar, kardeşlerini hançerleyen mel'ûn kardeşler, zevcelerini tekmelerle ezen sefih kumabazlar, 'âilesinin hasatını yıkıp yakan alçak zorbalar ve sonra bunların yanında el çırpıp alkışlayan, sevinip hoptayan bir sürü lâyeflihûn!..

Öf! Ne fenâ rû'yâlar Ya Rabb! Ne buhranlı gece imiş. Bir türlü sabâh olmuyordu. Hâlbuki dün, bana bunları düşündürecek hiçbir şey olmamıştı. Bi'l-'akis geceyi müsterihâne geçireceğimi tahmîn ettirecek mühim sebebler vardı. Hükûmet,

netice-i tereddüdlerden sonra nihâyet karar vermişti. Sulh yapılıyordu! Kahpe Selânik akıncılarının eser-i mahâret ve kiyâsetleri olan Balkan Harbine ve bu harbden istifâde etmek isteyenlerin kâtil elleriyle yaptıkları fenâlıklara belki bununla nihâyet verilecek. Zavallı memleket... Cân çekişirken yine mevcûdiyyetini idâmeye çalışacak kadar kudret gösterebilen bu memleket... Ve onun dikenlerden ve taşlardan ayakları kan içinde, hâricî ve dâhilî düşmanların hâin kurşunlarından vücûdu yaralarla dolu, açlıktan sahnı büzülmüş, yorgunluktan kuvveti tükenmiş, çektiği ezâdan kudreti bitmiş fakat yalnız... Ve hâlâ arslan yüreği kalmış bedihat ve hamiyetsiz evlâdı belki artık dinlenecek, belki artık hayâtı hissedecek ve bir nefes alabilecekti. Evet bundan artık emîn olmalı idim. Dün akşam eve gelirken aldığım gazetede okuduğum haberler artık şüpheye mahal bırakmıyordu. “Dün Mâbeyn-i Hümâyunda bir meclis fevka’l-‘ade ictima’ etmişti. Bu mecliste ahvâl-i ‘umûmiyye-i devlet ve memleket vaz’iyyet-i siyâsiyye ve ‘askeriyye hakkında dûr u dirâz icrâ-yı müzâkerât ve te’âtî-i efkâr edildikten sonra bütün (...) Kâmil Paşa kabinesi tarafından ta’kîb edilen tarîk-i siyâseti tasvîb etmiş, düvel-i mu’azzama-i (...) hissiyât-ı ‘adde’l-nigâriyyesine izhâr-ı i’timâd etmeyerek düvel-i müşârunileyhim taraflarından beyân edilen mevâ’id ve mu’âvenetin istihsâl-i fi’liyyâtını ve memleketin selâmet-i âtiyye ve münâfi’-i iktisâdiyyesinin te’mîn-i istikmâlini Hey’et-i Vükelâ’nın ‘uhde-i hamiyetlerine tevdi’ eylemiş idi.

Düvel-i mu’azzamadan ba’zılarının tavassut-u dostanesiyle, daha doğrusu her def’â olduğu gibi bütün ihtimâlâta karşı Türkleri kurtarmaya karar vermiş olan ‘âlicenâb ve en hakikî dostumuz İngiltere’nin teşebbüsâtıyla ‘akdi mümkün olabilecek sulhün esâsâtını tehiyye etmek üzere toplanan bu meclis cidden pek ehemmiyetli ve fevka’l-‘ade idi. “Kable’z-zevâl Sara-yı Mülûkâneye gitmiş olan Sadrazam Kâmil Paşa ve Şeyhü’l-İslâm Cemâleddîn Efendi hazerâtı Huzûr-u Hümâyûna kabul buyurularak Velî’ahd-ı Saltanat Yusuf ‘İzzeddîn Efendi Hazretleriyle şehzâdegândan Vâhidü’-d-dîn Mecîd ve Ziya Efendiler hazerâtı hâzır buldukları halde meclis fevka’l-‘adede tezekkür edilecek husûsât hakkında ‘arz-ı ma’lûmât eylemişlerdi. Zât-ı Şâhâne meclis-i fevka’l-‘adeye Kâmil Paşa Hazretlerinin riyâset etmesini fermân buyurmuşlardı. Meclis-i fevka’l-‘ade de Sadrazam Kâmil Paşa Hazretleri ahvâl-i hâzıra hakkında ba’zı îzâhât verdikten ve

düvel-i mu'azzamanın notası ile seferâtın ifâdât-ı şifâhiyyesini ve mükâlemâtını bildirdikten sonra, Şeyhü'l-İslâm Cemâleddîn Efendi Hazretleri, Harbiyye Nâzırı Nâzım Paşa Hazretleri, Mâliye Nâzırı Abdurrahman, Dâhiliyye Nâzırı Reşîd Bey Efendi hazerâtı ve nihâyet Hâriciyye Nâzırı Gabriel Noradunkyan Efendi Hazretleri ahvâl-i dâhiliyye, 'askeriyye, mâliye ve siyâsiyye hakkında gayet mühim tafsîlât i'tâ etmişlerdi.

Bunu müte'âkib hâzır bulunan zevât-ı kirâmdan ba'zıları söz alarak a'yândan Dâmâd Ferîd Paşa, Reşîd 'Âkif Paşa, Âristidi Paşa ve Luğufet Beyefendi hazerâtı 'ulemâdan Mustafa 'Âsım ve Ahmed Mâhir Efendiler hükûmet tarafından ittihâz olunan hatt-ı hareketin lehinde beyan-ı mütâla'ât etmişlerdir. Sadr-ı esbâk Küçük Sa'id Paşa meclisin bir saffet-i resmiyyeyi hâiz olup olmadığını sormuşlar ve aldıkları cevâb üzerine efkâr ve mütâla'alarını 'arîz ve 'amîk bast ve temhid eyleyerek kendileri de hey'et-i hâzıra-i vükelâ tarafından ta'kîb edilen hatt-ı hareketi tasvîb etmişlerdi. Yalnız baş müdde'î-i 'umûmî İsmâ'il Hakkı Bey sulh 'aleyhinde ve harb lehinde beyân-ı mütâla'ât eylemişti. Meclis-i fevka'l-'adenin kararı matbû'âta, Londra'da bulunan murahhaslarımızla süferâ-yı Osmâniyye'ye, Mısır fevka'l-'ade komiserliğine vilâyâta ve şehrimizde bulunan süferâ-yı ecnebiyyeye bildirilmişti. Oh nihâyet sulh yapılıyordu! İşte bu haberin intibâ'atıyla iyi bir gece geçireceğimi tahmîne hakkım vardı. Fakat meçhûl (...) hazırlığımız vardı, kendilerini yapıcı farz ettiren gaibler, yine yıkıcı yakıcı, öldürücü kahredici planlar; yine (...) söndüren vatani mahveden teşebbüsleri tasavvur ediyorlardı. Bilmem ne oldu ki ben bunun ma'nevî te'siri altında bütün geceyi buhranlar içinde geçirmiştim. Hâlâ yatağında bitâb ve bitüvân düşünüyorum. Sokaktan geçen müvezzi'in sesini işittim. Sabah... İkdâm... Yen Gazete... Hemen hizmetçiye koşturdum. Gazeteler geldi. Muhterem üstâd Diran Kelekyan Efendinin makalesinden başladım. Ne güzel, ne mâhirâne ne siyâsî bir lisân ile yazılmış, memleket için ne kadar nâfi' fikir ve mütâla'alar serd edilmişti. İngiltere ve Fransa'nın yabancı ellerin te'sîrâtına âlet olan eşhâsın bi'l-iltizâm ta'kîb ettikleri müthîş siyâsetin hâsıl ettiği Balkanlar Harbinde nihâyet Türkiye'ye yardım etmeye karar verdikleri, bu tarzda 'akd edilen sulhün nihâyet Türkiye'yi kurtarabileceğini isbât edecek delâ'ili îmâ ediyor, kabine için muvaffakiyyetler temennî eyliyordu. Yeni Gazete (Bekâ-yı devlet, sernüvişt millet)

ve daha sonra (millet ve hükümet) selevhâları altında iki mühim makâle neşretmiş, (Takvîmden Bir Yaprak) muharriri ne zarîfâne, ne nükteperdâzâne bir (Ak Sakallılar Hey'eti) vücûda getirmiş (Jön Türkler) le (İhtiyâr Türkler) arasında ne hoş bir mukâyese yapmıştı. Bütün gazeteler baştan aşağı birer ders-i hikmet veriyor, efkâr-ı 'umûmiyyede hem tercümân, hem rehber oluyordu.

Bütün bunları dikkatli dikkatli okudum sonra merhûm Zekî Beyin finalinden dolayı onbeş sene kürek cezasına mahkûm edilen sirozlu Çerkes Ahmed ve Mustafa Nâzım hakkındaki temîz i'lâmını gözden geçirdim ve artık rü'yâları unutmak için: "Hepsi boş... Hava ne olursa olsun Türkiye ufuklarında ümîd güneşleri parlayacak" dedim. Artık vücûdumda rehâvet, dimâğimde yorgunluk, kalmamıştı. Yatağımdan fırladım. İşime koştum. Tesâdüf ettiğim insanların sîmâlarında memnûniyyet ve ümîd izleri müşâhade ediyordum. İş, güç, kayd-ı ihtiyâc bana her şeyi unutturmuştu. Akşam oluyordu. Bir kıyâmettir koptu. Aman Allahım yine ne vardı. Bâb-ı 'Âlî basılmış. Vükelâ tabancalarla tehdîd olunuyormuş. Nâzım Paşa katledilmiş ve kâtil bir ecnebî sefârethânesinde ellerinin kanlarını yıkıyor, sefir sevincinden 'atiyyeler dağıtıyormuş. Pâdişâh mühr-i sadareti Kâmil Paşa'dan almış. Memleket karışmış... Şu olmuş! Bu olmuş! Neler olmuş! Bu yeni kabine bütün Rumeli'yi kurtaracakmış, neler olacakmış... Bir milyonmuş, muş, muş... Ben artık dalmış, kendimi kaybetmişim. Dilim tutulmuş, gözlerim kararmış. Hayatımın bundan sonrasını hiç tahattur edemiyorum. Ebedî bir dalgınlık, dâimî bir uyku içinde gibiyim... Rü'yâ mı, hakikât mi, kâbus mu?... Bilmem!.. Fakat galiba kâbus olacak... Kim bilir kaç, hafta kaç ay, kaç sene böyle kalmışım!... Kâbus...

Fakat bunda da insân bir şey duyar gibi oluyor, ancak inanmıyor. Ben bu kâbus içinde hissettim ki, görür gibi olduğum şeylerin hiç birine inanmıyorum ve inanmayacağım. Hayır inanılmaz, dünyada böyle şeyler olabileceği, böyle şeyler yapılabileceği ne 'akla gelir, ne hayâle, ne mantığa sığar ne ihtimâle. Hayır olamaz benim kâbus içinde duyduğum ve gördüğüm şeyler olmamıştır sanırım. Hayır olamaz... Zihnim almıyor. Olamaz.

Kaç seneden sonra bir öğleüstü kendimi toplar gibi oldum. Demek yaşıyormuşum! Demek... Öf dilim söylemeye varmıyor, zaten 'aklımı pek toplayamıyorum. Kâbustan kurtuldum, fakat te'sîri hâlâ bâkî, yine bir şeyler

görüyorum, duyuyorum. Tevfik Paşa kabine reisi, ‘Abdurrahman Paşa Mâliye Nâzırı, sonra şu, sonra bu... Yeni cem’iyyetler, yeni firkalar, inhilâller... Neler... Neler... Neler... Hatta yine sulh...

Evet bunlar artık kâbus değil galiba... Hayır kâbus olmamalı. Fakat ne?.. Nasıl şey?.. Evet ne? Sakın yine târîh, tekerrürden ‘ibâret olmasın... Yine evvelki sulh zamanındaki hâller vukû’a gelmesin... Yine...

Evet!... Evvelki kâbus idi. Bu da serâb olmasın.

MÛTÂREKE KOMİSYONU

Bir müddetten beri Bâb-ı ‘Âlî ’de in’ikâd etmekte olan Mütâreke Komisyonu Cum’a olmasına rağmen dün de Hâriciye Dâ’iresi’nde tarafeyn murahhasları hâzır olduğu halde ‘akd-i ictimâ’ ederek müzâkerâta devam eylemişlerdir.

İstihbârâtımıza göre dünkü ictimâ’da geçenlerde Galata’da tahaddüt eden bir harc keyfiyeti ile Makri Köy karakolunun işgaline ‘âid zâbita raporları kırâ’at edilmiş ve mütârekenin tamamı-i tatbîkine dâ’ir daha ba’zı mukarrerât ittihâz kılınmıştır.

ERMENİLERİN MÛTÂLEBÂTI

İtalyan ajansına (Lyon) dan iş’âr olunuyor:

Paris’te mütemekkin Ermeniler 16 Teşrîn-i Sâni’de Ardivaç Hanemyan’ın riyâseti altında ictimâ’ ederek bervech-i zeber mütâlebâtı Fransa ile müttefiklerine ‘arz etmeyi kararlaştırmışlardır.

1. Gerek Kafkasya ve gerek (...) Ermeni milletinin hukûkunun müttefiklerce resmen tanınarak Kafkasya Ordusu Meclis-i Millîsi ve Hükûmetiyle teşekkül etmiş olan Ermeni Cumhûriyyetinin serbest kalan havâlide müttehid ve müstakîl bir cumhûriyyet olarak telakkîsi;
2. Küçük ve Büyük Ermenistan’ın derhal müttefik ordularla Ermeni ‘askerleri tarafından işgâli;
3. Sûriye ve Cezîretü’l-‘Arab sahrâlarında sefâlet çekmekte olan yüzlerce ve binlerce Ermenilerin bu vaz’iyyetten halâsı;

4. Zûr ile tebdîl-i mezheb ettirilerek elyevm Kürd ve Türklerin nezdinde olan onbini mütecâviz kız ve çocukların i'âdesi için teşebbüsât-ı lâzımada bulunulması;
5. Kâtil ve cânîlerin bilhassa Enver, tal'at, Cemâl ve Cevdetlerin pençe-i 'adâlete teslimleri;
6. İcrâ edilen tahrîbât mukâbilinde Ermenilere tazmînât i'tâsı.

KADINLAR VE KADINLIK 'ÂLEMİNDE

BEYNE'L-MİLEL KADINLAR MECLİSİ- KADINLARIN HUKÛKU VE SULH Ü MÛSÂLEMETE TE'SİRİ- SELMA RIZÂ HANIMEFENDİ'NİN BİR MEKTÛBU- CEM'İYYET-İ AKVÂM VE CEM'İYYET-İ NİSVÂN

Kadıköy Fukarâperver Hanımlar Cem'iyet-i Muhteremesi'nin müdâfa'a-i vatan yolunda izhâr ettiği hayât-ı necîbe muhîtimizde in'ikâslar husûle getirdi. İstihlâk-i Millî Kadınlar Cem'iyeti, vatanın selâmeti uğrunda sâ'at, dakîka fevt etmeden bütün mevcûdiyyetiyle çalışmak kadın erkek her hamiyetli ferdin vazîfesi olduğunu takdîr etti. Gayret ve hamiyet meydanına atıldı.

Zamânın fevka'l-'ade nezâketini, hanımlarımız refik kalblerinde hissediyorlar. Memleketin ve milletin halâs ve necâtı için onlar da çalışmak istiyorlar.

Bütün milletler, cihân sulhünde, haklarını müdâfa'aya hâzırlanıyorlar. Hiç şüphe yok ki harbe girmiş ve girmemiş olan bütün milletlerin kadınları da, 'âlemin başka bir şekle girdiği, milletlerin mukadderâtı yeniden tanzîm olunduğu beşeriyetin şu mühim ânında, senelerden beri, mensûb oldukları milletlerin hey'et-i hâkimesine kabûl ve tasdîk ettirmek istedikleri haklarını müdâfa'a edecekler, kadınlar da, beşeriyette lâayık oldukları mevki'leri ihrâz edecekler.

Harbin bütün mesâibinden kadınlar ve kadınlık 'âlemi pek elîm bir surette müte'essir olmuştur.

Memleketimize bakalım, diğerk memleketleri de tasavvur ve tahayyül edelim. Milyonlarca kadınlar, kızlar, babalarını kocalarını, oğullarını, kardeşlerini zâyî' ettiler. Hayâtta istinâdgâhlarından mahrûm kaldılar. Sefâlete düştüler. Bu sefâlet ve perîşânı içinde niceleri mahv oldular. Kalanları dul, kimsesiz, yetim, bîçâre kaldılar!

Hanımlarımız memleketimizin bu ye's engiz hâlini görüyorlar. Hissediyorlar, bu ye's ve elemde 'alâkadâr bulunuyorlar.

Nasıl, bugün memleketimizde mevcûd olan firkalar hey'etler, cem'iyetler, vatan için, vatanın halâs ve selâmeti için, bize bir hakk-ı hayât verecek bir sulh ve müsâlemet için çırpınıyorlarsa kadınlarımız da, hanımlarımız da böyle...

Şimdiye kadar bizde hanımlarımız tarafından bir takım cem'iyetler teşkil olunmuştu:Te'âlî-i Nisvân Cem'iyeti, Müdâfa'â-i Hukuk-u Nisvân Cem'iyeti.. ve ilh. İstihlâk-i Millî Cem'iyet-i Muhteremesi'nin teşebbüsüne bütün cem'iyetlerin ve bütün kadınların iştirâk edeceğinde ve tevhîd-i âmâl eyleyeceğinde de şüphemiz yok.

Öyle zannediyoruz ki: Otuz senelik bir bermevcûdiyyet ve hayât sahibi olan Beyne'l-milel Kadınlar Meclisi-î 'Âlîsi de bugünlerde büyük bir fa'âliyyet içindedir.

Bu meclisten bir nebzecek bahsedelim: 1888'de te'sîs edilmiş olan Beyne'l-milel Kadınlar Meclisi, dünyadaki bütün milletlerin kadınlarını kadınlık nâmına iştirâk ve tevhîd-i mesa'î için teşekkül etmiştir.

Beş senede bir büyük bir kongre 'akd eder. Son kongrenin 1915'de Roma'da in'ikâdı mukarrer idi. Fakat ateş ve kanla dolu harb senesinde bunun in'ikâd edememiş olması melhûzdur.

Muhtelif târîhlerde, millî kadınlık teşkilâtı yapmış olan milletlerin nisvânı, Beyne'l-milel Kadınlar Meclisi-î 'Âlîsine dâhil olmuşlardı. Böylece Amerika, İngiltere ve İrlanda, Fransa, İtalya, Almanya, Avusturya, Macaristan, Felemenk, Belçika, İsviçre, İsveç, Norveç, Avustralya, Arjantin, Kanada, Danimarka hatta Yunanistan ve Bulgaristan kadınlar hey'eti millîyeleri Beyne'l-milel Kadınlar Meclisi-î 'Âlîsinde bir mevki' tutmuşlar, bu meclise dâhi olmuşlardı.

Bugünün ihtiyâc-ı 'âcil ve şeddine karşı hanımlarımız mevcûd olan ve teşekkül edecek bulunan cem'iyetleri arasında bir irtibât hâsıl ederek selâmet-i vatan için çalışmakla beraber, mademki 'asrî bir millet oluyoruz, Cem'iyet-i Akvâm'a bu saffetle, yeni teşkilâtla karışmak ve bu cem'iyet içinde mevki'mizi kazanmak ve tutmak istiyoruz; kadınlarımız da, Beyne'l-milel Kadınlar Meclisine dâhil olmak kâbiliyyetini iktisâb etmiş olduklarını isbât eylesinler.

Sekiz sene kadar evvel, zann ve tahmînimize göre Beyne'l-milel Kadınlar Meclisi Türk kadınlarının da bütün milel-i mütemeddine kadınlarıyla kadınlık nâmına iştirâke da'vet edilmiş olmalı...

O zaman, elyevm-i â'yân reîs-i muhteremi Ahmed Rızâ Beyefendi'nin hemşîre-i muhteremeleri Selmâ Rızâ Hanımefendi tarafından Meclis-i Nisvâna gönderilmiş olan mektup, bu meclisin 1910'da intişâr eden mecmu'asında ve şu sûrettedir:

İ'tirâfa mecbûrum ki Türk kadınları için samîmâne muvâcehe-i 'ammede hakkıyla himâyelerini te'mînen mevcûd kânûnların bilâ istisnâ tatbîkine isteyecek ve maddî ve ma'nevî te'âlîlerini düşünmeye cesâret edecek zaman henüz gelmemiştir. Bu hâl hazîndir, fakat be's engîz değildir. Bugün mütefekkir olan Türk kadını- hamd olsun ki mütefekkir kadınlarımızın 'adedi çoktur- vazîfe-i ictimâ'iyyesini müdriktir, hissiyât-ı vatanperverâne ve insâniyetkârânesi intibâhdadır. Ancak, Türk kadınları hakkında revâ gördükleri ve tatbîkinde devâm ettikleri tedâbir-i şedîdeden muhterizdirler. 'Adâlet istemek için sidâllerini yükseltemiyorlar, eğer serbest bırakılsalar kendi kendilerinin mukadderâtını tanzîme kâdir bulduklarını gösteremiyorlar. Bana öyle geliyor ki bu sükût ihtiyâtkârâne bir harekettir. Memlekette efkâr-ı hürriyetperverâne birleşinceye kadar bu sükût mecbûrîdir.

Türkiye'de iki seneden beri ref' olunan mâni'aları, geçilen yolları yakından görmüş olanlar daha iyi bir istikbâlden ümîdvâr oluyorlar. Bütün Türk kadınları bu istikbâle nehbândırlar ve bu istikbâl onların halâskârı olacaktır.

Âtîye intizâren şimdiye kadar zâyî' edilen zamanı tazmîn için ne mümkün ise bunu yapıyorlar, aralarında gruplar, cem'iyetler teşkîl ediyorlar. Kızların tahsîline, yeni fikirlerin intişârına çalışıyorlar.

Selmâ Rızâ

Ey muhterem hânımefendiler! Selmâ Hanımefendinin bahs ettiği zaman sizin için henüz gelmedi mi? Gerek vatanınızın selâmeti, gerek Osmânlı kadınlığının te'âlîsi için seslerini çıkarmak, yükseltmek için daha ne bekliyorsunuz? Artık mecbûrî sükûtunuzu terk ile hem kendiniz için hakk ve 'adâlet, hem de vatanınız ve ma'iyetiniz için necât ve selâmet isteyecek ân bu ân değil mi? Cem'iyet-i

Akvâm'da milletinizin ve memleketinizin pür ü kâr ve istiklâl bir mevki' sâhibi olmasına çalışacaksınız! Beyne'l-milel Cem'iyet-i Nisvânda da bir mevki' işgâl edecek kudret ve kâbiliyyet sâhibi olduğunuzu göstermeyecek misiniz?

TEŞEKKÜR

İnşârını tebrîk lütfunda bulunan rüfekâ-yı kirâmına (Yeni Gazete) teşekkürler eder.

AVRUPA'DAKİ TALEBEMİZ

Almanya'da Avusturya'da bulunan talebemizin pek ziyâde müşkilât çekmekte oldukları haber alınmakta idi. Bu kere haber aldığımızı göre Avrupa'daki talebelerin emr-i i'âşe veistirâhatleri taht- te'mîne alınmıştır. Mart ayına kadar olan tahsîsâtın kâffesi gönderildiği gibi hey'et-i takşîşiye müdürü Haydar Bey'e de ayrıca ikibin lira irsâl edilmiştir. Bu para talebenin ihtiyâcâtına sarf edilecektir.

DÜNKÜ HARİK

Dün Kadıköy'de rıhtım üzerinde Eski Karakol sokağında bir harik zuhûr etmiş ve suyun fîkdânından dolayı etrafa sirâyete altı dükkân muhterik olduğu hâlde söndürülmüştür.

AVUSTURYA GEMİLERİNİN ZABTI

Roma 28 (M.A.) –İtalya filosu Sebeniko(?) limanında 60 kadar Avusturya ticâret gemisini müsâdere etmiştir.

AMERİKA'NIN SULH KONFERANSINDA VAZ'İYYETİ

Washington 29 (M.A.)- İki üç gün zarfında Mr. Wilson ile diğer hükûmet a'zâsı beyninde bir konferans 'akd olunacaktır. Bu ictimâ'da, sulh konferansında münâkaşa edilecek mesâ'il ile sâbık Alman İmparatoruna karşı itihâz olunacak hareket tezekkür olunacaktır.

ALMANYA’NIN ABLUKASI

Londra 29 (M.A.)- Kopenhag’dan çekilen telgraflara cevâben Almanya’ya vaz’ olunan âblukanın yakın zamanda ref’ olunacağı bildirilmiştir. Bu haberin işâ’ât kabîlinden olduğu ve mütâreke maddelerinin kat’î bir mâhiyyette bulunduğu ihbârât-ı resmiyyedendir.

KLAMANSO LONDRA’DA

Londra 29 (M.A.)- Önümüzdeki Pazar günü Mösyö Klamanso’nun Londra’ya muvâsalatına intizâr olunuyor.

WILSON’IN NUTKU

Lyon 28 (M.A.)- Fransa’nın Amerika sefârethâsında Fransız kıta’âtının (Strasborg)’a duhûlü şerefine Çarşamba günü Fransız sefiri Züsterand ile refikası tarafından verilen müsâmerede Mösyö Wilson da hâzır bulunmuş ve bu vesîle ile sefir ile Reîs-i Cumhûr arasında ref’-i akdâh edilerek nutuklar te’âmülü edilmiştir. Sefir Mösyö Züsterand’ın Fransa için fevka’l-‘ade bâdî-yi sürûr-u ahvâl müdâhilinde Reîs-i Cumhûru kabûlünden dolayı izhâr-ı memnûniyyet eylemesi üzerine Mösyö Wilson bervech-i âtî mukâbelede bulunmuştur: Alsas Loren mes’elesini benim için dâ’imâ pek mühim bir meşgale teşkîl etmiştir. Alsas Loren Fransa’dan alındığı zaman ben çocuk idim ve bu hengâm-ı sabâvetimde en ‘amîk te’sîrâtı hisseylediğimi derhâtır eyliyorum. Bugün benim de iştirâkime reşîde-i hâm olan bir emr-i mu’azzamın netâyicinden olarak Fransa’ya kendi vilâyetlerinin i’âde edildiğini düşünmekle hakikî bir meserret hissediyorum. Müte’âkiben Reîs-i Cumhûr bugün birçok münâkaşâta sû’aller irâdına bâ’is olan Cem’iyyet-i Akvâm mes’elesine temâs ederek bu husûsta pek müfid bervech-i âtî îzâhâtta bulunmuştur: Ben Cem’iyyet-i Akvâm’ı şu sâ’atte muzaffer devletler arasında mevcûd olduğu gibi sevk-i derece-i müttehid ve ‘afif bir cem’iyyet, kendisine karşı istibdâd kuvveti galiba edemeyecek ve mugâyir-i kânûn harekâta dâ’imâ bir hâil teşkîl edecek bir cem’iyyet şeklinde telakkî ediyorum. Bunu müte’âkib Mösyö Wilson Alsas Loren ve Alsas Loren’in ümrân ve sa’âdeti şerefine ref’-i ikdâh eylemiştir.

FRANSIZ MÜZİKASI

Fransız ‘askerî müzikası Pazar günleri zevâlî sâ’at üçte Taksîm Bahçesinde terennümsâz olacaktır.

SON HABERLER

SURİYE’DE NÜMÂYİŞLER

Lyon 28 Teşrîn-i Sâni (A.E.)- Fransa komiseri (...) vürûdundan haberdâr olunca Lübnân’da (...) ahâlîsi karşı çıkararak nümâyîş yapmışlardır. Mösyö (...) teşkîl olunan âlâya iştirâk etmiştir. Eşrâf memleket ile İngiliz ve ‘Arab süvârileri bu âlayı ta’kîb eylemiştir. Her tarafta tâk-ı zaferler yapılmış, fevka’l-‘ade alkışlar vuku’ bulmuştur.

Ahâli komiserin arabasından âtları çıkarıp kendileri çekmişler, (...) etmişlerdir. Bütün firkalar rü’esâsı Fransa’ya muhabbetlerini ve Fransa himâyetinde yaşamak arzularını izhâr eylemişlerdir, ... , 25 kişi (...) mâtem libâslarını çıkararak Fransa mümessilini alkışlamaları ve ‘asırlardan sonra, halâsları için nümâyîş yapmaları (...) muhteşem olmuştur.

EMÎR FAYSAL FRANSA’DA

İtalyan ajansının Marsilya’dan Lyon tarîkiyle vuku’ bulan istihbârâtına göre Hicâz Kralının oğlu Emîr Faysal Salı günü Klokster nâmındaki İngiliz kruvazörüyle Marsilya’ya muvâsalat etmiş ve Reîs- i Cumhûr nâmına murahhas Emanuel Bertran ile Mösyö Pişon ve Mösyö Klamanso tarafından gelen murahhaslarla, Harbiye Nâzırı tarafından istikbâl olunmuştur. Emîr Faysal yevm-i mezkûrda şehrin bi’l-‘umûm sivil ve ‘asker erkânını kabûl eylemiştir. Müşârunileyh, Fransa’nın başlıca şehirlerini ziyâret etmek niyetindedir.

Marsilya 29 (M.A.)- Hicâz Kralının oğlu Emîr Faysal Çarşamba günü Marsilya’nın liman müessesât-ı sanâ’iyyesini yegân yegân ziyâret etmiştir. Üzerinde ta’mîre çekilen gemiler bulunan kızaklar müşâruileyhi bi’l-hassa ‘alâkadâr etmiştir. Emîr resmî ziyâretleri ba’de’l-kabûl sür’at katarıyla Lyon’a azîmet eylemiştir.

İ'ÂŞE MES'ELESİ

Lyon 28(M.A.)- Mösyö Hover Londra'dan müfâratından evvel bîtaraf ve düşman memleketler usûl-i i'âşesi hakkında Lord Roding ve Mösyö Andre Tardio ile uzun uzadıya görüşmüş olan mü'telifin i'âşe komitesi reîsi Sör Mebhongi(?) ile de mülâkât eylemiştir. Bu müzâkerât neticesinde bu müşkil mes'elenin bir sûret-i hille-i iktirân edeceği ümîd edilmektedir.

KRAL GEORGE VE FRANSIZ MATBÛ'ÂTI

Londra 27 (M.A.)- Kral George refâkatinde Prens Dügal ve Prens Âlber olduğu halde Paris'e 'azimet etmek üzere Londra'yı terk etmiştir. Müşârunileyh Victoria istasyonunda bir cemm-i gafîr tarafından selâmlanmıştır. Paris'te münteşir "Manen" Gazetesi müttefik memleketler hükümdârânına yapılacak âsâr-ı tekrîmâtın şimdiye kadar gösterilen takdîrlerin pek fevkinde olacağını beyân ve sözüne bervech-i âtî devâm ediyor: Kral George hükûmetini müdâfa'a için yedi milyon inandan ziyâde bir kuvvet çıkararak bir milletin hükümdârıdır. Müşârunileyh, pek mâhir bir bahriye kumandânıydı. Kendisi olmasa idi, harb belki ilk haftalarında kaybedilebilirdi. İngiliz Bahriyesi dört sene mütemâdiyen tahte'l-bahrlerin gizli hücumuna karşı pek mün'asır bir mücâdelede bulundu e cihân denizlerinde i'tilâfın tevfiik-i bahriyesini muhâfaza etti. Hohenzolenleri ihtirâsını celb eden büyük donanmaya vakûr 'askerler hürmetkârâne 'arz-ı hizmet ettiler.

Her hâl ü kârda ve bu gul-âne mücâdelenin her safhâsında İngiliz ordusu sâkin ve sâkıt sâhillerimizde gayret-i kahramânânesini gösterdi. Bize, sayısız insan, esliha, erzâk ve cephâne göndererek, büyük hesâb-ı cârîler açarak, ömür tedârik ederek ve düşman tehdidi altında olan sâhillerimize Amerika 'askerinin ihrâcına müsâ'ade ederek mu'âvetette bulundular.

Şimdi, her iki millet, kardeşâne arzûlarının husûl bulduğunu görerek elele gerek metânet-i ma'neviyye ve gerek menâbi'-i maddiyelerinin teksîrinden müşterek-i mesâ'î ibrâz edebilirler.

Londra 27(M.A.)- Paris'te münteşir "Golva" Gazetesi İngiltere Kralı George ve mahdûmunun Fransa'yı ziyâretinden bahs ile İngiltere hakkında pek samîmî beyânât ihtirâmkârânede bulunarak bervech-i âtî idâre-i kelâm ediyor: "Muhterem

misâfirlerimizi şevk ve sürûrla alkışlarken bu ziyâretin dört sene zarfında Fransa'ya gösterilen dostluk ve 'âlicenâblığın pek cellî bir tezâhürü olduğunu kaydetmek isteriz. Diğer müttefiklerimiz tarafından gördüğümüz mu'âvenetin kıymet ve ehemmiyyetini küçültmeksizin İngiltere'nin en vâsi' ve metîn silah arkadaşlığına medyûn-ı şükrânız. İngiltere'nin ve bizim 'askerlerimizin mu'âveneti olmamış olsaydı, müttefiklerimiz pek boş yere kan dökeceklerdi.

Mezkûr gazete İngiltere donanmasının kahramânâne harekâtı hakkında bunları söyledikten sonra İngiltere hükûmetinin bir ân vuku' bulan mu'âvenetine bundan daha âzamî medyun-u şükrânız diyor ve devâm ediyor.”

“İngiltere, beş milyonluk bir ordu ile Fransa ve İtalya için kendi mevcûdundan fedâkârlık yaparak mevâd-ı ibtidâ'iyeyi havî binlerce erzâk ve mühimmât depoları vücûda getirdiler. Cezîretü'l-'Arab, Filistin, Makedonya, İtalya, Sibirya, Şimâl-i Rusya, Kafkasya ve Afrika'daki Alman müstemlekelerinde muzafferâne harb ederek oraları işgâl etti. Fransa'dan ikiyüz kilometre uzakta düşmanı Fransa arazisinden tard etmek için kavî ve devâmlı mücâhedelerde bulundu. Bu mesâ'î, aynı zamanda İngiltere ahâliyyesinin hâricî i'tibârını yükseltti.

Harbe, İngiltere'nin iştirâki için isti'mâl-i nüfûz eden Kral Hazretlerine beyân-ı hoş âmedî eyler ve bu ziyâretin Fransa ile cârî olan ittfâkın tamamıyla muhâfaza edileceğine bir delil olduğundan dolayı ayrıca beyân-ı memnûniyyet ederiz.”

ÇEKLERİN BİR TELGAFI

Lyon 29 (M.A.)- Çek Hâriciye Nâzırı Sırp nâib hükûmeti Prens Aleksandr'a âtîde mûnderic telgrafı keşîde etmiştir. Bizi müstakbel-i mücâdelâtta müttehid kalmaya icbâr eden düşman dâ'imâ karşımızdadır. Zât-ı fehâmet-penâhîlerine göre her Çekoslovak'ı mes'ûd ve müftehîr eden Sırp, Hırvat, Sloven milletinin ittihâd ve istiklâli dolayısıyla 'arz-ı ta'zîmât ve beyân-ı tebrikât eylerim. Çekoslovakların te'âvün ve muhâdenet esâsına mebnî bir Slav siyâseti lehinde iki milletin iştirâk-i mesâ'îsine ittihâd ile müstağrık-ı şeref ve sa'âdet olduğuna i'timâd buyurmanızı te'mîn ile kesb-i şeref eylerim.

MES'ÛLİYYET-İ HARB

Lyon 29 (M.A.)- Lerhofled tarafından Paris'te yazılan raporun neşri bütün Almanya'da bâ'is-i heyecân olmuştur. Mes'ûliyyet-i harbi gayr-i kâbil (...) bir sûrette Almanya'ya tahmîl eden bu raporun ehemmiyyetini herkes takdîr etmektedir. Fi'l-vâki' burjuvaların vâsita-i neşr-i efkârı olan gazeteler Bavyera deparmanının izhâr ettiği hakâyıkı tenkîde teşebbüs ediyorlarsa da bunların izâhatı bile ba'zı acı ifâdâtı muhtevîdir. Sosyâlist ve bi'l-hassa müferrit sosyâlist matbû'ât izhâr-ı hiddete sermest bir cereyân vermekte hatta derhâl bir mahkeme-i ihtilâliyye teşkîl ederek en başta baba oğul Hohenzolenler olmak üzere harbe sebebiyet verenlerin derhâl icrâ-yı muhâkemesini (...) bilâ ifâte-i vakt tevkîflerini talep etmektedir.

Monihor Post Gazetesi sâbık Londra sefiri Lihnofseki ile grub fabrikaları müdür-i sâbıkı Mohle'nin ifşâ'âtından bahs ettikten sonra 1918 Martında ya'ni birkaç ay mukaddem Fon Payer Rayheştağ komisyonunda Prens Lihnofseki ile Mühlen'i vatan hâinliği ile ithâm ettiğini tahattur ettirmektedir. Hâlbuki Derhofled'in raporu bu iki zâtı Alman rüesâ-yı hükûmeti aleyhlerindeki inhâmatı te'bîd etmektedir. Monihor Post bu harb müsebbibleri dîvânı 'âlîye ne vakit sevk edileceklerdir: Su'âlini îrâd ederek makalesine nihâyet veriyor. Forureç Gazetesinin bu mülâhazası şâyân-ı dikkattir. Avusturya ültimatomundan Almanya'nın da haberdâr olmadığı söyleniyor. Yalan hakîkatte Viyana'yı tahrîk eden Berlin idi. İmparator Giyom beyânnâmesinde düşmanı hâl-i sulhde iken (...) etti diyor bu da yalan!

İKİ ÜÇ SATIRLIK

Avusturya ve Macaristan sefiri Marki Pallaviç refâkatinde bi'l-'umûm sefâret erkânı olduğu hâlde (...) mahsûs ile bugün şehrimizden mufârat eyleyecektir.

*Ahîren şehrimize muvâsalat eylemiş (...) mümessil-i siyâsiyyesi Mösyö Aleksandr ve (...) İngiliz, Fransız ve İtalyan komiserini (...) mülâkat eyledikten sonra Felemenk ve İspanya sefirini ziyâret etmiştir.

*Ziyâfet- Şehrimizdeki Yunan Amirali (...) Âverof(?) Zirhlısında Yunan mu'teberâtı şerefine bir ziyâfet keşîde eyleyecektir.

*Tramvây Kazâsı- Dün akşamüzeri Pera Palas Oteli karşısındaki antikacı dükkânının sâhibi Mois'i bir tramvây arabası çiğneyerek telef eylemiştir.

*Yalan İmiş- Şehrimize Yunan ‘asâkirinin kat’iyyen geleceği tahkîkât-ı ahîremizden müstebân olmuştur.

*Muhâberât-ı Telgrâfiyye- Türkiye Yunanistan arasında muhâberât-ı telgrâfiyyenin te’minî için geceli gündüzlü sarf-ı mesâ’î edilmektedir.

Liman Havâdisi:

İki İngiliz torpido kruvazörü Marmara’dan limanımıza gelmişlerdir.

*Bir Fransız bir İngiliz torpidosu Bahr-i Siyâh’dan gelmişlerdir.

*Bir Fransız nakliye sefinesi Bahr-i Siyâha gitmiştir.

*İki nakliye sefinesi dün Marmara’dan limanımıza gelmişlerdir.

*Ukrayna bandıralı Tiğri Vapuru Pazar günü Alman, Avusturya teb’asını hamlen Köstence’ye hareket eyleyecektir.

KÖMÜR

*Giresun Vapuru hamulesiyle Bahr-i Siyâh’tan limanımıza gelmiştir.

FRANSIZ ‘ASKERÎ MÜZİKASI KONSERİ

Fransa’nın 84 üncü Piyâde Âlâyı müzikası Kânûn-i Evvelin birine müsâdif Pazar günü Taksîm Bahçesinde bir konser verecektir. Program:

1. Bâri Belfor- (Defile)
2. Dans-ı Hungarvaz
3. 14 üncü Piyâde Âlayının resmî geçit marşı
4. Bale Dolasors
5. Piyero Puset
6. Sambermoz (Defile)

Müdür-i Mes’ûl: Doktor Nûrî Bekir

2. 1566 (2) Numaralı Yeni Gazete'nin Transkripsiyonu

YENİ GAZETE

28 Safer 1337 Pazar – 1 Kânûn-i Evvel 1334/1918

Onbirinci Sene – Numro 2 - 1566

HEPİMİZİN VAZİFESİ

İnsân kelime ve ta'bîr bulamadığı için (nâzik zamanda) diyor, yoksa geçirdiğimiz zamanın ehemmiyet, vehâmet ve hatta dehşet ve tehlikesi (nâzik kelimesinin ma'nâsına nisbetle hiç kalır) emîniz ki hakkıyla tasvîri mümkün olmayan bu hâli, ahâlimizin bir mühim kısmı takdîr etmekte, hatta bunu tavır ve vaz'iyetleri, fi'l ve hareketleriyle isbât eylemektedirler. Fakat diğer kısmı?... Bu sû'âlin cevâbını pek uzun terddüdlerle verebileceğiz.

Bizim gördüğümüze işittiğimize ve bildiğimize göre bu ikinci kısmı da, ancak iki kısma ayırarak ve bunların hâl ü va'zını oynamak istedikleri rolleri nazar-ı dikkate alarak ona göre bir hüküm vermek lâzım gelir. Bizde de her memlekette olduğu gibi câhiller, tecrübesizler, başı ateşliler, husûsiyle sâde diller yok değildir. Bunlar iyi ile kötüyü temyîz ve idrâke muvaffak olamadıkları için kendilerini iğfâl etmek isteyenlere pek çabuk aldanırlar, bir kıvılcım üstüne düşen samân parçaları gibi gayet çabuk ateş alırlar, kibrit gibi hemen parlarlar, kendilerinin yanıp kavrulacağını hiç hesâb etmezler, hele kendileri şöyle dursun yanındakilerini de yakıp kavuracaklarını ve memleketi baştanbaşa tutuşturacak yangınlara sebep olacaklarını hâtıra bile getirmezler. Hakikî düşmanların hâriçte değil, dâhilde olduğunu ve kendi menfa'atları ve ihtirâsları uğrunda memleketi mahvetmek için çalışanların yabancı değil yerli bulunduğunu hiç düşünmez ve bilmek bile istemezler.

Diğer bir sınıf ta işte bu zavallı sâf derûn ve 'âkil insânları kandırıp, aldatıp, âteşe atıp memleketi tutuşturmaya çalışanlardır ki bunların da maksadları âşikârdır! Hep hırs ve menfa'at!... Hep hırs ve menfa'at!... İşte bu iki sınıf halk bugün en mühim tehlikesini teşkîl ediyor. Yan yana gelen âteşle barut gibi! Mümkün olsa bunların sâdedil kısmını şeytanet yapanların dâmm-ı iğfâlinde kurtarmak için harflerle, harb zamanı "câsûslardan kendinizi sakınınız" diye 'askere hitâben yapıldığı gibi yaftalar tertîb ve tab' ettirilip bütün sokaklara yapıştırılmalı. Her vâsita

ile bu bîcârelerin yakasını o müfsidlerin elinden kurtarmalıdır. ‘Aynı zamanda bu vazîfe ile matbû’atımız da tamâmen ‘alâkadârdır.

Evet müfsidlerden, erbâb- ı şeytanetten tam sakınmak zamanıdır. Bunlar rollerini o kadar mâhirâne oynuyorlar, aramıza öyle şekillerde, öyle kisvelerle, öyle tavırlarla o derece sûret-i hakktan görünerek sokuluyorlar ki bunların maksadlarını keşfetmek herkesin kârı değildir. Ba’zen bize “el ele verelim” derler, ba’zen “şimdi sükût edelim, sonra hesâplara bakarız” derler, daha sonra “bağırıp çağıralım” diye nasîhat ederler, diğer bir gün “şuna, buna çatalım” diye teşvîkâta başlarlar, ba’zen mütefennin, ba’zen ‘âlim, ba’zen ‘ilm-i ihlâk veya terbiye mütehassısı, ba’zen büyük bir gazeteci gibi, ba’zen hakikî bir vatanperver, ba’zen âteşnâk bir hatîb, kâh kâh sükûtî, ara sıra velûleci görünerek zamana, zemîne göre değişerek, yedi dereden su getirerek bizleri kandırmak isterler, ekseriyâ muvaffak da olurlar. Şimdi bir başka moda da var. Mütâreke ahkâmı doğru yapılmıyor imiş, sulh için hazırlık yok imiş ilh... gibi sırf hükûmete te’alluk eden pek nâzik işlere fuzûlî müdâhale... İşte bunda da nice gizli maksadlar var. Umûr-u hâriciyyeyi dünyanın her yerinde, hatta en medenî ve müterakkî memleketlerde tamamen hükûmete bırakırlar. Umûr-u dahiliyyeye ahâlîde – vazîfenin derecâtına göre- müdâhale edebilir. Nitekim efkâr-ı ‘umûmiyyeye tercümân olan gazeteler ki- Avrupa’da tamâmen böyledir- umûr-u Hâriciyye ve siyâsiyye hakkında müttehid bir meslek ittihâz eyledikleri hâlde umûr-u dâhiliyyede istedikleri gibi, kendi prensiplerine göre hareket edenler, hükûmeti ba’zen takdîr, ba’zen tenkîd ederler, hatta ba’zı mühim mes’elede kıyâmetler koparırlar. Halk ise, kısım kısım fırka fırka bu gazetelerin arkasındadır.

Farazâ memleketimizde, geçen harb bâdiresinde cürm, cinâyet irtikâb edenler, ihtikâra sapıp borç ile yaşayan aç bir milletin yarasını hatta yiyecek ekmeğini çalan alçaklar bir ân evvel cezâsını görmeli, bunlar her şeyden evvel en seri’ vâsıtalarla ve zamanın icâbâtına göre ‘adâletin pençesine teslim edilmeli diye bütün gazeteler sesleri çıktığı kadar haykırır ve ahâlî buna tamâmen iştirâk ederse bunlar yerden göğe kadar haklıdır ve dünyanın her medenî memleketinde aynı hâlde karşı milletin hakkını âvâz âvâz haykırıp istemesi bir vazîfe olarak telakkî edilir. Kimse onları bu hakkından mani’ edemez. Çünkü ancak bu sâyede bir memleket hâl-i tabî’îye girebilir, tereddülden, şüphelerden kurtulur. Günâhkâr ile ma’sûm anlaşılır. Ve

artık işler yolunda gitmeye başlar. Husûsiyle bizi buna pek çok, pek büyük ihtiyacımız var.

Hâlbuki erbâb-ı şeytanet, sâde dillere bu doğru yolu gösterecek değil. Â... Onlar bi'l-akis bizi uçuruma sürüklemeye kendi cânlarını mâllarını kurtarmak, kendi istediklerine vâsıl olmak için elden geldiği kadar memleketi mahve çalışıyorlar. Artık gözümüzü açalım. Gaflet zamanında değiliz. “Bizi aldattılar” demekle kendimizi kurtaramayız. Kendimiz şöyle dursun! Vatani kurtarmak hepimizin en birinci vazîfemiz değil mi? Bunu ancak aldanmamakla iyiyi ve kötüyü hakkıyla düşünüp anlamakla ve en doğrusu artık uyumamakla, düşmanlarımızın kimler olduğunu hakkıyla nazar-ı dikkate almakla îfâ edebiliriz. Yoksa son nedâmet para etmez.

‘Âynı zamanda hükûmet de vazîfesini hakkıyla îfâyâ başlamalıdır. Umûr-u Hâriciyye hakkında hiç diyeceğimiz yok. Fakat memleketi hâl-i tabî’îye ircâ’ için her şeyden evvel dâhilî düşmanları temizlemek çâresine bakmalı ve bunu için icrâ’âtına bir ân evvel- yukarıda dediğimiz gibi- zamanın îcâbâtına göre mücrimleri sür’at ve kat’iyyetle pençe-i ‘adâlete verip cezâlandırmak, ma’sûmları kurtarmak, memleketin evlâdı arasında- şimdi ba’zılarının düşündüğü gibi- pamuk ipliğiyle değil hakikî ve kavî bir râbita-i muhâdenet hâsıl etmek sûretiyle başlamalıdır.

Eğer bu, bir ân evvel yapılmaz ise her tehlikeye mümkün ve melhûz nazariyle bakmak gayet tabî’idir. Ahâlinin de hükûmetin de vazîfesini düşünmek zamanı geldi, hatta geçiyor. Sonra nedâmetle başımızı dövmeyelim.

‘Abdullah Zühdi

MATBÛ’ÂTIMIZIN HÂLİ

Kimi görseniz, sokakta, salonda, bizim sohbette, meclis-i meşverette, üst veya alt perdeden, mülâyim şedîd, nâzik veya (...) şu sözü işitiyorsunuz!

- Bu gazetelerin hâli ne? Nedir bu şetûm ve küfriyyât, nedir bu çirkin şahsiyyât!..

Bir gazeteci bile gazeteciler mahfilinde şöyle demiş:

Kardeşler, meslekdâşlar... Memleketin hâli beni dilhûn ediyor, te’esürlere, heyecânlara düşürüyor. Acaba daha ne göreceğim, ne işiteceğim, diye dâ’imâ yüreğim pür helecân... çarpıyor. Fakat hatta ahvâl-i ‘umûmiyyenin fevkinde beni

korkutan, ürküten nedir bilir misiniz? Ah acaba sabahleyin gazetelerde neler görüp okuyacağım endişesi!..

Matbû'ât efkâr u hissiyât-ı 'umûmiyyenin tercümânı, bir âyine-i in'ikâsı olacak... Kime isterseniz sorun. Hiç de böyle değil... Sanki gazeteler bir dev âyinesine dönmüş gibi elini bir gazeteyi alan, kendi şekl-i hüsn ü fikrini bir u'cûbe-i hilkate dönmüş görüyor, irkiliyor.

“Ah nedir, bu gazetelerin hâli!...” diyenlerin kümeler, bölükler, tabûrlar teşkil etmesi de bu irkintiyi, bu ürküntüyü gösteriyor.

TÜRKİYE VE İSTANBUL HAKKINDA İNGİLTERE HARİCİYYE MÜSTEŞÂRI LORD ROBERT SESİL'İN BEYÂNATI MÜNÂSEBETİYLE

Sulh konferansının in'ikâdı arkasında İngiliz Hariciye Müsteşârı memleketimiz ve Ermenilerle İstanbul hakkında mühim beyânatta bulunmuştur. Dünkü nüshâmızda okunduğu üzere bu sözler hakkımızda âğır fıkraları muhtevîdir İstanbul'a gelince İngiliz Hâriciyye Müsteşârı, 'âkıbeti hakkında:

“Nüfûs i'tibâriyle Türk olan İstanbul'un 'âkıbetini sulh konferansı ta'yîn edecektir.” demiştir. Bu sözdeki ince bir îmâ ile İngiliz Hâriciyye Müsteşârı İstanbul'un yine Türk kalacağı muhakkak olduğunu anlatmak istemiştir. Vâkı'â, İngiltere Hâriciyye Müsteşârı Ermeniler 'aleyhinde irtikâb olunan mezâlim hakkında pek şiddetli davranıyor: Zannederiz ki bu mezâlimi irtikâb eden hükûmet me'mûrları hakkında içimizden 'aklı başında olanlar da böyle diyor. Ancak Lord Robert Sesil'in: “Türkler henüz ders-i ibret almadılar. Eski ta'allül politikalarına devam etmeye çalışıyorlar.” diyor ki nazar-ı dikkat ve intibâhımızı açması lâzım gelen mühim noktadır; bu noktayı bi'l-hassa matbû'âtımız nazar-ı te'emmüle almalıdır. Ne yapıldıysa yapıldı. Bunların fâ'illeri cezâ görsün Fakat Türkler hâlâ akıllarını başlarına almıyorlar, dedirtmemiz bize en zarâr verecek bir hâldir.

NEW YORK LİMANI MÜDHİLİNDE, CİHÂNI TENVİR EDEN ÂBİDE-İ HÜRRİYET

Fransız 'irfânı, vaktiyle, Amerika'nın istiklâlini tebcîlen, Amerika'dan doğan nûr-i hürriyetin bütün cihâna şa'sa'a bâr olacağını tahmînen, Amerika'ya, “cihânı

tenvîr eden Âbide-i Hürriyet” nâmiyla bir mu’azzam heykel ihdâ etmiş, bu heykel New York limanının müdhiline rekz olunmuş idi.

Fransa’nın Amerika’ya bu cemîle ve hediyesi ne kadar ma’nîdâr olduğunu şimdi anlıyoruz; çünkü bütün akvâm ve milel nûr-i hürriyeti bugün Amerika’dan bekliyor değil mi?

***

Matbû’ât, efkâr u hissiyât-ı ‘umûmiyenin nâzım ise, bir kere gazetelerimizde âhenge bakalım, bir de bu âhenk ile ya’ni bu âhenksizlikle, afkâra, hissiyâta nasıl nâzımlık edebileceğini düşünelim... Bu kadar ‘acîb ve garîb sadalar, böyle birbirini tutmaz notlar öyle bir çığlığa döner ki, dönüyor ki buna kulak tahammül etmez.

Nerede kaldı ki kalbe, rûha, fikre, hisse te’sîr edebilsin de kalbe teslît, rûha biraz ümîd ve inşirâh, fikre doğru bir istikâmet, hisse ihtirâsdan âzâde bir nezâhet verebilsin!..

Herkesten, hükûmetten, firkalardan, cem’iyyetlerden, hey’etlerden, bunların yapılmak istenilen enmûzecelelerinden evvel biz matbû’âttakdir etsek ki bugünkü vazîfemiz, her türlü ihtirâsâtın fevkindedir, fırtınaya tutulan, mühîb dalgalar üstünde çalkalanan, torpil tarlaları, kayalıklar arasından geçen gemimizi selâmet limanına eriştirmektir.

Niçin düşünmüyoruz: ‘Acaba 93 Kânûn-i Esâsî’sinden sonra, ‘Abdülhamîd Hân’ın tedrîcen istibdâda doğru gitmesinde, o vakit ki matbû’âtın şemâtetini yaygarası ihtlâfâtı da bir sebep teşkîl etmedi mi? 31 Mart Hâdisesi’nde başka müsebbibler aramadan matbû’âtın te’sîri göze çarpmadı mı?

İttihâd ve Terakkî Hükûmeti, sapmış olduğu girîve-i istibdâda en evvel matbû’âtın şemâtetini kesmeye başlamakla başlamadı mı? Matbû’âtı tamamiyle susturduktan, zincîrledikten sonra yaptığını yapmadı mı?

Bugün matbû’ât hür ve serbest! Ne Pâdişâh ve ne de Hükûmet matbû’âtı bağlayıp istibdâda doğru yürümeyi düşünür, ne de bunu düşünebilir... Yalnız matbû’âta düşmez mi ki “Azim ve vakâr ile âhenk ile yürüyemedim... Nice elîm hâdiselerde, mü’essir oldum. Fakat bugün vatanın selâmeti gâyesi karşısında, hatt-ı hareketimi tanzîm edememekle büyük mahzûrlara, tehlikelere meydân vermeye sebep olursam vicdânım bana ne diyecek?” diye düşünsün. (Yeni Gazete)

MA'ÂŞ

Her nev' şâyi'âlar gibi hazînenin mezâyıkası sebebiyle ma'âş verilemeyeceği yolunda da ortaya bir rivâyet çıkarılmıştır. Bu da bir takım rivâyetler gibi doğru değildir. Birkaç güne kadar ma'âş-ı 'umûmî tevzî'âtına başlanacaktır.

*Mülkiye ve 'askeriye eytâm ve arâmlıyla mütekâ'idîn ve ma'zûlîn-i Mülkiye ve 'ilmiyyenin Teşrîn-i Sâni ma'âşlarının i'tâsına 3 Kânûn-i Evvel 334 Salı günü erkeklere ve ertesi Çarşamba günü kadınlara olmak üzere ibtidâr edilecektir. Ashâb-ı ma'âştan olan kârie ve kârielerimizin cedvel-i mahsûsunda muharrer günlerde mensûb oldukları şu'belere mürâca'at etmeleri tavsiye olunur.

ŞU'ÛN

HUZÛRA KABÛL

Sadrazam Tevfik Paşâ hazretleri evvelki akşam Sara-yı Hümâyuna 'azimetle Huzûr-u Pâdişâhîye kabûl buyurulmuştur.

MECLİS-İ VÜKELÂ

Meclis-i Vükelâ dün Sadrazam Tevfik Paşâ'nın riyâseti altında ictima' etmiştir.

OSMÂN NİZÂMÎ PAŞA

Romanya'da bulunan Osmân Nizâmî Paşa ma'iyyetiyle beraber dün şehrimize gelmiştir.

HARÎK KOMİSYONU

Fatih harîk-i hâ'ilinde müsekkinleri muhterik olan harîkzedegânın şedâ'id-i şitâdden muhâfazası ve terakkiye hâllerine çalışılması esbâbının 'âcilen istikmâli Meclis-i Vükelâca takarrur ettiğinden bu husûsta Şûrâ-yı Devlet Reîsi Damad Şerîf Paşâ'nın riyâsetleri altında teşekkülü taht-ı karara alınan komisyon dün inkı'âd ederek icrâ-yı müzâkerât eylemiştir.

AFV-I ‘UMÛMÎ KÂNÛNU

Meclis-i Meb’ûsân Adliye Encümeninde tedkîk olunmakta olan Afv-ı ‘Umûmî Kânûnunun tedkîkâtı bitmiş, Hey’et-i ‘Umûmîyyeye verilmiştir. Müsta’celîlî kararıyla Pazartesi günü Hey’et-i ‘Umûmîyyede mevki’-i müzâkereye vaz’ına intizâr olunuyor.

KABÎNENİN MEVKİ’İ

Meclis-i Mebûsânın Pazartesi günü ictima’ında Kabîneden istîzâhâtda bulunarak i’timâd mes’elesini mevzû’ bahs edeceği ve tasfiye yapılmadığı takdîrde evvelce i’timâd beyân etmiş olan Teceddüd Fırkasının da Hürriyetperver ‘Avâm Fırkasıyla birleşerek ‘adem-i i’timâd beyân edeceği akşam refkimizde okunmuştur.

KABÎNEDE TASFİYE MES’ELESİ

Bu sabah Harbiye, Bahriye ve Evkâf Nâzırları Sadrazam Paşâ Hazretleri nezdinde ictima’ ederek Kabîne icrâ olunacak tasfiye hakkında müzâkerâta bulunmuşlardır.

MECLİS-İ KEBİR-İ MA’ÂRİF

Meclis-İ Kebîr-i Ma’ârif bugün Ma’ârif Nezâretinde Müsteşâr Muslihiddîn ‘Âdil Bey’in riyâseti altında ictima’ etmiştir.

İNGİLİZLERİN TEVCÎH VE MUHABBETİ

İngilizlerin merdâneğî-i etvâr ve dürüstî ve intizâma meclûb oldukları öteden beri ma’lûmumuzdur. Aradaki münâfıkların her gün birer sûretle işâ’a ettikleri tasnî’âta rağmen buraya vürûdlarından beri Türklük ve Osmânlılıkta mevcûd nihâyet-i maddiyye ve ma’nevîyyeyi gördükçe takdîrlerini her vesîle ile izhâr etmekten geri durmamaları da bunu isbât etti.

Bu cümleden olmak üzere evvelki gün selâmlık resm-i ‘âlîsinden ‘avdet eden Bahriyelilerimizin Beyoğlu Caddesinden hîn-i mürûrunda etrafta bulunan İngiliz zâbitân ve efrâdı Bahriyelilerimizin tarz-ı telebbüslerindeki intizâm ve mişvâr ve etvârlarındaki yeknesakı ve insicâmı görerek kalb ve rûhlarından kopan hissiyât-ı

takdîrkârâneyi göstermekten kendilerini men' edememişler ve bir bando müzika ile yekpâre beyâz bir kitle hâlinde yürüyen, genç ve zinde gemicilerimizi alkışlamak sûretiyle hakkımızda tevcîh ve mevdet göstermişlerdir.

AVUSTURYA SEFİRİNİN 'AZİMETİ

Düvel-i merkeziyye süferâsının şehrimizden mufârekatları mütâreke şerâ'iti muktezâsından olduğu ma'lûmdur. Bu cümleden olmak üzere Avusturya sefiri Marki Pallavicini(?) cenâbları ma'yyeti erkânıyla birlikte dün sabah kendisine tahsîs olunan husûsî iki da'vetle memleketine mütevechen şehrimizden hareket etmiştir. Sirkeci İstasyonunda Hükûmet-i Osmâniye nâmına Hâriciyye Müsteşarı Reşâd Hikmet Bey kendilerini teşbi' etmiş ve Hâriciyye me'mûrlarından 'Ârif Bey de hudûda kadar gitmek üzere birlikte trene râkib olmuştur.

TA'LİM VE TERBİYYE CEM'İYYETİNDE

Evvelki gün Ta'lîm ve Terbiyye Cem'iyetinde muhtelif hey'et ve cem'iyetler murahhaslarından mürekkeb olarak 'akd olunan ictima'da, bir program yapmak üzere on kişiden mürekkeb bir encümen intihâb edilmiş olmakla encümen bugün toplanmış, vazîfesine başlamıştır.

Evvelki günkü ictima'a dâ'ir dünkü nüshâımızda yazdığımız fikrada refik-i muhteremimiz Ahmed Emîn Bey'in samîmâne ifâdâtının biğayr-i bihakkın, nâhoş bir asâbiyyete sebep olduğunu göstermek istemiştik. Hürriyet ve İnkîşâf Sulh ve müsâlemet, Selâmet-i 'Âmme murahhaslarının ictimâ'ı terk etmeleriyle bunun arasında kat'iyen münâsebet yoktur. Bu murahhaslar, üç ictimâ'ın netice-i müzâkerâtı ve işin şekli ve mahiyyeti anlaşılincaya kadar ihtiyâtkâr bulunmak istemişlerdir.

MÜLÂKÂT

Dün sabah sâ'at dokuz buçukta Anadolu Osmânlı Demiryolu Müdîr-i 'Umûmîsi Mösyö Hokenen Nâfi'a Nezâretine 'azîmetle Nâzır Beyle mülâkât etmiştir.

LİMÂN VON SANDERS RUMLARIN TEHCİRİ MES'ELESİNDE

Bir müddetten beri Rumca refikâmız Ayvalık ve havâlisindeki Rumların tehcîri sırasında burada ibkâ' edilen mezâlimde, Harb-i 'Umûmî sırasında, Osmânlı ordusunda kumandan safvetiyle büyük bir nüfûz sâhibi olmuş olan Limân Fon Zanders Paşâ'nın alâkadâr olduğunu söylüyorlar. Ermenice refikâmızdan ba'zıları da yine bu Alman Paşâ'yı müttehim tutmuşlardı. Limân Paşâ birkaç gün evvel bir varaka ile bu ittihâmatı tekzîb etmek istedi ve Harbiyye Nezâretine izâhat vermiş olduğunu söyledi. Rum meb'ûsları da keyfiyyetin tahkîkini bir takrîrle talep ettiler.

Böyle uluorta bir tekzîb işi yatıştırılmaz, yatıştırılmazdı. Birkaç gün evvel Proodos Gazetesinde neşr olunan bir fikrada ise Limân Fon Zanders'i tekzîbine karşı bir tuğyân gösteriliyor, Rumların kal'i için Almanlarca plan hazırlanmış ve İttihâd ve Terakkî Hükûmeti tarafından bu planın tatbîk edilmiş olduğu iddi'â olunuyor hatta Alman hey'et-i islâhiyyesinin oynadığı meş'ûm rolün Tân muhâbiri Mösyö Âlv tarafından yazılan eserde tasrîh ve tasvîr edilmiş olduğu söyleniyor.

TEDKİK-İ SEYYİ'ÂT

ÜÇ SÂBIK VÂLİNİN TEVKİFİ

Tedkîk-i Seyyi'ât Komisyonu su-i isti'mâlât ve ta'addiyyâtı tahkîk eden ve diğerkileri gibi firâr etmeleri ihtimâline binâen isimleri mahfî tutulan üç sâbık vâlînin taht-ı tevkîfe alınmasına karar vermiştir. Bunlar meyânında tehcîr mes'elesindeki yolsuzluk ve mezâlimi ile ma'rûf bulunan Erzurum Vâlî-i Sâbıkı Tahsîn Bey de mevcuttur.

DOKTOR REŞİD'İN HEMPÂLARI

Diyârbekir Vâlî-i Sâbıkı Doktor Reşîd'in mevkûf bulunduğu ma'lûmdur. Merkûmun hempâlarından ve mebnî me'mûrlarından olan jandarma mülâzımları Şâkir ve Hârûn'un da irtikâb ettikleri katl, yağma ve gâretten dolayı tevkîfleri için Dâhiliyye Nezâretinden Diyârbekir vilâyetine emir verilmiştir.

‘AZMÎ BEY’İN SÛ-İ İSTİ’MÂLÂTI

Dâhiliyye Nezâreti Hey’et-i Teftîşyyesi Beyrut Vâlî-i Sâbıkı ‘Azmî Bey’in zaman-ı velâyetinde icrâ ettiği sÛ-i isti’mâlâtın tedkîkine iki müfettiş me’mûr etmiştir.

‘AZİLLER VE TA’YİNLER

Vazîfelerini hÛsn-i isti’mâl etmedikleri anlaşılan Yozgat Mutasarrıfı İsmâ’îl Hakkı ve Kozan Mutasarrıfı İhsân Beylerin ‘azliyle Yozgat Mutasarrıflığına Genç Mutasarrıf-ı Sâbıkı Leon, Kozan Mutasarrıflığına da Trablusşam Mutasarrıf-ı Sâbıkı Şükrü Beylerin ta’yîni takarrur etmiştir.

Çatalca Mutasarrıf-ı Sâbıkı Mahmûd Bey’in Karahisâr Mutasarrıflığına, Karahisâr Mutasarrıfı Vehbî Bey’in Çatalca Mutasarrıflığına ta’yînleri de müstahberât-ı husûsiyyedendir.

TAKVÎM-İ VEKÂYİ’DEN

Seferberliğin i’lânından beri mülgâ Başkumândanlık Vekâleti ve Harbiyye Nezâreti devâ’ir ve şu’bâtında vukû’a getirilmiş olan sÛ-i isti’mâlâtı tedkîk ve fâ’illerini zâhire ihrâc etmek üzere Harbiyye Nezâreti Müsteşarı Mîrlivâ Hilmî Paşâ’nın riyâseti altında Erkân-ı Harbiyye Mîrâlayları Hasan Tosun ve Sâdık Sabrî ve Behçet Beylerle muhâsebât dâ’iresi şu’be müdürîyyetinden mütekâ’id Ref’et ve ‘Atîk Dördüncü Ordu Levâzım Dâ’iresinden mütekâ’id Şükrü ve Birinci kolordu İdâre Hey’etinden Mümeyyiz Nazmî ve Beşinci Ordu Levâzım Reîsi Kaymakam Osmân Beylerden mürekkeb olarak hemen îfâ-yı vazîfeye başlamak üzere tedkîk-i hesâbât ve seyyi’ât komisyonu nâmı altında bir komisyon teşkîli husûsuna İrâde-i Seniyye-i Hazret-i Pâdişâhî şerefsadr olmuştur.

***

Bilâ ruhsat mevki’lerinden (...) ve bilâ izn Memâlik-i Osmâniyye hudûdunu tecâvüz etmekle maznûn-u ‘aleyhima Sâbık Harbiyye Nâzırı ve Başkumândanlık Erkân-ı Harbiyye Reîsi Yâver-i Hâs Hazret-i Şehriyârî Birinci Ferîk Enver, Sâbık Bahriye Nâzırı Fahrî, Yâverân-ı Hazret-i Şehriyârîden Birinci Ferîk Cemâl Paşâların muhâkemesi için bermûcib kânûn teşekkül edecek Dîvân-ı Harb Riyâsetine

mütekâ'id Müşîr Kâzım Paşâ'nın ve a'zâlıklarına Şûrâ-y 'Askerî A'zâlığından mütekâ'id Birinci Ferîk Hûrşîd ve Erkân-ı Dîvân-ı Harbî A'zâsından Ferîk Yusuf Ken'ân ve İkinci Mıntıka Ahz-ı 'Asker Hey'et-i Teftîşîyye Reîsi Ferîk İbrâhîm Edhem ve Haleb Dîvân-ı Harb Reîsi Ferîk Ahmed Hamdî Paşâların ta'yînleriyle müşârunileyhima haklarında ta'kîbât icrâsı husûsuna İrâde-i Seniyye-i Hazret-i Pâdişâhî şerefsünûh buyurulmuştur.

TAKVÎMDEN BİR YAPRÂK

Son zamanlarda, Rusya'da bir müddet dolaşmış bir takrîb yolunu bulmuş, buraya 'avdet etmiş olduğunu söyleyen bir zâttan sorduk:

- İ'tilâf Hükûmetleri, Rusya'yı Bolşeviklerden tathîr etmek, orada hükûmât-ı müttefika te'sîs eylemek için büyük hâzırlıkta bulunuyorlar. İstanbul'da da, bu maksatla Karadeniz'den Rusya'ya haylî kuvvet sevk etmek istiyorlar. Nasıl Bolşeviklere bir korku gelmiş mi?
- Bi'l-'akis, Bolşevikler, İngilizler Fransızlar geliyorlar, diye her tarafta şenlikler yapıyorlar... Cümbüşler içinde bunları bekliyorlar!
- Ne gezer!.. Alman 'askerleriyle Almanya'ya Bolşevikliği soktuk. İngiliz, Fransız 'askerlerini de aşılıyor... Bütün dünyayı Bolşevik yaparız, diye seviniyorlar!

Aldığımız bu cevâb üzerine, bir vakfe-i te'emmülden sonra sordu ki:

- 'Acaba Türkler için ne diyorlar?

- Ben orada iken, eli kulağında!... Türklerde Bolşeviklik ya başladı, ya başlayacak dediler!.. Buraya geldim. Daha iyi anlamadım: Başlamış mı, başlıyor mu?..

HÂKİM VE MAHKÛM

Târîh şinâs, merhûm ve mağfûr Ebû'l-fârûk Mehmed Murâd Bey'in vaktiyle 'anâsır arasında ki ihtilâf ile 'anâsır-ı Osmâniyye'nin iştirâk-i mesâ'iyyesine dâ'ir- intibâhât vesilesiyle- yazmış olduğu makâle henüz neşredilmemiş metrûkât-ı kalemiyyesi meyanında bulunmuş ve hâlâ hüküm ve şümûlünü muhâfaza etmekte bulunmuş olmasıyla bervechi âtî derc edilmiştir:

Osmânlılar içinde yeni bir galeyân-ı efkâr ve hissiyât-ı (...) etmiştir. Tedkîk olunur, mâhiyyeti anlaşılır, hudûd çekilirse ehemmiyeti zâ'îl olur. Ne çâre ki galeyâna düçâr olanları kâbil-i hitâb havâs olmayıp 'âdemdir. Bilhassa havâsın irşâdından mahrûm olan 'avâm pusulasını çabuk kaybeder. Ba'zen bunun ta'mîri müşkül hâller bile zuhûr ettiği olur. Hâsılı iğmâz-ı 'ayn etmeye gelmez.

Biz öyle bir i'tikâd-ı sâfiyânede ulunmak isteriz ki eğer milel-i gayrimüslime kardeşlerimiz ser efrâzları hakkıyla vazîfelerini îfâ etmeye devâm etmiş olsalar, bu hâller vukû'a gelemezdi.

"Hakk ve hadd" dâ'iresini gözetmeyi bilenler ıtrâdsızlıklarından kendilerini muhâfaza edebilir. Bugünkü galeyân-ı âtî bilememekten ileri gelmektedir. Bilenler bildirmeye müsâra'at emiyor. Bilmeyenler telâş edip üzülüyorlar. Bir ân evvel bildirmek lâzımdır.

Vaktiyle Şark İmparatorluğu- Bütün tabakât-ı cem'iyeti istîlâ etmiş olan- esâd-ı ihlâka düçâr olmuş, muvâzenesini kaybetmiş, köhnemiş, sallanarak yıkılmaya başlamıştır. Büyücek hey'ât-ı ictimâiyyelerden biri bu hâle düçâr olunca- sevk-i tabî'i ile- etrâfin ta'arruzlarına uğrar. Şark Kayserliği bu sebebden olarak Osmânlıların zuhûrundan evvel etrâfin ta'arruzlarını câlib olmaya başlamış idi. Gelip geçen Gut gürûhundan başka Bulgarlar, Sevâhil-i Bahr-i Sefid'de sâkin Türk ve Türkmenler, hatta henüz bir "Vâhid-i Medenî" teşkîl edememiş olan Ruslar yahut Varyaklar bile Kostantiniyye burçlarıyla ülfet etmişler idi. B gidiş ile bunlardan biri yahut diğeri 'âkıbet-i mîrâsa konacak idi.

Demek istiyoruz ki Osmânlı Türkleri esâsen Şark Kayserliğinin sebep-i inkırâz ve inhidâmı değildir, şîve-i kaderle esnâ-yı inhidamda "Hüsn-ü tesâdüfe mazhar" olmuş tâli' yâverleridir.

***

Diğeri 'anâsırı yedd-i istîlâsına alan "'anâsır-ı hâkim" her zaman ve mekânda emr-i "tevhîd" i akdem-i umûr 'adedegelmiştir. Bunu emsâl-i târihiyyesi o kadar çok ve 'umûmîdir ki mahkûmların hâkime kalbi yolundaki kıyâmları umûr-u tabî'iyye ve kavâ'id makbûle-i siyâsiyye sırasında geçmiştir.

Bugün Rusya'nın garb eyâletleri ile Prusya'nın şark nısfında mûcib şikâyet ve câlib-i inzâr olan hâller bundan başka bir şey değildir. Medenî Avrupa'nın nedâ'imî

kabîneleri, ne de gelip geçici kongreleri bu bâbda söz söylemeye bile münâsebet bulamıyorlar.

Saltanat-ı Osmâniyye'nin ilk devresinde taht-ı itâ'ata alınan 'unsur-u muhtelif ve müte'addide i'tibâriyle 'unsur-u aslî pek küçük ve zayıf idi. Ya'ni mevcûdiyyet-i zâtiyyesinin muhâfazası hissi herkesten ziyâde Osmânî Türklerinde uyanması tabî'i idi. Binâen'aleyh her yerde 'unsur-u hâkimin menfa'atine ve lüzûmu ittihâd ve muvâzenet nâmına olarak icrâsı te'âmülen tecvîz oluna gelen "tahrîb ve tevhîd" eserinin Osmânîlilerde sâ'ir yerlerden fazla görülmesine ta'accüb edilmesi zarûrî idi.

Hâlbuki Osmânî medeniyetinde işler şu kâ'idenin 'aksine vâki' olmuştur. Kara Halîl Paşâ'nın "devşirme" usûlü ile beraber her yerin ve her vaktin te'âmülü olan tevhîd maksadıyla tahrîb-i 'anâsır etmek politikası yerine Osmânîliler himâye ve muhâfaza-i 'anâsır mesleğini tercîh etmişlerdir.

Bu hâl dahî Osmânîlilere mahsûs ve münhasır olan bir şân ve şeref teşkîl etmekte kalmamış, târîh-i 'âlemde hemen emsâli mefkûd bir şâd mertebesine çıkmamıştır.

Şu Himmet-i Mahsûsa-i Osmâniyye, başkaların milyonlarca mahkûmunu kalben imhâ etmelerine mukâbil, taht-ı idâresine aldığı binlerce nüfus-u muhtelifeyi milyonlara iblâğ ile mevcûdiyyet-i kavmiyyelerini iddi'â etmek hakkına nâ'il etmiştir. Gayrimüslim Kardeşlerimiz evvelâ şu eser-i celîl-i medeniyetin dâ'î olduğu minneti unutmamalıdır.

Gayrimüslim vatandaşlarımızı bu sûretle bize minnetdâr 'add ediyoruz.

***

'Acaba bundan dolayı yalnız onlar bize karşı borçlu mu olmalı? Onlara karşı bizim de borcumuz? Minnetimiz yok mudur?

Vardır. Hem de onlarınkinden aşağı değildir.

Rumlar, Ermeniler, Süryânîler vesâ'ire vesâ'ire üç bin seneden ziyâde bir müddetten beri mevcûdiyyet-i kavmiyyelerini târîh sahîfelerinde izhâr edegelmişlerdir. Hele Rumlar ile Ermeniler yine bu memleket içinde mühimce hükûmet teşkîl ederek kendileri temeddün, başkaların da temdîn etmişlerdir.

Ya'ni Rumlar, Ermeniler vesâ'ire şü memleketimizde birleşmişler i'mâr etmişler, şehir ve kasabalar teşkîl eylemişler, hükûmetlere nâ'il olmuşlardır. Kimininki kemâl-i şân ve şöhretle müddet-i medîd pâ'idâr olmuş, kimininki 'azimdet müstakil kalıp kusûr vakti elden ele geçmiştir.

Hâsılı şü memleketimiz bunlara eskiden beri "vatan" olmuş üç bin seneden beri memleketi "vatanımız" diye yâd etmeye hak kazanmışlardır.

İşte buralarda evtan ettikleri bir zamanda bizim cedlerimiz Asya-yı vasatta ve (...) bulunuyorlardı.

Şü hakk-ı takdîmleri vâcibü'l-re'âyadır. Bunun kadrini bilmeliyiz. Hatta biliyoruz, teslîm ediyoruz, biz bunu teslîm ettiğimiz gibi bugün hakdan, terakkîden mahrumiyet, hâkimiyet ve mahkûmiyet gibi müsâvâtsizlik aralarımızda kalmamış. Bunun için "siz" ve "biz" tefrîklerinin zamanı geçmiş, el ele vererek vatanın uğrunda çalışılacak vakitler gelmiştir diyoruz.

Daha dediğimiz bir şey varsa o da şudur:

"İşte vatanınız, işte Pâdişâhınız, işte kânûnunuz, yarında mensûb değil, müntehib millet meclisimiz gelecek, o da sizin millet meclisi olacaktır.

El birliğiyle cümleten çalışmak lâzım. Her bir 'unsurun muhtevî bulunduğu erbâb iktidâr ve ehliyeti o meclise sevk etmeye gayret eylemek vâcibdir. Bunun için ba'zı' unsurların mikdâr-ı nüfûsları münferiden a'zâ sevkine müsa'id değilse 'anâsır-ı sâ'ire arası mu'âvenetten hâlî kalmayacaktır. Çünkü ekalliyyette bulunan 'unsurun muhtevî bulunduğu erbâb-ı zekâ-i 'umûmimiz için lâzımdır.

***

Demektir ki takaddüm ve te'ehhür-ü bahtlarına mahall yoktur, kol kola verip vatan-ı mu'azzez ve müşterekemize hizmet etmeliğimize hâ'il yoktur.

Esâs bu kadar vâzih olunca harekât için bir hatt-ı intihâbında su'ûbet çekilmez, hâlbuki ba'zı taraflardan gelen sidâllerde âhenk-i 'umûmî i'tibâriyle hoş olmayanları vardır. Bunların ortadan kaybolması lâzımdır.

Ebu'l-Fârûk Mehmed Murâd

FUZÛLİ MESÂRİFİN CEDVELLERİ

Harbiye Nezâreti Muhâsebât Müdür-i ‘Umûmîsi İdâre-i sâbika zamanında Nezâret bütçesinden vuku’ bulan fuzûlî sarfiyyatın cedvelini ikmâl ederek Makâm-ı Nezârete takdîm etmiştir.

ÜSERÂMIZ

İngiltere Hükûmeti nezdinde bulunan üserâmızdan iki yüz kadar nefer dün Mısır’dan İzmir ve Bandırma tarîkiyle şehrimize gelmişlerdir.

Efrâd-ı merkûmenin doğrudan doğruya kendilerini teslim edecek bir merci’ ve bi’n-netice istirahatlerini te’min edece bir mahall bulamadıkları için öğleden sonraya kadar açıkta, yağmur altında kalmışlardır. Ekserîsi ma’lûl olan ve bu ma’lûliyyete müdâfa’a-i vatan uğrunda düşâr olan efrâdın sevk ve te’min-i istirahatlerinde ilzâm-ı sür’at olunması lâzım geleceği bir emr-i âşikârdır.

DÜVEL-İ MERKEZİYYE TEB’ÂSI

Düvel-i Merkeziyye teb’âsının, memleketimizden ihrâcı için, mütârekenâmede ta’yîn olunan müddet hitâm bulmuş olmasıyla, bunların Makriköy Kadıköy’de üserâ karargâhları tarzında yerlerde müctemi’ân Taht-ı Nezârette bulundurulacağı rivâyet edilmiş ise de tahkîkâtımıza göre bu husûsta henüz bir karar yoktur. Hâriciyye Nezâreti ile İ’tilâfın selâhiyyetdâr me’mûrları arasında müzâkerât cereyân etmektedir.

Bugünkü Monitör ise, ta’yîn olunan müddette Düvel-i Merkeziyye teb’âsının memleketimizden infikâkları kâbil olamadığından Hükûmet-i Osmâniyye ile İ’tilaf Hey’et-i ‘Askeriyyesi arasında bunların 30 Kânûn-i Sâni’ye kadar buradan gitmeleri takrîr ettiğini yazıyor. Bunlar Taht-ı Nezârette tutulacakmış ve bu karar vilâyâta telgrafla tebliğ olunmuş.

TEBEDDÛLÂT

Müstakil mutasarrıflıkların ekserinde tebeddülât icrâ edilmek üzere olduğu istihbâr kılınmıştır.

ŞEHRİMİZDEKİ ALMANLAR

Şehrimizdeki Alman teb'asının memleketlerine bir ân evvel 'avdetlerini te'mîn için Almanya Hükûmeti Düvel-i İ'tilâfiyyeye müraca'at ederek Hamburg'dan bir kaç posta vapuru gönderilerek nakillerine müsâ'ade edilmesini talep eylemiş ise de bu bâbdaki müzâkerât henüz hitâm bulmamıştır.

YOLSUZLUK

Kartal tevzi' me'mûrlarının ahâleden: Aybaşı geldi ma'âşlarınızı getiriniz, diye ekmek başına kırk para aylık istediklerini istihbâr ettik. Mahiyyeti ne olduğu bilinmeyen tâş gibi, çamur gibi ekmekleri yemekle senelerden beri mi'deleri tuyûr-u kâtîsine dönen halkımız bir de üstüne aylık mı versin. Merci'nin nazar-ı dikkatini celb ederiz.

BİR KOMİSYON

İ'tilâf 'askerleri tarafından ba'zı mahalleri işgâli gazetelerimizin bir takımı tarafından türlü türlü tefsîr ediliyor. Bir takım dedikodular ortada dolaşüyor. Bu sû-i tefehhümleri etmek ve İ'tilâf askerlerinin birleşecekleri yerler hakkında evvelce karar-ı ittihâz etmek mukarrâtın sûr-i tatbikiyyesini de ta'yîn eylemek üzere İ'tilâf kumandanları ile Hükûmet arasında ihtilâf husûle gelmiş, Harbiyye Nezâretinde bu husûs ile iştigâl etmek üzere muhtelit bir komisyon teşkîl edilmiştir.

SEVK

Şehrimizde bulunan Alman Avusturya kıta'ât-ı 'askeriyyesinin mütebâkisî ile sivil Alman ve Avusturya teb'ası bugün Ukrayna bandıralı Tifir vapuruyla Köstence'ye sevk edileceklerdir.

FRANSIZ JANDARMALARI

İstanbul Gazetesinde okunduğuna göre dün 'askerî bir trenle şehrimize Fransız jandarmaları vürûd etmiştir.

KADINLAR VE KADINLIK ‘ÂLEMİNDE

WILSON’IN SULHÜ TAKRÎRE ESÂS OLAN 14 MADDESİ – BUNUN KADINLAR HAKKINDA BİR ZEYLİ – HUKUK-U NİSVÂN’IN İSTİNÂDGÂHI

Bütün milletler, sulhe erişmek, âtiyyen feyz ve inkişâflarını, hakk ve hürriyetlerini te’min etmek, Wilson Nazariyelerinin bahş ettiği ümîdlerle âsûde ve mes’ûd bir devre yetişmek için çalışıyorlar.

Wilson, bütün dünyanın, yeryüzündeki bütün milel ve akvâmın hakk ve ‘adâlet dâ’iresinde, birbirine tecâvüzâtına artık nihâyet vermek, her millete hakk ve nasîbini uzun zaman, belki ebediyyen, te’min eylemek emelini gösteriyor. Bu, büyük adam, şu Cihân Harbi dedikleri bâdire-i ‘azîmenin zuhûruna kadar, muhtelif memleketlerde ve milletlerde kadınların, mahrûm-u hakk ve mahrûm-u ‘adâlet, uğradıkları cebr ve tazyîki düşünmemiş mi? Yine muhtelif yerlerde, kadınların haklarını istihsâl ve lâyük oldukları mevki’-i ictimâ’îyi ihrâz için girişmiş oldukları mücâdelâtı hâtra getirmemiş mi? Milletler arasındaki münâza’ât ve ihtilâfâta nihâyet vermeyi, bunların tekrar zuhûruna mâni’ olmayı, ihtilâfât-ı âtiyyeyi, ir mahkeme-i kübrâ-yı ümemde hall ve tesviye ettirmeyi düşünürken, kadınların mutâleb ve med’iyyetini ve bu uğurda senelerce devâm eden cidâl ve gayretini düşünmemiş mi? Niçin ‘âlemin sulh ve mesâlemetine, milletlerin emn ü istirâhatine esâs tutulan 14 maddede kadınlar için ayrıca bir kayd yok?

Hayır, koca Wilson bunları aslâ unutmamıştır, hele kadınların bu hâ’ile-i fecî’ada ne fedâkârlılar göstermiş, ne meşakkatler çekmiş olduklarını da düşünmüştür, kadınların da hakkını, bütün milletlerin hakları gibi, müdâfa’a etmiş, buna da esâs koymuştur.

Wilson Hukûk-u Nisvân hakkında da, 14 maddeye müzeyyel olan diğer esâsâtı gibi bir zeyl-i esâsî göstermiş, ‘âleme i’lân etmiştir; fakat bilmeyiz, neden? Gazetelerimiz bundan ehemmiyetle bahs etmemişler, hatta zikr etmemişler bile. Haklarını müdâfa’aya, mevki’-i ictimâ’îyelerini ta’yîne, diğer milletlerin kadınlarından ziyâde muhtâc görünen kadınlarımız da bu esâs etrafında niçin toplanmamışlardır; işte Wilson’ın Hukûk-u Nisvân hakkındaki esâsâtı:

WILSON VE KADINLAR

(Reis-i Cumhûr'un Amerika Senatosuna Hitâbesi)

Kafamızın, demokrasi uğrunda, iştirâk ettiğimiz bu muhârebenin te'mîn-i muvaffakiyyât ve istihsâl-i netâyici için, Hukûk-u Nisvân'ın, hukûk-u esâsiyyeden olarak te'min ve kabûlünü bir mes'ele-i hayâtiyye addederim.

Bu muhârebe, milletler muhârebesidir. Harbin heva-yı nesîmîsi, kuvve-i ma'neviyyesi milletlerin efkârıdır. Salon ve sofa politikacılarının tertibât değildir. Biz küçükten demokrât isek, 'âlemi de demokrât gâyesine sevk etmek istiyorsak, diğer milletlerden, ef'âl ve harekâtımızı, hâlisiyyet ve samîmiyyetimizin ve kendilerini arzu olunan gâyeye îsâl husûsunda selâhiyyetimizin bir nişânesi olmak üzere kabûl etmelerini talep edebiliriz. Bu ef'âl ve harekât tamamiyle kanâ'at-i bahş, ve istenildiği zaman hâzır ve mühîbâ bulunmalıdır.

Bu muhârebede kadınlarla teşrîk ve tevhîd-i mesâ'i ettik. Kadınları fedâkârlıklarımıza, zahmet ve meşakkatlerimize, gayretlerimize iştirâk ettirip de sonra bunları verdiği münâfi' ve hukûktan müstefîd etmemek kâbil mi? Bu muhârebe, ne diğer milletler tarafından, cemâhir müttefika-i Amerika tarafından, eğer kadınların hidemât-ı ber güzîdesi olmasaydı, sevk ve idâre olunamazdı. Kadınların bu muhârebede hizmeti, harbin kalbgâhına tevcîh olunamamıştır.

Ordularımızın ve cesûr bahriyelilerimizin başkumandanı sıfatıyla ve şimdi bizimle müttefik olan bu kuvvet-i cihânın kadınlarından ve erkeklerinden mürekkeb milletleri nâmına ve dünyanın her tarafından beşeriyyete müfîd olan gâyeleri, esâsları, ümîdleri talep ve kabûl edilmekte olan büyük bir hükûmetin reis-i mes'ûlü olarak kemâl-i samîmiyyetle söylüyorum.

Kemâl-i samîmiyyetle söylüyorum ki te'mîn-i Hukûk-u Nisvân, harbin muvaffakiyyeti, 'azim ve metânetin istikrârı için bir mes'ele-i hayâtiyye, bir mes'ele-i müsta'celedir. Harb biter bitmez derhâl hall ve tesviyesine mecbûr olduğumuz büyük mes'elelerin gerçekten hall ve tesviyesi için bir mes'ele-i hayâtiyyedir.

Kendime gelince, henüz şüphe ve tereddüdün zâ'il olmadığı şu günlerde, bizim selâmetimiz bütün meclislerimize doğrudan doğruya 'alâkadâr olarak kadınların iştirâk etmelerine vâbestedir. Kadınların nûrâniyyeti bize erişmezse nîm zulmette kalırız.

KARANLIKTA KALACAK MIYIZ?

Son zamanlardaki kömür fıkdanından dolayı elektrik tenvîrâtının inkitâ'a uğrayıp uğramayacağı hakkında İstanbul Gazetesinin elektrik kumpanyası nezdindeki tahkîkâtı netîcesinde şirket erkânından birisi mezkûr gazeteye beyânât-ı âtiyyede bulunmuştur:

İlk ve esâslı mes'ele kömürdür. Mevâd-ı ihtirâkiyye tedârikini ancak günü gününe yapabiliyoruz. Bunun için Silahdâr Ağa fabrikasının fa'âliyyette devâm edip edemeyeceği hakkında kat'î bir şey söyleyemem. Uzun zamandan beri devâm eden buhrân dolayısıyla istihlâkâtın mikdârını mümkün mertebe azaltmayarak kömür sarfiyyâtını temdîd olunuyor. Bu husûsta her şahıs kendisine terettüb eden vazîfeyi yapmalıdır.

Bu, hâl-i hâzır münâsebetiyle tabî'i muvakkat bir tebîrdir. Herkes, en lâzım olan yerlerde muktedir olduğu kadar az sarfiyyât yaparsa ileride büsbütün karanlıkta kalmamış olur.

Fakat iş yalnız bununla bitmiyor. Te'sîsât-ı elektrikiyye harb zamanında hiç tecdîd ve tevsî' edilemedi; hâriçten levâzım vürûd etmediği için yapılan ta'mîrât güç hâlde cereyânı te'mîn edebildi. Çok şükür ki, geçici olan bu müşkilâtı iktihâm etmek için elimizden gelen gayreti sarf ediyoruz. Artık zannediyorum ki, yalnız o kömürdeki Kanûn-i Evvel ve Kanûn-i Sânî aylarında sıkıntı çekeceğiz.

Hükûmet cereyânın azaltılması için ba'zı tekayyüdât icrâsını münâsib görmüş, fakat fikrimce bu mü'essir bir tedbîr olamaz. Dediğim gibi herkes bunu bir vazîfe telakkî ederek yapmalıdır.

Çünkü tenvîrâtça yapılacak tasarrufta müşterilerin de menfa'ati vardır. 'Aks-i takdîrde son def'a 'âlî fiyatla satın aldığı kömürler dolayısıyla her müşteriden kilovat başına beş kuruş talep etmek için şirkete hakk kazandırılabilir. Şurası muhakkaktır ki, elektrik tenvîrâtı her hâlde petrol tenvîrâtından ucuz olacaktır. Fakat son faturalarda her hâlde iyi bir terfi' husûle gelecektir.

MÜSÂ'ADE TALEBİ

İttihâd ve Terakkî Hükûmeti tarafından Kafkasya ve Azerbaycan Ermeni Hükûmetleri nezdine murahhas-ı 'askerî olarak i'zâm kılınan Mehmed 'Alî ve

‘Abdülkerîm Paşâlar şekl-i vaz’iyyet-i hâzıraya nazaran artık oralarda yapılacak işleri kalmadığından İstanbul’a gelmelerine müsâ’ade olunması hakkında müsâ’ade istemişlerdir.

BAVYERA KRALI VE GENERAL HOFMAN

Londra 29 (M.A.)- Kopenhag’dan vürûd eden bir telgrafnâmeye nazaran Bavyera Kralı Leopold ile General Hofman tevkîf olunarak Kovno(...) Kalesinde taht-ı muhâfaza’âta alınmışlardır.

TAHLİYYE

Beyoğlu’nda Yazıcı Sokağındaki Alman Mektebi İngiliz ve Fransızlar tarafından işgâl edileceği müstahberdir.

Evvelce Avusturya kıta’ât-ı ‘askeriyyesi tarafından işgâl edilen Yeni Çarşı’daki 64, 74, 80, 82 numrolu hâneler dün tahliye edilerek İngiliz ‘askerleri tarafından işgâl edilmişlerdir.

POSTA UMÛRUNDA TAYYÂRELER

New York 29 (Ahmet Emin)- Harbiyye Nezâreti memleketin bütün menâtikindeki posta umûrunda istihdâm edilmek üzere yüzlerce tayyâre terk etmiştir.

İKİ ÜÇ SATIRLIK

LİMÂN HAVÂDİSİ:

Dün sabah büyük bir İngiliz zırhlısı İzmit’ten limânımıza gelerek tevkif etmeksizin doğruca Bahr-i Siyâh’a hareket etmiştir.

*Fransız bandıralı bir (...) dün sabah İzmit’ten limânımıza gelerek Beşiktâş pîşkâhında demirlemiştir. Mezkûr harb sefinesi lüzûmî olan kömürü nakliye vapurundan ahz eylemiştir. Dün gece Bahr-i Siyâh’a hareketi mukarrer idi.

*Bir Fransız iki İngiliz nakliyye sefinesi Marmara’dan limânımıza gelmişlerdir.

*Bir İtalyan torpidosu İzmit’e gitmiştir.

*16 numrolu İngiliz torpidosu Marmara cihetine hareket etmiştir.

*Bir İtalya torpido kruvazörü Bahr-i Siyâh'tan limânımıza gelmiştir.

*Geçenlerde Bahr-i Siyâh'a gitmiş olan 86, 96 numrolu İngiliz torpido kruvazörleri dün Dersa'âdet limânına 'avdet eylemiş 86 numrolu torpido kruvazörü biraz tevkiftten sonra Marmara cihetin hareket etmiştir.

*Havaların küşâyışinden bi'l-istifâde Karadeniz iskelelerinden zahîre ve sâ'ire nakl eylemek üzere müte'addid motorlu kayıklar Bahr-i Siyâh'a gitmişlerdir. Dün iki motorlu kayak eşyâ-yı ticâriyye hamûlesiyle Bahr-i Siyâh'tan limânımıza gelmiştir.

*Dört İngiliz torpil taharrî seffinesi Bahr-i Siyâh'tan gelmişlerdir.

*Evvelki gün İzmit'e gitmiş olan gaz vapuru dün sabah limânımıza 'avdet etmiştir.

*Bir İngiliz torpidosu İzmit'ten limânımıza gelmiştir.

*Evvelki akşâm Haydar Paşâ istasyonunda tebdîl-i havâ efrâdından birine tren çarpmış ve ayağını kesmiştir. Mecrûh Haydar Paşâ hastanesine kaldırılmıştır.

SON HABERLER

ELÎZE SARAYI'NDA ZİYÂFET

Paris 30 (M.A.)- İngiltere Kralının Paris'e vürûdu münâsebetiyle Perşembe akşâmı Elîze Sarayı'nda verilen bir akşâm ziyâfesinde Reîs-i Cumhûr Mösyö Povankare (...) bir nutuk irâd ederek harbden birkaç sene evvel te'essüs etmiş olan i'tilâfın Fransa'yı medeniyet ve terakkî için Büyük Britanya ile birleştirdiği ve Almanya mu'âhedât 'aleyhine olarak Belçika'nın üzerine atıldığı ve beşeriyeti en müthiş mesâ'ibe düçâr ettiği zaman Fransa ile İngiltere harbe meydân vermemek için her türlü tedbîre mürâca'at ettikten sonra hürriyet-i cihân uğrunda müştereken harb ettiklerini derhâtır ettirmiştir. Müte'âkiben Reîs-i Cumhûr istikbâli derpîş ederek bervech-i âtî devâm etmiştir: Fransa'nın kalbinde unutmak kâbiliyeti olmadığından İngiltere tarafından da'vâ-yı müşterekte îfâ edilen hidemât-ı 'azîmeyi de derhâtır edecektir. Harbden evvelki muhâdenet nâ'ire-i harb içinde fa'âl bir ittifâka mübeddel olmuştur. Bu ittifâk müzâkerâtı yakında tekrâr müfid bir şekil alacak ve bunun te'sîrâtı harbin son dumanları arasında zâ'il olmayacaktır. Harbin yorgunlukları ve muhâtıra içinde yan yana olduğumuz gibi sulhün meserretleri içinde de beraber

bulunacağız. Müddet-i medîde bir garâbet içinde yaşamak olan ve aylarca yekdiğerine mu'âvenet etmiş bulunan bu iki millet acaba beşeriyetin terakkî ve te'âlisi husûsunda müstakbelde devâmlı ve kardeşane bir hiss ile teşrîk-i mesâ'i eylemek lüzûmunu hissetmeyecekler mi? Beraber ıztırâb çektik, beraber galebe ettik ve muzaffer olduk. Yekdiğerimize ebedî bir ittihâd ile bağlandık. Mösyö Povankare nutkuna kraliyet-i müttehidenin ve Britanya İmparatorluğunun 'azamet ve şevketi şerefine ref'-i ikdâh ederek nihâyet vermiştir. İngiltere Kralı Reîs-i Cumhûra hutût-u esâsiyyeyi âtîde münderec bir nutuk ile mukâbele etmiştir: Muhterem "Reîs-i Cumhûr: Sizi ve asîl Fransız milletini ordularımın dahî iştirâki ile müftehir oldukları muzafferiyetin ihrâzından dolayı tebrik ederim, milletlerimizin kuvve-i tahrîbiyye ve vahşiyâne usûllere karşı medeniyet ve hakk da'vâsı için buldukları kâhir mücâdelede Fransız ve İngiliz milletleri müşterek bir gâyenin istihsâli esnâsında yekdiğerini takdir etmeyi öğrenmişlerdir. İki millet arasında bir vahdet-i kalb bir tetâbük-u münâfî' hâsıl olmuştur ki bunun dâ'ima tezâyüd ederek sulhün ve medeniyetin inkişâfına mühim sûrette icrâ-yı te'sîr edeceğini ümîd ederim." Kral gösterilen misâfirperverliğe teşekkür ederek ve Fransa'nın şevket ve 'azimeti şerefine ref'-i ikdâh ederek nutkuna hitâm vermiştir.

SULH KONFERANSINA MUKADDİME

Londra 29 (A.E.)- Reîs-i Cumhûr Wilson'ın Fransa'ya muvâsaletini müte'âkib müttefikler arasında ittihâz olunacak mukarrerâtın müzâkeresi için Versay'da derhâl ihzârî bir ictimâ' 'akd olunacaktır.

SULH KONFERANSI NE VAKİT?

Londra 29 (A.E.)- Fransız menâbi'inden tereşşuh eden ma'lûmâta göre sulh konferansının târîh-i 'akdi henüz ta'yîn etmemiştir. Ma'mâfih Kânûn-i Sâni nihâyetinden birkaç gün evvel in'ikâdına intizâr olunmaktadır. Konferansı mahal-i 'akdi dahî resmen tahakkuk etmemiştir.

TELGRAFLAR

BELÇİKA'DAKİ ALMAN KITA'ATI

Londra (M.A.) 29 – İngiliz tebliği: Belçika, alman kıta'âtından tathîr edilmiştir. Mons'un şarkından Mons ile Şarlova arasındaki sâhâda bulunan ma'denlerde fa'âliyyet meşhûd olmaktadır. Fransız orduları Lüksemburg'dan mürûr ederek Almanya hudûdunu tecâvüz etmişlerdir. Britanya kıta'âtı dahî Alman hudûdu boyunda bulunmaktadır.

ALMAN SEFÂ'İN- HARBİYYESİ

Londra (M.A.) 29 – Hâl-i hâzırda Hardîh'te 116 sefine-i harbiyye bulunmaktadır. Bunlardan bir nev' kruvazör olan yirmi tânesi dün teslîm olunmuşlardır.

ALMANYA'DA BÜYÜK BİR MİTİNG

Londra (M.A.) 29 – Almanya'da bir Kânûn-i Evvelde 'askerlerden müteşekkil olmak üzere 'umûmî bir miting 'akd edilecek ve her fırka-i 'askeriyyeye mensûb birer mümessil bulunacaktır.

ALMANYA'DA BOLŞEVİZM

Londra (M.A.) 29 – Almanya'dan vürûd eden haberlere nazaran Bolşevikliğe karşı ne gibi tedâbîr ittihâz edilirse edilsin ordu hükûmete mu'âvenet edecektir.

REÎS-İ CUMHÛRUN SEYÂHATI

Londra (M.A.) 29 – (Lokal Ançayker) Gazetesi, Reîs-i Cumhûr Wilson'ın sulh mes'elesinde bulunmak üzere Avrupa'ya vürûd ettiği zaman Alman şehirlerini ve Alman limânlarını ziyâret etmesi için hâ'iz-i nüfûz-u muhâfilce teşebbüste bulunulduğunu yazıyor.

SULH MÜZÂKERÂTINDA KARDİNÂLLER

Roma (M.A.) 29 – Kardinâl Jibon ve Kardinâl Mersih Papa'nın sulh müzâkerâtında murahas bulundurması için Mösyö Wilson'ın isti'mâlî nüfûz eylemesini talep etmişlerdir.

HARBİN MENŞE'İ

Paris (M.A.) 29 – Zürih'ten bildiriliyor: Berlin'e vâsıl olan Avusturya Almanyası Cumhûriyyeti Reîsi Doktor Lodan Harfman harbin menşe'i hakkında Avusturya'ya 'âid bilcümle vesâ'ikin neşredileceğini beyân etmiştir.

VARŞOVA'DA NÜMÂYİŞ

Paris 29 (M.A.) – Zürih'ten bildiriliyor: Varşova'da 'azîm bir nümâyîş icrâ edilerek Lehistân'ın bilcümle aksâmı ve ahâlisi mümessillerinin iştirâkiyle büyük bir miting 'akd edilmiş biri cihâna hürriyet bahş eden şeci' ordularının ihrâz ettikleri parlak muzafferiyetten dolayı Mareşâl Foşa diğeri beyân-ı ta'zîmât için Reîs-i Cumhûr Mösyö Wilson'a üçüncüsü vatanın münâfi'ine fevkal'ade muvâfık siyâsetinden dolayı Lehistân Millî komitesine olmak üzere üç telgraf gönderilmesine karar verilmiştir.

MAKİNZEN ORDUSU

Paris 29 (M.A.)- Cenevre'den iş'âr ediliyor: Bohemya'dan mürûr etmekte olan Makinzen ordusuna mensûb sekiz yüz 'askerin silâhları Çekoslovaklar tarafından alınmış ve arkalarından gelmekte olan me'kulât arabaları müsâdere edilerek Makinzen'in vagonu tevkîf edilmiştir.

BAYRAK MES'ELESİ

Londra 29 (A.E.)- Amirâl Pati 21 Teşrîn-i Sânîde İngiliz limânlarında taht-ı muhâfazaya alınan gemilerin Alman bayraklarını indirmelerini emretmiştir. "Büyük Frederik" Gemisinin amirâli Fon Remtar bunun i'tiyâdât-ı beyne'l-milele muhâlif olduğunu iddi'a eyleyerek protesto eylemiştir. Bunun üzerine Amirâl Pati Almanya ile Düvel-i İ'tilâfiyye arasında henüz hâl-i harbin hitâm bulmadığı cevâbını vermiştir.

Şu hâlde İngiliz limânlarında taht-ı muhâfazada bulunan Alman gemilerine millî renklerini teşhîr için müsâ'ade edilmeyecektir.

NORVEÇLİLERİN TEŞEKKÜRÂTI

Lyon 30 (M.A.)- (...) iş'âr olunuyor. İ'tilâfin muzafferiyeti Norveç'te fevka'l-'ade bir memnûniyetle karşılanmıştır. "Tidengon" Gazetesi Norveç'i açlıktan ve harbin mesâ'ibinden mümkün mertebe ehven bir sûrette kurtaran İngiliz, Fransız ve Amerika bahriyelerine beyân-ı teşekkür etmektedir.

ESİRLERİN HÂLİNİ TEDKİK İÇİN

Londra 29 (M.A.)- Berlin ahâli meclisi, Almanya'da harb esîrlere karşı gösterilen mu'âmelenin hukûk-u beyne'l-milele mugayyer olup olmadığının tedkiki için bir komisyon teşkîlini kararlaştırmıştır. Bu komisyon hiçbir şahsî gâye gözetmeyerek bütün hakîkât ve bedâhetin meydana çıkması için çalışacaktır.

FRANSIZ HEY'ET-İ 'ASKERİYESİ

Lyon 30 (M.A.)- Fransız hey'et-i 'askeriyesi Tazmanya'yı ziyâret ettikten sonra Garbî Avustralya'ya 'azimet etmiştir. Hey'et riyâsetinde bulunan Generâl Po fabrikaları ve mü'essesâtı ziyâret etmiştir.

ALMAN SOSYÂLİSTLER

Paris 29 (M.A.)- Eiffel Kulesi Berlin'den istihbâr ediyor: Müstakil sosyâlistlerin mürevvic efkârı olan Fraye Çaynong Gazetesi Hâriciyye Nezâretine karşı şiddetli ta'rîzâtta bulunduğu sırada bervech-i âtî ifşâ'âtte bulunmaktadır: İdâre-i sâbika nazarları ile Erkân-ı Hükûmeti kendilerini nezâret altında bulundurmakla mükellef oldukları iddi'â edilen sosyâlist meb'ûsların ve Doktor (...) nezdine murahas ta'yîn edilen meb'ûs Fonki'nin murâkibesinden zerre kadar endîşe etmeksizin siyâsetlerine kemâl-i şevk ile devâm etmektedirler. "Fraye Çaytong" Gazetesi netîce-i mekâl olarak diyor ki; "Almanya Hâriciyye Nezâretinin hatt-ı hareketi anlaşılmaz ve gayr-i kâbil-i tahammül bir hâle gelmiştir.

İ' LÂN

DEFTER-İ HÂKÂNÎ EMÂNETİNDEN

Karagöz Gazetesi sâhibi 'Alî Fu'âd Bey ile hemşîresi Fâtma Hânım'ın İzmir'de 'uhde-i tasarruflarında iken istimplâl olunan 'arsadaki rub'-ı hisselerinin kaydında Beyoğlu bidâyet mahkemesinin 15 Teşrîn-i Evvel 321 târîhli kararıyla bin iki yüz liraya mukâbil mahcûz idi ki meşrûh olduğu gibi İzmir bidâyet mahkemesinin 21 Teşrîn-i Sâni 322 târîhli ve 688 numrolu takrîriyle mahcûz bulunduğuna d3a'ir bir işâret de mevzû' olup hâlbuki mezkûr ikinci haciz hakkında lede'l-muhâbere ne İzmir, ne de Beyoğlu bidâyet mahkemelerinden böyle bir iş'âr vukû'una dâ'ir kayd olmadığı mehâkim-i mezkûreden bildirilmesine ve ikinci haczin keyfiyyet ve kemiyeti hakkında sırâhat olmamasına nazaran işâreti mezkûrenin birinci hacze dâ'ir vâki' olan tebligât mükerrer kaydedilmesinden münba'is bir sehivden ibâret olacağı istidlâl edilmekle beraber bedel-i istimplâkden hisse-i mezkûreye isâbet eden mebâlîğ emâneten vezneye teslim ettirilmiş olduğundan hacz-i mezkûrede alâkadâr var ise o bâbda Şurâ-yı Devlet kararına tevfi ken târîh-i i'lândan i'tibâren üç mâh zarfında mürâca'at ve haczin esbâb-ı kânûniyeye istinâdı isbât edildiği takdirde mu'âmele-i müteferri'ası îfâ olunacağı, 'aks-i hâlde meblağ-i mezbûrun mûmaileyhimâ teslim olunacağı i'lân olunur.

ZÂYİ' CÜZDÂN

Evvelki gün öğleden evvel sâ'at on râddelerinde Karaköy'den Ortaköy tramvayına binerken cüzdânımı kaybettim. İçinde aşî kâğıdım, istibdâl tezkerem ve daha birçok evrâkla 10 Lira kadar da param vardı. Parayı bulanlara terk ediyorum cüzdânımı i'âde etsinler.

Tophâne Fabrikaları Merkez Kapı Me'mûru Tokatlı Nûrî.

Müdr-i Mes'ûl: Doktor Nûrî Bekir

3. 1567 (3) Numaralı Yeni Gazete'nin Transkripsiyonu

YENİ GAZETE

27 Safer 1337 Pazartesi – 2 Kânûn-i Evvel 1334/1918

Onbirinci Sene – Numro 3 - 1567

KABİNE BUHRANI

Tevfik Paşa kabinesi, bir takım kîl ü kâl içinde mevki'-i iktidâra geldi. Burası ma'lûm, gazetelerde bir takım münâkaşât görüldü. 'İzzet Paşa'nın taraf-ı isti'fâsı ile Tevfik Paşa kabinesinin sûret-i teşekkülünü Saray'dan gelmiş bir "Darbe-i Hükûmet" tevsîm edenler oldu.

Saray, Hassa olaylarını gönderdi de İzzet Paşa'nın riyasetinde Meclis-i Vükelâ müteakkıd iken, bu alaylarla Bâb-ı Âli'yi kuşattı, vükelâyı böylece iskât mı etti ki, "Darbe-i Hükûmet" cây-ı bahs olsun.

Vâkı'a İzzet Paşa kabinesinin isti'fası şeklinde makam-ı saatte bir ta'rîz nişânesi vardı. Kabinenin isti'fa veya ta'dîlinde, makam-ı saltanatın (...) vardı; fakat bir tavsiyeye, tehdîd metni vermekte bir ma'na yoktu. Kanun-i Esâsî'ye göre Padişahın sadrazama tavsiyesi olabilirdi ve olur... (Bir işten maksat ne ise hüküm ona göredir) Kaide-i esâsiyesi bu Aralık onu doldu. Cereyan eden hâdisâtı herkes dilediği tarafa çekti. Nihayet İzzet Paşa'nın Kânûn-i Meşrutiyet'te yeri ne olduğu hâlâ kestirilemeyen ma'lûm celse-i hafiyeye a'yanda isti'faları tarzına dâir verdiği mervî olan ve matbuat sütunlarına geçen izâhatı işi tahfîf etti. Ne ise geçen geçti. Tevfik Paşa kabinesi umur-u hükûmeti ele almadı.

Meclis-i Meb'usan'da esbâb-ı vücûd eden Tevfik Paşa kabinesi, cilve-i kader mi demeli, ancak İttihâd ve Terakki Fırkası'nın maklubî olan Teceddüd Fırkası erkânından i'timad ra'yeti alabildi. İşin zahirî şekline göre, İzzet Paşa kabinesi, yarı İttihadçı, Tevfik Paşa kabinesi İttihad ve Tarakkî eliyle âlude olmaktan beri addolunur ki, şimdiki kabine ancak İttihad ve Terakkî Fırkasına (...) açık ma'nasıyla tam İttihadçı bir kabine şeklinde görüldü.

Meclis-i Meb'usan, tabî'i halde pek tabî'i olan ve lisânen kavgaların hüdûsuna sebep yegâne ictihâd ihtilafı artık bu hal fevkalade de olmaz, olamamalıdır, düşüncesini ta'kib etmiş olaydı, hürriyetperver, tecdîd, müstakîl, bîtaraf gibi bir takım gruplarla arz-ı dîdar etmeden vazgeçer, fevkalade bir zamanda ictihad

farklarını bertaraf ettiğini, ancak selamet-i vatan uğrunda çalıştığını i'lan eder, bir kitle-i vâhide-i milliye suretinde görünür, kabineye de bu şekli ile i'timad verir, yâhut vermezdi. İş böyle de olmadı.

Tevfik Paşa kabinesi bildiğimiz vaz'da işe başladı. Meclis- i Mebusân'dan i'timad almaya ihtiyaç görmüş de almış olmasına göre, evvel bievvel, bu i'timadın ma'iyetini gözetmeli, düşünmeli idi. Adeta bunun şarta malik olduğunu bilmeli idi. Şimdiye kadar, gerek mecliste kendine i'timad verenlerin, gerek hariçte sadr-ı millette, birçoklarının intizar ettiği tasfiyeyi geciktirmemeli idi. Ve fark etmeli idi ki kendilerini bilâ şart alkışlayanlar, i'timadda şart koyanları takbîh eyleyenler ve bunlara muhâcim bulunanlar da gün geçtikçe, kabineden büyük icraat bekleyerek bunu göremedikçe, varsa, buna vâkıf olamadıkça telaşlanıyorlardı.

Memleketini ve milletini cidden sevenler, akıbetini düşünenler, bugünkü hâlin ne kadar müşkilât ile mâlî olduğunu görenler, zannetmeyiz ki bu sırada bir buhran-ı vükelâ karşısında bulunmasını istesinler!

Bugün İ'tilaf hükûmetlerinin askerî ve siyasi mümessilleriyle münâsebât-ı siyasiyeye başladı. Günden güne, sabaha kadar bu münâsebât daha ziyadeleşecek bu münâsebâta başlamış olan sadrazam ile Hariciye Nâzırı yerine – bunların şahsiyetleri kim olursa olsun – başkalarını görmek, bu mümessiller için yeni baştan işe başlamak olur. Bu da menfaat-ı milliyemiz için hoş değil.

İşte bu mütalâ'ada, Tevfik Paşa kabinesinin sükûtunu değil, ancak tasfiyesini talep ettiriyordu ve bu bekleniyordu. Bugüne kadar olmadı. Anlaşılan birçoğumuzda sabır da tükendi. Birkaç gündür, muttasıl kabinedeki tebdîlattan bahsetmeye başladık, zarûrî bahsediyorduk. Çünkü kabineden rahatsızlığı giderecek, teskîn edecek bir şey de görmüyorduk!.

Galiba meb'uslar hepimizden fazla sabırsızlaşmışlar ki kabineye i'timad edilmeyecek, kabine düşürülecek sözleri onlar arasından kuvvetlice çıktı.

Teslîm etmeli ki Tevfik Paşa kabinesi, bugünün, bu asrın – bilhassa bizim için – ihtiyac-ı kat'î gösterdiği bir radikal kabine değildir. Biz şimdi kat'iyyen böyle bir kabineye muhtacız. Ya kabine bu şekilde girmeli yahut çar-u naçar çekilmeli...

Meclis-i Meb'usân'ın meb'usları artık fırka fırka gayretlerini bırakmış, bir lütle-i milliye halinde birleşmiş farz ediyoruz. Farz bu ya!... –'Adem-i i'timad

manevrasına düşmeden evvel, bu sırada kabine buhranından ictinab edebilmek için biz de kabine buhranının günlerce sürüklendiğini, sürükleneceğini de unutmayalım.- Tevfik Paşa'yı, kabinesini tasfiye ve daha faal ve radikal bir şekle ifrağa sevk etmeleri, bir kere de bu yolu tecrübe etmeleri daha makul görülüyor.

Çünkü şurası da var ki, Tevfik Paşa kabinesi metin, mutasallib, mütecânis, icâb-ı zamana göre faal ve radikal olsa, böyle i'timad 'adem-i i'timad-ı me'murelerine hiç aldırmazdı. Ve bunların önüne geçerdı.

Sırası geldi ama, sözü uzatmamak için meb'usların vaz'iyetinden, meclisin feshi ihtimalinden bahsetmek istemiyoruz. Bu daima vârid olabilir bir keyfiyettir.

Yalnız şunu diyeceğiz ki Tevfik Paşa kabinesini tasfiyeye karar versin yahut çekilsin de başka bir zât kabineyi teşkîl etsin, herhalde bu mühim ve müşkil vazifeyi deruhte edecek olan refikâsını intihâbda bir noktayı hedef ittihâz etmeli: Şunu tanıyorum, görüşüyorum, filan da 'ariftir, hoş sohbettir, filan da, bize bir arkadaş yadigâridir, gibi hislere kapılmamalı. Millet, millet içinde kitleler gruplar kaynaşıyor. Kabineye girecek zevât, her şeyden evvel millet nazarında ma'ruf ve merğub, milletin emn-ü i'timadına mazhar olmalı... Eğer Tevfik Paşa kabinesi teşekkül ederken bu dakikaya riayet olunsaydı, ne bu hücumlara hâcet kalır, ne de şimdi böyle bir buhran-ı vükelâ mes'elesi ortaya çıkardı.

Mahmûd Sadık

ERMENİ YETİMLERİ

Birkaç gün evvel, Makri Köyü hadisesi, diye gazetelerimizden, bazısı müteheyyicâne, bazısı daha i'tidalkârâne birçok şeyler yazdılar. Fransız askerlerinin polise müdahalesinden sonra bu mes'elenin hükûmet muhâfili ile Fransız mevki' kumandanlığı arasında müzâkerelere meydan vermesinden bahs ettiler. Hâdisât ile safahâtı henüz hatırlardadır.

Fakat bir de, bu ve bu gibi hâdisât neden ileri geliyor, nasıl başlıyor, ne renk ve şekil alıyor, bir de bunu araştıralım.

Mesela Makri Köyü hadisesi, gazetelerde yazdı, biz de anladık, dinledik, öğrendik, İslâm aileleri nezdinde bulunan Ermeni yetim çocuklarının iâdesi yüzünden çıktı, azmıştı!..

Hükûmet karar verdi, i'lan etti ki hangi ailede kimin nezdinde Ermeni cema'atine mensub çocuk varsa bu yetimi i'ade etsin.

Haydi, diyelim ki, bir takım aileler vaktiyle Ermeni yetimlerini yanlarına, bir hiss-i şefkat ve merhametle almışlar ve bunlara bakmışlardır. Ancak bu çocukların nasıl yetim kaldıkları da bütün (...) ma'lumdur, pek (...).

Geçen hâdisât-ı feci'â, bugünkü vaziyet karşısında nezdinde Ermeni yetimi bulunan aile, hükûmetin ilan ve tebliği üzerine derhal bunları getirmeli, teslîm etmeli idi; fakat bu, böyle mi oluyor? Hangi aileler nezdinde Ermeni yetimleri bulunduğu zabıtaca ma'lûm ve konu komşu da bunu biliyor. Belki Ermeni vatandaşlarımızca da bir dereceye kadar mazbut: Hal böyle iken niçin i'ade olunmuyor. Polisin müdafaası istilzam ediliyor. İşittik ki Makri Köyde, bir evde hatta tahribât yapılmaya mecburiyet görülmüş, bir yükte şilteler arasında bir çocuk çıkarılmış.

Yine haber verildi ki, Nişantaşı taraflarında da bir ailenin bir yetim çocuğu, i'ade etmek istememsinden bir vak'a çıkmasına ramak kalmış...

Rivayet edildi ki Gedik Paşa tarafında bir Ermeni yetim çocuğu bulunan bir hâneye bu çocuğun tevdi' ve teslîmi için zabıtaca müracaat edildiği zaman hane sahibi pek sert ve düruşt mu'amele göstermiş.

Bunlar ne dereceye kadar doğrudur, bu hususta bir şey diyemeyiz! Fakat bir kere, bu rivayetler karşısında sâniyen Makri Köyü hadisesinin esas zuhuru itibariyle samimiyetle halkımıza ve ailelerimize diyebiliriz ki nezdlerinde, Ermeni yetimleri bulunanlar, şimdiye kadar bunlara bakmak, ihtiyaçlarını tesvîye etmek suretiyle bir mu'amele-i hayrhâhâne göstermiş olduklarını söyleseler de, buna mukâbil kendilerine takdîm edilecek teşekkürât ile iktifâ etsinler, hayır işlemek için vaki' olan mu'ameleleri nezd-i İlâhî'de makbûl olsun, sevablarına yazılsın, duâsını da hüsn-i telâkki eylesinler, Ermeni yetimlerini lazım gelenlere tevdi' ve teslîm ile hem vazife-i hükûmeti teshîl etmiş olsunlar hem de 'asırlarca kardeş gibi geçinmiş olan Türklerle Ermeniler arasına bizi de Ermeni vatandaşlarımız kadar dilhun eden vakâyi'-i fecî'a-i mü'essife ile hâsıl olan iğbirâr ve inkisârı tahfif ile sonlar.

Yeni Gazete

İ'ADE-İ EMLÂK KÂNÛNU

Tehcir olunanların i'ade-i emlâki ve bu yüzden icâb edenlere tazmînât i'tası husûsâtıyla iştigâl etmek üzere Yusuf Kemâl Bey'in riyâseti altında teşkîl olunan komisyon dün 'Adliye Nezareti'nde birinci ictimâ'ını 'akd etmiş ve istihbârâtımıza göre bu komisyon evvelce tanzîm olunan Emvâl-i Metrûke Kanunu yerine kâim olacak yeni kanun, tehcîr olunan Hıristiyanlar lehine daha vâsi' ve şumûllü ahkâmı ihtivâ edecektir.

VELİ'AHĐ-I SALTANAT VE MAKÂM-I SADÂRET

(Serbestî) Refikimiz dün sabahki nüshasında isâbetli bir haber neşr ve bir menba'-ı mevsûktan aldığı habere göre Veliahd-ı Saltanat Mecîd Efendi Hazretleri'nin makam-ı sadârete geçeceğini ve icabât-ı 'asriyyeye göre bir kâbine teşkîl edeceğini i'tlan etti. Vâkı'â bu habere ilâve olunan (Bu hususta saray ve 'ayan mu'temetlerinin mütâlaatı alınmıştır.) cümlesi ise zikr olunan mevsûkiyeti hükümden düşürecek bir mahiyette görünüyordu.

Gazetecilerce değil, hatta hükûmetlerce de bazen terciye balonu uçurulduğu vâkidir. Bu i'tibarla böyle bir haber neşr-i mübah mı? Değil mi? Bu cihet hallediledursun akşam gazetelerine bakalım.

(Tercümân-ı Hakîkât) Refikimiz bu habere karşı bir şey söyleyemiyor, ancak veli'ahd hazretlerinin dün saray-ı mülûkhâneye giderek huzur-u hümâyuna kabul buyrulduğunu yazıyor.

Kudûmünü tebrik ettiğimiz (Haber) arkadaşımız ise, kabine buhranı ihtimallerinden bahsederken veli'ahd hazretlerinin sadareti müstahberât-ı mevsûkası cümlesinden olarak kaydediyor.

(Akşam) Yoldaşımız, bu haberi, en mevsûk menâ'biden aldığı ma'lumâtına doğrudan doğruya veli'ahd dairesinde tahkîkâtına atfen tekzîb ediyor.

Biz bu haber üzerine, tahkîkâta lüzûm görmedik. Çünkü Serbestî refikimizin, bunu neşretmesi ne maksada mebni', bunu da pek uzun düşünmedik. Ancak akıl ve mantığın ne diyebileceğini teemmül ettik.

Almanya'da Prens Maks Dübad kabinesinin akıbeti göz önünde iken, bütün cihân demokrasiye doğru yürümeye, Wilson'a kendine beğendirecek surette bu kisveyi giymeye cehd ederken böyle bir ihtimal-i bâ'id değil, gayr-i mümkün değil.

Şehzâdegânın vaktiyle valiliklerde bulunmalarından kat-ı nazar, bugünkü meşrûfî ve demokratik idarede, hele bu sırada veli'ahd-ı saltanatın makam-ı sadârete gelmesini veli'ahdın hukuk-u saltanattan feragat etmesiyle muadil tuttuk.

Çünkü evvelki günkü gibi, dünkü, bugünkü, yarınki sadrazamın da Divân-ı 'Âliye sevk edilmesi ihtimali vardır.

Harb-i 'Umûmî'nin bidâyetinde, en ziyâde tereddütler içinde kalmış olan Romanya idi. Romanya siyâsionu ikiye ayrılmış, bir takımı (Beranyonu) ve emsâli gibi, memleketini i'tilâfla birlikte hareket ettirmek istiyor. Diğeri, (Markiloman) gibi ittifak zümresine merbûtiyete taraftar bulunuyordu.

Romanya'nın i'tilaf cihetinde harbe girmesi ve düvel-i merkeziyeye i'lân-ı harb etmesi, istilâyâ uğraması üzerine (Markiloman) ve taraftarları hak kazanır gibi oldular; fakat merkezî hükûmetlerin mağlûbiyeti Bulgaristan ve Türkiye'nin mütarekesi, Avusturya inhilâli, Alman herc-ü merci, Romanya'da (Markiloman) aleyhinde nümâyişlere meydan verdi. Romenler bugün i'tilaf cihetinden, bu zümreye sadakatin, bu sadakât uğrunda zarâr ve ziyânın tazmînini istiyorlar ve buna çalışıyorlar. Şu vaziyette (Markiloman) aleyhine dönmelerinde riyâset-i umûra (Beranyonu)'yu getirmelerinden tabi' bir şey olamazdı.

SİVASTOPOL'DE ÖNÜNDE YATAN GEMİLER

Rusya altüst olduğu gibi, Rusya'nın bir zamanlar başımızda en tehditkâr bir belâ olan Karadeniz donanması da ibtida' biri biriyle uğraştı. Sonra Almanların eline geçti. Almanlara meram anlatmamız, Rus donanmasını ele geçirmemiz için gazetelerimizden bir kaç hayli söz söylediler, haykırdılar. Almanlara dinletemediler. İstanbul limanına gelen i'tilâf mütâreke şerâitini kabule mecbur oldu. Vaz'-ı yed etmiş olduğu Rus gemilerini de Sivastopol limanında İngilizlere teslîm etti. Bu donanmanın mukadderâtı sulh konferansının mukarrerâtına tâbi' olacak. Rusya'nın alabileceği yeni şekil bu hususta müessir olabilecek mi, olamayacak mı? Bunu da bize zaman gösterecektir.

İstanbul'un alacağı şekli-î âtî ise. Herhalde bu ve bu gibi donanmaların zararından evvel bi-evvel mâsuniyetini te'min edecek.

Bugün, biz, bizim mevcûdiyetimizi tehdîd eden bu kuvvetin renkten renge girmesine, elden ele geçmesine bakmayla iktifâ ediyoruz.

HUZURA KABUL

Veli'ahd-ı Saltanat devletlû necâbetlû Abdülmecîd Efendi Hazretleri dün Saray-ı Hümâyuna 'azimetle huzur-u padişâhîye kabûl buyrulmuştur. Hidiv-i Mısır 'Abbas Hilmî Paşa Hazretleriyle Meclis-i A'yan a'zâsından Azaryan Efendi dün Saray-ı Hümâyûn'a 'azimetle Huzur-u Padişâhîye kabûl buyrulmuşlardır.

VELİ'AH D HAZRETLERİNİN NEZDİNDE

Veli'ahd hazretleri Dolmabahçe'deki daire-i necâbetpenâhîlerinde dün Sulh ve Selâmet Cem'iyetinden bir hey'et ile Şura-yı Devlet Re'isi beyefendiyi ve damadı hazret-i şehriyârî Hâlid Paşa Hazretlerini kabûl buyurmuşlardır.

DÂHİLİYE NÂZIRI

Dâhiliye Nâzırı Mustafa 'Arif Bey hastalıklarının devamı hasebiyle dün de makamlarına gelememişlerdir.

'AZİLLER

Dün Dâhiliye Nâzırı müsteşarı Hamîd Bey'in riyaseti altında ictimâl eden İntihâb-ı Me'murîn komisyonu tarafından Mersîn ve Cebel-i Bereket mutasarrıflarının su-i idârelerinden dolayı azilleri takrîr etmiş ve kararnamesi berây-i imza Dâhiliye Nâzırına derdent takdîm bulunmuştur.

TEBDÎL

Evkâf müsteşarının tebdîl olunacağı da müstahberât-ı mahsûsamızdandır.

TAHSÎSÂT TALEBÎ

Defter-i Hakânî İdâresi tahrîr ve istinsâh muamelelerinin vâsi' miyâsta icrası için tahsîsât talep etmiştir.

MÜKELLEF-İ ME'MÛRÎN HAKKINDA

Devâiri me'mursuz bırakmamak için hizmet-i fiiliyeleri seferberlik nihayetine ta'lik edilmiş olan mükellef-i me'mûrînin artık seferberliğin hitâm bulması üzerine hizmet-i askeriyelerine celb olunmasına karar verildiği müstahberdir.

TEHCİR EDİLENLER HAKKINDA BİR TEŞEBBÛS

İstanbul gazetesinde okunduğuna göre İngiliz Miralayı (Mörfi) Hükümet-i Osmâniye'nin Ermeni ve Rum muhâcirleri hakkındaki muamelesini protesto etmiştir. Bâb-ı 'Alî cevâben, bunların derhal avdetlerini te'min çaresiyle iktifâ etmeyip müsebbibleri hakkında ta'kibât icrâ edeceğini de bildirmiştir. Miralay Mörfi'nin bu teşebbüsâtı Anadolu'ya gönderilmiş İngiliz komisyonun raporu üzerine vukû' bulmuştur. Mezkûr rapor Hıristiyan muhacirlerin hallerini pek fena göstermektedir.

VELİLER CEM'İYETİ

Almanya ve Avusturya'da bulunan talebenin ahvâli hakkında ma'lûmât almak ve buradan yardım çarelerini te'mîn etmek için bir cem'iyet teşkil etmiş olan talebe velileri cem'iyeti Felemenk ve İsveç sefirleri ve sultanına müracaatı taht karara almıştır.

İSTİSNÂ

Şehrimizde bulunan bi'l-umûm Almanların mütareke ahkâmı mûcibince 'avdet etmekte oldukları ma'lûmdur. Sultan 'Abdülhamîd Han-ı Sâni merhum zamanından beri Saray-ı Hümâyun ve Bahriye nusikalarını tensik ve i'lâ hususunda pek büyük hidemâtı sebk etmiş bulunan musîkî üstatlarından mu'allim Lange Bey'in şehrimizden 'avdet mu'amelesinden istisnâsı İngiliz Başkumandanlığından iltimâs edilmiş ve müşârunileyh kumandan tarafından muvâfakat olduğu haber alınmıştır.

TEBLİĞ-İ RESMÎYE GÖRE

Bilâ ruhsat mevkiinden tebâ'id ve bilâ 'izn memâlik-i Osmâniye hududunu tecâvüz etmekle maznûn-u 'âliye sâbık Harbiye Nâzırı ve Başkumandanlık Erkân-ı Harbiye Reisi yaver-i has hazret-i şehriyârî birinci ferik Enver Paşa.

MÖSYÖ JÖNAR

Fransa hükûmeti tarafından mümessil-i siyâsî olarak evvelce Yunanistan'a gönderilmiş ve Yunanistan'da i'tilâf nüfûzunu (...) ve i'tilâf siyâsetinde Yunanistan'ın mevki'ini tanzîm etmiş olan Mösyö Jönar'ın bugün, yarın şehrimize muvâsalatına intizâr olunuyor.

Union Fransız

Union Fransız a'zâsı dün ilk ictimâ'larını akd etmişlerdir.

AVUSTURYA MACAR SEFÂRETHÂNESİNİN İŞGÂLİ

Dün sabah Tophâne'de Domdom sokağında kâin Avusturya ve Macaristan sefârethânesi bir İtalya müfreze-i 'askeriyesi tarafından işgâl olunmuştur.

Sefârethânenin müdâhilindeki Avusturya ve Macar armasının üzeri örtülmüş, İtalyan arması asılmış, sefârethâne binâsına da İtalyan bayrağı çekilmiştir.

Bu da bir resm-i mahsûs sûretinde icra' edilmiş, hazır bulunan İtalyanlar tarafından alkışlanmıştır.

Avusturya ve Macaristan konsolâtosu da aynı surette işgâl olunmuş, bunun ittisâlindeki Avusturya ve Macaristan mektebine de İtalyan bandırası çekilmiştir.

İtalyanların bu binâları işgâl etmeleri, kendi haklarının kendilerine i'adesi fikriyle vuku' bulmuştur. Bu binâlar vaktiyle Venedik Cumhuriyeti'ne ait Venedik Cumhuriyeti sefirlerinin âramgâhı idi ve (Venedik Sarayı) denilirdi.

Avusturya ve Macaristan sefirleri bu binâları ta'mir ve tebdil suretiyle Venedik asârını buradan kaldırmışlardı; son zamanda da yine bir takım termîmât ile tevsi' eylemişlerdi.

MAKRİ KÖYÜNDE

Şimendifer ve vapurlarla yeniden i'tilâf askeri vârid etmiştir. Bunlar şehrin kışlalarına ve Hükûmet-i Osmânîyyeye lüzumu olmayan ba'zı binâlara yerleştirilecektir.

AYESTEFANOS'DA

Ayestefanos'tan İstanbul Gazetesine yazılıyor:

Bulgaristan'ın hîn-i zabt ve işğâlinde (Sokul) da cesaret ve şecâ'atleri görünen 'askerlere nişân tevzî'i münâsebetiyle cum'a günü saat iki buçukta ba'zı merâsim icrâ' kılınmıştır.

148. alay kumandanı Miralay Kôri yirmi iki askeri "Salîb-i Harb" madalyasıyla taltîf etmiştir.

AFV-I 'ÂLÎ

Mevkûf bulunan Azadamara Gazetesi muharrirlerinden Şavas Misarkiyon Efendi'nin tahliye-i sebîli icra' kılınmıştır.

Hapishâne-i 'umûmîde taht-ı tevkîfde olan Samusil ve Ağastavips afv edilmiştir.

MÖSYÖ WILSON

Paris'ten iş'âr edildiğine göre Mösyö Wilson, silah müzâkeratının nihayetine kadar Paris'te kalmak fikrindedir.

TAKVÎMDEN BİR YAPRAK

Ermeni vatandaşlarımızdan tehcîr ve teb'îd edilmiş, havsala-i beşerin alamayacağı derecede zulm ve ta'addî görmüş, malları mülkleri gasb ve gareze uğramış, bu kadar cevri-cefâ ile beraber canların kurtarabilmiş olanları yerlerine i'ade olunuyor. Bunlara tazmînât verilecek, verilmek lâzım, bu kadar eziyet ve meşakkât, işkencenin azâb-ı manevîsini tazmîn gayr-ı mümkün, hiç olmazsa, maddî zarar ve ziyanlar tehvîn olunmalı.

Bu noktada, ‘adâletperver hisler, fikirler ihtilâf etmez. Bu zararların tehvîni ve tazmînine çalışanlar ve tavassut edenler şâyân-ı takdîrdir. Refik-i muhteremimiz (Gavroş) da bu meyândadır.

Telaşla giderken kendisine tesâdüf eden birkaç zâta şöyle demiş olduğu işitilmiş!...

– Ermeni kardeşlerden birkaçı geldiler. Beni buldular. Uğradıkları tacâvûzü uğradıkları zararı anlattılar, isbât ettiler, delîl gösterdiler... Zarar ve ziyân talep etmek ve tazmînât almak için bana vekâlet verdiler. Koşuyorum, bunların lehine ikâme-i da’vâ edeceğim ha!... Bunların zarar ve ziyânı ne mi diyorsunuz?... Rızâları hilâfı zorla edilmişler!... Bunu yapanları da kat’-ı uzuv töhmetiyle ithâm ettireceğim!...

HÂKİM VE MAHKÛM

[Tarih şinâs, merhûm ve mağfûr Ebu’l Farûk Mehmed Murad Beyin vaktiyle ‘anâsır arasındaki ihtilâf ile ‘anâsır-ı Osmânîyenin iştirâk-i mesâ’isine dâir – intihâbât vesilesiyle – yazmış olduğu makâle henüz neşr eylememiş metrûkât-ı kalemiyyesi meyanında bulunmuş ve hâlâ hükm ve şümûlünü muhafaza etmekte bulunmuş olmasıyla bervech-i âti derc edilmiştir:]

Osmânlılar içinde yeni bir galeyân-ı efkâr ve hissiyât (...) etmiştir. Tedkîk olunur, mâhiyyeti anlaşılır, hudûd çekilirse ehemmiyeti zâil olur. Ne çâre ki galeyâna düşûr olanları kâbil-i hitâb-ı havas olmayıp ‘avâmdır. Bilhassa havassın irşâdından mahrûm olan ‘avâm pusulasını çabuk kaybeder. Ba’zen bundan ta’miri müşkil halleriyle zuhûr ettiği olur. Hâsılı bağîz-i ayn etmeye gelmez.

Biz öyle bir itikâd-ı vâkiyanede bulunmak isteriz ki eğer misâl gayri Müslime kardeşlerimizin serefrâzları hakkıyla vazifelerini îfâ etmeye devam etmiş olsalar, bu haller vuku’ a gelmezdi.

“Hakk ve hadd” dairesini gözetmeyi bilenler ittıradsız (...) kendilerini muhâfaza edebilir. Bugünkü galeyân-ı atî bilememekten ileri gelmektedir. Bilenler bildirmeye müsâraat etmiyor. Bilmeyenler telâş edip üzüyorlar. Bir an evvel bildirmek lâzımdır.

Vaktiyle Şark İmparatorluğu – Bütün tabakât-ı cem’iyyeti istilâ etmiş olan – fesâd-ı ahlâka düçâr olmuş, muvâzenesini kaybetmiş, köhnemiş sallanarak yıkılmaya başlamıştır. Büyücek hey’et-i ictimâ’iyyelerden biri bu hale düçâr olunca – sevk-i tabî’ ile – etrafın ta’arruzlarına uğrar. Şark kayserliği bu sebepten olarak Osmanlıların zuhûrundan evvel etrafın ta’arruzlarını câlib olmaya başlamış idi. Gelip geçen (gavs) gürûhundan başka Bulgarlar, sevâhil-i bahr-i sefidde sâkin Türk ve Türkmenler, hatta henüz bir «vâhid-i medenî » teşkîl edememiş olan Ruslar yahut Varsağlar bile Kostantiniyye burçlarıyla (...) etmişler idi. Bu gidiş ile bunlardan biri, yahut diğeri ‘âkıbet-i mîrâsa konacak idi.

Demek istiyoruz ki Osmanlı Türkleri esasen Şark Kayserliği’nin sebeb-i inkırâz ve inhidâm-ı değildir. Şive-i kaderle esnâ-yı inhidâmda «hüsn-ü tesâdüfe mazhar» olmuş tâli’ yâverleridir.

***

Diğeri ‘anasırı yedd-i istilâsına alan «’anasır-ı hâkim» her zaman ve mekânda emr-i «tevhîd» i akdem-i umûr ‘addede gelmiştir. Bunun emsâl-i târihiyyesi o kadar çok ve ‘umûmîdir ki mahkûmların hâkime kalbi yolundaki kıyımlar umûr-ı tabî’iyye ve kavâ’id-i makbûle-i siyâsiye sırasına geçmiştir.

Bugün Rusya’nın garb eyaletleri ile Prusya’nın şark tarafında mucib şikâyet ve câlib inzâr olan haller bundan başka bir şey değildir. Medenî Avrupa’nın ne dâimî kabineleri, ne de gelip geçici kongreleri bu payede söz söylemeye bile münâsebet bulamıyorlar.

Saltanat-ı Osmaniye’nin ilk devresinde taht-ı itâ’ate almak ‘anasır-ı muhakkaka ve müte’addide i’tibâriyle unsur-u aslî pek küçük ve zâif idi. Yani mevcûdiyet-i zâtiyesinin muhâfazası hissi herkesten ziyâde Osmanlı Türklerinde uyanması tabî’î idi. Binâen’aleyh her yerde unsur-u hâkimin menfaatine ve lüzûm-u ittihâd ve muvâzenet nâmına olarak icrâsı tecvîz olunagelen «tahrîb ve tevhîd» eserinin Osmanlılarda sâir yerlerden fazla görülmesine taaccüb edilmesi zarûrî idi.

Hâlbuki Osmanlı medeniyetinde işler şu kâidenin aksine vaki’ olmuştur. Kara Halil Paşa’nın «devşirme» usûlü ile berâber her yerin ve her vaktin te’amülü olan tevhîd maksadıyla tahrîb-i ‘anâsır etmek politikası yerine Osmanlılar himâye ve muhafaza-i ‘anâsır-ı mesâlikini tercîh eylemişlerdir.

Bu hal dahî Osmanlılara mahsûs ve münhasır olan bir şân ve şeref teşkîl etmekte (...) târih-i ‘âlemde hemen emsâli mefkûd bir şân mertebesine çıkmıştır.

Şu himmet-i mahsûsa-i Osmâniyye, başkaların milyonlarca mahkûmunu külliyyen imhâ etmelerine mukâbil, taht-ı idâresine aldığı binlerce nüfûs-u muhtelifeyi milyonlarca iblâğ ile mevcûdiyyet-i kavmiyyelerini iddi’â etmek hakkına nâil eylemiştir.

Gayrimüslim kardeşlerimiz olan şu eser-i celîl medeniyetin dâ’î olduğu minneti unutmamalıdır.

Gayrimüslim vatandaşlarımızı bu suretle bize minnetdâr addediyoruz.

***

Acaba bundan dolayı yalnız onlar bize karşı borçlu mu olmalı? Onlara karşı bizim de borcumuz minnetimiz yok mudur?

Vardır. Hem de onlarınkinden aşağı değildir.

Rumlar, Ermeniler, Süryanîler, vesâire vesâire. Üçbin seneden ziyâde bir müddetten beri mevcûdiyyet-i kavmiyyelerini târih sahifelerinde izhâr edegelmişlerdir. Hele Rumlar ile Ermeniler yine bu memleket içinde mühimce hükûmet teşkîl ederek kendileri temeddün, başkalarını da temdîn eylemişlerdir.

Yani Rumlar, Ermeniler vesâire şu memleketimizde yerleşmişler, i’âr etmişler, şehir ve kasabalar teşkîl eylemişler, hükûmetlere nâil olmuşlardır. Kimininki kemâl-i şân ve şöhretle müddet-i medîd pâyidâr olmuş, kimininki az müddet müstakîl kalıp kusûr vakti elden ele geçmiştir.

Hâsılı şu memleketimiz bunlara eskiden beri «vatan» olmuş üçbin seneden beri bu memleketi «vatanımız» diye yâd etmeye hak kazanmışlardır.

İşte buralarda tavattun ettikleri bir zamanda bizim cedlerimiz Asya-yı Vüstâ ve (...) bulunuyorlardı.

Şu hakk takdîmleri vâcibü’l-re’âyâdır. Bunun kadrini bilmeliyiz. Hatta biliyoruz, teslim ediyoruz, biz bunu teslim ettiğimiz gibi bugün haktan, terakkîden mahrûmiyyet, hâkimiyet ve mahkûmiyyet gibi müsâvâtsizlik aralarımızda kalmamış. Bunun için «siz» ve «biz» tağrîklerinin zamanı geçmiş, el ele vererek vatan uğrunda çalışılacak vakitler gelmiştir diyoruz.

Daha dediğimiz bir şey varsa o da şudur:

«İşte vatanınız», işte padişahınız, işte kanununuz, yarında mensûb değil, müntehâb-ı millet meclisimiz gelecek, o da sizin millet meclisi olacaktır.

Elbirliğiyle cümleten çalışmak lazım. Herbir unsurun muhtevî bulunduğu erbâb-ı aktar ve ehlini o meclise sevk etmeye gayret eylemek vâcibdir. Bunun için ba'zı unsurların miktar-ı nüfûsları münferiden a'zâ sevkine müsait değilse anasır-ı saire arası mu'âvenetten hâlî kalmayacaktır. Çünkü aklında bulunan unsurun muhtevî bulunduğu erbâb-ı zekâ 'umûmumuz için lâzımdır.

***

Demektir ki takdim ve teahhir bahislerine mahal yoktur. Kol kola verip vatan-ı mu'azzez ve müşterekimize hizmet etmeliğimize hâil yoktur.

Esâs bu kadar vâzih olunca harekât için hat intihâbında su'ubet çekilmez, hâlbuki ba'zı taraflardan gelen sadâlarda âheng-i 'umûmi i'tibatiyle hoş olmayanları vardır. Bunların ortadan kaybolması lâzımdır.

Ebu'l-Farûk Mehmed Murâd

FUZÛLÎ MESÂRİFİN CEDVELLERİ

Harbiye Nezâreti Muhâsebât müdür-i 'umûmîsi idare-i sâbika zamanında nezâret bütçesinden vukû' bulan fuzûlî sarfiyatın cetvelini ihmâl ederek makâm-ı nezârete takdîm etmiştir.

ÜSERÂMIZ

İngiltere hükûmeti nezdinde bulunan üserâmız 200 kadar nefer dün Mısır'dan İzmir ve Bandırma tarikiyle şehrimize gelmiştir.

Efrâd-ı merkûme doğrudan doğruya kendilerini teslim edecek bir merci' ve binnetice istirahatlerini te'min edecek bir mahâl bulamadıkları için öğleden sonraya kadar açıkta yağmur altında kalmışlardır.

Ekserîsi ma'lûl olan ve bu ma'lûliyyete müdâfaa-i vatan uğrunda düçâr olan efrâdın sevk ve te'mîn-i istirahatlerinde ennîzâm-ı sür'at olunması lâzım geleceği bir emr-i âşikârdır.

DÜVEL-İ MERKEZİYE TEB'ASI

Düvel-i Merkeziye Teb'asının, memleketimizden ihrâcı için, mütâreke nâmede ta'yin olunan müddet hitâm bulmuş olmasıyla, bunların Makri Köy ve Kadıköy'de üserâ karargâhları tarzında yerlerde müctemi'an taht-ı nezârette bulundurulacağı rivâyet edilmiş ise de tahkîkâtımıza göre bu hususta henüz bir karar yoktur. Hâriciye Nezâretiyle i'tilâfin salâhiyetdâr me'mûrları arasında müzâkerât cereyan etmektedir.

Bugünkü (Monitör) ise, ta'yin olunan müddette düvel-i merkeziye teb'asının memleketimizden infikâları kabûl olamadığından Hükûmet-i Osmâniye ile i'tilâf hey'et-i 'askeriyesi arasında bunların 30 Kânûn-i Sânî'ye kadar buradan gitmeleri takarrür ettiğini yazıyor. Bunlar taht nazarında tutunacakmış ve bu karar vilâyete telgrafla tebliğ olunmuştur.

TEBEDDÜLÂT

Müstakil mutasarrıflıkların ekserisinde tebeddülât icra' edilmek üzere olduğu istihbâr kılınmıştır.

ŞEHRİMİZDEKİ ALMANLAR

Şehrimizdeki Alman teb'asının memleketlerine bir an evvel 'avdetlerini te'mini için Almanya hükûmeti düvel-i İ'tilâfiyeye müracaat ederek Hamburg'tan birkaç posta vâpuru gönderilerek nakillerine müsaade edilmesini talep eylemiş ise de bu bâbdaki müzâkerât henüz hitâm bulmamıştır.

YOLSUZLUK

Kartal tevzi' me'mûrlarının ahalîden: Aybaşı geldi maaşlarınızı getiriniz, diye ekmek başına 40 para aylık istediklerini istihbâr ettik. Mâhiyeti ne olduğu bilinmeyen taş gibi, çamur gibi ekmekleri yemekle senelerden beri mideleri (...) dönen halkımız bir de üste aylık mı versin. Merci'nin nazar-ı dikkatini celb ederiz.

BİR KOMİSYON

İ'tilâf 'askerleri tarafından bazı mahallerin işgâli gazetelerimizin bir takımı tarafından türlü türlü tenhir ediliyor. Bir takım dedikodular ortada dolaşiyor. Bu sû-i tefehhümleri izâle etmek ve i'tilâf 'askerlerinin birleşecekleri yerler hakkında evvelce karar ittihâz etmek ve muarreratın tatbîkiyyesini de ta'yin eylemek üzere i'tilâf kumandanları ile hükûmet arasında i'tilâf husule gelmiş, Harbiye Nezâretinde bu husus ile iştigâl etmek üzere muhtelif bir komisyon teşkîl edilmiştir.

SEVK

Şehrimizde bulunan Alman, Avusturya kıta'ât-ı 'askeriyesinin mütebâkiyyesi ile sivil Alman ve Avusturya teb'ası bugün Ukrayna bandıralı Tifer vapuruyla Köstence'ye sevk edileceklerdir.

FRANSIZ JANDARMALARI

İstanbul gazetesinde okunduğuna göre dün 'askerî bir törenle şehrimize Fransız Jandarmaları vürûd etmiştir.

KADINLAR VE KADINLIK 'ÂLEMİNDE

WILSON'IN SULHÜ TAKRÎRE ESÂS OLAN 14 MADDESİ-BUNUN KADINLAR HAKKINDA BİR ZİLLİ- HUKUK-U NİSVÂNIN İSTİNÂDGÂHI

Bütün milletler, sulhe erişmek, âtiyen feyz ve inkişâflarını, hak ve hürriyetlerini te'min etmek Wilson nazâriyelerinin bahşettiği ümitlerle âsude ve mes'ûd bir devre yetişmek için çalışıyorlar.

Wilson, bütün dünyanın yeryüzündeki milel ve akvâmın hak ve adalet dâiresinde birbirine tecâvüzâtına artık nihâyet vermek, her millete hak ve nasîbini uzun zaman, belki ebediyyen, te'min eylemek emelini gösteriyor. Bu büyük âdem, şu cihân-ı harb dedikleri bâdire-i 'azîmenin zuhuruna kadar, muhtelif memleketlerde ve milletlerde kadınların, mahrûm-u hak ve mahrûm-u adalet, uğradıkları cebr ve tazyîki düşünmemiş mi? Yine muhtelif yerlerde, kadınların haklarını istihsâl ve lâyıık oldukları mevki' ictimâ'îyi ahrâz için girişmiş oldukları mücâdelâtı hatıra getirmemiş mi? Milletler arasındaki münâza'at ve ihtilâfâta nihâyet vermeyi, bunların tekrar

zuhûruna mâ'ni olmayan, ihtilâfât-ı âtiyeyi, bir mahkeme-i kübra-yı ümemde hâl ve tesviye ettirmeyi düşünürken, kadınların muttaleb ve müdde'iyatını ve bu uğurda senelerce devam eden cidâl ve gayretini düşünmemiş mi? Niçin 'âlemin sulh ve müsâlemetine, milletlerin emn ve istirahatîne esâs tutulan (14) maddede kadınlar için ayrıca bir kayd yok.

Hayır, koca Wilson bunları aslâ unutmamıştır, hele kadınların bu hâ ile, fecî'ada ne fedâkarlıklar göstermiş, ne meşakkâtler çekmiş olduklarını da düşünmüştür. Kadınların da hukukunu, bütün milletlerin hakları gibi, müdâfaa etmiş, buna da esâs koymuştur.

(Wilson) Hukuk-u nisvan hakkında da (14) maddeye müzeyyel olan diğer esâsâtı gibi, bir zeyl esâsı göstermiş, 'âleme i'lân etmiştir; fakat bilemeyiz neden? Gazetelerimiz bundan ehemmiyetle bahsetmemişler, hatta zikretmemişler bile. Haklarını müdâfa'aya mevki'-i ictimîyyelerini ta'yine, diğer milletlerin kadınlarından ziyâde muhtaç görünen kadınlarımız da bu esâs etrafında niçin toplanmamışlardır; işte (Wilson)'ın hukuk-u nisvân hakkındaki esâsâtı:

Wilson ve Kadınlar

[Reis-i Cumhuriyet Amerika Senatosuna Hitabesi]

Kafamızın, demokrasi uğrunda iştirâk ettiğimiz bu muharebenin te'mîn-i muvaffakiyet ve istihsâl-i netâyici için hukuk-u nisvânın, hukuk-u esâsîyeden olarak te'mîn ve kabûlünü bir mesele-i hayâtıyye addederim.

Bu muharebe, milletler muharebesidir. Harbin hava-yı nesibesi, kuvve-i ma'neviyyesi milletlerin efkârıdır. Salon ve safa politikacılarının tertibâtı değildir. Biz küçükten demokrat isek, 'âlemi de demokrat gayesine sevk etmek istiyorsak diğer milletlerden ef'âl ve hârekâtımızı, hâl'iyyet ve samimiyetimizin ve kendilerini arzu olunan gayeye îsâl hususunda salâhiyetlerimizin bir nişânesi olmak üzere kabûl etmelerini talep edebiliriz. Bu ef'âl ve hârekât tamamiyle kanâ'at-i bahş, ve istenildiği zaman hâzır ve mahya bulunmalıdır.

Bu muhârebede kadınlarla teşrîk ve tevhîd-i mesâ'i ettik. Kadınları fedâkârlıklarımıza, zahmet ve meşakkatlerimize, gayretlerimize iştirâk ettirip de sonra bunları verdiği münâfi' ve hukuktan müstefid etmemek kâbil mi? Bu muharebe, ne diğer milletler tarafından, ne de cemâhir-i müttefika-i Amerika

tarafından, eğer kadınların hidemât bir güzîdesi olmasaydı, sevk ve idâre olunamazdı. Kadınların bu muharebede hizmeti, harbin kalbgâhına tevcîh olunmuştur.

Ordularımızın ve cesûr bahriyelilerimizin başkumandanı sıfatıyla ve şimdi bizimle müttefik olan bu kuvvet cihânın kadınlardan ve erkeklerden mürekkebin milletleri nâmına ve dünyanın her tarafından beşeriyete müfid olan gayeleri, esâsları, ümîdleri talep ve kabûl edilmekte olan büyük bir hükûmetin re's mes'elesi olarak kemâl-i samimiyetle söylüyorum.

Kemâl-i samimiyetle söylüyorum ki te'mîn-i hukuk-u nisvân, harbin muvaffakiyeti, azm ve metânetin istikrârı için bir mes'ele-i hayatiye, bir mes'ele-i müste'ciledir. Harb biter bitmez derhâl hîll-ü tesviyesine mecbûr olduğumuz büyük mes'elelerin gerçekten hîll-ü tesviyesi için bir mes'ele-i hayatiyedir.

Kendime gelince, henüz şüphe ve tereddüdün zâil olmadığı şu günlerde, bizim selâmetimiz bütün meclislerimize doğrudan doğruya 'alâkadar olarak kadınların iştirâk etmelerine vâbestedir. Kadınların nurâniyeti bize erişemezse nîm zulmette kalırız.

KARANLIKTA KALACAK MIYIZ?

Son zamanlardaki kömür fıkdanından dolayı elektrik tenvîrâtının inkıtâ'a uğrayıp uğramayacağı hakkında İstanbul Gazetesinin elektrik kumpanyası nezdindeki hakîkati neticesinde şirket erkânından birisi mezkûr gazeteye beyânât-ı âtiyede bulunmuştur.

İlk ve esaslı mes'ele kömürdür. Mevâd-ı ihtirâfiyye tedârikini ancak günü gününe yapabiliyoruz. Bunun için Silahdar Ağa fabrikasının fa'âliyyette devâm edip etmeyeceği hakkında kat'î bir şey söyleyemem. Uzun zamandan beri devâm eden buhrân dolayısıyla istihlâkâtın miktarını mümkün mertebe azaltmayarak kömür sarfiyatı adîd olunuyor. Bu hususta her şahıs kendisine tereddüb eden vazîfeyi yapmalıdır.

Bu hâl-i hazır münâsebetiyle tabi'î muvakkat bir tedbîrdir. Herkes en lâzım olan yerlerde muktedir olduğu kadar az sarfiyat yaparsa ileride büsbütün karanlıkta kalmamış olur.

Fakat iş yalnız bununla bitmiyor. Te'sisât-ı elektrikiyye harb zamanında hiç tecdîd ve tevsi' edilmedi Hariçten levâzım vürûd etmediği için yapılan ta'mîrât güç halle cereyanı te'min edebildi. Çok şükür ki geçici olan bu meşakkati iftihâm etmek için elimizden gelen gayreti sarfediyoruz. Artık zannederim ki yalnız önümüzdeki Kanun-u evvel ve Kanun-u Sâni aylarında sıkıntı çekeceğiz.

Hükûmet cereyanın azaltılması için ba'zı tekayyüdât icrâsını münâsip görmüş, fakat fikrimce bu müyesser bir tedbîr olamaz. Dediğim gibi herkes bunu bir vazîfe telakkî ederek yapmalıdır.

Çünkü tenvîrâtça yapılacak tasarrufta müşterilerin de menfaati vardır. Aksi takdirde son def'a gâli fiyatla satın aldığı kömürler dolayısıyla her müşteriden kilowatt başına 5 kuruş talep etmek için şirkete hak kazandırılabilir. Şurası muhakkaktır ki, elektrik tenvîrâtı her halde petrol tenvîrâtından ucuz olacaktır. Fakat son faturalarda her halde terfi' husule gelecektir.

MÜSÂ'ADE TALEBİ

İttihâd ve Terakkî hükûmeti tarafından Kafkasya ve Azerbaycan Ermeni hükûmetleri nezdine murahhas-ı askerî olarak (...) Mehmed Ali ve Abdülkerim Paşalar şekl-i vaz'iyet-i hâzıraya nazaran artık oralarda yapılacak işleri kalmadığından İstanbul'a gelmelerine müsâ'ade olunması hakkında müsâ'ade istemişlerdir.

BAVYERA KRALI VE GENERAL HOFMAN

Londra 29 (Ahmet Emin) Kopenhag'dan vürûd eden bir telgrafnameye nazarân Bavyera Kralı Leopold ile General Hofman tevkîf olunarak (Kovto) kalesinde taht-ı muhâfazaâta alınmışlardır.

TAHLİYE

Beyoğlu'ndaki Yazıcı Sokağındaki Alman mektebi, İngiliz ve Fransızlar tarafından işgâl edileceği müstahberdir.

Evvelce Avusturya kıta'ât-ı 'askeriyesi tarafından işgâl edilen çarşıdaki 64, 74, 82 numaralı haneler dün tahliye edilerek İngiliz askerleri tarafından işgâl edilmişlerdir.

POSTA 'UMÛRUNDA TAYYARELER

New York 29 (Ahmet Emin) – Harbiye Nezâreti memleketin bütün menâtındaki posta 'umurunda istihdâm etmek üzere yüzlerce tayyare terk etmiştir.

İKİ ÜÇ SATIRLIK LİMÂN HAVÂDİSİ

Dün sabah büyük bir İngiliz zırhlısı İzmit'ten limanımıza gelerek tevakkuf etmeksizin doğrudan Bahr-i Siyah'a hareket etmiştir.

* Fransız bandıralı bir deridnavet dün sabah İzmit'ten limanımıza gelerek Beşiktaş pîşgâhında demirlemiştir. Mezkûr harb sefinesi lüzûmu olan kömürü nakliye vapurundan ahz eylemiştir. Dün gece Bahr-i Siyâh'a hareketi mukarrer idi.

* Bir Fransız iki İngiliz tahliye sefinesi Marmara'dan limanımıza gelmişlerdir.

* Bir İtalyan torpidosu İzmit'e gitmiştir.

* 16 numaralı İngiliz torpidosu Marmara cihetine hareket etmiştir.

* Bir İtalya torpido kruvazörü Bahr-i Siyah'dan limanımıza gelmiştir.

* Bir İngiliz torpidosu Marmara cihetinden limanımıza gelmiştir.

* Geçenlerde Bahr-i Siyah'a gitmiş olan 86, 96 numaralı İngiliz torpido kruvazörleri dün Dersaadet limanına 'avdet eylemiş 86 numaralı torpido kruvazörü biraz tevakkuftan sonra Marmara cihetine hareket etmiştir.

* Havalanın küşâyışinden bilistifâde Karadeniz iskelelerinden zahîre vesâire nakl eylemek üzere müteaddid motorlu kayıklar Bahr-i Siyah'a gitmişlerdir. Dün iki motorlu kayık eşya-yı ticâriye hamûlesiyle Bahr-i Siyah'dan limanımıza gelmiştir.

* Dört İngiliz torpil bahr-i sefinesi Bahr-i Siyah'dan gelmişlerdir.

* Evvelki gün İzmit'e gitmiş olan Gaz Vapuru dün sabah limanımıza avdet etmiştir.

* Bir İngiliz torpidosu İzmit'ten limanımıza gelmiştir.

* Evvelki akşam Haydar Paşa İstasyonunda tebdîl-i hava efrâdından birine tren çarpmış ve ayağını kesmiştir. Mecrûh Haydarpaşa Hastahanesine kaldırılmıştır.

SON HABERLER

ELİZE SARÂYINDA ZİYÂFET

Paris 30 (M.A.) – İngiltere Kralının Paris'e vürûdu münâsebetiyle Perşembe akşamı Elize Sarayı'nda verilen bir akşam ziyâfetinde Reis-i Cumhûr Mösyö Boenkare bir nutuk irâd ederek harbden birkaç sene evvel te'sis etmiş olan i'tilâfın Fransa'ya medeniyet ve terakkî için Büyük Britanya ile birleştirdiği ve Almanya muahedât aleyhine olarak Belçika'nın üzerine atıldığı ve beşeriyeti en mûdhîş müsaipe dûçar ettiği zaman Fransa ile İngiltere harbe meydan vermemek için her türlü tedâbire müracaat ettikten sonra hürriyet-i cihan uğrunda müştereken harb ettiklerini derhatır ettirmiştir. Muttakıyyen Reis-i Cumhûr istikbali derpîş ederek bir vech-i âti devam etmiştir. Fransa'nın kalbinde unutmak kabiliyeti olmadığından İngiltere tarafından da'vâ-i müşterekde ifa edilen hidemât-ı azimeyi de derhatır edecektir. Harbden evvelki muhâdenet sâire-i harb içinde faal bir ittîfaka mübeddel olmuştur. Bu ittîfâk müzâkerâtı yakında tekrar müfîd bir şekil alacak ve bunun te'sîrâtı harbin son dumanları arasında zâil olmayacaktır. Harbin yorgunlukları ve muhâtarâ içinde yan yana olduğumuz gibi sulhün meserretleri içinde de beraber bulunacağız. Müddet-i medide bir garabet içinde yaşanmış olan ve aylarca yekdiğerine muavenet etmiş bulunan bu iki millet acaba beşeriyetin terakkî ve teâlisi hususunda müstakbelde devamlı ve kardeşâne bir his ile teşrîk-i mesâ'i eylemek lüzûmunu hissetmeyecekler mi? Beraber ızdırap çektik, beraber galebe ettik ve muzaffer olduk. Yekdiğerimize ebedî bir ittîhâd ile bağlandık. Mösyö Poenkare nutkuna kraliyet-i müttehadenin, Britanya imparatorluğunun azâmet ve şevketi şerefine ref'i akdâh ederek nihayet vermiştir. İngiltere Kralı, Reis-i Cumhura hatvet-i esâsiyesi âtide müttedir (...) ile mukâbele etmiştir: Muhterem Reis-i Cumhur, sizi ve asil Fransız milletini ordularımın dahî iştiraki ile müftehir oldukları muzafferiyetin ahrazından dolayı tebrik ederim. Milletlerimizin kuvve-i tahriyeye ve vahşiyâne usullere karşı medeniyet ve hak da'vası için buldukları fahr-i mücâdelede Fransız ve İngiliz milletleri müşterek bir gayenin istihsali esnâsında yekdiğerini takdir

etmeyi öğrenmişlerdir. İki millet arasında bir (...) bir tetâbık-ı menâfiğ hâsıl olmuştur ki bunun daima tezâyüd ederek sulhün ve medeniyetin inkişâfına mühim surette icra-yı te'sîr edeceğini ümit ederim. Kral gösterilen misafirperverliğe teşekkür ederek ve Fransız şevket ve azâmeti şerefine ref' akdah ederek hitâm vermiştir.

SULH KONFERANSINA MUKADDİME

Londra 29 (A.E.) – Reis-i Cumhur Wilson'un Fransa'ya muvâseletini müte'âkip müttefikler arasında ittihaz olunacak mukarrerâtın müzâkeresi için Versay'da derhal ihzarı ber ictimâ' and olunacaktır.

SULH KONFERANSI NE VAKİT?

Londra 29 (A.E.) – Fransız münâbi'inden (...) eden ma'lûmâta göre sulh konferansının tarih-i akdi henüz ta'yin etmemiştir. Ma'mafih Kanun-u Sânî nihayetinin birkaç gün evvel inikadına intizar olunmaktadır. Konferansın mahall-i akdi dahî resmen tahakkuk etmemiştir.

TELGRAFLAR

BELÇİKA'DAKİ ALMAN KİTÂ'ATI

Londra (M.A.) 29 – İngiliz tebliği: Belçika, Alman kıtâ'atından tathir edilmiştir. Müns'ün şarkından Müns ile Şarlo arasındaki sahada bulunan madenlerde faaliyet meşhûd olunmaktadır. Fransız orduları Lüksemburg'dan mürûr ederek Almanya hududunu tecâvüz etmişlerdir. Britanya kıtâ'atı dahî Alman hududu boyunda bulunmaktadır.

ALMAN SEFÂİN-İ HARBİYESİ

Londra (M.A.) 29 – Hâlihazırda Hardih'te 112 sefine-i harbiye bulunmaktadır. Bunlardan bir nev'i kruvazör olan 20 tanesi dün teslim olmuşlardır.

ALMANYA'DA BÜYÜK BİR MİTİNG

Londra (M.A.) 29 – Almanya'da bir Kanun-u Evvelde askerlerden müteşekkil olmak üzere umumî bir miting akd edilecek ve her fırka-i askeriye mensûb birer mümessil bulunacaktır.

ALMANYA'DA BOLŞEVİZM

Londra (M.A.) 29 – Almanya'dan vürûd eden haberlere nazaran Bolşevikliğe karşı ne gibi tedâbir ittihaz edilirse edilsin ordu hükûmete mu'avenet edecektir.

REİS-İ CUMHURUN SEYAHATI

Londra (M.A.) 29 – (Lokal Ançayker) gazetesi, Reis-i Cumhur Wilson'un sulh meselesinde bulunmak üzere Avrupa'ya vürûd ettiği zaman Alman şehirlerini Ve Alman limanlarını ziyaret etmesi için haîz-i nüfûz muhâfilce teşebbüste bulunduğunu yazıyor.

SULH MÜZÂKERÂTINDA KARDİNALLER

Roma (M.A.) 29 – Kardinal Jüpon ve Kardinal Mersiye Papa'nın sulh müzâkerâtında bir merhûs bulundurması için Mösyö Wilson'ın isti'mal-i nüfûz eylemesini talep etmişlerdir.

HARBİN MENŞE'İ

Paris (M.A.) 29 – Zürih'ten bildiriliyor: Berlin'e vâsıl olan Avusturya Almanya'sı Cumhuriyeti Reisi Doktor Lodan Harkman harbin menşe'î hakkında Avusturya'ya ait bilcümle vesaikin neşredileceğini beyan etmiştir.

VAŞVA'DA NÜMAYİŞ

Paris 29 (M.A.) – Zürih'ten bildiriliyor: Vaşva'da 'azîm bir nümayiş icra edilerek Lehistan'ın bilcümle aksamı ve ahâlîsi mümessillerinin iştiraki ile büyük bir matinağ akdedilmiş biri cihana hürriyet bahş eden şeci' ordularının ahraz ettikleri parlak muzafferiyetten dolayı Mareşal Foşa diğeri beyan-ı ta'zimat için Reis-i Cumhur Mösyö Wilson'a üçüncüsü vatanın münefaata fevkalade muvâfik

siyasetinden dolayı Lehistan millî komitasına olmak üzere üç telgraf gönderilmeye karar verilmiştir.

MAKENZEN ORDUSU

Paris 29 (M.A.) – Cenevre’den inşiar ediliyor: Bohemya’dan mürûr etmekte olan Makenzen ordusuna mensup 800 askerin silahları Çekoslavaklar tarafından alınmış ve arkalarından gelmekte olan ma’kulat-ı arbeleri müsadere edilerek Makenze’nin Vaguti’de tevkîf edilmiştir.

BAYRAK MES’ELESİ

Londra 29 (A.E.) – Amiral Pöti 21 Teşrîn-i Sâni’de İngiliz limanlarında taht-ı muhafazaya alınan gemilerin Alman bayraklarını indirmelerini emretmiştir. Büyük Frederik, gemisinin amirali Von Remter bunun i’tiyadat-ı beyanına muhâlif olduğunu iddi’a eyleyerek protesto eylemiştir. Bunun üzerine Amiral Pöti Almanya ile Düvel-i İ’tilafîye arasında henüz hall-ü harbin hitâm bulduğu cevabını vermiştir. Şu halde İngiliz limanlarında taht-ı muhafazada bulunan Alman gemilerine millî renklerini teşhîr için müsaade edilmeyecektir.

NORVEÇLİLERİN TEŞEKKÜRÂTI

Lyon 30 (M.A.) – Kristanya’dan inşiar olunuyor: İ’tilafın muzafferiyeti Norveç’te fevkalade bir memnuniyetle karşılanmıştır. «Tidenogsen» gazetesi Norveç’i aılıktan ve harbin mesâibinden mümkün mertebe ehvenbir surette kurtaran İngiliz, Fransız ve Amerika bahriyelilerine beyan-ı teşekkür etmektedir.

ESİRLERİN HÂLİNİ TEDKİK İÇİN

Londra 29 (M.A.) – Berlin Ahali Meclisi, Almanya’da harb esirlerine karşı gösterilen mu’amelenin hukûk-u beynelmilele mugayir olup olmadığının tedkiki için bir komisyon teşkîlini kararlaştırmıştır. Bu komisyon hiçbir şahıs-ı gaye gözetemeyerek bütün hakikât ve bedâhetin meydana çıkması için çalışacaktır.

FRANSIZ HEY'ET-İ ASKERİYESİ

Lyon 30 (M.A.) – Fransız hey'et-i askeriyesi Tazmanya'yı ziyaret ettikten sonra garbe Avustralya'ya azimet etmiştir. Hey'et-i riyâsetinde bulunan General Po, fabrikaları ve müessesâtı ziyaret etmiştir.

ALMAN SOSYALİSTLERİ

Paris 29 (M.A.) – Eyfel Kulesi birinden istihbar ediliyor: Müstakil sosyalistlerin müevvec-i efkârı olan (Feraye Çaytoneğ) gazetesi Hariciye Nezâretine karşı şiddetli ta'rizâtta bulunduğu sırada ber vech-i âti ifşâatte bulunmaktadır. İdare-i sabıka nazarları ile erkan-ı hükûmeti kendilerini nezâret altında buldurmakla mükellef oldukları iddia edilen sosyalist mebusların ve Doktor (...) nezdine murahas ta'yin edilen meb'ûs (Fotki) nin murâkibesinden zerre kadar endişe etmeksizin siyasetlerine kemal-i şevk ile devam etmektedirler. «Feraye Çaytong» gazetesi neticesi mahal olarak diyor ki; «Almanya Hariciye Nezaretinin hatt-ı harekâtı anlaşılmaz ve gayr-ı kâbil-i tahammül bir hale gelmiştir.»

İ'PLÂN

Defter-i Hakânî Emânetinden:

Karagöz Gazetesi sahibi Ali Fuad Bey ile hemşiresi Fatma Hanım'ın İzmir'de uhde-i tasriklerinde iken istimplâk olunan arsadaki reb'-i hassalarının kaydında Beyoğlu bedayet mahkemesinin 15 Teşrin-i Evvel 321 tarihli kararıyla 1200 liraya mukâbil mahcûz idi ki meşrûh olduğu gibi İzmir bedayet mahkemesinin 21 Teşrin-i Sân3i 322 tarihli ve 688 numaralı takrîri ile mahcûz bulunduğuna dâir bir işaret de mevzu' olup hâlbuki mezkûr ikinci haciz hakkında ledelmehabere ne İzmir, ne de Beyoğlu bedayet mahkemelerinden böyle bir iş'ar vuku'una dair kayıt olmadığı mehâkim-i mezkûreden bildirilmesine ve ikinci haczin keyfiyet ve kemiyeti hakkında sarahat olmamasına nazaran iş'aret-i mezkûrenin birinci hacze dâir vaki' olan tebliğin mükerrer kaydedilmesinden münbais (...) 'ibaret olacağı istidlâl edilmekle beraber bedel-i istimplâkden hassa-i mezkûreye isâbet eden mebâliğ emaneten vezneye teslîm ettirilmiş olduğundan hacz-i mezkûrda alakadar var ise o babda şurayı devlet kararına tevfikân tarih-i i'landan i'tibaren üç mâh zarfında müracaat ve

haczin esbâb-ı kanûniyeye istinâdı isbât edildiği takdirde muamele-i müteferrikası ifâ olunacağı, aksi halde meblağ-ı mezbûrun mumaileyhimaya teslîm olunacağı i'lân olunur.

ZAYI' CÜZDÂN

Evvelki gün öğleden evvel saat 10 raddelerinde Karaköy'den Ortaköy tramvayına binerken cüzdanımı gâib ettim. İçinde aşî kâğıdım, istibdâl tezkerem ve daha birçok evrakımla 10 Lira kadar da param vardı. Parayı bulanlara terk ediyorum. Cüzdanımı iade etsinler.

Taşhâne fabrikaları merkez kapı me'mûru Tokatlı Nuri.

Müdür-i Mes'ûl: Doktor Nuri Bekir.

---

4. 1568 (4) Numaralı Yeni Gazete'nin Transkripsiyonu

YENİ GAZETE
28 Safer 1337 Salı – 3 Kânûn-i Evvel 1334/1918
Onbirinci Sene – Numro 4 - 1568

KABİNE VE MECLİS

Bugün vükelânın Meclis-i Meb'usân'da isbat-ı vücûd edeceği, meb'usânın suale cevap vereceği oradan buradan haber veriliyordu. Dün vükelâ meb'usâna gitmedi. Bâb-ı Âlî'de Meclis-i Vükelâ müteakkıd oldu. Orada umur-u mühimme ile iştigâl edildi.

Vükelâ'nın vürûduna intizaran, meclis de dün müzâkerâta devam etti; hatta “Suallerimize hükümet cevap vermeye mecbur iken niçin gelmiyor, görünmüyor, cevap vermiyor” diye asabiyetlere sebep oldu.

Meclis-i Meb'usânımızın bu seferki pek uzun olmayan tarihinde, Kâmil Paşa'nın ilk sadâreti zamanında, Paşanın meclise da'vet edilmesi Harbiye ve Bahriye Nazırları mes'elesi kendisinden istizâh olunmak istenilmesi, Kâmil Paşa'nın da bu da'vete icâbetde teâtî göstermesi üzerine meclis asabiyete gelmiş, asabiyetini sanki sadrazam meclise gitmezse memleket alt üst olacakmış gibi, tehyîc ve teheyyüc vardırırmış, Kâmil Paşa'da istifa'sını verip çekilmişti.

Eğer bu def'a da meclis bu yolda, usûl-i ta'biyeye mürâcaat ediyorsa, zannederiz ki böyle tehyîc ve teheyyüce, Tevfik Paşa kabinesini hiddete getirip istifâ ettiremeyecektir. Kabine bu günlerdeki meşgalesinin ehemmiyetini, zamanın nezâketini muhterem mebuslar nazarında isbat edemezse bile, bütün millete bunu teslim ettirebilir; ehemmiyetli meşgalesinin teslimiyet daha kutlu olur. Meclis-i Meb'usân'ın sorduğu suallere kâfi ve şâfi bir cevap vermek için hazırlığını itmâm etmemiş, ya'ni suallere zemin olan hâdisât hakkında mesela başladığı müzâkerât veyahut giriştiği tedkikâtın neticelerini alınıncaya kadar teâtî gösterdiğini de – haydi makam-ı ma'zerette – gösterebilir.

Kabine ile Meclis – i Meb'ûsan'ın birbirine karşı hâl-i hazırda vaziyeti göz önüne getirildiği vakit, yalnız kabinenin sûret-i teşekkülünü, (...) tecânüsünü düşünmek, herkeste görülen ve günden güne artan sabırsızlığın teskin olunup

olunamadığını mülâhazaya almak meclisi her türlü tenkîd ve i'tirâzdan me'vâ görmek de doğru değildir.

Vâkı'a, meclis, meb'ûslardan bazılarının ifadelerinden de anlaşılıyor ki, kendisini şu sırada gayr-ı kâbil-i fesh görüyor. Meselâ, bugün bütün millet ihkâk-ı hakk ve te'dib-i zalimiyyeti için çırpınıyorken Divan-ı Âli'ye sevk edileceklerin bir an evvel sevk edilmesine, cezalarını görmesine intizar ederken, bu iş yüzüstü bırakılıp meclis dağıtılamaz, deniliyor. Meclis dağıtılsa, dört ay sonra intihâbât-ı icrası müstecil görüldüğü için bu da meclisin fesh edilemeyeceğine kavi bir sebep olarak gösteriliyor.

Eğer meclis: "Müddetim bitti, fakat tecdîd olundu. Kanun-i Esâsî'ye göre hükümetini dağıtabilir, eylevm bugün bunun imkân ve ihtimâli yoktur." zihniyeti ile kabineye bir tahakküm-ü vaz' ve tavrını alırsa, bu da hiç doğru olmaz.

Meşrutiyet kanunlarının ruhu, meclis kabineye, kabinenin meclise asla mütehakküm olamamasındandır. Makam-ı hükümdarı da bu hususta nâzımdır.

Meclis ve kabine her şeyden evvel bu ruha riayetkâr olmalıdır. Birbirine karşı hazım vaz'iyeti de almaz, birinin diğerine müşkilât-ı ihdası gibi bir zihniyete tâbi' olamaz, ya'ni olmamalı, olmamalıdır.

Fevkal'ade zamanlarda kavânin-i mevudenin mukaddesiyetine rağmen fevkal'ade ihtiyaçların neler tevîd edebileceği de mülâhaza edilmeli... Tarih-i beşer, bu gibi vukû'at ile doludur. Ya'ni meclisin bu halinde devam ve bekasını istilzâm eden esbâb-ı mevcut olsa da bu esbâbı kal' edecek ahvâl-i fevkal'adede tehaddüs edebilir.

Sabaha doğru giderken, bütün eskiseyyi'âttan hem milleti tenziye etmek istiyoruz, hem de milletin idaresine hâkim olanları da bundan münezzehtir görmek istiyoruz.

Millete 'anâsır-ı Müslime ve gayrimüslimeye yapılan ta'diyat ve mezâlimi hâil-i ayıbı eski hükümettir. Ricâl-i müsrebide ittihâddır. Bunların cezasını millet de, hükümet de, hatta Meclis-i Meb'ûsân bile se'âdiden kat'i nazarla – halde şiddetle talep ediyor. Cemiyet-i Akvâm muvacehesine hiss-i adâletle, asrî bir zihniyetle çıkabilmeyi herkes düşünüyor. Herkes buna çalışıyor.

Millet ve hükümet için, matbu'âtı için böyle hiss-i adaletle ve asrî zihniyetle meftûriyet ve mücehhezîyeti isterken, meb'ûslardan da bunu talep edebiliriz.

Mademki kendilerini bugün de milletin mümessilleri addediyorlar, dört senelik 'an'anelerini şimdi nazar-ı im'ane almalıdırlar. Zamanın ehemmiyetini, nezâketini bahusus ihtiyacını herkesten ziyade düşünmelidirler. Takrirler yazılıp çizilirken, sualler tertip olunurken, ihtimâl kabine ile meclis arasında bir vesile –i ihtilaf aranırken bunların fevkinde olan münakı'-i 'âliye-i vatan, her türlü hissiyata hâkim olmalıdır. Nasıl millet ve hükümet gireceği Cemiyet-i Akvâm karşısında hakkını müdafaa edecek bir şekil ve heybette görünmek istiyorsa meclis de kendini bu kayd ile mukayyed görmelidir.

Mahmud Sadık

FRANSA RE'ÎS-İ VÜKELÂSİ MÖSYÖ KLEMENSO

Telgraflar, Fransa Reis-i Vükelâsı Klemenso'nun Londra'ya gitmiş olduğunu bildirdi. Fransa orduları başkumandanı Harşalkaş(?) da bu seyahatinde Klemenso'ya refakat etmiştir. Herhalde bugün i'tilaf hükümetleri arasında pek ehemmiyetli müzâkereler cereyân etmekte olduğuna, bu seyahat de bir delildir.

Yine telgrafların bildirdiğine göre i'tilaf erkânı arasında müteakkıd olacak konferansın programı Londra'da hazırlanacaktır. Bu halde Londra müzâkerâtı, sulh konferansının birinci hatvesini teşkîl ediyor.

MATBÛ'AT VE SANSÜR

Matbû'ât hakkında, evvelki gün yazdığımız bir fikre, bir refik-i muhteremin hoşuna gitmemiş olduğunu, buna temas eden mütâla'asından anladık.

Fikren ve kalben halis ve samimi düşünmek, hissetmekten, memleketin, milletin hakiki menfaatini düşünmekten başka bir emelimiz yok. Bu emel ile söylenen sözler yanlış anlayan ve yanlış tefsir eden muhterem bir arkadaşımızın hesabına bundan daha fazla müteessir oluruz. Çünkü su-î telakki, su-i tefehhümden takdir-kârî olduklarımızı daima tenziye etmek isteriz.

Ma'lum ki birkaç gün evvel Sir Robert Sesil'in bizim için pek şâyân-ı dikkat beyânâtı gazete sahifelerine geçmişti. Hatta doğru mu, değil mi, tereddüder de uyandırmıştı.

Biz bunu uydurma telakkî etmemiştik. Bilahare tepkimizde haklı olduğumuzu zaman ve mekân tasrih eden bir telgrafname te'bid etti.

Bu zât, Türklerin hâlâ, hâdisâtan ders-i ibret almamış olduklarını söylüyordu. Kanaatimiz o yoldadır ki bundan Osmanlı matbû'atına da bir hassa-i takdir çıkıyor, bu nokta düşünülmezse memleketin hakiki vaz'iyetinden büyük gaflet... matbû'atımız hakikatine dair fena vukufsuzluk... işte o zaman hasıl olur.

İnkâr edilir mi ki: Türklerin hâlâ zihniyetlerini değiştirmedikleri, kendileri için fecî' olan hâdisattan hâlâ mütenebbih olmadıkları, oraya buraya nifak ve şikâk sokmaktan, mümkün olsa iki Avrupa milletini birbirine tutuşturmaktan vazgeçmedikleri, Sir Robert Sesil gibi bir zât tarafından cihan-ı medeniyete i'lan olunursa hakkımızda hayırlı bir şey olmaz.

Sulhe doğru yürürken, Wilson Prensiplerine göre techiz etmek istiyoruz; bunun için yapılacak en hakîkî tebeddül-ü kisvede zâhiri şekilde değil, zihniyettedir.

Matbû'ât ki, her şeyden ziyade halkın zihniyetini, derece-i kabiliyetini ortaya koyar. Türkler hâlâ ders-i ibret almadı, eski zihniyetinden vazgeçmedi, kabiliyet göstermedi, hüsn-ü fikrini 'âleme ve milletlerin tanzim- i mukadderatında 'âmîl ve müessir olacak olanlara verirse, - afv buyurulsun – memlekete, millete iyilik etmiş değil, belki bir fenâlık etmiş olur.

Bu noktada memleketin hakiki vaz'iyetinden gaflet, Osmanlı matbû'âtının hakikatine dair vukufsuzluk, bu fenalığı teşdîd eder.

İşte matbû'atımız hakkında bizi endişenâk eden müdrîk, gayr-ı müdrîk, bu hataya düşülmekdi. Matbû'atımız, milletimizin hakka, hürriyete kabiliyeti için bir mikyâs tutulursa ve matbû'atta hatt-ı hareketini tanzim etmekte mütekâsil olursa, bu yüzden memlekete ve millete terettüb edecek - bugünkü vaz'iyetimize göre - artık tazmin-i kâbil olamayacak, zarar ve ziyandır. Zalimlerin, tahribkârların, sarkların cezaları verilsin, hatta bilâ te'ahhir verilsin, biraz da nur-u 'adâlet görelim diye feryat etmek matbû'atın vazifesidir, ancak bu surette bütün milletin efkâr ve hissiyatına böyle tercüman olur. Buna gillikuşdan azâde kimse bir şey diyemez.

Sansüre gelince, istenilmeyen, ürkülen bir hal vâki' oldu. Emr-i Vâki' karşısında diyecek kalmadı. Fakat biliyoruz, görüyoruz ki istibdâd bile mülâyemetle yaşatmış, yaşanmıştır, başımızdan pek elim ve feci' surette geçti de biliyoruz: Parlamenter meşrutiyet oyuncağı mülayim istibdâddan bin kat beter zâlim, müstebid, hunhar olabilir.

Bu def'aki sansür, nasıl tatbik olunacak, elde bulunan Kanun-i Esâsî'ye riayetle nasıl bir suret te'lîf bulunacak? Hürriyet fikir ve kalemi alel'amiya darbeleyecek mi? Gazetelerin hepsini birden düşman sayıp da düşmana hücum eder gibi mi muamele yapacak, yoksa gazetelere dost bir mürşid, onları fenâ bir iş yapmaktan tahzîr edecek bir nâsîh gibi mi davranacak?.. İş burada?..

Yeni Gazete

MECLİS – İ VÜKELÂ

Meclis-i Vükelâ dün saat bir raddelerinde Tevfik Paşa Hazretlerinin riyâseti altında ictimâ' etmiştir.

HEY'ET-İ VÜKELÂ

Dâhiliye Nâzırı Mustafa 'Arif Bey hastalığı devam etmekte olduğu cihetle Hey'et-i Vükelâ dün meb'ûsânın sû'allerine cevap i'tası zamanında meclise gidememiştir.

İSTANBUL VÂLİSİ

Mühürdar-ı sadâret Yusuf Ziya Bey İstanbul Vilayeti Valiliğine ta'yîni takrîr ettiği işitilmiştir.

İSTİFSÂR-I HÂTİR

Veliâhd-ı Saltanat Hazretleri yaverleri Cemil Bey'i Dâhiliye Nâzırı'nın konaklarına göndererek istifsâr-ı hatırda bulunmuşlardır.

BİR FİRÂR

Taht-ı tevkifte bulunan Diyarbakır valisi Doktor Reşîd Bey arkadaşlarından ve ma'iyyet me'mûrlarından jandarma mülâzımı Şâkir'in diğerk refikiyle irtikâb ettikleri katl, yağma ve garetten dolayı taht-ı tevfi ke alındığı evvelce gazetemizde yazılmıştı.

Tahte'l-hıfz şehrimize getirilen merkurum hapishaneden firar ettiği istihbâr kılınmıştır. Tedkîk-i seyyiât komisyonu firara meydan verenleri zâhire-i ihrâc için tâ'mîk-i tahkîkât etmektedir.

KÖMÜR MES'ELESİ

Dün in'ikâd eden hey'et-i vükelâda kömür noksanı mevzu' bahs olmuştur.

Düvel-i İ'tilafıyece kâfi miktarda kömür olduğundan verebileceği va'd edilmiş ve kömür buhranının artık zâil olacağı tahmin edilmektedir.

TEVKİF EDİLENLER

Evvelki günkü nüshamızda sâbık üç vâlinin zaman-ı idarelerindeki su-i isti'mâlât ve te'addiyatı dolayısıyla tedkîk-i seyyiât komisyonu tarafından tevkifleri mukarrer olduğunu mustahberâtımıza atfen yazmış ve bu meyanda Tahsin Bey'in ismini zikretmiştik. Ermenice Zuğuveret(?) refikimiz Ankara vâlî-i sâbıkı Atıf, Sivas valisi Sâib Beylerle Ermeni mes'elesinin de su-i idare ve mezâlîmi meşhûd olan diğerk me'mûrların da tevkif edilerek İstanbul'a getirileceklerini mırsan-ı deverân eden bir şâyi'âya izâfen yazıyor.

TA'YİNLER

Görülen lüzum-u idâriye mebni 'azl olunan yol mutasarrıfı 'Abdülkadir Bey'in yerine Çatalca mutasarrıfı haydar ve Çatalca mutasarrıflığına Karahisar-ı Sahip Sancağı mutasarrıfı Vehbî Beyler almakta oldukları ma'anlarla ve Karahisar-ı esbakı Mahmud ve Kazan mutasarrıfı İhsan Bey'in yerine ma'aşıyla Trablusşam mutasarrıfı Şükrü ve Yozgat mutasarrıfı İsmail Hakkı Bey'in yerine de ma'aş-ı sabıkıyla genç mutasarrıf-ı sâbık ve Mülkiye müfettişliğine dahi İstanbul vilayeti

meclis-i idare-i başkâtip muavini Karnik Bey ve efendilerin nakl ve ta'yînleri hakkındaki irade-i seniyye bugünkü Takvim-i Vakâyi'le neşr olunmuştur.

Mülkiye müfettişliğine sâbık mülkiye müfettişlerinden İspirtozahlar Yadiş Efendi ta'yin olunmuştur.

Akdağ Kazası Kaimmakamlığına Orhan Gazi Kazası Kaimmakam-ı sabık, Nâzım Bey ikinci sınıf kaimmakamlık ma'aşıyla ta'yin edilmiştir.

VALİ ÂTIF BEY

Müstahberatımıza göre Kastamonu Vali-i sabıkı Âtîf Bey'in tedkik-i seyyiât komisyonunca celbine karar verilmiştir. Kastamonulu Torosyan ailesinden bir kadına cebren din-i İslâmı kabul ettirdiği hususunda izahat alınacaktır. Torosyan fadin vali ile vilayet-i mülkiye me'mûrlarından daha bazılarını ittiham etmektedir.

Âtîf Bey'in firar eylediği dünkü refikamızdan bazıları yazmışsa da tahkikatımız neticesinde doğru ma'lumâta destren olamadık.

KUVA-YI İNZİBÂTIYE HAKKINDA

Belki bir haftadan beri hemen bütün gazeteler Polis Müdür-i Umûmîsi Mehmed Ali Bey'in istifasından bahs ettiler. Ve tekrar bu istifanın doğru olmadığını da söylediler. Bizzat Mehmed Ali Bey'in ahvâl-i muhyiyesinden dolayı istifasını vermiş ise de, kendisine bir halef tayin edilinceye kadar vezâif-i mühimmesini ifada devam edeceğini de kaydettiler, dünkü gazetelerden biri de, Polis Müdüriyet-i Umûmiyyesine bir tayinden bahs etti. Bunun da aslı olmadığı anlaşıldı; Dâhiliye Nazır-ı Muhteremî keyifsiz olduğunu, makamına gelmediği için hasta yatağından Mehmed Ali Bey gibi, iffetce istikametine, kudret ve ehliyetine emin bulunduğu, kendisini tanıyanların cümlesi de emin olduğu bir zatın yerine diğerini tayin etmesi müsteb'iddir.

Kuva-yı İnzibâtiye'nin tevhidî vasi' bir projedir. Bunun bir günde, beş günde meydana gelmesi, getirilmesi de kâbil olamaz. Mehmed Ali Bey'in istifası bununla da alakadar görülemez.

Şayet böyle bir istifa rüzgârı esmiş bile olsa, öyle zannediyoruz ki, kendisinden vatanın hizmet beklediği bir sırada Mehmed Ali Bey hiçbir

fedâkârlıktan çekinmez, Dâhiliye Nazır-ı Muhteremi de böyle kıymetdar bir zâtı kolay kolay fedaya razı olamaz.

A'YÂN

İKİ MÜHİM TAKRİR

Dün Meclis-i A'yân Riyâset-i Celîlesi'ne gayet mühim iki takrîr verilmiştir. Bunun birincisi A'yân Reisi Ahmed Rızâ Beyefendi'nin idi. Mesâil-i hâzıra ile fevkal'ade alakası olan bu takrîr hakkında Meclis-i A'yânda müzâkerât cereyan ederek Perşembe ruznâmesine konulmasına ve bir ay Sual-i 'Adliye Nazır-ı'nın yevm-i mezkûrda A'yân Meclisine davet olunmasına karar verilmiş Nazır-ı müşârunileyhe hemen tezkere irsâl edilmiştir. Diğer takrir a'yândan Damad Ferîd Paşa Hazretlerinin idi. Bu mühim takrir hakkında bir hayli müzâkerât cereyân eylemiştir:

MECLİS-İ A'YÂN RİYÂSET-İ CELÎLESİNE

Harb-i Umumiye iştirâkimizde Tal'at Paşa kabinesinin sükûtu tarihine kadar hükûmet tarafından irtikâb edilen hatiat ve cerîm meyânında katliam, 'aleni şekâvet, masuniyet-i şahsiyeye ve emvâl-i mesâkire tecavüz gibi bi'l-'umum Osmanlılar hakkında vuku'a gelen mezalim ve cinayetten dolayı müdde'i-i umumilik ma'rifetiyle hukuk-u umumiye nâmına ikâme-i da'va olunarak canilerin bir an evvel zahire-i ihracıyla pençe-i 'adalete teslimleri talebini havi takrîrin hey'et-i celile kararıyla 25 Teşrin – i Sâni 1334 tarihinde kuvve-i icrâiyyeye tevdi' edilmiştir.

Memleket ve milletimizin selâmet-i dâhiliye ve vaz'iyet-i hâriciyyesiyle pek yakından alâkadar olan bu mes'elenin her ne sebep ve suretle olursa olsun te'hir-i adâlet ve hakkaniyetin te'sisinden beklenen fevâid-i mülkiyenin ziyâ'ını siyaset-i devlet nokta-i nazarından da mehâzir-i azimeyi mûcib olacağından ve hukuk-u teb'anın mafûziyetini tekâfül eden Kanun-i Esâsî'nin muhafaza-i ahkâmına dikkat etmek hey'et-i a'yânın akdem-i vezaifi bulunduğundan mezkûr takrir üzerine şimdiye kadar yapılmış olduğunun Adliye Nezâreti'nden su'âl olunmasını talep eder ve mes'elenin derkâr olan ehemmiyeti hasebiyle işbu talebimin müsta'cilen mevki'-i müzâkereye vaz'ını rica eylerim.

Ahmed Rıza

MECLİS-İ A'YÂN RİYÂSET-İ CELÎLESİNE

Kanun-i Esâsî ahkâmına irat-ı halel edebilir ahvâl-i hudûsunda mütâla'asını beyan etmek a'yânın vezâifi mühimmesinden olmakla nazar-ı sabıkanın muhâkemesi mes'elesinde hey'et-i muhteremenin nazar-ı dikkatine bazı nukat arz edeceğim. Osmanlı hükümdârân-ı 'azâmının ve milletinin asla makrun-u tasvib ve ma'lumâtı olamayarak zimamdârân-ı idarenin re'y-i haddiyle ilân edilen bir harb mes'elesi ortada var ki dört sene fevka'l-beşeriyet bir mücâhede-i fedâkâraneden ve milyonlarca insanların hayatını fedadan sonra Osmanlı Devleti'ni muzmahill ve perişan eyledi. Ve bu esnada Türkler, Araplar, Rumlar, Ermeniler 'aleyhinde vukû'a gelen fecâyî' bu memleket hakkında bütün 'âlem-i medeniyet ve insaniyetin ba'd ve adâvetine sebep oldu. Bunlar iki mes'ele-i müteferrikadır. Bu ahvâl-i ehemmiyeden mes'uliyet-i sâbika-i vükela da dâhil bulunmuş olan a'yân-ı kirâmdan bazı zevât hayat -ı siyasiyelerinin şaibe-i töhmetten teberrisi için divan-ı 'âlî mes'elesi a'zâ-yı mertebesinden sülüsünü kaybetmek olan meclis-i a'yân ile müddeti hitâma reside olan meb'ûsân-ı hâzıra tarafından halledilmez. Evvelâ: Kanun-i Esâsî'nin 32. maddesinde hey'et-i vükelânın muhakemesi Kanun-ı Mahsûs ile ta'yin edileceği musarrah iken on seneden beri devleti idare edenler mes'uliyet ihtimâlini hiçbir vakit derpiş etmeyip böyle bir kanun neşri ihmal edildiği 'inde't-tahkîk anlaşıldığından nazar-ı sabıkanın muhâkemesine ibtidardan evvel Kanun-i Mahsûs'un tanzimi iktiza eder. Bundan ma'ada meb'ûsânın miktarı teb'a-i Osmaniyye'den her elli bin nüfus-u zekûrde bir nefer olmak itibarıyla tertib olunur. Bugün öyle midir? Verilecek cevabın menfi olduğunda şüphe edilemez. Tespit ne suretle ve ne miktarda tehalüf etmiştir? Bu herc-ü mercede bunun ta'yîni mümkün değildir. Hâlbuki Kanun-i Esâsî bu mes'eledede sarîh ve kat'i... Meclis – i A'yân ve Meb'usan mübhemattan tecerrüd ederek Kanun-i Esâsî'ye harfiyen riayetle mecudiyetini iddi'a edebilir. Kanun-i Esâsî'de bir hüküm musarrah değilse işâret-i hal mesâ' ile kâfi değildir. Mademki elli bin zekûrde bir meb'us meşrutdur. Devletin hey'et-i asliyesine nazaran bu şar-ı kanuni bugün muhakkak ve mevcûd olmayıp ikiyüzelli altı meb'us müretteb yalnız yüzelli altısı hâzır ve yüz 'adedi kayıp. Kırksekiz a'yânın onaltı noksanıyla otuzikisi ancak isbat-ı vücûd edebiliyor. Hey'et-i teşri'aya her türlü 'ilel ü eskâm Kânûn-i Esâsî'ye tıpkı tıpkısına muvâfık bir surette

müteşekkil değilse mu'azamât-ı umûr-u milletin halini der uhde edemez. Hey'et-i sâbika-i vükelâ tarafından mukaddeme tanzim edilmiş bir madde-i kanuniye ile mevcudiyeti te'min olunan ve garîben müddeti hitama eren Hey'et-i Meb'usân'ın daha dünkü güne kadar kâffe-i umurda zahiri olduğu kuvve-i icrâ'iyeye-i sabıka efradını ittihamı ve Osmanlı İmparatorluğu'nun esbab-ı izmihlâlinin tecziyesi ve müsebbiblerinin tecziyesi talebi gibi mu'azamât-ı umûru intihâbât-ı cedîde neticesine teallik eylemesi muktedirdir. Bundan mahaza nazardan devredilmesi icab eder ki meb'usân hâzırının cümlesi nazar-ı sabıkanın mevki'-i iktidarda bulunduğu zaman kendi fırkalarının namzedi olarak irae ettiği zevâttır. Böyle bir aile-i siyasiye arasında vuku'a gelecek ittihâmât ve muhâkemât-ı millet-i Osmaniye'nin kabul etmeyeceği muhakkaktır. Bir fırka efradı hangi namı alırsa alsın hem müttehim hem de hâkim sıfatını hâiz olması tecviz edilemez. Bir meb'usun mehamı umur-u millette ittihaz edeceği muharrerât temsil edeceği ahali-i eyâletin fikir ve arzusuna tamamiyle muvafık olması meşrutiyette bir kaide-i esâsiye olmakla vuku'ât-ı fevkalâde ve günagün âlem-i ihtivacdan dört sene zarfında bir muharebe-i muharrebâta ve onu müteakip fecâyi-i dâhiliye sebebiyle memâlik-i Arabiyye ve Anadolu'nun şimal-i şarkisi müntahablarıyla hall-i temasta bulunamayan meb'uslar müvekillerinin tercümân-ı efkârı olamaz. Vaz'iyet ta'yin edildikçe mes'elenin Kânûn-i Esâsi'ye aiddet-i teâlihi ve muhâkemeti tezâhür etmekle hükümet-i seniyyenin nazar-ı dikkatini davet ederim.

Ma'mafih felâket-i ahire müsebbibleri aleyhinde tecemmu' eden inhâmat-ı mütenevvih olup divan-ı harb veya mehâkim-i nizâmiyye tarafından hükm-ü kanunun tertib ve icrası zimmetinde müdde'-i-i umûmiliğin ifâ-yı vazifeye müsârâ'âtı efkâr-ı Osmaniye'nin ayrıca muntazır bulunduğu icraat-ı hükûmettedir. Şu hercümerce alemden dolayı dûçâr-ı indirân ve inhidâm olan bina-yı kadim insaniyetin yeniden tarz-ı teşekkülü hakkında İngiltere nazarından (Lord Norskalif?) vaz' ve ta'yin edildiği esâs-ı resmi ise onikinci fıkrasında (muharip hükümetlere mensup olup harb ve insaniyet kanunlarını ihlal etmiş olmakla müttehim efrâdın mümkün mertebe seri'an bitarâfane muhakemeleri için mahkemeler ihdâs edilecektir. Ma'haza eğer milletler kendilerini temizlemek isterlerse kendi canilerini bizzat muhakeme etmelidirler. O zaman adalet daha ziyade yerini bulmuş olur.) mealinde

olmakla teklîf ve (...) en ziyade bu mülk ve milleti nâlân-ı perişan ve ibka' eyledikleri fecâyî'-i vicdan-ı beşeriyeti lertzân eden nazar-ı sabıka ile hempalarına nutku bulunduğundan bunların derhal taht-ı mehâkimeye olmaları selâmet-i umumiye namına hükümet-i hâzıradan temenni olunur. Hâlâ şaibelerde isticvablarla divan-ı 'âli teşekkülü tasvirâtıyla vakit kazanmak arzusunda bulunanlara bu gafilâne maharetlerin vakti geçtiğini ve iffet-ü iktidarına ve hiss-i vatanperverâne kâni olduğumun hükümet-i cedide-i seniyye efhama müsâraat etmelidir. Vehâmet-i ahvâlin istilzâm edildiği cedîdle mütenasip tedâbir-i kat'iyeye ittihazıyla hükm-ü kanunun icrasında tecviz-i terâhi edilirse mürûr eden her saat millet-i Osmaniye'ye sahi-i selâmetten teb'id ve onun mevcudiyetini ve hatt-ı şan-u şeref ve haysiyetini tehdid ediyor. Esbab-ı mesrûreden istihzâl etmek istediğim netice Divan-ı 'Âliye'nin intihâbât-ı cedîde neticesinde te'aliki ve fakat Divan-ı Harb ve mehâkim-i nizâmiye faaliyetinin te'cilidir.

2 Kanun- i Evvel 334

Damad Ferîd

TAKVİMDEN BİR YAPRAK

Sansür usûlünün yeniden vaz'ı gazeteciler arasında bir telâşa sebep olmuş..

Gazeteciler loncasından geçen biri, şu sözleri işitmiş:

- Bu nasıl şey! Sansür ha!... (Akşam) ın hali ne?... Yüzünün akıyla meydana çıkana bir şey denilmez, fakat buna nasıl tahammül edeceğiz?
- Başa gelen çekilir!
- Başımıza bir çeki taş koyarlarsa bunu nasıl çekersin? Altında ezilir gidersin!
- Haydi, her şey ne ise! Bir de me'mûrlar aleyhinde hiçbir şey yazılmayacak deniliyor. Gazetelerin bu hususta en iyi meraklı olduğu su-i isti'male bir mani'â teşekkül ettiği de düşünülüyor mu?

- Canım ne yapalım?... Me'mûrlara bir şey söyleyemezsek hücumlarımızı meb'ûslara çeviririz... Bunlar me'mûr değil ya! Atabildiğimizi atar tutarız. Hıncımızı bunlardan alırız!
- Ne söylüyorsun arkadaş? Bunu da yapamayız!
- Neden yapamıyor musunuz?
- Meb'uslar ayağa kalkarlar da, biz de me'mûrlar gibi mensubuz, bizim aleyhimizde de bir şey yazılamaz derlerse?

AFV-I 'UMÛMÎ MES'ELESİ LÂYİHA-İ KÂNÛNÎ'YE, HÛKÛMETİN VE ENCÛMENLERİN NUKÂT-I NAZARI

Hükûmet cerâm-i siyasiyyenin affı hakkında Meclis-i 'Âlî'ye bir kanun lâyihası tevdi' etmiş olduğu ma'lumdur. Hükûmet nokta-i nazarına göre cerâim- i siyasiyyeden dolayı mahkûm olanlardan bir kısmı hakkındaki hükm-i derecât-ı muhakemenin geçerek kesb-i kat'iyet etmiş olduğu halde diğer kısmı hakkında lâhak olan hükümler –hükm-ü cenâb-ı gıyabî gibi– kesb-i kat'iyet eylemiş olamadığından maksad-ı cümlesinin afv-ı umûmîden istifade ettirilmesi merkezinde bulunduğundan kanun layihasının birinci maddesine (hükümleri kesb-i kat'iyet etmiş olsun veya olmasın) ibâresi konulmuştur.

Hükümet cerâim-i siyasiyyeden dolayı haklarında ta'kibâta başlanmış ve fakat henüz tevkif olunmamış ve hüküm verilmemiş olanları da afv-ı istifade ettiriyor, fakat haklarında ta'kibâta başlanmamış olanlarla, ta'kibâta başlandığı halde tevkif edilmiş bulunanları afv-ı umumiden hariç tutmuştur.

Meclis-i Meb'ûsân Dâhiliye Encümeni, hükümette nokta-i nazarını teşrik etmiştir. Ancak düşman ordusuna duhûl ise bilfiil hizmet-i askeriyede bulunmuş olanları da afv-ı umûmîden istisna ediyor.

Adliye encümeni ise afv-ı umûmî kanun lâyihasını Dâhiliye Encümeni'nden ziyade müşkülşesendâne tedkîk ediyor. Adliye Encümeni (re'is) Denizli Meb'ûsu Sadık, (mazbata-i mühürü) Antalya Meb'ûsu Fuâd Hulusi, Yozgat, Tokat, Bağdad meb'ûsları Şâkir, Tahsin Rıza, Fuâd Beylerden mürekkebdir. Encümen azasından

Trabzon meb'ûsu Hafız Mehmed Efendi lâyahayı reddediyor, Niğde Meb'ûsu (...) Bey kendi nokta-i nazarını teşrih eyliyor.

Adliye Encümeni'nin makal-i mazbatasından anlaşıldığına göre, encümen hükümetin teklif ettiği lâyhada sarâhat-ı kâfiye bulunmadığını nokta-i nazarından tedkikât yapmış; ta'dilâtı da bu esas üzerinden icra etmiş. Trablusgarb, Balkan harpleriyle Harb-i Umûmî'nin i'lânı ve sevk-ü idaresi bazı anâsırın tehciri ve dücâr-ı tehdedi olması hususundan mütevellid cerâim erbabıyla Divân-ı 'Âli'ye sevki icab edenlerin bu afv-ı umûmî ile kurtulmamalarını sarahat-ı te'min etmek istememiştir.

'Adliye Encümeni'nden (...) Bey ise (cürümün üç müstakil failinden biri mahkûm ve diğeri bilmüzekkire mevkûf ve üçüncüsü (...) taht-ı isticvabda farz olduğu takdirde işbu kanun yalnız ilk ikisini kaidemend edip üçüncüsünü mahrum bıraktığından dolayı icâbât-ı adalet ve müsavemet-i mahal) olduğu itirazını serd etmiştir.

Meclis-i Meb'ûsan'ın Hey'et-i Umûmiyyesine verilen afv-ı umûmî layih-i kanûniyesi âtîdeki şekildedir.

AFV – I UMÛMÎ LÂYİHASI

HÛKÛMETİN TEKLİFİ

Madde 1: Cülûs-u Hümâyûn Cenab-ı Padişâhiye şerefmüsâdif 24 Ramazan 1336 ve 3 Temmuz 1334 tarihine kadar cerâim-i siyasiyyeden dolayı meznûn-u 'âliye olup da haklarında usulen tevkif müzekkeresi isdâr edilmiş olanlar ve haklarındaki hüküm kesb-i kat'iyet etmiş olsun olmasın cerâim-i mezkûreden dolayı hükm-i 'âliye bulunanlar afv edilmiştir.

Madde 2: İş bu kanun tarihi neşrinden itibaren mer'iy-ül-icrâdır.

Madde 3: İş bu kanunun icrâsına harbiye ve bahriye ve adliye nazırları me'mûrdur.

DÂHİLİYE ENCÜMENİ'NİN TEKLİFİ

Madde 1: Sansür.

(Afv edilmiştir. Düşman ordusuna duhûl ile bilfiil hizmet-i askeriyede bulunmuş olanlar afv-ı umûmîden müstesnâdır.)

‘ADLİYE ENCÜMENİ’NİN TEKLİFİ

Madde 1: Trablusgarp ve Balkan harbleriyle Harb-i Umûmi'nin i'lânı ve sevk-i idaresi ve ba'zı anasırın tehcîri ve dũçar-ı teheddi edilmesi husûsâtından mütevellid cerâim ile her ne şekil ve suretle olursa olsun vazifelerini su-i isti'malden dolayı Divan-ı ‘Âliye’ye sevkleri lazım gelen vükelâ-i devlet ve şerik-i töhmetlerinden ve Harbi Umûmî’de düşman ordusuna iltihakla bilfiil hizmet-i askeriyede bulunanların cerâim-i müstesna olmak üzere cülûs-u Hümâyûn Cenab-ı Padişahîye şerefmüsadif 24 Ramazan 1336 ve 4 Temmuz 1334 tarihine kadar olan cerâim-i siyasiye erbabı afvedilmiştir.

VİLÂYÂT DA MATBÛ’ÂTIMIZDAN ŞİKÂYET EDİYOR

Artık vilâyatta münteşir refikamız, İstanbul matbû’âtından şikâyete başladı. Bu meyanda İzmir’de münteşir (Hukuk-u Beşer) gazetesinin son nüshasında İstanbul matbû’âtına hitaben (Nereye gidiyorsunuz?) ser levhası altında gördüğümüz makaleleri zikr edebiliriz. (Hukuk-u Beşer) Osmanlı milleti tarihinin en müşkil ve hayati durumunu yaşadığını ve Osmanlıların şimdiye kadar bu kadar müşkil bir mevkide kalmadığını isbat için delâ’il serdinden sonra diyor ki: << Fakat İstanbul gazetelerini de görüyorum da biz de ruh-u millîlik inkırâzına kâil olacağım geliyor. Bütün gazeteler bir tehevür-ü mecnûnâne ile şahıslara vakf-ı sütun ediyorlar. (Ati), (Hâdisât) ile (Vakit) aleyhinde. (Vakit), (Ati) aleyhinde. (Yeni Gün) padişah aleyhinde.. (Tasvir-i Efkâr) meb’ûslar aleyhinde, meb’ûslar teşekkül eden Tevfik Paşa aleyhinde... (Sabah) ağır başlı bir Frenk kılığıyla zavallı Türklüğe neler neler yazmıyorlar, hepsini bugün sızlayan vücûdumla takbih ediyorum.>>

İzmirli refikimiz sonra Türkleri müdâfa’a ederek: << Bütün harbin gâil-i müşkülât ve müzahamını yüklenen asırlardan beri, şunun bunun için ölmekten başka bir kabahati olmayan zavallı Türk milletinden ne istiyorlar.

İstanbul matbû’âtı İzzet Paşa kabinesini düşürdü. Şimdi meb’ûslar yeni teşekkül eden Tevfik Paşa hükümetine günâgün müşkülât ihzar ediyorlar. İngilizlerin (su geçerken at değiştirilmemelidir.) darb-ı meselini İngiliz taraftarı olan gazeteler bile unutuyor. Her gazeteci, her meb’ûs istiyor ki kendi arzusuna göre bir kabine teşekkül etsin.>> diyor. Bunun muhal olduğunu isbâtta sonra ilave ediyorum: <<

Bugün yegâne gayemiz şu vatani kurtarmak, mümkün mertebe az zararla kurtulmak ve ihlâl edilen hukukumuzla karşı bir dil bir kıdem ile feryâd etmek olmalıdır.>>

ASKER SÂİLLER

Dünkü nüshamızda İzmir'den Bandırma tarikiyle gelen 'alil-i üserâmızın Sirkeci ve Bab-ı 'Âlî caddesinde çamur içinde, yağmur altında yer bulamadan ne halde dolaştıklarını yazmıştık. Refikamız da bu halden bihakkın şikâyet ettiler. Bugün diğeri bir halden çirkin, feci bir halden bahs edeceğiz. Başında askeri kalpağı, arkasında askeri elbisesi elinde baştan, kolsuz, topal 'alil bazı efrâd-ı askeriye yollarda tese'ül ediyorlar. Türbe önlerinde, cami köşelerinde akşamları, sabahları boyun büküp gelenden geçenden sadaka istiyorlar. Bunlar ya askerdir ya değildir. Değilse celb-i rikkat için asker kıyafetine giriyorsa tecziyeleri lazımdır. Askerse tabi'î bu ma'lûliyetlere harbde dûçâr olmuşlardır. Vatan uğrunda kör, topal, çolak olan efrâdın köşe başlarında böyle dilenmelerini tarif için söyleyecek söz bulmaktan bugünkü cihan-ı medeniyet-i beşeriyet acizdir. Bu ne (...), buna meydan vermek, sebep olmak, ne feci', ne hacâlet âmiz bir hâldir. Kaldı ki bugün bunlar önünden kafiye kafiye efrâd ecânib gelip geçiyor!...

JANDARMA DÂ'İRESİNDE TEŞKİLAT

Evvelki günkü nüshamızda Kuva-yı İnzibâtiye'nin tevhidî hakkında vaki' olan tesbitten bahs etmiş, bu tesbîtin isabetini de kayd eylemiştik.

Hâlbuki haber aldığımızı göre, jandarma kumandanlığınca yeniden ve re'sen teşkilat yapılmak isteniliyormuş. Bir taraftan vezâif-i zâbitenin tevcihi gibi cidden mühim ve memleketin muhtaç olduğu bir iş takib olunurken diğeri cihetten böylece bir dâirenin teşkilat (...) aklımız almadı. Öteden beri şu'abât-ı idare arasında bir ahenk hâsıl edememekten pek çok zahmet çektik ve çekiyoruz. Bizde teşkilat eski bir bahistir. Fakat teşkilat ahenkdâr olmak gerektir. Meclis-i Umûmî'den bütçesini geçirmek suretiyle teşkilat yaşasa, ma'kûl ve muhakk olmasa bile usule mevâsık olur. Fakat jandarmada yapılan ve yapılmakta olan şu teşkîlatda bundan evvelki hükümetler zamanında cari olan ruh ve adeta tevkif-i hareket ediliyor, demektir.

Yine istihbaratımıza göre jandarma kumandanlığınca şifre kalemi, kalem-i hususi ve kumandanlık mu'avenetliği ihdası, bu yeni teşkilat zümresindedir. Gerek bu daireler ve gerek diğer şubeler için tesbitler vuku' buluyor, zabıtlar celb olunuyormuş. Bu teşkilatın umûmî ve amelî kâidesi nedir. İstilizâm edeceği mesârif-i zâide bu me'deye tekabül edebilecek midir?

Bu teşkilata göre şimdiki jandarma kumandanlığı dairesi küçük gelmeye başlayacak. Bu sebeple bir takım şubeler diğer mahalle nakl olunacakmış. Bu da ayrıca masrafı müstelzim.

Malumdur ki jandarma kumandanlığı, müstakil bir nezaret değildir. Dâhiliye Nezareti'ne merbuttur. Veyahut olması lazımdır... Ve jandarma kumandanlığınca lüzum-u merbutiyet Meclis-i Meb'ûsân'da izah edilmiş, Meclis-i Millî'nin bir celsesinde Jandarma Dâiresinin Dâhiliye Nezareti'nin bir şube-i idaresi olması << Memleketin asayişini temin yolunda büyük bir hatve olduğu>> izah ve << Cehd-i Mülkiye ile olan irtibat meselesinde esaslı düşünölmek ve esaslı kavâ'id vaz' olunmak lazım geldiği>> beyan edilmiş idi.

Velhasıl Kuva-yı İnzibâtiye'nin tevhi'di tesbitiyle jandarma dairesinin başlı başına teşkilat tesbitini birbirine rabt edemedik, bu hususta Dâhiliye Nezareti'nin fikri ve mütâla'ası nedir?

MÜDERRİS NÂDİR BEYEFENDİ

Dârü'l-fünûn meclis-i müderrisiyyeti kararıyla birinci sene talebesine konferans şeklinde nazariye-i a'dâd tadrîsi takarrür etmiştir. Bu dersin takriri esnasında riyâziyât ile meşgul olup Dârü'l-fünûn haricinde bulunan zevât dahi hazır bulunarak istifade edebilecekleridir. Nazariye-i a'dâd medreseliğine memleketimizin en büyük riyâzî 'âlimi fazıl-ı muhterem Nâdir Beyefendi intihâb edilmiştir ki esasen müderris-i müşarunileyh bunu tedriste memleketimiz için yektâ sayılmaktadır.

TEŞEKKÜR

Devam-ı intişarımız temenniyatını tekrar lütfunda bulunan rüfeka-yı muhterememize te'bid-i teşekkürât ederiz.

DÂD BİR FERYÂD İKİ

MÛTÂREKE VE MÛSÂLAHA İÇİN VEHAMET

Yahu! Bütün muharebeler, mütarekeler ‘akd ettiler, artık ortada harb edilecek devlet, millet kalmadı. Fakat bütün Avrupa’ya i’lan-ı harb eden İspanya terk-i silah etmiyor! Kasıp kavuruyor!... Kırıp geçiriyor!... Hem öyle bir i’lan-ı harb ki (...) Paraguay, Uruguay gibi dünyanın İ’tilafçılar tarafına geçen yetmiş iki buçuk milleti tarafına geçmemiş zavallı bir Türkiye ile bir Bulgaristan gibi infâk tarafında (...) etmemiş ki Bulgaristan ve Türkiye gibi çar u nâçar sayanımız sövenimiz yok. Kuvvet ve dermanımız kalmadı diye emana düşmüş, yahud diğer yetmiş iki buçuk millet gibi << Büyüklerimiz ne derse biz ona razı! >> diye onlar da İ’tilafın harbde olduğu gibi mütâreke ve müsâlahada da her emrine râm ve münkâd olmuş olsun!...

İspanya başlı başına bütün cihana, İ’tilafa da İttifaka da i’lân-ı harb etti. Her tarafa, İngiltere’ye Fransa’ya, Belçika’ya, Avusturya ve Macaristan’a, Karadağ’a, Sırbistan’a, Rusya’ya, Türkiye’ye, Bulgaristan’a hatta bîtarafalara İsviçre’ye, Felemenk’e, Danimarka’ya, İsveç’e İspanyol hantalığı ordusunu saldırdı. Her tarafta terk-i silah edildi. Sulh yolu açıldı. Bu menhus ordu müthiş tahribat yaptı, binlerce yüzbinlerce insan öldürdü. Hâlâ tahribatına devam ediyor. Hâlâ öldürdüğü öldürüyor! Sanki şu cihan harbinde henüz hızını alamamış olan Azrail’e yarıdakçı. Onun yerine icraatçı.

Belki İspanya vaktiyle Amerika ile muharebesindeki mağlubiyetinin henüz kin ve intikamını saklıyor. Amerika hâkim-i cihan gibi ortaya çıktı! Harbde, sulhte söz benimdir, benim kudretimindir, dedi! Harbe ve sulhe hâkim oldu. Mütârekeler onun sayesinde oldu. Yine bu sayede ve bu te’sîr altında olacak!..

İspanya bunu sezmiş olmalı! Amerika’dan intikam almak yahut onunla – haysiyet ve gurur meselesi bu ya – boy ölçüşmek istemiş, bütün dünyada İspanyol hastalığını saldırmış!.. Ve hâlâ hiçbir hükümet, hiçbir millet ile mütareke ve müsâlahaya razı olmuyor.

Hiç olmazsa Türkiye, bu işte önyak olmalı, her devlet, her milletten evvel bu menhûs ve meş’ûm orduya terk-i silah ettirmek için dehalet etmeli. Mütâreke, müsâlahâ istemeli.

Ne kurbanlar verdik! İspanyol hastalığına da kurban vermekte devam etmeyelim! Ne yapıp yapalım mütareke ve müsâlâha ahd edelim.

YENİ GAZETE'YE BİR İLTİFAT

Bu sıralarda gazete-i mu'tebereleri mesâ'ibine iştirakinin hatıra-i fâhiresini kalbinde hıfz eden bu acizleri << Yeni Gazete>> nin tekrar intirasını kemâl-i müserretle selamlar ve dünkü baş makalenizden dolayı arz-ı tebrikât eyler. Fakat azîz dostlarım: Hepimiz kan ağlayan yüreklerimizden tuğyan eden acıları kederleri muhâtıraları söylüyoruz. Lakin figanlardan bu yazılardan evvel yapılacak mübrem, kat'î bir şey var ki bunu sizin metin muhabbet-i vataniye ve keskin kaleminiz musirran talepten geri kalmamalıdır. Bir ferdi tasavvur buyurabilir misiniz ki, müddet bir beldeye uzun bir seyahatten sonra gayet kirli yerlerden geçtikten sonra avdet edipte, orada hemen ve her şeyden evvel bir mükemmel banyo almasın, yıkanmasın! İşte memleketimiz bugün o adamın vaziyetindedir. Abdestten evvel sulh masasına yaklaşp da kimseye nene << selam 'aleyküm! Ben geldim >> diyebilir ne bir tek söz söyleyebilir. Emin olunuz ki onunla temasa girmek şöyle dursun uzaktan bile konuşmanı istemezler... kalbi pek milletimiz tafsile hâcât görmediğim tathirâtı yapmadan, huzur-u medeniyete çıkamaz. Bunu ne kadar söylemeniz, ne kadar yazsanız yeri vardır. Bunu yapabilecekler acele etsinler yoksa bilmem ki daha nerelere gideceğiz? Bâkî arz-ı ihtirâmât ve mevedded eylerim efendim.

1 Kânûn-i Evvel 1918

Perapalas

Keçecizâde İzzet Fuâd

MATBÛ'ÂT HAKKINDA

İdâre-i Örfiyye kararnamesi tatbik ediliyor. Elsine-i (...) münteşir evrâk-ı havâdis ve resâil-i mevkûkatın son zamanlarda tevâli eden neşriyât tehyickâranesi memleketin menâfi'î âliyesi ile nakâbil telif bir dereceye varmış olduğu cihetle hürriyet-i matbu'âta tamamiyle riayet edilmesine şiddetle taraftar bulunan hükümet-i seniyyenin mahza o menfi' 'âliyye hakkından şikâyet-i matbû'ât hakkında bir müddet mevkûte için bazı takyidât vaz'ına mecburiyet-i hiss eylediği ve

binaen'aleyh bugünden itibaren bilcümle cerâid-i yevmiye ve resâil-i mevkûte ile ketb ve matbû'ât hakkında elyevm-i mer'iyü'l-icra olan idare-i örfiye kararnamesini tatbik edileceği beyan olunur.

Ajans-ı Millî

İKİ ÜÇ SATIRLIK LİMAN HAVÂDİSİ

*Geçenlerde Rusya limanlarına mütevechen hareket eden itilaf donanmasından üç Fransız zırhlısı dün dersenâ'âdet limanına avdet etmişlerdir.

*Evvelki gün İzmir'den limanımıza gelen Fransız (...) dün sabah Bahr-i Siyah'a hareket etmiştir.

*İki İngiliz torpidosu, bir Fransız torpidosu dün Bahr-i Siyah'tan limanımıza gelmişlerdir.

*Üç İngiliz torpil sefinesi, Bahr- i Siyah'tan limanımıza gelmiştir.

*Bir Fransız nakliye sefinesi, iki Ukrayna bandıralı vapur Bahr- Siyah'tan limanımıza gelmişlerdir.

*Ecnebi sefâin-i harbiyesinden biri İzmit'te Derince önünde karaya oturmuştur. Tahliyesine bir Fransız zırhlısı gitmiştir.

İRTİHÂL

Sıra emini merhum Hacı Ali Bey Harem-i Hâriciye Nezareti tercüme müdür vekili Şükrü Bey ile Mekteb-i Harbiye muallimlerinden Binbaşı Aziz Bey valideleri hanım irtihal-i dâr-ı bekâ etmiş ve nakş-ı mağfîret na'ş-ı bugün zuhurdan evvel kaldırılarak –Kabataş'taki– hânesinden Üsküdar'da Karacaahmet'teki medfene defnedilecektir.

Rahmetullahi 'Aleyh

ZÂBİTA VUKÛ'ÂTI CİNÂYET

Feriköyü'nde Arpacuy sokağında Yunan teb'asından Aleksandr başından vücudundan mecrûh olduğu görülmüş ve bera-i tedavi hastaneye nakledilmiş ise de

aldığı cerihadan mütessiren vefat etmiştir. Merkûmun kimler tarafından cerh edildiği zabıtaca tahkîk olunmaktadır.

Galata'da Erkadı sokağında bir hânede sakin şerbetçi Todori(?) evvelki gece birahane sokağında Beşiktaş polis me'mûrlarından Osman Efendi'yi bacağından bıçakla cerh etmiş ve derdest edilmiştir.

KAZA MI İNTİHAR MI?

Tepebaşında Minare sokağında Farsusi(?) pansiyonunda ikinci katta dört numaralı odada ikamet eden Almanya teb'asından Posta Nezareti mühendis muavini Mösyö Polkolseviç dün sabah hanesinin kapısı önünde başından mecrûhen ve meyyiten yattığı görülmüştür. İcra kınlan tahkikatta mumaileyh gece saat beş buçukta hânesine gelmiş ise de ne suretle pencereden düştüğü anlaşılamamıştır. Bir gece evvel pek sarhoş olarak hânesine gelip pencere önünde sızdığı komşular tarafından görülmüş ve sabaha karşı pansiyon sahibine haber verilmiştir ve oradan kaldırılarak yatağına yatırıldığına nazaran bir gece sonraki vak'anın bir kaza eseri olduğunu hatıra getirmekte ve tahkikata devam olunmaktadır.

YİNE FİRAR

Dün yine Cağaloğlu'ndaki Tevkifhane-i Umûmî'den mevkûflar firâra tasaddî etmişlerse de isti'mâl-i salah suretiyle önüne geçilmiş ve firârlarına meydan verilmemiştir.

YENİ GAZETE

Firâra tasaddî keyfiyetleri tekrar ediyor. Bu hâl İzmir'de de vuku'a gelmiştir.

Bu, bir cihetten muhafazadaki mübâlatsızlıktan ileri gelebileceği gibi diğer taraftan da gayr-i mühik olarak taht-ı tevkifte bilâ muhakeme bekleyen mücrimlerin cerâetlerinden de tevellüd eder ki her ikisi de muzırdır.

İZMİR'E DE SİRÂYET ETTİ

İzmir'den matba'amıza bildirildiğine göre İzmir tevkifhânesinden de elli kişi firâra tasaddî etmiştir. Mütessadilerle muhafızlar arasında vuku' bulan mücadelede

firarilerden onaltısı maktülen ve hayyen elde edilmiş mütebâkisi de firâra muvaffak olmuştur.

ALTIN PİYASASI

Dün altın 38, altı aylık vadeli kâğıt lira 127, Bank – ı Osmânî banknotları 142, kâğıt İngiliz lirası 212, Fransız 167,5, 20 Kron 63, 20 Mark 112 kuruş idi.

TELGRAFLAR

İSTİKRÂZA İŞTİRÂK

Râbât 29 (M.A) – (İstihlâs) İstikrâzına iştirâk teşebbüsünün verdiği netâyic-i fikir tasrif mevcut olmayan bu fa'al merkez- i ticaret-i şehirde mütemekkin bulunan ve vatanın yeniden ihyâsı emr-i azîmine mevcut servetlerinin bir kısmını feda etmeyi bilen Fransızların vatanperverliğini isbat eylemiştir. Bundan başka netâyic-i mezkûre istikrâz gışelerine tehâcüm eden ahali-i Müslime ile Musevîlerin dahî sadakatine celi bir burhan teşkil eylediği gibi Fransa Devlet-i mu'azzamasının imzasına karşı perverde edilen gayr-ı mütezelzel i'timad ve emniyetin bir delili addedilmektedir.

BRÜKSEL'DE SEFİRLER

Brüksel 30 (M.A) - << Nasyonbelj(?)>> hükûmat-ı mu'telif ve diğere bîtaraf hükûmetlerin sefirlerini kibir derecesine irtifa ettireceklerini yazıyor. Brüksel'deki hükûmât-ı ecnebiyenin siyasî me'mûrları Paris, Londra, Roma, Washington, Tokyo sefirlerinin salâhiyetini hâiz olacaktır.

İNGİLİZ KRALININ TEŞEKKÜRÜ

Londra 30 (M.A) – İngiltere kralı (Brüksel) şehrinin tahlîsi münasebetiyle belediye reisi Mösyö Maks'a keşide eylediği bir telgrafnamede Brüksel şehri tarafından kendisine ithaf olunan samimi selamları kemâl-i memnuniyetle kabul eylediğini ve ibraz eylediği âsâr-ı 'âlî cenâbiyeden dolayı İngiliz kavmi namına Brüksel şehrine teşekkürâtını beyan eylemiştir.

Telgrafnamede (harb seneleri esnasında Brüksel ahalsinin tahammül eylemiş oldukları mesâib ile göstermiş oldukları metanet hatıramızda ebediyen menkûş kalacaktır) cümlesiyle hitâm bulmaktadır.

SON HABERLER

TRANSİLVANYA'NIN ROMANYA'YA İLHAKI

Bern 30 (A.E) – Transilvanya'da teşekkül eden Roman alayı, bu eyaletlerin Romanya'ya iltihakıyla büyük ve demokratik bir Romanya teşkil-i milletin arzusuna muvafık olduğuna dair müttefikân bir karar ittihaz etmiştir.

AVUSTURYA'DA BÜTÜN HARB MESELELERİNİN DÎVÂN-I 'ÂLÎ'YE SEVKİ

Kopenhag 30 (M.A) – Viyana'dan alınan bir telgrafnameye göre, harbden mes'ûl olan bütün eşhâset yani iki sabık hariciye nazırıyla birçok sefirlerin ve nazırların ve sabık imparator Şarl ile Arşidük Frederik Evjen(?) ve Piyer Ferdinand'ın ve generallerden Fon Arç(?), Konrad, Fon Huşen, Pöti Vrek, Boroviç, Frank, Dankel ve Broderman'ın Dîvân-ı 'Âlî'ye tevdi'leri hükûmetçe mukarrer olduğu resmen i'lân olunuyor.

BİTMAN HOLVEG'İN CEVABI

Lyon 30 (A.E) – Bitman Holveg'in(?) Kort Lizner(?) tarafından vuku' bulan işşââtın cevabı Almanlara bile kanaat bahş olamamıştır. Frankfurt Çabnonig(?) diyor ki: Esbak başvekilin ibzâhâtı pek müşekkinane olmuştur. Bu gazete esbak başvekil ile şiddetle hücum ediyor ve şu sözlerle makalesine hitâm veriyor: Artık anlaşıldı. Bütün evrak ve vesâik ortaya çıkarılmalıdır. Ancak bu suretle mes'ûliyetler ta'yîn olunabilir.

İSVİÇRE'DE NÜMAYİŞLER

Lyon 30 (A.E) – İsviçre'de Fransa muhafili tarafından itilafın muzafferiyetini ilan için ihzar olunan büyük bir nümayiş Cenevre'de icrâ edilmiş, İsviçre memurlarıyla İ'tilaf hükûmetleri erkânı hazır bulunmuş, İsviçre Federal Meclis re'îs-

i sâni Henri Fahri ile Fransa, İtalya murahhasları, Cenevre Meclis-i idare reisi Ultraman(?) tarafından nutuklar irad olunmuştur. Nümayişlerden sonra şöyle bir karar ittihaz edilmiştir: << Teşrîn-i Sâni'nin 28'inde ictima' eden Cenevre ahalisi, hakkın te'alisi, mazlûm milletlerin tahlisi, müsâlemet-i cihanın te'mini maksadını istihdaf eden İ'tilaf hükûmetlerinin muzafferlerini ta'yîn ve İ'tilaf hükûmetlerine hüsn-ü takdîr ve şükrânını beyan eder.>>

KLEMENSO'NUN LONDRA'YA AZİMETİ

Paris 30 (M.A) – Pöti Parizyen bu akşam Mösyö Klemenso'nun Londra'ya azimet edeceğini yazıyor. Gaybubeti az müddet devam edecektir. Londra'daki müzâkerât itilafçılar arasında kariben akd olunacak konferans hakkında olacaktır.

MAKEDONYA'DAKİ İTALYAN KARARGÂHI

Roma 1 Kânûn-i Evvel (A.E) – Makedonya'daki İtalyan karargâhı Sofya'ya nakledilmiştir.

AVÂM KAMARASI'NDA LORD SESİL'İN BEYÂNÂTI

Londra 30 (A.E) – Avâm Kamarası'nda 19 Teşrîn-i Sâni'de Ermenistan hakkında cereyan eden müzâkerâta Lord Sesil Türkler tarafından Ermeniler hakkında reva görülen gayr-ı kâbil ta'diyyatı ima etmiş, Kilikya'nın derhal işgal olunacağını söyledikten sonra şu suretle sözüne devam etmiştir:

İstanbul'da hâkim olmuş olan menhus kuvvetlerin hükûmette hâkimiyetlerini idâme etmelerine müsaade edemezdik. Maksudımız himâyemize layık olanların kâffesini tahlis etmek idi.

Lord Sesil, kabahatin Türk Milleti'ne ait olduğu fikrini dermeyeran etmiş, Ermenistan'da icra olunan mezâlîm haydutların, mahalli hükûmetlerin yaptıkları ayrı ayrı işler olmayıp İstanbul'dan alınan emirler üzerine icrâ edildiği zannını izhâr eylemiştir. Kayd-ı îcâb eden bir nokta-i esâsiye vardır ki bu da ortada bir mes'ele-i diniye bulunmamasıdır.

Araplar daima Ermenileri müdafaa etmişlerdir. İngiliz askerleri Halep'e muvâsalat eyledikleri zaman, Arapların tahtı muhafazasında birçok Ermeniler

bulunmuşlardır. Türklerin te'sirâtı bertaraf edilirse Ermenilerle Kürtlerin itilaf üzere yaşayacakları da anlaşılmıştır; hatta Kürtlerin Ermeniler ile birlikte yaşamak için itilaf ettiklerine delâil de vardır. Bu da isbat ediyor ki henüz Türkler nasıl bir hatt-ı hareket takip etmeleri lazım geldiğini anlamamışlardır. Hatta şimdi bile, eski nifak politikalarına devam etmek istedikleri hakkında nişâneler gösteriyorlar. Bir takım mani'alar inkâ'ında şayan-ı hayret faaliyet gösteriyorlar. Eğer imkân görseler Avrupalı milletlerden birini diğeri aleyhe kaldırmayı da tecrübe edeceklerdir.

Artık geçmiştir. Fakat Türkler bunu anlayamayarak derin bir asabiyete düşeceklerdir. Onlar artık kâmilen bizim elimizdedirler. Binaen'aleyh tarz-ı hareketleri harekâtımıza tevdi'-i mukadderât eyleyerek galiplerin istedikleri mütâreke şartlarının tamamı tatbikinden tereddüt etmemek olmalıdır.

YUGOSLAVLAR SIRBİSTAN VE KARADAĞ'A İLTİHAK EDİYORLAR

Paris 30 (A.E) – Yugoslavların Sırbistan ve Karadağ ile ittihadları bir emr-i vâkidir. Dalmaçya hükûmet-i muvakkitesinin teklifi üzerine eski Avusturya - Macar ve hali hazırda Yugoslav memâliki bütün aksam-ı vatanın bütün Sırbistan ve Karadağ ile demokratik bir ittihadın vücudunu kabul etmiş ve derhal yeni hükûmetin saltanatının Sırp veliahdı prens Aleksandr'a teklifini kararlaştırmıştır. Meclisin intihâb ettiği hususi murahhasları başlarında biri Mösyö Pavlic ve diğeri Sırp olan iki re'îs-i sâni bulunduğ halde mezkûr kararı veliahda bildirmek üzere Belgrad'a muvâsalat etmiştir. Bu heyet fa'âl iki hükûmetin teşkilini deruhte edecek ve eski Bosna'nın merkezi olan (Sarayoda) da ictima' edecek Kolskapolent(?) mahalline ait intihâbâtı ihzâr ederek yeni dâire-i hükûmet dâhilindeki bütün arazide nüfuz ve saltanatı mevki'-i tatbik vaz' eyleyecektir.

BELÇİKA BAŞVEKİLİ'NİN BEYÂNÂTI

Brüksel 30 (A.E) – Belçika'nın yeni re'îs-i vükelâsı Mösyö Velakavra(?) beyânât-ı âtîde bulunmuştur: << Programım üç kalemde hülâsa olunabilir. İtilaf, te'sîsat, iştirâk. Belçika iktisâdiyatını ihya için bütün kuvvetlerimizi birleştirmeliyiz. Fırkalar eski ictihâdât-ı ihtilafî unutmaldırlar. Sosyalistler, Katolikler ve

hürriyetperverlerin eski Belçika'nın kuvvet ve kudretini ihya için elele çalışabileceklerini görmekle bahtiyarım.

Bütün milletin hükümete i'timâd etmesi lazımdır. İntihâbât için yeni bir proje derdest-i tekliftir.>>

LOYD GEORGE'UN BEYÂNÂTI

Londra 1 Kânûn-i Evvel – (Baş tarafı noksandır.) Almanya vüs'atinin yettiği mertebe tazminat-ı harbiye vermeye mecburdur.

Mister Lloyd Corc: Kavânin-i millete tecâvüz-ü müteaddide vardır, demiş ve bervech-i âti tasrih etmiştir:

1. Bu harbde Almanya beşeriyetin binlerce bîgünahın lâyu'ad ızdırabâtına sebep olmuştur.
2. Sahiplerinin rızası hilâfına istila-yı memâlik gibi kanun-i beynelmilele muhalif hareket etmek, şehirleri yakmak, ihtiyarlar ve çocukları öldürmek ve bütün kavanine muhalif olarak onların arazilerini istila eylemek gibi ki bunlar bir cinayettir. Kim ki bunları yapmış ise mes'ûl tutulacakları tabi'idir.
3. Harb ile hiç alakadar olmayan yolcu ve eşya-yı ticariye vapurlarını batırmak gibi tahte'l-bahr cinayetleri... ki bu cinayete hedef olanlar okyanus ortasında sahil aramaya terk olunuyorlardı. Böyle binlerce eşhasın naaşları bulundu. Bu hale sebep olanlar korsanlar gibi cezalandırılacaktır.

Almanya'daki üsera-yı harbiyenin maruz kaldığı mu'amelâta nakl-i kelimeden başvekil ümitlerimize karşı gayr-i insanî mu'amele edenler de mes'ûldürler demiştir. Mister Lloyd Corc Kayser hakkında şu sözlerle beyânâtına nihayet vermiştir:

İngiltere hükûmeti müdde-i umûmîden ve memleketin büyük hükkâmından Belçika'nın istilasını ve harbe sevki mesuliyetini istizah etmiş ve müte'aden Kayser'in kanun şiken olduğu ve bundan dolayı mesul tutulması lazım geldiği cevabını almıştır.

BRÜKSEL'DE ALMANLAR

Brüksel 29 (M.A) – Almanlar tahliyeden mukaddem Brüksel Harbiye Mektebi'nin kütüphanesini yağma etmişler ve kıymet-i azimeyi hâiz âlât-ı fûnye ile koleksiyonları beraberlerinde götürmüşlerdir. Hastaneye tahvil edilmiş olan akademi binasından (Estasan) (Dufpeyto) namındaki kıymetdâr koleksiyonları almışlar ve evrak dosyalarını imha etmişlerdir. Kütüphane-i kralîde kumandanlığa mensup sosyalistler bidâyet-i işgalden beri ihtiyaç gördükleri bilcümle âsârı talep ederek bunlardan bilhassa Flaman lisanında olanları ve Fransız ile mü'telifini (eksiktir)... eden ve Alman hars ve irfanını medh ve sena eyleye âsârı araba dolusu Almanya'ya nakl etmişlerdir. Son zamanlarda dışarısında (Lyon şehri kütüphanesi) ibaresini taşıyan büyük sandıkların Brüksel'den geçirilip Almanya'ya gönderildiği müşahede edilmiştir. Bundan başka şimalî Fransa'dan kaldırılmış birçok tabloları muhtevî bir çok sandıkların dahî Belçika'ya getirildiği bildirilmektedir. Bu sandıklar muhteviyatının esna-yı râhde yağma edildiği hususuna Brüksel Darü'l-bedâyi' idâresince Almanların nazar-ı dikkati celb edilmiştir.

SULH KONFERANSI

Lyon 30 (M.A) – Daily Express gazetesi sulh konferansına ait teşebbüsâtın hayliden hayliye ilerlemiş olduğunu yazıyor. Versay'da in'ikâd edecek olan sulh konferansı Kanûn-ı Sâni nihayetinden evvel teşekkül edemeyecektir. İhâr-ı müzâkerâta bu hafta Londra'da ibtidâr edilerek onu takip eden hafta zarfında Paris'te devam olunacaktır.

MÖSYÖ KLEMENSO

Londra 30 (A.M) – Mösyö Klemenso dün Londra'ya muvâsalat etmiş harîr surette karşılanmıştır. Derhal Fransa sefâretine azimet ederek ihzar-ı ictima'iler için lüzûmu olan evrakı mahal- i mezkûre bırakmıştır ve bu hususta İngiliz nâzırlarıyla Mösyö Orlando Sunino ile te'âti-yi efkâr eyleyecektir.

DOKTOR PAYESİ

Stockholm 29 (M.A) – Prag'dan vuku' bulan işmârâne nazaran hukuk fakültesi Mösyö Mazarık; Wilson, Povankare, Lloyd Corc ve Klemenso'ya doktor payesi tevcih eylemiştir.

Müdüri-i Mes'ûl: Doktor Nûrî Bekir

---

5. 1569 (5) Numaralı Yeni Gazete'nin Transkripsiyonu

YENİ GAZETE

29 Safer 1337 Çarşamba – 4 Kânûn-i Evvel 1334/1918

Onbirinci Sene – Numro 5 - 1569

BÂRÂN-I TAKRÎR

Bir müddetten beri mütemadiyen yağıyor, yağıyor... Müdhiş bir bârân-ı takrir! Bila fasıla devam eden sağanaklar gibi birbirini veli edip gidiyor. Her tarafta hayret efza bir faâliyet var. Ah mebûsânımız başka senelerde, başka mevsimlerde böyle çalışsalar, Hükûmetin icrââtını bu kadar dikkât ve ehemmiyetle, bu mertebe ihtimamkârâne müşîkâgâne bir teftiş ve murâkabe altında bulundursalar, Kanûn-ı Esâsî ahkâmının tamamı tatbikatı ve vatani selâvet ve atîsi hususunda böyle dört gözle etrafa nigezbân olsalar idi, bunun şu hale gelmiş olan memleket kurtulur giderdi. Hâlbuki şu son zamanlara- daha açıkçası İttihat ve Terakkî hükûmeti zelilâne sükût edip (...) idâre bitaraflara gelinceye- kadar can ve maldan, masûniyet-i şahsiye ve vesâit-i maîşetten kat'iyen emîn, endişe-i âtîden âzade olanlara mahsus bir tavır mutmainane ile gayet hoş ve zevkli bir devre-i atâlet ve sükûn-u emrar ettiler. Kendi rahatlarıyla kendi hususî eğlence veya ticaretleriyle şahsi fâ'ide ve meşgalesiyle, «kabul... kabul» demekten ibâret gayet sade ve sehlü'l-ecrâ vazîfeleriyle mah be mah maaşı -bazen altun akçe olarak- dercib etmek suretiyle, dünyadan bîhaber bir vakit geçirdiler. Mecliste ses, sada, patırtı, gürültü, münâkaşa hatta hayat ve hatta mevcudiyet bile yoktu yağmurlu, sisli hatta bir az serin olmasını bahane ederek inzâr-ı millete karşı beyân-ı mâzerete bile lüzum görmeyerek, meclise gelmiyor, «kabul» demeye bile üşeniyor, köşkünün, kaşânesinin, «gel keyfin gel...» hayatını tercîh ediyordu. Okuyup anlayamadığı kitaplardan yalan, yanlış bellediği esaslara göre yeni meslekler, yeni mezhepler icâdına kalkışan gûya 'ilm içtima mütehassısı bir dîvânenin nasılsa bulduğu (yangeldizm) mesleğinin salakları için meclisten başka bir yerde misaller ve numuneler aramağa lüzum yoktu. (...)... Bu bir daha ele geçmez hayat-ı müsterihane ta İttihat kabinesi çekildiği güne kadar devam etti, gitti. Hatta Bulgarların münferit bir mütareke teşebbüsünde bulunduğu bir sırada bu en korkulu zamanda bile, köprüde tesadüf eylediğimiz bir saçlı sakallı mebus bize «Boğaz içinden haftada bir gün iniyorum da onun için sık sık tesadüf edemiyoruz.

Bir iki senedir, bahçe merakı geldi. Ne tatlı meşgale, demişti. Alakasızlığın, kaygısızlığın, hatta hayâsızlığın bu derekesine karşı baht ve hayretle yüzüne bakmaktan başka bir cevap bulamamıştık.

Fakat şimdi Allah nazardan saklasın, hepsi birer heykel-i celadet ve faaliyet! «Vatan tehlikede!...» «Kânûn-i Esâsî payimâl oluyor! » «Meşrutiyet nerede?» «Falan şey niye olmuyor, filan şey niye yapılmıyor?» «Hakkımıza tecâvüz ediliyor...» ilh... gibi haykırp duruyorlar, takrîr, takrîr üstüne yağdırıyorlar. «Kabine her gün gelip el pençe divan durmalı, ne sorarsak cevabını vermeli.» me'âlinde bir tavr-ı tehditkâraneleri var! Bu ne dikkat, bu ne faaliyet!

Fakat biçare millet de şuna dikkat ediyor: Bu muhterem efendiler ancak bir taraflardan mürekkep kabine aleyhinde bir hareket hissedilince birer arslan kesiliyor. Yoksa milletin nef'ine hâdim-i kânûn layihaları mecliste okunuyorken onlar yine kısım kısım ya divanhanelerde, ya sıcak odalarda kahve, çubuk içerek laklakayat ile meşgul bulunuyorlar. Kabine düştü mü, düşecek mi ,düşürmeli mi?... Hep bu, hep bu dert... Ah bir kere bilvasıta veya bilâvasıta kendi kabineleri mevkie gelseydi de eski hayat başlasaydı!... 'Ale'l-ekser mecliste ekseriyet yok. Yalnız her gün her zaman Rum, Ermeni ve Musevî vatandaşlarımızdan olan mebuslar herhangi kanun layihası okutursa okutsun celsede hazır bulunursunuz. Çünkü hiçbir madde-i kânuniyenin gelişi güzel geçtiğini istemezler. Vazifelerini bilirler takdîr ederler. Mensûb oldukları milletlerin hukûkunu tamamen düşünürler, aynı zamanda 'umûma da hizmet etmiş olurlar. Bizimkilere gelince... Onları ekseriyetle bir yere toplamak için mutlaka kabine mes'alesi olmalı! Bu hakîkate, hakîki bir misâl olarak evvelki günkü celseyi gösterebiliriz. Meclis iki buçukta açılmıştı. Trabzon meb'ûsu Hafız Mehmed Bey'in hükûmetten suali mutazammın verdiği takrîrlere taraf-ı hükûmetten cevap verilmediği istihsâr edilmesi üzerine vâki' olan heyecanlı mûnâkaşalar esnâsında muhterem efendiler tam tertîb almışlardı. Hepsini silah başında duran nöbetçiler gibi dört gözle bekliyordu. Bu hararetili müzâkerâttan sonra (taht-ı silaha alınıp esnâ-i harbde gâib olan me'mûrîn-i mülkiye ve 'ilmiye ailelerine tahsis olunacak ma'âşat hakkındaki lâyiha-i kânûniye)nin müzâkeresine geçildiği zaman çıkan çıkana... giden gidene. Daha saat üç buçuk değil. Sanki gece yarısı olmuş gibi. Esnâ-i harbde gâib olan me'mûrlar ve onların şimdi bîkes, biçare ve belki aç kalıp sürünen evlâd-ı

'iyâli. Bunlar kimin umurunda... Kabine düşecek mi ona bakmalı! Ah zavallı millet...Kimsesiz millet!...

Celsede ancak birkaç hamiyetli, vicdanlı meb'ûsdan başka kimse kalmadı gibi. Daha sonra işe yine bir mühim takrir verildi. Gazetelerin sansüre tâbi tutulması ya'ni hürriyet-i matbû'âta dair idi. Fakat ekseriyet nerede?... Bu da kimin umurunda? Hürriyet-i kelâm, hürriyet-i matbû'at... Ne gülünç şeyler. O günkü maksâd-ı ictima' bu mu idi? Kabine gelmedikten sonra... Saat dörde gelmeden meclis tatildi. Ne 'ala! Yine gel keyfim gel...

Ah reyim! Bu hâl içinde bir takrîr verecek meb'us çıkmayacak mı? Artık meb'uslar, meb'uslar aleyhinde ağzını açmayacak mı? Yoksa kerâmetleri kendilerinden menkûl şeyhlerin ifâdesi gibi muhterem efendiler her mühim şeyi fırkaların hususî celselerinde söylediklerini mi rivâyet edecekler? Bunları millet husûsî görüşünler diye mi meb'ûs zannetmiş oluyor?... Anlaşılmaz mu'amma...

Evet, şimdiki işler de yine pek basit. Kabine 'aleyhinde bir takrir, bir daha takrir, bir daha... Vâkı'a Meclis-i A'yanda da su'al takrîrleri yok değil. Fakat iki meclisin takrirleri arasında ne büyük, ne mühim, ne bâriz fıraklar var. Biri temdîd, öteki su'al. Birindeki gizli maksatlar ötekinde hakiki bir hâlisiyyet ve sâfiyyet var. Biri şahsi kaygılarla, öteki selâmet-i vatan endişesiyle yazılmış bir ne kadar teessüfe şayan ise, öteki o mertebe şâyân-ı takdir. Muhterem efendiler, mutlaka baran-ı takrir yağdıracaklarsa biraz da a'yandan ders alsalar.

Abdullah Zühdi

CEM'İYYET-İ AKVÂM

BURAYA GİRMEK HAZIRLIĞI

Wilson'ın Prensipleri sulhe zemîn olacak; bu zemîn üzerine kurulacak sulh binâsı da, beşeriyet için bir mesâlemt-i ebediyyeyi emîn edebilecek, beynelakvâm biribirinin hukûkuna ri'âyetkâr, biribirine te'addî ve tecâvüzden müctenîb bir cem'iyet-i ihvân vücûda getirecek !...

Bir iki aydır, Wilson'ın prensipleri hepimizin ağzında... Fakat bunların mani ve şümûlünü tamamiyle ihâta ve ihâtasını hemşehrîlerine de tefehhüm ve telkin edebilmiş içimizde kaç kişi var? Bunu bilmiyoruz.

Yalnız şunu anlıyoruz ki Cem'iyet-i Akvâm medlûlünü anlamayanlar anlayanlardan --yalnız bizde değil, bütün cihanda- kat kat ziyâde... Bunu da bize bizzat Wilson'ın şu sözleri anlatıyor: «'Alel'âde âdemler, hiçbir şeyden memnûn olmazlar; binaen'aleyh bunlara Cem'iyet-i Akvâm'ın tevâidi ne kadar telkin edilse, onları ikna etmek mümkün değildir.»

Beşeriyet, bunca muharebelerden, ihtilâllerden, inkılâblardan ve nihâyet şu hâile-i 'azîmeden sonra, «Cem'iyet-i Akvâm »'a doğru nasıl gitti, nasıl ayrıştı yahut ayrışabilecek?

Bunu te'mîl, sadece şöyle izah edebiliriz: İnsanlar ibtidâ, hâl-i vahşette müteferrik yaşıyorlardı, sonra komalar, komalardan kabileler teşkîl ettiler. Kabilenin en ziyâde zorpazuya malik olanı re'îs oldu. Kabileler birbiriyle kavgalaştılar, kavgalaştılar. 'Asırlar sürdü. Mücâdelelerden sonra nihâyet birbirini ezerek yahut birbiriyle uzlaşarak milletler teşkîl eylediler. Kabîle, millet teşkîlinde hâkim olan kuvvet olmuşsa bile, bunların mevcûdiyetini idâme, şîrâzesini muhafaza ancak 'adalet ile kanûn ile mümkün oldu.

Bir cem'iyet-i mütemeddinede, hiçbir ferd, diğèrinin hakkına tecâvüz edemez, tecâvûze uğrayan buna kuvvetle, silahla mukâbele edemez. Milletlerin tahvilât ve inkılâbatı ve bunları hâsıl eden ihtilâlâtı hep kuvvet yerine adaletin ikâmesi gayesini ta'kib etmiştir, yani beşeriyet ilk devre-i vahşetinden bugüne kadar, tarîk-i teeddün kuvveti kırmak, kesmek, parçalamak, yerine 'adaleti koymak vechesine doğru yürümüştür.

Cihân-ı Harbîde, kuvvet ile 'adaletin en müthiş bir müsâdemesi olmuştur, imparator İkinci Wilhelm çizmelerini yere vurarak Alman silahları dünyayı ezeceğinden bahs ederken, İngiliz ve Fransız ricâli yalnız sulh ve mûsâlemeti değil, 'adalet-i cihânı ihlâl eden Prusya askerliğinin dünyadan kaldırılacağını, bunun yerine 'adalet ikâme edileceğini, bunun için harb ettiklerini söylüyorlardı.

Bütün milletler 'adâlete râm oldu, fakat aralarında yine kuvvet hüküm sürüyordu, hak ve 'adaleti tanımayanlar, hemen silahına sarılıyordu. Kavî zebunu eziyordu. Milletler tekemmülâtıyla yegân yegân, devr-i vahşetin bu 'an'anesini tamamiyle yıkmış iken milletler arasında devâm ediyordu. Wilson'ın bütün

nazâriyelerinden de kat'-ı nazar, hedef-i yegânesi, Cem'iyet-i Akvâm teşkîlinin sebep-i asliyesi budur!

Şu halde, Cem'iyet-i Akvâm'a dâhil olacak, yahut dâhil olmak isti'dâd ve kâbiliyetini gösterecek bir millet, her şeyden evvel kendi efrâdı arasında tamamiyle tevzi'-i 'adâlet etmiş olmalı, tekemmmülât-ı beşeriyyenin vâsıl olduğu mertebeye göre hürriyet ve müsâvât esâsâtını te'sîs etmiş bulunmalı!...

Sulhe doğru yürürken, Cem'iyet-i Akvâm'a dâhil olmaya hazırlanıyorken işte düşünmemiz lâzım gelen nokta budur. Hazırlığı bu esastan görmeliyiz, görmezsek, Cem'iyet-i Akvâm bize kapısının kapar yahut şartlara mu'allak olarak vesâyet altında bizi buraya kabul eder. Hâlâ zorbalık haseni taşıyanlar, devr-i vahşet yadigârlarından kurtulamayanlar, zihniyetini bu çerden çöpten temizlemeyenler Cem'iyet-i Akvâm'a zorca girer!

Yeni Gazete

MAREŞÂL FOŞ LONDRA'DA

Garb cephesinde 'umûm İ'tilâf kuvvetlerinin başkumandanı General Foş, en son muharebelerde Almanların bütün sulet-i me'yusanesini akîm bırakarak galebeyi İ'tilâf ordularına kazandırmış olan Mareşal Foş, bütün İ'tilâf Devletleri ve milletleri nazarında büyük bir iştihâr kazanmış, Cihan Harbi'nin sevk ve idâresi i'tibariyle tarihte de büyük bir nâm bırakmıştır.

Ahiren Fransa başvekili Klamenso(?) ile birlikte Londra'ya gitmiş olan Mareşal Koş, orada İngilizler tarafından fevkal'ade bir ihtirâm görmüştür. İngiltere nişân vermekte pek mümessek iken Mareşal Foş'a en büyük nişânlarından birini veriyor.

KAYSER'İN ENCÂMI

Londra 25- Vork Gazetesi Amerika

Rical-i mühimmesinin bir kaçından Kaysere edilecek mu'amele hakkında istifâratta bulunmuştur. Sâbık Berlin sefîri Mösyö Gerard müşârun ileyhin cinâyetle ittihâm olunması lâzım geldiğini söylemiştir.

İngiltere Hollanda'dan Kayserin i'âdesini isteyecek ve Amerika ahâlisi de kendisinin şahsen tecziyesini talep eyleyecektir.

Viyana sefir-i sâbıkı Penzoz, Kayserin Şeytan Adası'nda hapis olunmasını talep etmektedir.

TALEB-İ 'ADÂLET

Paris 25- Patıparizyen Gazetesinin Londra'dan vukû' bulan istihbâratına nazaran İngiltere'de mukîm Hollandalılar Felemenk Hariciye Nazırına bir telgraf keşîde ederek cihânın en büyük katili olan Giyom Dö Hohenzeleren(?) hakkında 'adâletin tatbîkını talep etmişlerdir.

ALMANYA'DA AVUSTURYA'DA TEVKİF VE DİVÂN-I 'ÂLİ'YE SEVK OLUNANLAR

Birkaç gündür, Almanya'dan Avusturya'dan alınan haberler kısa olmakla beraber pek (...), Almanya'da General Hofman ile Bavyera Prensi Leopold'ün tevkîf olunarak Kovno Kalesine hapis eyledikleri bildirilmekte idi.

General Hofman Brest Litowsk sulh müzâkerâtı sırasında kılıcına dayanarak, mahmuzlarını şakırdatarak dünyayı Prusya çizmesi altında ezmek istediğini hâliyle, koluyla pek dürüstane göstermiş, bu haşin mu'amelesi derin inkisârlara ve birine göre nefret ve istikrâhlara sebep olmuştu. Dün kahhar, bugün zelil ve mukahhar olan Prusya militarizminin bir timsâli idi. Bavyera Prensi de bunun nüsha-i sâniyesi, yahud nüshâ-i evlâsı idi.

Alman demokratlarının kendisini felâkete sürükleyen kimler ve ne kafalar olduğunu idrâke başlayan Alman halkının hiss-i intikâmı tuğyân etmeye başlamış olduğuna bu iki şahsın hapsedilmesi bir işarettir. Anlaşılan Almanya'da bu felâketlerin mes'ullerini aramak ve cezâlarını vermek lüzûmu hissetmiştir.

Avusturya'da ise ne olup bittiğini bilmiyoruz, fakat evvelki akşam alınan bir telgrafnamede, başta sâbık imparator Şarl olduğu halde, bu harb sırasında en mühim rolleri oynamış olan General Arç, Konrad Poniverek, Dangel, Browiç(?) gibi kumandanların mahkemeye sevkine karar verildiği haber veriliyordu. Bundan da

anlıyoruz ki başlarındaki eşhâsın tahakküm ve teğallibi, günah ve ısrarı milleti ne büyük felâketlere uğratmış olduğu Viyana’da da anlaşılmıştır.

Bu milletler içinde en büyük felâkete uğrayan, başlarındaki kahhar cabbar, zâlim ve hunhâr şahıslar yüzünden en ziyâde mağdur ve mazlûm olan biziz... Hâlbuki hâlâ ne kimseyi tutabildik, ne de Dîvân-ı ‘Âlîye sevk olunacakların «akademik» ifâdeleriyle oyalanmaktan vazgeçebiliyoruz. Hatta dün tuttuğumuz mücrimleri, bugün tevkifhanelerden kaçıırıyoruz.

Almanya’da, Avusturya’da harbin mes’ulleri ‘aleyhinde böyle tesbitler olursa, biz harbin mes’ulleri ve bütün felâketlerimiz müsebbibleri hakkında hâlâ leyte ve leall ile vakit geçirilmekle, hiss-i ‘adâlet ile tamamen mütehasıs olduğumuzu da göstermiş olmayız; hayatımıza kast ederek edbâr ve izmihlâlimizi ihzâr edenlere karşı hâlâ lâkaydı ile ittihâm olunmaktan da kendimizi kurtaramayız.

DEVİR-İ MEŞRUTİYETE ‘ÂİD ERMENİ MES’ELESİ VE MUKÂTELÂTI MURAD BEY’İN MÜHİM BİR MAKÂLESİ DAHA

Tarih şinâs, fâzıl-ı muhterem Ebu’l-Farûk Murad Bey merhûmun metrûkât-ı kalemiyyesinden olan bir makâleyi de bugün derc-i sûtûn ediyoruz. Merhûmun irtihâlinden beri hayli zaman geçmiş olduğu için, bunu bir hâtıra-i târihîye add edebiliriz. Ufûlüyle müte’essir olduğumuz bu kıymettar zâtın nasıl bir nazâr-ı dûrbîn sâhibi olduğunu ilm ve ihâtası ne derecede bulunduğunu bu makâlesinden anlaşılıyor; bu noktayı da erbâb-ı mütâla’anın takdîrine arz ediyoruz.

HÜLÂSA

Sultan Abdülhamîd devr-i saltanatından i’tibâren Harb-i ‘Umûmî’nin bu ânına kadar Ermeni mesâ’ili mukâtelâtına dâir serd eylediğim mutâla’at-ı vakâyi’in tedkîkından istidlâl olunacağına nazaran vakâyi’-i elîmeye bâdî olan üç mücrim vardı.

Birincisi- Kadim zamanlardan beri mühellik ve yanlış bir gayya-i siyasiye ta’kîb etmiş Ermeni komitacılarıyla âhiren Rus ordularının şarkî Anadolu’yu tahliye ederken bunların arasında bulunup ta demdâr vaz’iyyette kalan ve üç dört vilâyette harbin seğâletiyle şedâ’idinden elîm bir vaz’iyyette bulunan İslamın bigünah zekûr

ve nisvânını hemen kâmilten katleden Ermeni kıta'atı hakkında ne suretle mu'amele olunmak lâzım geleceğini ekseriyeti teşkil eden ma'sûm Ermeni vatandaşlarımızın vicdân-ı pâkine tevdi' eylerim.

İkincisi- Hakan-ı esbaktır. Müşârunileyh cezâsını kısmen dünyada görmüş ve kısmen ahrette 'adâlet-i ileyhe icâbı ve cümle görmekte ve görecektir.

Üçüncüsü- Tal'at Paşa kabinesi (...) bunların ceza-yı sezallerini biz Türkler değil bütün 'âlem-i insâniyet talep etmekten geri durmayacaktır.

Bu üç mücrimin haricinde kalan câhil 'âciz her devr-i idârenin arkasından 'âmiyane (...) hareket eden bîçare Türk anasına ve ma'sûm bir tabaka teşkil eden Ermeni cemâ'atine karşı da acıyarak ağlayalım ve istikbâlde refâh ve sa'âdet hallerine ve zâyî'âtının telâfisine milletçe ve hükûmetçe çalışalım.

***

Hakan-ı esbak 'Abdülhamid Han'ın zaman-ı saltanatında serzede-i sâhâ-i zuhûr olan Ermeni iğtişâât ve mukâteleler: Başlıca Adana Vak'âsı ve Harb-i 'Umûmî'deki vakâyi'-i esef engizle telhîs olunabilir.

Adana Vak'âsı: İ'lân-ı Meşrûtiyet'in i'tidâllerinde her anasır-ı seneden beri taht tazyikinde bulunduğu tahammül-güdâzbâr akîl istibdâdı üzerinden atmış ve teneffüs ettiği hava-yı hürriyetle sermest olarak vaz'-ı tabî'iden çıkmıştı. Mülkün her tarafında bir hay huy, bir hükûmetsizlik hükûmfermâ olmuştu. Seneden beri kök salmış müzmin bir hale gelmiş olan Ermeni-Türk husûmeti Meşrûtiyetin i'lânıyla def'aten zâ'il olamayacağı da pek tabî'idir. Hey'et-i Milliyemizin şu halinde idi ki: Adana şehrinde bir takım efkâr-ı (...) ashâbından ve komitecilerden olan Ermeniler, muta'sıb Türk anasını teheyyüc edecek ef'âl ve tezâhürâta başladılar. Şöyle ki Ermenilerin ahrârından Kökderelyan Karayan'ın Adana Hükûmet Konağı'nın karşısındaki millet bahçesinde tecemmü' eden İslâm ve Hıristiyan cem'iyeti içinde «Ey ahâli Meşrûtiyet i'lân olundu artık dîn, mezhep firâkları yoktur, hepimiz müsâvi olduk. Hatta İslamlar şimdiye kadar bizden kız aldı. Bundan sonra biz de İslamlardan kız alacağız... Birçok Ermeni gençler: Adana'nın meydan yerlerinde rekz etmiş oldukları çinko kaplı nişan tahtalar üzerine her gün 'alet-tevâlî rehvolurlar endaht eylemeleri... Ermeni marşları teganni etmeleri... Ermenistan'ın sûret-i inkırâzıyla yeniden ihyâsını musavvir piyesleri her gece tiyatro sahnelerinde mevki'-i temâşaya

arz eylemeleri... ve daha buna mümâsil Türk asabiyyet-i 'ırkiyyesini müheyyic ve dîn ve mezhebe an'anât-ı İslamiyye'ye mütecâviz ef'âl-i gayrû'l-ifâ yine iki 'anasır arasındaki gerginliğini her gün tezyîd etmekte görüldüğü halde bun mâni 'olacak tedâbir ve Kuva-yı İnzibâtiye Adana Vilâyetince mefkûd idi. Vâli Cevâd Bey müte'addid telgraflarla o vaktin Sadrazamı Hüseyin Hâmi Paşa ile Dahiliye Nâzırı Tal'at Beye ahvâli tasvîr ve polis mevcûdunun tezyîdiyle bir iki nizâmiye taburunun serî'ân Adana'ya sevkini talep eylediği halde zâten, halkın şahânelerine inkılâbın sıtmalarına karşı za'af gösteren kâbine (31) Mart Hadisesi'yle de büsbütün şaşırmış ve bu hâdiseyi müte'âkip zuhûr eden Adana fâci'asının vuku'una mâni' olacak esbâbın istikmâlinde o derecede bocalamış idi ki vâlinin polis talebine cevâben Dahiliyye'den gelen telgrafta Kudüs-ü Şerîf'in kesb etmiş olduğu ehemmiyete binâen Adana tertîbâtından iki polisin serî'ân oraya i'zâmı bildiriliyordu. Hükûmet-i merkeziyenin şu keşmekeş ahvâli içinde ve bahusus bi'l-eda beyan olunan Ermenilerin bir mukâteleyi ibkâ edebilecek ef'âl ve harekâtı ve Muşih(?) nâmında bir papazın artık pek 'aleni olan teşvîkâtı üzerine Adana çarşısında Ermeniler tarafından bir kasapla birkaç müselman katledildi. Bu hâl müselmanlarla Ermeniler arasında şedîd bir mükateleye sebebiyet verdi. Kırk elli bin şahsın Adana içinde yekdiğerine vuku' bulan muhâcematını hükûmet bir tabur-u nizâmiye ve yüz nefere bâliğ olmayan polis ve jandarma kuvvetleriyle nasıl men 'edebilirdi. Âhiren gönderilen sekiz tabur 'askerle asayiş-i memleket mümkün mertebe i'âde edildi. Kıtâlin müsebbiblerini zâhire ihrâc ve tecziye için iki divân-ı harb ve tahkikât hey'etleri Adana'ya gönderildi. Vâli vehâmet-i ahvâli evvelce keşf ve buna karşı tedâbir-i ma'nayı Hükûmet-i Merkeziye'den talep eylediği halde iş'âratına kulak asılmaması üzere isti'fâ ettiğinden, derece-i sâniyede bir mücrim gibi add olunarak ba'demâ me'mûrîn-i devlette istihdâm olunmak üzere azledildi. Kumandan Mustafa Remzi Paşa ise Harbiye Nazırı Ali Rızâ Paşa'ya Kuva-yı askeriye talebi hakkındaki iş'âratına kezâlik ehemmiyet verilmediğine rağmen taburla o mukâtele içinde fevk-i (...) bir fa'âliyet gösterdiği halde müşârunileyh de üç ay hapisle tekâude sevk edildi. Divân-ı harbler me'mûrîn ve ahâli-i İslâmiyye'den bini mütecâviz eşhas-ı i'dâm, kürek, tard cezâlarıyla tecziye edildi. Adana'da böyle elim ve fecî' bir vak'anın zuhûru Ermenileri Bahr-i Sefîd'de bulunan İngiliz Fransız donanmasının nazar-ı

dikkatini celb ve Kilikya'yı işgal ettirmek ve binnetice oralarda Ermeniliğe 'âid bir imtiyaz kazanmak gibi bir fâide-i siyasiyyenin istihsâline mevruk olmak emeline ma'tûf olduğu anlaşılmıştır. Fil-hakîka hadisenin zuhûrunda mezkûr donanma Mersin limanına geldi ve istikrâr-ı asâyiş için karaya 'asker çıkarmak teşebbüsünde bulunmuş ise de amirallerin icrâ eylediği tahkikât ve Mersin mutasarrıfı Es'ad Bey'in kendilerine verdiği izâhat üzerine kendileri bu teşebbüsten sarf-ı nazar etmişlerdir. Bir de Adana'da esna-i iğtişâsta Ermenilerin kurşunuyla mecrûh olan İngiliz konsolosunun vak'ânın hey'et-i 'umumiyyesi hakkında verdiği raporda hâdiseyi son bir fıkra ile telhis etmiştir:«Ermeniler gafilce mi koydu, Türkler yangını yaptı!»

Harb-i 'Umûmî esnasında Ermeniler revâ görülen pek şenî' ve zâlimâne mu'amelelere gelince:

Bunları uzun uzadıya tasvir ve tahririne kendince ma'nen maddeten imkân görmüyorum. Çünkü vak'a o kadar feci' ve elimdir ki, esnâ-i tahrirde insanın dökeceği kanlı gözyaşları, vicdânın titremesi perîşân şu'uru kalmıyor ve (...) mani' olur ve vakâyi'-i müteselsileyi tasvîr ve tasnîfde 'âciz kalır. Yalnız söylenecek bir söz var ise esnâ-yı harbde mukadderât devleti ele almış olan birkaç hınzır, zâlim eşhâsın o gibi icrâât-ı zâlimanesine Ermeniler tarafından bir serreşte verilmemeliydi. Ezcümle Anadolu cephe-i harbiyesinin sağ cenâhındaki Van şehrinin Ruslar tarafından işgalinde İslâmın katli'âm edilmesi ve cephe gerisinde Muş Ovasında mütemekkin Ermenilerin askerî cephaneye ve erzâk kollarına taarruz eylemiş gibi ahvâl-i esnâ-i harbde derdest olunacak fâ'illeri hakkında gâile-i şedîd cezâları müstelzim ise de 'umûm Anadolu Ermeni zekûr, enat ve sibyanın katli ve tehcirlerini ne dinimiz, ne kanûnumuz ve ne insâniyet kabûl eder. Binâen'aleyh o zâlimlere en ağır cezâları tatbîk etmek kanûn-u 'adâletin icâbat-ı kat'iyyesindedir.

Ebu'l-Farûk Mehmed Murad

TAKVİMDEN BİR YAPRAK

Gazetecilerin beyhûde gürültülerinden, patırtılarından şikâyet eden biriyle, bir gazeteci arasındaki şu mükâlemeye kulâk misâfiri olduk!

-Canım, bu gazetecilerin hâline! Bağırıp çağırıyorsunuz, kiminiz davul çalıyor, kiminiz çatlak zurna! Kiminiz yangın var! diye haykırıyor... Kiminiz çiftetelli ile mânî söylüyor!...

-Bunda şaşılacak ne var? Hokkabaz oynatıyoruz. Kimimiz nefir öttürüyor. Kimimiz tef çalıyor... Kimimiz:«Yasef'in oğlu! Hakka uç, yuvarlak uç, bunu buradan geçirmek güç!» diyor, yaygarayı koparıyor...

-Böyle bir an ve zamanda, matbu'ât, hokkabaz mı oynatmalı... İnsâf ya hû insâf!...

-‘Azîzim... Zannederim ki, biz gazeteciler hakkıyla vazifemizi takdir ediyoruz, bunu ifâya çalışıyoruz!

-Allah rızâsı için,bu sırada istihzâya sapmayınız!...

-Hayır, kat'iyen istihzâ değil... Zavallı ma'sûm millet sünnet edilecek! Kıymetli uzuvları kat' olunacak. Acıyı duymasın diye yaygaralı hokkabazlık ediyoruz. Bizden daha fazla ne vazîfeşinaslık istersiniz!...

NE DEDİLER, NE YAPTIKLAR

Henüz sağ kalanlar hatırlarlar. Meşrutiyetin birinci senesi zarfında 31 Mart Hâdisesi ve Sultan Abdülhamid-i Sâni Hazretlerinin bunca felâketi mûcib olan keyfiyet-i hal'i vukû'a getirildikten sonra bu zavallı memleketi kendi mâlikâneleriymiş gibi baştanbaşa ele geçirenler ilk 15 Temmuz sene-i devriyesi münâsebetiyle pek parlak, pek 'azâmetli şenlikler hazırlamışlardı. O ma'hûd Selânik âkıbetten saray-ı hûmâyunun haydûdça yağmasından sonra ganâim-i binnihâyeden Selânik yaranında müstefid etmek arzusuyla bir (...) katarı tertîb etmişler, Selânik'te kimleri varsa da'vet ederek 15 Temmuzda bu katarla İstanbul'a getirmişlerdi. Cem'iyet kahramanı geçinen merkûmların istikbâli için payitaht rengârenk bayraklar, defne dalları, çiçekler, fenerlerle gayet bayağı ve 'avâmfaribâre bir surette donatılmış ve ta Sirkeci'den-kendi ta'birlerine göre Hürriyet Tepesine kadar- yollara polisler, jandarmalar 'askerler dizdirilmişti. Bu hamiyetli ve vatanperver efendiler alkışlarla istikbâl edildiler, debdebe ve 'azâmetle ta tepeye kadar götürüldüler, orada i'zâz ve ikrâm edildikleri sırada nutuklar söylediler. Bunlar İttihat ve Terakki Cem'iyeti Selânik yarânının payitahtla -ma'atessüf bunca seneler devâm eden- ilk

temasını ve ilk hissiyatını isbât ve izhâr etmekte idi. Pek büyük bir ehemmiyeti haiz olup o gün pek çok alkışlanan fakat bugün hayret ve istikrâh ve hatta gözyaşlarıyla okutacak bir netice îrâz eden bu nutuklar, yarânı İstanbul'a getiren katarına mahsûs (Vatandaş) Gazetesinde münderic idi. Bu gazetenin sahibi baş tarafında yazıldığı vechile (Selânik İttihâd ve Terakkî Cem'iyeti) idi. Nutukları ihtiva eden nüshâ-i fevkal'adenin fiyatı ise (Kârların cem'iyete bırakılmak suretiyle) takdîr edilmişti. Bîçâre ahâliye yirmiden başlayarak yüz, beş yüz kuruşa kadar satılıyordu. Bu, Yârân için ilk ganîmet ve ilk hediye idi. İşte yağmanın büyüğü o gün başlamıştı. Nutuklarda dinliyordu ki:

«Vatandaş! Biliyor musun sana bu iyilik nereden geldi? Sen her hakikatin her ni'met ve sa'âdetin gâfil ve mahrûm, değil yaşamaya belki ölmeye uğraşırken insanı bilen ve insanlığın mukadderâtını öğrenen beş on adam, bu memleketten uzak yerlerde zulüm ve kahrın yetişemeyeceği kadar uzak memleketlerde seni ezen ve öldüren istibdâdı yıkmaya, onun kanlı tâcını tahtını parçalayıp ta vermeye karar verdiler ve çalıştılar. Sen çok vakit, ama pek çok vakit onların vücutlarından bile bî haber kaldın. Zira onların sesleri ve feryâd ve şikâyetleri sana kadar vâsıl olamıyordu. Evet, vatandaş ba'zı yerde hakkın vardır. Filhakîka «Yer katı ve gök ıraktır.»... Belki onları tutmamak ve işitmek de cehl ve gafletinden ileri geliyordu... İşte bu beş on hayırlı adam seni ve memleketini kurtarmak için yine sana güvenerek ve senin kuvvetine mağrûr olarak çalıştılar, çalıştılar... Günün birinde Temmuzun onuna müsâdif olan o mukaddes ve mübârek günde 'asırlardan beri her feyz ve haktan mahrûm ve menhûb sürüklenen millet dirildi ve kendini öldüren cellâtların karşısına çıkıp durdu. Fakat sakın küfrân-ı ni'met etme ve senin iyiliğine çalışan adamları bil ve sev bunların cem'iyyetlerine sen de dâhil ol ve onlarla beraber vatanın sa'âdetine ve iyiliğine çalış. Bu cem'iyyet «İttihâd ve Terakkî» dir. Sana ittihâdı emreden dindir. Terakkî ise yaşamak ve mes'ûd olmak için bir sâik-i tabi'idir.

Diğer Bir Nutuktan:

«Şu son senelerde biz Türkler, o güzel hayallerimizi kaybeder gibi olduk. Bilgiç idik. Cahil kaldık. Biz birbirimizi sevmez olduk. Kardeşlik duygusunu

ytirdik. Cenâb-ı Hakk bizi terbiye etti. İyi adamlar olalım diye bizi düşmanlarımıza tokatlattı. Mübârek vatanımızdan pek çok parçaları düşmanlar aldı. Vatanımızda oturan adamlar da bize bakarak ayrılmaya düştüler, kardeşler iken düşmana benzer oldular. Beşyüz sene koyun sürüsü gibi dağıttığımız, kılınçsıza boyun eğdirdiğimiz devletler, eski uçları çıkarmaya kalkıştı. Evvel hep biz kazanırken sonraları muharebeleri kaybeder olduk. Artık öyle bir hâle gelmiştik ki Frenkler bize «Ölü Adam» diyordu. Artık memleketimizi elimizden almaya karar vermişlerdi. Eski hükûmetimiz ise uyuyordu. Büyük paşalar, milleti soymaya, dipsiz denize benzeyen keselerini doldurmaya uğraşıyorlar ve milletin işlerine beş parmak bile ehemmiyet vermiyorlardı.

En sonu Allah bize acıdı, namuslu, milletini ve vatanını seven bir avuç genç Türkün sözlerini büyük ve şanlı ordumuzun arslan zâbitleri, arslan askerleri duydu. El ele verdiler ayağa kalktılar... Vatanı ve Milleti kurtardılar. ‘Âlem baktı ve gördü ki bu Osmanlılar yine o arslan Osmanlıların torunu. Bu millet yine o arslan millet, yaşasın bu şanlı millet.»

Diğer Bir Nutukdan:

‘Âziz kardeşlerim, memleketimizi düşmandan kurtardık. Bugün otuz milyon Osmanlının ciğerini koparmayınca kimse bu mübârek vatandan bir avuç toprak koparamaz. Ne ki vatanımız kurtardık ama ne halde bulduk? Yangın yeri gibi. İşte şimdi en büyük ve en zor işimiz bu yıkılmış yurdu (...) kıskandıracak bir hale sokmaktır. Acaba bu ne ile olur?

Birlik ile dirlik ile kardeşlik duygusunu yine bütün Osmanlılara biz yine bütün vatandaşlarımıza öyle kardeşlikler gösterelim öyle hizmetler edelim ki bir takım dinsiz, namussuz, alçak nâmerdin sözüne kulak (...).

Bu vatanda kim oturuyorsa bizim kardeşimizdir. Müslümanlar dünya ve ahret kardeşimizdir. ‘Arab, Arnavut, Kürd gibi cins adları Müslümân adıyla birleşir. Bu kardeşlikten çıkamayız. Müslüman olmayan Osmânlılar da vatan kardeşimiz, toprak kardeşimizdir. Büyük Peygamberimiz, iki gözümüzün nuru Efendimiz, biz Müslümanlarla beraber bütün insanlara buyurdu ve dedi ki; Ey Allahın kulları!

Kardeş olunuz. Bu dünyada Allahın kulu olmayan yoktur. Demek ki bütün insanların kardeş olması lâzımdır.

‘Aziz kardeşlerim!

Dedelerden bize miras kalan kardeşlik duygusunu yine meydana atanlar kardeşlik duygusunu bütün Osmanlı kardeşlerimize bu mübârek yolda ilk adımları biz atalım. Çalışalım, Osmanlıları birbirine kardeş edelim. Bir Bulgar bir Rumla, bir Rum bir Sırp, bir Sırp bir Ulahla tutuşursa, biz araya girelim.«Ayıptır, günâhtır. Allah’tan korkan, insanlardan utansın. Biz kardeşiz. Hiç kardeş kardeşe saldırır mı?» diye bağıralım. O kadar savaşalım ki bütün Osmanlıları kardeş edelim, sonra da ‘âleme dönüp «Bizi gördünüz mü? İşte biz, yine kardeşliği, Osmanlı kardeşliğini, insanlık kardeşliğini dirilttik.» diyelim. Ve ‘âleme karşı işimizle övünelim.

«Bu iş çok güç» mü diyeceksiniz. Hayır. Allah bize iki fikir, iki kanat verdi. Bu iki kanatla yükseklerde uçarız. Bu kanatların biri «İttîhad-Birlik» diğeri «Terakkî –İlerleme» dir. Biz bu iki kanatla insanlık göklerinde yüceler kadar uçarız, yine şanlı al bayrağımızı insanlığın en yüksek noktalarına dikeriz, bu yolda bizim yardımcımız Allah’tır.»

O zamandan bugüne kadar neler yapıldığını bilen ve gören, memleketin ne hâle geldiğini her vakit yüreği sızlayarak müşahede eden ahâliye hitâben şimdi biz de diyoruz ki:

« Ne dediler, ne yaptılar?...»

***

Tahririn kıraatını müte’akip Forbid(?) Paşa söz aldı ve gazetelerde (Tedkîk-i Seyyiât) namıyla komisyonlar teşekkül ettiği yazıldığını fakat kuvve-i icrâiyyenin kuvve-i ‘adliyyeye müdâhalenin câiz olmadığını söyledi. Mahmud Paşa, Ferîd Paşa’nın takriiriyle Divân-ı ‘Âlî’nin te’hîri neden dolayı talep olduğunu anlayamadığını bil’akis bu bâbdaki fa’âliyyetin tesri’i taraftarı olduğunu ve mes’ûllerin şedîden ve serî’an tecziyeleri lâzım geldiğini söyledi. Ferîd Paşa cevâben takririnde esâsen iki ceht mevzu’ bahs olduğunu, bir takım vükelânın ahvâl-i siyasiyedeki sû-i idârelerinden dolayı muhâkemeleri olup bunun Divân-ı ‘Âlî ‘ye ‘âid olduğunu fakat cinâyât-ı ‘âdiye ibkâ’ından dolayı bunların mücrimin-i ‘âdiye gibi muhâkeme-i nizâmiye de muhakemeleri lâzım geldiğini, şimdiki Meclis-i

Meb'ûsân'ın şekl-i raiyyetini bugün vükelâyı sâbıkayı ittiham etmeyeceğini, zîrâ bu vazifenin Kanun-u Esâsî'nin 92.maddesi mûcibince Divân-ı 'Âli'de teşekkül edecek Heyet -i İttihâmiyye'ye 'âid olduğu Meclis-i Meb'ûsânın yalnız Divân-ı 'Âliye karar vereceğini beyân etti.

Aristidi Paşa- Meclis-i Meb'ûsân'ın dört senelik seyri'âtı kabûl ettiğini ve alkışladığını söyleyerek bugün ittihama sâlih olmadığını ifâde etti. Mahmûd Paşa meclisin haysiyyetine ri'âyet lâzım olduğunu ve hakke'l-insâf söylemek lâzım gelirse Meclis-i A'yân'ın da dört senelik siyâsette hükûmete mûmâni'at etmediğini ve bazı müsâlih-i 'âdiyeye müte'allik kânûnların kabûlü harb siyâsetini tasvîb demek olmayacağını ve ibkâ' olunan cinâyâtta bazı vâlîlerimizin i'zâmı mes'ûliyeti olduğunu beyân ve bilhassa Trabzon Vâlîsinin oradaki Ermenileri himâye ve onlara yapmayacağını tekeffül ettiği halde ahâli-i mesâmeyi tehdîd ederek cebren tehirci ifâ ettirdiği yoksa bu fi'llerin bütün millete isnâdı doğru olmadığı, 'adâletin hakîkî manasıyla telakki lâzım geldiğini söyledi. Topçu feriki Rıza Paşa meb'ûsânın hakk-ı ittihamı mevcûd olduğunu, hatta bugünkü Hey'et-i Vükelânın bile Meclis-i Meb'ûsânın i'timâd talep ettiğini velyevm o i'timâda istinâden idâre-i umûr eylediğini binâen'aleyh hakk-ı ittihamı var mı, yok mu, mes'elesinin mevzû' bahs olamayacağını beyân etti. (...) Paşa hükûmetin meb'ûsâna değil, hakk ve 'adâlet-i müstenid idâre-i umûr ettiğini ve eğer meclis biraz müşkilât ifâsına kıyâm ederse Kanûn-i Esâsî mûcibince meclisin seddi bile mümkün olacağını söyledi. Ahmed Rıza Bey bu takririn lisânen a'yân ve hükûmet telâkki olduğunu hatta Damad Ferîd Paşa'nın Hukûk-u Pâdişahî'den olan bir mes'eleden bile şüphesiz istemeyerek bahs ettiklerini beyân etti. Reşîd 'Âkif Paşa mes'elenin gayet nazik olduğunu ve 'adâletin sür'at-i tatbiki mühim ve elzem bulunduğunu beyân ederek bir encümene havâle-i keyfiyet edilmesini teklîf etti ve teklifi kabûl edilerek mezkûr takrîr Mülkiye Encümeni'ne havâle oldu.

MEB'ÛSÂN

YİRMİNCİ İN'İKÂD

Meclis dün sâ'at iki buçukta Re'îs Halil Bey'in taht-ı riyâsetinde küşâd edilerek zabt-ı sâbık hülâsası kira'at ve kabûl olundu. Muş meb'ûsu Kin'am

Efendi'nin vefât eylediği taraf-ı riyâsetten tebliğ edilerek müteveffâ-yı mumaileyhin ailesine Cenâb-ı Riyâsetten beyân-ı ta'ziyet edilmesi karargîr oldu.

Trabzon meb'ûsu Hafız Mehmed Bey tarafından, hükûmetten su'âli verilen takrirlere, uzun zamânın kezerâtına rağmen, taraf-ı hükûmetten cevap verilmediği istifsâr edilmesi üzerine, Re'îs Halil Bey, Kanûnu-i Esâsî mûcibince bu gibi, su'âl takrîrlere hükûmetin cevap vermeye mecbûr olduğunu ve ma'mâfih bu hususun yine te'kîd edileceğini söylemiştir.

Emanvelidi(?) Efendi (Aydın)- Nâzırlardan bir zât arkadaşlarımızdan su'âl-i takriri veren bir zâta, bir tezkire gönderiliyor ve su'âlinizin cevâbını falan komisyona mürâcaat ederek alınız; diyor. Böyle şey olur mu? Bunlara bir de Kanûn-i Mu'allimi mi göndereceğiz? Bendeniz de Ayvalık tehciri münâsebetiyle Liman Von Sanders Paşa hakkında bir su'âl takrîri vermiştim. Henüz cevâb vermediler. Rica ederim bunun bir çaresine bakılsın.

Bunun üzerine ba'zı müzâkerât cereyan ettikten sonra mezkûr su'âl-i takrirlere cevâp verilmesi husûsunun te'kîd edileceği riyasetten beyân edildi.

Hatt-ı silâha alınıp esnâ-i harbde kaybolan me'mûrîn-i askeriye ve 'ilmiyye ailelerine tahsis olunacak ma'âşât hakkındaki Layiha-i Kanûniyye nin müzâkeresine geçilerek mezkûr lâyhânın birinci müzâkeresi ikmâl olundu.

Karesi meb'ûsu Hüseyin Nuri Bey tarafından verilen zirde muharrir istîgâh takrîrleri (...) edildi.

MECLİS-İ MEB'ÛSÂN RİYÂSET-İ CELÎLESİNE

1-Nazır-ı sâbıkadan firar eden asker paşalar hakkında teşekkül edilen dîvân-ı harbin riyâsetine Müşîr Kâzım Paşa'nın ta'yîn buyurulduğunu gazetelerde gördüm. Askerî ceza kanununun elli ikinci maddesi dîvân-ı harb re'îslerinin silâh altında bulunmadan intihâbını şart koşuyor Binaenaleyh mu'amele-i vâkıâ kanunu sarâhatine muğayyerdır.

2-Erkân-ı Harbiye Mirâlaylığından mütekâ'id Ali Kemâl Bey'in Hizmet-i mevzufe nakil edildiği Takvîm-i Vakâyi'de mesturdur. Birinci sınıf ihtiyat zâbitanından olan mumaileyhin hizmet-i mevzûfeye nokta tâlip olması ve bu talebin şâyân-ı is'âf olduğunun âmirlerinden mürekkebe bir hey'etin tensîb etmesi şarttır.

Kemâl-i ciddiyetle ticâretiyle meşgûl olmuştur. Sarâhat-i Kanûniyyeye muhâlif olan bu icrâatından Harbiye Nâzırından istîzâh taleb ederim.

MECLİS-İ MEB'ÛSÂN RİYÂSET-İ CELİLESİNE

Bugünkü gazetelerde bil'umûm matbû'âtın sansüre tâbi' tutulacağı hakkında resmî tebliği gördüm. Hükûmet bu salâhiyeti mevcûd İdâre-i Örfiyye kararâmesinden alıyor. Kanûn-i Esâsî'nin onikinci maddesinin son fıkrası matbû'âtın kalbe't-tabî' teftiş ve mu'ayeneye tâbi 'tutulamaz olduğunu hiçbir vechle kayd-ı kat'îsiyle emrediyor. Bu kayd-ı İdâre-i Örfiyye mevcûd olsa bile kalbe't-tabî' sansür konamayacağı (...). Binaen'aleyh hükûmetten bu bâbda istîzah taleb ederim.

Mezkûr istîzâh talepleri ayrı ayrı re'ye vaz' edilmiş ve ekseriyete iftirâk eylemediğinden kabûl olunmamıştır.

Ba'de Perşembe günü Afv-ı 'Umûmî Kanûnu Layihâsının müzâkere taraf-ı riyâsetten tefhîm edilerek saat üçü çeyrek geçe meclise nihâyet verilmiştir.

MÜFETTİŞ İ'ZÂMI

Dâhiliye Nezâreti tehcîr esnâsında İzmit, Bolu ve Ankara' da vukû'a gelen yolsuzlukları tahkîk ve müsebbibleri zâhire ihrâç için iki mülkiye müfettiş i'zâmına karar vermiştir. Müfettişler aynı zamanda bütün gayrı kanûnî mu'amelâtı zâhire ihrâc etmek vazîfesiyle de mükellef bulmaktadırlar.

TEDKİK-İ MÜRÂCA' ÂT KOMİSYONU

Harbiye Nezâretinde Dîvan-ı Temyîz-i 'Âlî-i 'Askerî Re'îsi Fu'âd Paşa'nın riyâseti altında teşekkül edecek olan Tedkîk-i Mürâca'ât Komisyonu a'zâlığına Sekizinci Kolordu Ahz-i 'Asker Re'is-i Sâbık Miralay Mahmûd Belîğ ve Depo Kıt 'âsı Müfettişi Miralay Tal'at ve Harbiye Nezâreti Umûr-i Muhâkem Müdürü Kaymakam 'Âdil Beyler ile Dîvân-ı Temyîz-i 'Âlî'den iki müşâvir-i 'adlî ve kitâbetine de Muhâkemât Dâiresi müşâvirlerinden Şemsi Bey ta'yîn olunmuşlardır.

VENEDİK VE BÂB-I 'ÂLÎ

Bu serlevha ile refikimiz (Le Suar) Gazetesinde okunmuştur:

Venedik Hükûmet-i kadîmesinin dersi'adete i'zâm eylediği süferânın ikâmetine mahsûs olup (Palacudi Verecya?) namıyla yâd edilen ve bilahare Avusturya Hükûmeti tarafından sefârethâne ittihâz olduğu halde bu kere şehrimizdeki İtalyan Kuva-yı 'Askeriyyesince işgal olunan saray bize bir zamanlar Venedik Hükûmetiyle Devlet-i Osmâniyye arasındaki münâsebet-i siyâsiyyesi ve Venedik'in Bâb-ı 'Âlî 'ye gönderdiği süferâyı tahattur ettirdi

Hükûmât-ı Garbiye meyanında Türklerle evvel münâsebette bulunan hükûmet, Venedik Hükûmetidir. Bu münâsebet, tam bundan beş 'asır, on sene mukaddem ya'ni 1408 sene-i (...) ve feth-i Kostantiniyye'den 65 sene mukaddem vuku'a gelmiştir. Venedik Hükûmetinin Türklerle 'akd eylediği ilk mu'ahede tam bu tarihtedir. En son mu'ahede ise 1733 senesinde vuku' bulmuştur ki bu müddet zarfında mün'akid mu'âhedât onikiye bâliğ olmaktadır.

Avrupa milletleriyle Türklerin münâsebâtına gelince evvelâ Macarlar (1346) da, daha sonra Yunanlılar (1396)'da Türklerle temasta bulunmuşlardır. Feth-i Kostantiniyye'yi müte'âkib Osmanlı Padişahı nezdine evvelâ Venedik Hükûmeti bir sefir i'zâm etmiştir ki buna (Bayl) diyorlardı. (Bayl) kelimesi müddet-i medide Fransa'da dahî isti'mâl etmiş bir kelimedir ki Latince'den me'hûzdur. Sefir ve nâzır kelimeleri makamında isti'mâl edilmiştir. Bu (Bayl) lerin ya'ni Venedik sefirlerinin hükûmetlerine göndermiş oldukları raporlarında Osmanlı Tarihini yazmak isteyenler için pek kıymetkâr vesâikten me'düddur. Bu raporların bir kısım mühîm, meşhûr (Maryo Sanudo ?) nun 58 cild teşkil eden eserinde mündericdir. Bu raporlar başlıca Venedik sefirleri tarafından (1495) den (1534)'e kadar gönderilmiş olanları teşkil eder.

Devlet-i Osmaniyye'nin ilk sefiri Venedik'e 1416 senesinde meşhûr edilmiş ve bu vesîle ile hükümdârân arasında kıymetdâr hedâyâte 'âtî olunmuştur.

MERKEZ KUMANDANLIĞI AKLÂMI

Merkez Kumandanlığı lağv edilmezken mukaddem aklâm ve devâirden ba'zısı Bâyezid'deki eski gönderme dâiresine nakil olunmuştu. Bu def 'â aklâm-ı mezkûre İstanbul muhafızlığına devredildiği cihetle yine Harbiye Nezâretinin Bâyezid kapısını insâlinde makam-ı müşârunileyhin bulunduğu köşke getirilmiştir.

HARBIYE NEZÂRETİNDEKİ KIYMETLİ EŞYA

Kafkasya'dan celb olunup Harbiye Nezâretinde hıfz edile ba'zı zıkıymet eşyanın bir hey'et tarafından tedkîk ve tahrîri kararlaştırılmıştır. Mezkûr eşyâdan icâb edenler Müze-yi Hümâyuna nakil olunacaktır.

ASKERİ DEMİR YOLLARI DÂİRESİ

Harbiye Nezâretinin Bâyezid kapısı in'isâlindeki köşkte bulunan 'askeri demiryolları ve limanlar idâresi Gedik Paşa 'da sâbık Hicâz Demir Yolları Dâiresine nakil olunmuştur. Mezkûr köşkün Menzil Müfettiş-i 'Umûmîliği'ne (...) takarrür etmiştir.

ME'MÛRÎNİN ERZÂKI

'Askerlikten kat'ı-ı 'alâka ederek vazîfeleri başına 'avdet eden me'mûrine de diğerleri misillü erzâk i'tâsı için Dâhiliye Nezâretinden İ'âşe Nezâretine vukû' bulan eş'âr üzerine nezâret-i müşârunileyha vazifelerine ibtidâr târihlerinden i'tibâren mûmaileyhe de erzak i'tâ olunacağı bildirilmiştir.

DÎVÂN-I 'ÂLÎ MES'ELESİ

Dîvân-ı 'Âlî'ye sevk edilecek nazâr hakkında tahkîkat icrâsıyla iştigâl eylemekte bulunan Meclis-i Meb'ûsân beşinci şû'be a'zâsı, dün Re'îs Gabdah 'Azmi Efendi'nin taht-ı riyâsetinde ictimâ 'edere İ'âşe Nâzir-ı esbâkı Kemâl Bey'in ifâdesini istima' eylemiştir.

YEDİNCİ ORDU KUMANDANLIĞI

Yirmibirinci Kolordu Kumandanı Mirîvâ Nureddin Paşa mezkûr kolordunun lağvı hasebiyle 14 Teşrîn-i Sâni 1334 târihinden i'tibâren Onyedinci Kolordu Kumandanlığına ta'yin edilmiştir.

FRANSIZ DÂİNLER VEKİLİ

Düyûn-u 'Umûmiyye Fransız Dâinler Vekili dün şehrimize muvâsalat ederek Fransız mu'teberânı tarafından istikbâl edilmiştir.

ERMENİ KİLİSELERİNE ‘ÂİD EŞYÂ

(Jamasak?) Gazetesinde okunduğuna göre Darbhâne-i ‘Âmire de kuyumculukla müstahdem bir Ermeninin şahâdetine nazaran Ermeni kiliselerinden alınmış olan altın ve gümüşten ma’ûl eşya-yı ruhâniye mezkûr Darbhâne’de asağa ve bunlardan eşya-yı beytiyye i’ mâl ettirilmiştir. Mezkûr gazete Darbhâne-i ‘Âmire gibi resmi bir dâirede icrâ kılınan bu gibi mu’amelât hakkında tahkîkât icrâ edilerek mes’ûl ve müsebbiblerinin meydana çıkarılmasını talep ediyor.

Biz bu haberin sıhhatine kâil olamıyoruz. Darbhâne idâresinin izâhât-ı lâzıma i’tasıyla mes’eleyi tenevvür edeceğini kaviyyen ümîd eyleriz.

(Tercümân-ı Hakîkât)

GEYVE ERMENİLERİ

Geyve’den (Arataramad?) Gazetesine iş’âr olunuyor:

Geyve’nin Eşme karyesinden 180 hane Ermeni bulunduğu halde bütün burası büsbütün harâb bir hâldedir. Şimdiye kadar ancak 15-20 hâne halkı ‘avdet etmiştir. Bunların hâneleri İslâm muhâcirlerle meskûn bulunuyor. Bunların hâneleri teslim etmek istemediklerinden müsekkinsiz kalıyorlar.

MÛSEVİLER VE MÛSEVİ VATANDAŞLARIMIZ

Geçen Pazar günü Mûsevîlerin bayramı münâsebetiyle Galata Mûsevî Sinagogunda (Beni Berit Cem’iyyeti) Re’îsi Josef Niyego Efendi verdiği konferansta şu zeminde idâre-i kelâm etmiştir: Mûseviler bu âna kadar müteferrik bir surette yaşadıkları ve ba’zı hükûmât tarafından düçâr-ı ta’arrûz ve tazyîk oldukları halde mahza-i metânet ve sebâtları sayesinde yeryüzünden gâib olmamışlar ve bundan böyle Avrupa’daki Mûseviler ‘azm ve metânet ile te’âli ve terakkiye çalışmak üzere ittihâd eylemişler. Türkiye’de yaşamış olan Mûsevilere gelince: Memâlik-i Osmâniye hakkında Museviler hiçbir vakit nankörlük edemezler. Hükûmat-ı sâbıka tarafından Mûsevilere edilen gadr ve zulüm istisnâ edildiği takdirde birkaç ‘asırdan beri Türkiye’deki Museviler refâh ve sa’âdetle emrar-ı hayat eylemişlerdir ve kendilerinde mevcûd olan muhabbet ve irtibât-ı vataniyyelerini ibrâz ve irâ’eden hâli kalmamışlardır. Bu sözler cemm-i gafir tarafından şiddetle alkışlanmıştır.

İKİ ÜÇ SATIRLIK

LİMÂN HAVÂDİSİ:

Fransız bandıralı (Boris) vapuru dün Varna'dan limanımıza gelmiştir. Mezkûr vapur Bulgaristan'ın olup hâl-i harb münâsebetiyle Bulgar bandırası yerine Fransız bayrağı çekilmiştir. Vapurda bulunan bir miktar yolcuyla limanımıza çıkardıktan sonra mütebâki İslâm, Rum muhâcirini hâmilen Selânîk'e mütevechen limanımızdan hareket etmiştir.

*Limanımızda bulunan Yunan Sefâin-i Harbiyesindeki hastaları almak üzere Yunan bandıralı (Anfitrit?) Salîb-i Ahmer sefinesi dün Bahr-i Sefid'den limanımıza gelerek Dolmabahçe pîşkâhında demirlemiştir.

*Haydarpaşa'da bulunan ikmâl kıt'âtını Rusya'ya nakleylemek üzere Ukrayna bandıralı (Tığris?) vapuru dün limanımızdan Haydarpaşa'ya hareket eylemiştir.

TELGRAFLAR

MÖSYÖ WILSON'IN YENİ BEYÂNATI

Paris 1 (M.A.)- Re'is-i Cumhûr Wilson Kanûn-ı Evvel'in ikinci Pazartesi günü öğleden sonra Washington'da Kongre huzûrunda beyânatta bulunacaktır. Müşârunileyhin Kanûn-ı Evvel'in üçünde Fransa'ya mütevechen hareket eyleyeceği zannolunmaktadır.

SOSYALİSTLER VE BOLŞEVİZM

Paris 1 (M.A.)- Sosyalist meb'ûslardan Şarl Duma (Jurnal) de Bolşevizmi bervech-i âtî ta'rîf ediyor: Sosyalistlik ile hiç berveche-i iştiraki olmadıktan sonra bir haydut ve bunak teşebbüsü şeklinde gözüken Bolşevizm lehinde Fransız Sosyalist Partisinin teveccühünü celbe çalışsaydım kendimi bir câni addederdim. Bolşevizm icrâ-yı hüküm ettiği havâlide cereyan eden vahşetin adem-i intişârı için ittihâz tedâbir etmiş ise de bir gün hakîkât meydana çıkacak ve o vakit Bolşevizmin insanlığı telvis ettiği görülecektir. Programını, yalanını gayr-ı mahdûd vesâ'itini bildiğim Bolşevizm medeniyet ile bizzât Sosyalistlik için 'azim bir tehlikedir.

BİR MÜTÂLA'A

Stockholm 1(M.A)- Mösyö Praning(?) sosyâl demokrat gazetesine yazdığı bir makâlede Rusya'ya müdâhale lüzumundan bahs ile bu müdâhelenin irtibâ' değil demokrasi namına yapılmasını tavsiye ediyor ve diyor ki: İ'tilâf Sosyalistleri hükûmetlerinden Rusya'ya toprak, siyasî serbesti va'd eden bir program talep etmelidirler. Bu programı bayrak makamında taşıyacak İ'tilâf ordularının takribî Bolşevizm zulmünü gören halkın cesâret bularak boyunduruğu bizzât kırmasına kifâyet edebilir.

İNGİLİZ FİLOSU

Londra 15 (M.A.) –(Baş tarafı eksiktir) Otuz sefineden mürekkebi bir İngiliz filosu dün sabah (Kil) limanına mütevechen hareket ile öğleden sonra mezkûr limânda demirlemiştir. İngiliz amirali (Resinkaler?)'in bugün Danimarka Me'mûrîn-i Mahalliye ve Bahriyesini ve Erkân-ı Bahriyeni ile Erkân-ı Harbiyyesini ziyâret edeceği Kopenhag'dan iş'âr ediliyor.

İngiliz filosunun Bahr-i Baltık Boğazının cenûbunda seyr-ü sefere devâm eylemiş ve kruvazör muhrib ve mayını tarayıcı sefinelerden mürekkebi olan işbu filoya şimdilik merkez irtibât olmak üzere Kopenhag limanından ittihâz edilmesi ihtimâl dâhilindedir.

MÖSYÖ NÂUM ESKOLA

Paris 1(M.A)- Ma'iyetinde kâtibleri ile birlikte Mösyö Nâ'ûm Eskola Paris'e 'azimet eylemiştir. Mumâileyh orada sulh konferansının hitâmına kadar kalacaktır. Filistin'in teşekkül keyfiyetinin Fransız ve İngiliz hükûmetlerince kabulünü müte'âkib Paris'e vürûd eden hey'etlerle ve Musevîlerin mutâleb-i milliyesi hakkında i'atâyı ma'lûmât edilmek üzere bir meclis in'ikâd edecektir.

Doktor Waysman riyâset eylediği bir komisyon ile Filistin'e 'azimet ederek müstakil Filistin mes'elesi hakkında tedkîkâtta bulunacaktır.

MÖSYÖ ORLANDO LONDRA'DA

Roma 1 (M.A.)- İtalyan Re'îs Nazarı Mösyö Orlando ile Hariciye Nâzırı Mösyö Sonino Londra'ya gitmek üzere hareket etmişlerdir. Müşârunileyha İngiltere hükûmetinin misâfiri olacaklardır.

AMERİKÂN ORDUSU

Üçüncü Amerikan ordusu Alman hudûdunu geçerek « Elgarsley- Masthorn Vilbah-Gordel –Terev-Verburg » hattına vâsıl olmuştur.

KAYSER'İN RESMEN İSTİ'FÂSI

Kopenhag 1 (Ahmet Emin)- Sâbık Kayser Hollanda'da kâin (Amerutgen?)'den gönderdiği bir mektupla resmen saltanattan ferâgâtini bildirmiştir. 28 Teşrîn-i Sâni tarihini hâvî mezkûr mektubun müşârunileyhe 'âidiyyeti şüphesizdir. Bu tarihte Hollanda'ya firâr ederken isti'fâ ettiğine dâir deverân eden şâyi'ânın bî esâs olduğunu tesbît eder. Bu suretle şimdiye kadar resmen kayserin isti'fâ etmemiş olduğu tahakkuk ediyor. Ma'mâfih, Kayser'in bu hareketi bitaraf memleketlerden ziyâde müttefik memleketlerde şek ve şüphe ile telakkî edilmektedir.

MÖSYÖ KLEMENSO

Paris 1(M.A.)- Mareşâl Foş, Mösyö Klemenso, Mösyö Orlando, Baron Sutino, 1 Kanun-i Evvel öğleden sonra Londra'ya vâsıl olmuş ve parlak bir surette istikbâl edilmişlerdir. Dük Dö Kontat Mösyö « Loyd Corc », Mösyö « Bonarlav » vesâir ba'zı rîcâl-i mühime merâsim-i istikbâliyede hâzır bulunmuşlar ve müşârunileyhe Fransa ve İtalya sefâretlerine kadar refâkât eylemişlerdir. Mareşâl Foş karargâh ittihâz edilen otelin balkonuna çıkarak kendini alkışlayan ahâliyi selamlamıştır.

TALTÎF

Paris 1 (M.A.)- Başta İngiltere sefârethânesinde İngiltere Kralı George'un büyük rütbeyi hâ'iz olan «Porlomerit» nişânını Mareşâl Foş 'a tevcih edilmiştir.

ALMANYA'DAKİ ÜSERÂ

Lyon 1 (M.A.)- Mütâreke mûcibince cenûbi Almanya'nın üsera karargâhından memleketlerine i'ade edilen ilk üserâ kâfilesi İsviçre tarihiyle Cumartesi sabahı saat altıda « Lyon » a vâsıl olmuştur.

İTALYA KRALI PARİS'TE

Paris 1 (M.A.)-İtalya Kralı bu ay zarfında Paris'i resmen ziyaret edecektir.

ALMANYA'NIN İ'ÂŞESİ

Paris 1 (A.E.)-[Mâ kabli noksandır.] Geçen hasat Almanya'nın 1917 deki i'âşesini te'mîne kifâyet eylemiştir. Son hasadın pek mebzûl olması cihetiyle ihtiyâcât-ı gıdâ'iyenin ba'zan neşriyât-ı garazkâraneye rağmen şüpheyeye düşülmemektedir.

Almanlar harbten evvel söylediklerinin hilâfında olarak bugün 'âlemin merhametini tahrik etmek istiyorlar.

Baş vekîl şu suretle beyânâtta bulunuyordu:

« Harbin beşinci senesine rağmen i'âşe sıkıntılarını bertaraf edebildik ve bizi aç bırakmak isteyen düşmanların planını 'akîm bıraktık.»

Diğer taraftan (Kolonîşe Çaytung?)'un 16 Teşrîn-i Evvel târihli nüshâsı şu satırları yazıyordu:

« Şükr istihsâlâtının... 12 tonilatoya bâliğ olması üzerine mezkûr istihsâlâtın miktârı sulh zamanını geçmiş demektir.» Patates istihsâlâtının kesretinden dolayı Von Valdov haftalık tahsîsâtın Eylül nihâyetinden sonra dokuz litreye iblağını söylüyordu.

(Şehmeniçer Folksçaytung?)'un 27 Eylül târihli nüshâsı birçok şehirlerin 1919 senesi Eylül ibtidâsına kadar kifâyet edecek erzâkları olduğunu kaydetmişti.

(Magdaburgişe Çaytung?)'da 23 Teşrîn-i Evvel târihli nüshâsında hayvânât-ı ehliye noksanatının günden güne mündef' olması hasebiyle et istihsâlâtının tezâyüd ettiği yazılmıştı.

1913 Kanûn-i Evvelindekine nazaran Bavyera'nın istihsâlâtı yüzde otuzbeş artmıştı.

Berlin Tağbelât'ın 25 Eylül târihli nüshâsında da şu satırlar okunuyordu:

« Alman sanâyi' ve fenniyâtının ihtirâ'âtiyle birçok şeyler istihsâl edilebiliyor. Bugün Almanya'nın ihtiyacâtı hâl-i harbde bulunduğumuzu unutturacak bir derecede tatmin olunmaktadır.»

Eğer birkaç şehir galâdan müteessir oluyorsa bu en ziyâde siyâsi karışıklığın ve vesâ'it-i nakliyenin kafdanından neş'et etmiştir. Yoksa Almanya'nın aç bırakıldığı vârid değildir.

ÜSERÂ KÂFİLESİ

Paris 1 Kanûn-i Evvel (M.A.)- Mütâreke ahkâmı icâbınca İsviçre tarîkiyle Almanya-yı cenûbîden gelen ilk üserâ kâfilesi Cumartesi sabahı saat altıda Lyon'a vâsıl olmuştur.

'AVDET EDEN İNGİLİZ ÜSERÂSİ

Londra 1 (A.E.)- Mütâreke'nin imzâsını müte'âkip bini mütecâviz zâbit ile 'aynı miktarda sivil esir ve otuz bini garib efrâd Hol, Layt ve Duvre muvâsalet etmişlerdir.

İ'TİLÂF FİLOSU SİVASTOPOL'DE

Londra 1 (A.E.)- İ'tilâf filosu Teşrîn-i Sâni'nin yirmialtıncı günü Sivastopol önünde (...) olmuştur. Aynı zamanda Almanlar elinde bulunan Rus gemileriyle birkaç Alman taht'el-bahri İ'tilâf kuvvasına teslim olunmuştur.

AVUSTURYA MÜTÂREKESİ

Roma 1 (A.E.)-(Mâ ba'di noksandır.) 3 Teşrîn-i Sâni, saat üçte Avusturya Macaristan murahhasları Mu'telifler tarafından teklif olunan şerâ'iti kabûl ederek evrâk-ı lâzımanın imzalanmasına intizâr etmeksizin muhâsemâtın öğleden sonra saat dörtte ta'til için emir vermişlerdir. İmza mu'amelesi ancak saat altı buçukta olmuştur. Teşrîn-i Sâni'nin dördüncü günü saat dörde kadar ordularımız tarafından ihâta olunacak kısmı esîr-i harb addedilecektir.

Bu mes'ele mütârekenâmenin şerâitinden ma'dûd olup bu hususta vuku' bulacak teklîfât ve münâkaşât bî fâ'idedir.

Müdür-i Mes'ûl: Doktor Nûrî Bekir

---

6. 1570 (6) Numaralı Yeni Gazete'nin Transkripsiyonu

YENİ GAZETE

1 Rebî'u'l-Evvel 1337 Perşembe - 5 Kânûn-i Evvel 1334/1918

Onbirinci Sene – Numro 6 - 1570

ADÂLET! ADÂLET!

Büyükten, küçükten, münevverândan, avâmdan, kadından, erkekten, bugün sadâlar yükseliyor. Bunların arasında, bir münâsebet yok, sayılıyor. Bir taraftan, memleketin bir sâhib-i 'irfânı; memleketi ve milleti bu hâle getirenlere la'netler yağdırıyor... Onların rezâlet ve cinâyetini, gerçekden cânı yanmış, milletin nasıl cânı yakıldığını yüreğinde duymuş bir insân hissiyle teşhîr ediyor. İrtikâb olunan zulümlere, milleti bunlar içinde uçuruma sürükleyen hatâlara karşı- bunların derecesini takdîr ettiği, gördüğü için- coşuyor... Belki uzakdan yakından bu cinâyetlerle, hatâlarla âlûde olanlardan kat'-ı nazar, belki kalbleri yine vatan için hâlisiyyetle çarpan, vatanın felâketlerinden müte'ellim olanlar içinden bunu fazla bulanlar da görülüyor.

Bir millet-gâhda bile, vahşiyâne cinâyetler işlemiş, cânavarca insânlar öldürmüş, hân mânlar söndürmüş, yakmış, yıkmış, gasb ve gâret etmiş şakîler pençe-i adâlete verildiği zamân, adâletin ipi çekilir. Satırı inerken, bunu seyreden insânlardan bir takımı, adâletin mehâbeti huzûrunda sâkin, sâkit durur, bir takımı adâlete karşı sayhalar çıkarır!

Bu gün ne tarzda, ne şekilde olursa, hazîn ve mazlûm vatanın, milletin felâketi karşısında yukarıdan aşağıdan, sağdan, soldan işitilen sadâların ma'nâsı var: Adâlet! Adâlet!

Vatan çiğnendi, harâbeye çevrildi, millet ezildi! Her tarafda harâbeler, sefiller, yetimler, heder edilen insânlara ağlayan bî-çâreler!.. Yurdlarının harâbesi önünde inleyen âfet-zedeler!..

Türk, Arab, Ermenî, Rûm asrlarca bir arada yaşamış, şimdiye kadar Osmânlı nâmını taşımış son felâketleri yine berâber görmüş olan milletlerden, unsurlardan yükselen sadâlar, - bugünkü his farkları yarınki emel farkları bir tarafa- yine bir ma'nâyı ifhâm ediyor: Adâlet! Adâlet!..

Zâten bütün cihânda şimdi hâkim olan bu sadâ!.. Harbe girmiş, girmemiş, bî-
taraf kalmış, bütün milletlerin bir talebi var: Adâlet!.. Adâlet!..

İ'tilâf Hükûmetleri ne maksadla harb ettiklerini söylerken, şimdi bir gâlib ve
muzaffer, âleme ne vereceklerini i'lân ederken hep söyledikleri bir: Adâlet!..
Adâlet!..

İşte umûmî veche bu!.. Biz, husûsî vaz'ımızda, bu felâketlerimizin acılarıyla,
herkesten her millettenden ziyâde, feryâd ediyoruz: Adâlet!.. Adâlet!..

Meclis-i A'yân Re'îs-i muhterem Ahmed Rızâ Bey bir hafta fâsıla verdiği iki
takrîrini nasıl bir hissin, ihtiyâcın sâ'ikasıyla verdi. Bunlarla ne istedi, ne istiyor,
adâlet, adâlet!

Dâmâd Ferîd Pâşâ'nın, Matbû'âtdan bir ikisi, yâhûd yarısı tarafından, hâlâ
Meşrûtiyyet kivrıntılılarıyla tenkîd edilen takrîri ile hulâsatü'l-hulâsa, ref' ettiği âvâze
nedir? Yine: Adâlet, adâlet!..

İzzet Pâşâ Kabînesi olsun, Tevfik Pâşâ Kabînesi olsun, müsâmaha ile
betâ'etle ittihâm edildi, ediliyor. Biri pençe-i adâlete hemen teslîm olunmaları lâzım
gelenleri kaçırdı, diğeri lâzimme-i adâletin îfâsında müte'ennî, batî davrandı,
davranıyor. Hükûmet'in muvaffakiyyâtını ez-cân ü dil, ârzû edenler de, tenkîdâtdan,
i'tirâzâtdan kendilerini alamıyorlar... Çünkü Millet fecâyî'i bütün dehşetleriyle,
müsebbiblerini bütün şenâ'atleriyle görüyor, feryâd ederek şunu bekliyor: Adâlet,
adâlet!.

Hükûmet'den beklenen vazîfesini sür'atle îfâ itmesi, icrâ-yı adâleti sür'atle
te'mîn eylesidir. İstînâf Müdde-i Umûmîliği'nden: Ale'l-umûm cerâ'imin
ta'kîbi, Ermenîler hakkında tehçîr ve taktîl gibi irtikâb olunan cerâ'imde medhal-dâr
oldukları anlaşılan şikâyet-nâmeler, ihbâr-nâmeler üzerine anlaşılacak olanlar
hakkında hemen ta'kîbât-ı kânûniyye icrâsı, mütecâsirlere sıfat-ı me'mûriyyetleri
nazar-ı dikkate alınmayarak, bütün cürmler ve mücrimler hakkında tahkîkât îfâsı
müdde-i umûmîlere tebliğ ve keyfiyet i'lân olunmuştur. İşte Hükûmetçe, adâlete
doğru, doğru bir hareket. "Adâlet, adâlet!" diye feryâd edenlere de bir tesliyet!

Adâlet. Adâlet!.. Sadâları Meclis-i Meb'ûsanda beklenen in'ikâsları buldu
mu? Meb'ûslar arasında arada, sırada, bu nidâyı izhâr etmiş olanları görüldü. Fakat
umûmiyetle mebûslar vicdanlarını önlerine alsınlar da düşünsünler her taraftan

yükselen, istenen <<adâlet>>in icrâ ve tadbikâtta alâkadâr, salâhiyetdâr, vazifedâr oldukları kadar sür'at gösterdiler mi? 'Afv-ı umûmî kanunu her şeyden evvel bir lâzıme-yi adâletdir! Dîvân-ı Âli mes'elesî, yine böyle... Mebûsânın hâlâ te'tîsî, kendi sâhası dâhilinde icrâ ve tatbîk-i adâletde terâhîsî deđil mi ki bugün mebûslara tenkîdler, i'tirâzlar yađdırıyor. Ve herkes de Őu dűŐünceyi tevellűd ediyor: Acabâ bir takım meb'űsların her şeyden –sanki műcrimler gibi- űrktűkleri korktukları bűtűn milletin Őu feryâdı mı: Adâlet! Adâlet!..

Mahmud Sadık

HABERSİZLİK DERDİ

Bugűnkű derdlerimizin en bűyűklerinden biri de habersizlik... Dűnyânın hiėbir yerinden, teŐfi-yi sadra medâr olabilecek hiėbir haber alamıyoruz. Telgraf yok gibi. Avrupa postası da sür'at-i lâzıme ile gelemiyor. Ahvâl-i âlem bizim iėin kapkaranlık! Avrupa'da biz Tűrkleri alâkadâr edecek tarzda neler oluyor. Kim bilir! Kimden, nasıl haber alabileceđiz. Her taraf, her yol kapalı. Âdetâ sađını, solunu, űnűnű gűrmez bir hâlde yűrűyen nűm-a'mâlara benziyoruz. Adımlarımızı sendeleye sendeleye atıyoruz. İėimizde hayâl-perverler, ukalâlar var. Hiė haber gelmediđini, gelmediđini dűŐűndűđűnűz kuvve-i muhayyilenin yardımıyla dedikodular icâd ediyorlar. "Avrupa bűyle dűŐűnűyor, bűyle yayacak?" diyorlar. Bâzıları da sırf –rű'yâda gűrműŐ gibi- bir takım masallardan bahs ediyorlar. (Fűlân yerden gelirken, filanın bulunduđu bir Rus gazetesinin Pâris gazetelerinden naklen yazmıŐ olduđu bir fıkraya gűre) diye baŐlayan bir mukaddimededen sonra Avrupa'da Őu veya bu olduđunu iddiâya kalkıŐıyorlar. Bűyle kuru lâflara inanan da var, inanmayan da... Fakat inandırmak isteyenler űė kiŐiyi iđfâl etseler yine kâfidir.

Dâima iddiâ ettiđimiz gibi, yine tekrâr ediyoruz ki en műdhiŐ dűŐmanlarımız dâhildedir. Bunlar yaŐlıca bizim iėimizde bulunuyorlar. Hırs ve menfe'atle her fırsattan istifâde ederek herkesi iđfâle ėalıŐıyorlar... Yan kesiciler, hırsızlar, fenâlık yapan Őahıslar dâimâ karanlıktan hoŐlandıkları gibi bizim yerli dűŐmanlarımız iėin bu habersizlik derdi en bűyűk bir fırsat teŐkíl ediyor.

Fakat artık bilmeli ki bűtűn o rivâyetler yalan, baŐdan baŐa yalandır. Telgraf gelmeyince, Avrupa postası gelmeyince nereden, hangi men'iden, hangi vâsıtalarla

haber alınabilecek... Bunu ötesi hep yalandır, Eger İngiliz ve Fransız istihbârât odaları günde ajanlara bir iki telgraf sûreti vermemiş olsalar bütün matbuâtımız Avrupa'ya dâir bir küçük ehemmiyetsiz haber dahi veremeyecektir. Bu ahvâlin devâmı ise cidden vahîm ve tahammül-fersâdır. Kömürsüzlük, susuzluk, ne müdhiş ve ne fecî' netîceler hâsıl ediyorsa habersizlik derdi mânen o kadar vahîm ve fecî'dir. Vâkıâ hükümetimizden buna karşı hemân bir çâre bulunmasını, bir gün sonra telgraf haberlerinin ve Avrupa postalarının muntazaman alınmasını te'mîn eyleyecek serî' tedbîrler ittihâzını talep edemeyiz. Çünkü buna henüz imkân yoktur. Aynı zamânda Hükümetin bu husûsda çâreler aradığını da biliyoruz. Fekat her hâlde mes'elenin nezâketi nazar-ı dikkate alarak bu çârelerin mümkün olduğu kadar sür'atle bulunması, her ne mümkünse yapılp memleketin habersizlik derdine bir dermân bulunmasını talep iyeriz.

Habersizliğin tevellüd ideceği müşkilât ve muhâzırı pek uzun uzadıya îzâha girişmek istemiyoruz, bu husûsda bütün düşündüklerimizi de yazmıyoruz... Eminiz ki Hükümetimiz bunları takdîr eder. Ancak mehâm-ı umûr arasında, bu pek ehemmiyetli işin de hâtırlardan çıkmamasını ve lüzûmu nisbetinde himmet edilerek habersizlik derdine nihâyet verilmesini ricâ ediyoruz.

Yeni Gazete

ŞU'ÛN

HARBİYE NÂZIRI

Harbiye Nâzırı Paşa rahatsız bulunduğundan Meclis-i Vükelâya iştirâk idememişlerdir.

DÎVÂN-I HARB-İ 'ÂLİ

Müşîr Kâzım Paşa'nın riyâseti altında teşekkülü mukarrer olan Dîvân-ı Harb-i Âli Harbiye Nezâreti'nde Cumartesi gününden itibaren îfâ ve vazîfeye başlayacaktır.

POLİS MÜDİRİYYETİ

Sadâret Tercümanlığı'na lâhî ikinci kâtib-i sâbıkı Danyal Bey'in ta'yîn idildiği işidilmiştir.

DELEGE

Fransızlara âid olub bu kere kendilerine teslim edilmekte bulunan emlak ve müessesâtın teslim ve teslim-i muâmelâtına me'mûr komisyon Hükûmet-i Seniyye'ce Kirmanşâh Baş Şeh-bender-i sâbıkı Su'âd Beyefendi delege ta'yîn edilmiştir.

'AZL VE TA'YİN

'Î'âşe nezâreti muâmelât-ı idâriyye müdür-i umûmiyyesi Lütfi Bey'in 'azl ile yerine muâmelât-ı nakliyye müdür-i umûmiyyesi Kostantîn Efendi ve mûma-ileyhden ihlâl idecek muâmelât-ı nakliyye müdüriyet-i umûmiyyesine de esbak Konya defterdârı Kerîm Bey ta'yîn kılınmıştır.

*Samsun Mutasarrıfı Cemâl Bey Edirne vilâyeti vâililiğine ta'yîn edilmiştir.

*Evvelki günkü nüshamızda işten el çektirildiğini yazdığımız İstanbul Jandarma Alayı kumandanı Binbaşı Naki Bey yerine Beyrût Jandarma Alayı kumandanı Kâim-i makâm Âtîf Bey ta'yîn olunduğu istihbâr olunmuştur.

SAMSUN MUTASARRIFLIĞI

Samsun Mutasarrıflığına mülkiye müfettişlerinden Râşid Beyin ta'yîn kıldığı işitilmiştir.

İNGİLİZ HEY'ETİ

Evvelki gün şehrimize Selanik'ten yeni bir İngiliz hey'eti vürûd etmiştir. Mezkûr hey'et miralay (Kiyes) Binbaşı (Pol) (Edward) (Kalatyon) ile Yüzbaşı (Norman) ve (Temilen) den mürekkebdir.

TELEFON MÜDÜR-İ UMÛMİYYESİ

Telefon şirketi müdür-i umûmiyyesi Mösyö Watson hakkında mezkûr şirket me'mûriyyetinden Mösyö Anderson ve Wotkan bulunduğu hâlde şehrimize muvâsalat etmişlerdir. Harbin i'lânında mu'âmelât-ı Hükûmet tarafından deruhte edilen şirketin umûr ve idâresini yakında tekrâr ele alacaklardır.

TELEFON İDÂRESİNDE

Telefon müdür-i sâbıkı Mister Watson ve ba'zı telefon ve fen me'mûrlarıyla berâber dün telefon merkezini ziyâret etmişler ve orada gördükleri intizâm ve feâliyeteye karşı beyân-ı memnûniyet etmişlerdir. Telefon müdüriyeti tarafından kendilerine bir çay ziyâfeti verilmiştir.

OSMANLI BANKASI'NDA

Hâl-i hârbde Mösyö Kartalis ile Hanımoğlu ve Keresteciyan Efendiler tarafından idâre edilmekte olan Osmânlı Bankası muâmelâtı âhiren şehrimize vurûd eden müdür-i umûmî Mösyö Niyas ile müdür-i umûmî muâvini Mösyö Setelih(?) tarafından deruhte olunmuştur.

TERHÎSE DÂİR

Harb Nezâreti tarafından neşr edilmiş olan Terhîs karanâmesindeki muâ'îyn-i mekâtib-i âliye talebesiyle mekâtib-i talebenin son üç sınıfı talebesinin derhâl terhîs husûsunun Robert Kolej Mektebi mu'allimîn talebesine de teşmîl luzumu Ma'ârif Nezâreti'nden iş'âr olunmuştur. Âhiren Harbiye Nezâreti Müsteşârlığına ta'yîn edilmiş olan Mustafa Hilmî Paşa umerâ-yı askeriyyemiz içinde kudret ve ehliyeti, iffet ve fazîleti, 'azim ve metâneti ile temyiz etmiş bir zât-ı muhteremdir. Müşârünileyhi, mekteb hayâtından beri tanıyanlar; hayât-ı husûsiye ve hayât-ı askeriyesinin başdan başa şimdiye kadar nezâhat içinde geçmiş olduğunu söylüyorlar.

Mustafa Hilmî Paşa'nın, bu def'a, Harbiye müsteşârlığında deruhte etmiş olduğu vazîfeler pek mühimdir. Meselâ tedkîkât komisyonu riyâsetinde bulunuyor. Bu komisyonda bidâyet-i harbden şimdiye kadar Harbiye Nezâreti'nce vukû' bulan sû-i isti'mâlâtı tahkîk ediyor.

Bizim için pek felâketli olan harb senelerinde, milyonları, keyfe mâ yeşâ isrâf itmiş olan Harbiye Nezâreti üzerine maddî ve mânevî en büyük mes'ûliyetlerin yüklendiğini içimizde anlamayan kalmamıştır. Milletın her türlü ihtiyâcâtı tadbîk ile sefâletlere, perîşânlıklara, harâblar, meydân vermekde, milletın bağıında rahneler

açmakda Enverler'le, İsmâil hafiyelerin te'sirât-ı müdhişiyelerini öğrenmeyen yoktur. Bunların sû-i isti'mâlâtı, tahribâtı mechûlâtdan değildir. Ayyuka çıkmıştır.

Harbiye Nezâreti tedkîkât komisyonunun enzâr-ı milletde tecellî ettireceği hakikatların ne kadar elîm olduğunu göreceğiz.

Fâillerinin de buna göre tecziyesini, adâletin tezâhürünü sabırsızlıkla bekleyeceğiz.

DUYÛN-U UMÛMÎYYE'DE

Duyûn-u Umûmiyye-i Osmanîyye merkez idâre müdürü Mösyö Âbûnad'ın(?) dün şehrimize vürûdu üzerine şimdiye kadar müdüriyet-i îfâ itmiş olan Arslan Efendi tarafından umûr-ı idâre mumâ-ileyhe devredilmiştir.

GELENLER

Fransız polis müfettişi Mösyö Baruh Şarl Sofya'dan, Aydın vilâyeti polis müdüriyetine ta'yîn kılınan Edirne polis müdürü Cemâl Bey Edirne'den gelmişlerdir.

MÛSEBBİBLER

Diyârbakir vâli-yi sâbıkı, Doktor Reşid'in cürmdâşlarından jandarma mülâzımı Şâkir'in tahte'l-hıfz İstanbul'a getirildiğini ve tevkîfhânedan firâr ettiğini evvelce yazmış ve firârına sebebiyet verenler hakkında ta'kîbâtta bulunulduğunu da ilâve etmişdik. İstihbârimıza nazaran merkûmun firârına sebebiyet verenler Zâhire ihrâc edilerek tahte't-tevkîfe alınmışlardır.

ESBÂB-I TEVKÎF

Ma'mûratu'l-Azîz vâli-yi sâbıkı Sâbit Bey'in sebep-i tevkîfi Ermeni tehcîri esnâsında medhaldâr bulunmasından ileri geldiği işitilmiştir.

REJİ MÛDÛR-İ UMÛMÎYYESİ

Reji müdür-i umûmiyyesi Mösyö Weyil(?) yakında şehrimize muvâsalat iderek vazîfesine ibtidâr edecektir.

TEDKİK-İ SEYYİÂT

TedkİK-i seyyiât komisyonu bugün ictimâ' iderek Doktor Reşid'in efâl-i cinâiyesi hakkında dört şâhid istimâ eylemiştir.

JANDARMA ZÂBİTÂN MEKTEBİ'NDEKİ TAHKİKÂT

Yıldız'daki Jandarma Zâbitân Mektebi müdürü olup birkaç ay evvel istifâ iden Binbaşî Hasan Bey'in yerine âhiren Haleb Jandarma alayı kumandanı Osmân Bey vekâleten ta'yîn edilmiştir. Hasan Bey'in zamân-ı idâresine müteallik olup istifâsını müte'âkıben başlamış olan tahkİKâtın henüz hitâma ermediğini, ihtiyât ve te'ennî ile hareket olduğu anlaşılıyor. Dâirenin bu te'sisine luzûm var; Şâyed jandarma kumandanlığı kânunen iktisâb ettiği şu'be-i idâriye sıfatını kabûl ediyor. Ve kendi müfettişleri -ki bu mes'ele ile meşgûl değİllerdir zannediyoruz- bu tahkİye-i vaziyet makâma yani Dâhiliye Nezâreti'ne arz-ı keyfiyetle bir an evvel Mülkiye Hey'et-i Teftİşiyesi ma'rifetle tenvîr-i keyfiyet ettirilmesi lâzımdır 'itikâdayız. Mürâcaâtın nazar-ı dikkatini celb ederiz.

DOKTOR ÂRYA

Fransız hastahânesi ser-tabîbi Doktor Ârya şehrimize muvâsalat etmiştir.

AFV-İ ÜMÛMÎ KÂNUNU

ŞEHRİMİZE MUVÂSALÂTLARINA İNTİZÂR OLUNANLAR

Prens Sabâhaddin Bey Efendi'nin bu günlerde şehrimize muvâsalat itmek üzere buldukları söyleniyor. Senelerce vatanından cüdâ kalmış, Hükûmet-i ma'hûdenin kara kuşu hükümlerle, kendisine muhâlif olanlara tahakküm ve tegallüb politikasına sed çekmek isteyenlere, mülk ve milleti tahrîb iden, nihâyet bu fecâyî'i ihsâr eyleyen acemî ve müstebid siyâsetin vehâmeti gösterib de buna mâni olmağa çalışanlara tatbİK ettiği kahr ü cezr yolundaki hücûmlarını bütün şiddetiyle Prens Sabâhaddin Bey Efendi'ye teveccüh etmiş, ma'lûm olduğu üzere, müstehcen ihtâmât ile hayâtını, fikrini, âmâlini devlet ve milletin halâsına vakf eden Sabâhaddin Beğy Efendi'yi mahkûm iylemiş idi.

Hükûmet-i ma'hûdenin ricâli, İttihâd ve Tekrakkî'nin kirve müstebdesi, kendi fikr-i sakîmlerine mûmâşâtkâr olmayanları i'tirâz ve muhâlefetde bulunanları bir cinâyetle, bir cürümle mahkûm etmek yolunu tutmuşlardı. Kendilerine karşı bir sadâyı i'tirâz izhâr edenleri tercîm, vücûdlarını harîta-yı âlemden tayy ve ifnâ etmeği kendilerine mubâh görüyorlardı.

Sabâhaddin Bey Efendi gibi senelerden beri vatanları hâricinde yaşamağa mecbûr kalan Dâhiliye Nâzır-ı esbakı Reşîd Bey, Şerîf Paşa, Sâdık Bey, Gümülcine meb'ûs-ı sâdıkı İsmâil Bey ve sâir bir takım zevât nihâyet memleketi de, milleti de felâkete sürükleyen menhûs siyâsetin zulm ve kahriyyetine uğramışlardı.

Afv-ı umûmî kânununun kânuniyet şeklini iktisâb itmesine bir an, bir saat evvel silsile-i mezâlîme nihâyet vermesi için sabırsızlıkla bekleniyor.

Memleketi, milleti büyük fedâkâr bir muhabbetle seven Prens Sabâhaddîn Bey Efendi'nin, Avrupa'da bulunduğu senelerde, hele şu son günlerde, bütün âmâl ve mesâisini yine, halâs-ı milk ü millete hasr etmiş olduğu ve haklarında şimdiki kadar alınabilmiş olan ma'lûmât ile te'yîd etmiştir. Âhiren müşârunileyh nâmına, "Türkiye nasıl kurtarılabilir? Meslek-i ictimâi programı" ser-levhâsıyla neşr edilmiş olan eserde, hayât-ı ictimâiyye ve siyâsiyyemizin, hayât-ı husûsiyyemizin ne gibi ıslâhâta muhtâc olduğu gösterilmektedir. Bu mesâilin nasıl bir vukûf-u salâhiyetle tedkîk edilmiş olduğu da görülmektedir.

Prens Sabâhaddîn Bey Efendi'nin düvel-i eslâfiyye ile akd olunan mütâreke üzerine sulh hazırlıkları için Avrupa'da efkâr ve hissiyyât-ı umûmiyyeyi mümkün olduğu kadar lehimize sevk ve imâle için, çalışmaktan fâriğ olmamış oldukları da söyleniyor.

Hükûnet-i hâzıra ile bir irtibât hâsıl itmiş ve bu yolda sarf-ı mesâi eylemiş olduğu hakkındaki rivâyet vâkıa tekzîb edilmiştir. Fakat bu sırada her hamiyetli Osmanlı kendisini selâmet-i vatan için çalışmakta ve vazîfedâr bir sûretde çalışmış olduğu şüphesizdir.

BULGARİSTAN'DA BUHRÂN-I VÜKELÂ

Bulgaristan'dan, muhâberât munkati' olmasıyla bir müddetdir, ma'lûmât alınamıyor. Vâkıâ, Malyenof(?) kabînesinin sukût ettiği haber alınmış idi. Fakat

bunun ne gibi esbâb altında vukû'bulduğu mevkî'-i iktidâra kimler geldiği bilinememişti. Âhiren Sofya'dan gelen bir zâtın Yeni Gün refkımıza verdiği ma'lumâta göre, Malyenof tehdîdkâr büyük bir miting üzerine iş başdan çekilmiş, Balkan muhârebesinde büyük bir rol oynamış ve Bulgaristan me'hazı sıfatıyla Londra Sulh Konferansında bulunmuş olan Doktor (Danef) yeni Kabine'yi teşkîl eylemiştir.

TÂ'KİBÂT İCRÂSI

Ermeni mezâlimine iştirâk iden vâlilerden mâ'adâ bu husûsda sû-i muâmelât ve te'diyâtı müşâhede olunan küçük me'mûrlar hakkında ta'kibât-ı kânûniyye icrâ olunacağını evvelce yazmıştık. Dünkü Ermenice Jamanak gazetesi, İstanbul baş müdde-i umûmiyyesinin vilâyet-i müdde-i umûmîliklerine ba'zı me'mûrlar tarafından bu tarzda gadre uğratılmış Ermenîlerin hukûk-ı şahsîyyelerin muhâfazası için mezkûr me'mûrîn hakkında derhâl ta'kibâta mübâşeret olunmuş bir tahrîr ile teblîğ ettiğini yazıyor.

İŞTEN EL ÇEKTİRMEK

Karahisâr Mutasarrıfı Âsaf Bey'e işden el çektirildiği ve tahkîkât için livâ-yı mezkûre bir müfettiş gönderilmesi tekarrür edildiği müstahberdir.

TAKVÎMDEN BİR YAPRAK

İki kişi konuşurlarken sözlerini dinleyen zabt idebildiğini şöyle hikâye ediyordu:

-Birâder, benim kötü bir tab'iatım var. Kendimi başkalarının yerine koyarım da, onların yerinde olsam ne yapardım, diye düşünüyordum.

-Kaçan paşaların yerinde olsan ne yapardın?

-Vây!... İşte bunu düşünmemiştim... Ha "Almanya İmparatoruna cihân ne cezâ verirse biz de ona râzıyız! Şeytan Adası'na imparatorun ma'iyetinde güvenerek yaptık" derdim.

-Meb'ûs olsan ne yapardın!

- Derhâl meb'ûsâtın dağıtılmasını, Fakat şimdiki meb'ûslara kayd-ı hayât şartıyla tahsîsâtlarının verilmesini ve bu meb'ûsların kat'iyyen ta'kîbâtdan ma'sunîyetlerini te'mîn edecek bir kânûn başlamasını isterdim ve bu yolda takrîr verirdim.

-İ'âşe nâzırı olsan ne yapardın?

- On beş günlük mütâreke müddeti bitince gazetecilerle ikincisi, üçüncüsü,,ilâ-âhir on def'a beşer gün daha mütârekeyi temdîdi derdim. Kâbil olmazsa, sansürün bahsinden men' ettiği maddelere, "Kat'iyyen iâşe işlerinden bahs olunmayacak" diye bir madde de ben ilâve ettirirdim!

SERÂB

DEF' OL BURADAN

-Söyle arslan paşacığım söyle. Seni gece gündüz meşgûl eden (zafer-i nihâi) vâkî' olunca, bütün dünyâ hayret ve takdîrle, vecd ve heyecânlarla siz kahramanları alkışlayınca, bütün kâinât renk renk bayraklar, kucak kucak çiçekler ve yapraklarla donatılıp her tarâfda büyük nâmınız secdelerle yâd olunarak şenlikler yayıldıkda sen bu âciz duâcıya ne yapacaksın? Fakîr gönlümü ne ile alacaksın? Söyle Arslan Paşa'cığım söyle...

Paşa her zamanki gibi mütebessimen, fakat ca'lı bir kayıdsızlıkla cevâb verdi:

-Sus artık sus... Geveze.

-Hayır Paşa'cığım... Artık bugün bilmek, öğrenmek isterim. Hayâtı ne kadar tâlimsiz geçirdiğimi küçük yaşdan beri biliyorsun. Beni ilk tanıdığın zamân bıyıkların bile terlememişdi. Seni himâye edecek benden daha iyi bir refîkin yoktu. Senin için neler çektiğimi, ne belâlara girdiğimi de unutamazsın. Seneler geçti. Mekteb hayâtı dünyâ umûru arasında gayb olub gitti. Bana bahtım hiç yardım etmedi. Bir köşecikde fakîr ve bî-çâre kaldım. Fakat sen... Maşâallah güneş bir parladın, âlemin gözlerini kamaşdırdın

-(Müstehziyâne) Gâlibâ yine şiir yapıyorsun.

-Yapıyorsun değil, yaptım bile. Kasîdeden şimdi pek hoşlandığımı haber aldım. Vaktiyle senin için gönlümden kopan hissiyâtî gazel tarzında yazardım. Sen bunları okur, hattâ ezberlerdin. Şimdi de...

-(Sözü değiştirmek için) Hâlâ eski tarzdan vaz geçmedik gâlibâ. Şiir ve edebiyât âleminde husûle gelen tahvilâtı ta’kîb etmiyor musun? Hele parmak hesâbiyle.

-Bilirsin ki ben bundan evvelce de hoşlanmaz idim. Tarz-ı latîf-i Îrân...

-Of. Bırak şunu şimdi...

-Yok, öyle değil. Bu tarzdaki eş’âr-ı cüdâ muharriktir. İnsânın rûhundan kopup geliyor. Bak şu senin için hâzırladığım kasîde ne hoş oldu. Bak Paşa’cığım nasıl başlıyor:

“Arz-ı dîdâr eyliyor Meclisde cânâ nûra bak.”

-(Paşa gülemeğe başlayarak) Ver bana okurum.

-Vezn ile yazılmış eş’ârı da okuyabilir misin?

-Hay... Hay.... Artık ne istediğini anladım. Şimdi şâirlerimiz böyle şeyleri yazıp yazıp bana getiriyorlar. Ben de hem reklam olsun, hem de onların gönlü kırılmasın diye biraz kendilerine atıyye verdiriyordum. Gâlibâ sen de..

-Yok Paşa’cığım yok. Ben kasîde atıyyesiyle buradan gidemem. Mâdem ki hayâtta yegâne bahtım seni tanımaktan, hem de pekiyi tanımaktan ibâretdir. Şu hâlde ben de şimdi herkesin yaptığı gibi bu kadîm münâsebeti nakde tahvîl fikrindeyim. Şimdi söyle bana yavrum, zafer-i nihâî ta’bîrinin sihr-i dil-firîbine karşı –her def’a olduğu gibi- yüreğinin şiddetle çarptığını hiss etti. Onun bu zafer-i nihâî için ne parlak emelleri, ne tatlı hayâlleri, ne yüksek düşünceleri vardı. Hele kendine devre-i şebâbın en sevinçli âvânını tahattur ettiren bu yâr-i kadîmin lisânından, bu kelimeler ne tatlı dökülmüştü. Bilâ-ihiyâr değildi. Biraz düşündükden sonra kendi kendine söyleniyor gibi:

-Ben hepsini hâzırladım.

Dedi ve sonra bir büyük projenin muhtasar plânını tekrâr eder gibi ilâve etdi:

-Memlekette yedi gün yedi gece şenlikler, bizim çiftliğin şatosunda mutantan ve mükellef ziyâfetler, bizim gazetenin eski âteşli muharririne: “Yuhâ mağlûb oldular” diye birkaç makale... imparator dostlarımla müsâfaha.. Memâlik-i meftûhada -Tûran ve Hindistan’a kadar- bir debdebeli seyahât.. Daha sonra Avrupa cevelânları.. Muzafferiyet mükâfatı olarak Bursa vilâyetinin hazîneden nâme-i

ferâğı.. Daha sonra dünyânın en güzel yerinde Korfu sarâyına müşâbih bir istirahat ve tenezzühe ve bir müddet ârâm... Daha sonra...

-(Sabırsızlıkla) Âh Paşa'cığım. Bunlar senin.. Yalnız senin... Fakat beni unutursan...

-(Bilâ-ihdiyâr hakîki vaziyetini takınarak, bir tavr-ı lâübâliyâne ile) Evvelen söyle.. Sen de söyle, şimdi ne istersen iste...

-(Fırsatı kaçırmamak için) Şimdilik zafer-i nihâî duâsı için 'ale-l hesâb Alamanya'dan on iki nakliyye vagonu için müsâade...

-Bu ise... Bir şey değil. Pekâlâ..

-Zafer-i nihâiyi müteâkib, beş ma'den, iki demiryolu, bir tünel, iki ihtisâr şirketi imtiyâzı..

-Bunlar da bir şey değil... Verdim ulan verdim. Hepsini verdim.

-Allâh uzun ömürler versün Paşa'cığım. Toprak tut altun olsun. Allâh...

Zavallı adam, milyonların hülyâsıyla sevincinden kelime bulamuyordu. Bu esnâda kapıdan biri acele acele girdi. Paşaya bir telgraf-nâme uzattı. Paşa zafer-i nihâî hülyâsıyla meşgûl bir hâlde bunu alıp ağır ağır açtı. Okumağa başladı. Fakat birden bire benzi sarardı, elleri titriyordu, gözleri yerinden fırlıyor:

-Bu kancık Bulgarlar hâ.. Vay anasını... diye haykırıyor, tir tir tepiniyordu: Öteki bu patırtı esnâsında vagonları olsun gayb etmemek telâşıyla sordu:

-Paşam.. Şu vagonların emrini verseniz de..

-Vagonlar başında parçalansun herif.. Birbirlerinden ayrılmış vagonları havadan mı geçireceksin. Def ol buradan.. Sen de.. Ben de..

ŞU'ÛN

HUZÛRA KABÛL

Sadr-ı 'azâm Tevfik Paşa hazretleri evvelki akşam Sarây-ı Hümâyun'a azîmetle huzûr-u pâdişâhîye kabûl buyrulmuşdur.

AHMED RIZÂ BEYEFENDİ

Meclis-i 'Ayân re'isi Ahmed Rızâ Bey dün Sarây-ı Hümâyuna azîmetle huzûr-u pâdişâhîye kabûl buyrulmuşdur.

MECLİS-İ VÜKELÂ

Meclis-i Vükelâ dün sa'at ikide Bâb-ı Âli'de akd-i ictimâ' iderek beşe kadar mehâm-ı umûr ile iştigâl etmiştir.

POLİS MÜDÜRİYYETİ

Mütekâid miralay Halil Bey'in Polis müdür mu'avinliğine ta'yîn idildiği işidilmiştir.

ŞEHR EMÂNETİ

Cezâyir-i Bahr-i Sefîd vâli-yi sâbıkı Sıhhî Bey'in şehr emânetine ta'yîn edildikleri istihbâr kılınmıştır.

BURSA VÂLİLİĞİ

Beyrût vâli-yi sâbıkı Hâzım Bey Bursa vilâyeti vâliliğine ta'yîn olunmuştur.

BİTLİS VÂLİSİ

Fâciâ-yı tehcîrdeki sû-i isti'mâlâtından dolayı Bitlîs vâlisi Sâbit Bey taht-ı tevkîf ve isticvâbe alındığı müstahberdir.

YERLEŞTİRİLENLER

Yerleştirilen muhâcirîn memû'runun geçen teşrîn-i sâninin yirmi sekizine kadar yirmi beş bin nüfûsa bâliğ olundığı cümle-i ittıla'âtımızdandır.

MUHÂCİRİN HAKKINDA

Tehcîr edilenlerin memleketlerine iâdeleriyle iştigâl iden komisyon bu günlerde Derse'âdet'de terâkim etmiş olan bin altı yüz kadar Ermeni ve Rûm muhâcirîninin memleketlerine sevki için gerek Harbiye Nezâreti'nden, gerekse Şirket İdâresi'nden vapurlar talep etmiştir. Vâsıta-yı nakliyye ihzâr edildiği takdirde bir kısm muhâcirîn bu akşam bir kısmı da yarın akşam mahal ve me'vâlarına i'zâm kılınacaklardır.

YENİ GAZETE

Hiss-i insâniyetten bî-nasîb bir takım insânların cevr ü zulmüyle nice zamândan beridir yerinden, âile ve iyâlınden uzak hicrân seneleri geçiren bu zulm-u dîde-i bî-çâre vatandaşlarımızın bir an evvel yerlerine îadeleri elzemdir. Geçirilen sefâlet senelerinin ve vücûdlarında hâsıl ettiği beyyinâtı bir de burada vapur, kömür ve sâire fîkdânı yüzünden uzun müddet beklemlerine müsâid değildir. Evrâk-ı havâdis şehrimizde kolera vukuâtı kayd ediyor. Koleranın inkişâf için ne gibi zeminler aradığı da makâmât-ı îadesince mechûl değildir. Binâen aleyh îade-i mühâcirinde iltizâm-ı sür'at idilmesini bi'l-hassa zikr ü kayd ederiz.

HARİK KOMİSYONU

Harîk komisyonu dün şurâ-yı devlet re'isi Şerîf Paşa'nın riyâseti altında ikinci ictimâmı akd etmiştir.

MUHÂFAZA-YI HUKÛK KOMİSYONU

Tehcîr edilenlerin emvâl ve hukûkunu muhâfaza komisyonu dün de akd-i ictimâ etmiştir. Bu ictimâda emvâl-ı metrûke kanunu lağv edildiği cihetle bunun yerine kanun tanzîm olunup Meclis-i meb'ûsândan çıkıncaya kadar hemen idâreten tatbîk olunmak üzere bazı mukarrerât ittihâz olunmuştur.

MECLİS-İ UMÛMİYYE-İ VİLÂYÂT

Meclis-i Umûmiyye-yi Vilâyetin Kanûn-i Evvel'in ilk on beşinde küşâdi tekarrür etmiş, devâir-i vilâyâtta sitte-i âtiyye bütçelerini ve icraât rapolarını ihsâr edip Meclise tevdi' etmeleri zamanında tebligât icrâ iylemiştir.

İSTANBUL – SELÂNİK HATTI

Şehrimizle Selânik arasında tren mütâkalâtı evvelki günden i'tibâren başlamıştır.

LİSTE TALEBİ

Hapishâne-i Umûmiyye'de mevkûf bulunan etlâf teb'ası listesinin irsâli Dâhiliyye Nezâreti'nden habshâne-yi umûmîye müdîriyetine iş'âr olunmuştur.

MÖSYÖ WILSON VE RÛMLAR

Mösyö Wilson Asya-yı sugrâki Rûm menâfi'ini müdâfa' etmek üzere teşkil eden Rûm-Amerikan cem'iyetine bir mektûb irsâl iderek harb esnâsında Anadolu Rûmlarının fevka'l-'ade eziyet ve meşakkat çekdiklerini beyân eylemiştir. Oradaki sefâletzede Rûmların terakkîye ahvâline çalışabilmesi için mezkûr cem'iyet bütün İ'tilâf devletlerinin muâvenet ve mezâhirini talep etmiştir.

(Monitör)

ERZÂK

Evvelki gün Karadeniz'den hubûbât, yumurta ve gaz hamûleli iki vapur gelmiştir.

UN

Evvelki gün limanımıza gelmiş olan Rus bandıralı bir vapur tüccâr nâmına sekiz yüz çuval un ve sâir bazı eşyâ getirmiştir.

MÛTAREKE TEKLİFİNE KARŞI İSPANYOL NEZELESİNİN CEVÂBI

Evvelki günkü nüshamızda İspanyol nezelesine karşı tarafımızdan bir teklîf-i mütâreke bendi vardı. Âtideki fukârâ-yı teklîfe cevâb yaptığınız mütâreke ve akd edeceğiniz sulh ile memleketinizin şerâit-i ictimâiyyesi değişmiştir. Binâen'aleyh şerâit-i hayâtiyyeniz de değişmiştir. Durun îzâh îzâh, şimdi cereyân-ı umûmiyye-yi beşerîye, medeniye karıştıyorsunuz. Medenî cereyânda vaktin ve hayâtın bir kısmı vardır. Şimdiye kadar sizde vakt yoktu; hayât da yoktu. Hâlbuki artık hayâtınızı vakt-i tevkîfe mecbûrsunuz. Daha açık söyleyelim: Bundan sonraki hayâtınızın ekmeği sa'ydır; atâlet, rehâvet değildir. Ekmeğinizi, nafakanızı, yevmiyenizi ancak sa'y ile çıkarabilir, kazanabilirsiniz. Fuzulî para kazanmak, fuzûlî nafaka te'mîn etmek devri artık ebediyyen geçmiştir. Evvelden vaktinizin kıymeti, nakdinizin kısmeti, binâen

aleyh hayâtınızın kısmeti yoktu. Para denilen şeyi vakitsiz ve kıymetsiz gelişi güzel, rahâtca bulur ve o bulduğunuz para ile de ömrünüzü vakitsiz ve kıymetsiz kullanırdınız. Yemeğinizin zamânı, uykunuzun zamânı, olabildiği kadar hafif derecede eğer varsa sa'yinizin zamânı yoktu. Ömrünüzü vaktiniz ve nakdiniz gibi gelişi güzel kullanır, zevk eder, keyf eder, bu dünyâdan geçer, giderdiniz. Bu tarz hayâtdan vücûdunuz müteessir olur, hasta olur ya'ni çarh-ı mesâiden çekilip istediğiniz kadar istirahat eder ve hâl-i istirahatınızda yine esbâb-ı istirahatınızı az, çok tem'în edersiniz. Hastalığın ma'nâsı sizce hafif, tarz-ı tekîsi büsbütün başka idi. Hâlbuki müddet-i âlemde hastalık âfetdir, zarûretdir, ihtiyâcdır, açlıktır, fakrdir.

Müddet-i âlemi büyük bir makineye teşbîh edebilirsiniz. Bu makine binlerce teferruâtdan mürekkebirdir. Her teferruât işte bir ferddir. O teferruâtdan biri durdu mu derhâl onu oradan çıkarıp atar, kervâna diğeri katarlar. Ferd durdu, diye cemaât durmaz; o yürür. Yürüyecektir. Mâdem ki yaşamak istemek bir ıztırâr-ı hayâtîdir ve yaşabilmeniz için mutlakâ o büyük makineye bir çarh olmağa mecbûrsunuz. Çıkarılıp atılmamak, bu çarhlığı yapabilmek için evvelâ sağlam kafa, fikren ve cismen zinde ve dürüst bulunmağa mecbûrsınız. Müddet-i âlemin hıfz-ı sıhhatini işte bu mecbûriyyet doğurmuşdur. Müddet-i âlemde hasta olmamak arzû-yı şedîdi hastalığın vereceği azâb ve ezâdan ziyâde muattal kalıp atılmak korkusundadır. Sizdeki kayd-ı sıhhat hıfz-ı sıhhat bedevî kadrosuna girer. İşte size hıfz-ı sıhhat müddetinin nokta-yı azîmeti. Mi'denizi bozmayacaksınız zihnen zinde bulunacaksınız, uykunuzu tam uyuyacaksınız, vücûdunuzu üşütmeyeceksiniz, zevkinizi yerinde ve yolunda yapacaksınız, imrâz-ı sâriyeden sakınacaksınız, hulâsa son şerâit sıhhiyeye karşı riâyetkâr olacaksınız. Niçin? Çünkü siz artık –şimdi şahsen söylüyoruz. Âhenk-i umûmî-yi medenînin bir rûknüsüz. Bu âhenkde birer gün bozuldu mu, umûm bozulur. Umûm-ı âhengi muhâfazaya mecbûrdur, dediğim gibi bozulanları kolundan teker teker tutar atar.

Binâen aleyh hayâtın, hayâtınızın büyük bir kıymeti, büyük bir ehemmiyeti vardır. Siz bu ehemmiyeti takdîr edip hayâtınızı şahsen korumakla beraber hedefi cehd-i şahsınızla tem'în edemezsiniz. En mühim isteyecekleriniz bu kayd u kasdda bulunan bir kitleyi idâre için teşkîl etmiş hey'ettendir. Bu sadede (...) hıfz-ı sıhhat-ı ictimâî kadrosunu teşkîl ider. Ondan ey su, ey gıdâ, ey hevâ, hâl-i hâzır fenâ-i

muvâfık istihmâm mahalleleri, temiz yollar, tozsuz sokaklar, parklar hülâsa hayât-ı şahsiyyeyi ferde (...) ettirecek bütün umûmî teşkilât isteyeceksiniz. Bunu yapmayan hey'et sizin hayâtınıza kâs ediyor demektir. Demektir değil kâs etmektedir. Mâdem siz hastalanınca hey'et-i umûmî sizi çekip atıyor. Siz de alâka-yı hayât olup da bu alâkanın kesre çalıştığını görürseniz kâsirleri siz kolundan tutup atacaksınız. Bütün bu teşkilât yapıldıktan bu tertibât alındıktan sonra arizâdır, insânlıktır, hayâtır bu; hastalanıyorsunuz. O zamân yapılacak şey hâl-i sıhhate en serî' bir sûrette avdet idabilmektir. Bunu te'mîn etmektir. Bu da umûmî, husûsî ve yine söylemesi hâl-i hâzır ilme muvâfık muntazam hastahâneler yapmak ve yaptırmak ve yine söylemesi fazla, bunların içerisinde hâl-i hâzır ilme muvâfık tabibler te'mîn etmekle olur. İşte hayât müddetinin harita-yı şahsi budur. Hâlbuki sizde bunların hepsi de mefkûddur. Ben nasıl sizde tahribât yapayım? Ne ferdinizde bu idrâk ne de şimdiye kadar gelen geçen Hükûmetlerinizde bunu takdîr yok. İdâre ve azm-i fennî yok. Bir sevk-ı gayri-tabî' ile yürüyorsunuz. Meydânda bu gayr-i sevk-i tabî' ile yürüyenleri azm ve î mân-ı fenni ile idâre edeceği bir hey'etiniz de yok. Ben ferdlerinizden mütâreke için şunu, şunu isterim diye mutâlabâtda bulunamam. Hastalığım amma, Avrupa hastalığıyım: Muhâli taleb edemem. Kendinize hayâtı, şerâit-i hayâtiyyeyi icâbât-ı medeniyyeyi, icâbât-ı ilmiyyeyi öteden beri aramış, bulmuş, idrâk etmiş bir hey'et bulunuz; onları iş başına getiriniz. Biraz az kan, bezgin rûhunıza biraz cân gelir. İşte yegâne şerâit-i mütârekem budur. Aksi hâlde siz harâb olmakdan ben de tahrîb etmekte devâm ederiz.

İNKITÂ-YI CEREYÂN

Dün sabâh elektrik cereyânlarının münkati' olmasından tramvaylar işlememiş Şişli, Bebek, Ortaköy, Topkapı, Fâtih ahâlisi yaya olarak işlerine gelmeye mecbûr olmuşlardır. Bebek, Ortaköy ahâlisinin bir kısmı sabâhleyin buldukları vapurlarla şehre inmişlerdir. Ceryân sa'at ikide gelmiş tramvaylar ancak sa'at üçden sonra işlemeye başlayabilmişdir.

VAZİFE – VESÂİT

Muhterem kârilerimizden mektûblar alıyoruz. Bunların hemen hepsinde vesâit-i nakliyyeden şikâyet ediyorlar. Bir kârimizden Haliç'ten, Haliç vapurlarından çekileri, anlatılıyor. Topu topu iki buçuk vapurlar, diyor, buçuğunu çıkarınız. Çünkü hem küçük, hem Kasımpaşa ile köprü arasında işler. Geriye Eyüb'den İstanbul'a kadar bütün Haliç halkını getiren götüren iki vapur kalıyor, hayâtımız her gün tehlike içinde... Eyüblü kârimiz gibi tramvaylardan, trenlerden, vapurlardan, daha şikâyet idenler pek çok... Hepimiz...

Her vakitten ziyâde canla, başla çalışmak mecbûriyetinde olduğumuz bir zemânda vesâitin bu fikdanı ve ona izmâm eden adem-i intizâmı herkes işinden, gücünden binâen aleyh müsâlih-i âmmeye, hayât-ı iktisâdiyeye te'sîr, onları tehîr ediyor. Muallim sınıfına, talebe mektebine, tâcir, tüccârhânesine, me'mûr dâiresine geç, dâimâ geç kalıyor. Vesâit-i nakliyye şehirlerin nabzıdır. O durdu, yâhud ağırlaştı mı tekemmül-i hayât-ı ictimâiyye durur. Bir an evvel münâkalâtın hadd-i tabiyyesine yakın bir hâle ircâmını makâmât-ı îâdesinden kemâl-i ehemmiyetle ricâ ederiz.

AVUSTURYA TEB'ASI

Amerika sefârethânesinde toplanan bir komisyonun Avusturya'daki milletlerden birini kabûl itmek isteyen Avusturya Almanlarının mütâbalâtı tedkîk etmekte olduğunu akşam refikimiz yazıyor.

NEKLER

Rûm ağniyâsından bâzı zâtın yardımıyla ve bi'l-hassa Rûm vatandaşlarımızın âmâl ve menâfi'ini nazar-ı ecânibde müsâfa'a eylemek üzere neşr edileceği matbaamıza bildirilen Fransızca Nekler(?) Gazetesi gazetesi dünden i'tibâren intişâre başlamıştır. Yeni refikimizin muvaffâkıyetini temennî ederiz.

TA'YİN VE TAHVÎL

(...) Kazâsı kâim makâmılığına Demir Köy kazâsı kâim makâmı Nusret ve Demirhisâr kâim makâmılığına Tayf kazâsı kâim makâmı Râsim Beyler almakta oldukları maâşlarla Tire kazâsı kâim makâmılığına Abdurrahmân Gazi kazâsı kâim

makâm-ı sâbıkı Durmuş, Menemen kazâsı kâim makâmlığna Osmancık kazâsı kâim makâm-ı sâbıkı Kemâl Beyler maâşât-ı sâbıkalarıyla ta'yîn idilmişlerdir.

TÜRKİYE BUHRÂNI

Şerîf Paşa'nın Paris'te münterşir "Matin" gazetesine bu ser-levhâ ile yazdığı makaleden: Jön Türklerin on senin cinâyât ve sakîm siyâsetinden sonra sulh müzâkerâtı îfâ edebilmek üzere mütevassıt bir kabine teşekkül etti. Bu kabine mâziyi unutturarak hâkimiyet-i Osmânî dâhilinde yaşayan muhtelif milletler ve unsurlar arasında kat'î bir müsâvât esâsına müstenid mütekâbil-i emniyet ve i'tilâf te'sîsi edebilecek bir Hükûmetdir, ancak bu emniyet-i mütekâbile İttihâd ve Terakkî cemiyetinin bütün efkâr ve an'anesiyle birlikte oratadan kalkmasıyla kâbil olabilir.

Doktor Nâzım'ın îcâd-gerdesi olan mu'tezilâne milliyetçilik. Saltanatın bu günkü ihlâline bâis olarak Arapların, Ermenilerin, Arnavudların emniyet ve tevcihinin zâil olmasına sebebiyet virmişdir. Bu i'tizâl politikası devâm edecek olursa yeniden etrâfda adem-i memnûniyet tevellüd etmesinden korkulabilir.

Bi'l-akıs, müstakbel Türkiye hayât-ı milliyesini te'min edebilmek için müsâvât-ı hukûka âid samîmi fikirlere sâhib olmalıdır. İstikbâl ve mevcûdiyetini te'mîn ettikten sonra 1908'den beri devâm eden devr-i sakîmin kahr ve tedmîr edildiğinde şübhe bırakmayacak umûmî bir tasfiye ameliyesi icrâ dileyebilir.

Hâl-i hâzırda, yüksek zekâsı ve dirâyet-i siyâsiyesiyle mütenâsib azm ve irâdeye sâhib bir hükümdârın şahsiyeti bu mesâ'inin tamâmıyla hayr husûle çıkacağına mes'ûd bir delîl ve Türkiye'nin tekrâr kesb-i kuvvet edeceğini mübeşşirdir.

BULGUR PİLAVI

Şehr Emâneti'ne merbût hastahânelere iki üç günden beri ekmek yerine bulgur pilavı verilmeğe başlanmışdır.

GEÇEN ŞÂ'İYA HAKKINDA

Bir Ermenî papazı tarafından bir iğtişâşın muhtemil bulunduğuna dâir Makri köyünden şehrimizde bulunan Fransız kumandanına bir telgraf çekildiği gazeteler

tarafından yazılmış idi. Ermeni gazetelerinde okunduğuna göre Makri Köy vâizi rahib Simpâd(...) Efendi tarafından bu bâbda icrâ kılınan tahkikât netîcesinde karye-i mezkûreden ne bir papaz ve ne de efrâddan biri tarafından bir Fransız kumandanına ve yâhut ecnebî diğeri bir zâta bu me'alde bir telgraf keşîde edildiği ve böyle bir vak'anın muhtemel ezzuhûr bulunduğuna dâir de hiçbir korku mevcûd olmadığı anlaşılmışdır.

ADAPAZARI ERMENİLERİ

Adapazarı'ndan (Jamanak) gazetesine yazılıyor: Ma'at-teessûf şehrimiz enkâz hâline girmiştir. Vaktiyle mükellef bulunan dört Ermeni kilisesi el-yevm harâb olarak âhur yâhûd depoya tahvîl edilmiştir. Adapazarı'nda dört bin hâne var iken bugün ancak üç yüz hâne halkı memleketine avdet edecektir.

SON HABERLER

İLK MECLİS-İ SULH

Londra 3 (M. A.) Sulh hakkında müzâkerede bulunmak üzere re's-i nizârlar arasında devr-i Kânûn-u Evvelin ikisinde Meclis akd edilmiş ve Meclisde Mareşal Foş ve Mösyö Klamanso, Mösyö Orlando, Mösyö (...) ve İngiltere re's nizârı ile Sir Hanri Wilson ve nizârdan Bonarlav(?) hazır bulunmuşlardır. Mu'telifin nâzırları halk tarafından kemâl-i meserretle alkışlanmışlardır.

MECLİS-İ SULH'DE WILSON

Washington 3 (M. A.) Re'îs-i cumhûr Wilson Avrupa sulh meclisine iştirâk etmek üzere 3 Kânûn-i Evvelde Amerika'dan hareket etmiştir.

YENİ PÂYİTAHT

Paris 3 (M. A.) Zürih'ten iş'âr idildiğine nazaran cenûbî ve şimâlî Almanya'nın Berlin'e karşı ibrâz-ı husûmet etmekte olduğunu te'yîd etmektedir. Şehr-i mezkûreden vürûd eden diğeri haberlerde Almanya pâyitahtı bundan böyle Berlin olmayıp (Stuttgart-Berlin) ile (Frankfurt-Leipzig) şimendifer hatlarının mürûr etmekte olduğunu hükûmât-ı müttehede merkezinde kâin olub (18) senesinde Alman

parlamentosu için mukarrer ittihâz edilmiş olan mütevassıt derecede bir ehemmiyeti hâiz bulunan (Erfurt) şehrinin pâyitaht ittihâz idilmesi arzû edildiği bildirilmektedir.

YENİ SIRBİSTAN KABİNESİ

Paris 3 (M. A) (Siloveniski Tared) gazetesi Sırbistan kabinesinin bervech-i âtf teşekkül ettiğini bildiriyor: Re'îs-i Nizâr Mösyö Yasiç, Mâliye Nâzırı Mösyö (Nazaraviç), Dâhiliye Nâzırı Mösyö (Yoraviç); Nâfi'a Nâzırı (Vukuviç) Sırbistan kabinesinde liberaller ile sosyalciler müsteşâr olmak üzere bütün fırkalardan a'zâ bulunmaktadır.

ZÂBITA VUKÛATI

SİRKAT

Sarıyer'de Arap mahallesinde mukîm Zeynel Âbidin efendini hânesinden bin beş yüz lira kıymetinde eşyâ sirkat olunmuştur. Zeynel Âbidin Efendi zevcesi ile birâderi Tanaş(?) ve emşiresinden şübhe ettiğini iddiâ eylemiş bunlar hakkında tahkîkâta ibtidâr olmuştur.

KILIFINI HAZIRLAMIŞ

Sarıyer'de Orta Çeşme'de kasab Receb Efendinin âhırından, yine aynı mahallede mukîm Ri'at ve İbrâhim tarafından iki ineği çalınmıştır. Sârikler hakkında tahkîkâta başlanmıştır.

GECE SİRKATLARI

Geçen akşam Hoca Paşa'da Ebussuûd Caddesi'nde Yemandi'nin hânesine sârik girmiş ve kapı arkasında asılı bulunan altı adet paltoyu aşırmıştır.

Bir gün sonra Alemdâr Caddesi'nden terzi Ayostol'un dükkânına geceleyin sârik girerek dükkân derûnunda ne buldılarsa hepsini toplayub götürmüşlerdir.

YANGIN

Dün akşam sa'at sekiz raddelerinde Beyoğlu'nda Dolapderesi'nde Çiftlik Sokağı'nda bir harîk zuhûr ederek suyun fikdânından dolayı etrâfa sirâyete yirmi bir hâne muhterik oldıktan sonra itfâ edilmiştir.

***

Dün akşam bir sadâ-yı ihlâkı andıran taraka etrâfda merâk-ı mûcib olmuş ise de bunun itfâ-yı harîk için ve (...) üzere atılan bombası olduğu ettiğimiz tahkîkâtdan anlaşılmalıdır.

TELGRAFLAR

WİLHELM'İN İÂDESİ

Londra 2 (M. A) Yorpolde(?) kendisi ile mülâkât edilen müdde-i umûmî Sir (Fesmit) sâbık imparator Wilhelm'in iâdesi için İngiltere İmparatorluğu Harb kabinesinin Hollanda üzerine tahkîkât icrâsına müstemlekât murahhaslarıyla yerinde karâr verdiğini söylemiştir.

KAYSER VE EFKÂR-I 'ÂLEM

Londra 25 – Dîvân-ı Âlî Kayserin Hollanda'dan talebinin safha-yı kânûniyesini kemâl-i dikkat ile tedkîk eylemektedir.

Kayser, serbest bir sûretde, muhâfızlarıyla birlikte memleket dâhilinde dolaşmaktadır.

Morig Post'un beyânına göre efkâr-ı umûmiyye, âlemin sükûn-u müstekîli için Kayser'in ceza dide edilmesi tarafdârdır.

Hukûk fakültesi müderrislerinden bir zât "Matin" gazetesinde neşr etmiş olduğu bir makalede Kayser'in Hollanda'dan iâdesi için harb zamânında müşârün ileyh tarafından 'ikâ olunan ve hukûk-u âmme ile birlikte hukûk-u şahsiyyesi pây-mâl eden cinâyâtın esbâb-ı kâffe add olunacağını te'mîn etmektedir.

Jurnal Duryan

‘İÂŞE-Yİ CİHÂN

-Amerika’dan bekleniyor-

Newyork 2 (M. A) – Amerikan salîb-i ahmer re’îsi Mösyö Davidson Avrupa’da üç ay süren bir teftîş-i seyahâttten avdetini müteâkib Hükûmetlerin iâşe-yi vâsi (...) te’mîn etmeleri lüzûmundan bahs etmiştir. Müşârünileyhe nazaran Fransa, Belçika, İtalya, Rusya ve Balkan hükûmâtının ihtiyâcını resmen akd-i sulhü müteâkibde eksilmeyecektir. Müdâhale-i vâsiâda bulunmak üzere en fazla mücehhez Amerika’dır. Amerika ızdırâbât-ı beşeriyyenin tahkîki için ta’ahhüdât-ı azîmiye girişmiştir.

GÂLİBLER ARASINDA

Londra 2 (M. A) Mösyö Klamanso ve Mareşal Foş şerefine Londra’daki Fransa sefârethânesinde 2 Kânûn-i Evvel akşamı mutantan bir merâsim icrâ edilmiştir. Bu vesîle ile Mösyö Klamanso belîğ bir nutk îrâd ederek Mareşal Foş hakkında beslediği derin teşekkürâtı izhâr etmiştir.

SIRBİSTAN PRENSİ PARİS’TE

Paris (M. A) 2- Sırbistan prensi Aleksandr Cenûbi İslav ricâl-i siyâsiyyesinden bâzıları ile pek yakında Paris’e azîmet iderek Cenûbi İslav Hükûmetinin der-meyân edeceği şerâit-i (...) müzâkerede bulunacaktır.

ALSASLILARIN ŞÜKRÂNI

Lyon 2 (M. A) Alsas Loren Meclis-i Milliyesi re’îs-i cumhûra bervech-i âti bir mektûb göndermiştir. Alsas Loren de ârâ-yı umûmiyyeye mürâcaât netîcesinde intihâb idilerek ve Meclis-i millî hâlinde akd-i ictimâ iyleyen ‘azâ re’s-i cumhûra Fransa ve muhtelifin ordularının secâat ve besâleti eseri olarak Fransa’ya iâde edilmiş olan eyâletleri ziyâret ideceğini istihbâr etmiştir. Meclis-i millî bundan dolayı en samîmi teşekkürâtı takdîm ile berâber bundan kırk yedi sene evvel Fransa’dan gasb edilmiş olan muazzez toprakları istirdâd iden muzaffer kıta’ât ile şanlı rüesâsı hakkında her tarafda ibrâz idilen fevka’l-‘ade hissiyât-ı müserretkârânenin burada daha şa’şâdâr tezâhürâta şâhid olacağınıza te’mîne müsâraât eden istirdâd edilmiş

olan vatanın bu cüz'ünde ahâli tarafından gösterilecek olan hayât-ı ta'zîmkârâneye peşînen iştirâk eylemeyi vazîfeden addeyleyler.

HASTA ESİRLER

Lyon (M. A) 1 – Matin gazetesinin ordular nezdindeki muhâbiri mecrûh veya hasta olan esirâtın Alman hastahânelerinde ma'rûz kalmış oldukları (...) bervech-i âtî tasvîr eylemektedir: Geçen cumartesi günü Liyej(?) şehrini terk ve tahliye ettikleri sırada da Almanlar Liyej Kalesi'nin kapısını açmışlar ve kale içinde kapalı tuttukları bin beş yüz esiri serbest bırakmışlardır. Feci' bir manzara arz eden mezkûr mahalde ancak otuz adam istiyâb edebilecek kadar güneşi olan havâsı müteaffîn odalarda üzerleri her türlü mezharfât ile bulaşmış kirli yatak şeklinde yüz elli adet plaspara yerleştirilmiş ve hastalar arasında her türlü hastalık ile musâb olanlar mevcûd olduğu hâlde her gün birer kere burnu tıkayarak muâyeneye gelen Alman doktoru hastaların hepsini ale's-seviye tendürdiyod ile sathî bir tedâviden ibâret ayni müdâvât-ı tıbbiyyeye tâbi bulundurulmuştur. Hastaların arasında ber-hayât kalanlardan biri muhâfızların enin ve şikâyâta gâyet bârid nuâmele ve darbeler ile cevâb verdiklerini ve günde elli kişinin vefât eylediğini ve na'aşların defn edilinceye kadar ale'l-ade hâlde bırakıldığını hatta Alman doktorlarından birinin vefâtın çokluğundan dolayı beyân-ı memnûniyet eylediğini işittiğini hikâye eylemiştir. İşbu esiler Almanya dâhilinden âteş hattı civârında hidmât-ı terâbiye ve sâirede istihdâm idilmek üzere getirilerek bu işlerde tâb u tâkâttan düşünceye kadar kullanıldıktan sonra hastahâne denilen sefâlet mahalline gönderilmekte idi. Bu gibi feci' hâlâta sahne olan Liyej, Anveras, Zulün(?) hastahânelerinin isimleri hâtırda menkûş kalmalıdır. Oradaki doktorları birer cellâddan başka bir şey addetmek mümkün değildir. Kendi hemşerilerinden ölenleri hastalar (...) ile büyük bir kuyuya atmağa mecbûr tutulmuşlardır.

MECLİS-İ MÜ'ESSESÂN

Paris 3 (M. A) – Varşova'dan bildiriliyor: General (Pilsudiski?) Meclis-i Mü'essesân için 16 Kânûn-i Sâvide ittihâbât icrâ eylemek üzere bir emr-nâme ısdâr iylemiştir.

YAN KESİCİLİK

Todoraki namında birisi evvelki akşam tramvayla Beyoğlu'na gelmekte iken derûnunda iki yüz lira bulunan cüzdânını yan kesici Eyüblü Mustafa ve refiki çarpmışlardır. Mustafa yakalanmış, arkadaşı kaçmıştır.

AMERİKA KİT'ÂTI

Washington 3 (M.A.) Mevitanya(?) nâmındaki yolcu vapuru cepheden memleketlerine iz'âm olunan kıt'âtdan birinci kâfileyi hâmlen 1 Kânûn-i Evvel'de Newyork'a vâsıl olmuştur.

İ'LÂN

Jandarma müsâfirîn komisyonundan:

4 Kânun-ı evvelde 234 Üsküdâr cihetinde ikâmet edenlere

5 Kânun-ı evvelde 234 Beyoğlu cihetinde ikâmet edenlere

7 Kânun-ı evvelde 234 İstanbul cihetinde ikâmet edenlere

Jandarma müsâfir komisyonundan maaş almakta olan jandarma ümerâ ve zâbitân âileleriyle müsâfirânın Teşrîn-i sâni 334 ma'âşları bâlâda gösterilen eyyâm ve muvâki'de tevzi' olunacağı i'lân olunur.

KİRÂLIK APARTMANLAR

Taksim'de Ayazpaşa'da Nihad Bey apartmanında denize fevka'l-'ade nezâreti olan biri 5 diğeri 7 odalık dâireler kirâlıktır. Arzu edenler mezkûr apartmanda 75 numaraya mürâca'at etsinler.

Müdüri-i Mes'ûl: Doktor Nûrî Bekir

7. 1571 (7) Numaralı Yeni Gazete'nin Transkripsiyonu

YENİ GAZETE

2 Rebî'u'l-Evvel 1337 Cum'a - 6 Kânûn-i Evvel 1334/1918

Onbirinci Sene – Numro 7 - 1571

EĞLENCELİ BİR CELSE

Dün Meclîs-i Meb'ûsân-ı İttihâdiyyun'da fevka'l-'ade günlere – kendilerine mahsûl sû-i isti'mâlleri olan ta'bîre göre – târihî günlere mahsûs bir hâzırlık, bir telâş, bir asabiyet vardı. Muhterem efendiler – meclîsde enderen arz-ı dîdâr iden münevverân ve mütefekkirâne ve pek sayılı hutebâ-yı (...) kadar –hâzır ve müctemi' bulunuyorlardı. Her hâlde bunda hakları da vardı. Onlara göre hayât ve memât mücâdelesî, nân ve ni'met gavgâsı başlıyor, en istemedikleri bir mes'ele ile iştigâl mecbûriyeti hâsıl oluyordu.

Cerâim silsilesinin afvı hakkındaki lâhiya-yı kânûniyye... Âmân bu ne zucret, bu ne kâbus idi. Muhâlifler hem de bunların rü'esâsı add idilen zevâtın avdeti! Bu ihtimâlin muhteremleri ne hâle getireceğini tasvîre mahal var mı? Bunların avdeti demek, kendi tevehhümlerine kör, onlar için her şeyi gayb itmek demektir. Artık evvelki rahât, o evvelki debdebe, o evvelki rikkat ve sa'âdet, o evvelki kudret ve kuvvet, o evvelki istibdât... Husûsyle istibdât, onların avdetinden sonra, bir daha avdet idebilirler mi idi? Bundan böyle (meb'ûsluk) denilen aksâ-yı merâtib ve âmâl bir daha ele geçebilir mi idi? Heyhât!... Bundan sonra o muhterem fâniler için "kabûl ve muvâfık" diye yermekten ibâret bir vazîfe için kendilerine her şeyi îsâr ve fedâ edecek bir hükûmet teşekkül idebilir mi idi? Onlar bu muhâliflerin mevcûdiyetini ortadan kaldırmak, onların ağzını kırılmaz kilitlerle bağlamak, onları her hakdan – hattâ en tabî' hukûk-ı beşeriyyeden- mahrûm bırakmak için neler düşünmüşler, neler yapmışlar, nelere karşı kör ve sağır vaz'iyetde yaşamışlar, nasıl dünyânın hiçbir yerinde, hattâ Afrika'dan tîm ve vahşî yerlerinde bile görülmemiş her nev-i cedîd meşrûtiyet îcâdına muvaffak olmuşlardı. Şu sekiz on seneden beri çekilen bunca emekler, hep bu muhâlifleri hiç etmek, yok etmek için ihtiyâr idilmemiş mi idi? Bütün bu bütün bu töhmet, kucak kucak kânûnlar altındaki kânûnsuzluklar, bütün bu (doğru yol) diye sapılan çıkmaz ve çamurlu sokaklar, bütün bu (gâye-i vatan) ünvânı altındaki hâtırânın, muharrib tedbîler onların kutulub rahât rahât yaşamak için

düşünülmemiş mi idi? Bütün o ma'hûd teşkilâtın tensikâtın, cerâimin, cinâyâtın hakikî sebepleri araştırılıyorsa elde edilecek netice, <<muhâliflerden kurtulmak>> dan ibâret değil mi idi? Bu kadar tezvîrler, iftirâlar, yalânlar, desiseler, dolaplar hep bu mahlûkların bugün canlanması ihtimâlinden korkulduğu için irtikâb edememiş mi idi? Bütün o kara kuşu hükümler, bütün o i'dâmlar, bütün o nefy ve tenkîl karârları, bütün o gizli muhâkemeler, bütün o karanlıkta yapılan işlerin evet, hepsi, bunların hepsi bu muhâlif dinilen adamların imhâ ve iskâtı için değil mi idi?

Hâlbuki onları yapanlar, bu muhâliflerin mâ-fevka'l-beşer hiçbir kuvvetleri olmadığı, onların memleketi kurtarmaktan başka bir emelleri olmadığını ve kendilerinden hiç kimseye hattâ düşmanlarına karşı bile bir fenâlık gelmeyeceğini herkesden iyi bildikleri hâlde mahzâ kendilerini kurtarmak, her şeyi unutup şahsî düşüncelerin töhmete kapılmak belâsıyla her şeyi göze aldıyorlardı. Ellerinden gelseydi memleketin de muhâlefetden eser değil, bir nebze, bir şema bırakmayacaklardı. Fakat mümkün mü? ... İşte bir günde herşey alt üst oldu. Ve onların meclisi bir kânûn lâhiyâsı karşısında bulunuyordu. Muhâliflerin afvına dâir...

Fakat biz zannediyorduk ki meclîsin vazîyet-i kadîmesi milletin bugünkü hâlet-i rûhiyesine, zamânın icâbât-ı müdhişesine karşı dikilmiştir. Muhteremler için de bir devr-i nedâmet başlamış ve belki bilir bilmez yaptıklarını intizâr-ı umûmiyyede tehaffîf ve ta'dîl arzuları husûle gelmiştir. Çünkü bu mukteziyât-ı insâniyye ve icâbât-ı vicdâniyedendir. Dünkü celsede muhâlifler aleyhinde bir sözünü bilmez meb'ûsın dediği gibi: "Geçirilmesi lâzım gelen sünger afv" bir kerre de muhteremlerden ba'zılarının yüzünden geçirilmek lâzım değil midir? Evet, biz zannediyorduk ki meb'ûslardan- hiç olmazsa bir mühim ekseriyyetin fikr ve arzûsu bu merkezdedir. Fakat ne kadar yanlışmış, ne kadar aldanmışız. Hiç huylu huyundan geçer mi? Dünkü eğlenceli celsede nice meb'ûslar gördük ki bundan evvelki senelerde olduğu gibi, arsa-yı celâdet-i تنها sanarak muhâlifler bahtında âteş saçmağa hâzırlanıyor, sanki muhâlifler avdet ederse dünyâ doluyormuş gibi, bangır bangır bağırıp, kürsüye çarpıp, yine çıkmaz yollara sapıp, yine "kânûn... kânûn" diye bütün kânûnsızlıklardan hud'alar, desîseler bulup kânûn aleyhinde idâre-yi kelâma cür'et ediyor, cidden millet tarafından intihâb edilmiş meb'ûs imiş gibi milletin hukûku pâ-y-i mâl olacağından ve ma'sûmların mağdûriyetinden filân bahse

kalkışıyor, devleti gâyet fenâ ve avâgarîbane oynayanlar gibi haykırır, haykırır, bir tákım acîb ve müdhiş erzâğ ile bu kânûnun reddini talep ediyordu!... İnanınız buna... Evet, buna bile cür'et ediyordu!

Ma'mâfih meclîsde – muhâlif bulunmasına rağmen – bu kânûnu müdâfâa eden vicdân sâhibi meb'ûslar da yok değildi. Fakad ekseriyet...

Daha sonra dediğini bilmeyen meb'ûslar, sırf vakit geçirmek için gayretkeşlik gösterenler... Re's-i meclîs cidden muazzeb oluyor, ba'zen çingirak çalarak, ba'zen sözü keserek mümkün mertebe idâreye çalışıyordu. Hükûmet nâmına hâzır bulunan Adliye nâzırı Haydar Mollâ Hazretleri ise, ne vecîz, ne mantıkî, ne ulvî ne hoş, husûsiyle ne kadar kânûnî ve kat'î cevaplarla muhteremlere tarîk-i Hakk ve hakîkati ve kânûnun ahkâm-ı ciddiye ve hakîkâsını irâe ve ta'lîm eyliyor idi... Fakad bir kerre muhâliflerin avdeti gölgesiyle titreyen ve her şeyi gâib etmek vehmine düşenlere söz anlatmak mümkün mü? Hatta kürsiyle meclîsde yere düşmüş bir boş fiçî şemâtetî hâsıl eden bir muhterem; Adliye Nâzırı hazretlerinin gâyet haklı bir sözünü: "Hükûmet bu kânûnun kabûlünde ısrâr ediyor" demesini bile bir tehdîd makâmından telakkî eder gibi görünerek yaygaraya başlayınca re'îs de dâhil olduğu hâlde 'azânın bir kısmı onun bir gülünç iddiâsına mukâbeleye lüzûm gördüler.

Nihâyet meclîs daha hayli gülnecek sözlerden sonra elektrik ziyâsı olmadığı için ta'tîl-i müzâkirâta karâr verdi ve bütün cereyân eden garâib-i ahvâle zamîme olarak efendilerden ba'zıları, elektrik olduğu için hükûmeti tahtta başladılar. Artık mes'ele büsbütün mezheke şeklini aldı. Cumartesi günü yine sa'at iki buçukda toplanmağa karâr verdiler. Fakad düşünmek istemediler ki yine elektrik olmaması ihtimâli vardı. Acaba cumartesi öğleden iki üç sa'at evvel toplanmayı düşünselerdi kıyâmet mi kopardı?

Tabi'î değil mi? Elbet kıyâmet kopar. Ya Allah esirgesin muhâlifler avdet ederlerse...

Abdullah Zühdi

KÂNÛN DEVRİ

[Reşid Âkif Paşa'nın Beyânâtı]

Dört senede, harbin âfetleri içinde irtikâb edilen cerâim ile işlenen hatâyâtın mes'ûlleri arasın!... İşte bu son zamânlarda işitilen, dinlenen budur. Gerek İzzet Paşa kabinesi olsun, gerek bu kabineye halef olan Tevfik Paşa kabinesi olsun, bu husûsda müsâmahada bulunmuş olmakla, sür'atli hareket edememekle, betâet göstermekle tahadd ediliyor.

Tevfik Paşa kabînesi gerek tarz-ı icraâtı, gerek kabine erkânının şimdiye kadar, gazete sütunlarına geçmiş olan beyânâtı gösteriyor ki, herkesin şikâyet ettiği, mülk ü milletin fecâ'atı gördüğü siyâset, hep kânûnsuzluktu. Kânûnun ayakaltında çiğnenmesi, bu netâyic-i elemiyyeyi tevlîd etdi.

Tevfik Paşa kabinesi, her şeyden evvel, dâhilî siyâsetinde bir kânûn devri açmak istedi ve istiyor. Yapacağı her şeyi kânûnla yapmak merâmındadır. Mücrimlerin tecziyesinde, tarik-i kânûniyyeyi aradı. Divân-ı Âli mes'elesinde, yine kânûnun metn ve rûhundan ayrılmadı. Meclîs-i meb'ûsân encümen-i mahsûsunun netîce-yi tedkîkâtına, herkes gibi, nizâr-ı kirâm intizâr ediyor.

Bir haftadır, gazetelerde yazıldı, yazılıyor. Yer yer tahkîkât icrâsı için tahkîk hey'etleri teşkîl olunmuş. İşe başlamış, başlamak üzere bulunmuş. Emniyet-i umûmiyyede, Harbiye Nezâreti'nde tedkîk-i seyyi'ât komisyonları yapıldı. Faâlâne çalışıyor.

Taraf-ı kanuniyyeye tevessül ve bundan zerrece inhiraf etmemeye (...), işleri evzâdır. Halkta sabırsızlık hâsıl eden de budur. Bir işe uzanmak için mahkemeye düşüverdiler. Bunu hep biliriz.

Kanûnî iş görmek, mücrimlere cezalarını vermek için çalışılırken, a'yân da, Reşid Âkif Paşa şayân-ı dikkat beyânâtda bulunuyor. İcrâ-yı adâlet için, mühim bir yol gösteriyor. Müşârunileyh diyor ki: << Hayâtı yirmi beş otuz güne vâsıl olmayan kabinedeki hizmet âhiren âcizânemde muttali' olduğum ba'zı serâir vardır. Bu cümleden olmak üzere tehaffûf bir şeye tesâdüf etdim. Bu tehcîr emri sûret-i resmiyyede dâhiliye nâzır-ı ma'hûdı tarafından verilmiş, vilâyete teblîğ edilmiş. Bu emr-i resmîyi ta'kîben işe çetelerin îfâ-yı vazîfe-i mel'ûneye şitâb etmesi için merkez-i umûmî tarafından her cihete evâmir-i menhûse te'mîm olunmuştur. Binâen

aleyh çeteler meydân almış ve mukâtele-i zâlîme yüz göstermiştir. İşte merkez-i umûmî denilen o dâr elinde o zümre-i zâlîme bu devlet ü millet-i ma'sûmenin başına dûçâr olduğumuz bî-pâyân belâlara sebep-i münferid ve bu fenâlık musadder-i husûsîsi, resmîyesinden daha ziyâde müessir olmuştur...>>

Reşid Âkif Paşa'nın bu beyânâtından, İzzet Paşa kabinesinde buldukları kısa müddet içinde bir takım serâire vâkîf olmuş olduklarını serâhaten anlıyoruz. Bazı hükûmeti kuyûdât-ı resmîyesinde, cürmleri, hatâları meydâna çıkaracak, delâil-i subûtiye yerine geçecek bir takım evrâk ü vesâik mevcûd demektir. Reşid Âkif Paşa vâkîf oldukları serâir hakkında hükûmete izâhât-ı kâmile vermek sûretiyle hükûmete muâvenet edebilir.

İcrâ-yı adâlet itmek isteyen her tarâfda bu vazîfe-i esâsiyesine da'vet edilen hükûmet de, bu evrâk u vesâik üzerine de tahkîkâtını te'yîd ve tesrî' edebilir.

Yeni Gazete

ŞU'ÛN

SELÂMLIK RESM-İ ÂLİSİ

Selâmlık resm-i âlisi bugün Yıldız'da Hamîdiye Câmî'-i şerîfinde icrâ edilecektir.

HUZÛRA KABÛL

Konya vâlisi Cemâl Bey şâyân buyurulan müsâ'ade-i seniyye-i cenâb-ı Pâdişâhî üzerine dün huzûr-u hümâyûn-u mülûkânede nâil-i izz-i müsûl olmuştur.

VEKÂLET

Münharifu'l-mizâc olan Dâhiliye Nâzırı Mustafa Ârif Bey'in iâde-i âfiyetine kadar nezâret-i mezkûre umûrunun şûra-yı devlet re'si Mehmed Şerîf Paşa tarafından vekâleten ifâsı husûsuna irâde-i seniyye-yi Pâdişâhî şerefsüdûr buyurulmuştur.

DÎVÂN-I ÂLİ'YE DOĞRU

Cumartesi günü, Dîvân-ı Âliye mes'elesi hakkında tahkîkât icrâsıyla iştigâl eylemekte olan Meclîs-i Meb'ûsân beşinci şu'be a'zâsının ictimâ iedeceği ve Tal'at

Paşa kabinesinde İâşe Nâzırı bulunan Kemâl Bey'in tekrâr istimâ' edileceği işitilmiştir.

GENERAL (ALLENBY) MISIR'DA

İngiltere'nin Kaslin ve Sûriye'de icrâ-yı harekât iden kuvâ-yı askeriyesi başkumandanı General (Allenby) nin şehrimize geleceği birkaç gündür söyleniyordu.

Dünkü haberler General (Allenby) nin Kâhire'ye muvâsalat etmiş olduğunu bildiriyordu. Aylarca devâm eden, ordularımızın –pek te'essüflerle berâber i'tirâzlara mahal bırakmamak için mağlûbiyet, perîşânlığı demeyelim- kesr-i mukâvemeti ile neticelenen vekîliyât kapılarına kadar olan vâsi' sahâyı İngiliz ordularıyla, kuvâ-yı muâvenesine açan harekât-ı askeriyyeden sonra, General (Allenby) hal ettiği istirahat zamânını Mısır'da geçirmek istemiştir.

DÂHİLİYE NEZÂRETİ'NDE

Dâhiliye müsteşârı Hamîd Bey'in riyâseti altında Ermeni Patriği ve Protestan re'îsiyle zevât-ı sâireden mürekkeb muhattelat bir komisyon teşekkül ederek tehçir edilenlere âid ba'zı muâmelât hakkında müzâkerâta bulunmuştur.

HEY'ET-İ TEFTÎŞİYYE

Adliye Nezâreti tarâfından bu günlerde bir hey'et-i adliyenin Ezmine gönderilerek tehçir yolsukluklarının zâhire ihrâcı için iştigâl iden mürâcî'-i adliyeyi teftîş ettireceği ve bu hey'etin daha diğeri ba'zı muvâkimi de nazâr-ı teftişten geçireceği istihbâr kılınmıştır.

AZÎMET

Bulgar seffri Mösyö Kuluşef Derseâdet konsoloshâne me'mûriyeti dün sabah konvansiyonel katarile Sofya'ya azîmet eylemiştir.

YUNANİSTAN KRAL ÂİLESİ

Yunanistan, bu harb-i umûmî sırasında bir takım safahât geçirdi. Kral Konstantin düvel-i merkezîyeye tarâfdâr görünüyordu. Vâkı'â, harbdan evvel Berlin

ve Paris seyahatlerinde söylediği sözler kendisini sâbık Almanya imparatoru Wilhelm'in tarâfdâr ve perestijkârı gibi göstermişti. Harb-ı umûmînin zuhûrunda Yunanistan'ın aldığı vaz'da İ'tilâfdan ziyâde İttifâka mütemâyil idi. Dâhilen (Venizelos) un tahrîkâtı üzerine birçok mücâdelâtdan sonra, Kral Konstantin, harbin başından tâcını, altından tahtı aldığı krallardan birincisi oldu. Çekildi. Büyük oğlu ve velî ahdı Prens Corc da babasının memleketinde olduğu için o da babasını ta'kîbe icbâr edildi. İkinci oğlu (Aleksandır) Yunan tahtına oturtuldu.

İ'tilâf tarafını tutmak da, memleketi Avrupa devletleri merkezlerinin elinden kurtarmak da (Venizelos)'un haklı olduğunu, i'tirâf itmeliyiz ki, zamân göstermiştir. (Venizelos) vatandaşları nazarında büyük bir mevki' tutmuştur.

Bu günlerde vâsıl olan haberlere göre, Yunanistan'da bütün kral âilesi aleyhinde bir hareket mevcûddur. Yunanistan'dan bu Danimarkalı aile tamâmıyla uzaklaştırılacak, Yunan krallığına bir İngiliz prens getirilecektir.

HÂZİM BEYEFENDİ VE BURSA

Bursa vilâyetine ta'yîni takarrur eden Hâzım Beyefendi memleketimizin en muhterem sîmâlarından biridir. Fa'al ve irfânı, kendisini tanıyanlarca ma'lûmdur. Kendisini yakından ve cidden tanıyanlar perestijkâr-ı fedâildir. Şark u garbın ilm ü kemâleti zâtında cem' eden muhterem, mümtâz memleketimizde nâdir olan zevâtdan biridir. Fransızca lîsânına tamâmıyla sâhibdir. Bu lîsânda kıymetdâr âsâr ve eş'ârı vardır. Bursa vilâyetinde değil, kabinede bir mevki' işgâl etse vücûdundan, vukûfundan, ma'lûmât-ı vâsiasından pek çok istifâde edilebilir.

Hüdâvendigâr vilâyetinin son zamânlarında nasıl bir gasb u gârete uğramış olduğu, Enver Paşa'nın akrabâsından olduğu söylenen, hattâ o vaktini sadr-ı a'zâmın da azline mukarrer olamadığını rivâyet edilen bir vâlinin bir taraftan ihtikârâtı, diğer cihetden tesâmuhâtı yüzünden bu güzel vilâyet, bir şekâvet ocâğı hâlini hemen hemen herkesin ma'lûmu olmuştu.

Hattâ gülünç olarak, Tal'at Paşa'nın sadâreti zamânında, Bursa'da şekâvetlerin, sirkatlerin, cinâyetlerin akla sığmaz bir dereceye vardığı, sanki vâli aleyhine, hükûmet propaganda yapıyormuş gibi, gazetelere bi'l-iltizâm aldırıldığı,

belki bu neşriyât vâli için sebep-i azl tutulmak isteyebildiği halde yine azl edilememişdi.

Şu hâdisâta göre, Hüdâvendigâr vilâyeti çektiği mesâibi ta'mîr ve tadmîn edebilecek, bu vilâyete râhat ve sükûneti, eski feyzini iâde eyleyecek muktedir bir ele en ziyâde muhtâc olan bir yerimizdi.

İşte bu i'tibârla Bursalılar memnûn olmalıdır.

EMNİYET-İ 'UMÛMİYYE MÛDÛRİYETİ

Emniyet-i umûmiyye mûdûriyeti polis mûdür-i umûmisi muâvinliğinde birkaç gün bulunmuş olan Süleymân Bey ta'yin edileceği rivâyet olmaktadır.

İSTANBUL MUHÂFIZLIĞI

İstanbul muhâfızı Ahmed Fevzi Paşa'nın ahvâl-i sıhhiyesine binâen isti'fâ edeceği ve yerine hükûmet-i sâbıka tarafından kısmen haksız tekâüde sevk edilen umerâ meyânında bulunan erkân-ı harbiye mirlivası Mehmed Ali Paşa'nın ta'yîn edilmesi muhtemel bulunduğu rivâyet edilmektedir.

İMPARATOR WİLHELM, CİNÂYETLE MÛTTEHİM

Avrupa gazetelerini alamıyoruz, bu sırada neler oluyor, ne söyleniyor, bunlara da vâkîf olamıyoruz. Telgraflar da ara sıra bize bir iki kırıntı haberden başka bir şey getiremiyor.

Bu kırıntı haberlerden anlıyoruz ki Amerika'da, İngiltere'de sâbık Almanya imparatoru ikinci Wilhelm hakkında efkâr-ı umûmiye pek şiddetlidir. Felemenke ilticâ etmiş olan sâbık imparatorun âdi bir mücrim gibi İngiltere'ye teslîmi mevzû bahs idilmekte olduğu bir telgrafnamede bildirilmekte idi.

Amerika'da (World) gazetesi sâbık kayser hakkında tahkîkât yapmış, bir takım zevâtın re'yelerini sormuş. Bu meyânda, kayseri pekiyi tanıyan, harbin zuhûruna yakından şâhid olan Amerika'nın Berlin sefir-i sâbıkı Mösyö Gerard Bey sert davranmış, harbin çıkmasında, milyonlarca insân kanının dökülmesinde imparatoru sebep görmüş, imparatorun bir (kâtil) sıfatıyla İngiltere'de muhâkeme edilmesine talebkâr olmuştur.

POLİS MÜDÜR-İ UMÛMİYESİ

Yeni polis müdür-i umûmîsi dün îfâ-yı vazîfeye mübâşeret etmiş devâir-i müdürâtının tebrikâtını kabûl eylemiştir.

Halil Bey Efendi Balkan Harbinde Birinci Bölüğe nişâncı tabûru kumandanlığında bulunmuş ve Balkan Harbi'ne müteâkıb 21'nci Alay Kumandanlığına ve Harb-i Umûmî'nin bidâyetinde 7'nci Fırka Kumandanlığına terkian ta'yîn edilmiş ve firkasıyla Çanakkale ve Kafkas cebhelerinde mühim hizmet îfâsıyla umerâ-yı askerîyemiz meyânında bihakkın yüksek bir şöhret kazanmışlardır.

POLİS MÜDÜR MUÂVİNLIĞI

Polis müdür muâvinliğine Tevfik Bey ta'yîn edildiği yazılmış ise de müdüriyetden vukû' bulan istifsârimıza nazaran daha henüz keyfiyet-i ta'yîn tahakkuk etmemiştir.

ZİRAAT BANKASI MÜDÜRİYYET-İ 'UMÛMİYESİ

Ziraat Bankası Müdüriyyet-i 'Umûmiyyeliğine Meclis-i Vükelâ kararı ile Şevket Bey'in ta'yini tesbît olunmuştur.

ZİYÂRETLER

A'yân re'si Ahmed Rızâ Bey, İ'âşe Nâzır ve vekîl-i sâbıkı Muzaffer Bey, Duyûn-u Umûmî meclîs idâre re'isi Mösyö Salandiros Dolomurte(?) bugün makâm-ı nezâretde Mâliye Nâzır Abdurrahmân Bey'i ziyâret etmişlerdir.

*Maârif Nâzır Rızâ Tevfik Bey bugün Dâmâd Ferîd Paşa'yı ziyâret etmiştir.

*Sırp Murahhas-ı 'Askerîsi Miralay Nikolaviç dün Yunan komiseri Aleksandr Veplos'u(?) ziyâret etmiştir.

MÂLİYE HEY'ETİ

Türkiye'nin harbdan mütevellid vaziyet-i iktisâdiyesini tezekkür etmek üzere husûsî bir mâliye komisyonu teşkîl edilecektir. Bu komisyon evvelâ Osmanlı evrâk-ı nakdiye (...) nukûd ve evrâkına karşı kıymetini ta'yîn ile iştigâl edilecektir. Komisyon Fransız hey'eti merhazı refâkatinde bulunan Mâliye müfettişi Mösyö

(Juli), Duyûn-u Umûmiye meclîs idâre re'îsi Mösyö (Salandiroz Dolamune) Duyûn-u Umûmî müdür-i umûmîsi Mösyö (Âbunu) İngiliz dâyinler vekîli Sir (Adam Biluk), Osmânî Bankası müdürü (Neyas) ve müdür muâvini Mösyö (Seteğ)den mürekkebe bulunacaktır.

***

(Patris) gazetesinin verdiği ma'lûmâta göre Ma'ârif Nâzırı Rızâ Tefvîk Bey tarafından vukû' bulan teşebbüs üzerine, şehrimizdeki İ'tilâf hey'eti Hükûmet-i Osmânîye'ye on bin ton ma'den kömürü i'tâ ideceğini va'd eylemiştir.

Bu kömür ihtiyâcı bulunan şirketlere tevzî' olunacak ve tezviyât-ı İ'tilâf merhazlarının iştirâkı ile muhtelit bir komisyon tarafından yapılacaktır.

TAKVİMDEN BİR YAPRAK

Birkaç avukat arasında hasb-i hâl iedilirken, biri arkadaşlarından sormuş ki:

- Ne dersiniz? Kaçan paşalar ele geçer de Dîvân-ı Âli'ye verilirse, bir mahkeme huzûruna sevk olunursa, içimizden bunların müdâfa'asını deruhte edebilecek kim çıkar?

Mehâmiden biri kendine güvenerek cevâb vermiş:

- İşte ben çıkarım! Ve müdâfa'a ederim...

Bu cesûr avukata arkadaşları hayretle bakmışlar, teklîfsizce sormuşlar ki:

- Bunları nasıl müdâfa'a edebilirsin, nelerini tutabilirsin, nereden tutturursun, biraz anlat, bakalım!

Şöyle mukâbelede bulunmuş:

- Meselâ müvekkillerimin ağzından derim ki: Bütün hakîmler, feylesoflar, âlimler bir milletin idâresini deruhte edenleri çobanlara benzetmişlerdir. Biz de vazîfemizi böyle telakkî ederek ve böyle yaptık... Hele bu teşbîh Şark'ta daha kuvvetlidir; idâresini elimize aldığımız millet de koyunlar gibidir... Baktık ki Moskof kurtları koyunlarımızı kapacak. Buna mâni' olmak için muhâbereye giriştik. Çobanlığımızı yaptık. Hem de hakkıyla yaptık... Çoban koyunlarını kurtlardan sıyanet eder, fekad sonra ne yapar? Bunları mezbahaya gönderir! İşte biz de bunu yaptık. Milleti mezbahaya yolladık!..

HİCRÂN SENELERİ

HASAN EMRE

Pozantı cihetinden görülen siyâh bulut kümeleri, yine o gün Konya'nın titretici kar fırtınalarına şahid olacağını ihsâs ediyordu.

(...)den sonra filhakîka müdhiş bir fırtına icrâ-yı hükm etmeye başlamış idi. Bütün şehirde zâten akşamdan sonra korkunç bir sessizlik vardı. Herkes evine çekiliyor, herkes üşüyor ve titriyordu. Konya kışı fukarâ için en büyük felâketlerden birisini teşkîl eder. Odunsuz, kömürsüz bir memleket!... Ahâlî ve bilhassa fakîrler, çocuklar, kimsesiz kadınlar, yalın ayak, göğsü bağı açık kızlar, daha gündüzden çalı toplamağa giderler. Ve [her yer] hemen baştanbaşa ağaçsız, ormansızdır. Deve dikenini ahâlinin, en müşfik, en samîmî arkadaşıdır. Deve dikeninin aleviyle ısınırlar. Sıcak kolları içinde mayasız pidelerini pişirirler.

Derece-i harâretin üçe indiği ve öldürünceye titrettiği rüzgâr açık vücûdlu, çıplak bacaklı, gözü yaşlı fakîrlerini ölüm tehlikelerine ma'rûz bıraktığı vakit, şehrin etrâfına göz gezdirince sokaklardan ziyâde tenhâ, metrûk bahçe ve tarlalarda, mezârlık içlerinde nazar-ı dikkati câlib bir kalabalık müşâhade olunur. İşte o bî-çârelerin yegâne meşgâlesi, ebegümece toplamak ve onu haşlayarak yemek... ve sonra ayaklarını, ellerini deve dikeninin, ayırık kökünün ılık gülleri içine gömerek ve bozularak uyuyabilmek...

Bir kısmını da bu bî-çârelerin Ermenî muhâcirleri teşkîl eder. Sefâlet onları pençe-i bî-âmânında ne kadar ezmekte ise onlar da o nisbette sabûr, mütevekkil ve azimkâr... Ölmek, yaşamak için şâyân-ı hayret bir gayret gösteriyorlardı. İçlerinden biraz işe yarayan çocukları satıcılık, hamallık ederler... Fırınların çıkardıkları simitleri istasyon yolunda, istasyon oteli meydânlarında iki ucu kirli paçavralara bağlanmış ve bazı paçavrayla satarlar. Bulgur dâneleri şekli ve cesâmetde yakan karlardan ortalık bembeyaz bir santim kadar (...) peydâ etmiş idi. O gün posta günü olmadığı için istasyon tenhâ, ellerinde simitleriyle iki küçük arkadaş simitçi, istasyonun otelinin lokantası parmaklığına arkasını vermişler, müşteri bekliyorlardı.. Ayakları soğuktan diz kapaklarına kadar kana boyanmış gibi kıp kırmızı olmuş idi. Bir köylü genç ve ihtimâl ki şehîd karısı küçük simidi ile civâr köylerden şehre iniyordu.. Otelin parmaklığını döndüğü vakit yan yana oturmuş bu iki küçük simitçi

gördü ve bir simit almak için durdu. O zavallı kadın da soğuktan titriyordu. Şimdi simitçiler kısık sesleriyle bir ağızdan gibi bağırdılar:

- Sıcaktır.. Dânesi dört onluk!..

Kadın, lîsân-ı hâliyle müsekkel bir mevki'de kaldığını irâde etmekte idi.

Çocuklardan birisine sordu:

-Adın ne senin evlâdım..

Sağ taraftaki derhâl cevâb verdi.

-Agob..

-Ne...

-Agob... Agob...

Kadın sonra diğereine tevcîg-i suâl etti:

-Senin adın ne küçük...

-Hasan Emre...

Zavallı kadın (...) nazarla iki tarâfına bakdıktan sonra mahcûb, sâf köylülere mahsûs bir tavır ile:

-Bir simid alacak kadar param var idi. Şimdi hanginizden alayım. Bilemem ki...

Sağdaki çocuk yine cevâb verdi:

-Benden al hânım benden... Ben Ermeni muhâcirim. Zavallı biz... Kadının gözleri yaşarır gibi olmuş idi.

-Peki dedi senden alacağım. Lâkin arkadaşının da hâlini soracağım..

-Sor hânım...

Kadın şimdi yanındaki simitçiye döndü.

-Hasan Emre dedi. Sen nerelisin?

-Gonyanın yerlisiyim...

-Oğlum ben seni de muhâcir zannettiymdim.

Hasan Emre'nin gözleri birdenbire kırmızılaştı. Teessür ve bekâsını kimseye göstermek istemiyordu. Soğuktan donmuş dudaklarını bütün kuvvetiyle sıktı ve sonra ne gibi bir kuvvet ve te'sîrin (...) olarak ağzını açtı. Genc köylü kadına:

-Hânım niye, dedi. Kâşke ben de muhâcir olsa idim. Keşke...

Kadın müteessir:

-Neden oğlum...

-Neden olacak. Bak bu Agob, o muhâcir. Bursa'dan buraya gelmişler. Babası ölmüş. Şimdi bir anası var. İki kız karındaşı var. Bunlar gündüzleri sokaklarda çalışıyorlar. Akşam yine evlerinde birleşiyorlar oturuyorlar... (Donmuş ve birbirine girift olmuş parmaklarını zevr ile açarak soğuktan morlaşmış çıplak göğsüne vurarak zabta bir türlü muktedir olamadığı gözünün yaşlarını sepete damlamasını diye sepeti daha ileri götürerek)

-Hânım dedi; Bir kere de ben anlatayım.. Benim çiftçi babam vardı. Adı Ali Emre idi. Muhârebede öldü. İki ağam da muhârebede öldü.. Dayım te bu yanda Anadolu içinde amele taburunda öldü. Borcumuza tutarak hükûmet iki öküzümüzü bir mandamızı sattı. Anamın gözleri kör oldu. Şimdi benim de iki küçük, benden küçük erkek kardeşim var, bir ablam var. Hatice ablam kocasından kalan ikili bârkir arasını kirâyaya veriyordu.

Bununla geçiniyorduk. Jandarmalar arabayı da aldılar. Ablamı da arabacı yaptılar... Kocahisâr'dan Sarayönü'ne toz taşıdılar... Ablam gebe imiş. Yolda doğurmuş: İki gün Kocahisâr yolında bir köyde kalayım gidemiyorum, demiş, Jandarmalar kırbâc ile dövmüşler, dövmüşler.. Geçen hafta eve geldi. Hasta... Bitkin bir hâlde belediye doktoruna gitdim. Beni sekiz def'a aldattı. Geldi. Şimdi ben simit satacağım. Ne para toplayabilirsem ona doktoru getireceğim. Al, diyeceğim; Sana bir meci diye. Ablam ölür, Gel. Fakat yine gelmeyecek ablam da ölecek. İki beygirimizi, arabamızı kimden isteyeceğimizi bilmiyorum. Hânım işte hânemiz söndü... Bu muhârebe bizi de tüketti. Ocağımızı yıktı. Onun için dedim ki Hânım sene, ben de muhâcir olsa idim...

(Emre gözlerinin yaşını silerek) ilâveten dedi ki:

-Agob bu muhârebe biterse belki memleketine gider. Evini barkını bulur. Kız karındaşı yine çalışır. Anası hizmet eder. Geçinirler. Ya ben!.. Bana bakacak kim var ki...

Köylü kadın birâz evvel yere bıraktığı yumurta sepetinden iki yumurta çıkardı. Hasan Emre'ye dedi. Al, hasta ki konur.

Kadın ağlıyordu. Agob'dan simidi aldı. Karlara basarak yavaş yavaş yürürken gözlerini bulutlu semâya atf ederek:

-Allâhım diyordu... Ya benim; derdimi de söyleyecek kimse yok. Ârifimin, Hasan'ın, Ahmed onbaşının mezârda rûhları beni görsün. Onlar da bana acısın yâ Rabbî!..

Dizdâriye 3 Kânûn-ı Evvel 334

Fâtıma Nûrefşân

İTALYAN TEB'ASI'NA GEÇENLER

Avusturya'da milletlerden birisine mensûb olub da İtalyan tâbiyetine girmek isteyenlerin mütâlebâtı tekik olunarak muvâfık görüldüğü takdirde kendileri İtalyan teb'ası add olunmakda ve yedlerine sefârethânece musadaak birer vesîka verilmekte olduğu müstahberdir.

BULGAR SEFİRİ

Bulgaristan'ın derseâdet sefiri Mösyö Guluşef(?) ile ma'iyeti erkânı mütâreke ahkâmı mûcibince bir gün memleketimizden müfârekat idecektir.

BOĞAZ SEFERLERİ

Tren izdihâmı, vapur izdihâmı, tramvaylar, betâetler, sekteler, pür izdihâmın, bu betâet ve sekteleri vazîfe üzerine yapıldığı in'ikaslardan dünkü nüshamızda bahs eder dururken Şirket-i Bahriye idâresi önümüzdeki Cumartesi gününden i'tibâren büsbütün ta'til-i seyr ü sefer edeceğini i'lân etti. Mes'elenin ehemmiyeti meydândadır. Bugün Boğaziçi'nin her iki sâhili de me'mûr, tâcir, talebe her sınıf halkı ile lebâleb doludur. Buna derhâl hükmetmek için İstanbul'da yangın virânelerine bakmak kâfidir.

Oralarda ev, parkları yanan halkımız Boğaziçi'ne, Kartal, Pendik, Anadolu içlerine çekilmişlerdir. Boğaz (...) fa'âliyetden kalacak olursa bunun hayât-ı umûmiyye üzerine mühim te'sîri olacağı âşikârdır.

İcrâ ettiğimiz tahkîkâte göre Şirket-i Hayriye daha çok evvelden kömürsüzlüğü ileri sürerek mürâcaât-ı mütevâliyede bulunmuş ve bu mürâcaât

semeresiz kalmıştır. Dün akşam keyfiyet-i meclîs-i vükelâda ehemmiyete binâen mevzû' bahs olmuştur. Netîce-i müzâkerât ya seyr ü seferin kemâkan şirketin uhdesinde kalması cihetinden te'mîn olunması veyâhut hükûmet-i seniyye tarafından vaziyet edilmesi şıklarından birisine iktirân edecektir.

OSMÂNLI SEFİRLERİ

Refikâmızdan ba'zıları Berlin, Viyana ve Sofya'daki süferâmızdan Derseâdet'e avdet etmek üzere bulduklarını yazmışlarsa da tahkîkâtımıza nazaran bu haber doğru değildir. Almanya, Avusturya ve Bulgaristan'la İ'tilâf hükûmetleri arasında münakid mütâreke ahdnâmelerinde Devlet-i Osmânîye süferâsına dâir hiç kayd mevcûd olmadığı gibi hükûmet-i seniyyece süferâmızın avdetleri husûsında kendilerine hiç bir emr itâ olunmamıştır.

TEKÂÜDE SEVK

Musûl jandarma alayı idâre emini Âgâh Efendi'nin müsâvi-yi ahvâline mebnî Musûl emvâlinden verilmek üzere şehri sekiz yüz yetmiş yedi kuruş maaşla tekâüde icrâ kılınmıştır.

PATRİK ZAVEN EFENDİ

İşgâl edilmiş olan bir şehirde bulunan Ermeni Patrik Zaven Efendiye tebliğ edilmek üzere bundan bir kaç gün evvel Hâriciye Nezâreti'nde şehrimizde bulunan İngiliz kumandanına bir telgraf nâme tevdi' edilmiştir. Bu telgraf-nâmede Meclîs-i Vükelâ'nın firârı ve irâde-i seniyye ile Ermeni Patrikhânesi'nin eski nizâmnâme-i mahsûsu iâde ve binâen aleyh Patrik Zaven Efendi makâmında îfâ edilmiş olduğundan İstanbul'a gelip patriklik makâmına geçmek üzere mumâileyh da'vet edilmiştir.

İKİ ÜÇ SATIRLIK

Terhîsleri icrâ kılınan askerlerimizden bir kısmı Bahr-i Siyâh'ın muhtelif iskelelerine çıkarılmak üzere Kızılırmak vapuruyla dün Bahr-i Siyâh'a sevk edilmiştir.

*Haydarpaşa'da bulunan Alman, Avusturya kıtât-ı askeriyesini tahammül eylemek üzere limanımızda bulunan bir Rus vapuru dün Haydarpaşa'ya geçmiştir.

*İşittiğimize göre jandarma alayları kumandanları ma'iyetine birer telefon şebekesi müfettişi zâbıtı ta'yîn edilecektir.

MEDFÛN HÂTİRÂTA DOĞRU

Bâyezid Meydânı'ndaki top müzeye gidiyor. <<Hâtırâ-ı Celâdet>> diye Bâyezid Meydanı'na (...) olunan bu top Şark an'anesine mülâyim gelmeyen, hattâ garîb gelen bir takitti. Berlin'deki Hindetburg heykelinin Bâyezid Meydânı'na (...) olunmuş bir taklidi idi. O, orada bir müddet, evvelce, yabancı yabancı durdu. Nihayet hey'etler, mektebler geldiler; suni, soluk, yürekden gelmeyen bir tarz-ı neşriyyat ile o topun üstüne cebrî çiviler çaktılar. Çivi çakanlara geçenler yabancı yabancı baktılar. Harbiye'nin o zamanki Hopya nâzırının cânı böyle istemişti. Berlindeki Hindenburg heykelini görmüş buraya toptann bir oyuncak getirmişti. Dediğimiz gibi halk bunu hamûl, mütevekkil nazarlarla karşıdan seyredip geçmişti.

Müteaddid Çanakkale müdâfa'ası için bir hâtıra-yı celâdetse o, bu topun Bâyezid Meydânı'nda ifâde ettiği ma'nâdan çok büyük ve yüksektir. O hâtıra-i celâdeti mevkî'-i fa'le koyan kahramânların şühedâsı bugün milletin kalbinde yatıyor, hayâtta bulunanları (...) ve terkim ile yâd olunuyor. Şühedamız kalplerimizde, gazilerimiz lisân-ı (...) dururken maziyi, milletin hayat ve istikbâlini tahkîr ve istihfâf eden firâriilerin tahta kalbi gibi o topun orada sûresi câiz değildir. Kaldırılsın... Mecnûnâta sürüklendirildiğimiz bu harbin her gün bir hastahânedede ölen bin şühedâsı nasıl arabalarla şehir içinden sessiz ve kimsesiz geçiriliyor idiyse o top da Çanakkale'yi müdâfa'a eden binlerce şühedâmızın, alemlere sarılı bir tabutu gibi yerden kaldırılıb medfun hâtirât olan müzeye götürülsün. Târih, orada, bu top önünde bir şehîd tabutu gibi bir tarâftan Fâtihâ okurken diğer tarâftan da ma'sûmâne bu tabutu yapanlara la'netler, nefretler yağdırsın...

ALMAN MÜTÂREKESİSİNİN MİFTÂHI

ALMAN MURAHHASLARIYLA MAREŞAL FOŞ'IN MÜLÂKÂTI

“Jurnal Doryan” gazetesi, Alman murahhaslarıyla Mareşal Foş'un tarihî mülâkâtı hakkında bervecî-i âtî ma'lûmât ve tafsîlât i'tâ etmektedir:

Teşrîn-i sâni'nin birinci günü müdhiş bir yağmur altında beyâz bayrağı hâvi bir otomobil Fransız hudûdunu geçerek Alman murahhaslarını bera-yı müzâkerât “kabine”nin iki kilometre şimâl-i garbında “Havdri?” kasabasına getirdi.

Fransız ümerâ-yı askeriyesinden birinin emri altında bulunan muhâfız kıt'âtı hey'etin evrâk ve (...) kemâl-i dikkatle tedkîk etti. Murahhaslar: (...), (...), Grundel, Vinyerakled ve Daneslov ile (...) den mürekkebdî.

Kâffesinin gözleri bağılıydı. Mumâileyhe; otomobilde refâkat etmekte olan Alman efrâdı hudûdu geçmeden ayrılmışlardı. Derhâl kendilerine tahsîs olunan ikâmetgâha iy'âl edilerek ta'am ve müzâkere etmeleri için terk olundular. Ertesi gün vakt-i muayyende Fransız zâbitlerinin refâkatinde mülâkât için ta'yîn olunan (Ezen) mevk'ine getirebildiler. İki general bir harbiye zâbiti bölük ünüformalarını lâbis bulunuyorlardı. (...) ile (...) sivil giyinmişlerdi.

İki hey'et yekdiğeriyle karşılaştığı zamân İ'tilâf hey'etinin re'îsi Mareşal Foş'a refikleri General (...) ile Amiral Rosmin Vemisi refâkat ediyorlardı. Müzâkerât tebliğ-i resmîde de beyân edildiği vech ile pek sâkin ve sâde bir şekilde cereyân etti. Esâsen münâkaşa olacak mes'ele mevcûd değildi. Mareşal Foş tarâfindan reddolunan ta'tîl muhâsemât-ı keyfiyeti, kuvve-i ma'neviyelerinin inkisârını mûcib olmasa da derhâl bir vaz'-ı muvâfakat almalarına sebebiyet vrmışdir. Karârgâh-ı umûmî ile telgrafla muhâberelerine, talepleri üzerine mükâlemet ancak Fransızca olmak şartıyla müsâade edildi. Mumâileyhin, kendilerine vukû' bulan teklîfâtı bir posta ile bildirdiler. Cevâbın avdetine intizâren bir Fransız muhâfaza kıt'asının taht-ı nezâretinde üç gün apartmanlarında vakt geçirdiler. Bilâhare, ta'tîl-i muhâsemât için teklîf ve kabûl ettirilen şartlarla Teşrîn-i Evvel'in on birinci günü sa'at on birde mütâreke akd olundu.

***

MÜ'TELİFLER ARASINDA

(Times) Gazetesi bu ser-levha ile bervech-i âtî mutâla'âtı serd ediyor: Mu'teliflerin, kendi programlarına muhâlif harekâtda bulunanlara karşı derhâl yek vücûd olmaları lâzımdır. Münazi'fiyye arazinin zabt ve işgâli Van'ı bir istilâ ile ba'zı memleketlere yeni ve sahte nâmlar verilmesi, ihtiyâc görüldüğü takdîrde hattâ silâh kuvvetli men' edilmelidir.

Sulh kongresi, tabi'î, bu ihtilâtâta sebebiyet verenlere karşı gayet bî-emân bir vaz'iyet alacaktır. Bu kongrenin vazîfesi cihanı yeni esâslara istinâden teşkîl etmek olduğundan hiçbir hükûmetin hevâ-yı ihtilâl ile mesbû' olmasına müsâade edemez.

ZÂBITA VUKÛ'ATI CİNÂYET

Galata sâkinlerinden Arap Saîd ile Rus üserâsından Nikoli arasında evvelki gece Galata'da Bâdem sokağında zuhûr eden münâza'ada Saîd revolverle Nikola'yı cerh ve katl eylemiş, kâtil derdest olunarak tahkîkâtına başlanmışdır.

CERH

Beyoğlu'nda Karavole sokağında sâkin Kâki ile İtalyalı Tavduri arasında serhoşlukla zuhûr iden münâza'ada Kâki Tavduri'yi bıçakla omuzundan cerh itmiştir.

TEVKİFHÂNE FİRÂRLARI

Geçenlerde tevkîfhânedeki ba'zı mücrimlerin firâr ettiği ve bir kısmının derdestine muvaffakiyet hâsıl olduğu, bir takımının ise el-ân vâdi-yi firârda kaldıkları yazılmışdı. Haber aldığımız göre bunlardan Hakkı oğlu Neş'et ile Rıdvân bin Hâlid'e muhafızlık inzibât me'mûrlarından Hakkı Efendi'nin Galata'da Şems Harit tiyatrosunda derdest olunmuşlardır. Neş'et evvelce bir hırsız komitasına riyâset ettiği için sekiz aya mahkûm olunmuş ve son def'a firârından sonra da ardiyelerden mal çalmak üzere ikinci bir komita teşkîl eylemişti. Yakın zamânda Sirkeci'de bir ardiyeden kırk top kadife sirkat etmekle de mahkûm olan bu Neş'et'in refiki Rıdvân

ise köşklere îkâ ittiği mâhirâne sirkatlerle köşk soyan lakâbını almıştı. Bu mâhir hırsızların habshâne-i umûmîye teslim edilmeleri muhâfızlarca mukarrerdir.

(Tercümân)

İNGİLİZ DİPLOMASİSİ

TÜRKİYE HARBE SÜRÜKLENİRKEN

Sürüklendiğimiz şu meş'ûm harbde, ma'at-teessüf kendileriyle düşman vaziyetinde bulunmağa mecbûr olduğumuz kadîm ve an'anevi dostlarımız İngilizlerle te'sîs-i meveddet etmek ister ve sulh ü müsâlemete doğru giderken eski dostlarımızın bizi vaktiyle harbe iştirâkden (...) için ne düşündüklerini, ne yaptıklarını bilmek husûsiyle mes'ûliyet devrinin başlangıcında fâideden hâli değil, belki elzemdir. Vâkıâ İngilizlerin bizi harbe iştirâkden (...) için teşebbüslerden bahs edilmişdi. Fakat bunların resmî bir mâhiyeti yok idi. Hâlbuki bize intizâr-ı mütâla'aya vaz' edeceğimiz vesâik-i resmîdir. Bunlar, Türkiye harbe sürüklenirken, İngiliz diplomasisinin ne yolda bir hatt-ı hareket ta'kîb etmiş ve Türkiye'ye karşı nasıl bir vaz' almış olduğunu gösterecektir. Vesâiki mümkün olduğu kadar aynen tercüme ediyor ve her gün sıra ile bir kaçını neşr etmek fikrinde bulunuyoruz. Bu vesâik, Avrupa harb-i umûmîsi ibtidâsında Türkiye'nin de bu harbe iştirâki târihine kadar geçen müddet zarfında iki hükûmet arasında vâki' olan diplomasi, muhâberât, müzâkerât ve mükâlematı ihtivâ etmektedir. Binâen aleyh harbe iştirâkden mes'ûl olanların ifâdâtına göre karşı –şu sırada- pek büyük bir kıymet ehemmiyeti hâizdir.

1- TELGRAF

Sir Edwar Gray'den Bomon'a

Hâriciye Nezâreti 3 Ağustos 1916

Hükûmet-i Osmanîye'nin İngiltere'de derdest inşâ-i sefâini hakkında.

Armstrong, (...) ve şürekâsı destgâhlarında Hükûmet-i Osmâniye nâmına inşâ edilmekte bulunan Sultan Osmân-ı Evvel zıhlısının İngiltere hükûmetince zabt ve müsâderesi hakkında hükûmetle mezkûr destgâh şirketi arasında i'tilâf-ı husûlete çalışılmaktadır. İngiltere hükûmetinin mezkûr destgâh şirketinden kontratı elde etmek için isti'câl edildiğini hükûmet-i Osmânîye'ye iblâğ etmenizi ricâ ederim.

2- TELGRAF

Mösyö Bomon'dan Sir Edwar Gray'e

İstanbul 2 Agustus 1916

Sadr-ı Azam ile Dâhiliye Nâzırı mezkûr sefîneye İngiltere'nin vaz' eylesmesinden (...) karşı âsâr-ı iğbirar ve infiâl izhâr iderek henüz hükûmet-i Osmânî'ye harbe girmemiş olması hasebiyle geminin zabt ve musâderesi keyfiyetinin dostluk icâbına menâfî add olunacağını beyân ettiler. Dâhiliye Nâzırı Hükûmet-i Osmânîye'nin işbu gemiye sâhib olmak için yüzde yirmi nisbetinde yüksek bir fâizle istikrâz akdine mecbûriyet gibi pek mühim fedâkârlıklar ihtiyâr etmiş olduğunu da ilâve etti.

3- TELGRAF

Mösyö Bomon'dan Sir Edward Gray'e

İstanbul Ağustos 1914

Sadr-ı A'zâm bugün Hükûmet-i Osmânîye'nin sûret-i kat'iyede bî-tarâf kalacağı hakkındaki te'mînâtı te'kîd etti. Sefirliğin itmâmı keyfiyetinin aylara mütevakkıf bulunduğunu ve bu teşebbüsün Bulgaristân tarafından vukû' bulması muhtemel olan nâgehânı bir tecâvüzle Rusya'nın tarz-ı hareketine karşı hâzırlıksız bulunmamak mecbûriyetiyle i'lan edildiğini beyân eyledi. Bu beyânâtın izhârında Almanya sefirinin dahl-i (...) bulunduğu zannedilebilir:

Almanya hey'et-i askeriyesinin îfâsı hiçbir ehemmiyeti hâiz olmadığı gibi siyâsî bir mâhiyeti de hâiz bulunmadığı farz olunuyor.

Sadr-ı A'zâm, bunları ale'l-âde îfâ-yı vazîfe eden Türk me'mûrları gibi telakkî ediyor ve burada kalmak husûsundaki taleblerinin reddini kâide-i nezâkete mugâyyir buluyor.

(Mâba'di var)

TELGRAFLAR

İTALYA MECLÎS-İ MEB'ÛSÂNINDA

Roma 4 Kânûn-i Evvel (MA.)- İtalya Meclîs-i MEB'ûsân'ında Mâliye Nâzırı İtalya mümessillerinin sulh kongresinde hürriyet-i akvâm ile de demokrasi esâslarını

müdâfâ'a edeceklerini beyân etmiştir. Mösyö Nittini(?) meclîs re'sine bu müdhîş cidâlde İtalya'nın tezyîd-i şarkî için çalışanlara beyân-ı hürmet ettikten sonra demiştir ki: Çocuklarımızın (...) İtalya'nın teceddüdüne çalışırken de ibrâz edeceğimize kâniyim. Meclîs-i Meb'ûsân re'si ba'de'l- teşekkür beyânât-ı âtiyede bulunmuştur. İtalya millet itibâriyle müdâfa'a-yı hayât için esbâb-ı iktisâdiyye ve târihiyye dolayısıyla mutâlebâtı katıyyetle istihsâl etmelidir. Amerika re's-i cumhûru tarâfindan serd edilen serbest milletlerin ittifaı nazariyesinin husûl bulması için İtalya buna mecbûrdır. Re'îs ıslâhât-ı iktisâdiyye ve ictimâiyyede Meclîsi Hükûmete zuhur olmaya da'vet ederek (...) nihâyet vermiştir.

TES'İD-İ ZAFER

Roma (M.A.) – Salı günü Adliye Nezâreti'nde hükkâm ve avukatlar tes'id-i zafer etmişlerdir. Adliye ministeri Mösyö Vâsil alkışlara müzhir olan nutkunda demiştir ki: Eğer mücrîmler zulm etmekle mühim eşhâs hakkındaki kavanin ile milel-i (...) nezdindeki muhâkeme sevk edilmez ise muhârebe neticelenmemiş olur. Cinâi sû-i kasd kâtillerinin teczîyesi hürriyet-i akvâma giden en iyi bir yoldur.

BİR ZIRLININ SÛRET-İ GARKI

Roma 4 (M.A.) - İtalyan Erkân-ı Harbiye-i Bahriyesi Veriyosoniş(?) zırhlısının sûret-i garkı hakkında bervech-i âti tafsîlât veriyor: Jezûlti ile Polinen'in râkib oldukları sandâl hacmen pek küçük idi. İçinde havâ tatbîk ile müteharrik bir motor ve düşman sefâininin kış tarafına vaz'a mahsûs saatli iki torpil vardı. Sandâlin Acem istiâbısı efrâd almağa müsâid değildi. Binâen aleyh iki zâbit yalnızca yola çıktılar. 21 Teşrîn-i Evvel gicesi sandâl hârici mânia'ları kurbunda denize açılmış ve gürültü etmeksizin yedi hat torpili geçmişti. Zırhlıya tekarrub edildiği zamân (Rozeniti) torpillerden birini zırhlının kışına rabt etmiştir. Şafak sökerken zâbitler görülerek esîr Averinos Üniş zırhlısına sevk olunmuşlardır. Kahramanlarımız insâniyet hissine tâbi'iyet ederek zırhlı kumandanını karîbe'l-vukû' tehlikeden haberdâr etmişlerdir. Vak'aya muttali' olan efrâdın birçoğu hemen denize atılmışdır. Kumandan mütebâki efrâd ile zâbitlerimizi diğeri bir zırhlıya nakl ettirmiştir. Yolda torpil patlamış ve Merinos Ontiş(?) ber hevâ olmuştur.

RUSYA'NIN İHYÂSI

Paris 3 (A.E.) –(...) hükûmeti bervech-i âtî beyânâtı neşr etmiştir:

<<Yekdiğerine (...) bir irtibât ile bağlanmış Rus milletlerinin müdâfâ-i hukûku için şimdiye kadar çalışan Amiral Bolçak ahalinin tesfîye-i sadrına bâ's olacağını zannederek Rusya'nın yeniden ihyâ edilmesini kendisine mühim bir vazîfe addeyleyler. Bu emelinin hayr-ı husûle ihrâcı için evvela, Rusya hazinesine âid ta'ahhüdât-ı mâliyyeyi müttehiden îfâya çalışmak lâzımdır. Gerek eşhâsa ve gerekse (...) müessesâta karşı olan duyûnât bi't-tabî' tesviye edilecektir. Hükûmet, aynı zamânda, Sovyet meclisinin neşr ve 'ilân eyleyeceği harekât ve esâsâtı gayri kanunî add ederek tekbih eyler.>>

ALMANLARA KARŞI GALEYÂN

Estokova- << Estonya>>da Almanlara karşı fevka'l-'ade bir galeyân meşhûd olmaktadır. Baltık vilâyeti murahhası, Sosyal Demokrat fırakasına mensûb Vilig, 22 Kânûn-i Evvel'de akd edilen mukâvelenin (...) olduğunu ve Almanlar tarafında zabt edilen erzâkın i'tâsı mecbûrî olduğunu beyân etmiştir.

Vilig, zabt ve müsâdere edilen erzâkın (...) işgâl ordusunun taht-ı muhâfazasında bulunduğu ve ihâlenin dâimâ tahdîd edildiğini, ilâve ederek, bu eşyânın mitralyözler himâyesi altında tahliye ve nakl edildiğini söylemiştir. Almanlar telefon ve telgraf merkezlerini zabt etmekteeler. <<Ravel>> de mevâd-ı iâşesinin Almanlar tarafından zabtı yüzünden mühim bir igtîşâş husûle gelmiştir. Alman ordusu, Bolşeviklere karşı fevka'l-'ade şiddet ve (...) muâmele etmektedir. Hattâ (Reval)de harekâta iştirâk edenleri kurşuna dizdirmiştir.

PEKİN'DE SÜRÛR

Londra 3 (A.E.)- Yeniden iş'âr olduğuna göre mütârekenin akdi münâsebetiyle şehir-i mezkûrede pek (...) merâsim icrâ olunmuştur. Re's-i cumhûr, bu münâsebetle müttefik ordulara saray havâlisinde bir resmî geçit icrâ ettirmiş, îrâd-ı nutk ederek hakkın kuvvete galebe ettiğini söylemiş ve müttefiklerin bütün menba'ları isti'mâl ederek zafer-i nihâîye vâsıl olduklarını ve sulh-u umûmînin artık te'mîn edilmiş olduğunu ilâve etmiştir.

FRANSIZ MATBU'ÂTI

Londra 3 (A.E.)- Paris matbuâtı Mareşal Foş ve Mösyö Klamanso'ya Londra'da icrâ kılınan harâretli resmî kabûlden uzun uzadıya bahs etmektedir.

Ezcümle <<Paris – Midi>> gazetesi: Bu merâsim, Fransa ile İngiltere'nin ebediyyen müttehid kalacağına mealen ve parlak muzafferiyetinin izhar ettiği müemmen bir (...) mübeşşerdir diyor.

ALMANYA VE İÂŞE

Londra 3 (A.E.) – <<Tayms>> gazetesi muhâbirinin verdiği ma'lûmâta göre <<Groyça Çaytong?>> gazetesi Almanya'nın iâşe mes'eleli dolayısıyla fevka'l-'ade müşkilât içinde olduğunu yazıyor. Patates hasâdının iki sene evvelkine nazaran şâyân-ı memnûniyet bir hâlde ve Kânûn-i Evvel'in birinden i'tibâren ekmek tahsîsâtının arttırıldığına nazaran bu haberin ne gibi bir sebebe haml edileceği bilinmiyor.

WİLHELM'İN HAYÂTI

Londra 3 – Tayms gazetesi muhâbiri sâbık Almanya imparatorunun [Selongen?] deki hayât-ı münzeviyesinden bahs ederek bunun İkinci Wilhelm'i tanıyanlarca pek inanılacak haberlerden olmadığını müşârünileyhin hayât-ı siyâsîden keff-i yed etmesi kâbil olduğunu söylüyor.

Mumaileyhe nazaran sâbık kayser idhâr etmiş olduğu servetle orada ba'zı entrikalar çevirmekte imiş!..

EVRAK-I VÂRİDA

HÂLÂ ISLÂH-I NEFS EDEMEDİLER

(...) menfi bulunan Fatih dersiâmlardan fazîletli Hoca Ali Efendi, İdâre-i Mahsûsa çarhçı başlarından Kürd Beşîr Efendi, muallim Sırrı Efendi, Kafkasyalı Çerkes Abdullah Efendi, Sungurlu kasabasında İskilipli fazîletlü Mehmed Âtîf Efendi ve daha duyamadığımız kim bilir ne kadar evlâd-ı vatan şurada burada hayâtı geçiriyorlar; hala sürünüyorlar.

Bunların cürmleri ne idi? İttihâdcılara muhâlefet, İttihâdcılara muhâlefetin ma'nâsı (Bugün bütün dünyânın, cümle âlemin anladığına göre) zulme, sirkate, şekâvete, cehle, inâda, tahrîb-i bilâda tağrib-i iâde-i muhâlefet demektir.

Bu saydığımız hâllere muhâlefet etmek insân olan her insânın üzerine vâcib olduğu hâlde sayamadığımız bir çok zevâtın (...) eylediklerinden hâlâ câniler gibi cezâ içinde bulundurulmaları adâlet-i devri olması lâzım olan bu devirde nasıl câiz görülüyor bilmem!!.

Ahmet Râsim Avnî

ÂSÂR-I MÜNTEŞİRE

İCTİHÂD

(Doktor 'Abdullah Cevdet Bey) tarafından ihtimâm ve i'tinâlarla muntazaman neşredilen hayâtdâr 'İctihâd' mecmuâsının bu gün intişâr iden nüshası, mevad ve münderecâtının ceyd ü müfîd olması i'tibâriyle bilhassa şâyân-ı takdîr ve şâyân-ı tavsiyedir. Mutlaka ve muhakkak okuyunuz.

ANAFOR

Bu namda bir mizâhî gazete dün intişâr etmiştir.

HABER

Tatîl edilen haber-i refkîmizin karâr-ı intişâr edeceğini haber aldık. Temâdi-i intişârını temennî ideriz.

TRAMVAYLARA DÂİR

Şehr Emânetinden:

Tramvay arabalarına hadd-i istiâbından fazla yolcu alınmasından ve basamaklarla arka taraftaki elastikî yay üzerinde bulunmasından dolayı hâdis olan kazâlar ma'lûmdur. Gerek Veznecilerde ve gerek Karaköy'de vukû'a gelen fecî' kazâların sebab-i yegânesi arabanın arkasına asılan yolcuların elektrik frenine âid olan hortumu mahall-i mahsûsasından çıkarmasından dolayı frenin işlememesinden ileri geldiği tahakkuk tmiştir. Binâen aleyh tramvaya binecek yolcular tarafından

arabaların arka tarafındaki kamyon denilen çelik çembere basılmaması ve yine arka taraftaki elektrik hortumuna kat'îyyen ilişilmemesi ve bu bâbda vâtman, kondüktör ve mekanistin ihtârâtının derhâl esna olunması elzendir. Bu teblîgât hilâfında hareket edildiği görülünce vâtman ve kondüktörlerin arabayı tevkîf eylemesi ve mezkûr kamyon üzerinde bulunanlar inmedikçe arabanın tahrîk olunmaması tramvay şirketine tebliğ edilmiştir. Emanetin bu teblîgâtında istihdâf edildiği gâye-i hayât-ı umûmîyenin tehlike ve kazâdan ve gayesinden ibâret olduğu cihetle bir tebligâta mürâ'ât eylemeleri kendi menâfi'-i hayâtiyeleri îcâbından olduğu ahâli-yi muhteremiyeye bir defa daha tekrâr olunur.

DA'VET

Osmânlı Hilâl-i Ahmer cem'iyetinden vârid olmuştur:

1- Makri köyünde zeytinlikde Odabaşı sokağında Mösyö Atnuş Nesudora kendisi bulunmadığı takdirde Madam Katiyana Nesudora, 2- Beyoğlu'nda Hamalbaşında Kurdela sokağında Mişel Efendi, 3- Sultan hamâmında 61 nomeroda Dilberzâde birâderler ve Edîb Toreği Efendi, 4- Oseb Çubukçiyân Kâdıköyü Büyük Mühürdâr caddesi, 5- Beyoğlu'nda Su Terâzisi sokağında Rikodinayos apartmanında 4 nomeroda Mösyö Antuvan Alir, 6- Mösyö Mie Jorj Hatiras Galata'da Löid Hânında, 7- Beyoğlu'nda Tepebaşı'nda Yâver Paşa apartmanında 13 nomeroda Mösyö Peter Sifala.

Cenevre'de Beyne'l-milel Salîb-i Ahmer cem'iyeti tarafından İstanbul'a 'izâm edilen murahhas bervech-i bilâ esâmisi ve adresleri mûnderic zevât ile görüşmek ve âileleri hakkında ma'lûmât itâ eylemek arzû ettiğinden Cum'a ve Cumartesi günleri öğleden sonra sâ'at ikide Sultân Mahmûd türbesi civârında Osmânlı Hilâl-i Ahmer cem'iyeti merkez-i umûmîsine lüzûm-u mürâca'atları ehemmiyyetle recâ olunur.

DÂRÜ'L-ACEZE MÜDÜRİYYETİNDEN

Çarşambada Tercümân Yunûs mahallesinde Muhtâr sokağında müteheddim seksen bir arşûn yedi parmak (...) bir kıt'a ve Fethiye'de Kâtib Müslihiddin mahallesinin Hasırcıbaşı sokağında kezalik bir kıt'a arsanın tamamı Edirne

Kapısında Hatice Sultan mahallesinde bir kıt'a arsanın salisen hassası yine Edirne kapısı civârında el-hâcc Muhyiddîn mahallesinde helvacı sokağında kâin ma' bahçe bir bâb hane ile Şeyh Ebu (...) Mollâ Hüsrev mahallesinde Kavgacılar sokağında bir bâb hânenin ve Üskidâr'da Selimiye mahallesinde Duvardibi sokağında derûnunda bir kuyu bulunan (...) hâne arsasının tamâmı.

Dârü'l-Aceze'nin uhde-i tasarrufında bulunan bâlâda muharrer hâne ve arsaların şartnâmeleri vechile ayrı ayrı bilmüzayede satılması tekarrur edildiğinden tâliblerin Cum'adan mâ'ada her gün öğleden evvel Dârü'l-Aceze idâresine mürâca'atları.

VEFÂ YURDUNDAN

Gâyet mühim mevad hakkında görüşüleceğinden bilumum a'zâların Cum'a günü zevâlî sâ'at birde Nûru Osmâniye'de (...) ittihâdi merkezindeki yurdda bulunmaları mercûdur.

Müdüri-i Mes'ûl: Doktor Nûri Bekir

---

8. 1572 (8) Numaralı Yeni Gazete'nin Transkripsiyonu

YENİ GAZETE

3 Rebî'u'l-Evvel 1337 Cum'artesi - 7 Kânûn-i Evvel 1334/1918

Onbirinci Sene – Numro 8 - 1572

HARBE HAZIRLANIRKEN

DERECE DERECE İŞLER

Bugünün işi nedir? Büyük, küçük mahfillerde söylenen, işitilen, yapılmak istenen, yapılmasına çalışılan şunlar: Sulh masası yanında mukadderâtımıza karar verilecek; bu karârda hukûk-ı tab'iyye müktesibemizi nazar-ı dikkate aldirmek için hâzırlanalım. Wilson'ın ortaya koyduğu prensiplere göre, müteaddid bir millet sıfatıyla, Cem'iyet-i Akvâm arasında bir mevki' tutalım.

Şu dört beş sene içinde memleket neler gördü, neler çekti? Arab, Ermeni ve Rûm vatandaşlara karşı tehcîr, tağrîb, taktîl, ne denilirse denilsin yapılan mezâlim, asıl Türk ırkının uğradığı zulm ve teaddi hiç de bundan aşağı değil iken, bütün medenî âlemde nefretler uyandırdı. Bu mezâlimi yapanlar kimler olduklarını biliyoruz. Büyük küçük mahfillerin dediği, istediği de şu: Mücrîmler cezâlarını görsün. Zâlim, mazlûm ayırd edilsin. Milletın üstünden bu töhmeti atсын, sulh masasına böyle otursun.

Evvelâ yapılacak bu! Bunda herkes hem-efkâr; fakat iş icrâ-yı adâlete gelince te'ennîler burada başlıyor. Hükûmet kânûnsuz hiç bir şeyi yapmak istemiyor. Hakkı var. Fakat kânûnlarımızın müsâid olduğu derecede mücrîmleri teczîye için iltizâm-ı sür'at de lâzım. Bu lüzûma ehemmiyeti kadar riâyet olunabilir mi? Burada herkes hem-fikir değil... Belki birçoğumuzda şübhe ve tereddüd var.

Şübhe götürmeyen bir şey var ki o da, Meclîs-i Meb'ûsân'ın Dîvân-ı Âli mes'elesini, devletin ve milletin bugünkü vaz'iyetine, âlem nazarında milletin bir an evvel tebriyesi her hamiyetli Osmânlının emeli olmasına göre, ta'kîb etmemesi, işi uzatmasıdır. Meb'ûslar, Kânûn-u Esâsî'nin bugünkü şekli, hemen bir mahkeme-i fevka'l-a'de teşkiline müsâid olmadığını bildikleri hâlde bu işi sür'atle görmeli idi, bitirmeli idi. Afv-ı umûmî kânûnunda bile günler geçirmekten hoşlanır, yâhud bunu iltizâm eder bir tavr ve vaz' alırlarsa bilemeyiz, Dîvân-ı Âli mes'eleşi daha ne kadar uzanacak.

Sulhe hâzırlanırken, bizim için, yalnız mücrimleri tevzîye etmiş, kendimizi böylece temize çıkarmış olmamız kâfi mi?

Görüyoruz, bir tâkım firkalar cem'iyetler Avrupa'ya, Amerika'ya kendimizi tânıtalım, kâbiliyetlerimizi gösterelim, hukûkumuzu müdâfa'a için ne yapmak lâzım gelirse yapalım, diye çırpınıyorlar. Yeniden yeniden cem'iyetler, temerküz encümenleri ve sâire, sâire teşkîline çalışıyorlar. Haydi, bunlar mürâca'atlarda bulunsunlar, risâleler neşr etsinler, konferanslar versinler... Bunlardan da az çok fâide ümîd etsinler.

Eğer bütün bu gayretler, kavilde kalır da fi'len gösterilemezse, o zamân şeyhin kerâmetleri kendinden menkûl, vaz' u hâlinde kalmış oluruz.

Bugün birinci derecede yapılacak işler, meselâ mücrimlerin cezâsını vermek, bizde i'âşe ve ihtiyâcât-ı âcile mes'elelerine çâre bulmak... İşittiğimize göre Meclîs-i Vükelâ birkaç ictimâ'ında sâ'atlerce ekmek, kömür, mes'eleleriyle meşgûl olmuş, belki başka işlere bakamamış...

Hâl buki biz, tepeden tırnağa kadar esâslı hâzırlık yapmağa mecbûruz.. Wilson prensiplerini kabûl eden ve böylece sulhe hâzırlanan ve cem'iyet-i akvâma dâhil olmak isteyen bir millet için asrî ve yeni teşkîlât yapmak, hiç olmazsa bir teşkîlâtın esâslarını hâzırlamak lâzım. Demokratın esâsâta istinâd edecek olan bir teceddüdü, bütün şu'bât-ı idâremizde göstermeli, göstermeğe çalışmalıyız. Bir taraftan köhne usûllerimize, eski yollarımıza, âheste – beste devâm edersek sulha hâzırlanan diğer milletlerin asırlarda yapılamayan tahvîlât ve teşkîlâtı, günler içinde yapmağa çalışmakda olduklarını da görmez isek görmemezlikden gelirse, ya'ni akvâm-i asriyye arasında utulacak mevki', asrî bir kavim olmak kâbiliyet ve isti'dâdını bi'l-fiil göstermekle kazanabileceğinden gaflet edersek, yine ziyâna uğrarız. Burada olsun, Avrupa'da olsun, münevverâtımız , hamiyetmendânımız kitlelerle, hey'etlerle, milletin ma'sûmiyetini, kâbiliyeti isbâta çalışacaklar ve çok şeyler söylemek isteyecekler ve söylecekler...'Alâ!... Ancak, bunlar kavilde kalır da, karşımızda duran donanmanın, içimize giren İ'tilâf erkânının tarassudu altında, asrî, demokrat Wilson prensiblerini müdrîk ve bunları tabîke kâdir, milel-i mütemedînenin bundan böyle yürüyeceği yolda yürümeğe kâbiliyetli olduğumuzu

fi'len de gösteremez de, kavliyâtımız bilâ pervazâne fi'liyâtımız kühte-edâ olursa bilmem ki ele ne geçebiliriz?

İşte şu ahvâle göre, bugün kabinenin vazîfesi ne kadar mühim ve vâsi' olduğunu mülâhazaya alıyoruz; kabine erkânı, iâşe ve âsâyiş mes'eleleri içinde bunalıp kalırsa bu hâzırlıkları nasıl görebilecek? diye düşünüyoruz.

Milletin bütün münevver ve mütefekkir efrâdı, bütün şahsiyetleri, selâmete erişmek için fedâkârlıklardan kaçmıyorlar. Çalışmak istiyorlar, bunu bir vazîfe biliyorlar. Hükûmet bu gayretlerden istifâde etmek isterse, istifâdenin yollarını bulursa belki bugün muazzam olan vezâifinden suhûletler görür.

Sulhe kadar, zamân, mücrimleri tercîm için yol aramakla, ekmek ve kömür mes'elelerini halledebilmekle, âsâyişi muhâfazaya çalışmakla geçerse millet yeni kisve ile yeni prensiblerle mücehhez olmağa başladığını gösteremezse acabâ kârhânesine ne kayd ettirebilir?

Mahmûd Sâdık

KABİNE MES'ELESİ

Tevfik Paşa kabinesinin işe başladığı ilk haftadan beri hemen her gün işliyor ve her gün görüyoruz. Kabine değişiyor, değişecek havâdisi! Bunun esbâbını, (...) husûsiyle kimler tarafından, ne maksadlarla ihtirâ' edildiğini uzun uzadıya izâhdan müstağnî add ediyoruz. Eminiz ki bir az akli başında olanlar, biraz iyi düşünenler, biraz etrâfını görebilenler bu mes'elenin iç yüzünü pekiyi idrâk ve takdîr edebilirler ve derhâl <<Aç tavuk kendini arpa ambarında zannedermiş>> darb-ı meselini tahattur eylerler. Bunu hâtırlamak ise mes'elenin en karanlık noktalarını bile tenvîr için kâfidir:

İşte görülüyor ki bütün kasdî rivâyetler rağmen ne değiştiği var, ne yakınlarda değişebileceği! Her hâlde patırtıya pabuç bırakmamak devirleri pek çokdan geçmiştir. Zahmet edip rivâyetler çıkarırlar pek beyhûde yorulmuş oluyorlar. Ağızdan ağza taşıyanlar ise kâidesiz bir propagandaya te'sîrden âri bir âlet almakdan başka bir şey yapamıyorlar. Bizim mevsûk ma'lûmâtlarmıza göre kabineyi tebdîl edebilmek kuvveti hâiz bulunan muhâfil-i âliye, resmîye ve siyâsîyede şimdilik hiç böyle bir fikr ve niyyet yok. Memleketin menâfi'-i hakîkiyesini düşünenler böyle bir

zamânda kabine buhrânı yapmak, hâricî siyâsetle uğraşmak tehlikelerinin nazar-ı dikkatden asla uzak bulundurmuyorlar. Ma'mâfih, bu sözlerle Tevfik Paşa kabinesinin ebedî bir mâhiyette olduğunu iddiâ etmek istemiyoruz, ba'zılarının zan ve ifâdesi gibi memletimizde kabine teşkîl edecek zevât bulunmadığını da îmâ eylemek fikrinde değiliz. Bil'akis ne Tevfik Paşa kabinesi ebedîdir, ne de memleketimizde kaht-ı ricâl vardır.

Eminiz ki Tevfik Paşa hazretleri memleketin bugün geçirdiği buhrân-ı azîmi, siyâsî tecrîbelerine müstenid bir vukûf ile mümkün mertebe tehvîne muvaffak oldukdan sonra kendileri mevki'-i iktidârdan çekilmek arzû edeceklerdir. Çünkü hâl-i hâzıra göre kabineye riyâset etmek veyâ 'azâsından bulunmak – evvelki devrelerde olduğu gibi- bir nişâne-i ikbâl ve refâh değil şâyân-ı tebcîl bir fedâkârlıktır. Geçenlerde vükelâdan birinin bir gazete muharririne: Kabine tebeddül etmeseydi belki biz de evimizde bir gececik rahât uyurduk dediği gibi fi'l-hakîka kabine erkânının bu gün deruhte iyledikleri vezâif-i tahammülfersa bir derecede ağırdır. Onlara bu husûsda kudret bahş iden sâik, hiss-i fedâkârî ve vatan-ı perverîden başka hiç bir şey değildir.

Vâkıa kabinenin büyük muvaffakiyetler elde edebildiğini, her işi düzelttiğini, idâre çarhının muntazaman işleyebildiğini kimse, hattâ bizzât vükelâ da iddiâ edemez. Bi'l-akis nice işler varken görülemiyor, nice yapılacak şeyler var ki yapılamıyor. Fakat çalışmadığı için değil bu günkü hâl içinde, eldeki vesâitle yapılmadığını ve hattâ icrâsı imkân hâricinde bulunduğu için bunlar geri kalıyor. İnsâf etmeli ki kabine memleketi nasıl, ne hâlde buldu. Büyük yangına su yetiştirmek ne müşkil. Bu günkü hicrân içinde bir taraftan hârici umûra daha iyi bir şekl ve cereyân verebilmek dâhilî işleri de milletin arzusuna muvâfık bir tarzda husûsîyle zamânın icabına göre, ehemmi-i mühimme tercîh ederek düzeltmek ve tesviye etmek mümkün olursa ne mutlu.

Yeni Gazete

ŞİRKET-İ HAYRİYE BOĞAZIÇI SEFERLERİ

Şirket-i Hayriye, kömürsüzlük yüzünden ve sâir meselâtdan dolayı bugün akşama kadar vapur işleterek bu akşam postaları icrâ edildikten sonra, Boğaziçi'nde

seyr ü seferi ta'tîl edeceğini i'lân eylemiş idi. Gerek tarafımdan ve gerek refikâmız tarafından, bu meselâtın ber-tarâf edilmesi için sarf edilmiş olan mesâiye dâir ma'lûmat verilmiş, fakat işin bir netîceye indirilmemiş olduğunu da söylememişti.

Evet, bu husûsa dâir fazla ma'lûmât edinemedik.

Bu akşamdan sonra Şirket-i Hayriye vapurları seyr ü seferlerden kalacaklar mı?...

Boğaziçi ahâlisinin bu yüzden uğrayacağı müşkilât azîmdir. Birçok me'mûrlar vazîfeleri başlarına gelemeyeceklerdir. Birçok esnaf işlerinden, güçlerinden kalacaktır. Memleketin ahvâl-i ictimâiyye ve iktisâdiyesinde bir sarsıntı husûle gelecektir.

Şirket-i Hayriye'nin yolsuzluklarından, postalarının intizâmsızlıklarından, müşterilerinin huzûr ve rahâtına aldırmasından şikâyetler oluyordu.

Fakat doğruyu söylemek lâzım ki, şu harb zamânında Şirket-i Hayriye, hemen bütün vapurlarını, sevkîyâta vermiş, vermeye mecbûr olmuştur. Bu yüzden büyük rahnelere uğramışdır. Bu millî şirket bu gün, yeniden teceddüd ve ihyâyâya, büyük himmetler sarfına muhtâc bir hâle gelmişdir. Hatta Almanlar nakliyât için 'ale'l-'âde, bir vapur istememiş, derhâl Bahriye Nezâreti şirketinin en güzel vapurlarından birini bunların emrine vermiş, fakat böyle bir vapur istenilmediği söylenince aynı vapur tersâneye çekilmiş, üst kamaraları, balta, kazma ile kırılmış, dökülmüş, ondan sonra verilmiş olduğu da rivâyet olunmuştu.

Şirketin birçok zarâr ve ziyânı, buna mukâbil de matlûbâtı var. Hakke'l- insâf düşünecek olursa şirket ta'tîl-i seyr ü sefer için bir mecbûriyet-i kat'iyye altında bulunuyor ve şirkete mütâlebat (...) göre mu'avenet edilmek ve teshîlât gösterilmemek de revâ-yı hakk görülmüyor.

Hükûmetin bu işe çâre düşünüp bulacağından ümîd-vâr bulunuyoruz.

ŞU'ÛN

SELÂMLIK RESM-İ ÂLİSİ

Selâmlık Resm-i Âli'si dün Yıldız'dan Hamidiye Câmî'-i Şerîfi'nde icrâ edilmiştir. Zât-ı hazret-i pâdişâhî câmî'-i şerîfe muvâsalâtlarında huzûru mu'tâd

zevât tarafından istikbâl olunmuş ve salât-i Cum'a-yı edâdan sonra sarây-ı mülûkânelerine avdet buyurmuşlardır.

HUZÛRA KABÛL

Dîvân-ı harb-i âli re'îsi Müşîr Kâzım, Romanya murahhas-ı askerîsi Osmân Nizâmî Paşalarla Polis Umûmîsi Halîl Bey mahfil-i humâyunda huzûr-ı pâdişâhîye kabûl buyrulmuştur.

TAHLÎF

Î'âşe Nâzırı Râşid Bey evvelki gün huzûr-ı hazret-i pâdişâhîye kabûl olunarak resm-i tahlîki icrâ olunmuştur.

İSTİFSÂR-I HÂTİR

Harbiye Nâzırı Abdullâh Paşa hazretlerinin rahâtsizlikleri mesmû'-u âlî Cenâb-ı pâdişâhî buyrulması üzerine me'mûr-u mahsûs i'zâmıyla istifsâr hâtırlarına bezl-i inâyet buyrulmuştur.

***

Veliâhd-ı saltanat devletlü necâbetlü Abdülmecîd Efendi hazretleri dahî yâverleri Yemenî Beyi müşârunileyhin konaklarına i'zâmıyla istifsâr-ı hâtırda bulunmuştur.

TA'YİN

5 Kânun-u Evvel 334 nüshamızda jandarma zâbitân mektebindeki tahkîkât fıkрасında isti'fa eden Binbaşî Hasen Bey yerine Haleb jandarma alayı kumandanı Osmân Bey vekâleten ta'yîn ıedilmişdir diye yazılmışsa da mezkûr müdüriyet vekâletine Cebel-i Lübnân jandarma alayı kumandanı kâimmakâm Tal'at Bey ta'yîn edilmiş olup Osmân Bey'in işden el çektilirilen Binbaşî Hakkı Beğ'in yerine İstanbul jandarma alayı kumandanlığı vekâleten ta'yîn kılındığı anlaşılmışdır.

SİR SEFAİN GRAVİ

Sir Sefain ‘amelesi ardında vukû’ı söylenilen Garev keyfiyetin husûsât-ı şahsiyeden dolayı ‘ameleden ba’zıları işlerini terk itmesinden ileri geldiği anlaşılmıştır.

MÜSÂDERE-İ EMLÂK

İstihsâl olunan ma’lûmata göre Meclîs-i Vükelâ, firârî Tal’at, Enver ve Cemâl Paşaların gerek İstanbul’daki, gerek taşradaki emvâl ve emlâkını ve bankalara mevdû’-ı nakd, eshâm ve zî-kıymet eşyâlarını müsâdereye karâr vermiştir. Kezâlik sâlifü’z-zikr firârîlerin, mevkî’-ı iktidârda buldukları son ay zarfindan yapırmış oldukları bütün ferâğ ve intikâl muâmelelerinin ke-en lem yekün hükmünde olacağı îcâb edenlere iş’âr olunmuştur.

JAPON FİLOSU

Sansür edilmiştir.

SEYR Ü SEFER MES’ELESİ

Şirket-i Hayriye’nin Cumartesi günü son seferlerin icrâsını müteâkib ta’tîl-i sefer etmek mecbûriyetinde kalacağını yazmış ve mes’elenin ya hükûmetin vaz’-ı yedd etmek sûretiyle yâhud teklîf olunan zemâimin kabûliyle hal olunacağını müzâkere edildiğini ilâve etmiş idik. Buhrânın tesviyesini hâdim bir karâr ittihâz olunmak üzere dün şirket müdürü Ali Bey Nâfi’ a Nezâreti’ne da’vet olunarak bu husûsdaki müzâkerâta devâm olunmuştur.

VESÎKA EKMEKLERİ

Öteden beri sarf olunan mesâ’i ve dikkate rağmen vesîka ekmeklerinin gerek sûret-i tabhı ve gerekse usûl-i tevzîmi emîn ve muntazam bir netîceye iktirân ettirilmemişti. Yeni ‘Îâşe Nâzırı Râşid Bey’in elbette bu husûsda ayrıca fikirleri vardı. Fakad müşârunileyh, on beş gün için matbu’âtla temâsda bulunamayacağını, yalnız tedkîkât ve teşkîlâtla meşgûl olacağını beyân etmesi üzerine tabî’ hiç bir gazeteci ne ekmek ve ne de diğr iâşe işleri hakkında kendisine mürâca’at edib

düşünmekte olduğu veya yapmak istediği fikirleri, (...) , öğrenemedi. Dün vesîka ekmeklerinin müte'ahhidlere ihâle olunarak o sûretle tabh ve tevzî' idileceğine dâir bir söz muhâfil-i resmîyede deverân itmeğe başladı. Cem' olmak hasebiyle tahkîkâtımızı kat'i ve müsbet bir netîceye îsâl idememek. Derece ve sevkini bilemediğimiz için beyân-ı mutâla'dan ihtirâz ediyoruz.

İNGİLİZ ESİRLERİ

Dün sabâh İngiliz esirlerinden bir kısmı şimendiferle Selânik'e müteveccihen şehrimizden hareket etmişlerdir.

RUS ÜSERÂSI

Memâlik-i Osmâniye'de bulunan Rus üserâsından bir kısmı memleketlerine 'izâm olunmak üzere dün vapura erkâb edilmeğe başlanmıştır.

ŞARKDAKİ İNGİLİZ ORDUSU KUMANDANI

Jurnal Doryan gazetesinin istihbârâtına göre Makedonya'daki İngiliz ordusu kumandanı yarın trenle şehrimize muvâsalât edecektir.

GENERAL FRANŞE DESPERİ

Siroz'a müteveccihen hareket eden bir tren-i mahsûs, İ'tilâfın Şark orduları kumandanı [Franşe Desperi] ve ma'yyetini yakında şehrimize getirecektir. Müşârun ileyh, aaleb-i ihtimâl, Cumartesi veya Pazar günü buraya muvâsalat edecek ve Ermeni-Katolik kilisesinde icrâ olunacak bir âyinde hâzır bulunacaktır. Aynı trenle şimendüferler müdürü Yüzbaşı [Deluney] dahî İstanbul'a gelecektir.

TÜRKİYE'DEKİ BULGAR TEB'ASI

Vilâyetlerdeki Bulgar konsoloslarıyla teb'âsının da Memâlik-i Osmâniye'den müfârat mecbûriyetinde buldukları Dâhiliye Nezâreti tarafından iktizâ edenlere iş'âr edildiği işitilmiştir.

İTALYAN SALİB-İ AHMERİ

Yakında şehrimize bir İtalyan Salıb-i Ahmeri varpurunun geleceğini karşı refkalarımız haber veriyorlar.

YUNAN SALİB-İ AHMERİ

Rumca gazetelerin verdiği ma'lûmata göre âhıran buraya gelmiş olan Yunan Salıb-i Ahmer hey'eti şehrimizin tensîb edeceği muhtelif mahallerinde Yunan Salıb-i Ahmer şu'beleri te'sîsine dahi selâhiyetdâr bulunmaktadır.

YİNE TREN TE'HİRİ

Haydarpaşa yolcularının evvelki akşam başlarına gelenleri dünkü nüshamızda bir tafsîl yazmış idik. Hemen hemen felâket kelimesiyle ta'bîr olunabilecek bu hâlden (...) müte'essir olması lâzım iken dün akşam ahâli yine müşkil, daha müşkil bir vaz'iyetde kalmışlardır. İkiyi kırk geçe Haydarpaşa'dan hareket eden treni bin müşkilât ile Eren Köyüne gidebilmiştir.

Makinenin bozukluğu, kömürün fenâleti gibi sebebler ileri sürülerek ahâli trenden indirilmiş ve dört elli beşde Haydarpaşa'dan hareket eden trene kadar beklenilmiştir. Bu trenden birçok gürültüler patırtılarla Maltepe'ye kadar gelmiş fakad orada kalmıştır. Akşam beşde hareket etmesi lâzım gelen Haydarpaşa vapuru ancak beş buçukda kalkabileceğinden beş buçuk treni de Haydarpaşa'dan altıyı çeyrek geçe hareket etmiştir. Eren Köyü'ne kadar bilâ-ârıza vâsıl olan bu tren orada yaptığı birçok manevralardan sonra hareket etmiştir. Bu treni Maltepe'de sırsıklam ve şiddetle esen rüzgârdan donmuş bir hâlde bekleyen Kartal-Pendik yolcuları bir halâskâr gibi istikbâl etmişlerdir. Kartal'da inip bir sâ'atlık yol yürüyecek olan zavallı Yakacık halkı ise hemen ağlayacak gibi idiler. Sâ'at altıyı çeyrek geçe Haydarpaşa'dan hareket eden bu tren istasyonlarda birçok uzun müddet beklemek gibi lüzûmsuz ve kömürsüzlüğe temâs etmeyen kim bilir daha başka ne sebeblerle sâ'at sekiz buçukda Penik'e muvâsalat edebilmiştir. İstim tutmağa çalışan bir makinenin hareketde te'hîri tefsîr edilebilir. Fakad istimi yolunda, her şeyi hâzır ve hattâ isti'câl eden makinistin bir kaç def'a düdük çalmağa mecbûr olub şefleri ikâza

çalışması ne ile tefsîr edilebilir? Bunların bir an evvel nihâyet bulması icâb-ı ahvâl bulunduğunu îzâha lüzûm yoktur sanırız.

WILSON PRENSİPLERİ CEM'İYYETİ

Gazetecilerden münevver zevâtdan mürekkeb bir hey'et stikbâle âid mesâili vâsi' bir nokta-yı nazardan tedkîk ve bu mes'eleler hakkında tevhd-i mesâi'yi mümkün kılacak müşterek bir esâs aramak masadıyla bir araya gelmişler ve uzun uzadıya müdâvele-i efkârda bulunmuşlardı. Ef-kâra hâkim olan nukat-ı nazar, dünkü rüfekâmızdan ekserî tarafından madde bimaradde derc edilmiştir. Matba'mıza pek gec vâsıl olmuş olduğu için bunların dercine ma'a't-teessüf imkân bulamamıştık.

Wilson Prensibleri Cem'iyeti'nin nukât-ı nazarından ve mesâisinden tafsîlan bahs edeceğiz.

ARNAVUHLARIN İCTİMÂ'I

Şehrimizde mütesekkin Arnavudlar dün Türkiye halefinden akd-i ictimâ' ederek sulh konferansında Arnavud (...) müdâfa'ası için Paris'e i'zâm edilecek murahhasların intihabıyla meşgûl olmuştur.

BİLECİK ERMENİLERİ

Hükûmetce gönderilen ta'lîmâta tevfiken İslâm muhâcirlerin iskân edilmiş oldukları Ermeni hânelerinden çıkarılarak bu evlerin sâhiblerine iâde idilmekte olduğu ve şimdiye kadar üç yüz âilenin avdet ettiği mahallinden Ermeni gazetelerine yazılıyor. Bunlardan kırk kadar Bilecikli olup diğerleri Bursa havâlisindedir.

TAKVÎMDEN BİR YAPRAK

Biri biri arasında hiç münâsebet görülmeyen şeyler arasında bir münâsebet aramak, bulmak merâkında olanlar var. Bu merâk pek eski bir şey... Senelerce evvel bir gazetede, fil ile fincan arasında ne münâsebet var? mes'elesinden bahs edilmiş, ikisi de <<f>> harfiyle başlıyor, yâhud ikisi de ağaca çıkamaz>> denilmişti.

Bu günlerde Boğaziçi ahâlisi, Şirket-i Hayriye vapurları ta'til-i seyr ü sefer ederse ne yapacağız derdinde... Birçokları da kabine çekiliyor, felan ve yâhud felan

kabinenin teşkiline me'mûr oluyor gibi iddiâlarda... ve dervişin fikri ne ise zikri de o, vaz'inde...

Bir sâhib-i merâka tesâdüf ettik. Bu da: Kabine ile Şirket-i Hayriye vapurları arasında ne münâsebet var? Biliniz bakayım?>>> bilmecesini eşine, dostuna soruyor; pek çok rica ettirmeden bulduğu münâsebeti şöyle anlatıyordu:

- Evet, İki arasında bir münâsebet var! Boğaziçililer günlerden beri telâşda, şirket me'mûrları hayret ve intizârda, ba'zı devâir bir çâre bulmak için nîmgayretde... Fakad şirket vapurları, teknesi, direkleri, bacası, makinesi, kamarasıyla bundan kat'iyen bî-haber!

Kabine çekiliyor, çekilecek, tasfiye olunuyor, olunacak gibi halkın ağzında, gazetecilerin dilinde bir takım şâyi'âlar... Kabinenin re'îsi, a'zâ ve erkânı da kat'iyen bundan bî-haber!..

MEB'ÛSÂN

Yirmi Birinci İn'ikâd

Meclîs, sâ'at iki buçukda re'îs Halîl Beyin taht-ı riyâsetinde küşâd edilerek zabt-ı sâbık hulâsası kırâ'at ve kabûl edildi.

Askerî tekâüd ve isti'fâ kânûnunun otuz dördüncü maddesinin ta'dîline müte'allik olub hükûmetçe teklîf ve Meclîs-i MEB'ûsan'a kabûl edilerek a'yâna gönderilen lâyiha-ı kânûniyenin, yeniden tedkîk edilmek üzere, taraf-ı hükûmetden istirdâd edilmek istendiğine dâir olan 'ayân riyâseti tezkîresi okunarak bu bâbdaki mütâla'a anlaşılacak üzere encümen-i âidîne iâdesi karagîr oldu.

Ba'de cerâim-i siyâsiye erbâbının afvı hakkındaki lâyiha-ı kânûniyenin müzâkeresine geçildi. Kânûnun hey'et-i umûmîsi hakkında Denizli meb'ûsu Rüşdü Bey şu sûretle beyânatda bulundu:

- Birçok cerâim erbâbı ve katli vaktisiz afv ediliyor. Bundan pek çok cinâyât ve fenâlıkların tevellüd ettiği târihan sâbitdir. Bu kânûn, hükûmet-i sâbıkanın zulm ve anûduna uğrayanların afvı için yapılmıştır. Her fırka düştükçe ve her hükûmet değişdikçe i'tiyâd edilen bir mu'âmele netîcesidir. Bu kânûn ile Kazım Paşa'nın kâtileri afv idileceği gibi Mahmûd Şevket Paşa'nın katlinde zî-medhal olanlar dahî afv olunacaktır. Onun için bu gibi kânûnlar ile afv edilsin istenilen eşhâs-ı 'ale'l-

itlâk bir kânûn ile değil delâil ve (...) ile mahkemeye verilmeli ve afvları icâb ediyorsa mahkeme karârıyla afv olunmalıdır.

Trabzon meb'ûsu Hâfız Mehmed Bey, hükûmeti afv-ı umûmî 'ilânına sevk eden esbâb-ı mûcibiyenin îzâh edilmesini ve çünkü mazbatada böyle bir sebep-i mûcib mevcûd olmadığını söyledi.

Emanoilidi(?) Efendi (Aydın) – Bir kânûnun ahkâm-ı umûmiyyesinden bahs ederken teferru'âtından da bahs icâb eder. Kabine, bu lâyiheyi tanzîm ederken bütün cerâim-i siyâsiye erbâbını kâs edemiştir. Bir cürm-i mahsûs kâs ederek fırkacılıktan mütevellid bir cürmden dolayı afv düşünmüştür. Fakad bu maksadı sarâhaten söylemiyor. Maksad böyle olduğu hâlde bu kânûn ile bütün cerâim erbâbını afv ediyor. Sonra ba'zı (...) yapılı ki bu, gayet a'vec ve muhâtaralı bir yoldur. Bunun için kabine, hangi cürmi kâs ediyorsa onun hakkında bir lâyiha tanzîm etmeli idi.

Efendiler! Afv edilecekler mahkemeye giderler ve orada berâ'at edilirler. Bundan başka afv yoktur. Binâen aleyh bu lâyihanın şimdilik reddini teklîf ederiz.

Fuâd Beğ - Rûfekâmızdan ba'zıları afvın aleyhinde bulunuyor. Bendeniz bu fikirde değilim. Cerâim-i siyâsiye ve taleb-i selâmete ma'tuf bir (...) sevkiyle ve fâ'ilince meşrû' bir maksada 'ikâ olunur. O cürm netîce i'tibâriyle hâiz-i fecâ'at olsa ortada cürm bile kalmaz. Tanzimat-ı hayriyeden beri bu meskende cerâim-i siyâsiye ile maznûn olanların hukûku muhâfaza edilememiştir. Bunlar hakkında ânî bir te'sîr ve nüfûz ile ehl olmayan eşhâs-ı taraftan hüküm verilmiştir. İşte bu yüzden birçok eşhâs düçâr-ı ma'suriyyet olduğu gibi vatandan da cüdâ kalmışlardır. Divân-ı harb kararlarını tedkîk ederseniz, cürm ile maznûn arasında münâsebet olmadığını görürsünüz. Dermeyân etmemesi, bu afvın etkâr-ı umûmiyye nazarında temerküz etmesinden ileri gelmiş olsa gerektir. Binâenaleyh bu kânûnun metnini maksada muvâfık bir sûretle halletmek şartıyla kabûlü lâzım gelir fikrindeyim!

Harmlidi Efendi (İstanbul) – Bu meclîsde müzâkere edilecek olanlara ancak afv-ı umûmî kânûnları olabilir. Afv-ı husûsi ise hukuk-u pâdişâhîdir ve Kânûn-ı Esâsî'nin yedinci maddesi ile bu husûs lâbidir. Afv-ı husûsi mâhiyetinde olan bu kânûn, afv-ı umûmî nâmı altında buraya getirilmiştir. Hâlbuki pek çok cerâim erbâbı bundan istisna idilir. Bu kânûndan maksad, ba'zı fırka ihtirâsıyla verilmiş olan

hükümleri ortadan kaldırmaktır. Binâenaleyh hükümet maksadını tasrî' iderek buraya böyle bir kânûn getirmelidir. Bunu için bu kânûnun reddini teklîf ederim.

Adliye Nâzırı Haydar Mollâ Bey – Bu kânûn Meclîs-i Vükelâca tensîb edilerek Meclîs-i âlinize gönderildikten sonra encümente tedkîkâta mübâşere edildi. Bu sırada kânûnun müdâfa'asına me'mûr olan Dâhiliye Nâzırı Mustafa Ârif Bey encümende cereyân eden müzâkereden Meclîs-i Vükelâ'yı haberdâr etti ve esbâb-ı mûcibeden âri olduğuna dâir encümente dermeyân edilen mütâla'ayı söyledi. Bunun üzerine kendisine şifâhen esbâb-ı mûcibe-i mufassala beyân edildi.

Mustafa Ârif Bey de bu esbâb-ı mûcibeyi Adliye encümenine gelerek söyledi. Şimdi bendeniz Dâhiliye Nâzırı'nın Adliye encümenine beyân ettiği esbâb-ı mûcibeyi mufassalan söylemek istemiyorum. Halâset-i ihlâsa olarak söylediğini kâfi add ediyorum. Hükümetin bu kânûndan maksadı cerâim-i siyâsiyedir. Bu cerâim erbâbının afvını hükümet pek elzem add ediyor. Bu sûretle verilen hükümler, hukûka âşına erbâb-ı 'ilm ve fenn tarafından verilirse bunların afv edilmesi afv edilmemesi de vâcib olur.

Fakat Dîvân-ı Örfiler'den sâdır olan hükümler bu şerâit dâiresinde verilmemiştir. Hükümetin maksadı da bu sûretle mahkûm olanları afv etmektir ve bu maksada binâen böyle muhtasar bir kânûn teklîf edilmiştir ki bu sûret, her memlekette câri olan usûldendir meclîs-i âlinizce de hakkı olmayacağı üzere Divân-ı harb-i örfilerin firârlarıyla mahkûm olanlar meyânında ba'zı kıymetdâr zevât da vardır. Bunlardan bugün vatan istifâde edebilir. Elhamdülillâh onlardan hiç birisini tanımam; bundan emîn olabilirsiniz. İzâhatım bundan ibârettir.

Adliye Nâzırı'nın işbu ifâdesi üzerine Trabzon meb'ûsı Hâfız Mehmed Bey Dâhiliye Nâzırı'nın içinde dermeyân ettiği mütâlâ'atın adem-i kifâyetini ve avf-ı umûmînin bir takım inkılâbât-ı siyâsiye netîcesinde i'lân edilebileceğini yoksa avf-ı husûsî hakkındaki esbâb-ı mûcibenin afv-ı umûmî hakkında câri ve mu'teber olamayacağını dermeyân ettiğinden sonra şu sûretle ifâdâtına hitâm vermiştir.

- Hükümet, teklîf ettiği maddede cülûs (...) şeref-müsâdif 2 Temmuz 1334 tarihine kadar>> denildiğine göre bu afv, şeref-i pâdişâhî için oluyor. Bu ise avf-ı husûsîdir. Bunu da pâdişâh i'lân edebilir. Adliye Nâzırı Beyefendi afv edilenlerden vatanın istifâde ideceğini söylüyor. İnşâallah öyle olsun. Fakat bunlar mahkûmdurlar.

Bunlar, bu mahkeme huzûrunda berâ'at etsinler. Çünkü bu kânûnla afv edilenler üzerinden cürm-ü mürtefi' olursa da şâibe-i zann büsbütün zâil olur. Onun için bu kânûnun reddi îcâb eder; mütâla'asındayım.

Adliye Nâzırı – Evvelce hükûmetce tanzîm edilen lâyhada harbin müntehâları yoktu. Bunun için ba'zı kuyûd-ı ihtirâziye koyduk. Fecâyi'-i âhirede zî-medhal olanlardan biri tevkîf edildi. Düşündük ki bu da afva dâhil oluyor. Hattâ hey'et-i teşrîyeden bu kânûn çıkıncaya kadar birçok mevkukuin zuhûr edecek. Onun için düşünelim, buna bir târih koyalım dedik ve zât-ı hümâyunlarımızın cülûsları târihini göstermekten maksadımız bu idi. Yoksa cülûs-u hümâyunu tes'îd için bu afv-ı umûmî kânûnu yaptık.

Fuâd Hulûsî Bey (Antalya) – Adliye Nâzırı'nın şimdi dermeyân ettikleri îzâhât-i şifâhiye ve esbâb-ı mûcibe Dâhiliye Nâzırı tarafından ne Dâhiliye ve ne de Adliye encümeninde verilmiştir. Fırka ve efrâd arasındaki cürm-i siyâsiyenin afvı lâzımdır. Adliye encümeni bu esbâbı kabûl eder ve fakat bir takım cinâyât vardır ki siyâsî diye onlar da afv edilmesi iktiza eder. Buna mahal kalmamak için îcâb eden takbidatı vaz' ettik. Binâen aleyh maddelerin müzâkeresine geçilmesini teklîf ederim.

Adliye Nâzırı – Bendeniz Adliye Nâzırı. Benim sözlerimi aynen söyledi dedi. Onun sözlerini hulâsaten hulâsa arz ediyor, diye hey'et-i vükelâ esbâb-ı mûcibi kat'î ve resmî bir karâra (...) ettirmemiştir. Maddelere kendince encümen ile her husûsda infâk ediyoruz. İhtilâfımız bu kadar. Hükûmet her hâlde afv-ı umûmî-i siyâsîyi teklîf ve ısrâr ediyor. Fevka'l-'ade (...) kat' bulunduğundan tekrar havâle edilmesini kabûl etmiyor. Teşekkülde ba'zı ta'dilat yaptık onu da size arz edeceğim. Meclisin teklîf ettiği (...) ne gibi mahsûrlar tevellüd edeceğini de tesbit edeceğim. Tekrâr ediyorum: Hükûmet bunda ısrâr ediyor.

Ve sırada müzâkerenin keyfiyeti teklîf edildi ise de (...) devâm-ı müzâkereye karâr verdi.

Sinop meb'ûsu Hasan Fehmi Efendi, Dîvân-ı Harb-ı Örfilerin verdikleri karâra hükûmetin i'timâdı yoksa onları lagv etmesi îcâb ettiğini söyledikten sonra şu sûretle beyânâtta bulunmuşlar:

- Ben yarın Dîvân-ı Harb-i Örfilerin lağvı hakkında bir lâyiha takdîm edeceğim. Kabûl etmeyecek olursanız siz de kânûn-u cezâyı âcizlere tatbîk etmek istiyorsunuz; diyeceğim. Hükûmet, bunda ısrâr ediyorum; diye meclîsi tehdîd etti.

Adliye Nâzırı, hükûmetin Meclîs-i Meb'ûsân'ı tehdîd ettiğini hâtırından bile geçirmedini söylemiştir.

Hâlid Bey (Dîvaniye) - Memleketin başına gelen her türlü fenâlığın, kânûnsuzluktan ileri geldiği ma'lûmdur. Bu hükûmet de şimdi örfen kânûnsuzluk yapmak istiyor. Bu kânûndan, vatana ihânet edenler de istifâde edecektir. İsterlerse isimlerini zikr ederim.

Sevdi Bey (Lâzistan)- Nevres Bey var, gezip duruyor.

Adliye Nâzırı Nevres Bey'in vatana ihânet ile kânunî sûretde mahkûm edilip edilmediğini bilmediğini ve hükûmetin mücrimleri derdest etmek vazîfesi olduğunu ifâde etmiştir.

Müteâkiben elektrik ziyâsı bulunmadığı ve ortalık karardığı cihetle meclîsde aranım netîcesi ta'yîn edilemeyeceğinden sâ'at dört buçukta celseye nihâyet virilmiştir. Cumartesi günü sâ'at ikide meclîs ictimâ' edecektir.

A'YÂN

MECLÎS-İ 'AYÂN

Meclîs-i 'Ayân'ın bugünkü rûznâme-i müzâkerâtında dâhil olan takrîrler şunlar idi:

- 1- Bi'l-umûm Osmânlılar hakkında îkâ' olunan cinâyât ve mezâlim hakkında müdde'-i umûmîlikce ikâme-i da'vâ olunmasına dâir re'îs Ahmed Rızâ Bey Efendi tarafından verilen takrîr üzerine şimdiye kadar bu bâbda ne yapılmış olduğunun Adliye Nezâreti'nden suâli.
- 2- Divân-ı Âli teşkîl husûsunun ittibâhât-ı cedîdeye tealliki ve Divân-ı Harb-i mehâkim ile âdiye-i ka'âliyetinin te'ciline dâir Dâmâd Ferid Paşa'nın takrîri üzerine Mülkiye encümeni mazbatası.

Fakat muhâlefet-i havâdan dolayı ekseriyet hâsıl olmadığından meclîs dün in'ikâd edememiştir.

İKİ ÜÇ SATIRLIK

*Haliç'den çıkmış olan Tir-i Müjgân vapuru insan kıta'âtının nakline tahsîs olunarak Haydar Paşa'ya gitmiştir.

*Dün Sofya'dan şehrimize Fransız polis müfettişlerinden (Baroç Şetaril?) muvâsalat etmiştir.

*Tünelin ancak birçok ay sonra tekrâr işlemeye başlayabileceği rivâyet ediliyor.

KADINLIK VE KADINLAR 'ÂLEMİNDE

(Wilson) ın sulhü takrîre esâs olan on dört maddesinin kadınlar hakkındaki zeylini geçen nüshamızda derc etmiş ve hukûk-u nisvân hakkında ba'zı mutâla'ât da dermeyan etmiş idik. Bunun üzerine muhterem kâri'lerimizden birinden bir mektûb aldık. Bervecî-i âtî neşr ediyoruz.:

Gazetenizde kadınlardan ve kadınların yapabileceği vezâifden bahs ediyorsunuz. Kadın ve belki biraz da ne demek istediğinizi anlayabilecek bir seviyede bulunduğundan size şu cevâbı yazmaya cesâret ediyorum.

Evvel zemân içinde feka'l-'ade kuvvetli, dört elli, dört ayaklı, istenildiği zamân başından türlü türlü kulaklar çıkarılır, gözleri belki de birçok kişilerin göremeyecekleri esrârı görür. Zeki bir mahlûk var imiş. (Böyle şey olmaz ya muhâl) Bu mahlûk dâima uykuda bulunmuş. Ba'zıları bunun uyanmasını isterler ba'zıları da uyumasını tercih ederlermiş. Bir gün memleketin ihtiyârlarından birisi gidip bu mahlûkı bekleyen nöbetçilere demiş ki: Niçin bunu uyandır mıyorsunuz? Biz onun kuvvetinden, onun zekâsından istifâde edebiliriz. Bak onun müteaddid elleri ve ayakları var. Elleriyle o çok iş görebilir. Gözleri kulakları bizden çok. Hepsi ayrı ayrı işimize yarar. Siz büyük istifâdeler gâib ediyorsunuz. Yazık değil mi? Nöbetçiler cevâben der ki: İyi fakat o uyanınca neler ister bilir misiniz: Dehşetli güzel yiyecek. Gezib koşabilecek çayırlar. Esrâr-ı keşf edecek (...). Dinlenilebilen ser, daha neler neler, meselâ konuşunca dinleyiciler, imdâd isteyince yardımcılar, ağlayınca güldürenler, ihtiyâr haydi bu acâib mahlûku bir zevkle uyandırırız. Nerede yemek? Nerede kuvvetli çayırlar. İlk adımında dikenler, ikincide sedler o olduğu yerde kalır. Bırakın zavallı uyusun der.

Bu mesailde görüldüğü gibi biz kadınlar yine birçok şeyler yaparız. Fakat recâ ederim bey efendi uyandıığımız zamân koşup yürüyebileceğimiz sahne-i hakikat nerede? Nerede o bırak nazarlarımız bir şeyler bulsun? Nerede o mütemeddin halk ki feryâdlarımızı dinlesin.

Harb-i hâzır esnâsında kadınlara bir iki iş kapısı açılmışdı. Onları da kapamak istiyorlar. Bir kadının başını çıkarıp da dışarı bakması hâlâ çirkin görünüyor. Gazetelerin ba'zıları bile çalışan kadınların aleyhine yazılan makaleleri neşretmekden utanıyorlar. Kadın hakkını, kadın hürmetini çiğnememek için hâzırlanan binlerce (...), onu belki de gömmek için kalkan binlerce eller var. Uyanık olanların gözlerine toprak atıyorlar. Vâsitasız, yardımsız kalmak. Eğer kuvve-i maniyyem olan bir kadın ola idim. Şimdi ortaya atılır birçok işler görürdüm. Bizde uyku görülüyor ki en ziyâde zenginlerdedir. Sizden yalnız bir şeyi ricâ edeceğim. Gazetenizden kadınlık hakkında makalelerinizi eksik etmeyiniz. O bizim yürüyebileceğimiz uzun çiçekli bir yol olsun.

Cîyrân

MAHRUKÂT

Hayat ve hareket, hiç başka şey değil bir ihtirâk mes'elesi.. Vücûdda ihtirâk olmasa hareket olmaz, hayât olmaz. Şehirde mahrûkât olmasa yine hareket olmaz. Uzunun hücrelerinde nasıl karbon yapar, harâret hâsıl olur. Vücûd düşünür ve yürürse hayât-ı ictimâ'iyenin hücreleri olan ocaklarda da kömür yanmaz, harâret olmazsa fa'âliyet-i umûmiye durur, şehir ölür.. Ne vapurlar işler, ne trenler işler, 'asrımız hayât-ı ictimâ'iyemizin rûhu olan seyyâle-i elektrikiye gayb olur: Tramvaylar durur. Makineler durur, ziyâlar söner, gece her taraf zifirî zulmetlere boğulur. Bunlarının hepsinin bütün bu hayât ve hareketin vâlidî kömürdür. Kömür yok, tramvaylar duracak, ziyâsız kalacağız derken nihâyet durdu. Mes'ele hâd bir hâle geldi. Yazdığımız gibi Şirket-i Hayriye Cumartesi gününden i'tibâren işleyeceğini i'lân etdi. Akşam kalkan Haydar Paşa treni yolcularını yollarına sabâhleyin götürdü... Keyfiyet ve vak'a mâhiyeti aldığı için artık lâyük olduğu ehemmiyetle derpîş olundu.

ACIKLI BİR SERGÜZEŞT

Eren Köyü ve havâlisi yolcuları bütün bir geceyi trende geçiriyorlar...

Anadolu şimendiferinden Eren Köyü civârı ahâlisinin çekmekte olduğu eziyet ve meşakkat öteden beri ma'lûm ise de evvelki akşamki vak'a, şimdiye kadar cereyân edenlerin hepsini geçmiştir. Vak'anın mukaddimesi daha evvelki günden başlamışdı. Sâ'at on birde Bostâncı'dan tren yolcuları, ancak ba'de'l-zevâl sâ'at dördte köprüye gelebilmişdi. Akşam, beşi on geçe vapurunun yolcuları, Karakulak'ta güç-hâl ile treni bularak birleşmişlerse de bir sâ'at, bir buçuk sâ'atlik intizârdan sonra trenin hareket ettiğini değil, altı kırk beş yolcularının kendilerine iltihâk ettiklerini görmüşlerdir.

Bir müddet daha intizârdan sonra tren hareket etmiş ise de Haydar Paşa çayırı önünde bağteten tevkif etmiştir. Herkes telâşa düşmüş: Makine mi bozuldu; önünde mânia'mı var, kömür mü bitti. Anlaşılmayan mes'eleyi tahkik için trende bulunan, Bahriye, Evkâf, İ'âşe Nâzırlarından, Bahriye Nâzırı Paşa, hatt-ı komiser muâvinini celb için yâverini gönderir. Her nedense mumâ ileyh gelmez. Nihâyet trene, yirmi dört sâ'atden beri lokomotif bekleyen trenin lokomotifi bağlanmasına karâr verilir.. Bu sefer, kendi yollarından kalacakları korkusuyla rovelli askerler bihakk-ı mümâna'at ederler. Telâş artar. Çocuklar ağlar. Erkekler fenerlerle yayan gitmeye kalkarlar, kimisi öteden beriden araba tedârikine çalışırlar. Öyle bir hâl ki, mâ-haşrâh, nihâyet hemen sabâha yakın lokomotif düdüğünü öttürerek tren hareket ider.

Eren Köyü havâlisi yolcularının geçirmiş olduğu bu acıklı sergüzeştin, makinistlerin ba'zı mütâlebâtına şirket tarafından rûy-ı muvâfakat gösterilmesinden neş'et etmiş olduğu da söyleniyor.

RUS HEY'ETİ

Baş murahhas Mösyö Şerbaçef riyâseti tahtında bir Rus hey'et-i mümessilesinin yakında şehrimize vürûduna intizâr olunmaktadır.

Mösyö Şerbaçef Rusya'nın İstanbul sefâreti sâbık müsteşârı idi.

ERMENİ SALİB-İ AHMERİ

Ermeni Salıb-i Ahmer'inin teşkîlâtı ikmâl ve patrikhâneyle tevdi' olunan nizânnâmesi tasdîk edilerek salıb, Ahmer, itâm ve muhâcirîn için teşkîl olunan komisyonlarla teşrîk-i mesâiye me'mûr edilmiştir.

SEYR Ü SEFER MES'ELESİ

Şûrâ-yı Devlet dünkü ictimâ'ında şirketin ta'tîl-i işgâli keyfiyetini mevki'-i müzâkereye koymuştur. Şirket tarafından vukû' bulan ücûrâtın zam teklîfinin kabûlü cihetine gidileceği muhtemeldir.

***

İstihbârâtımıza nazaran elektrik, tramvay şirketleri mukassem-i sadârete mürâca'atla hâl-i hâzırda tatbîk edilmekte olan seyr ü sefer ta'rîfesi ücûrâtının tezyîdini talep eylemişlerdir. Şirketler bu taleplerini buhrân-ı hâzırın tevlîd eylediği ahvâle istinâd ettirmektedir.

Nâfia' Nezâreti bu talebi tedkîk etmiş ve esâs i'tibâriyle muhakk bulmuştur. Ma'mâfih nezâret, şirketler tarafından talep edilen zammın ancak (...) kabûl eylemiştir. Nâfia' Nezâreti bu karârını makâm-ı sadârete arz eylemiştir. Tramvay şirketine gelince, bu bâbda bir karâr ittihâz edilen evvel şehir emânetinin mütâla'asını almak îcâb etmektedir. Ma'lûm olduğu üzere şehir emâneti tramvay şirketinin böyle bir zam talebini evvelce red eylemişti.

PİŞTE – İSTANBUL HATTI

İstabil – Niş- Pişte arasında yakında bir yolcu treninin işleyeceği işitilmiştir.

SOFYA SEFİRİ

Sofya sefiri Safâ Bey'in bu günlerde şehrimize avdetine intizâr olunuyor.

FİLİSTİNE DÂİR

Lıman von Sanders Paşa kendisiyle mülâkât eden Mösyö Vard Peris'e, Gelibolu ve Filistin cebhelerinde harb eden İngiliz askerlerini âlicenâb oldukları derecede cesûr bulunduğunu beyân etmiştir.

Filistin ordusunun kumandasını deruhte eden müşârunileyh Ağustos ayında İngiliz hücumuna karşı durulacağı hakkında bütün ümîdini gâib etmiştir. Sözüne devâm eden müşârunileyh:

Lodendorf'e telgraf çekerek yeniden kuvvet gönderilmediği takdîrde hakîki bir inhizâmın gayri kâbil ihtirâz olduğunu bildirdim. Çünkü sâha-yı harbdeki Türk kuvvetleri pek gayri kâfi idi. Sekizinci kolordu 1000 kişiden ibâretti. 7'nci ise ondan daha az bir mikdâra bâliğ oluyordu. Bundan başka İngiliz tayyârelerinin fazlalağı dahî bu husûsta onlara ayrıca tefevvuk te'mîn ediyordu.

FÂSILA-I NEŞRİYÂT

Başmuharriri bulunduğum ve Sa'id Mollâ Bey'le müştereken taht-ı imtiyâzımda olan "Yeni İstanbul" gazetesini ba'demâ mumâ ileyhin hiç bir alâkası kalmamak şartıyla bir tarz-ı nevinden sırf kendim mevki'-i intişâra vaz' edeceğimi beyân ve kâri'in-i kirâmdan bir günlük fâsıla-ı neşriyâtın pek tabî' telakkî buyrulmasını ricâ eylerim.

5 Kânûn-i Evvel 334

Yeni İstanbul Sâhib-i İmtiyâz ve Başmuharriri

Süleymân Râdi

Yeni İstanbul gazetesi ba'demâ ser-muharririmiz Süleymân Râdi Bey'in taht-ı idâresinde intişâr ideceğinden Sa'id Mollâ Bey'le hiç bir alâkamız kalmadığının muhterem gazetenizle i'lânı müsterhamdır.

Hey'et-i Tahrîriyeden

Necâti Kemâl

Hâlid Fahrî

E. Sivacıyan

***

SEYFİ BEY'İN DA'VÂSI

Tasvîr-i Efkâr gazetesi aleyhinde olarak karârgâh-ı umûmî istihbârât şu'besi sâbık müdürü Seyfi Bey tarafından ikâme edilen zem kadah da'vâsı dün birinci cezâ mahkemesinde rü'yet olunmuştur. Fakat Tasvîr-i Efkâr müdürünün istidâdını isbât edebilmesi için bu muhâkeme önümüzdeki Salı gününe ta'lik edilmiştir.

SUÂL TAKRÎRLERİ VE HÜKÛMETİN CEVÂBI

Şerâit-i mütârekenin ihtimâlından dolayı ebyân-ı şikâyeti te'mîn eden Karesi Meb'ûsu Hüseyin Kadrî Bey tarafından verilen ve Adana'nın işgâli münâsebitiyle Adana meb'ûsları tarafından i'tâ edilen suâl takrîrlere hükûmet tarafından Cumartesi günü cevâb verileceğinin sadâretten Meclîs-i Meb'ûsân riyâsetine bildirileceği müstahberdir.

ŞEHRİMİZDEKİ ALMANLAR, AVUSTURYALILAR

Memleketimizde mevcûd olan bi'l-umûm Alman ve Avusturya mektepleri derslerini ta'tîl etmişlerdir. Düvel-i merkeziye teb'asından bir çocuğun tebdîl-i tab'iyat arzûsu izhâr ettikleri yazılmışdı. Bu mes'eleler ile iştigâl için şehrimizdeki düvel-i mü'telife murahhasları bir komisyon teşkîl etmişlerdir. Ba'zılarının ifâdesine göre Haydar Paşa'da tecemmi' ettirilmiş olan Alman ve Avusturyalılardan pek çoğu kendilerine âid olan eşyâyı ucuz fiyâtlarla satmaktadırlar. Bir kısım Avusturyalılar Sırb tâbia'tına girmek için şehrimizdeki Sırb murahhası miralây (Nikoloyeviç)e mürâca'at etmişlerdir.

Mütârekede ta'yîn olunan müddetin mürûruna rağmen henüz şehrimizden ihrâc edilemeyip Haydar Paşa ve Kâdıköyü cihetlerine nakl edilmiş olan Almanlar ve Avusturyalılar bir müsâ'ade-i mahsusa olmaksızın İstanbul'un diğeri bir cihetine geçtikleri takdîrde Dîvân-ı Harb-i Örfî'ye tevdi' olunacaklardır.

Tercümân

CİNÂYET VE CÜRMLER

Asma altı civârında sabun ticâretiyle iştigâl eyleyen Keçecizâde Mahmûd Bey'in evvelki gece maktûlen Pangaltı'nda Kıya Sokağı'nda cenâzesi bulunmuştur.

Zâbitaca vukû' bulan ihbâr üzerine me'mûrîn-i zâbita mahall-i cinâyete gelerek tedkîkâtda bulunmuş ve maktûlün vücûdunda cerihaya dâir hiç bir şey görülemedi. Müdde-i umûmîlik ile zâbita tabîbi beye telefonla verilen ma'lûmât üzerine müstentik, tabîb mahal-i cinâyete gelmişler ve icrâ edilen muâyene-i tabîbede başına şiddetle indirilen bir muşta netîcesinde aldığı bir sadme ve cerihadan

müteessiren vefât eylediği anlaşılmıştır. Mahmûd Bey'in üzerindeki palto ve cebindeki nükûd-ı mevcûdî gasb edilmiştir.

Kâtilin kim olduğu henüz anlaşılamamıştır. Mahmûd Bey Şişli'de Narlıyan fabrikası civârında bir hânede ikâmet eylemekte ve tahmînen otuz yaşlarında idi. Mumâileyhin üzerinde fazla miktârda para bulunduğu zannolunuyor. Sâ'ati üzerinde bulunmuştur.

Yine 'aynı gecede Nişân Taşı'ndan geçmekte olan Eftalyos nâmında bir şahsın önüne iki şahıs çıkararak evvelâ yumrukla sonra bıçakla başından cerh ve parasını gasb ile firâr eylemişlerdir.

Dolapdere Yenişehir cihetinde dahi iki şahsın başlarından cerh edilmek sûretiyle paraları gasb edilmiştir.

Evvelki gece Feriköyü'nde Arpa Suyu sokağında sâkin Yunan teb'asından Mösyö Aleksandır başından mecrûhan ve meyyiten sokakta yattığı görülmüştür. Bunun bi't-tabi' bir cinâyet eseri olduğu zannedilmiş ise de bilâhire mumâileyhin ehîbbâsından birisine oda bulmak üzere hânesinden çıkmış ve avdetinde karanlıkta düşerek başını bir taşa isâbetiyle sukût netîcesi olarak vefât eylediği anlaşılmıştır.

KONT (YERHATVİLD)İN EMVÂLİNİ MÜSÂDERE

Macaristan heyet-i nizârı İsviçre'de bulunan Macarların memleketlerine avdeti lüzûmuna dâir bir beyânatnâme neşr etmiş ve avdet etmek istemeyenlere âid emvâl ve emlâkın müsâdere edileceğini tebliğ eylemiştir. Bu karâr ile Macaristan hükûmeti bilhassa sâbık Hâriciye Nâzırı Kont (Yerhatvild)i imtihdâf etmektedir.

TELGRAFLAR

SÛRİYELİLERİN ŞÜKRÂNI

Newyork 4 (M.A.)- Newyork (...) kilisesi râhibi <<Vâkim>> re'îs-i cumhûr Mösyö Wilson'a keşîde eylediği bir telgrafnamede gerek kendisi ve gerek re'îs bulunduğu kilisedeki ruhbân nâmına <<Lübnân>>ın tehlîsi ve New York'taki Marunîler nezdinde mûcib-i inşirâh olan Suriye'nin Fransa himâyesi husûsâtından dolayı ihtirâmkârâne beyân-ı tebrîkât eylemiştir.

İZMİR VÂLİSİNİN TAVSİYESİ

İzmir 4 – Vâli-yi vilâyet Edhem Bey dün erkân-ı matbu'âtı nezdine da'vetiyle mu'tedil neşriyâtda bulunmalarını tavsiye etti.

HEMEN SULH

Londra 4 (M.A.) – Budapeşte'den vürûd eden bir telgrafnâmeye nazaran Macaristan hükûmeti, (...) İsveç sefiriyle gönderdiği bir notanın mu'telifin hükûmetlerine irsâlini talep etmiş ve mezkûr notada İ'tilâfin müzâkerât-ı sulhiyeye hemen ibtidâr etmesini ve İ'tilâfla doğrudan doğruya muhâberede bulunmayı talep etmiştir.

KAYSERİN İÂDESİNE DÂİR

Londra 4 (M.A.) – Geçen hafta mıntıka-i intihâbiyelerinden avdet eden namzedler ittihâbât hakkındaki vapurlarında pek sarîh ma'lûmât vermişler ve harb kabinesinin son günlerde kendilerinin efkâr ve mütâla'âtına iştirâk eylediğini ve bervech-i âtf umûmî karârının ittihâz edildiğini beyân etmişlerdir.

- 1- Mu'telifin hükûmetleri muhâfil-i âidesi kayserin iâdesi mes'elesi tedkîk etmelidir.
- 2- Britanyâ hükûmeti kayserin iâdesini te'mîn için lâzım gelen bi'l-cümle ma'lûmâtı (...) olmak hakkını hâizdir.
- 3- Kayserin iâdesi te'mîn edildiği zamân (...) karşı vukû' bulan tecâvüzâtdan dolayı cezâlandırılacaktır. Müte'âkiben kabine, mes'elenin hükûmât-ı mu'telif tarafından tedkîkini müte'âkib icrââtına başlanacağını beyân etmiştir.

MÜTÂREKE KOMİSYONU

İzmir 4 (M.A.) – Seferberliğin tatbiki münâsebetiyle mütâreke ahkâmı mücibince toplanacak eslihanın Manisa'da depoya vaz'ı takarrur etmiştir. Eslihanın derci ve sevki husûsâtı idâre ve teftiş etmek üzere müşterek bir mütâreke komisyonu teşkil edilmektedir.

İTALYA MECLİS-İ MEB'ÛSÂN'INDA

Roma 4 (A.E.) Mâliye Nâzırı Mösyö Niti İtalya Meclîs-i MEB'ûsânı'nda bervech-i âtî beyânâtda bulunmuş:

Sulh konferansında İtalya murahhasları demokrasi ve hürriyet esâslarına istinâd edeceklerdir.

Bundan sonra Mösyö Niti re'îs ve İtalya'nın teâlisi için bu müdhiş mücâdelede çalışanları selâmlayarak sözüne şu sûretle devâm eylemiştir:

Vatanın istihlâsı için evlâdlarımız nasıl hudûda koşuyorlarsa bizim de 'aynı asâlet ve vakâr ile İtalya'nın teceddüdü ve müddet-i inkişâfı için ibrâz-i mesâî' edeceğimizden ümîdvârım.

Meclîs re'îsi Mösyö Markvar, bu beyânâta teşekkür ederek bervech-i âtî îrâd-ı kelâm eylemiştir:

İtalya, uzun ve târihî senelerden biri sâhip olduğu menâfi'-i iktisâdiye ve hayât-ı milliyesini kemâl-i cedîdle müdâfa'a edecektir. Bu vaz'iyet, tabî'i re'îs Vanilson'm vaz' ettiği hür ve serbest milletlerin infâk-ı keyfiyeti mevki'-i tatbîka vaz' olunduğu zamân ta'yîn edecektir.

Re'îs, siyâsî ve iktisâdî islahâtda hükûmeti medâr-ı istinâd-ı teşekkül etmelerini teklîf ile sözüne nihâyet vermiştir.

JAPONYA'NIN SULH ŞARTLARI

Londra 28 – Washington'dan istihbâr olundğuna göre sulh konferansına iştirâk etmek üzere mahall-i mezkûrda bulunan Japon murahhaslarının sulh müzâkerâtına esâs olmak üzere bervech-i âtî teklîfâtda bulunacağı mehafil-i siyâsiyede rivâyet edilmektedir.

1. Denizlerin serbestiyesine ve İngiltere – Japonya ittifâkının istikbâline âid diğer mesâil hakkında İngiltere ile tam bir i'tilâf akdi.

2. Cihânı müstakbel muhârebelere karşı muhâfaza edebilmek için küçük milletlerin hukûkunu himâye husûsunda Amerika hükûmât-ı müttehidesi ve diğer müttefiklerle anlaşmak.

3. Sibiryâ'da, Japon menâfi'inin tamâmı, muhâfazası için havâli-i mezkûrenin işgâlinin lüzûmunu tasdîk.

4.Diğer şerâit Japon dâire-i nüfûzunun Çin’de tevsîmi, Karolin ve diğer adaların Japonya’nın himâyesine tevdi’i.

SÂBIK ALMAN VELİÂHDİNİN ZEVCESİ

Londra 3 – Lahey’den istihbar olunduğuna göre Berlin sâbık Almanveliahdının zvcisini getirmek üzere giden Kont Meternih yalnız avdet etmiştir.

HOHENZOLLERİN ERZAK DEPOSU

Londra 27- “Berlin Tagblat” Sabık kayserin sarâyında keşf olunan erzâk depolarından bahs ederek âtideki ma’lûmâtı veriyor:

Orada ne tahayyül etmek mümkünse bulunmuştur. Soğutulmuş etler, konserve yapılmış muhtelif sebzeler, çuvallarla has unlar, binlerce taze yumurta, kahve çikolata, çayla memlû kaplar, reçeller ve gayri kâbil ta’dâd miktârda kuru meyve mevcûdu. Mezkûr gazetenin istihbârâtına göre bu erzâk müzeyeye nakl edilerek Zillillah addolunan kayserin hangi fikirle bu erzâkı sakladığı ihlâfa teşhîr olunacakmış!

AVUSTURYA, HARİCDEKİ TEB’ASININ VÜRÛDUNDAN KORKUYOR

Washington 3 – Viyana’dan vukû’ bulan istihbârâta nazaran Avusturya hükûmeti Wilson’a mürâca’at ederek Hükûmet-i Osmâniye ile akd olunan mütâreke şerâitinin Avusturyalıların memleketlerine ‘iâdesine ta’alluk eden kısmında ba’zı ta’dîlât icrâ olunarak mumâileyhimin Türkiye’de kalmalarına müsâ’ede edilmesini ricâ etmiştir. Hükûmet-i mezkûrenin bu husûsdaki nokta-ı nazarı, Türkiye’de mütemekkin binlerce Avusturyalının memleketlerine avdeti husûsundaki müşkilâtı bir kat daha teşdîd edecektir.

GENERAL ALLENBY KAHİRE’DE

28 Teşrîn-i Sâni târihiyle Kâhire’den vukû’ bulan istihbârâta nazaran muhârebeden avdet iden General Allenby erkân-ı harbiyesiyle birlikte şehri mezkûre muvâsalat etmiş ve ahâli tarafından mesrûrâne istikbâl olunmuştur.

RUS BOLŞEVİZMİ VE ALMAN SOSYALİZMİ

Âhiren Almanya'dan avdet eden ekâbir-i me'mûriyemizden biri Almanya'daki hâl ve mevki' hakkında beyânât-i âtiyede bulunmuştur:

“Almanya'da” hâl-i hâzırda sosyalistlik sâri bir alet hâlini almış ve bütün halka bulaşmıştır. Şimdiye kadar Pancermanistler tarafından ta'kîb edilmekte olan siyâset bu sûretle iflâs etmiş oluyor. Bunların bakîyyetü'l-sevki kaçıyorlar. Hattâ isimlerinin zikr olunmasını bile istemiyorlar. Şimdi Almanya'da herkes dâhilî işler ile ve bunların yeniden alacağı şekillerle meşgûl oluyor, hattâ Almanların birçoğu vukû' bulan inkılâbâta rağmen memleketlerinin böyle şeylere dayanmak husûsunda pek kuvvetli olduğunu ve ma'a'l-memnûniyye eski teşkilâtının cihâna vaz' olunan bu günkü prensiplere göre hâzırlanmış bir hâlde kurulduğunu söylüyorlar. Şimdi Almanya'da sosyalist rü'yâsı teşkilâtlarında kendilerine iâde-i kuvvet ve kudret eden Rus Bolşeviklerinin ileri gelenleriyle temâsda bulunmaktadır.

Herkes, Bolşevik Rusya ile Sosyalist Almanya'nın karîb bir istikbâlde yekdiğeriyle anlaşacağına kânidir.

Hattâ müfrat sosyalistler Almanya'nın harbden bütün milletlerden daha kuvvetli olarak çıktığı fikrindedirler.

Monitör

Müdür-i Mes'ûl: Doktor Nûrî Bekir.

9. 1573 (9) Numaralı Yeni Gazete'nin Transkripsiyonu

YENİ GAZETE

4 Rebî'u'l-Evvel 1337 Pazar - 8 Kânûn-i Evvel 1334/1918

Onbirinci Sene – Numro 9 - 1573

KÂNÛN-İ ESÂSÎ

MECLİS-İ VÜKELÂ'NIN SIK SIK İCTİMÂ'LARI

Bir yerde söyledik: Bugün ba'zılarımızın, meb'ûslarımızdan bir takımının Kânûn-i Esâsî metnine sarıldıkları kadar, pek az Müslim Kur'ân-ı Kerîm'e sarılmıştır.

Kânûnsuzluktan neler çektik? Kabri pür-nûr olsun, büyük Tevfik Fikret'in dediği gibi: Kânûn diye kânûn tepelendi! Biz bu hâle geldik. Bu gün kânûna temessük de hepimiz de ifrâd-perver kesildik. Hükûmette bu hâlet-i rûhiye var, taraftârlarında ve muhâliflerinde bu hâlet-i rûhiye var.. Velev ki maksadlar başka başka olsun.

Muhterem refiklerimizden ba'zıları, kânûn-i ifrâd-perverlerine karşı, esbak kabine erkânının Kânûn-i Esâsî'ye ve kavânîn-i mevcûde ve mer'iyeye karşı kânûn-ı şekenâta hareketlerini saydılar döndüer de, onlar bu kadarını yapmışken, şimdiki ricâl-i hükûmet memleketin ve milletin selâmeti için zamânın fevka'l-'adeliğine, hâlin îcâbına ve zarûretine göre, bir az inhirâfâtta bulunsalar ne çıkar, ötekiler kânûnları çiğneyerek fenâlıklar yaptılar, bugünküler de iyilik yapmak için kânûndan ayrılırlarsa, ma'zûrdurlar, demek istediler.

Yalnız Meclîs-i Vükelâ'nın sık sık ictimâ'larını, kömür yok elektrik cereyânı kesilmiş, Anadolu'da zahire varmış, gelemiyormuş, şehirde su yokmuş, bunlarla iştigâllerini Kânûn-ı Esâsî terâzisine vurarak tenkîd eden bir arkadaşımızdan da biraz insâf ve mürüvvet isteyeceğiz. Kânûn-perverliğin bu derecesi de ifrâtın ifrâtı olur, bize öyle geliyor.

Bu günün mesâil-i mühime ve müşkilesini – şerâit-i ma'lûme ile akd olunan mütâreke içinde, göz önündeki vaz' ve mevki'mizle sulhe yaklaşırken – neler olduğunu ve olabileceğini düşünüyoruz. Kömür, su, zahîre, tramvay, vapur, tenvîr gibi beledî mes'elelerin vükelâyı günlerce, sâ'atlerce meşgûl etmesini de biz de garîb

buluyoruz. Bunlarla izâ'a edilen kıymetdâr zamâna acıyoruz fakat bu da bir Kânûn-i Esâsî mes'elesi yapılamaz ya!

Dört buçuk senelik harbin her türlü mahrûmiyetleri, müşkülleri içinde, yine şehrin ihtiyâcâtı bu kadar daralmamış, vapurlar, tramvaylar durmamış, vesika ekmekleri bu kadar fenâlaşmamış, bu dereceyi bulmamış, İstanbul zulmet içinde kalmamış iken mütâreke ile musâlaha arasında bu hâllerin vukû'unu bugünkü vükelâmız hoş görmemekte, halk üzerinde bunun te'sîrâtını hesâb etmekte ve telâş göstermekte haklıdır. Bunu da inkâr etmez. Fakat tekâmîl meclîs-i vükelâ bunlarla meşgûl olacak yerde, her işte âid olduğu nezâretlerde bakılsın, nâzırlar ma'iyetlerindeki müdürleri me'mûrları fa'âliyyete getirsin, yâhud daha ehl ve fa'âl olanlarını bulsun. Daha doğrusu müsteşârların, bu ehliyet ve fa'âliyetde olmalarına dikkat olunsun... Diğer bir çâre, meclîs-i vükelâyâ memleketin mümtâz ve fa'âl sîmâlarından bir kaçı me'mûr edilsin, ihtiyâc-ı hâzırdan mütevellid mes'elelerle vükelâ encümenleri meşgûl olsun.

Bugün herkes icrâ-yı adâlet mücrimlerin teczîmine müntazır... Tarafâtı da, muhâlifî de hepsi böyle... Kimi kalbinden, kimi lîsânından bunu istiyor. Bir zât-ı âlinin dediği gibi, iki bin efrâdın mevcûd olduğu bir kıışlada, bir sirkat vukû' bulursa bir efrâdın iki bini de şüphe altında kalır. Fakat mücrimler meydâna çıkar da cezâları verilirse, diğerleri bir istirahat-ı vicdânî hisseder, maznûniyetden korkulur, ma'sûmiyet tezâhür eder. Millet'in bu ma'sûmiyetini tezâhür ettirmeliyiz.

Fakat nasıl?.. Meb'ûslar Dîvân-ı Âli'yi sarsaklıyor. Teşekkül etse de, kim bilir ne kadar zamânda tahkîkât ve muhâkemâtını bitirecek. Kânûn-i Esâsî her hangi bir sûretle mahkeme-i fevka'l-'ade teşkîline mâni'. Ortada esbak vükelânın siyâsî cürmleri için idâre-i örfiye ve Dîvân-ı Harb-i Örfî'den başka mürâca'at idecek merci' bulunamadığı söyleniyor.

Vükelânın akd-i meclîs etmeleri Kânûn-i Esâsî ile tartılırken Kânûn-ı Esâsî'nin bu günki hâl ve ihtiyâca göre, ne gibi tekîdâtı hâvi olduğunu düşünmek lâzım.

Vâkiâ, hükûmetin Kânûn-i Esâsî'den, kânûnlardan inhirâk etmemesini isteriz. Artık memleketimize kânûn devri gelsin, bunu da yüksek sesle temennî ederiz. Ancak düşünürüz ki: Kânûnlarımız, Wilson prensipleriyle kendimizi techîz etmek,

bütün milletlerin demokrasi cereyânlarına uymak için kâfi midir? Almanya’da, Avusturya’da bugün eski kânûnlar mı hâkim? Biz Osmanlı Devleti’nin mebnâsına göre, ifrâd-ı cereyânlara kapılamayız, kapılmamalıyız. Boy ölçmek kabîlinden değil, gözümüzün önüne bir misâl almak için İngiltere’yi düşünürüz, fakat birgün her harfine her kelimesine sarılmaya kendimizi mecbûr gördüğümüz Kânûn-i Esâsîmizin nasıl şekilden şekle girmiş, nüktedân bir zâtın dediği gibi, yamalı hırkaya dönmüş olduğunu asrî bir millet olurken bunu da asrî esâsâta ircâ’ etmek ihtiyâcında kalacağımızı unutmamalıyız.

Radikal hareket edecek, fa’âliyetde isâbet ve sür’at gösterecek bir hükûmet, yâhûd bu mesleği tutacak Tevfik Paşa kabinesi, gayesi devlet ve milleti korumak, selâmete eriştirmek, cihân sulhunde bu devlet ve millete a’zâmî menâfi’ te’mîn edebilmek olur da bu gâye doğru, vâkıfane, âlimâne, hüsrâna giderse <<kabine, deruhte ettiği vazifenin de, bunun zamanındaki mes’ûliyetinin de azimetini müdriktir, devlet ve millet bu gayaye vâsıl olsun, hareketimizin hesâbını her vakt vermeye hâzırız.>> azmiyle yürürse hem kânunî hareket etmek ve hem de maksada vâsıl cihetlerini te’lîf edebilir. Te’lîf edemiyorsa erbâb-ı kânûnu, erbâb-ı irfânı toplar, her şeyden evvel bunun te’lîfini ister, kendine bilâ-te’hîr, bilâ-tevekkuf ta’kîbi lâzım gelen hatt-ı hareketi çizer, çizdirir. Te’lîf yolları yok değil... Aransın bulunur.

Bizden ‘adalet ve icra’ât bekleyen bia değiliz, bütün cihândır. Hâkimlerimiz, icrâ-yı adâlete da’vet olundu amma, kimi hâtır sayıyorr, kimi, mücrîmler meydânda, fakad bunlara cezâ vermek için kitâplarımızda yerini arıyor, bulamıyor mu diyeceğiz?

Ortaya bir Kânûn-i Esâsî müveddası çıkararak hattâ kabine erkânının sıkca, sıkca toplanmasını bile Kânûn-i Esâsî mes’elesini yapacak kadar metin perest mi olacağız? Bir taraftan kabine fa’âliyete gelsin, artık millete ve cihâna karşı icrâ’ata başlasın, derken, hattâ meclîs-i vükelânın ictimâ’larını bile kayd altına alarak vükelânın Kânûn-i Esâsî ile, şununla, bunla ellerini, ayaklarını bağlamaya mı savaşağız?

Mahmud Sadık

SULH VE RİC'AT ÂSÂRI

Dün meb'ûsân; hâlet-i rûhiye i'tibâriyle tedkîke şâyân bir celb geçirdi. Milletın nazarları, kendilerine şiddetle ma'tûf olduğunu gâyet geç ve güç anlamaya başlayan muhterem efendiler nihâyet, en nihâyet tehlikeli hareketlerden - isteyerek mi gibi, istemeyerek mi?- biraz ric'at eder gibi göründüler ve bu hareketleri netîcesinde biraz eser-i sulh belirir gibi oldu. Binâenaleyh bu celseyi otellerin defter-i a'mâline nîm-sevâb şeklinde kayd etmek ve bu da yine kendi menfa'atleri muktezayâtından olduğunu 'ilâve etmek doğru bir hüküm sayılır. Esâsen memleketimizde – yalnız İttihâdcılar müstesnâ olduğu hâlde – herkes bu gayri-tabî meclîsin derece-i kuvvet ve kudretini lâyıkıyla takdîr edebilir, bunun artık kühünü, iç yüzünü, her şeyini ve her derdini gâyet iyi biliyor, tanıyor ve ona göre lâkâyd davranıyor.

Yalnız İttihâdiyyun hâlâ ve hâlâ gâfil avlamak siyâyet-i mü'nâdesinden, entirikalardan, (...) yollara sapmaktan, görünmez izler ta'kîbinden kendini alamıyor ve bu meyânda meclis de ciddî bir meclis-i millî şeklinde mutantan ve mu'alla göstermeğe çabalıyor. Fakad artık kimse buna inanmıyordu. Bir müddetten beri hep soldan işitilen (Kânûn-i Esâsî pâ-y-i mâl oldu) na'raları, sahte kânûn-perestlik ve hamiyet-perverlikler hep meclîse, nazar-ı milletde, gayb eylediği mevki'i kazandırmak içindi. Vâkıâ bu nev' dolablar belki başka zamânlarda, az çok İttihâd hükûmetinin kahr ve istibdâdı altında durdu. Fakat şimdi?..

Biz artık bu yolların çıkmayacağını, bu dolabların dönmeyeceğini, doğru yapılmayacak işlerin hemen fâlso edeceğini muhterem efendilere anlattık. Anlattık ammâ muhteremler – Âh mel'ûn i'tiyâd. İnsân bu hâllere bir kere kumar gibi alışıncâ – kendilerini bir türlü alamıyorlardı. Fakat her kârın bir 'âkıbeti var. Onlar nihâyet pirinç hülyâsıyla Dimyât'a giderken evdeki bulgurdan olacaklarını bi'l-fi'il anlamaya başlayınca biraz ric'ate ve ıslâh-ı hâle karâr verir gibi görndüler. Eğer bu da sâhte ve muvakkat değil ise bu hareketleriyle giderayak bir az kendilerini toplamak niyetinde bulduklarını îmâ eylediler. Nasılsa bir az beliren bu lem'a-i silâhın ne kadar parlayacağını pek dikkatle ta'kîb ideceğiz.

Dünki celsede hava ü nâhava - yine ba'zı cür'etkârların dolambaçlı, ezgin büzgün ifâdelerine ve redd-i îmâ eden beyânâtına rağmen - cerâim-i siyâsiyyenin afvı

kânûnunun hey'et-i umûmiyesi kabûl edildi. Fakat bu henüz kabûl ma'nâsına değildir. Daha encümende tekrâr-ı maddelerin garatı 'Adliye Nâzırı hazretlerinin mükkereren beyânâtı vechiyle bir rûh-ı maddeye hâlel gelmemek sûretiyle ta'dîl olunacak ve ondan sonra hey'et-i umûmiyede tekrâr her madde hakkında müzâkerât cereyân eyledikten sonra karâra iktirân edecektir. Bakalım bunların müzâkeresi esnâsında meb'ûslar ne yapacak yine evvelki hâlet-i rûhiye ile mi, yoksa bir libâs-ı cedîd ü pâk ile arz-ı vücûd edecekler? Hakîkatı söylemek lâzım gelirse ba'zı meb'ûsların husûsiyle şâir Emîn Bey Eendi'nin nutukları gâyet müessir ve müntakî olduğunu da ilâve etmek lâzım gelir.

Mütâreke şerâiti hakkında hükûmetden suâl (...) ise meb'ûslar nihâyet mes'elenin nezâket-i fevka'l-'adesini takdîr eder göründüler ve müzâkerenin kifâyetine hükm ederek (...) sözlerden tevkî eylediler. Bu da gerek hükûmete, gerek mevki'nin nezâketine karşı meb'ûsların ma'kûl bir hatt-ı hareket ta'kîbine başladıklarına delîl sayılabilir.

Suâllerin istizaha (tahavvül) edeceğine nihâyet hükûmete i'timâd re'yi verilmeyeceğine dâir havâdis balonları uçuranların- dünkü celsenin şekli ve netîcesine göre- hayretler içinde ağızları açık kalmış olsa gerektir. Bugün (...) caddelerinin mûkimi, dün de söylediğimiz gibi, ancak aç kalan tavukların kendilerini arpa ambarında zannetmesine benziyor.

Yeni Gazete

RUS İHTİLÂLİNİN İLK RİCÂLİ ŞEHRİMİZDE

Rusya'dan şehrimize Rus ihtilâlinin ilk ricâli olan ve ihtilâlin ilk devresinde mühim vazîfeler îfâ etmiş bulunan bir kaç zevât gelmiştir. Bunlardan biri Kadet frkası re'îsi olan ve ihtilâli müte'âkib Hâriciye Nezâreti umûrunu deruhte eden Mösyö Milikof'dur.

Refâkatinde yedi sekiz zevât bulunuyor. Bunlardan biri de ihtilâlden sonra ilk kabineyi teşkîl eden Prens Levof'tur.

Maksad-ı seyâhat, Avrupa'ya ve buradan doğruca Pâris'e giderek Rusya'nın ihtilâline mâni' olacak ve Rusya'da bir ittihâd yahûd bir hey'et-i müttefika vücûda getirmek, Bolşevik cereyânlarına bir nihâyet eirmek için çalışmaktır.

Milikof ile rüfekâsının bu emelin istihsâli için İ'tilâf hükûmetlerine istinâd etmek istedikleri ve onların mu'âvenetiyle Rusya'yı ihtilâlden kurtarmak 'azminde buldukları âşikârdır.

Beş, on gün evvel, el-yevm Avrupa'da bulunan ve İstanbul'a geleceği rivâyet olunan (Gerenski) buraya gelmedi.

Bir aralık, (Gerenski) Rusya'da büyük bir kuvvet ve şöhrat kazanmış, bir diktatör vaz'iyetinde icrâ-yı hükm etmeye başlamış olan Bolşevikîler (Gerenski)'yi devirmiş, Rusya'dan kaçmağa mecbûr etmiş idi...

Gerenski'nin de Avrupa'da, Milikof hey'etiyle teşrîk-i mesâi' ederek birlikte çalışması ihtimâli vardır.

ŞU'ÛN

HUZÛRA KABÛL

Şeyhü'l-islâm Haydarzâde İbrâhim Efendi hazretleri ve Kastomonu vâlisi İbrâhim Hakkı Bey dün Sarây-ı hümâyuna 'azmetle huzûr-ı pâdişâhiye kabûl buyrulmuştur.

KABÛL

Veli-'ahd-ı saltanat hazretleri dün dâire-i necâbet-penâhilerinde Dâhiliye Nâzırı Mustafa Ârif, İ'âşe Nâzırı Râşid Bey Efendilerle Çürüksulu Mahmûd ve Ahmed Paşaları kabûl buyurmuşlardır.

MEKTEB-İ MÛLKIYE'Yİ ZİYÂRET

Ser-yâver-i hazret-i pâdişâhî Miralay Nâci Bey evvelki gün Yıldız'da kâin Mekteb-i Mülkiye'yi ziyâret eylemiştir. Hânedân-ı saltanat-ı seniyyenin te'sîs-girdesi olan ve şimdiye kadar bine karîb me'zûn yetiştirerek bi'l-hâssa idâre-i mülkiyede bu memlekete hâmi-i 'ilm ve irfân olan zât-ı akdes hazret-i hilâfet-penâhın ser-yâverleri tarafından ziyâret olunması Ma'ârif-i Mülkiye müdürü Hüseyin Nâzım Bey, Nâci Bey'e mektebinin ahvâl ve programları hakkında mufassal ma'lûmât îtâ eylemişler ve mumâ-ileyhe mektebde meşhûd olan inzâm hasebiyle müdür beye beyân-ı memnûniyet itmişlerdir.

HARBIYE NÂZIRI

Bir müddetden beri rahatsız bulunan Harbiye Nâzırı Abdullâh Paşa ‘iâde-i âfiyetle dünden i’tibâren makâmlarına gelmeye başlamışlardır.

DÎVÂN-I HARB-İ ‘ÂLİ

Müşir Kâzım Paşa’nın riyâseti altında teşekkül ve takarrur eden Divân-ı Harb-i ‘Âli dün Harbiye Nezâreti’nde ilk def’a olarak ‘akd-i ictimâ’ etmiştir.

İSTANBUL MUHÂFIZLIĞI

Evvelki gün intişâr iden ba’zı refikâmız taraflardan İstanbul muhâfızı Ahmed Fevzi Paşa’nın ahvâl-i sahihasından dolayı isti’fâ edeceği yazılmış ise de dün kendileriyle mülâkât eden muharririmize müşârunileyh ahvâl-i sahihasının birinde bulunduğunu ve kat’iyyen isti’fâ etmek niyetinde olmadığını söylemiştir.

İSTANBUL MEKTÛBCULUĞU

İstanbul vilâyeti mektûpçuluğuna hukûk müşâvirlerinden Kemâl Bey’in ta’yîn edildiği dünkü refikamızdan biri tarafından yazılmış ise de icrâ ettiğimiz tahkîkâtda bunun doğru olmadığı anlaşılmıştır.

TA’YİN

Umûr-u hâriciyemiz nezâreti şifre kalemi müdüriyyetine kalem-i mezkûr mümeyyizi Refik Bey ta’yîn olunmuştur.

POLİS MÜDİRİYETİ

Polis müdüriyyetine ta’yîn olunan Halîl Bey’in keyfiyet-i ta’yîni irâde-i seniyyeye iktirân etmiştir.

MECLÎS-İ MA’ÂRİF

Meclîs-i Ma’ârif dün müsteşâr Muslihiddin ‘Âdil Bey’in riyâseti altında akd-i ictimâ’ etmiştir.

GAZETELERDEN YETMİŞ BİN LİRA ZARAR-I MA'NEVÎ İSTEYEN VEHİB PAŞA

Hâdisât-ı 'âlem, biri birini velî eder. Hiç bir şey bu hâdiseleri tevkîf edemez. Meselâ gazeteler kabine, meclîs, mütâreke, müsâlaha, milletin mukadderâtı, sulh işinden hayırlı ve kârlı bir sûretde çıkmasız, mevcûdiyet ve istiklâlini kurtarması mes'elelerden, hayâtî mes'elelerden bahs ederlerken, öbür tarafta bir yangın olur. Bundan da bahs ederler, biri öbürünü vurur, bundan bahs ederler. Bir sarhoş yıkılır, tramvay bir insân (...). Bunlardan da bahs ederler.

Ba'zan mevzû'-i bahs olan mes'eleler, hâdiseler içinde bâdi-i acib ve merâk olanları da görülür. Bu kabîl mes'elelerden biri sâbık ordu kumandanlarından Vehib Paşa'nın (Tasvîr-i Efkâr), (Vakit), (Hâdisât), (Zamân) refikalarımız 'aleyhine ikâme etmiş olduğu da'vâdır.

Tasvîr-i Efkâr refikimizin tahkîkâtına göre Vehib Paşa'nın bu gazetelerden zarar-ı ma'nevî olarak taleb ettiği meblağ yetmiş beş bin lira mikdârındadır.

Refikalarımız da'vâları müdâfa'a etsinler, müdde'î de ma'sûmiyetini isbâta çalışsın, işte şâyân-ı dikkat olan gazetelerden yetmiş beş bin lira bir zarar-ı ma'nevî istenilmekte olmalıdır. Bir müdde'î, kendi haysiyet ve şerefini (...) görür, isteyebildiği kadar ister. Matbu'âtdan hasîs bir meblağ istenilse idi, bizce matbu'âtın kıymet ve şerefi ile cespan düşmezdi. Böyle oldukça toplu ve mühim bir meblağ taleb olunması, hasbe'l-rüfekâ refiklerimizin mahkûmiyetini istememekle, bizim de başımıza gelecek ahvâlden olduğunu düşünmekle berâber, matbû'âta bir kıymet ve ehemmiyet verildiği yolunda telakkî ederiz.

KÖMÜR BUHRÂNI

Bir müddetden beridir devâm etmekte ve trenlerin, tramvayların, vapurların tevkîfine sebebiyet vermek sûretiyle şehrin hayât-ı umûmiyesine sekte irat eylemekte bulunan kömür buhrânının âhiren aldığı hâdd-i şekl üzerine mes'elenin muhâfel-i hükûmetce kemâl-i ehemmiyyetle nazar-ı dikkate alındığı ma'lûmdur. Dün bu husûsda Nâfi'a müsteşârı Muhtâr Bey nezdinde İngiliz zâbitânı ile Mâden müdür-i umûmîsi Cemâl Bey ve harb-i kömür merkezi müdürü kâimmakâm Cenâb Beylerden mürekkeb olarak teşekkül eden komisyon tarafından Sirkeci'ye yanaşan bir İngiliz

vapurunun hâmil olduğu dört bin ton kömürün memleketin ihtiyâcât-ı hakîkasına sarf ve tahsîsine karâr verilmiştir. Komisyon şimdilik Anadolu demiryolu kumpanyasına beş yüz, elektrik kumpanyasına üç yüz, Terkos su kumpanyasına yüz yirmi ton kömür tevzi' olunmasına ve mütebâkîsinin İngiliz hey'eti tarafından muhâfaza edilmesine karâr vermiştir. İsimlerini saydığımız kumpanyalar müdürâtı dün akşam geç vakt Nâfiaya mürâca'atla hassalarına tefrîk olunan mukâdiri öğrenmişlerdir.

ŞİRKET VE SEYR Ü SEFER MES'ELESİ

Şirket-i Hayriye'nin kömürsüzlük yüzünden ta'til-i seyr ü sefere karâr verdiği Cumartesi akşamından i'tibâren bu karârın tatbîk edileceği yazılmış idi. Mes'ele gerek hükûmet gerek şirketce ve lâyük olduğu ehemmiyetle telakkî ve mukarrerât-ı lâzime ittihâz olunmuştur. Bu husûsta Şirket-i Hayriye işletme müdürü İzzet Bey Efendi nezdlerinde tahkîkâtda bulunduk. Dün Bâb-ı 'Âli'de 'akd-i ictimâ' olunan Meclîs-i Vükelâ'da bu mes'ele mevzû'-i bahs olmuş ve müdür-i umûmî Ali Bey dahî müzâkerâtda hâzır bulunmuştur.

Hükûmet şirkete matlûbâtına mukâbil def'aten elli bin lira vermeyi kabûl ettikten sonra şirketin mutâlebâtından dört mühimini de kabûl etmiştir:

- 1- Şirkete yevmiye mesârifine tekâbül etmek üzere ve bilâhare mahsûbu icrâ edilmek şartıyla yevmiye bin lira i'tâsı.
- 2- Kömür tedârik için sûret-i kat'iyede mu'âvenet icrâsı.
- 3- Bilet ücûrâtına şirket tarafından teklîf dilen iki misli zammın icrâsı.
- 4- Mâliye, Nâfia', Ticâret, Zirâ'at ve Şirket-i Hayriye mümessillerinden teşekkül edecek bir komisyon tarafından bir ay zarfında şirketin ihtiyâclarının daha hakîki ve daha kat'î sûrette ta'yîni ve buna nazaran icrâsı îcâb eden tedâbirin ittihâzı.

TÎR-İ MÜJGÂN

Bir kaç gündün beri Tîr-i Müjgân sefînesindeki bahriye çarhçı, güverte, çırak mektepleri lağvedileceği söyleniyordu. Sefinenin iki gün evvel Alman efrâdını almak üzere Haydar Paşa rıhtımına yanaşması bu haberi te'yîd eder gibi göründü.

Tahkîkâtımıza nazaran mezkûr mektebin lağvı Bahriye Nezâreti'nce düşünülmemiştir. Nezâret-i müşârun ileyha mezkûr mektebe büyük bir ehemmiyet 'atf etmektedir. Talebesi imtihân zamânları olduğu için sefîneden alınmış ve münâsib mahallere yerleştirilmiştir. Kimi tonaj i'tibâriyle büyücek ve Alman efrâdını haml için vapura ihtiyâc olduğundan alınmıştır.

NAKLİYÂT-I BAHRİYE VE BERRİYE ÜCÛRÂTI

Nakliyât-ı berriye ve bahriyye ücûrâtına zamâ'im icrâsı zımnında Mâliye Nezâreti'nce ihzâr edilen kânûn lâyhâsının Bâb-ı 'Âli'ye derdest-i takdîm bulunduğu müstahberdir.

ZÂT-I ŞÂHÂNE VE ERMENİLER

'Ayândan Azaryân Efendinin âhiren huzûr-u şâhâneye kabûl buyrulduğu yazılmış idi. Bu münâsebetle Ermenice neşr edilen refikamızdan birinin muharriri Azaryân Efendi ile mülâkât etmiş ve zât-ı şâhâne ile arasında cereyân eden mukâlemenin ne gibi mes'eleye ta'alluk ettiğini suâl eylemiştir. Azaryân Efendi cevâben demiştir ki:

<<Zât-ı şâhâne ile cereyân eden mukâlemem husûsî bir mâhiyeti hâiz idi. Zât-ı hazret-i pâdişâhî esnâ-yı mukâlemede ez-cümle mensûb olduğum unsura karşı irtikâb edilmiş olan fecâ'i ve mezâlimden dolayı te'ellümât ve telhifât-ı şâhânelerini ve bu cinâyâtın eşhâs tarafından icrâ edilip bundan dolayı Türk 'unsurunu ithâm etmek muvâfık-ı mu'adelet olamayacağını te'yîdle Ermeni milleti hakkında hissiyât-ı hayr-ı havahate ile mütehassis olduğunu ve Ermeni-perver ecdâdının mesleğini ta'kîbden hâli kalmayacağını beyân buyurmuşlardır.

TEHCİR EDİLENLERİN EMVÂLİ

'Adliye Nezâreti müsteşârı Yûsuf Kemâl Bey'in riyâseti altında teşkîl edilen komisyon muntazaman ictimâ'a başlamış ve tehcîr edilenlerin emvâl-i menkûle ve gayri menkûlelerinin 'iâdesi hakkındaki kânûnun tanzîmine ibtidâr etmiştir.

EYTÂM MES'ELESİ

Âhiren Haydar Paşa'ya yüz kadar Ermeni yetîmi vâsıl olduğu haber alınması üzerine bunları almak için patrikhânededen ve sâir Ermeni komisyonları tarafından ba'zı me'mûrlar gönderilmiş ise de me'mûrîn-i zâbita evvel emrde bunların ta'yîn-i hüviyetleri hakkında ma'lûmât alınması lâzım geldiğini beyân etmişlerdir. (Jamanak) gazetesi bunların Ermenice tekellüm ettiklerine nazaran Ermeni çocukları oldukları şüphesiz bulunduğundan bahisle zâbitaca hüviyetleri ta'yinden sonra teslîm olunacaklarını yazıyor.

TAKVÎMDEN BİR YAPRAK

Bir kırâ'athâne, yanında oğlu, dâmâdı, yâhud bu 'ayârda genç bir zât olduğu hâlde bir masa başında oturmuş ihtiyârca biri o günün gazetelerini gözden geçiriyor. Gazetede beyâz bir yer gördükçe ak bıyığının altından gülümser, gazeteleri elinden bırakır, genç zât ile şöyle hasbihâle başlar:

- Oğlum, ben gazete okumaktan hoşlanmazdım. Herkes gibi son zamânlarda bana da bu firâk geldi. Bizim kanımızda, dâmârımızda var! Dedi kodudan hoşlanıyoruz. Kadınlarımız bir araya gelirler, şunun bunun esvâbından, etvârından tuttururlar. Erkekler mahalle kahvesinde baş başa verirler, bunlar da fesatlığa başlarlar. Bilmem, ben de eski adamım. Bu 'an'aneden vaz geçemiyordum da onun için mi gazeteler dedi koduya yer mi verince bunlardan hoşlanmağa başladım... Evvelce gazeteler hakkında bir fikrim vardı. Bunların yazdıklarına inanmazdım. Tabî'at bu ya, gazeteler ne yazarsa yalan sanırdım. Şimdi tashîh-i fikr ettim. Anladım ki gazeteler doğru şeyler de yazıyorlar imiş.

Genç, ihtirâmla sorar:

- Bunu nasıl anladınız, efendibaba!

Görmüyor musun evlât? Gazetelerde parça parça beyâz yerler var, demek ki buralara doğru bir şeyler yazmışlar, sansür çıkarmış!...

TÜRKİYE HARBE SÜRÜKLENİRKEN İNGİLİZ DİPLOMASİSİ

Evvelki günkü nüshamızda, sürüklendiğimiz şu meş'ûm harbde, ma'at-teessüf kendileriyle düşman vaz'iyetinde bulunmağa mecbûr olduğumuz kadîm ve an'anevî dostlarımız İngilizlerle teessüf-i müddet ister ve sulh ü müsâlemete doğru giderken, harbe iştirâk edeceğimiz sıralarda İngiliz diplomasisinin ne düşünmüş, ne yapmış olduğunu bilmemiz kâideden hâli olmadığını söylemiş ve bu husûsta vesâik neşrine başlamış idik. Bu vesâikin neşrine bervech-i âtî devâm ediyoruz:

4- Telgraf

Sir Edward Gray'den Mösyö Bomon'a

Harbiye Nezâreti 6 Ağustos 1914

3 Ağustos târihli telgrafınıza cevâptır:

Bu günkü buhrân esnâsında mühim ihtiyâclarımızı (...) husûsunda pek ziyâde işe yarayacak olan harb gemilerini İngiltere hükûmetinin vaz'-i yedd etmesi lüzûmunu Hükûmet-i Osmâniye'nin takdîr edeceğinden eminim. Hükûmet-i Osmâniye'nin bu bâbda düçâr olacağı zarar-ı mâlî ve sâirenin kemâl-i ehemmiyet ve samîmâne teessüfle nazar-ı dikkate alınacağı tabi'idir. Keyfiyeti sadr-ı 'azâma bildiriniz.

5- Telgraf

Sir Edward Gray'den Mösyö Bomon'a

Hâriciye Nezâreti 7 Ağustos 1914

Hükûmet-i Osmâniye bî- taraf kaldığı ve Mısır'da sükûn-u berdevam olmakla berâber nâkühâtî bir hâl zuhûr etmediği takdîrde İngiltere hükûmeti Mısır'ın usûl-i idâresinde ta'dîlât yapmayacaktır. Bu izâhât, İngiltere hükûmeti tarafından Mısır'ın hükûmet-i Osmâniye'den (...) râbita ettirileceği hakkında deverân eden sözler üzerinedir. Bunun doğru olmadığını ve İngiltere'nin Hükûmet-i Osmâniye'yi hiç bir vechile zarar-dide etmek fikrinde bulunmadığını ve vukû'-u hâlin ancak yukarıda beyân edilen tarzdan ibâret olduğunu Hükûmet-i Osmâniye'ye tebliğ edebilirsiniz.

6- Telgraf

(10 Ağustos'da ahz olunmuştur.)

Mösyö Bomon'dan Sir Edward Gray'e

İstanbul 9 Ağustos 1914

Burada, âhiren İngiltere hükûmeti aleyhinde gâyet şiddetli ve deriştane (...) alınmış bir tebliğ-i resmî neşr edilmiştir. Bu tebliğ, Hükûmet-i Osmâniye'ye 'âid Sefâ'in-i Harbiye'nin İngiltere hükûmetince müsâderesinden bahs etmektedir. Sadr-ı 'azâm bana hükûmetin bunu, gemilerin iştirâsı için pek çok para fedâ etmiş olan halkının heyecanını (...) için neşr edilmesini söylemiş ve binâen aleyh buna atf-ı ehemmiyet edilmesi husûsunu da 'ilâve eylemiştir.

Efkâr-ı umûmiyedeki galeyân günden güne artmaktadır. İngiltere hükûmetinin muharebenin hitâminı müte'âkib bu gemileri derhâl Türkiye'ye i'âde edeceği tarzında vâki' olan beyânâtı efkâra biraz sükûnet bahş edeceğini zanneylerim.

Sadr-ı a'zâmdan Türkiye'nin harbe bi'l-iştirâk Avusturya ve Almanya'ya iltihâk etmemek için elden geldiği kadar îrâz-ı makedderat etmeye çalışacağına dâir te'mînât-ı kuvviye aldım.

7- Telgraf

Mösyö Bomon'dan Sir Edward Gray'e

İstanbul, 11 Ağustos, 1914

10 Ağustos akşam târihiyle Çanakkale ve başkonsolosu (...) (Goben) ile (Breslav) olmaları melhûz olan iki büyük harb sefinesinin girdiğini ve Alman konsolosunun karşı gittiğini bana bildirdi. Bu gemilerin, o akşam geç vakit muvâsalatları ikinci bir telgrafnâme ile haber verildi.

8- Telgraf

Sir Edvard Gray'den Mösyö Bomon'a

Hâriciye Nezâreti, 11 Ağustos 1914

Dün akşam sâ'at sekiz buçukda (Goben) ile (Breslav)ın Çanakkale'ye muvâsalatlarını haber alıyorum. Bu gemilerin boğazlardan geçmesine müsâ'ade

edilmemeli idi. Yirmi dört sâ'atde oradan çıkıp hareket etmeli yâhut silâhları alınmalıdır. Bîtaraflığının îcâb ettiği vezâif bunlar olduğunu Türk hükûmetine gösterdiğimiz ve İngiltere hükûmetinin bu mecbûriyetlere ri'âyet edilmesinden ümîdvâr bulunduğunu söyleyiniz.

9 – Telgraf

Mösyö Bomon'dan Sir Edward Gray'e

İstanbul, 11 Ağustos 1914

Hükûmet-i Osmâniye (Goben) ile (Breslav)ı satın aldı. Zâbitân ve mürettebâtının Almanya'ya avdetlerine müsâ'ade olunacaktır. Sadr-ı a'zâm bizim (Sultân Osmâni) alıkoyduğumuz için bunların satın alındığını bana söyledi. Yunanistan ile adalar mes'elesini müzâkere edebilmek için bir gemiye lüzûmu olduğunu ve bu tedbîrin hiç bir vech ile Rusya aleyhine müteveccih bulunmadığını söyleyerek bu fikri 'abes buldu. İngiliz hey'et-i bahriyesinin kalmasına müsâ'ade edilmesini kat'iiyen talep etti.

10- Telgraf

Mösyö (Bomon)'dan Sir Edward Gray'e

İstanbul, 12 Ağustos 1914

Bu gün Çanakkale'den konsolos bervech-i âtî iş'ârda bulundu.

<<Büyük Alman gemisi İstanbul'a hareket etti.

<<Büyük Alman gemisinin sandalları buradaki gemilerimize tahribât yaptılar. Batırmak tehdîdiyle Fransız gemilerindeki markoni cihâzını tahrîb ettiler.

<<Geceden evvel Alman gemilerinin ya çıkarılmasını yâhud silâhları alınmasını talep ile protesto ettik.

<<Bunların harbe girmek için Türkiye'yi ihbâr edecekler görünüyor.>>

Me'mûrîn-i askeriye temâyülle (...) zâyî' etmiş gibidirler. İngiliz gemileri keyfi olarak Çanakkale'de mevkûf tutulmuştur. Burada limân me'mûrları hareket etmek isteyen gemilere pratika vermekden imtinâ' ediyorlar.

11- Telgraf

Sir Edward Gray'den Mösyö Bomon'a

Hâriciye Nezâreti, 12 Ağustos 1914

11 Ağustos târihli telgrafınıza cevâb

Eğer (Goben) ile (Breslav)ın mürettebâtı derhâl Almanya'ya gönderilirse, bu gemilerin Türkiye'ye intikali fi'len vukû' bulur, bunlar ancak Türk gemileri olarak, Türk mürettebâtıyla mevcûdiyet gösterirse İngiliz hey'et-i bahriyesini geri çağırmaya sebep yoktur.

(Mâba'di var.)

MİLİKOF ŞEHRİMİZDE

Sâbık Rusya Hâriciye Nâzırı ve Kade fırkası re'îsi Mösyö (Milikof) dün husûsî bir vapurla şehrimize vâsıl olmuştur. (Vakit) refkimiz (Milikof)un burada bir iki gün kaldıktan sonra Paris'e gideceğini ve fikri Rusya'ya bir İ'tilâf ordusu sevk edilmesi ve bu orduya istinâden Rus kuvvetlerinin bi'l-umûm Rusya'da kuvvetli bir diktatörlük teşkil olduğunu yazıyor. Sâbık Rus Hâriciye Nâzırı müttefiklere istinâd edecek olan bu diktatörlük sâyesinde arâzî ve sâir husûsa müte'allik mes'elelerin kat'i bir sûretde halliyle yeni bir Rusya vücûda getirileceğini ümîd etmekte imiş.

Karşı gazetelerin verdiği ma'lûmâta göre şehrimize gelen (Milikof) yalnız değildir. Refâkatinde Kade fırkası rüesâsından Prens (Leyof), Rusya'nın Londra sefir-i sâbıkı Mösyö (Şebak) ile Mösyö (Çokadin) ve diğer yedi Rus diplomatı vardır. Bunlar dün Fransız amirali (Amat) tarafından kabûl edilmişlerdir. Bugün yâhud yarın bir sefine-i harbiyeye rakib olarak Fransa'ya gideceklerdir.

(Proedos?) refkimiz ise Milikof'un şehrimize sûret-i gayri resmiyede muvâsalat ettiğini, bu seyâhatından maksadın ne olduğunu bilemediğini yazıyor. Milikof Rus bankasını ziyâret etmiştir. Kade fırkasının re'îsi Rusya'nın müstakbel baş vekîlidir. Yeni Rusya hükûmeti Amiral (Kolcak)ın riyâseti altında bulunan Sibirya hükûmetiyle (Çyakovski) riyâseti altında bulunan (...) ve Kırım hükûmetleri teşekkül edecek ve yeni hükûmete ihtilâlcî Sosyal fırkasıyla Gerenski'nin Amele fırkası dahî iştirâk edeceklerdir.

AHVÂL-İ SİHHİYE

Sıhhiye müdüriyyetinden matba'amıza bildirildiğine göre Teşrîn-i Sâni'nin yirmi yedisinden Kânûn-i Evvel'in beşine kadar İstanbul'da üç lekeli humma, üç humma-yı şebbe tifo, bir kolera, beş çiçek, dokuz boğmaca öksürüğü, üç kızıl ve vuku'âtı olmuştur. Vefâyât yoktur.

Yine mezkûr zamân tarafından bin yüz yetmiş yedi kişiye kolera, iki yüz altmış tifo, altı yüz yetmiş de çiçek aşısı yapılmıştır. (...) hamâmda yıkandırılanların mecmû'u altı yüz yetmiş ikidir.

EVRAK-I VÂRİDA

EKMEK VE SULH

Mütâreke oldu; sulh de olmak üzeredir. Yine böyle iken dört seneden beri ekmek yüzünden çektiğimiz elâm-i hâl devâm ediyor. Şu son zamânlarda halkın yegâne bir arzûsu varsa o da ekmeğin iyileşmesi ve muntazaman tevzi' olunmasıdır. Fakat görüyoruz ki böyle olmuyor. Harb esnâsına toz ve toprak dolu olan ekmek şimdi çamura döndü! Feakat neden böyle oluyor? Zavallı millet dört senedir, mi'delerini en âdi (...) doldurdular. Sonra bu kadar şefkat ve fedâkârlıklara rağmen sulh 'arefesinde ekmek yerine çamur yemek ne kadar acı bir tecrübedir. Herkes boğazlar açılsın; her şey düzelir dedi bugün işte boğazlar açık... O hâlde ekmek niçin eskisinden fenâ çıkıyor? Niçin i'âşe husûsunda İ'tilâfdan istimdâd etmeyelim? Etmezsek milletimizi sevmemiş olduğumuzu i'lân etmek değil midir? Bugün vatan, herşey milletle kâimdir. Binâen aleyh onu düşünmez, tedâbire ri'âyet etmezsek başımıza gelecek felâketlerde o nisbetde büyük ve vahim olur.

Hâl-i hâzırda milletin hükûmetden beklediği mübrem bir şey varsa o da ekmeğin iyileşmesi ve muntazaman tevzi' olunmasıdır. Bugün nice mühim ve siyâsî bir mes'ele varsa o da efrâd-ı milletin teveccühünü kazanmaktır. Millet senelerden beri feryâd ü figân eylediği hâlde hiçbir şey elde edemedi. Bu husûsta milletin tercümânı olan matbu'ât kendi mukaddes vazîfelerini ibrâz etmelidirler. Ya'ni icâb eden sözü söylemekten hiçbir vakit ictinâb etmemeli, hakîkatı serd etmelidir. Ahâlimiz bundan âciz ise matbu'ât bunu telâfi edip cesâretle meydân-ı müdâfa'aya

atılmalıdır... Gazetelerin baş sütunları böyle hayâtî mes'elelerle dolmalıdır... Fakîr ve sefil kalmış bu milleti sizler düşünmez, müdâfa'a etmezse sonra ne olur!?!..

İsâk M.

TRABZON LİMANI

Trabzon me'mûrîni mezkûr limanda Rus işgâli esnâsında vücûda getirilen 'ameliyâtın ikmâli için Nâfia' Nezâreti'nden (300, 000) lira irsâlini talep etmişlerdir.

ALMANYA'DAKİ TALEBEMİZİN HÂLİ

Almanya'da bulunan talebemizin pek elîm bir hâlde olduğu, Almanya'dan gelen bir zâtın ifâdesine 'atfen, geçen gün (Akşam) gazetesinde yazılmış idi.

Bu mes'ele esâsen makâmât-ı'âidiyesini kemâl-ı ehemmiyetle işgâl ettiği gibi diğer cihetden teşekkül edeceğini yazdığımız (Talebe Velileri Cem'iyeti) işi ciddiyetle ta'kîb etmektedir. Keyfiyetden tekrâr bahs eden refikimiz mütâlaât-ı âtiyeyi dermeyân ediyor:

Esâsen bundan bir iki hafta evvel Almanya'da ve Avustuya'da tahsilde bulunan talebenin velileri tarafından Dârü'l-Fünûn konferans salonunda 'akd edilen bir ictimâ'da talebenin ahvâli uzun uzadıya mevzû-u bahs olmuş ve talebenin ahvâline dâir ma'lûmât almak, kendilerine haber îsâl etmek, yâ da göndermek için lâzım gelen teşebbüsleri icrâ edecek bir hey'et intihâb edilmişti.

Bu hey'et teşebbüsât-ı sâiresi meyânında Hilâl-i Ahmer cem'iyetinin vesâit ve mu'âvenetine mürâca'at etmiş ve Hilâl-i Ahmer'ce mes'ele lâyıık olduğu ehemmiyetle telakkî olunarak Besîm Ömer Paşa'nın riyâseti altında toplanan bir hey'et bu işle ciddî bir sûretde iştigâle başlamıştır.

Her şeyden evvel perîşân ve sefil bir hâlde olduğu söylenen talebemize mu'âvenet etmek, 'ale'l- umûm talebenin ahvâl-i sıhhiyesi ve sâiresine dâir mevsûku ma'lûmât edinmek, muhtâc oldukları şeyleri kendilerine îsâl etmek lâzımdır. İşte hey'et de bunu nazar-ı i'tibâra alarak Almanya'ya iki kişiden mürekkep bir hey'et göndermeye karâr vermiştir. Bu hey'et Almanya'daki talebemizin ahvâlini teftîş edecek sefâletde olanların ahvâlini tehvîn edecek, talebe tarafından gönderilecek mübâliği teslim edecektir.

Hey'etin Almanya'ya azimetine müsâ'ade olunması için İngiliz fevka'l-'ade komiseri Amiral Sir (Arthur Calthorpe) cenablarına mürâca'at edilecek ve Almanya'da sırf tahsîl maksadıyla bulunan talebemizin düçâr oldukları müessif ahvâl kendilerine îzâh olunacaktır. Sir (Arthur Calthorpe) şu esnâda henüz Karadeniz'de bulunduğu cihetle avdet edince mansûr bulunan bu teşebbüs icrâ edilecektir. Müşârunileyhin bu hafta zarfında şehrimize avdet edeceği haber verilmektedir.

Her hâlde Sir (Arthur Calthorpe) cenâblarının bu mürâca'atı hasen-i telakkî edeceği ve sırf tahsîle hasr-ı emel etmiş olan binlerce ma'sûm Osmânlı gençlerinin daha ziyâde sefâlet ve ızdırâbda kalmalarına râzı olmayacağı şüphesizdir. Binâen aleyh taleb olunan müsâ'adenin i'tâsında mümkün olabilecek her türlü tahsîlâtı irâ'e eyleyeceğine muhakkak nazarıyla bakılmaktadır.

Ma'mâfih şâyet gönderilecek hey'etin erkeklerden mürekkebul bulunduğu için Almanya'ya 'azimetinde mahzûr görülecek olur ise münevver ve muktedir kadınlarımızdan iki hanımın bilâ- intihâb i'zâm edilmesi tasavvur olunmaktadır. Diğer taraftan hükûmetimiz de iktizâ iden teshîlâtı irâ'e edecektir.

Bundan mâ'ada talebenin ebeveyni ile muhâbere edilmesini hiç olmazsa ahvâl-i sıhhiyelerinden olsun mütekâbilen ma'lûmât alabilmelerini te'mîn için mümkün olan her türlü tedâbir ve vesâit tevessül edilmiş ve bu kâbilden olmak üzere Hilâl-i Ahmer İsrâ komisyonu muhâbereye tavassut etmiştir. Hülâsa Almanya'daki talebemizin tehvîn-i ızdırâbâtı ve terfiye-i ahvâli için iktizâ eden her türlü tedbîrlere tevessül edileceğinden pek yakın bir zamânda her türlü endişeler ber-taraf olacaktır.

SİRKATLER

Vuku'ât-ı zabıta tevâli ediyor. Sirkatler çoğalıyor. Evrâk-ı havâdisde sık sık hırsızlara tesâdüf ediliyor. Sokak kapıları açılıp yatakların, ayakkabıların, ev eşyâlarının aşırıldığı zâbıta ve vuku'ât arasında eksik olmuyor. Sessiz, sedâsız hırsızlığa gazetelerde ve gazetemizde görüldüğü üzere âhiren cerhler kanlara inzimâm etmeye başladı. Keyfiyet büsbütün kesb-i ehemmiyet etti. Şehrimizde (...) âteş pahâsına olduğu, muhterem İngiliz muhâbiri (Vürd Prayis?) in Londra'ya çektiği telgrafta memleketimizin pahalılığı korkulu rü'yâya teşbih ettiği bu devrede hırsızlık ve bundan mütevellid avâkıbın çoğalacağı tabî'idir. Gayri tabî'i olan bir şey varsa o

da bu tabî'i avâkıbı nazar-ı dikkate alarak te'yîd-i inzibât edilmemesidir. Açıkca söyleyelim: Biz bugün bu inzibâtı te'yîd değil te'mîn bile edemiyoruz. Matbu'ât hayâtı gece hayâtıdır. Gece geç vakitte sıra ile muharrirler, musahhihler, mürettibler işlerimizin başından çıkıyoruz. Hâli arsalardan, yangın yerlerinden ve vîrânelerden geçerek evlerimize gidiyoruz. O siyâh, korkunç, karanlık, zifirî zulmet içinde tek ama tek bir zâbita me'mûrına tesâdüf etmiyoruz. Ne in var, ne cin var, karanlığın sıkleti altında kâbusa dalan sokaklarda, mahalle aralarında şeytânlar top oynuyor. Şahsa tesâdüf değil, hiç olmazsa tesellî için olsun uzaklardan bir polis düdüğü, bir bekçi sopası, işitilse... Hayır, ne bekçi, ne polis, ne düdüğü, ne sopası... Hiç, hiç bir şey... Yok, bu doğru değil, doğru değildir. İnsân (...) vapurlara, yollarda takılıp kalan tramvaya, hiç hareket etmeyen trenlere eğlenir gibi yanıp sönen elektrik ziyâlarına, polissiz sokaklara, zâbitasız inzibâta bakıyor da acabâ işin içinde bir kasd mı var, yine eski eller mi oynuyor, diye düşünmekten kendini alamıyor.

Evvelki akşam yemek yemek için Sirkeci civârında ve sâ'at daha akşamın dokuzunda bir lokantaya giren refikimizden bir zât garsonların, aşçıların, işçilerin, telâşlı telâşlı konuşuşlarını görür mes'eleyi sorar, anlar:

Lokantaya arkadaşlarıyla berâber sarhoş birkaç müşteri gelir, üst kata çıkarlar, bir az sonra fazla içmiş olan refiklerini orada bırakıp çıkarlar. Bir müddet (...) sesi duyan garsonlar yukarı koşarlar ve o adamın sandalyeden düştüğünü, döşeme üzerinde sızdığını görürler. Lokanta sâhibi ne yapacağını şaşırır. Keyfiyeti polise haber vermeye karâr verir. Hemen çocuklar birini koşturur. Polis!.. Polis!.. Sâ'at dokuzda, Sirkeci'de ne lokantada, ne meydânda, hiç bir tarafta bir polis bulamaz!.. Bulamadan döner, en sonra Eminönü merkezine gider. Oradan da merkezi bırakamayız diye kimse gelmez.

Vakı'a bu... Yollar bu... Sokaklar bu... sonra sirkat nasıl çoğalır, cürmler, cinâyetler nasıl olur da artmaz?..

ELEKTRİK TENVİRÂTI DEVÂM EDECEK Mİ?

Şehrin hayât-ı umûmiyesiyle alâkadâr olan mes'elelerdeki buhrân hâlâ devâm edip duruyor, vesâit-i nakliyye, su, tenvîrât ihtiyâcları bütün milleti alâkadâr ettiğinden her ferd onunla meşgûl.. Gazeteciler kâri'lerini tatmîn edebilecek

haberlere muttali' olabilmek için her tarafa baş vuruyorlar.. Hükûmete, şirkete, şehremânetine koşup vaz'iyeti anlamak ve bu husûsda, pek sabırsızlanan halkı ma'lûmâtdâr etmek istiyorlar. İstanbul gazetesine elektrik şirketi tarafından vukû' bulan beyânât şâyân-ı dikkat olduğundan biz de kâri'lerimizi bundan haberdâr etmeyi bir vazîfe addettik; şirket erkânından biri diyor ki:

Ne yapalım, Kömürümüz yok... Artık, her gün piyasa fiyâtına mahrûkât tedârik edebilecek bir hâlde değiliz. Eğer biz de yeni ve şâyân-ı kabûl bir teklîf arz olunacak olursa bütün şehrin tenvîrâtının – tabî' isrâfa mahal vermeden- kâimini deruhte ederiz. Her şey şimdi kömür etrâfında dönüyor. Bu sûretle belki, şirket mes'eleyi halle muvaffak olur. Şehrimizde binlerce ton kömür mevcûddur. Fakat bunu keşf etmek ve ortaya çıkarmak şirketin kârı değildir. Çünkü pek sıkı bir ihtiyât ile öteye beriye saklandırılmıştır. Bunların sâhibi muhankerler tabî'i, iki üç misli kâr te'mîn etmeyince mezkûr kömürleri satmayacaklardır. Buna rağmen, bu cins kömür pek şirketin ihtiyâcâtını def'e kâfi gelmeyecektir. Çünkü fenâ cinstendir. Fabrikada mühim bir kısmı gayri kâbil isti'mâl bir hâlde kalacaktır. Hâlbuki fiyâtı beher ton için 19 ilâ 22 liradır.

Nisbeten daha iyice diğer bir hâlis kömür daha var ki, bu münferik mahalde olacağından nakl ve idhârı bir az müşkil olacaktır. Bunn da fiyâtı beher ton için 2 ilâ 27 liradır.

İşte şirket, şimdiye kadar, bu iki cinsin karıştırılmadan husûle gelen muhtelit bir kömürle şehrin tramvaylarını ve tenvîrâtını icrâ edebiliyor ve aramıza ufak, tefek şu'belerde bozukluk ve inkitâ' husûle geliyordu.

Hâl-i hâzırda tramvaylar durur, tenvîrât kesilirse bundan şirket mes'ûl addedilemez.

Fi'l-hakîkâ, şirkete Ereğli ve Zonguldak yâhud diğer mahallerden kömür tedâriki için ba'zı mütevassıtlar mürâca'atda bulunmuşlarsa da şirket, bu bâbdaki vesâit-i nakliyye müşkilâtını nazar-ı dikkate almıştır. Zîrâ Zonguldak ve sâir iskelelerden kömürü ancak vapurlar veya mavnalarla nakl edebileceklerdir. Bugün bu vesâiti bulmak imkânsız bir hâldedir. Komisyonerler, ba'zı mavna ve vapur sâhiplerinin kömür ticâreti yaptıklarını söylemişlerdir ki olsa olsa kömür onlardan tedârik edilebilir, fakat onlar da yukarıya söylendiği vechle fazla fiyât isterler.

Bu çıkmaz yoldan kurtulmak için yegâne çâre ortada bir takım ihtikâr mu'âmelâtına vâsita ittihâz edilen, vapurları, yelkenlileri müsâdere ederek onlarla kömür tedârikini te'mîn etmektir. Fakat, bu yapılabilir mi?.. Kim yapacak?.. >>

ZÂBITA VUKÛ'ÂTI CİNÂYET HAKKINDA

Pangaltı'nda Kaya sokağında tüccârdan Keçecizâde Mahmûd Bey'in sokakta maktûlen bulunduğunu dünkü nüshamızda yazmış idik. Mezkûr cinâyet hakkında icrâ eylediğimiz tahkîkâtda cinâyetin bir eser-i nefsâniyyet olması vârid-i hâtır olmaktadır. Mahmûd Bey o gece mezkûr sokakda bir hâneye gelmekte iken cinâyetin kurbânı olmuştur. Cinâyetin iki ve yâhud üç kişi tarafından îkâ' edildiği zann olunuyor. Mahmûd Bey'in genç kuvvetli bir delikanlı bu ciheti kavîleştirmektedir. Mahmûd Bey'in üzerindeki olması paltosu, ceketi alındığı gibi pantolonu arka cebindeki roveleri cebi yırtılmak sûretiyle alınmıştır. Cüzdânında haylice para mevcûd olduğu gibi gömleği içinde birkaç bin manat bulunmakta imiş. Ne cüzdân ve ne de manatlar meydânda bulunmamıştır. Cinâyetin hem sirkat hem de bir eser-i husûmet olması ihtimâli mevcûttur. Cinâyette zimedhal olarak Ardaş nâmında birisi ile ba'zı kesân-ı taht-ı isticvâbe alınmışlardır. Tahkîkâta devâm olunmaktadır.

KIRK BALYA YAPAĞI

Tüccârdan Tevfik Bey'in mavna ile sevkyât iskelesine sevk etmek istediği kırk bayla yapağıyı mumâileyhin adamlarından Mehmed Ali, Haydar Paşa'ya oradan Bebek'e nakl ile satmış olmasından tahkîkât icrâ edilmektedir.

KORSANLARA İSNÂD

Tüccârdan Abdülkâdir Efendi nâmına Bandırma'dan Bekir Efendi tarafından Kürd Bekir'in kayığıyla İstanbul'a sevk edilen incirleri Kürd Bekir esnâ-yı râhda eşkiyâ geldi, mürettebâtı telef, eşyâları gasb ve kendisini de yaraladıklarını İstanbul'a gelerek söylemiş ise de tahkîkât netîcesinde bunun aslı olmadığı anlaşıl原因 olarak tahkîkâta ibtidâr olunmuştur.

MAHBÛSİNİN FİRÂRI

SOĞUCAK HAPİSHÂNESİNDE

İzmit tevkîfhânesinden mevkûfinin firâr ettiğini evvelce telgraf havâdisi olarak yazmış idik. Bu kere vürûd eden cerâid-i mahalliyede âtideki tafsîlata tesâdüf ettik:

Soğucak hapishânesi hıfzu'l-saha nokta-i nazarından elverişli olduğu ve mahbûsünün emr-i sıhhatlerine i'tinada bir vec'be-i vicdâniye bulunduğu cihetle esâsen cerâim-i 'âdiye eshâbı bulunan bu hapishânedeki mücrimlere, her gün münâvebe ile mu'ayyen zamânlarda mikdâr-ı kâfi jandarma muhâfazasında dışarı çıkarılarak, havâ aldırılmakta imiş. Geçen gün yine elli kadar mücrimler etrâfi jandarma ile sarılmış olmasına rağmen her biri bir tarafa kaçmağa başlamışlardır. Bu hâl üzerine muhâfızlar merkumanı tevkîf etmek imkânı olmadığını görerek isti'mâl-i silâha mecbûr kalmışlar ve firârîlerden biri maktûl, ikisi mecrûh olmuş diğer on altısı bilâ-hâdisе derdest edilmiş ise de otuz bir mevkûf kargaşalıktan bilâ-istifâde firâra muvaffak olmuşlardır.

Firârîlerin şiddetle ta'kîblerine devâm edilmektedir. Mezkûr hapishâne gerek mahfûziyet ve gerekse sıhhat nokta-ı nazarından her vechle hapishâne olmaya elverişli değil ise de başka bir mahal bulunmamasına binâen mahbûsünün burada ikâsı zarûreti hâsıl olmaktadır.

FRANSIZ MECLÎS 'AYÂNINDA

Hâriciye Nâzırı Mösyö Pişon, Meclîs-i 'Ayân'da müessir bir nutuk îrâd ederek, şâyân-ı şükrân-i mesâ'i ile mazhâr-ı gâlibiyet olmuş büyük, küçük milletlere takdîrâtını beyân ve bervech-i âtî sözüne devâm etmiştir:

Târihin kayd etmediği en büyük cinâyeti hedef alarak, kendisinden gasb olunan arâziyi yavaş yavaş istirdâd edecek ve krâliyetin müdebbirâne hareketi netîcesinde vakûr ve şâyân-ı gıpta sekinesiyle istifâlâtdan hiçbir şey, gâib etmeyerek daha serbest yaşayacak olan Belçika'yı selâmlarım.

Ordularının kuvvet ve savleti muzafferiyetin ilk (...) ahz-i mevki' edebilecek Sırbistân pâyihâhtına dâhil ve eski arâzisinin nâmına sâhib oldu. Yunanistân, Venizelos'un Yunanistânı, Almanya'nın gayri kâbil 'afv-ı himâyesinden tahlîs-i

giribân ederek eski topraklarına sâhib oldu Beş sene evvel mağlûb olduğu düşmana karşı açılan muhârebelerde ordularının şecâ'atiyle târihine yeni bir fasl ilâve etti.>>

Mösyö Pişon, bundan sonra, Bismark'ın cümlesine isti'mâl ederek sözüne bervech-i âtî devam etmiştir; << Bugünün mağlûblarından en büyüğünün hakka karşı isti'mâl ettiği kuvvetin te'sîriyle taksîmâta uğratıldığı milletlerin uzun 'asırların üzerine yüklediği bir tazyîkten sonra eski kuvvet ve kudretiyle tekrâr serbestçe inkişâf ettiklerini görüyoruz. Bohemya, Lehistan, Çekoslav arâzisi, artık bir daha mu'âmele-i vahşiyâneye ma'rûz kalmamak üzere selâmet-i medeniyet için teşkîl olacak milletler ittihâdına dâhil olacaklar bizim müttetiklerimiz yanında ahz-i mevki' edeceklerdir.>>

Meclîs-i 'Ayân, Klamanso'yu ayakta alkışlamışlardır. Bunu müteâkıb vatanın takdirine bihakkın kesb-i liyâkat etmiş vasfının kendilerine i'tâsı için bir kânûn tanzîmi teklîf edilmiştir.

BOLŞEVİKLİĞİN İKİ SAFHASI

Sansür edilmiştir.

KLAMANSON CÂDDESİ

Paris şehremânetinin teklîfi üzerine Şanzelize Câddesine <<George Klamanso>> nâmı verilmesi takarrur etmiştir.

Pol de Rolen Mareşal Foş ve Jofrek(?) isimleriyle de diğer Paris sokakları da tevsîm edilecektir.

TELGRAFLAR

WILSON'IN HAREKETİ

Washington 6 (M.A.) – Re'îs-i cumhûr Wilson şerâit-i sulhiyeyi mu'telifler ile müzâkere etmek üzere Amerika'dan Fransa'ya hareket etmiştir. Kânûn-i Evvel'in üçüncü haftasında müzâkerâta mübâşeret edileceği zannolunuyor. Re'îs-i cumhûrun 12 Kânûn-i Evvel sabâhı Paris'e vürûduna intizâr olunmaktadır.

İ'TİLÂF-I TAMM

Paris 6 (M.A.)- Mösyö Klamanso Paris'e vürûdunu müte'âkib gazetecilere mevki'-i müzâkereye vaz' edilmiş olan bi'l-cümle mesâil hakkında mu'telifler arasında bir i'tilâf-ı tamm hâsıl olduğunu beyân etmiştir.

MU'TELİFİN ORDULARI

Paris 6 (M.A.)- Mu'telifin orduları Almanya'da ileri hareketlerine devâm etmektedirler. İngiliz kıt'âtı (...)in şimâlinde (Kolonya) ve (Bon)a doğru ilerlemektedir. Bunlar dört beş güne kadar (Ren) şehrine vâsıl olacaklar ve (Ren)'in şark sâhilinde Kolonya'dan i'tibâren 18 kilometre vüs'atinde bulunan bir ser-köprü mevki'ini işgâl edeceklerdir. Bunların başlıca karârgâhı (Kolonya), (Bon), (Solingen) şehirleri teşkîl edecektir. Amerikalılar (Trev)i mürûr ederek (Koblaniç)e doğru etmektedirler.

NIŞÂN

Lizbon 6 (M.A.) – Portekiz hükûmeti Mareşal (Jofr) (Foş) ve (Çeten)'e fevka'l-'ade ahvâl-i istina'iyeye tevcih edilen (...) nişânının en büyük rütbesini ihdâ etmiştir.

TEŞEKKÜR TELGRAFI

Nis 6 (M.A.)- Sırb meb'ûsları Fransa toprağını terk ettikleri sırada (Alpmartin?) eyâleti belediye re'îsine keşide eyledikleri bir telgrafnâmede üç seneden beri vatanlarından uzak oldukları hâlde Nis'de gördükleri hüsn-i kabûl ve mu'âmele-i vedâdkarânededen son derece mütehassıs olarak ikinci vatan ittihâz ettikleri âlicenâb Fransa'dan (...) münâsebetiyle kalblerinde ile'l-ebed menkûş kalacak olan amîk-i hissiyât-ı minnetdârânelerinin kabûlünü ricâ etmişlerdir.

BAHRIYE MES'ELESİ

Paris 6 (M.A.)- Bahriye Nâzırı Mösyö (Leyko) Almanya'nın 1918 senesinde tahte'l-bahr âteşaltına devâm etmek için eski sefâin-i harbiyesinden ba'zılarını bozduğunu beyân ettikten sonra Fransa için Bahriye mes'elesinin halli hayâtî bir

ehemmiyeti hâiz olub milletin inkişâf-ı iktisâdî ve siyâsî için kuvvet-i bahriyeye ihtiyâcî olduğunu ve esnâ-i harbde müsâdere edilen sefâinin gerek seyr ü sefere gerek balık saydına tahsîs için ittihâz edilen tedâbiri îzâh etmiştir.

BÜKREŞ'DE

Bükreş 6 (M.A.)- Fransa'nın Romanya hükûmeti nezdindeki sefirinin Bükreş'e muvâsalatını müte'âkib Romanya'daki Felemenk maslahatgüzârlığı mumâ ileyh Almanlar tarafından sefârethânededen ba'zı eşyâ alındığı ve Fransa hey'et-i sefâretinin esnâ-yı 'azminde Flemenk sefâreti vâsıtasıyla kapılara vaz' edilmiş olan mühürler tekrâr mühürlendiğini bozularak bildirmiştir.

BELÇİKA KRALI'NIN SÛRET-İ KABÛLÜ

Paris 6 (M.A.)- Belçika kralı Paris'e muvâsalat etmiş âlayın mürûr ettiği her sokâğa sirâyet eden alkış tûfânıyla karşılanmıştır. [Yaşasın kral] [Yaşasın kraliçe] [Yaşasın Belçika] nîdâları her tarafta işitilmiştir. Belçika ferîk üniformasını lâbis bulunan kral arabasında ayağa kalkarak askerce selâm vermiştir. İkinci arabada kraliçe Elizabeth ile Madam Povankara ve Amiral (Ronark) üçüncü arabada General (Dobarig) ile General (Mobag) dördüncüde Kontes (Avlon) Baron (Gazifar) Fransa'nın Belçika sefiri Mösyö <<Defranes>> beşincide Fransa ve Belçika Hâriciye Nâzırları ve Mirâlay (Conar) sefâret kâtibi Baron [Ravinyon] ahz-i mevki' etmişlerdir. Âlay Şanzelize ile Konkord meydânından geçmiş ve her yerde fâsılasız alkışlar ile karşılanmıştır. Halk alkış ile de iktifâ etmemiş hükûmdârı Belçika ve Fransız bayrakları ve mendil sallamak sûretiyle selâmlamıştır. Konkord meydânı ahâli ile dolmuştur. Mütecessislerin muhtelif şehirlere temsil eden heykellere tırmandıkları görülmüştür. İngiliz kralının vürûdu münâsebetiyle cebheden gelen ve Paris'de kalan kıt'ât tarafından merâsim-i 'askeriyye icrâ edilmiştir. Kral Hâriciye Nezâreti'nin kapısını geçer geçmez binâya Belçika bayrağı keşide olunmuştur.

BEYÂNNÂME

Lyon 6 (M.A.)- Sekizinci ordu kumandanı General (Jerar) kıt'âtıyla berâber (Palanta)ya duhûlü esnâsında Alman ahâliye hitâben neşr ettiği beyânnâmede kıta'âtı

tarafından işgâl edilmiş olan arâzide me'mûrîn ve ahâlinin müttelikîn orduları başkumandanı Mareşal (Foş) tarafından vukû' bulan tebligât ve evâmire ri'âyet edilmesini ve herkesin müstekîmâne vazîfesini îfâ etmesini ahâlinin her türlü haksızlıklara karşı me'mûrîn-i mahalle-i 'askeriyeye mürâca'at etmesini fakat Fransa'nın istiklâl ve şerefini münhal bir teşebbüse müsâmaha edilmeyeceğini beyân etmiştir.

ZÂYİ' CÜZDÂN

Mahsûsât-ı zanniyece zevcim merhûm gümrük başmüdürü Hasan Bey'den zâtıma ve kerîmelerime mahsûs ma' zamm 1800 kuruşluk ma'âşımın 20-24 senelerine 'âid cüzdânımı zâyî' etmiş olduğumdan hükmü olmayacağı i'lân olunur.

Merhûmun Zevcesi Emine

Müdüri-i Mes'ûl: Doktor Nûrî Bekir

---

10. 1574 (10) Numaralı Yeni Gazete'nin Transkripsiyonu

YENİ GAZETE

5 Rebî'u'l-Evvel 1337 Pazartesi - 9 Kânûn-i Evvel 1334/1918

Onbirinci Sene – Numro 10 - 1574

TÜRKLERİ BİRAZ DA HÂLİS TÜRKLERE BIRAKSALAR

Âh, evet biraz bıraksalar, bâri bu günümüzde: Böyle yaralar hicrânlar, mâtemler, ölümler, ayrılıklar içinde kendi kendimize, kendi 'âilemiz arasında samîmâne ağlamaya ve dertleşmeye muhtâc olduğumuz acıklı günlerde olsun bizi... Bütün Türkleri yalnız hâlis Türklerle kendi hâline bıraksalar, artık işimize, gücümüze, yapacağımıza ve nasıl yaşayacağımıza- ister ölelim, ister kurtulalım- karışmamış olsalar ne büyük bir nezâket göstermiş olacaktı. Husûsiyle ba'zı sebeplerden dolayı Türkleri hâl-i esârette yaşatmak maksadıyla tertîb edildiğini nihâyet anladığımız şu nev'-i cedîd ve sırf Türkiye'ye 'âid meşrûtiyet bâdiresinden biri Türk ismi ve kıyâfetiyle, Türk şeklinde bâri tahtımızda türemiş aslı yabancı efendilerin artık bugüne kadar kazandıkları, iyi kötü içimizde yaşadıkları, ne yapabilirse yaptıkları işlerle, Türklük nâmına îfâ ettikleri 'akıl hocâlığı veyâ rehberlikle iktifâ ederek bundan sonra olsun, Allah aşkına, bizi kendi derdlerimiz ve belâlarımızla kendi kendimize bırakmalarını ricâ ederiz. Bugün kendilerinden şikâyet etmek, haklarında kötü söz söylemek niyetinde değiliz. Ne hesâb soracağız, ne kitâb... Yalnız bizi bıraksınlar, işte o kadar. Kimden bahs etmek istediğimizi îzâha hâcet yok sanırız. Türkün şeklindeki yabancıların kimler olduğunu yine kendileri bizden daha iyi bilmezler mi? Onların vicdânı varsa vicdânına, merhameti varsa merhametine sığınıyoruz, bizi rahât bıraksınlar, kendilerinin artık ne 'aklına ne tecribesine, ne dirâyetine, ne ma'lûmâtına ihtiyâcımız var, biz Türkler şu felâketli günlerimizde kendi yağımızla kavrulur, ne yaparsak yapar, belki kendimizi kurtaracak çâreler, kendimizi sevdirecek ve hakkımızı müdâfa'a edebilecek yollar bulabiliriz velev ki gittiğimiz yol Türk olmayan Türk şekl ve ismindeki efendilerin – temcîd pilavı gibi ısıtıp ısıtıp önümüze koydukları gibi – çıkmaz yol olsun. Artık onlara ne?

İşte on senedir mechûl diyârlardan ceblerinde belki bir kaç pasaport olduğu hâlde bâri tahtımıza geldiler, şu veyâ bu illerden muhâceret ederek burada birleştiler,

Türklerden ziyâde Türklük ‘iddiâsına giriştiler. İsim Türk, cisim Türk, ‘iddiâ Türk fakat asılları ne?... Bunu arayan bile yok. Zavallı, ma’sûm Türklere karşı: <<Sizin ‘aklınız ermiyor sizi biz idâre edelim. Size doğru yolları, çıkar yolları biz gösterelim << Sizi zengin edelim, sizi medeniyet ve terakkîye doğru sevk edelim tarzında hâkimâne ve ‘âlimâne biz vaz’iyet aldılar. Fakat bizim re’yimize, asl hâlis Türklerin ve bütün mezâsıyla mâl ve mülk sâhiblerinin fikir ve da’vetine intizâr etmeden birleşerek idâreyi ele aldılar ve dolapları çevrimeye başladılar. El çabukluğuyla, saf Türk’ün ‘akıl erdiremeyeceği türlü türlü ma’rifetler, hünerlerle, hâtır ve hayâle gelmez manevralar ve entrikalarla yaptıkları yalnız ve kazâlı işlere zavallı Türk uzaktan baktı, karışmadı amma ne çâre ki onlar gûyâ iyi diye ne yaptılarsa fenâlık çıktı ve bundan bütün dünyâya karşı mes’ûl olanlar ise yine bî-çâre Türkler idi ve Türklerdir! Evet, Türk bütün işlerin bozuk ve hîleli gittiğini pekâlâ seziyordu. Fakat ne çâre ki bir kerre ele düşmüş, bir kerre ipin ucunu kaybetmişti. Çalış, çabala, yorul, didin ne yaparsan yap hepsi beyhûde idi. Bize bu sahte Türk efendiler gün geldi ki Arnavud, ‘Arab, Rum Ermeni vatandaşların << Senin düşmanıdır. Onlardan kendini sakın. Onlarla sohbeti, selâmı kes biraz Türklüğün yolunu, Yeni Turan yolunu öğreteceğiz.>> dediler. Türk bunu kat’iyyen kabûl etmedi, reddetmek istedi: <<Neden altı yüz senelik konu komşuyla kötü kişi olayım. Hepimiz ‘asırlardan beri pekâlâ şuracıkta yan yana, baş başa yaşıyoruz. >> demek istedi. Fakat sahte Türklerin maksadları, planları vardı. Bir hammâl kahyâsı Kerim Ağa bulub Rûmlara boykotaj yaptırdılar. Daha sonra Arnavud’a, ‘Arab’a, Ermeni’ye Rûm’a Türk’ün hiç bilmediği, hiç istemediği şeyleri Türk nâmı altında yapmağa kalkıştılar. Tehcîrler, katller, nefyler, tasallutlar ilh.. ilh..

Sâde bunlarla da kalmadı. Türk’ün hiç ‘âdeti, meşrebi, ‘an’anesi olmayan işler de başladı. Sokâklarda türküler, nutklar, bağrış çağrışlar, konferanslar, kongreler, kokardlar, nümâyişler, daha neler, neler... Vâkıâ bu cem’iyyetler birçok adamların bağırıp çağırıldığı görülüyordu, bunlara Türk ictimâ’ları deniliyordu amma... içinde – birkaç tecrübesiz ve sâde-dil delikanlı istisnâ edilirse- ‘acabâ kaç Türk vardı?...

Hülâsâ on seneden beri yapılmayan şey kalmadı, fakat Türk yapmadı ve hâlâ, bugün yapılan nice işler var ki bunların hiç biri hakîkî Türkler tarafından değil bu sahte Türkler tarafından yapılmaktadır. İllallah yeter efendiler, yeter...

Bütün Avrupa'daki dostlarımız hayretler içinde kalıyorlar, bu yapılan işlere: <<Böyle şeyi Türk yapar mı? Şu Anadolu'daki nâmuslu Türk>> diyorlardı. Fakat herkes Türkün dostu olamaz, herkes Türkü memleketinde, yurdunda tanımamıştır. Âhhh bilmeyenler ise her işi Türkün sanıyorlardı ve böyle zannetmekte hakları da var.

Şu on seneden beri yerimizi, yurdumuzu sâhibsiz bulup ne yaptınızsa yaptınız sahte Türk efendiler! Fakad işte acılar, felâketler, derdler, mahrûmiyetler içindeyiz ve belki de âh belki de ölüyoruz, şimdi ricâ ederiz, bizleri artık kendi hâlimize bırakınız isterseniz, mutlakâ mükâfât beklerseniz size bir de: <<Eyvallâh>> diyelim. Bir de kahve içirelim. Fakat nasihâtlerinize, iyi işlerinize, cin 'aklınıza, şeytân tedbîrlerinize ve türlü türlü ma'rifetlerinize artık ihtiyâcımız yok. Biz Türklüğü sizden öğrenmek istemiyoruz. Yeni Turân yolunu bize hakîkî, hâlis bir Türk lâakal ecdâdından beş batnı bilen ve isbât edebilen, aslı nesli ve nesebi ma'lûm olan bir Türk gösterebilir, sizler değil! Hattâ gösterdiği yolu da kendi göstermeyi düşünmüş olsun, sizin 'aklınızla değil! Bakınız sahte Türk efendiler, sizin yüzünüzden biz zavallı Türklere: << Barbar, cânî, kâtil haşarı>> diyorlar, her şeyi isnâd ediyorlar, siz ne yaptınızsa, ne çaldınızsa biz yaptık zannediyorlar. Bu artık revâ-yı hak değil. Husûsiyle sizin şimdi pek istifâde etmek istediğiniz Wilson prensiblerine de muvâfık değil. Mâdem ki her millet kendi milletiyle yaşayacak biz hakîkî Türklerin de buna hakkımız yok mu? Bizi Türklüğümüzden kim, hangi kuvvet mahrûm edebilir?...

Tekrâr tekrâr ricâ ederiz. Artık riyâkârlığı bırakınız. Mâhiyetinizi meydâna çıkarınız, ne olacaksınız olunuz, sonra bu memlekette rahât rahât, ancak hâlis Türklere hiç karışmamak şartıyla oturunuz, yine kazanırsınız. Buna hiç diyeceğimiz yok. Fakat ricâ ederiz, her şeyin bir haddi var. Türk bundan sonra sahte Türklerin hatâlarına kurbân olmak istemeyecek! Beyhûde zahmet edip hud'a ve desîse yollarını ihtiyâr etmeyiniz. O zamân sizlere Türklerin başka ve hiç hoşunuza gitmeyecek bir diyeceği olacak zannederiz. Dikkat ediniz.

Abdullah Zühdi

PEK GEÇ KALINMIŞ

Bir takım millî teşebbüsler var! Memleketimizde az çok (...) etmiş cem'iyetler, hey'etler, fırkalar, kümeler, dernekler, sulha doğru, hukûk-ı mektebe ve tıbbîyemizi müdâfa'a edebilmemiz ve sulh masasından, az ziyânla, imkânın müsâ'ade olduğu kârla çıkabilmemiz için gayrete geldiler.

Bir taraftan, memlkette ihtiyâc-ı hâzırın doğurduğu bir selâmet-i 'âmme hey'eti var. Senelerce evvel teşekkül ietmiş, İttihâd ve Terakkî fırkasının cevr ü sitemine uğramış, dağılmış, birer sûretle tecyîde uğratılmış olan Hürriyet ve İ'tilâf Fırkası var ki bu da hâl-i hâzırın îcâbıyla kakhâr kuvvetlerin üfûlüyle yeniden hayât buluyor, teşkilâtını itmâm ediyor. Bir de Sulh ve Müsâlemet Cem'iyeti var ki bu da, evvel bievvel memleketinin ihtiyâcât-ı 'âciliyesine göre çalışmak, siyâsî teşkilâtını tadrîcen ikmâl etmek istiyor.

İşte bir taraftan selâmet-i 'âmme, Hürriyet ve İ'tilâf sulh ve Müsâlemet Cem'iyet ve fırkaları teşrîk-i mesâi' etmişler, bir mütemerkez komita yapmışlardır.

Bir takım gazetecilerden ve münevver zevâtdan teşekkül eden Wilson Prensibleri Cem'iyeti de, ilk hatvesini atarak, Amerika re's-i cumhûru Mösyö Wilson'a bir muhtıra ile mürâca'at etmiş, bu muhtıranın mazmûnunu ve mesâ'isine istinâd ettirdiği nukât-ı nazarı irâe eden bir nev' programını neşr ve i'lân etmiştir.

Bu cem'iyetler kendi teşebbüslerinin, gayretlerinin, say'lerinin, bütün hey'et-i milliye-i Osmâniye'nin teşebbüsü, gayreti, say'i olduğu 'iddiâsında değildir. Selâmet-i vatan için fikr ve icthâdlarına göre çalışmak bu sırada hamiyetlerinin kendilerine emr ettiği vazifeyi îfâ etmek istiyorlar. Bunlardan başka, bir de Millî Kongre hey'eti var. Gazetelerin neşriyâtından, bu neşriyâtın nüktelerinden anlaşıldığına göre, bu hey'ette toplanan (...) daha müte'addiddir; mesâ'i ve teşebbüsâtına bütün milletin efkâr ve hayâtı bu merkezde olduğu ma'nâsını işrâb eder bir mâhiyet vermek gayretindedir.

Müdâfa'a-yı Milliye Cem'iyeti, Donanma Cem'iyeti, Teceddüd Fırkası, Hürriyetperver Fırkası, Ta'lîm ve Terbiye Cem'iyeti, Türk Ocağı ve sâir hey'etler ve cem'iyetler, millî kongrede murahaslarıyla isbât-ı mevcûdiyet eylemişlerdir.

Bu hey'etlerin, kongrelerin, cem'iyetlerin gayretleri vatanın ve memleketin hayrına müsemmir olsun du'âsını, herkes gibi biz de yâd ederiz ve âmin deriz. Ancak

karşı yaka refikalarımızdan ba'zıları bu du'âya iştirâk eder gibi görünüyorsa da âmin demiyorlar. Ve bunun yerine şöyle bir kayd koyuyorlar: Evet bu gayretlere diyecek yok. Fakat pek geç kalmadı mı? İş işten geçmedi mi?

Vâkıa pek geç kaldık. Fakat, 'acabâ hakkımızda verilecek hükmün istinâf ve temyîz müddetlerini de geçirdik mi?..

Avrupa ve Amerika efkâr-ı 'umûmiyesi hakkımıza bir hükm vermişlerdir. Burası kâbil-i inkâr değil, fakat bizim bu günkü gayretlerimiz, bu hükmü istinâf ve temyîz etmek, lehimize bu hükm-i ibtidâ'iyi tahvîl ve tebdîle uğratmaktadır.

Bunun için, bidâyet i'lânında 'aleyhimizdeki delâil ve istinâdâtı pekiyi bilmeyiz ki ona göre istinâf ve temyîz edelim. Yok, yalnız yine kendi hesabımıza kapılır, şimdiye kadar bize bir kâr etmekten başka büyük hüsrânlara uğratmış olan zihniyetle hareket edersek hükm-i ibtidâ'iyi te'yîd etmiş oluruz, bunu da bilelim. İşte, pek kısa olan istinâf ve temyîz müddetlerinde, muhterem hey'etlerden, cem'iyetlerden bu noktaları nazar-ı dikkatden dûr tutmamalarını temennî ederiz.

Yeni Gazete

BALTİK DENİZİ'NDE, İNGİLİZ DONANMASI – REVAL'İN İŞGÂLİ

Baltık Denizi'nde, Finlandiya Körfezi'nde vâki' (Reval) limanı ve şehri harbden evvelki senelerde iki hükümdârın mühim bir mülâkâtı vesîlesiyle nâmını bütün cihâna yaymış olduğu gibi bu harb senelerinde bu limandan ve şehirden birkaç def'a bahs olunmuş idi.

Rus ihtilâlini ve Rus inhilâlini müte'âkib Almanlar, Rusya'ya akın ederek, hemen fırsat bulsalar, Rusya'yı baştanbaşa işgâl etmek ve bütün menâbi'-i servetini ele geçirmek isteyeceklerdi. Çünkü hareket ve istilâlarının yapabildikleri derecesi bunu göstermiştir.

Rusya'yı istilâlarında, Finlandiya Körfezi sâhilinde, Petersburg'un 365 km. mesâfede kâin (Reval) limanı ve şehri de Almanların eline geçmiş idi. Almanlar, burasının esâsen bir Alman şehri olduğunu iddi'â ile hemen benimsemişler, ebediyyen tasarruflarında tutmak hayâlâtına da düşmüşlerdi.

(Reval) pek mühim bir ticâret ve harb limanı idi. 1218'de Danimarka kralı ikinci Ralmar(?) tarafından te'sîs olunmuş 1345'de Tutunyalılar(?) tarafından satın

alınmıştır. 1470-1577 senelerinde Ruslar tarafından muhâsara edilmişse de zabt olunamamıştı. Nihâyet 1710'da büyük Petro burasını ele geçirmiştir. Reval şehri 75 bin nüfûsu hâvidir. İnşâ'at-ı bahriye destgâhları ve top fabrikaları vardır. Rus limanı ekseriya burada kışlardı.

Son telgraflar Baltık Denizi'nde icrâ-yı harekât eden İngiliz donanmasının (Reval)i işgâl etmiş olduğunu bildiriyor.

ŞU'ÛN

HUZÛRA KABÛL

Sadr-ı a'zâm Tevfik Paşa hazretleri evvelki akşam sarây-ı hümâyuna 'azîmetle huzûr-ı pâdişâhiye kabûl buyrulmuştur.

Harbiye Nâzırı Abdullâh Paşa hazretleri dün sarây-ı hümâyuna 'azîmetle huzûr-ı pâdişâhiye kabûl buyrulmuştur.

İSTANBUL MEB'ÛSU KARASU EFENDİ

İstanbul meb'ûsu Karasu Efendi, şu bir iki gün içinde, nasılsa bir İstanbul pasaportu edinerek buradan Selanik'e gitmiş olduğunu ve oradan da ilk vâsıta İsviçre'ye müteheyyi'-i 'azîmet bulunduğu haber verilmiştir.

MECLİS-İ MEB'ÛSÂN VE TAHSİSÂT-I MESTÛRE

Mevsûkan istihbâr ettiğimize göre Meclîs-i Meb'ûsân, Dâhiliye Nezâreti'nde hükûmet-i sâbıka zamânında alınmış olan tahsîsât-ı mestûrenin sûret-i sarfını mübeyyen bir listenin hemen bi't-tanzîm meclîse gönderilmesini Dâhiliye Nezâreti'ne bildirmiştir. Nezâret bunun tanzîmine ibtidâr etmiştir.

MA'ÂRİF MÛSTEŞÂRLIĞI

Ma'ârif müsteşârı Muslihiddin Bey'in tebdîl edileceği istihbâr kılınmıştır.

TEDKİK-İ SEYYİ'ÂT

Dün tedkîk-i seyyi'ât komisyonu Emniyet-i Umûmiyye'deki dâire-i mahsûsasında ictimâ' etmiş ve yine Diyârbakır vâlisi Doktor Reşid Bey'in

isticvâbıyla iştigâl eylemiştir. Tehcîr esnâsında Adapazarı'nda vukû'a gelen birçok sû-i isti'mâlâtıdan, yağmagirlikten dolayı ba'zı me'mûrîn var esnâda Adapazarı komiseri olup el-yevm Hendek nâhiyesi müdürü bulunan Râşid Efendi ile jandarmalar hakkında tahkîkât icrâ edilmekte olduğunu yazmış idik. İstihbârâtımıza nazaran Râşid Efendinin sû-i isti'mâlâtı tahakkuk etmiş olmakla mumâ ileyh 'azl edilmiştir. Bu husûstaki tahkîkât mülkiye müfettişi Emin Bey tarafından icrâ edilmektedir.

EDEBİYÂT DÂRÜ'L-MESÂ'İSİ MÜDÜRÜNÜN İSTİ'FÂSİ MES'ELESİ

Dünkü gazetelerden biri Edebiyât Dârü'l-mesâ'isinin Ma'ârif Nâzırı Doktor Rızâ Tefvîk Bey tarafından verilen emir üzerine Hürriyet ve İ'tilâf Fırkası merkez-i umûmîsi ittihâz edilmek üzere tahliye kılındığı ve bu sebeble mekteb müdürünün istifâ eylediğini yazmıştı. Hâlbuki istihbârâtımıza nazaran Ma'ârif Nâzırı esâsen mezkûr binânın kontratosu hitâm olmak üzere olduğundan ve esâsen dâr-ı mezkûredeki fuzûlî mesârifi tenkîs etmek üzere teşkilâtı lağv eylemiş olduğundan fuzûlî bir binânın âhire devrine lüzûm hâsıl olmuş olmakla binâyâ taleb olan firka bunu isticâr eylemiştir.

PAŞALARIN TEVKİFİ HAKKINDA

Evvelki günden beri şehrimizde deverân etmekte olan rivâyetin tahkikini beklemiş, kat'î, mevkûf-ı ma'lûmât verebilmeye intizâr etmiş idik.

Evvela İtalyan ajansının bir iki satırlık bir telgrafnâmede Tal'at, Enver ve Cemâl paşaların Berlin'de tevkîf edilmiş oldukları bildirilmekte idi. Hemen bu haberin tahkikini mümkün gördüğümüz her dâireye, her menba'a başvurmuş, fakat ne tasdîke, ne de tezkîbe dâir mütemmim ma'lûmâta destres olamamış idik.

Nitekim dünkü refikamız da, bu haberi kayd etmekle berâber, bunun doğru veyâ yanlış olduğuna dâir bir şey söylememektedirler.

Firârî paşalar Berlin'e mi gitmişlerdi; nasıl gitmişlerdi? Orada, el-yevm hükûmet edenler, bunları kendiliklerinden tevkîf mi etmişlerdi ve nasıl?

Yok, hükûmetimizin bu husûsda, Berlin hükûmet-i hâzırası nezdinde bunların hemâen tevkîfi, i'âdesi hakkında bir teşebbüsü mü vukû' bulmuştu? Almanya ile

irtibât ve münâsebet müntaki' iken, henüz hükûmetimiz bunlar hakkında herhangi bir makkemeden, ya dîvân-ı harb-i örfiden bir tevkîf mezkeresi getirmemiş iken, bunların tevkîfini Berlin'den nasıl ve ne yolda talep etmişti? İşte buralarını da anlamaya çalışmıştık.

Bütün ma'lûmât, Berlin'den, telsiz telgrafla böyle bir haber vürûd etmiş olduğuna inhisâr ettik.

Dün sabâhki karşı gazetelerden bir ikisi bu haberi tekzîb ettiler. Bu tekzîb, haberin te'yîd olunmaması üzerine mi, yoksa ilk haberi tekzîb eder diğer bir haberi elde etmiş olmaları üzerine mi, bu da anlaşılamiyordu.

Nerede oldukları, hattâ İstanbul civârında saklı bulunup bulunmadıkları bilinemeyen firârî paşaların Berlin'de tevkîfleri muhtâc-ı te'yîd bir haberdur. Eğer bunlar Berlin'e kadar kapağı atabilmişler, gerçekten orada yakalanmışlarsa, her hâlde bunu, Berlin hükûmet-i hâzırası üzerinde 'âmil olan kuvvetlerin te'sîrinde aramak da vârid-i hâtırdır.

Ve'l-hâsıl dün akşama kadar, bu haber, şek ve şüpheden kurtulamamıştır.

***

Dün gece paşalar hakkında geç vakit aldığımız telgrafi da bervech-i âtî derc ediyoruz:

Paris 7 (A.E.) Birinden gelen bir telgrafnâme, Alman gazetelerinin, Tal'at Paşa'nın siyâsî bir mülteci olması hasebiyle, Almanya Hükûmetinin mumâileyh i'âdeye muvâfakat etmeyeceğini yazıyorlar. Tal'at Paşa, Hükûmet-i Osmâniye'nin teklîfini haber aldığı zamân, kendisinin, yeni hükûmeti ta'cîz etmemek için İstanbul'dan uzaklaştığını İstanbul'da yeni ve kat'i bir siyâset te'essüs ettiği zamân derhâl avdet edeceğini beyân etmiştir.

EDİRNE VÂLİSİNİN SÛ-İ İSTİ'MÂLÂTI

Edirne vâlisi iken geçenlerde 'azl edilen Zekeriyâ Zihnî Bey'in bilhassa kırk kilisede pek çok sÛ-İ isti'mâlâtı tahakkuk etmiş olmakla Dâhiliye Nezâreti Mülkiye müfettişi Emin Bey'in ilk vâsita ile Edirne'ye hareketi emr vermiştir.

DÂRÜ'L-FÜNÛN TEŞKÎLÂTI

Ma'ârif Nezâreti Dârü'l-Fünûn'da mühim bir teşkîlât icrâ etmektedir. Nâzır Doktor Rızâ Tefvîk Bey Dârü'l-Fünûn'da pek fuzûlî mesârifler yapıldığını ve bunun pek mühim bir yekûn teşkîl ettiğini görmüşler ve esâslı bir teşkîlât yapmaya teşebbüs etmişlerdir. Ezcümle Rus edebiyatı için açılan şu'bede yalnız bir efendi mevcûd olub bunun da esâsen kendi lisânının edebiyatını henüz bilmediğini öğrenmiş oldukları cihetle mezkûr şu'beyi sed eylemişlerdir.

BOĞAZIÇI SEFERLERİ ABONMAN DEFTERLERİ

Şirket-i Hayriye, mutâlabâtına karşı hükûmetten gördüğü müsâ'adât üzerine, ta'tiline mecbûr kaldığı seferlerini idâme ettirmiş, dün vapurlar işlememiştir; Yarın da öbür gün de... Böylece işleyecek. Boğaziçi ahâlisi, biraz keselerine zarâr vermek şartıyla ta'til-i seyr ü sefer kâbusundan kurtuldu.

Ücretlere zamda haksızlık görmek abes. Şu dört senede nenin ücreti, fiyatı on, yirmi misli artmadı ki.

Yalnız ba'zı zevâtın mürâca'atları üzerine şunu söyleyeceğiz: El-yevm abonman biletleri bulunanlar bunların mevcûd olanlarını idâre-i merkeziye kontrol kalemine mürâca'atla bedellerini alacaklardır. Acabâ şirket böyle yapacağına, ellerinde abonman biletleri bulunanlardan bir takımın talebi gibi, bunlardan bir sefer için bir bilet verilecek yerde üç bilet verilmek üzere, bu abonman biletleri şerâit-i hâzıraya uydurulamaz mı?

Dün, şirket me'mûrlarından birçoğunun ümide düşmüş olduklarını gördük. Dört senedir çektiği zarûrete mukâbil artık şirketin hükûmetten aldığı müsâ'adeden bunları da müstefid etmesini, ma'aşlarını bilet ücretleri gibi, hemen tezyîd eylemesini bekliyorlar. Şirket bunu yapacak mı?

ŞÂ'İR EDMON ROSTAN'IN VEFÂTI

Paris'ten gelen bir telgraf şâ'ir Edmon Rostan'ın İstanbul nezlesinden müte'essiren vefat ettiğini bildiriyor; Rostan, yirmi-yirmi beş senedir, sâde memleketinde değil, bütün dünyâda okunmuş takdîr edilmiş, alkışlanmış bir şâ'ir ve temâşânüvisdir. 1868 senesinde Marsilya'da tevellüd eylemiş, Marsilya Lisesi'nde

tahsîl-i tâlisini ikmâl etmiştir. Mektebde iken lîsân derslerinden pek ziyâde memnûn olduğu hâlde riyâziyeden kat'iyen hoşlanmazdı.

Mektebin ta'tîl zamânlarında annesini, teyzelerini, hemşirelerini evde yaptırdığı küçük bir tiyatroya toplayarak onlara uzun uzadıya şi'irler okur, komediler oynar, fâci'alar temsil ederdi. Paris'te Stanislas Kolejindeki tahsîlini de bitirdikten sonra kendisinde fâci'anüvisliğe doğru bir temâyül gördü. Bir taraftan (Renedömik)den belâgat tahsîl ediyor, diğerk taraftan da ilk iki fâci'asını hâzırlıyordu. Bu piyesler bir perdeden ve eşhâs da üç dört kişiden mürekkebtir. Bu piyeslerden (Kırmızı Eldiven) nâmı altında oynanan için Mösyö Rostan, derdi ki: Kendisinden ders aldığım zamân bu piyesin müsveddelerini mektep kitâblarım içinde gören mu'allim Mösyö (Dömik) beni müdhîş sûretde cezâlandırmıştı.

Ba'de'l-temsîl, 'âdem-i muvaffakiyet, baş gösterdi, hiçbir gazete eserimden bahs etmedi. Yalnız (Renedölan) imzâlı bir makâle intişâr etti. Bu (?) kim olsa beğenirsiniz... Mu'allimim (Renedömik) !..

Dömik'in bu eski talebesi de kendisine icrâ edilen nezâketi unutmamış yirmi sene sonra mu'allimini akademiye namzed olarak takdîm etmiştir. Herkes gibi, Rostan da kolejden çıktıktan sonra bir meslek ittihâbı mes'elesi karşısında kaldı. Düşündü, taşındı avukat kalmağa karâr verdi. Mekteb-i hukûkda kemâl-i muvaffakiyetle şehâdetnâmesini aldı. Fekad isti'dâdının 'ilm-ı hukûka mütemâyil olmadığını anladı. Bunun için bir yandan avukatlığa çalışırken diğerk taraftan da edebiyâtı ihmâl etmiyordu. İlk eseri olan (His ve Tabi'i Romanlara Dâir Tedkîkât) nâm-ı kitâbını yazmıştı. 1890'da <<Mojardis>>i yazdı ve Madmazel (Rujmond Jorard) ile de evlendi.

Bundan sonra sıra ile (Romanesk)...

TAKVÎMDEN BİR YAPRAK

Gazeteler, Kâdiköy'de henüz pek çok Almanlar bulunduğunu, bunların keyf ve zevk içinde gazinolarda, 'ayş ü nûşla, öteden beri bunlar muktesid ve mümessik tanınmış iken, şimdi para sarfında, isrâf ve sefâhatde biri birine rekâbetkâr olduğunu yazıyorlar.

Yine gazeteler, Kâdiköydeki Almanların ellerinde bulunan eşyâyı ucuz ucuz sattıklarını, ba'zı kâr ehli kişilerin, bunlardan bin liralık, iki bin liralık eşyâ birden aldıklarını haber veriyorlar.

Gelişi güzel Kâdiköyden geçmiş, evvelce göz âşinâlığı peydâ ettiği bir Alman'a tesâdüf etmiş olan bir zât da şu haberi getirdi:

Tanıdığım bir Alman'a rast geldim. Aramızda şöyle bir muhâvere geçti:

-Burada, elinizde bulunan birçok eşyâyı ucuz ucuz satıyormuşsunuz! Satacaksanız, bâri değer fiyatı arasanız!

-Bu eşyâlar ordu malı idi. Paraları bizim kesemizden çıkmadı ya! Ne bulursak veriyoruz. Şahsî kesemize ne girerse kâr sayıyoruz!

- Yâ!... Fakat, siz ne olsanız da Avrupalı bir milletsiniz. Ordunuzun hakkı, milletinizin hakkı demek! Bunu nasıl keyfinize isrâf edersiniz, ceblerinize atarsınız!...

- Türk dostum!... Birkaç senedir buradayız! Usûlü sizin paşalarınızdan öğrendik!

TÜRKİYE HARBE SÜRÜKLENİRKEN

İNGİLİZ DİPLOMASİSİ

Harbe sürüklendiğimiz sırada İngiliz diplomasisinin hakkımızda ne düşünmüş, ne yapmış, ne yolda davranmış olduğunu gösteren vesâikin neşrine devâm ediyoruz:

12 – Telgraf

Mösyö Bomon'dan Sir Edward Gray'e

(13 Ağustos'da alınmıştır)

İstanbul, 12 Ağustos 1914

Bu sabâh sadr-ı a'zâmı gördüm. Me'mûrîn-i 'askeriyenin muhtelif vesîlelerle boğazlardan serbesten mürûr-ı îkâ eyledikleri mevâni'a karşı şiddetli beyânâtda bulundum. Yolcu varpurlarıyla hubûbât yüklü gemirleri me'mûrîn-i 'askeriyenin Çanakkale'da tevkîf ettiklerini, İstanbul'dan hareket etmek isteyen vapurlara evrâkını

i'tadan imtina' eylediklerini hubûbât yüklü sefâine İstanbul'a avdet emrini verdiklerini sadra'zâma söyledim.

Sadr-ı a'zâm, beynelmilel ta'ahhüdâtı pâ-yi mâl ederek Harbiye Nâzırı'nın pek keyfi hareket ittiğini tasdik etti.

Harbiye Nâzırı şimdi emr-i mutlak görünüyor. (...) ediyorum ki vaz'iyet-i hâzıradan (...) olan odur. İşler şüphesiz kesb ü hât ediyor; fakat bugün (...) Meclîs-i Vükelâ (...) edecek, bundan sonra ba'zı silâh hâli bildirebileceğimden ümîdvarım.

Şunu da ilâve ederim ki, bütün ecnebî sefâini yukarıda îmâ ettiğim mevâni'â ma'rûzdur.

13- Telgraf

Sir Edward Gray'den Mösyö Bomon'a

Hâriciye Nezâreti, 12 Ağustos 1914

11 Ağustos târihli telgrafınıza cevâb

Hemen sadra'zâma, Türk hükûmeti Alman gemilerinin boğazlarda harekât-ı harbiyeye tesaddilerine müsâ'ade etmemeye mecbûr olduğunu îzâh ediniz ve niçin ticâret gemilerinin mevkûf tutulduğunu sorunuz.

14 – Tahrîrât

Tevfi Paşa'dan Sir Edward Gray'e

(12 Ağustos'da alınmıştır)

Türkiye seffri Sir Edward Gray'e ihtirâmâtını takdîm ve şimdi hükûmetinden aldığı telgrafnamenin mislini bervech-i âtî zîr-i teblîğ ile kesb eder:

İhtilâfât-ı hâzırada hükûmet-i Osmâniye'nin ri'âyetkâr olmaya 'azm ettiği vaz'iyet-i muslihâne hakkında hiçbir güne şübheye mahal bırakmamak üzere hükûmetin kat'iiyen bî-terafılığına karâr vermiş olduğunu size bildirir... Osmânlı Sefârethânesi. Londra 13 Ağustos 1914.

15 – Telgraf

Mösyö Bomon'dan Sir Edvard Gray'e

İstanbul, 14 Ağustos 1914

Âmiral Limbos(?), Bahriye Nâzırından (Goben) ve (Breslau)ın mürettebâtını teşkîl edeceğine dâir va'ad almıştır. Bu zamâna muhtâc ise de her hâlde yapılacaktır. Bahriye Nâzırını bu iki sefinenin İngiliz âmiraline tevdi'i için teşebbüste bulunmuştur.

Amiral Limbos, Sultan Selîm (Sabık Goben) Türk mürettebâtı tarafından sevk ve idâre olunabilinceye kadar ihtimâl bir ay geçeceğini bana bildirdi. Fakat ferağ ü intikâl mu'âmelesi usûlen bir iki günde itmâm olunabilir. Almanların i'âdesi için bir az daha zamân geçmesi zarûrîdir.

Bahriye Nâzırını hitâm-ı harbe kadar bu gemilerin Marmara Denizi hâricine gönderilmesi için hiç bir tasavvur mevcûd olmadığını dermeyân etti.

16 – Telgraf

Mösyö Bomon'dan Sir Edward Gray'e

[16 Ağustos alınmıştır.]

İstanbul, 15 Ağustos 1914

Amiral Limbos ile İngiliz hey'et-i bahriyesine mensûb bütün zâbitânın hizmet-i fe'âlânede buldukları mevki'lerde birden bire Türk zâbitânı ikâme olunmuş ve bunlar, eğer kalırlarsa Bahriye Nezâreti'nde devam-ı mesâ'iyeye da'vet edilmiştir. Hükûmet erkânından biri, hükûmet-i Osmâniye (Goben) ile (Breslav)ın zâbitân ve mürettebâtını Türkiye'den çıkarmak arzû ettiğini bana anlatmış ise de bundan aaleb ihtimâle göre, hükûmetin işçilerle me'mûrîn-i fenniyyeyi alıkoymak istiyor. Bu ise burada pek tehlikeli bir vaz'iyet ihdâs edecektir.

17 – Telgraf

Sir Edvard Gray'den Mösyö Bomon'a

Hâriciye Nezâreti 16 Ağustos 1914

Fransa ve Rusya sefirleri de haberdâr olur olmaz, eğer Türkiye, esnâ-yı harbde kemâl-i tekayyudla bî-tarflığı muhâfaza etmek isterse, İngiltere, Fransa ve Rusya'nın istiklâlini ve tamâmı (...), Avrupa iğtişâşât-ı umûmiyesinden bilâ- istifâde Türkiye te'addi edecek herhangi bir düşmana karşı muhâfaza edeceklerini Türk hükûmetine, beyân etmeye me'zûnuz.

18 – Telgraf

Mösyö Bomon'dan Sir Edward Gray'e

[17 Ağustos'da alınmıştır]

İstanbul' 16 Ağustos 1914

Bu sabâh sadra'zâm Türkiye bî-araflığın muhâfaza edileceğine dâir bana yeniden sûret-i resmîyede te'mînât verdi. Almanya'nın Türkiye'yi zîmdahl yapmak için kendince ne mümkünse yaptığını inkâr etmedi ve kabûlü Türkiye'nin menâfi'ine muvâfik olduğu kadar Türkiye Almanya'nın tasavvurâtına havâlen sem'-i i'tibâr ederse Rusya'ya karşı tahrikât teşkîl etmek sûretiyle ba'zı (...) mevcûd olduğunu kabûle kadar vardı. Bu mübhem ta'bir, şüphesiz, Türkler bu gemileri bi'z-zât idâreye kâdir olmadıklarından (Goben) ile (Breslau) da bir miktar ehl-i fenn Almanların bırakılması hadisesine müte'allikdir. Doğrudan doğruya emri altında Türklerden ve Almanlardan mürekkeb mürettebât bulunursa Amiral Limbos bu vaz'iyette kalamaz; bu da Amiralin fi'ilen kumandanlıktan azli ma'nasına munzamandır.

Goben ile Breslau el-yevm İstanbul'dan az bir mesâfedirler. Sadra'zâm bunların Marmara'dan uzaklaşmayacakları hakkında bana te'mînât verdi. Bunlar bir Türk zâbitanın kumandası ve Osmânlı sancağı altında bulunmak üzere dirler. Ferâ' ve intikâl yapılmıştır. Hiç olmazsa bu iyi bir 'alâmet.

19 – Telgraf

Mösyö Bomon'dan Sir Edward Gray'e

(17 Ağustos'da alınmıştır)

İstanbul 16 Ağustos 1914

Âtideki telgrafnâme yi 15 Ağustos târihiyle Çanakkale İngiliz konsolosundan aldım: Tarassud sisteminde torpiller dökülen mıntıkaya vaz' olundu. İhtimâl evvelkilerin yerleri de değiştirilmiştir. Yeni temâs torpilleri kırk bir 'aded olup intibâh vapuru tarafından iki sıra olarak kefiliden Soğan dereye kadar vaz' edilmiş, bunlardan yedisi gemide kalmıştır. İstanbul'a doğru yoluna devâm eden Selânik vapurundaki yirmi dört tânesi de alınmıştır.

<<Buraya vâsıl olan leylî Rikmeres(?) Alman vapuru telsiz telgraf tertîbâtını hâmindir.>> -Maba'di vardır.-

TEDKİK-İ SEYYİ'ÂT KOMİSYONU

Tedkik-i seyyiât komisyonu Mazhar Bey'in riyâseti altında ictimâ'larına devâm etmektedir. Diyârbakır vâlisi Doktor Reşid Bey'in vukû'a getirdiği fenâlıkların şâhidi olmak üzere dört kişinin celb olunduğunu evvelki günkü nüshamızda yazmış idik. Bu şâhidlerin şahâdetiyle katl-i keyfiyetleri sübut bulmakta ve birçok me'mûrînin de bunda zimdahl oldukları anlaşılmaktadır.

PATRİK ZÂVEN EFENDİ

Ermeni Patrikhânesi nizâmnâme-i sâbıkanın i'âdesi netîcesinde ilk def'a olmak üzere evvelki gün in'ikâd eden meclîs-i ûmûmîde Patrik Zâven Efendiye hükûmet tarafından olduğu gibi patrikhânece dahî bir telgrafnâme keşidesiyle patriklik makâmında îkâsının milletce de kabûl olduğunun beyânı teklîf edilmiş ve patrikhâne meclîs-i muhtelit re'isi Doktor Davıdyan Efendi cevâben şehrimizde bulunan İngiliz hey'et-i 'askerîsi tarafından Zâven Efendinin nerede bulunduğu dair muvassal ve Bağdâd'a telgraf çektiğini ve bu bâbda bir haber gelir gelmez milletce kendisine telgraf çekileceğini beyân etmiştir. İngiliz hey'etinin bu telgrafnâmesi İstanbul'dan Londra'ya ve oradan da Suriye-Bağdad kumandanlıklarına keşide kılınmıştır.

BULGARİSTÂN ERMENİLERİNİN CEM'İYYETİ

Sofya'dan Ermeni gazetelerine yazıldığına göre Ermeni istiklâlinin husûl-pezîr olmasına çalışmak ve memleketlerin avdet etmekte olan Ermenilere yardım etmek maksadıyla Bulgaristan Ermenileri bir cem'iyet teşkil etmişlerdir. Bi'l-cümle firaklar ve grupların bu cem'iyette mümessilleri bulunuyor. Bu sûretle Ermeni da'vâsı hakkında Bulgaristân Ermenilerinin re'y ve arzuları cem'iyet-i mezkûrece temsîl edilmiş olacaktır.

ZİYÂRET

Romanya murahhas-ı 'askerisi Osmân Niyâzi Paşa bugün Mâliye Nâzırı Abdurrahmân Bey'i ziyâret etmiştir.

EKMEK MES'ELESİ

Dün akşam gazetelerin verdiği ma'lûmâta nazaran ekmek tevzî'âtının müte'ahhidlere ihâle edileceği havâdisinin kayd-ı ihtiyâtla telakkî edilmesi lâzım geleceğini yazmış ve bu husûsda vukû' bulacak istihbârâtımızı yazacağımızı söylemiş idik. Dün icrâ ettiğimiz tahkîkâtda bunun esâsı olmadığı anlaşılmıştır.

PATATES TEVZÎ'İ

Dünden i'tibâren 'Îâşe Nezâreti me'mûruna, patates tevzî'ine başlamıştır. Tevzî' edilen patateslerin bedeli şimdi alınmıyacak gelecek aylıktan tevkîfât icrâ olunacaktır. Tevzî' edilen patatesler iri, temiz ve güzel idi.

KAFKASYA'DAN GELEN EŞYÂ

Kafkasya'dan vürûd eden vazo, hâlî, çaydân ve sâire gibi zî-kıymet eşyâyı tesbit-i defter etmek üzere teşekkül edeceğini yazdığımız komisyon dün vazîfesine başlamıştır. Emlâk müfettişlerinden Hüsnü Bey Mâliye Nezâreti'nden mezkûr komisyona me'mûr edilmiştir.

GENERAL RİKOFET

İngiliz Generali Sir William Rikofet(?) evvelki gün, bir tren-i mahsûsla şehrimize muvâsalat etmiştir.

FRANSIZ SALÎB-İ AHMERİ

Dün (Eseyçe?) nâmındaki Yunan posta vapuruyla Fransız Salîb-i Ahmeri'ne mensûb etıbbâ ile hastabakıcılar şehrimize gelmiştir.

MEVDU'ÂT

Düvel-i İ'tilâfiye ve müttefikleri teb'asının bankalarda mevcûd-ı nükûd tahvîlât ve eşyâ-yı sâire serbestce tasarruf edebilecekleri bi'l-'umûm müessesât-ı mâliye teblîğ olunmuştur.

MEB'ÛSÂN

22'nci in'ikâd

Meclîs re'isi Halîl Bey'in riyâseti altında küşâd edildi. Zabt-ı hulâsası okunarak kabûl edildi. Ama Toelidi(?) Efendi beyânât-ı âtiyede bulundu:

-- Geçen gün esnâ-yı müzâkerede 'afv-ı umûmî kânûnu hakkında (...) bir dereceye kadar (...) birçok neşriyât oldu. Onun için fikrimi arz edeceğim:

Bendeniz Avrupa'ya ilticâ eden mücrim-i siyâsînin 'afv edilmesini söylemedim buna bütün refikâm şâhiddir. Benim ve bütün Rûm meb'ûslarının bu 'afv kânûnunu kabûl ettiğimizizin bir sebebi vardır ki o da: 'Anâsır hakkında icrâ edilen milyonlarca cerâim erbâbının – kânûndaki (...) umûmiyenin (...) dolayı- 'afv edilmesi korkusudur. Ve sebab-i muhâlefetimiz de bundan neş'et etmiştir. Biz bu muhâlefetimizle ittihâd fırkasının âleti olmadık. Rûm meb'ûsları hiçbir firkanın âleti değildir. Yalnız kendi âletleri olurlar.

Ba'de teb'a-yı Osmâniye'nin düvel-i (...) teb'asına karşı olan duyûnâtın te'cîli hakkındaki kânûnın (...) lâyiha-ı kânûniye münâkere ve kabûl edildi.

Müte'âkıben İstanbul meb'ûsı Haristidi(?) Efendi ile bütün Rûm meb'ûsu tarafından taht-ı silâha da'vet edilip de icâbet etmeyenler veyâ icâbet edip de firâr edenler ve hükûmâtı ve me'mûrîn-i ecnebiye ile teşrîk-i mesâ'i ve muhâbere etmelerinden dolayı maznûn ve mahkûm olanların da cerâim- i siyâsiye erbâbı (...) 'afv edilmeleri hakkında verilen teklîf kânûnu lâyihası, nizâmname mûcibince, lâyiha encümenine havâle olunduktan sonra 'afv-ı umûmî kânûnunun bakıyye-i münâkeresine devâm edildi:

Mehmed Emin Bey (Musul) – Efendiler;

1789 ihtilâl-i kebîrle i'lân edilen hukûk-ı beşer beyânnâmesinin te'mîn ettiği hürriyet fikri bizim Kânûn-ı Esâsîmiz ile milletimize verilmiş bir hak iken biz bunlara hürmet etmedik, ictihâdâtı bir cinâyet add ettik. Fırka (...) boğuştuk. Millet aşkını unutarak vatandâş düşmanı olduk. Kânûnu kin ve intikâmlarımıza âlet yaptık. Düşünmedik ki hiçbir zamân âteş ve demir fikirleri öldüremez. Düşünmedik ki, takdîr etmedik ki dünyâda (...) bıkdığı memleketler, düşmanların toprağıyla mahv ettiği beldelerden daha çoktur. İttihâd ve Terakkî, Hürriyet ve İ'tilâf mübarekeleri işte meşrûtiyetimizin on senelik târihçesi. Târihinden ibret almadan memleketi

musibetlere uğrattık. Hükûmetin bize vermiş olduğu bu kânûn düşmanlarla yaptığımız mütâreke ve yapacağımız müsâleha kadar ehemmiyetlidir. Bana öyle geliyor ki bu kânûn memleketimize elinde yeşil defne dalı görülmeyen bir sulh perisi gibi bize kardaşlık getirir. Onun için kardaşlarımıza kollarımıza açalım ve bu kânûnu kabûl edelim. Lâkin temennî edelim ki kapılarını kendilerine açtığımız kardeşler ceplerinde (...) getirsinler. Çünkü bu memleketin artık bir damla kan dökmeye tahammülü yoktur. Onun için bütün millet, ‘ayân ve meb’ûsân meclîsini ve bütün ‘unsuları vatan-ı mukaddesimizin başı ucuna da’vet ediyorum, Cenâb-ı Hakk ve insânlığı şâhid tutarak bir kardaşlık mu’âhedeşi yapalım. Bu sûretle memleket derdlerine şifâ, karanlıklarına nûr gönderelim.

Hasen Fehmi Efendi (Sinop) - ‘Adliye Nâzırı Beyefendi, Divân-ı Harb-i Örfî’de de karâr verilen hey’et-i hâkimenin lâzım olan evsâkı hâiz olduğunu beyân ettiler. Eğer hükûmet bu hey’etlern hatâlı olduğuna kâni’ olursa ve hey’et-i teşri’iyyede de buna iştirâk edilirse ve birkaç zâtı ‘afv etmek istiyorsa buna muvâfıkım; fakat yalnız bu zevâtın hukûku değil bütün efrâd hukûkunun muhâfazası için bu hey’etler lağv edilsin. Gayr-i (...) hâkimlerin verdiği gayr-i ‘âdil hükümler ortadan kaldırılsın; diyorum.

Hâlid Bey (...) – Hükûmet, bu mahkûmîn-i siyâsinin esbak hükûmet tarafından ictihâd netîcesi olarak mahkûm edildiğini söylemek istiyor. Evvelki hükûmetler hatâlarını kitâba uydururlardı. Bunlar ise oturdukları yerden böyle der: Diyoruz bu mahkûmîn iki kısımdır. Bir kısmı efendi takımı, diğer kısmı da vâsitâ-i icrâiye olan katl (...) çaylak takımıdır. Eğer bu ‘afvı bu ikinci kısma da teşmîl edersek memleket anarşi içinde kalır. Kânûnlar memleketin sa’âdetini kafil olmalıdır. Bu Dîvân-ı Harb-i Örfîlerin firârlarını hükûmet ‘acabâ tedkîk etmiş midir? Bu tahkîkât esâsen bir mahkeme tarafından yapılmalıdır. Sonra bu sûretle mahkûm edilenlerden bir kısmı da salb edilmiştir. Eğer hükûmet bu firârları muvâfık-ı ‘adâlet buluyorsa bu firârı verenleri de etmelidir. Bu bâbda hükûmet ne düşünmüştür?

Ziyâ Mollâ Bey (Lâzistân) – Efendim esâsen arada fark yoktur, hükûmet istediğini sarahaten söylüyor. Dîvân-ı harbler yüz binlerce insânları mahkûm etdtiler. Cerâim-i siyâsiye erbâbının bir kısmı ‘afv ediliyor da diğer binlerce adamlar neden nazar-ı dikkate alınmıyor. Hiçbir memleketde böyle ‘afv-ı umûmî olmamıştır.

İlyâs Sâmi Efendi (Muş) – Meclîs-i ‘âli ‘afva taraftâr iken hükûmet öyle bir şekil teklîf ediyor ki bu sûretle bir türlü i’tilâf hâsıl olamayacaktır.

‘Adliye Nâzırı – Meb’ûsun birisi böylece bir kânûn buraya gelmesi bâis-i şayandır, dediler. Hâlbuki bu kânûnun tanzîmi meclîs-i vükelâ için bâis-i (...) olmuştur. Sonra kânûnun maksûriyetinde bahs ettiler. Hâlbuki maksûriyet yoktur; Cerâm-i siyâsî ta’bîri vardır. Sonra böyle bir kânûn hiçbir yerde görülmemiştir, dediler. İşte 228 senesi Kânûn-ı Evvel’de tanzim edilen ‘afv-ı umûmî kânûn-i muvakkati. Sonra bu kânûnu ben, mutlakâ bu sûrette çıkaracaksınız; dedim. Bunu, esâsen şahsıma yakıştırmam.

Bundan sonra nâzır müşârun ileyhe maddede yapılması lâzım gelen ta’dilâtı söylemiş ve bu bâbda hayli müzâkere cereyân ettikten sonra kânûnun hey’et-i umûmiyesi kabûl edilmiş ve ‘Adliye Nâzırının teklîf ettiği şekil üzerinde ta’dil için kânûnun ‘adliye encümenine havâlesi karâr-gîr olmuştur.

Ba’de Adana’nın es’âli ve sâir sûretlerle mütâreke ahkâmına tecâvüz edildiğine dâir Adana meb’ûslarıyla Karesi meb’ûsu Hüseyin Kadri Bey tarafından verilen su’âl takrîrlerine Hâriciye Nâzırı Mustafa Reşid Bey tarafından bervech-i âtf cevâb verildi:

<<Efendim, mütârekenâmenin 16’ncı maddesi mûcibince hükûmet <<Kilikya>> ta’bîri Adana’yı şâmildir. Buna binâen Adana’nın tahliyesi talep edildi. Hükûmet de tahliye için kumandanımıza emr verdi. Fakat idâre-i mülkiye ve zâbita bizdedir.

Sonra efendim evrâk-ı havâdisde İstanbul’un işgâlinden bahs edilmiyordu. Ayastefanos ve Makri Köye ‘asker ihrâc edildiğinden bunun bir işgâl mâhiyetinde telakkî edildiğini amirallere bildirdik ve ba’zı kuyûd-ı ihtirâziye dermeyân ettik, bu sû-i te’sîrden dolayı amiraller beyân-ı teessür ettiler ve çıkarılan ‘askerin birkaç bölükten ‘ibâret olduğunu söylediler. Hükûmet bu cevâbı hüsn-i telakkî etti. Eğer arzû buyurulursa bu muhâberâtı okuyayım (Hâcet yok sedâları).

Re’is – Hükûmetin beyânâtı kâfidir efendim.

Hâriciye Nâzırı – Sâniyen tarafımızdan ba’zılar, mütâreke şartnâmesine tatbîkan tahliye edilmiştir. Ba’zı yerler de vardır ki, oralarda kendi emniyetlerini te’mîn için, tahliyesini talep ettiler bu bâbda münâkaşa cereyân etti. Netîcesi nokta-ı

nazarımıza tevâfuk etti. Binâen aleyh oraları tahliye ettik. Hükûmet vazîfesini tevellüd edecek mes'ûliyeti temâmen müdriktir ve şimdiye kadar ne yapılmak lâzımsa yapmış ve ba'demâ da yapacaktır. Bunu te'mîn ederim.

Hüseyn Kadri Bey (Karesi) – Bendeniz takrîrimi verdikten bir kaç gün evvel Makri Köy hâdisesi olmuştu. Sonra hükûmet-i Osmâniye'ye 'âid bir seffinenin bayrağı, İ'tilâf 'askerleri tarafından hûd be hûd indirildi. Bendeniz bu hareketleri âtimiz için bâis-i felâket bir hareket mukaddimesi olarak telakkî etmiş ve takrîrimi vermiştim. Bundan başka Harbiye Nâzırının Zamân Gazetesinde mûnderic bir mülâkâtı vardır ki endişemi artırdı. Abdullâh Paşa <<Mütâreke iki ordu arasındaki muhârebeyi muvakkaten ta'til eder>> diyordu. Bu ifâde fenâ bir te'sîr yapacağı fikrinde bulundum.

Tal'at Paşa Viyana'da iken <<Sulh teklîflerimiz kabûl edilmezse son ihtiyât kuvvetlerimizi de isti'mâl edeceğiz>> diye bir saçma söylemişti. Bu da öyle olmasın? dedim. Şimdi ise böyle endişeye mahal görmüyorum. Çünkü kendimi mevcûdiyetimizi muhâfaza edecek bir hey'et muvâcehesinde görüyorum. Binâen aleyh takrîrimi geriye aldım.

Hâriciye Nâzırı – O mülâkâtı gördüm. Harbiye Nâzırı paşa da o fikirle söylemiştir. Kendileri bunu müdriktir ve endişeye mahal yoktur.

Müşârün ileyhın işbu ifâdâtını müte'âkib Pazartesi günü ictimâ' etmek üzere celseye nihâyet verildi.

TEHCİR OLUNANLAR HAKKINDA

Dâhiliye müsteşârı Hamîd Bey'in riyâseti tahtında ictimâ' etmekte bulunan komisyon hükûmet-i sâbıka tarafından tehcîr edilip, âhiren avdetlerine müsâ'ade olunanlar hakkında ba'zı mukarrerât ittihâz eylemiştir. İstihbârâtımıza göre mukarrerat-ı müttehizeye tevfikân mahall-i tehcîrlerinden memleketlerine avdet etmek üzere kasabalarda, istasyon ve iskelelerde cem' edilenler hemen memleketlerine döndürüleceklerdir ve memleketlerinde hâneleri ve arâzileri mevcûd bulunmayanların ise kışın şedâidi hasebiyle sefâlete düşâr olacakları bedihi bulunduğundan bu gibiler buldukları mevki'de esbâb-ı istirâhatleri te'mîn edilmek şartıyla bırakılacaklardır. Fakat hükûmetin mu'âvenetine 'arz-ı efkâr etmeyeceklerini

te'mîn ederlerse memleketlerine 'azîmetlerine müsâ'ade olunacaktır. İ'âşelerini te'mînden 'âcizler var ise bunların hükûmet tarafından infâk ve i'âşeleri te'mîn olunacaktır. Bunların mu'âmelât-ı erkâbiyye ve sevkıyyelerine bakmak üzere bir hey'et i'zâm olunacaktır.

***

Şehrimizde bulunan Rus üserâsından bir kısmı dün Rus vapurlarıyla memleketlerine sevk edilmiştir.

LİVÂMIZIN TİCÂRET İŞLERİ KOCAELİ'NDEN

İzmit'in bir taraftan İstanbul'a kurbeti ile Payitahtın bir mahallesi hükmünde olması, diğer taraftan vesâit-i nakliyenin fikdâni hasebiyle İstanbul ile hemen de hâl-i tecerrüdde kalması gibi sebeblere binâen umûr ve mu'âmelât-ı ticâriye tıpkı bir barometre gibi tahavvüle tâbi' bulunmaktadır.

Livamız mahsûlâtı İstanbul'un talep ve te'sîsiyle terfi' ve tenzîl ettiği gibi İstanbul'dan getirilen gaz, şeker, sabun, manifatura ve sâire de kezâ evsât-ı nakliyenin fikdânıyla terfi' ve vesâit-i mezkûrenin mevcûdiyetiyle tenezzül etmektedir. Bu hafta içinde on kuruşdan yirmi beş kuruşa kadar terfi' eden buğday bir gün sonra yirmi kuruşa tenezzül etmiş ve diğer zehâ'ir de İstanbul'un talebine binâen buğday fiyatını ta'kîb etmiştir. Şeker fiyatı ise vesâit-i nakliyenin mevcûd olduğu zamânlar 140, 120 kuruş arasında satılmakta iken derhâl 220, 200 râddesine fırlamıştır.

AÇIK MEKTÛBLAR

En (...) ittihâdcılardan Eyüb Sabri Bey'e

İ'lân-ı harb târihinden otuz üç senesi ilk bahârına kadar Malta'da Verdala(?) kışlasında sizinle berâber esîr bulunduğumu mu'allimlikle te'mîn-i ma'îşet ettiğimi iddi'â ediyordum. Muktedir iseniz beni tezkîb ediniz.

Nevres

Hâriciye Nâzır-ı Sâbıkı Nesîmi Bey'in Birâderi Doktor Hasen Bey'e

Otuz üç senesi ilk bahârından otuz dört senesi Mayıs'ına kadar Mısır'da sizinle berâber endîşe-i vatanla ağlaştığımızı ve İngilizlerin verdiği esîr mahsusâtının

‘âdem-i kifâyesi sebebiyle mu’alimlik yaptığımı ve hattâ kerimenizin mu’allimi olduğumu iddi’â ediyorum. Muktedir iseniz beni tekzîb idiniz.

Nevres

Midilli’de Hükûmet-i Sâbıkanın Şiddetli Müdâfi’i Hüsni Bey’e

Otuz dört senesi Mayısından mütâreke târihine kadar Midilli’de bulunduğumu, vatanın ‘aleyhinde hiçbir teşebbüste bulunmadığımı iddi’â ediyorum. Muktedir iseniz beni tekzîb ediniz.

Nevres

Harb Zenginlerinden Süleymân Sevdî Bey’e

Zâbitânın siyâsiyetle iştigâlinde men’i ve levâzım dâiresinde hırsızlıkların hikâyesi esâsına (...) nâmındaki manzûm eserim dolayısıyla Dîvân-ı Harb-i Örfice şimdi müddeti hitâm bulan beş senelik kal’abendliğe mahkûm edilmiş idim. Vatana ihânet idenlere gelince siz, refikanızı pekiyi tanıyorsunuz.

Nevres

REDD VE TEKZÎB

Osmânlı Sulh ve Selâmet Cem’iyyeti merkez-i umûmîsinden:

Cem’iyyetimizin en nâmuskâr ve fedâkâr a’zâsından Nevres Bey hakkında ba’zı muhâfilde pek (...) müfteriyâne istinâden hezeyânlar savrulduğunu işitmekteyiz. Kendisinin vatan endişesiyle gerek memâlik-i ecnebiyede ve gerekse ana vatana vürûdunda maksûd olan mesâ’isi her sâhib-i nâmus ve vicdân nazarında hamiyet ve vatanperverliğini isbâta kâfidir. Bunun hâricinde bulunanlara teessüfler eder, harb zamanında vazîfe-i vataniyesini unutarak gayri meşrû’ kazançlarla envâ-ı seka’atte bulunanlar otomobil ve mişonlar içinde gezerlerken Nevres Bey’i birçok nâmsukâr zevâtın her dakîka selâmet-i memleketine ma’tûf olan ictihâdâtını takdîr etmeyenleri ve bunu anlamak kabiliyetini izhâr etmeyenleri de hicâb ve insafa da’vet ederiz.

***

Osmânlı Sulh ve Selâmet Cem’iyyeti merkez-i umûmîsinden vârid olan bu tekzîb evvelki akşam geç vakit matba’amıza geldiğinden bi’l-mecbûriye derci bu güne te’ahhür etmiştir.

ZÂBITA VUKÛ'ÂTI

KATL

Galata'da bir (...) dükkânında çırak Manol bundan birkaç gün akdem ustası tarafından yol verilmesinden mugayyer olarak intikâm almak üzere gece merkûmun karyolası altında saklanmış, Yorgi uykuya daldığı sırada Manol bıçakla merkûmu boğazından ve sâir mahallerinden cerh ve katl eylemiştir. Câni derdest edilmiştir.

MEMÂLİK-İ ECNEBİYEDE AKRABASI OLANLARA

Osmânlı Hilâl-i Ahmer Cem'iyetinden:

Beynelmilel Salîb-i Ahmer Cem'iyeti murahhasıyla Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti beyninde takarrur eden mevâddir:

Memâlik-i ecnebiyede bulunan akraba ve ta'allukâtına mektûb göndermek isteyenlere:

1 – Eğer gönderilecek zât üserâ-yı harbiyeden ise pulsuz olarak, sivil üserâdan veyâhud serbest zevâtdan ise pullu olarak mektûb gönderilebilir.

2 – Mektûblarda 'âile umûruna 'âid mu'âmelâtdan mâ'ada bir şey yazılmayacaktır.

3 – Zarflar açık olacak ve üzerlerinde Türkçe adres yazılabilecekse de mutlak Fransızca da yazılacaktır.

4 – Mektûblar Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti altındaki mürâca'at kalemine teslim edilecektir.

Yunanistan ve Bulgaristan'dan mâ'ada memâlikde bulunan akraba ve ta'allûkâtına para göndermek isteyenlere:

1- Para Osmânlı akçesi olarak Osmânlı Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti veznesine makbûz mukâbili teslim edilecektir.

2- Paranın miktarı Almanya için haftada iki yüz mark ve Avusturya için iki yüz kron ve İsviçre için iki yüz franktan fazla şimdilik olabilecektir.

3- Para memâlik-i ecnebiyede ziyâ'ından dolayı Osmânlı Hilâl-i Ahmer cem'iyeti mes'ûliyet kabûl etmez

4- Adresler gâyet vâzih olarak bildirilecektir.

5- Bulgaristan ve Yunanistan'a ne yolda akçe gönderilebileceği bilâhare

i'lân edilecektir.

TELGRAFLAR

İNGİLTERE'DE KÖMÜR BUHRÂNI

Londra 6 (A.E.) – İrlanda ve İngiltere kömür ocakları amelesi hemen bir grevi intâc edecek gibi harekât ibrâz etmekte idiler. Hükûmetin müdâhalesiyle günde sekiz sâ'atlik müddet-i iştigâl kabûl ve Şubatın birinci günden i'tibâren tatbîk edilmek üzere mes'ele netîcelenmiştir.

İNGİLTERE BAHRİYESİNE DÂİR

Paris 6 (A.E.) - İngiliz Bahriyesi kumandanı Sir Erik Gaves İngiltere Bahriyesi'nin bu harbde açık denizlere 1.900.000 nefer tahsîs ettiğini vukû'a gelen zâyîâtın 6000 kişiye bâliğ olduğunu beyân etmiş ve sözüne bervech-i âtî devâm eylemiştir:

<<İşte bu ihzârâtdır ki, Almanya'nın ablukasını temdîd ve merkezî devletlerin mağlûbiyetini imtâc eyledi.>> Ba'de 1914'den 1917'ye kadar Orkney Adasıyla İzlanda arasını muhtelif sefâin ile muhâfaza eden 800 bini mütecâviz bahriye kıta'âtının şâyân-ı şükran olduğunu söylemiştir.

İTALYA KRALI PARİS'TE

Roma 6 (A.E.) - Kânûn-ı Evvel'in yirminci Cum'a günü İtalya kralının Paris'e muvâsalata intizâr olunmaktadır. Fransa hükûmeti ve belediyesi kendisini kabûlü için fevka'l-'ade hâzırlıkta bulunmaktadır.

KAYSER'İN İ'ÂDESİ MES'ELESİ

Londra 6 (A.E.) – Londra'da ictimâ' den bir komisyon Kayser ile veli'ahdın i'âdesi mes'elesiyle iştigâl etmiştir.

TESLİMÂT

Lyon 6 (M.A.) – Mütâreke şerâi'tinin tatbîkâtından olmak üzere Almanlar, Mu'telifler tarafından vâki' olan teslimât taleblerini infaz eylemeye başlamışlardır.

Bu meyânda Ruslardan alınmış olan on iki milyon İngiliz lirası kıymetinde bir meblağ altın olarak sulh imzâsına kadar muhâfaza edilmek üzere Mu'telifne teslim edilmiştir. Fransız'dan alınmış olan ve mecmû'-ı kıymeti seksen milyon liraya bâliğ olan âsâr-ı nefise dahî Fransızlara i'âde olunmuştur.

İSTİKRÂZ

Roma 6 (M.A.) - İtalya'da dördüncü Fransız istikrazına kayd edilen mübaliğ-i 'azîm bir yekûne bâliğ olmuştur. Yalnız İtalya ticâret bankası yetmiş beş milyon frank derc etmiştir.

AVDET

Paris 6 (M.A.) – Londra'dan avdet etmekte olan İtalya re'is-i vükelâsı olan ve Hâriciye Nâzırı Sonito(?) Çarşamba akşamı Romanya'ya müteveccihen Paris'ten hareket etmişlerdir. Müşârun ileyhim İstanbul'da İtalya'nın Paris sefiri Kont Çerben Longaro(?), beyne'l-müellifin Fransa İtalyan murahhas-ı bahriyesi Amiral Grases(?) tarafından selâmlanmıştır.

ÂSÂR-I MÜNTEŞİRE

TÂRİH VE EDEBİYÂT MECMU'ÂSI

'Ali Emîrî Efendi tarafından neşr edilmekte bulunan târih ve edebiyat mecmû'asının dokuzuncu numarası dün intişâr etmiştir.

KÖY HOCÂSI

Dinden, ahlâktan bahsetmek ve on beş günde bir intişâr eylemek üzere köy hocası nâmında bir risâle intişâr etmiştir.

KİTÂBÜ'T-TENVÎR

Dârü'l-hülafa medresesi mantık müderrisi Ahmed Râsim 'Avni Efendi'nin bu nâmında bir eseri intişâr etmiştir.

ŞİRKET-İ HAYRİYE'DEN VÂRİD OLMUŞTUR

Seyr ü sefer mu'âmelâtının devâmına medâr olmak üzere hükûmet-i seniyyenin emr ve tenbîhiyle şehr-i hâlin sekizinci pâzâr günü [bugün] sabâhtan i'tibâren bi'l-'umûm bilet ücûrâtı iki misli zamma tâbi' olacak ve tertîb-i âtî vechile ahz ve istifâ edilecektir.

- 1- Bi'l-'umûm birinci ve ikinci mevki' ücretleri iki misli zam edilmiştir.
- 2- Efrâd-ı 'askeriyeden (...) ücret ahz ve istifâ olunacaktır.
- 3- 'Azîmet ve avdet biletleri iki misli zamma tâbi' olarak tatbîk olunacaktır.
- 4- El-yevm tatbîk edilen abonman biletleri buhran-ı hâzırın zevâline kadar isti'mâlden sâkıttır. Şu kadar ki yedinde abonman mevcûd olanlar idâre-i merkeziye kontrol kalemine mürâca'atla bedellerini i'âdeten istifâ edebileceklerdir.
- 5- Biletlerin köprü ve iskelelerde alınması ricâ olunur. Biletsiz vapura girenlerden usûlüne tevkîfan vapur derununda iki misli ücret alınacaktır.

HARBİYE NEZÂRETİ'NDEN

Jandarmaya tâlib olub künyelerindeki meşruhatın noksan olmasına binâen haklarında mu'âmele îfâsı mümkün olamayan zîrde isimleri muharrir ikinci sınıf ihtiyât-ı zâbitânın umûm-ı jandarma kumandanlığı ikinci şu'besine mürâca'atları lüzûmu i'lân olunur.

- Ağır Topçu Mülâzım-ı Evvel Necmeddin Efendi
Sahra Topçu Mülâzım-ı Sâni Hikmet Efendi
Piyâde Mülâzım-ı Sâni İbrâhim Efendi
Piyâde Mülâzım-ı Sâni Fethi Efendi
Piyâde Mülâzım-ı Sâni Muhlis Efendi
Piyâde Mülâzım-ı Sâni Ferid Efendi
Telsiz Telgraftan Mehmed Nevzâd Efendi
Süvâri Mülâzım-ı Evvel Hasan Hasbi Efendi
Piyâde Mülâzım-ı Evvel Ahmet Midhat Efendi
Piyâde Mülâzım-ı Evvel İbrâhim Hilmî Efendi

11. 1575 (11) Numaralı Yeni Gazete'nin Transkripsiyonu

YENİ GAZETE

6 Rebî'u'l-Evvel 1337 Salı - 10 Kânûn-i Evvel 1334/1918

Onbirinci Sene – Numro 11 - 1575

HÜKÛMET, FIRKALAR, CEM'İYYETLER

Bizim en büyük kusurumuz, hakîkati görememek, hadisâtı bir akl-ı selîm ile mantîki bir suretde muhakeme edememektir.

Bilmem, nasılsa bir cinnet-i azamete tutulmuş da, bir türlü bundan kendimizi mi kurtaramıyoruz? Meselâ bizim için pek meş'um olan şu harbe, milletin başına fuzulî geçerek, bizi sürükleyenler vukûfsuzluk ihâtasızlık, dûrbînlikten mahrumiyet, siyasetten bî-behrelilik... ilh. Birçok nekâyıslardan başka, cinnet-i azamete müptelâ idiler. Yeni Gazete'de birkaç günden beri neşr ettiğimiz vesâikin bugüne kadar inzâr-ı 'âmmeye koymuş olduğumuz kısmından da anlaşılıyor. Gittikçe neşriyatımıza devam ettikçe daha iyi anlaşılacak ki, bizi bu badireye sokmakda en mühim 'âmil Enver Paşa olmuştur, imparatora sadık meslek ve mesvârına itâatkâr bir Almandan ziyade bir Alman olması bu belaları başımıza getirmiştir... Enver Paşa'nın (Napolyon) luk iddiâsı kendisi için bir hayalden ibâret kalmamış olduğunu gösteren maddi deliller pek çok... Bidâyet-i harbde ortaya atılan iddiâlar, yüzbinlerce, milyonlarca Türkün kanına, canına vatanın tahrîbine malolan macerâperestâne hareketlerde hep bu cünûn-ı 'azâmetin te'sîri görüldü.

Eğer bugün bazılarımızda, hâlâ 'illet-i müdhişenin te'sîri varsa – ki var olduğu, hatta rüfekâmızdan bazılarının neşriyatından, asâr-ı fikir ve kaleminden de istişmâm olunuyor- yine yanlış yollara saparız. Mecnûnâne gurûr ve 'azâmetimizle yine ziyanlar veririz.

Ne yapıp yapmalı da herhalde içimizde cünûn-ı 'azâmetle ma'lûl olanların nidâ-yı ve teşfiyesine bakmalıyız. Çünkü bunlar milletin mikdâtı üzerinde, bir te'sir gösterirlerse, gösterebilirlerse bize en mühim ve ihtimâl en mühlik an-ı mevcudiyetimizde zarar verirler ve bir takımımızı hakîkati görmekten ahvâli akl-ı selîm ile mülahazaya almaktan men edebilirler.

Bizim bu gün eşedd-i ihtiyâc ile muhtaç olduğumuz hakikat ile karşılaşmaktır, bu hakikat bizim için ne kadar elîm ne kadar fecî' olursa olsun

ürkmeden, telaşa düşmeden, beyhude heyecanlara kapılmadan, cinnet-i ‘azâmet nöbetine tutulup bu nöbetin ilcâsıyla, mağrurane, mütekebbîrâne hakîkate karşı bağırıp çağırmadan, yumruk sıkmadan, hafiyete ser-fürû ederek hukukumuzu böylece müdafâaya çalışmaktır.

Millet nasıl müşkil ve mühim anlar geçirdiğini hissediyor, hissetmezse pek ‘ayıb olur. Felaketler gözünün önünde !... Ne idik ne olduk? Bunu herkes görüyor biliyor. Bugün milletin endişesi şudur: Ne olacağız?

İşte bu endişe ile çırpınanlar, felâketlerimizi tehvîn edebilmek için ne yaparsak yapalım kaydında, gayretinde... Cemiyetler, heyetler teşekkül ediyor. Bunlar hep hukuk-ı müktesebe ve tabî’iyyemizi, bütün milletlerin mukadderâtına hâkim olacak olan devletlere, bunların ricâline sulh masası başında, tanzîm-i cihân ile meşgûl ve bunda âmil-i müessîr olabileceklere tanıtırmak, bildirmek, kabul ettirmek için istiyor, çalışıyor. Ortada bir Wilson prensipleri var bugün bunlara istinâd etmek, hukukumuzu böylece müdafâaya çalışmak en sâlim yol görünüyor, başka yol var mı? Bilen varsa gösterson... Daha çok evvel mağlubiyetini hisseden Almanya, Avusturya inhilâllerinden evvel, biz de beraber, bir çare-i necât diye buna sarıldık. Bu müdhiş ve âzîm fırtınada boğulmamak için bundan başka neye sarılabılırdık?

Bugün vatandaşlarımız bulsunlar, bulalım denize düşenin canını, malını kurtarabilmesi için tutunacağı, sarılacağı ne varsa sarıalım, tutunalım.

Gerek bu esâsâtдан isti’ane ve gerek fâide-i me’mul olan her şeye, her çareye tevessül ile ne kurtarabilirsek kurtarmağa gayret edelim. Ancak hakîkati görelim... Hala cünûn-ı âzâmetle perdelenen gözlerimizden bu perdeyi kaldıralım.

Fikir ve kanâatimizce mülk ve milletin selâmetine ellerinden geldiği kadar çalışmak üzere teşekkül eden hey’etler, cem’iyyetler, fırkalar hakîkati görerek âlem-i medeniyetin bize karşı vaziyetini, fikrini, maksadını, niyetini iyice takdîr ederek, gayretlerini bu suretde sarf ederlerse müsbet neticelere erebilirler.

Yoksa havaya pala çalmış, akıntıya karşı kürek çekmiş oluruz.

Bu ibretlerde en büyük hisse hükûmete düşüyor. Der’uhde etmiş olduğu müşkil ve azîm vazifeye, mes’ûliyeteye göre hükûmete düşmesi de zarûrî.

Hükûmet bugün neye istinâd ediyor.Kendisine itîmâd-ı re'yi veren Meclis-i Mebusandan Teceddüd Fırkasına mı?..

İşin şekl-i zahîrisi böyle oldu ve böyle olup kalıyor. Fakat hakîkatde bugünkü hükûmetin yegâne istinâdgâhı bütün millet, bütün kuvâ-yı umûmiye-i millettir. İdbâr ve felaket zamanı, selâmete erebilmek için bütün milletin bütün kuvvetle çalışması zamanı... Hükûmet için istinâdgâh ancak bu kuvvettir!

Bu halde hükûmet için bugün memleketde ta'azzu etmiş olan yahut ta'azzu etmekte bulunan sa'y ü gayretlerini, mesâi-i müşterekelerini selâmet-i memleket ve ümmete hasr ve vakf etmek isteyen cem'iyetlere, firkalara, heyetlere mecma'lara bunların temerrük-i zatına istinâd etmek zarûrîdir: Kimsenin 'azâmetine dokunmuş olmamak için başka tabirlere ifâde-i merâm edelim: Hükûmet bunlarla sıkı sıkıya temasda bulunmalı. Böylece hep bunların sa'y ü amelini daha müfit kılabilmek için rehber olabilir. Hem de sadr-ı milletde kendisine mesnedler bulabilir.

Hükûmet, elindeki vesâite göre, hakîkatî, vaziyet-i hakîkiyemizi, cihân-ı medeniyetin bize karşı vaziyet-i hakîkiyesini daha iyi anlayabilir... Böylece selâmet-i vatan ve millet için çalışan kitleleri de bu hakîkatden haberdâr edebilir. Böylece, hala, aramızda cünûn-ı 'azamete müptelâ oldukları görünenleri de esaslıca tedavi edebilmemiz için, bize çare göstermiş olur!..

Mahmud Sadık

MEKTEB-İ SULTÂNÎ

Mekteb-i Sultânî'nin tarihinden, maksad-ı te'sîsinden bahsedecek değiliz. Bu mektebde tahsîl ni'metine nâil olup memleketimizin en münevver tabakasını teşkîl eden zevât, bu muazzez mektebin ne büyük bir hizmet ifâ etmiş olduğunu nazar-ı cihânda isbât edecek birer timsâl-i zî-hayât 'add edilebilir. Hatta iddi'â olunabilir ki bu mekteb tarz-ı te'sîs ve teşkîli ve senelerden beri gösterdiği feyz ve terakkî itibariyle Türkiyenin en mühim ve yegâne bir müessese-i irfânıdır. Devr-i istibdâd dediğimiz ve geçen on senelik hürriyete şimdi bin kere tersîh eylediğimiz zaman bile bu mekteb yine mevcudiyetini, mükemmeliyetini meâliyât ve terâkkiyâtını ve bütün ma'nasıyla hürriyetini muhafaza etmiş idi. Meşrutiyeti müteâkib memleketimizin idâresini yedd-i zabta geçilmiş olan gâsibîn bu güzel, bu medenî bu fâideli

müesseseyi de yed-i gasba geçirdiler. Yekdiğerini müteâkiben değışen nazarlar her şeyle olduğu gibi bu mekteble de dama taşı gibi oynadılar. Birgün nasılsa- belki şaşkınlıkla olacak- merhum Tefvik Fikret'i oraya müdür tayîn ettiler. Bu büyük adam o büyük mektebi daha yükseltecek daha yeni bir şekilde tekâmüle îsâl edecek tedbîrler ittihâz iderken nâzır beylerden birinin keyfine gitmediği için o pek muhterem zatı da gücendirdiler. Mektebi yüz üstü bırakır gibi oldular. Bîçare Mekteb-i Sultânî öksüz gibi kaldı. Ma'amafih yine mevcudiyetini muhafazaya çalıştı ve o kadar kuvvetli kurulan bir binanın muharribler altında bile çabuk çabuk yıkılamayacağını fi'ilen isbata uğraştı amma nihayet hâmîsiz himâyesiz bir halde, yine mektebin mahsûl-i irfânı olan bu gayretli müdürün yegâne himmetine müftekir kalınca tabî'i şekl-i aslîsini kaybetti. Meşrûtiyete kadar mektebten şakirdânın nısfını ve belki nısfından ziyâdesini anâsır-ı sâire teşkîl ediyordu. Rum, Ermeni, Protestan, Bulgar, Musevî, etfâl orada Türklerle beraber yetişiyor Fransızca ile Türkçe ve elsine-i saîre-i öğreniyor, Mekteb-i Sultânî bütün manasıyla ittihâd-ı anâsıra ciddî ve pek ciddi ve fi'ili bir surette hizmet etmiş oluyordu. Bu mektepteki anâsır-ı muhtelifte arasında ayrılık, gayrılık, zıddiyet-i efkâr, şovenlik falan yoktu. Hepsi hakîkî manasıyla mekteb arkadaşı, mektep kardeşi oluyorlar ve sonra çok defa hayatda da birleştikçe bu kardeşliği his ediyorlardı. Sonra Türk ve Fransız müdürler, mu'allimler, mu'asırlar arasında nasıl ta'vîre sığmaz bir meveddet ve muhâdenet hüküm fermâ oluyor. Bu müessesenin çarkı nasıl bir aheng ve intîzâm ile dönüyordu. Evet, bu şimdi anlatılamaz. Mâ'at-teessüf diyebiliriz ki şu on seneden beri yetişen gençler hiçbir müessesede bunu görmek saâdetine naîl olamamışlardır. Binâenaleyh onların muhayyilesinde bunu tecessüm ittirmeye imkân yoktur. Yaşlı olanlar ise bu on senelik mahrumiyet içinde böyle şeyleri unutmakta haklı değil midirler, bu hâl olsa olsa o mektebin hatırâtını, defter-i hayâtından çıkaramayanların hayâlinde henüz yaşıyor. Biz Mekteb-i Sultânînin bütün muvaffakîyatının Fransızlara ve onlarla birlikte çalışan onların gösterdiği doğru yolu ta'kîb etmeyi bilen müdürâna medyûnuz.

Mekteb-i Sultânî, her nokta-i nazardan memleketin bir vâsita-i hayâtı, bir mühim medâr-ı i'tilâsı idi. Bizi bundan mahrum edenlere la'net etmekle iktifâ eyleyerek şimdi ihyâya çalışmalıyız. Ma'ârif nazırımız Doktor Rıza Tefvik Bey bu

müesseseyi, evvelki gibi diriltecek ve yaşatacak bir kudreti hâizdirler. Nitekim müşârun ileyhin devâmı muhallel ve esâsı göz boyacılıktan ibâret müessesâtı bir tarafa bırakarak memleket için nâfi' olanlarını yaşatmağa çalıştıklarını bi'l-fi'il görüyoruz. Yalnız kendilerinden ricâ ederiz. Mekteb-i Sultâni'nin ihyâsı bugün her müesseseyi mâ'ariften daha mühim ve elzem olduğunu takdîr ile bunu bir an evvel eski hâl ve tarzında yaşatmağa himmet buyursunlar.

Yeni Gazete

ŞUÛN

A'YÂN A'ZÂLIKLARI

Damad-ı şehriyâri Arif Hikmet Paşa, Washington sefir-i sabıkı Ziya Paşa cebel-i Lübnan mutasarrıf-ı sâbıkı Ohannis(?) Paşalar ile sabık Sisam Beyi Vakları(?) beyefendilerin ayân azalalığına tayîn hususuna irâde-i seniyye-i cenâb-ı Padişâhi şeref sâdır olmuştur.

‘Ârif Hikmet Paşa dün sarây-ı hümayûna ‘azîmetle huzûr-ı Pâdişâhiye kabul buyrularak zât-ı hazret-i Pâdişâhiye ‘arz-ı teşekkürât etmiştir.

HAPİSHÂNEYİ ZİYÂRET

Bir müddetden beri şehrimizdeki İ'tilâf Devletleri murahhaslarına hapishâne-i ‘umûmiyedeki gayr-i müselleme mahbûsîne fenâ mu'âmeleler yapıldığı hakkında şikâyâtta bulunulduğunu nazar-ı dikkate alan Dâhiliye Nezâreti tarafından muhtelit bir İ'tilâf hey'eti da'vet olunarak Dâhiliye müdür-i ‘umûmîlerinden birinin refâkatiyle hapishâne-i ‘umûmî ziyâret ettirilmiş ve hey'et ekserî mevkûfîn ile görüşerek bu gibi rivâyâtın aslı olmadığına kanâ'at eylediğini nezâret-i müşârun ileyhâya bildirdiği istihbâr kılınmıştır.

MUHTELİT MATBÛ'ÂT KOMİSYONU

Sansür edilmiştir.

POLİS MÜDÜRIYYETİNDEN

Polis müdüriyet-i ‘umûmiyesi mu’âvinliğine tahrîrât müdürü Yâdî Beyin ta’yîn edildiğini dünkü rûfekâmızdan ba’zıları yazmışlarsa da icrâ eylediğimiz tahkîkâta nazaran bu havâdisin aslı ve esâsı olmadığı anlaşılmıştır. Polis müdüriyeti üçüncü şu’besi müdüriyetine birinci kolordu ahz-ı ‘asker hey’eti müşâvir-i ‘adlîsi Binbaşı Mehmed Bey ta’yîn kılınmış ve mûmâileyh dünden i’tibâren vazîfesine mübâşeret eylemiştir.

İstihbârâtımıza nazaran polis müdür-i ‘umûmîsi Halil Bey poliste mühim bir teşkîlât icrâ edebilmek için elyevm tedkîkâta bulunmaktadır. Polislerin mikdârı tenkîs fakat ma’âşâtı tezyîd edilebilecektir. Orduda ihtiyât zâbiti iken terhîs edilmiş olan mekâtib-i ‘âliye mezûnları polis mesleğine alınarak ta’kîbât-ı ‘adliyede istihdâm olunacaklardır.

İ’ÂŞE MES’ELESİ

Şehrimizde me’kûlât, mahrûkât fiyâtı yeniden yeniye terfî’ etmeye ve bu yüzden çekilen sıkıntılar günden güne artmağa ekmekler yine yenilmez ve vakt-i zamânî ile tevzi’ edilmez bir hâle gelmeye başladı.

Âtîdeki telgrafda okunacağı üzere İzmir piyasasında dahî fiyâtlar yükselmiştir. Önümüz kış. Mahrûkât yok. Gıdâ mefkûd. Gaz fiyâtı terfî’de berdevâm. Gıdâsızlıktan zebûn kalan vücûdlar mahrûkât yoksuzluğuyla hemen müte’essir olmaya hâzır. İstanbul hastalığı tahrîbât yapmakda devâm idiyor. Bu tahrîbâtın bir mühim, en mühim sebebi de vücûdların mukâvemetsizliği. Bu mukâvemetsizlik gelen hastalığın çar çabuk bir ihtilât husûle getirmesine sebebiyet veriyor.

Hastalığın imhâsı için en mühim tedbîr yine i’âşe meselesini te’mîne tevakkuf ediyor.

Hükûmetimiz bu buhrânın izâlesi husûsunda tedâbîr-i ittihâz etmek için sarf-ı mesâ’î etmektedir. İşe mücâvir iskelelerle şehrimiz arasında muntazam bir seyr ü sefer teşkîlinden başlanılacaktır. Bunun için şark Alman seyr ü sefer şirketine ‘âid ve altı bin tonluk bir vapur iştirâ olunmuştur.

CERÂİM-İ SİYÂSİYYENİN ‘AFVI

‘Afvı ‘umûmî kânûnu, Meclis-i Meb’ûsânın hey’et-i ‘umûmîsinde müzâkereye vaz’ edilmiş, meb’ûslardan, ceffü’l-kalem reddini isteyenlerden kânûnun encümenlerde icrâ olunan ta’dîlâta göre, kabûlünü müdâfa’a edenlere varıncaya kadar, birçokları söz söylediler.

Hükûmet nâmına kânûnu müdâfa’a eden ‘Adliye Nâzır-ı muhteremi Haydar Molla Beyefendi, hükûmetin nokta-i nazarını îzâh etmiş, kânûnun hükûmetçe vâki’ olan teklîf sûretinde ısrâr olunmayarak maksad ve nokta-i nazar gâib olmamak üzere, ta’dîline rızâ göstermiş, lâyhâ-i kânûniye hükûmetle müzâkere ve ona göre ta’dîl edilmek üzere, ‘adliye encümenine gönderilmiş idi.

İstihbârımıza göre, ‘adliye encümeni, ‘afv-i ‘umûmî kânûnu lâyihasının yeniden tedkîkât ve müzâkerât icrâ etmiş ve bu müzâkerâtda Adliye Nâzır-ı da hâzır bulunmuştur.

Encümen, harb-i icrâ esnâsında vukû’a getirilen ve ta’kîb ve muhâkemesi cümlelerin şedîden matlûb ve mültezimi olan cerâimin ba’zılarınca tereddüdü mûcib görülen şekilde ta’rîfiyle istisnâsından ise, ‘afv mâddesinin seferberlik târîhine kadar vâki’ olan cerâim-i siyâsiyyeye hasrı tarîki i’tirâzdan daha sâlim ve matlûbu te’mine kâfi olduğu mütâla’asında – ekseriyetle – bulunmuş ve bu esâs üzerinden encümenle tanzîm olunan mâdde-i mu’addile hükûmetçe de kabûl edilmiştir.

Adliye encümeni a’zâsından Mustafa Fevzî (Saruhan), Ebü’l-‘âlâ(Niğde), Fu’âd (Bağdad), Beyler “Bir takım mekâsıd-ı siyâsiyye istihsâli zımnında îkâ’ edilen cerâim sırasında mübâşeretle fi’l-i katl irtikâb edenlerin dahî ‘afvdan istisnâsı re’yinde” bulunmuşlardır.

Trabzon meb’ûsu Hâfız Mehmed Efendi ‘afv-ı ‘umûmî lâyiha-i kânûniyesinin reddinde sebât göstermiştir.

‘AFV-I ‘UMÛMÎ KÂNÛNU LÂYİHASININ HÛKÛMET VE ENCÛMENİN İTTİFÂKIYLA HEY’ET-İ ‘UMÛMİYYEYE TEKLÎFİ TAKARRUR EDEN ŞEKLİ

Madde 1- Muhârebe dolayısıyla mes’ûl olmaları îcâb edenler müstesnâ olmak üzere 11 Ramazan 332 ve 21 Temmuz 330 târîhine kadar îkâ’ edilmiş olan cerâim-i siyâsiyye erbâbı ‘afv edilmiştir.

Madde 2- İşbu kânûn târih-i neşrinden i’tibâren mer’îyyü’l-icrâdır.

Madde 3- İşbu kânûnun icrâsına harbiye ve bahriye ve ‘adliye ve dâhiliye nâzırları me’mûrdur.

ENCÛMEN-İ MÛDÛRÂN

Dâhiliye Nezâreti encümen-i mûdûrânı dâhiliye şû’be mûdûrlerinden iki üç zâtın hasta olmalarına binâen mukarrer olan dünkü ictimâ’ını ‘akd edememiştir.

TERFİ’ FİYÂTI

İzmir 4 Kânûn-ı Evvel – (M.A) Nakliyât dağıtıldığından hubûbât ve ekmek fiyâtı terfî’ etmektedir. Evvelce 15 kuruşa olan ekmekler birkaç günden beri 25 kuruşa satılmaktadır. Bursa’da buğday 19-21 arpa 8 ânî 19 fasulye 44 kuruşa satıldı. İki gün evvel fiyatlar beşer kuruş noksân idi. Pamuk mu’âmele-i tüccâriyesi başlamıştır. Fiyât 60-65 arasında tahavvül ediyor.

TEHCİR EDİLENLER HAKKINDA

Bidâyet-i harbde büyük dereeden tehcir edilen Rumların serî’an ve hükûmet mu’âvenetiyle me’râ-yı kadîmlerine i’âdeleri bunlardan hâneleri tahrîb edilenlere mevsim-i şitâyı imrâr edebilmeleri için mu’âvenet-i nakdiyede bulunulması ve emvâl-i metrûkelerini gasb ve gâret ettirilmesi husûslarında ‘Osmânî Sulh ve Selâmet Cem’iyyeti tarafından hükûmet nezdinde teşebbüsât-ı lâzîmede bulunulduğu haber alınmıştır.

TERBİYE ENCÜMENİ

Te'lif ve tercüme dâiresindeki terbiye encümeni Dârü'l-fünûndaki terbiye dârü'l-mesâ'îsine nakl edilmiştir.

MECLİS-İ VÜKELÂDA SANSÜR MES'ELESİ

Rumca rüfekâmız evvelki günkü Meclis-i Vükelâ müzâkerâtı hakkında âtîdeki ma'lûmâtı veriyorlar. Meclis Sadra'zam Tevfik Paşa'nın riyâseti altında toplanarak evvel emirde vaz'iyet-i hâzıra-i siyâsiyyeyi uzun uzadıya müzâkere etmiştir. Kezâlik sansürün tarz-ı tatbiki bilhâssa sâbık hükûmet tarafından tanzîm edilen sansür ta'lîmât-nâmesinin ta'dîli mevzû'-i bahs olmuş ve matbû'ât müdürü Sâlih Beyin bu bâbda re'yi sorulmuştur. Netîce-i müzâkerede sansür tarafından tayyedilen makâle ve havâdislerin derci veyâhut sütunlarının sansüre 'adem-i îbrâzı takdîrinde gazete müdür-i mes'ûllerinin dîvân-ı harbe sevki takarrur etmiştir.

İSVEÇ BAYRAĞI

Şehrimizdeki Bulgar teb'asının menâfi'ini muhâfazayı der'uhde etmiş olan İsveç sefâreti dün Bulgaristân sefâretine İsveç bayrağı çekmiştir.

ÂYİN-İ RÛHÂNÎ

Yazıldığı vech üzere, evvelki gün Beyoğlunda Taksimdeki Ermenî Katolik kilisesinde Ermeni kîtâlinde terk-i hayât edenlerin istirâhat-ı rûhî için Katigikos(?) Patrik Terziyân Efendi'nin riyâsetinde bir âyîn-i mahsûs icrâ edilmiştir. Bu münâsebetle kilise, Ermeni Katolik ve Ermeni Protestân cema'atlerine mensûb birçok zevât-ı ma'rûfe ve bir cem-i gafir ile dolmuştur. Ecnebî sefârethânelerden Fransa sefârethânesi baş tercümânı Mösyö Ludo, Fransız filosu kumandanı Amiral Amet'in kâtib-i husûsîsi ve Katolik tarîkatlerine mensûb râhibler hâzır bulunmuşlardır. Âyinden sonra Terziyân Efendi Fransa tarafından Ermeni milleti hakkında îbrâz olunan âsâr-ı insâniyetden dolayı Mösyö Ludo'ya beyân-ı teşekkür etmiş ve Mösyö Ludo cevâben Fransa tarafından ancak bir vazîfe-i insâniye îfâ etmiş olduğunu söylemiştir.

Son vakâyi'-i fecî'ada Muş, Harput, Diyârbakır, Malatya ve Mardin murahhasaları ve daha birçok râhibler terk-i hayât etmişlerdir.

MEB'ÛSÂN VE MATBÛ'ÂT

Rum meb'ûsân gurûbu bundan böyle husûsî ictimâ'âtına Rum ve Ermeni matbû'âtı mümessillerini da'vetle cereyân edecek müzâkerâtdan kendilerini haberdâr edecek ve hîn-i hâcetde re'yelerini de istîfâ eleyecektir.

Karîben Rum meb'ûsân grûbu “Ayna” (müdâfa'a) nâmıyla haftalık bir gazete neşrederek grubun mesâil-i muhtelifê hakkında nokta-i nazarını îzâh edecektir.

MÛLÂKÂT

İzmir 8 Kânûn-i Evvel – (M.A) Vâlî Edhem BeY dün Metropolithâneye 'azîmetle Metropolidi ziyâret etmişdir. Rumca gazeteler vâlînin, hükûmetce Rumlara mu'âvenet gösterileceğini, idâre-i sâbıkanın Rumlara karşı irtikâb ettiği haksızlıkların ta'mîr ve telâfi edileceğini bu ziyâret esnâsında söylediğini yazıyorlar.

ZİYÂRET

İzmir 8 Kânûn-i Evvel- (M.A.) İngiliz murahhas-ı askerîyesi Nikson bugün Rum Metropolidini ziyâret etmiştir. Rumca gazeteler bu ziyâret esnâsında diskonun müteâddid meseleler hakkında metropolîdin verdiği izâhatı not ettiğini haber veriyorlar.

MA'ÂRİFTE MUHTELİT KOMİSYONLAR

Fransız ve İngilizler tarafından mekteplerin işgâli esnasında orada bulunan eşyayı deftere geçirmek ve tarafeynin vukû' bulan zarar ve ziyânlarını tesbît etmek üzere mâarif nezâreti ile İngiliz Fransızlar arasında muhtelit komisyonlar teşkil edilmiştir.

Mâ'arif nezâreti tarafından teşkil edilen komisyon heyet-i tefîşiye azâsından Salîh Fuat, Faik ve Hamzas(?) Beylerden ve işgâl edilen her müessesenin müdüründen mürekkeb bulunmaktadır.

Bunlar işgâl edilen müesseselerdeki mevcûdu tahmîn ile müşterek bir zabıtnâme yapmaktadırlar. Zabıtnâmede mekteblerin işgâli esnasında bulunan noksanlar kayd edildiği gibi fazla yapılmış inşaat bedelâtı da kayd edilmekte ve müşterek zabıtnâmelerin bir sureti bize, bir sûreti de İngiliz-Fransız hey'etine gönderilmektedir.

Bilâhere bu zabıtnâmeler üzerine hesap görülecektir. Bundan mâada bateten alınan ve bize ait olan eşya kısmen geriye alınmağa başlamıştır. Mâarif Nezâreti tarafından İngiliz-Fransız heyeti nezdinde vukû' bulan teşebbüs üzerine Fransızların Kadıköyündeki Dar'ü-l-eytâmı işgâl ettikleri esnada aldıkları eşya ve lavâzımat Fransızlar tarafından iâde edilmiştir.

MUHÂFIZLIK KADROSU

İstanbul muhâfızlığı kadrosu tertîb edilmiş olduğundan pek az kalan münhâlâtın da karîben ikmâl edileceği müstahberdir.

ERMENÎ MUHÂCİRLERİ

Geçen Cumartesi ve Pazar geceleri Haydarpaşaya beş vagon Ermenî muhâciri vasıl olmuşlardır. Bunlar Sultanîye, Ergâni, Koçhisar, Afyonkarahisar ile sair Konya köylerinden gelmişlerdir. Bu iki gün zarfında gelenlerin mikdârı iki bini tecâvüz etmiştir.

MÜLÂKÂTLAR

Düyûn-u Umumîyesi müdür-i umûmîsi Fransız Mösyö Abotno(?) beraberinde müfettiş-i umûmi bulunduğu halde bugün Maliye Nâzırı Abdurrahman Beyle mülâkât etmiştir.

Rüsûmat müfettişi Behçet Bey dahî Maliye Nâzırını ziyâret etmiştir.

***

Umum jandarma kumandanı Re'fet Bey jandarma tahsîsatı hakkında Nâzır Abdurrahman Bey ile müdavele-i efkârda bulunmuştur.

HAYDAR PAŞA İSTASYONUNUN HÂLİ

Hergün gelip gidenler bir iki haftadan beri görüyorlar: Haydarpaşa istasyonu pis bir han odası şeklini almıştır. Haftalarca bugün yarın va'atleriyle bekletilen muhâcirler, terhîs edilmiş askerler istasyonun içerisine battaniyelerini yaymışlar, bi'l mecbûriye açıkta yatak odaları yapmışlar. Mangallarının üzerine tencerelerini koymuşlar, matbah yapmışlar. Gün gün birbirinin üstüne yığılan bu insanların ahvâli pek elîmdir. Trenden çıkan yolcular orada burada bir kadına, bir çocuğa bir askere çarpup yüzükoyun yere düşüyor, yere düşüyor, yere düşürüyorlar. Hergün bu bekleyenler arasında zuhûr eden hastalıklar ve fiyâta sebep oluyor. Tren yoksa, olmadığını, ne vakit hareket edeceğini me'murlar söyleseler de bu zavallılar günlerce bugün yarın trene bineceğiz hülyâsına kapılıp sefil olmasalar. Muharrirlerimizden biri bunlardan birkaçanesiyle görüşmüş. Kimi on iki, kimisi sekiz gün beklediklerini ve bazen de kendilerinden sonra gelenlerin nasılsa trene binebildiklerini söylemişlerdir.

Hat komiserliği bunlara gün tayîn edip de mesela haftada bir tahrîk edebileceği trene ma'lûmul mikdâr kimseleri bindirse ve diğerlerine de böylece günler tayîn edip evlerine gönderse olmaz mı? Bu kadar çirkin hâlât orada ikâmet eden Fransız, Alman, Avusturya efrâdının nazarlarından silinmiş olmaz mı? Acaba bunu gören ecnebiler bizim için ne düşünürler.

MÜLTECİLERE

Cihet-i askeriyede terhîs münasebetiyle kalacak her nev'i alât ve edâvât-ı zirâiye ve çift hayvânatının kefâlet-i müteselsile ile mültecilere i'tâsı lüzumu merci'inden icâb edenlere bildirilmiştir.

MÜFETTİŞ İ'ZÂMI

Bursa vilâyetinde vuku'a gelen bazı yolsuzlukların tetkîki zımnında mülkiye müfettişlerinden Necati Beğ Bursaya izâm idilmiştir.

DÂRÜL-FÜNÛN MÜDERRİSLERİ

Dârül-fünûn Fünûn Fakültesi kimya mu'allimleri bulunan Almanların memleketlerine 'avdetleri dolayısıyla münhâl kalan müderrisliklerin vekâleten muâvinleri tarafından idâresine meclis-i muallimînce karar verilmiş idi. Ahîran vâkî olan istihbârâtımıza nazaran nezâretçe mezkûr müderrisliklere muâvinleri asâleten ta'yîn olunmuşlardır.

TERHÎS İDİLEN ZÂBİTÂN

Hal-î seferîden hâl-i hazâriye ircâ' münâsebetiyle terhîs idilen zâbitanın diğerk bir me'muriyete tayînlerine kadar ya kıt'alarında misafireten veyahut ailelerinin nezdinde me'zûnen ikâmetleri takarrür etmiştir. Üserâ zabitânın ikâmeti için dahî Sirkeci ve Nişantaşı misâfirhâne-i askerîyelerine ilaveten bazı binalar ihzâr edileceğî haber alınmıştır.

TA'YİN

Sanayi-i Nefise Mektebi müdüriyetine Paris Sanayi-i Nefise encümeni baş katîbi Nazmî Ziya Bey, müdür muavinliğine de yine Avrupada ikmâl-i tahsîl eden gençlerden ressam Ziya Bey ta'yîn edilmişlerdir.

TAKVİMDEN BİR YAPRAK

Ma'arif Nâzır-ı muhteremi, kabine tarafından gazetecilerle uğraşmaya me'mûr edilmiş olmasıyla, gazetecilerden baş alamayacağı, ne umûr-ı ma'ârifle, ne de kabinenin sık sık mevzû-ı bahs ve müzakere eylediğî odun, kömür, su, ekmeç, vapur, tramvay mesâil-i mühimmesiyle iştigâle vakit bulamayacağı zannedilmiştir.

Fakat görülüyor ki muhterem Nâzır, nezâret sandalyesine oturmadan uğurlu kürsüsüne çıktığı Dâr'ül-fünûnla cidden meşgul oluyor. Mir-i müşârün ileyhi bu meşguliyete sevk eden ne? Belki şu sade vak'ayı dinlemiş, bir hikâye edenden işitmiş olmalarıdır:

Belki geçen sene, belki öbür sene Darül-fünûn talebesi meyânına kayd ve kabul olunmak üzere bir genç şakirt müraca'at eder. Bu işe memûr olan hey'et arasında şöyle bir mukaleme vukû' bulur:

– Efendi, hangi mektebten şehâdetnâmeniz var?

- Efendim hiçbir mektebten şehâdetnâme alamadım.
- Bu halde sizi Darü’l-fünûna kabul edemeyiz.
- Talebeden olarak kabul edemiyorsunuz! Müderris olarak almanıza bir manî yok ya! Bu sıfatla alınız.

TÜRKİYE HARBE SÜRÜKLENİRKEN İNGİLİZ DİPLOMASİSİ

Harbe sürüklendiğimiz sırada İngiliz diplomasisinin hakkımızda ne düşünmüş ne yapmış ne yolda davranmış olduğunu gösteren vesâikin neşrine devam ediyoruz:

20 – Telgraf

Sir Malet’den – Sir Edwârd Gray’e

İstanbul 18 Ağustos 1914

‘Avdetimde, Sadra’zam tarafından bana pek samîmi bir hüsn-i kabûl yapıldı, Almanya mürettebâtının hemen îade olunub, olunmayacağı , (Goben) ile (Breslau)un ne İngiltere ve ne de Rusya aleyhinde iştilal edilmeyeceğine dair ne gibi teminât verileceği hakkında Sadra’zamdan mâ’lumât işittim. Türkiye hükûmetinin zahîrde tamâmen Almanya tesîr ve nüfuzu altında olduğunu ve Alman sefineleri mes’elesinde müstebân olduğu üzere bî-terafîliğe karşı pek vahim bir tecâvüzde bulunduğunu görmekle mütehayyer kaldığımı da söyledim.

Sadâretpenah, inkâr edemeyeceği surette bîterafîlığın ihlâl edilmesinde pek müteessir olduğunu beyân etti ve Alman mürettebâtından kurtulmak için kendisine biraz vakit vermemi benden ricada bulundu. Londra’dan Türk nakliye gemileriyle mürettebâtının vüsûlüna kadar bunu tedricen yapacağını ve Türk hükûmetinin Almanların yerine ikâme edecek mürettebâtı bulunmadığını söyledi.

Sadrazam Çanakkale’de İngiliz ve Fransız gemilerini tazyîk etmiş olan (Breslau)un hatt-ı hareketinin protesto ettiğini ve vak’âyı pek vahîm addetmeyeceğinden ümitvâr bulunduğunu ilave etti.

Vazîyet nâziktir, fakat kavîyyen ümitvârım ki, eğer İngiltere hükûmeti sabır ve teenni göstermek isterse, vazîyet kurtarılabilir. Çünkü Sadrazam bana resmen

teminat verdi ki (Goben) ve (Breslau) Bahr-i Siyâh veyahut Bahr-i Sefid'e çıkmayacaktır.

Sadr-ı penâh İngiltere hükûmeti tarafından İngiltere'de derdest-i inşâ olan Türk sefnelerinin zabtı bütün mecrâta sebep olduğunu ve hemen bütün Türk tebâ bu gemilerin iştirâsı için para verdiğini ve bu vak'a bütün Türkîye'de İngiltere'nin Türkiye aleyhinde ki tecâvüz tasavvurlarında Yunanistan'a muavenet etmek istemesi sureti de tefsîr olunarak sü-i te'sîre sebebiyet verdiğini söyledi. Büyük Britanya'nın gemilerin bedelini vereceğini veya bade'l-harb îade etmeyi vaâd eylediğini Türk ahâli anlamış ise de, vak'âyı hal-i hâzırında bir gasb gibi görmektedir. Almanlar bu vaziyetten istifâdeye kalkışmışlar ve vasî suretde istifâde eylemişlerdir.

16 Ağustos tarihli telgrafnâmenizle mezûn olduğum beyânâtdan kendisini haberdâr edince Sadra'zam bundan müteselli olarak büyük bir muâvenet olduğunu söyledi. Ve Türkiye'nin Büyük Britanya ve Rusya ile muhârebeye girmek için sürüklenmesinden endişeye asla mahal olmadığı hakkında bana te'minat verdi.

Mecrân-ı hâzır geçecek.

Sadrazamın bu sözlerinden şahsen tamamiyle samîmi olduğuna kanî'im.

21– Telgraf

Sir Edward Gray'den Sir Malet'e

Hariciye Nezâreti, 18 Ağustos 1914

Mümkini hakkındaki tasavvuratımızdan biraz endişenâk gördüğüm Türkiye sefirine dedim ki Türkiye bizim tarafımızdan asla endişe etmemelidir. Tamami-i mülkisi şarka müteallik şerâit-i sulhiye ne olursa olsun muhâfaza edilecektir; Şu şartla ki esnâ-yı harbde hakîkî bîtarafılığı muhâfaza etsin. (Goben) ve (Breslau) sefnelerinden Alman mürettebâtı yollayarak bunları tamâmen Türk gemileri yapsın ve İngiliz sefâin-i ticâriyesinin seyrü seferine teshîlât göstereyin.

22– Telgraf

Sir Malet'den Sir Edward Gray'e

İstanbul 19 Ağustos 1914

Almanların nüfuz ve te'sîri altında olan memûrin-i askeriyenin (Goben) in yardımıyla bir darbe-i hükûmette bulunmaları ihtimâline mebnî İngiliz donanmasının Çanakkaleye gönderilmesi müdebbirâne bir hareket olacağını fikrimce icâb-ı halden görüyorum. Sadrazamın teminâtına rağmen vaziyetin vehâmeti her türlü sü-i tefehhümden tevakkî etmek isterim.

23– Telgraf

Sir Malet'ten Sir Edward Gray'e

İstanbul 19 Ağustos 1914

Sadrazamı 17 Ağustos'ta ba'de'z-zuhr gördüm. Rus limanlarından Bahr-i Sefid limanlarına giden hamûleli vapurların tevkîf edilmesi hakkında şiddetli beyânatta bulundum.

Bu gemilerin yollarına devâm etmeleri hakkında derhâl emir vereceğini vâ'd etti.

Liman me'murları, hiç şüphe yok ki dün sabah hububat yüklü yedi vapurla petrol yüklü bir vapurun Bahr-i Sefid'e ve bir kömür gemisinin Tuna'ya gitmeleri için serbest bırakılması hakkında emir almışlardır. Fakat bu saatte biraz sonra hükümden istâd olunmuştur.

Bu hadiseden istintâç olunabiliyor ki cihet-i askeriye Almanlara istinâden, kendi istediklerini yapmağa karar vermiştir. Bu da me'murîn arasında ciddî bir ihtilâfin zuhurunu bâdî olmuştur.

Dün akşam Sadrâzamı görmedim, mümkün olunca bu sabah göreceğim ve yüklü vapurlar hakkında ki mevâ'idinin ifâsı için ısrarda bulunacağım.

Eğer bunların hurucuna müsâade olunursa, ancak dört gemi daha kalacak. Dünden beri başka gemi gelmemiştir.

Bu dört gemiden yalnız biri derhal hareket edecek bir haldedir. Fakat bu da yukarıda zikr olunan dokuz gemiden farklıdır. Bunların hamuleleri asla Türk toprağıyla temas etmemiştir ve her zaman muahedâta göre serbestçe Çanakkale'de mürûr etmek hakkına malîkdir. Bu sebeple bunların tevkîfi pek ciddi bir mesele teşkil ediyor.

24 – Telgraf

Sir Malet'ten Sir Edward Gray'e

İstanbul, 20 Ağustos 1914

Bahriye Nâzırı bugün beni görmeye geldi ve benimle serbestçe mukaleme edebildiği için beyân-ı memnuniyet etti ve teklifât-ı âtiyede bulundu:

- 1- Kapitülasyonlar hemen ilgâ olunsun. Bu husustaki müşkilâtı gösterdim. Mâliye Nâzırının gelmesi ve benimle meseleyi münakaşa etmesi fikrini dermiyân etti.
- 2- Bidâyet-i harpte İngiltere hükûmeti tarafından alınan iki Türk sefine-i harbiyesinin hemen iâdesini talep etti. Bunu gayri mümkün olduğunu söyledim fakat bu hususta gayet iyi şerâit istihsâl etmek üzere bütün mesâimi sarf edeceğimi ve esnâ-yı harpde Türkiye'nin bunlara ihtiyacı olacağını ümid etmediğimi ve badehü iâde olunabileceğini ve buna intizâren bunlar Türkiye'nin bir dosta iâdesi suretinde telâkki olunabileceğini beyân ettim.
- 3- Türkiye'nin ahvâl-i dâhiliyesine her türlü müdâhaleden ictinâb edilmesini talep etti. Bunun ciddiyetle telâkki edilmesine ihtiyaç yoktur, mahbes bir şarttır.
- 4- Eğer Bulgaristan İtilaf-ı selâse aleyhine işe müdâhele ederse garbi Trakya'nın Türkiye'ye iâdesini talep etti.
- 5- Yunan adalarının iâdesini istedi. Bunun gayri mümkün olduğunu söyledim. Harb-i hâzırın zuhûrundan evvelki mukârrerâtı kabul etti.

Son şartı ise İ'tilâf hükümetlerinin kapitülasyonlar hakkındaki herhangi bir mukavelenâmeyi ittifâk-ı selâse kabul ettirmek üzere te'ahhüde girmeleri idi.

Mukalememiz pek dostane cereyan etti. Nihayetü'l-emir, Bahriye Nâzırı elyevm Bozcaada'da bulunan gaz hazineli bir İngiliz vapurunun Köstenceden gaz celbi için kiralanmasına müsâ'ade etmemi talep etti. Bu gazın nerede istiğmâl olunacağını sordum. Türk torpido muhriplerinde kullanılacağını söyledi. (Goben) ile (Breslau)un Almanları burada vaziyete hâkim iken böyle bir talep vukû'u fikrimce İngiltere hükûmetini hayrette bırakacağı cevâbını verdim. Buna cevâben İngiltere hükûmetince hiçbir gûne şüpheyeye düşülmesini arzu etmediğini ve talebini geri

aldığını ve Alman sefinelerine İngiliz gemilerine tecâvüz için müsâade edileceğinden şüphe etmek narvâ bulunduğunu söyledi.

Verdiği bu te'minâtın samîmiyetine şahsen inanırsam da Alman amiralinin burada el yevm hâkim olduğunda da hiçbir gûne şüpheyeye mâhal olmadığını dermiyân ettim. Bahriye Nâzırı bundan mütehayyer kaldı ve kendi tarafından emir aldıkları halde Alman mürettebâtı bu iki sefîneyi terk etmeyecek olursa Çanakkale boğazını İngiliz donanmasına açacağı hakkında size te'minât vermesini benden talep etti.

-Mâ'ba'di var-

***

(Uzaktaki Prens) (Sirano Dobrijrak) faci'âlarını neşr ve temsîl itirdi.

“Sirano” piyesi kendisine Fransa'nın layemût şairleri Sakarun, Rodyard, Evgo, Batfil mertebesine yükselmesini te'mîn etti. Her nekadar her temâşager bu piyesi takdîr ve tebcîl ediyordu. Artık, (Eğlom?)un intişârına intizâr olunmaya başlamıştı. Fakat ne uzun bir intizâr tam on üç sene!...

1900'de temsîl olunan bu piyeste (Sirâno) derecesinde bir muvaffakiyet kazandı. Rustan bunu müteâkip (zatü'l-cenb) geçirdi.

1902'de arkadaşlarının ibram ve ısrarıyla vefât eden (Vigunet Burine?) nin yerine akademiye namzetliğini vaz' etti ve kabul olundu.

Bilâhere, eşhâsı horoz, tavuk gibi hayvanlardan mürekkebe olan piyesini te'lîf ederek şimdiye kadar yazılmamış ve gösterilmemiş bir mevzu' u sahnede yaşattı. Fransız matbuâtını harbin ibtidâsından beri ta'kipten mehcûr kaldığımız için Rustanın harp senelerinde neler yazıp yazmadığını bilmiyoruz.

Dün haber-i vefâtını aldık. Memleketimizde (Eğlon) unu (Sirano) sunu seve seve okuduğumuz bu şair ve temâşâ-nüvîsin hadîse-i ufûlinden her münevver zümre her müntesîb-i edebîn müteessîr ve müteellîm olacağı şüphesizdir.

KÖMÜR MES'ELESİ

Şehrimizin hayât-ı ictimâ'iyyesini vakit vakit sekte-dâr eden kömür buhrânına, ahîren İngilizlerin verdikleri dört bin ton kömür ile muvakkaten çâre bulunduğu ma'lûmdur.

Bu dört bin ton kömürün şehrimizin ancak beş on günlük ihtiyâcâtına kifâyet edeceği cihetle İngiltere'den daha fazla kömür verilmesi talep edildiğini işittik.

Amiral Calthorpe'e mürâca'at eden Hâriciyye Nezâreti'ne muvâfık cevâp verildiği istihbâr kılınmıştır.

KUVÂ-YI İNZİBÂTİYYE HAKKINDA

Kuva-yı İnzibâtiyye'nin tevhîdi ile Dahîliye Nezâretine rabtı hakkında mevcûd tasavvurâtın evvelki nüshâlarımızda bahs etmiş idik. Gerek bu husus gerek jandarmaya müteâllik mevât hakkında ma'lumât almak üzere evvelki gün muharrirlerimizden birini umum jandarma kumandanı Miralay Re'fet Beyefendinin nezdine i'zâm ettik ve muharririmizle kumandan beyefendi arasında vukû' bulan mülâki bervech-i âti derc ediyoruz:

Kuva-yı İnzibâtiyye'nin tevhîdi hakkında mevzû'u bahs olan teşebbüs ne derece ilerlemiş ve bu hususta neler yapılmak istenmektedir ve bu babda ki müteâlanız nedir?

– Kuva-yı İnzibâtiyye'nin tevhîdi fikri ilk evvel benim tarafımdan ortaya atıldı. Evvelce bu hususta Tasvîr-i Efkâr muharrirlerinden birine bahs etmiş ve bu fikri ilk defa ortaya atmıştım. Ben polis ve jandarmanın ve hatta belki de zabita-i askeriyyenin tevhîdi pek muvâfık olacağı kanâatindeyim. Şimdiki halde muhtelif merci'lerde idâre edilen bu ayrı ayrı kuvvetler dağılıyor ve israf edilmiş oluyor. Hâlbuki bunları bir elde toplamayacak olursak daha az kuvvetle daha fazla iş görmek imkânı hâsıl olacaktır. Hayâtın bu kadar pahâlî olduğu böyle bir zamanda polis ve jandarmanın almakda olduğu ma'âşlarla bu mesleğe duhûl pek müşkildir. Hâlbuki polis için lâzım olan efrâdı uzun seneler jandarmalıktan yetişmiş güzel bir terbiye-i 'askeriye almış ve bilhâssa zâbita mesleği hakkında bir fikir edinmiş eski jandarma küçük zâbitlerinden intihâb iderseniz bu sûretle kuvve-i zâbitanın şimdiki polis vazîfesiyle iştigâl idecek olan kısmına pek güzel bir menşe' tedârik etmiş olacağımız gibi jandarmalığa giren ve az çok bu meslekte hizmet edenlere de nisbeten yüksek ma'âşlı bir iştigâli açık ve onları bu sûretle mükâfâtlandırmak cihetlerini de te'mîn etmiş olacağız. Polis ile jandarmanın meslek nokta-i nazarından irtibâtları o kadar büyüktür ki bunların vazîfe hudûdlarını birbirinden ayırmak hemen kâbil olmuyor.

Ve bunların ayrı ayrı ellerden idâresi pek çok def’a müşkilâtı mûcib oluyor. Mümkinde polis hizmeti hemen hemen vilâyet merkezleri gibi büyük şehirlere inhisâr etmiş ve kasabalardaki vesâit-i inzibâtiye tekmîl kırlarda olduğu gibi jandarmaca der’uhde edilmiştir. Küçük rütbe ve ma’âşlı me’mûriyetlere tâlib kimseler bulmanın müşkilâtı kuvve-i mâliyemizin bu gibi me’mûrların müessir bir sûrette ma’âşlarının tezyîdine müsâ’id olmaması sebebiyle esâsen tevhîdinden pek çok fâide beklediğim polis ve jandarmanın birleştirilmesi zamânının geldiğine kâni’im ve bu husûsda da Dâhiliye Nâzırı beyefendiye ma’rûzâtda bulundum. Bunun için lâzım gelen projeleri tamâmen hazırladım. Bence kuva-yı İnzibâtiye’nin tevhîdi meselesi fi’l-hakîka birkaç günde tatbîk olunamayacak kadar vâsi’ bir proje ise de tatbiki için pek uzun zamânlar sarfına lüzûm olacağını zannetmem. Yalnız bu tevhîd meselesi projelerinin hâzırlanmış olmasına rağmen henüz bir tasavvurdan ‘ibâret olup bu babda hiçbir icrââtda bulunulmamış ve ahvâl-i hâzıra hasebiyle diğer işlerle pek meşgûl olan nezâret bu mesele ile henüz iştigâle başlamamıştır.

– Kuva-yı İnzibâtiye’nin tevhîdi meselesiyle jandarma kumandanlığında yeniden, re’sen yapılmakta olduğu haber alınan teşkîlât arasında bir münâsebet var mıdır?

– Jandarma kumandanlığı hâl-i hâzır ile ve yeniden teşkîlât yapmaksızın polis ve jandarmanın tevhîden idâresini te’mîn edebilecek bir hâldedir. Gazetenizin iki gün evvelki nüshasında bu bâbda yazılanları gördüm. Jandarma kumandanlığı vazîfeleri sâhibleri arasında taksîm ve tesbît ediyor. Bu taksîmât ise tamâmen bu vech ile ta’yîn edilen me’mûrîn arasında icrâ ediliyor. İ’timâd edilmesini ricâ ederim ki hakîkî bir teşkîlâta tâbi’ tutulmayan bir idâre makinesi vazîfesini göremez. Elverir ki teşkîlât insânlara bir polis olmak için yapılmasını ve vazîfenin tekmîl inceliklerini tanıyan insânlar tarafından tanzîm edilsin. Mevzû’u bahs olan teşkîlât meyânındaki kumandan mu’âvinliği yalnız ‘umûm kumandanlığı için değil belki en son kademesine kadar tekmîl jandarma kumandanları için tatbiki arzu edilecek bir vazîfedir. Te’mîn-i âsâyiş için kırlarda dolaşıp ‘askerlerini teftîş ve eşkıyâyı ta’kîb mecbûriyetinde bulunan jandarma kumandanları ma’at-teessûf bugün memleketimiz şu’bât ve devâirin gönderdiği kâğıt yığınları arasında masasına bağlanıp kalıyor. Bunların bir mu’âvini olsa birisi kâğıtlarla uğraşırken diğeri kırlarda koşar ve

maksad-i aslî olan âsâyiş ve inzibât temîni ve müsâmaha ve ihmâle uğramaz. ‘Umûm jandarma kumandanlığı evvelce sırf jandarmanın idâresiyle uğraşır bir yazı masası idi. Şimdi tekâmîl memleketin âsâyişi ile ‘alâkadâr bir kumandanlık hâline geldi. ‘Umûm jandarma masasına bağlanmamak için dâire-i merkeziyenin vazâif-i kırtasiyesiyle iştigâl edecek bir mu’âvine muhtâçtır. Yalnız İstanbul âsâyişle iştigâl eden İstanbul polis müdür-i ‘umûmîsinden mu’âvinlere muhtâç olduğu gibi.

‘Umûm kumandanlığın şimdi Âsâyişi ve inzibât ile iştigâl eden bir de şu’besi var. Bunu da yeni teşkîl ettim. Çünkü evvelce ‘umûm kumandanlık âsâyişle iştigâl etmediği için böyle bir şu’besi yoktu. Kalem-i mahsûs ve şifre kalemi dedikleriniz ikisi birdir ve evvelden de vardı. Bu teşkîlâtın bi’t-tabî ‘umûmî ve ‘amelî bir fâidesi vardır. Çünkü yeni vazîfeler yeni taksîm ve vezâifi îcâb ettirir. İstilizâm edeceği mesârif ise hiçtir. Çünkü bi’t-tabî bütçe hâricinde mesârifâtta bulunamam. Hatta jandarma kumandanlığı yeni teşkîlât için yeni binâlar bulmak mecbûriyetinde kalmamış ve belki de bi’l-‘akis yeni teşkîlâtın mantikî olması sâyesinde eskiden istîcâr ettiği bir binâyı îcâra vermek üzere bulunmuştur.

— Jandarma kumandanlığının Dâhiliye Nezâreti’ne irtibâtı hakkında mütâla’anız nedir?

— Ben pek eski bir jandarma zâbiti olduğum için uzun tecrübelerim netîcesiyle jandarmanın Dâhiliye Nezâreti’ne kat’î bir irtibâta merbût olmak vücûbuna kâni’im. Bunu kat’î bir sûrette te’min edebilecek projeleri hâzırladım. Ma’at-teessüf projelerimin tatbîki ihtimâl ki az çok uzun bir zamâna tavakkuf edecek husûsât da var. Meselâ ben jandarma zâbitân-ı me’mûrîn-i mülkiyenin ‘aynı menşe’den yetişmeleri ve hayât-ı me’mûriyetlerinin mu’ayyen bir mertebesine kadar ‘aynı silsile-i merâtibi ta’kîb ederek ilerlemelerini düşünüyorum. Fakat jandarma hâlâ tenkîl-i mesâ’îsini Dâhiliye Nezâreti’yle irtibâtı te’min edecek bir tarîkde sarf ediyor. Ve hergün bu irtibâtını bir kat daha takviye ediyor. Fakat bi’t-tabî her şu’be-i idârede olduğu gibi ‘umûm jandarma kumandanlığı kendi teşkîlâtının vazîfesini hüsn-i îfâ edebilecek sûrette kendi kendine tertîb ve tanzîme mecbûr ediyordur.

TEHCİR EDİLENLERE MU'ÂVENET

Fransız, İngiliz, Amerika Salıb-i Ahmer cem'iyetleri nezdinde icrâ edilen teşebbüsât, netîcesinde, cem'iyât-ı müşârun ileyhâ tehcîr edilenleri ihtiyâcâtı için vapurluk erzâk ve sâir mevâd-ı gıdâiye ve malzeme celb ederek kendilerine tevzî'ine karâr vermişlerdir. Kadın ve erkekliği, Salıb-i Ahmer mensûbiyetini, bu mevâd ve ma'anceyi istishâb ederek vilâyetlere 'azîmet edeceklerdir. Vapurların yolda olduğu söylenmektedir.

YANGINLAR

Dün sâ'at bir râddelerinde Sirkeci tarafından İstanbul'un üstünü kesîf, simsiyah bir duman istilâ etmeye başlamış ve icrâ ettiğimiz tahkîkât netîcesinde bunun Sarâyburnu rıhtımına çıkarılan külliyetli miktârda petrolün mavnalar tarafından esnâ-yı ihrâcında iştigâl eylenmesinden ileri gelmiştir. Petrolün iştigâlinde bir cihetden mavnadaki diğer taraftan karadaki gazlar yanmağa başlamışlardır. Mavna Ahırkapı'ya doğru bir istimbot ile cer eylenmiş, Sarayburnu'ndaki gazların ihtirâkı akşam beşe kadar devâm etmiştir. Bâb-ı 'Âli Câddesi ihtirâkın dumanından nim gölgeli bir manzara altında ve etrâfa gaz kokuları yayılmakta idi.

*Kartal'da Yakacık yolunda bahçivân Yorgi'nin hânesinde yağ arıtılırken ocak tutuşmuş ve etrâfdan yetişilerek mezkûr hâne kısmen muhterik olduğu hâlde bastırılmıştır.

*Bu sabâh on râddelerinde Unkapanı'nda Harâcı Mehmed mahallesinin Üsküblü caddesinde ba'zı Ermeni 'âilelerinin müte'ecciran ikâmet etmekte buldukları kargir bir hânedan ateş zuhûr etmiş ise de gerek mahallî zâbitasınca derhâl ittihâz olunan tedâbîr sâyesinde gerek bilâ-te'ahhur mahall-i harîka yetişen itfâiyenin mesâ'îsiyle yalnız mezkûr ev yandığı hâlde ateş bastırılmıştır.

YUGOSLAVLAR

Şehrimizdeki Yugoslavlar, Miralay (Dragomir Nikolayeviç?)in riyâseti altında olarak bir cem'iyet teşkiline karar vermişlerdir. Miralay (Nikolayeviç) cem'iyet-i mezkûre ta'yîn edilmiştir.

Rumca gazetelerde okunulduğuna göre Fransız Jandarma kumandanı Miralay Folun(?) Osmanlı jandarma kumandanı Re'fet Beyle te'mîn-i asâyiş için ittihâzı lazım gelen tedâbîr hakkında görüşmüştür.

HARBİYE NEZÂRETİ SULH KOMİSYONU

Sulh esnâsında umûr-ı harbiyeye 'aid muâmelâtı izhâr etmek üzere Harbiye Nezâreti'nde teşekkül ettiği yazılan komisyona Yıldırım Orduları Gurubu nezdinde karargâh-ı 'umûmi murahhası Erkân-ı Harb Yüzbaşısı Ali Haydar Bey de me'mûr edilmiştir.

PARİS GAZETELERİ

Paris gazetelerinin muntazam surette şehrimizde vârid olmaya başlayacağını karşı gazeteleri yazıyor.

SİGORTA ENCÜMENİ

Ecnebî ve Osmanlı sigortalar şirketlerinin birbiriyle temâsını te'mîn ve muâmelâtını tanzîm eylemek üzere Ticâret ve Zirâat Nezâreti Sigortalar Müdürü Vahît Beyin riyâseti altında şirket müdürleriyle murahhaslarından mürekkep on kişilik bir (sigorta encümeni) teşekkül ettiği ma'lûmdur. Encümence bu bâbda bir lâyhâ-i kanuniye izhâr olmuştur. Lâyiha bir daha tetkikten sonra b'ab-ı 'âlîye takdîm olunacaktır.

MÖSYÖ (KANALOLUS?)

Yunanistan'ın sâbık İstanbul sefâreti başkâtibi ve elyevm Kâhire siyâsi me'mûru olan Mösyö (Kanelolus?) un kâriben şehrimize muvâsâletine intizâr edilmektedir.

GÜMRÜK RÛSÛMU HAKKINDA

Ba'zı mevât ve eşyâdan alınmakta olan gümrük resminin lede'l-hâce tezeyyüdü veya yeniden ihdâsı zımında Mâliye Nezâreti'nce ihzâr edilmekte olan

kânûn lâyhâsının birkaç güne kadar hitâm-pezîr olarak mâkâm-ı sâdârete takdîm edileceği istîhbâr kılınmıştır.

RUM PATRİKHÂNESİNDEN

Tehcîr edilen Rumların me'vâlarına iâdesine 'âit mesâil ile iştigâl etmek üzere Rum Patrikhânesinde (40) a'zâdan müteşekkil bulunan büyük komisyon evvelki cum'a günü Patrik kâim-mâkâmının riyâseti altında toplanmış ve bir müddet müzâkereden sonra umûru teshîl için komisyonun dört heyete tefrîki karâr-gîr olmuştur. Bu heyetlerden bâ'zıları i'âne cem'i, ba'zıları muhâcirlerin sevki, hesâbâtın rü'yeti vesâire ile iştigâl edecektir.

ON SEKİZ BİN LİRALIK BİR SİRKAT

Hükûmete 'âid olub İzmir den Çivril'e gönderilmekte olan iki bini nakit ve on altı bini pul olan 18 bin liralık bir meblâğ Çivril istasyonu civârında sirkat olmuştur. Fâ'iller henüz bulunamamış ise de şüphe üzerine katar müstâhdemîni tevkîf edilmişlerdir.

İCRÂ-YI TEKÂ'ÜD

Yavuz zırhlısı süvâriliğinde kalyon kaptanı Üsküdarlı Mehmet Tevfik bin Abdulkadir Bey'in müddet-i hizmet-i askerîyesine göre mâaşî bâ'dehü hesâp ve tahsîs edilmek üzere tekâ'üdünün icrâsı tensîb edilmiştir.

ŞEHRİMİZDEKİ ALMANLAR

Şehrimizde bulunmakta olan Almanlar ile Avusturyalılardan bir kısım 'âileler bugünlerde sulh vapuru ile ve Bahr-î Sefid târikiyle Avusturyaya i'zâm olunacaklardır. Gidemeyecek olanların Büyükada da ikâmet ettirilecekleri müstâhberdir.

ERZAK

İzmirden Rum muhâcirlerini alarak Ayvalığa getiren vapur, hükûmet tarafından verilen emir üzerine, Edremit'e gidecek, oradan zeytnyağı ve diğer erzak olarak şehrimize getirecektir.

GÜL CEMÂL

Köstenceden limanımıza gelen Gül Cemal vapuru bir hayli muhâcirin-i İslâmiye, efrâd-ı müstebdile, üserâ-yı Osmâniye'den iki yüz efrâd ile ba'zı yolcuyla hâmil bulunmakta idi.

İRTİHÂL

Mâliyye-i seniyye müdür-i esbâkı Ali Şefik Beyefendinin büyük kerîmeleri Vedia Hanım üç gün devâm eden kısa bir hastalıktan sonra irtihâl-i dar-ı bekâ eylemiştir. Bugün na's-ı mağfiret nakş-ı Büyükada'da ki hanelerinden saat dokuzda bir istimbot ile Unkapanı'na nakledilerek Unkapanı'ndan onbirde Fatih Camiî şerîfine nakl ve cenâze edâ edildikten sonra câmi'i-i mezkûr hazîresine defnedilecektir. Âile-i keder-dîdesine beyân-ı tâ'ziyet ederiz.

Rahmetullahi 'âleyh

***

Mısırlı Neşet Bey merhûmun hafîdeleri ve Karzak Süleyman Paşanın kerîmeleri hanımefendi ile dört yaşındaki çocukları İspanyol nezlesi ihtilâtâtından irtihâl-i dâr-ı bekâ eyledikleri kemâl-i teessürle haber alınmıştır. Âile-i kederdîlerine beyân-ı ta'ziyet ederiz.

Rahmetullahi 'âleyh

RESM-İ KÜŞÂD

Vârid olmuştur:

İttihâd Hükûmetinin günâ gün mezâlîmi cümlesinden olarak bir müddet-i muvakkate için kulübümüz müste'înen bi-tevfikhi teâlâ mevlûdi şerîf kıraatıyla bugün küşâd olunmuştur.

Uşak Hürriyet ve İ'tilâf Kulübü Re'isi Hulusi

***

Varîd olan varakalarda: Ezine, Ayvalık, Bayramiç kazaları mu'teberânından vukû' bulan işâr üzerine Hürriyet ve İ'tilâf Fırkası şu'belerinin küşâdı ile faaliyete başladıkları da bildirilmektedir.

HÜRRİYET VE İ'TİLÂF ŞU'BELERİ

Vârîd olmuşdur:

Reis: Büyükdere mu'teberânından Mehmet Kemal Bey

Sânî: Büyükdere mülga heyet-i teftîşiye-i rüsûmiye âzasından Samî Bey

Kâtip: Sarıyer'de Mukim Asım Bey

A'zâlar: Büyükdere Palas Otel sahîbi Miço Efendi, Büyükdere'de kalabuz kaptanlarından ve menfilerden kaptan Sarino, Şirket-i Hayriye me'mûrlarından Büyükdere'de mukîm Murat Efendi, Büyükdere'de mukîm tüccârından Vâsilaki Efendi, Sinop menfilerinden Büyükdere'de mukîm 'Ali Bey, Büyükdere'de mukîm kereste tüccârından Tanaş Efendi, Sarıyer'de mukîm makine mühendislerinden Mehmed Efendi, Büyükdere'de tüccârdan Haripulos Efendi.

Hürriyet ve İ'tilâf Fırkası'nın Boğaziçi Rumeli şu'besi olmak üzere Büyükdere'de hey'et idâresi bâlâda esâmîsi muharrer zevâtdan ibâret olarak teşekkül ile icrâsı fa'âliyete başladıkları merkez-i 'umûmîye gönderilen beyânnâmeden anlaşılmaya i'lân-ı keyfiyet olunur.

SULHE DOĞRU

WILSON'IN SEYÂHATI

Re'is Wilson geçen Salı günü, îrâd ettiği bir noktada sulh konferansının başlıca esâslarını teşhîr diye büyük mesâ'inin Avrupa'da ikmâl edileceği ümîdini izhâr ile Avrupa'ya müteveccihen hareket etmiştir. Ağleb ihtimâli yarın da İngiltere limanlarından birine muvâsaletle Mösyö Loyd George'a mülâkî olacak; şehr-i hâlin 12 veya 13'nci gününde Fransa'ya gelerek Versay'da Düvel-i İ'tilâfiyeden merkez olarak 'akd olunacak konferansta hâzır bulunacak ve bir hafta kadar temdîd-i ikâmet eyleyecektir.

Şimdiden teraşşuh eden ba'zı ma'lûmât, sulh mu'âhedenâmesinin iki kısım olacağını ihsâs etmektedir. Biri, başlıca esâslı mesâilin tesbîti için, diğeri de ba'zı mesâil-i kâliyenin halli zımnında imzâ edilecektir. 21 Kânûn-i Evvelde, Fransa ve Belçika'nın başlıca harb sahneleriyle orada mevcûd Amerika ordusunu ziyâret edecek, sene başında da tekrâr konferansa ibtidâr için Versay'a 'avdet edecektir. Ma'amâfih, sulh konferansının 'akdinden evvel Mösyö Wilson'ın İtalya'yı da ziyâret edeceği tekrâr İngiltere'ye gidip geleceği de ihtimâl dâhilinde görünmektedir.

İLK KONFERANS

Londra 3 (M.A.) -- Londra Sulh Konferansı'na bir mukaddime olmak üzere teşekkül eden meclis dün ilk ictimâ'mını başvekilin riyâseti tahtında 'akd etmiştir. Mezkûr ictimâ'da Kalamanso, Orlando, Sunito, Loyd George, Balfuz, Botarlav(?) ve Erkân-ı Harbiye Re'isi General Hanzi Wilson hâzır bulunmuştur.

PAPA'NIN TA'MİMİ

Roma 7 (M.A.) -- (Avusturya Roma) gazetesi Papa'nın bi'l-'umûm ruhbâna gönderdiği bir ta'mîmi neşrediyor: Papa ta'mîminde "karada" denizde ve havada kitâle nihâyet vererek mes'ûd bir tarîk-i silâh ve zafer küşâd etmiş olan mütârekenin 'akdinden dolayı izhâr-ı memnûniyet ile diyor ki: Yakında muhtelif milletlere mensûb murahhaslar devâmlı bir sulh ve müsâlemet te'sîs etmek üzere kongre hâlinde 'akd-i ictimâ' ile şimdiye kadar hiçbir meclis tarafından ittihâz edememiş mühim ve müte'assir mukarrerât ittihâzına mecbûr olacaklardır. Vazîfelerini îfâ etmek için bunlar fevk'al-'âde irşâd ve tenvîr edilmeye ihtiyâç hissedeceklerdir.

Ta'mîmde Papa, yakında 'akd edilecek olan kongrenin Hıristiyânların 'adâlet düstûrları esâsına müstenid hakîkî bir sulh istihsâline müncerâ olması için du'â edilmesini tavsiye ettikten sonra beyânâtına şu sûretle nihâyet veriyor: "Bize gelince, cihânda huzûr ve istirâhati, intizâm ve hüsn-i mu'âşeretini idâme ettirmek maksadıyla ittihâz edilen mukarrerâtın her taraftan hüsn-i niyetle telakkî edilerek kemâl-i sadâkatle tatbîk edilmesi için son derece i'mâl-i nüfûz eyleyeceğiz."

KONFERANSA DÂ'İR

Paris 8 (M.A.) -- Bir muhâbirin Londra'dan iş'ârına göre sulh kat'i için ayrı ayrı üç konferans in'ikâd edecektir. Birinci konferans Versay'da in'ikâd edecek ve bu konferansın müzâkerâtı ağleb ihtilmâle nazaran kânûn-ı evvel nihâyetinde hitâm bulacaktır. İ'tilâfçılar arasında ikinci sulh konferansının Mart veyahut Nisan'da in'ikâd etmesi muhtemeldir. İ'tilâfçılar ile düşman devletlerarasında 'akd olunacak üçüncü sulh konferansı da daha sonra toplanacaktır.

SULH MURAHHASLARI

İngilterenin sulh murahhasları âtîdeki zevâtdan teşekkül edecektir:

Loyd George, Bunarlav, Lord Radnig, Lord Kurzon, Meclis-i Vükelâya me'mûr Bartz, Avusturya başvekîli Hug, Kanada re'is-i nezzârı Borden, Yenizelanda re'is-i nezzârı Masis, Cenûbî Afrika re'is-i nezzârı General Buta.

Bütün milletlerin murahhasları yekûnunun [1000] e bâliğ olacağı zann edilmektedir.

PARİS'TE RUS DİPLOMATLARININ İCTİMÂ'I

Londra 7 (A.E.) -- Rusya Amerika sefirî Mösyö Levof ve diğêr Rus ekâbir-i me'mûrîni, Paris'te Rus diplomatlarından mürekkeb olarak 'akd edilecek bir konferansta hâzır bulunmak üzere Fransa'ya müteveccihen hareket etmişlerdir. Mezkûr mecliste, sulh kongresine 'arz edilecek mesâil-i müzâkere olunacaktır.

SULH KONGRESİ

Sulh kongresinin 'akdinden mukaddem, düvel-i muhârebe murahhasları mesâil-i esâsiye hakkında mütâla'ât ve tedkîkâtda bulunarak bu bâbda kongreye bir rapor takdîmi için bir komisyon intihâb edeceklerdir. Bu raporun müzâkeresi netîcesinde kongrede verilecek karar mâhiyet-i kat'iyeyi hâiz olacaktır.

Kongrenin müzâkerâtı 3 Mart'a kadar devâm edecek ve Nisân'dan evvel sulh imzâ edilmiş olmayacaktır.

TELGRAFLAR

Lyon 7 (M.A.)-- Vârid olan haberlerden (Libav)daki İngiliz filosunun henüz sevâhile vâsıl olmadığı anlaşılıyor. Kopenhag'a İstukhulem(?) tarîkiyle vâsıl olan bir telgrafnâmede Rus filosunun elyevm (Karunşitad?) ile (Narva?) arasında bulunduğu anlaşılıyor.

Ve (Karadon) nâmındaki hafif İngiliz kruvazörleri Kopenhag'a 'avdet etmişler ve limanda da demirlemiştir.

TERİSTE'DE NÜMÂYİŞLER

Roma 7 (M.A.) – Teriste'de şehrin otuzuncu yevm-i istihlâsını tes'îden perşembe günü bir nümâyiş icrâ edilmiş ve bütün siyâsi fırkalar memleketlerini ta'kîb eden bir cem'-i gafîr 3 Teşrîn-i Sâni'de İtalyan kıta'âtının ihrâc edildiği mahalle 'azîmet etmiştir. Burada birçok hatîbler tarafından kral, Dük Alvest ordu ve donanmâyı tebcîlen halkın alkışları arasında sitâyîşkârâne nutuklar îrâd edilmiştir. Teranta şehrinde dahî Kont Turen(?) me'mûrîn-i mülkiye, ruhbân ve ahâlînin iştirâkiyle izhâr-ı sürûr ve şâdümânî edilmiştir.

KAYSER 'ALEYHİNE BİR DA'VÂ

Paris 6 (M.A.) -- 1914 senesi Martının 24'ünde (Fulkiston?)ı terk ettiği esnâda Almanya hükûmeti tarafından torpillenen (Susaks) vapurunda bulunup gark olan Paris'te çocuk oyuncağı tâcirlerinden Mösyö PiriYork zevcesi tarafından Kayser 'aleyhine ikâme-i da'vâ edilmiştir.

VELÂHD VE ALMANYA TAHTI

Londra 7 (A.E.) -- Almanya gazetesi, veliahdın gerek kendisi ve gerek oğlu nâmına, Almanya tahtını redd ettiğini yazıyor.

TESLÎM

Londra 7 (A.E.) – Almanya'nın Karadeniz'de bulunan 6 torpido muhribiyle, 4 tahtelbahiri İ'tilâf hükûmetlerine teslim olunmuştur.

12. 1576 (12) Numaralı Yeni Gazete'nin Transkripsiyonu

YENİ GAZETE

7 Rebî'u'l-Evvel 1337 Çarşamba - 11 Kânûn-i Evvel 1334/1918

Onbirinci Sene - Numro 12 - 1576

İSTANBUL - ŞEHR EMANETİ

TEŞKİLAT-I BELEDİYE HAKKINDA BİR İKİ SÖZ

“Cem’iyet-i Akvam”a dâhil olabilmek ve bu cemiyetin hürmet ve emniyete layık bir rüknü olmak için, teşkilat-ı idariye ve milliyemizi asrın muktezasına tevfiik edelim. Asrî prensipleri önümüze alalım. Bunlara göre ıslah ve teceddüd çarelerini arayalım, bulalım, tatbik edelim.

İşte şimdi her mütefekkir kafadan doğan, her ağızdan çıkan bu sözler!

Bunlar arasında kâh, kâh boğazlar ne olacak, İstanbul ne olacak? diye düşünüyoruz. Meselâ bu düşünce ile birkaç gün evvel bir refikimiz, baş makalesinde: “Buradayız, burada kalacağız” avazesıyla İstanbul’a merbutiyetimizi göstermeye, müdde’âsını ispat etmeye çalışıyordu.

Bazılarımız uzunca bir müddet için bî taraflığımız bir daman-ı umumî ödülü tahtına alınırsa boğazlar meselesinin halli kolaylaşmış olacağı mütalaasında mıdır? Ezan cümle ayandan Mahmut Paşa hazretleri de Meclis-i A’yana verdiği takrirlerinde bu noktayı ima etmişlerdir.

Biz burada İstanbul’un siyasî ve idarî vaz’ ve mevki’inden bahsetmeyeceğiz. Bunu bir tarafa bırakıyoruz. Daha doğrusu bu şekil sulh-i umumînin mukarrerat ve şerâitinden çıkacak.

Biz sırf şehremaneti ve teşkilat-ı belediye itibariyle “İstanbul”u göz önüne getiriyoruz.

Şehremanetinin meclis-i umumi-i beledînin, belediyelerin bu günkü teşkilatından uzun uzadıya bahs etmekte beyhude vakit zayi’ etmektir. Bundan da vazgeçeceğiz. Şu kadarını söylemek isteriz ki: Şehremaneti İstanbullulardan şikâyetini celb etmediği hemen hiç kimseyi bırakmamıştır. Meclis-i ‘Umumî-i Belediye ara sıra azadan birinin feveranlı ve galeyanlı bir surette irad ettiği nutuklar müstesna tutulursa bir eser-i mevcudiyet gösterememiş yahut teşkilât-ı hâzıra buna

mani' olmuştur. Belediyeler ise ismi var, cismi yok gibi görüle geliyor. Halk bunlara karşı adeta “ Gölge etme başka ihsan istemem!” vaz' ve tavrını alıyor.

İstanbul gibi coğrafi ve tabii emsalsiz bir vaziyete sahip olan büyük bir beldenin şehir teşkilatı bugünkü halinde bırakılabileceğine hiç kimse ihtimal de veremez; buna razı da olmaz.

Hele İstanbul gibi Avrupa ile Asya'yı birleştiren noktada kain büyük bir belde sulhten sonra beynelmilel münâsebâtın alabileceği tahmin olunan şekil ve vüs'ate göre, imkân ve ihtimali yok ki bu günkü halinde kalsın!..

Hâlî ve istikbâlî cihetiyle İstanbul yeni bir beledî teşkilata muhtaçtır. Bu ihtiyaç mübremdir. Mutlaka tatmin olunacaktır.

Bir taraftan hükûmet, millî hey'etler, cem'iyetler nokta-i nazarlarına, istitratlarına göre sulh hazırlıkları görürken neden İstanbullular İstanbul'u düşünmesinler! Neden şekl-i idarî ve siyasîsinden kat'ı nazar ancak beledî teşkilatı nokta-i nazarından “ İstanbul İstanbullularındır !” düsturunu takip etmesinler!.

Şehremaneti yuvarlanadursun, Meclis-i 'Umumî-i Beledî ekseriyet bulursa, zaman zaman ictimai' ededursun, belediyeler de uyusun, İstanbullular İstanbul şehremanetine, belediyelerine yeni bir şekil vermeyi neden düşünmesinler?

Bunda biz siyasî emellerdeki ihtilâfâtın konuşmaya, anlaşmaya, yeni bir teşkilât projesi hazırlamaya küçük bir mâni'a teşkil edeceğini de tasavvur edemiyoruz.

Siyaset bir taraf, idare-i hükûmet bir taraf, biz yalnız hangi mezhep'ten, hangi unsurdan olursa olsun bütün İstanbullu hemşehrilere hitap edip de mademki İstanbul'da yaşamak istiyoruz, İstanbul'da Türk, Rum, Ermeni Musevî... ilh. birlikte hemşehrilik etmek istiyoruz. Toplaşalım, “İstanbul İstanbullularındır” diyelim. Bunun şehremanetini ve belediyeler teşkilatını istediğimiz gibi yapalım. Yani asra, devr-i teceddüde göre tanzim edelim. Bu güzel beldemizde istirahatımızı kendi kendimize te'min edelim.

İngiltere'de, Fransa'da, İtalya'da belediye teşkilatını ictimai esaslara irca' etmiş olan beldeler ahalisinin rahat ve saadetinden ders alalım.

Avusturya akvamı Habsburg'ların idaresinde bahtiyar olamadı, nihayet inhilâl (Çözülüp ayrılma) etti. Fakat Viyana şehremanetinin sosyal teşkilatı sayesinde

Viyanalılar, hangi unsura ve mezhebe müntesip ve salık olurlarsa olsunlar rahat ve mes'ud yaşıyorlardı.

Şehrinin idaresini ellerine almış olan şehirliler müştereken bütün ihtiyaçlarını düşünmüşler, te'min etmişler... Hamburg şehir emâneti teşkilatı da böyle yapmış.

Hükûmet de, bu ciheti teşvik, İstanbulluların anasır-ı muhtelifesinden bu işlere akli erenlerinden bir komisyon teşkil ile ve bunlara şehrin teşkilat-ı belediye-i âtiyesi için bir proje hazırlamasını teshil ederse hayır işlemiş olur.

Bilfarz bu gün şehir, doğrudan doğruya halkın ve İstanbulluların elinde bulunsaydı ve bunun mahalle mahalle, daire daire muavenet-i umumiye teşkilatı olsaydı, İstanbulda nice fakirlerin, nice bîçare ve sefil ailelerin imdadına yetişebilirdi. Hatta ekmek tevzi'âtından zenginler, hâl ü vakti yerinde olanlar hariç tutulur, fakirler ikdar olunur, pekiyi beslenirdi.

Hemşehriler! "İstanbul İstanbullularındır" diyelim de bizde güzel şehrimizin âtisini düşünelim. Asra göre teşkilat-ı belediyesini yeniden mülâhaza edelim, hazırlık görelim.

Mahmud Sadık

MAHMUT PAŞA'NIN TAKRİRİ

A'yan-ı kirâm gayrette, memleketin ve milletin bu günkü ihtiyâcât-ı âmal ve hayatı karşısında, bu ihtiyâcâta, bu âmal ve hissiyâta tekabül edecek bir iş görmek veya gördürmek istiyorlar.

A'yan re'is-i muhteremi Ahmet Rıza Beyefendi, iki takrirıyla hükûmeti icrayı adâlete da'vet etti. Bütün cihan-ı medeniyetin, zavallı mazlum milletin, bugünkü hükûmetten acilen beklediği nedir? Bunu anlattı. Hükûmeti de faaliyete getirdi. Evvelki gün Meclis-i A'yan'da Adliye Nazırı hükûmetin kanun dairesinde ne yapabileceğini anlattı. Buna tevessül etmiş olduğunu söyledi.

A'yandan Mahmut Paşa yine hükûmeti irşâd ve faaliyete da'vet maksadıyla uzunca bir takrir verdi. Mahmut Paşa sulh sırasında ve sulhten sonra nelere muhtacı, neler yapmalıyız, takririnde bunları ta'dad ve izâh ediyor.

Meclis-i A'yan bu takriri ehemmiyetle telakki etti. Hükûmete havalesinden evvel encümen-i mahsusunda tedkik ettirmek cihetini münasip gördü ve pekiyi yaptı.

Çünkü tahrir encümenin mazbatasıyla tekrar hey'et-i umumiyyeye gelince, tabii orada müzakerât cereyan edecek ve bütün A'yânın âra ve efkârı tezahür etmiş bulunacak.

Mahmut Paşa tahririnin başlangıcında, harpten sulha geçmek kolay olmadığını gösteriyor. Muhariplerin birkaç seneden beri bu devre için hazırlık görmekte olduklarını söylüyor. Birinin tevlid ettiği mesaib bizim için yalnız malî ve iktisadî değil, hem de siyasî ve idarî olmasıyla bizim harpten sulhe geçmemiz daha güç ve birçok muazzam mes'e eleleri halletmeye mütevakkıf bulunduğunu anlatıyor.

Cümlemiz gibi muhterem Paşa da Wilson Prensiplerine istinad ediyor, çünkü ind-i sulhte bize zâhir olabilmesinden ümitvâr olduğumuz, ancak bu prensiplerdir. Zann edersek başka tutunacak yerimiz, dayanacak dalımız yok.

Mahmut Paşa'nın aflarına ihtirazen diyebiliriz ki bir müddetten beri gerek matbu'ât sütunlarında, gerek doğru düşünmeye çalışan muhâfilde yazılan, söylenen de budur. Tahrirlerindeki nokât-ı muhtelif mevzu bahs edilmiştir ve ediliyor! Ancak devletin büyük bir meclisinde mühim bir rükn olmak sıfatıyla müşarun ileyh bunları tespit etmiş, rufekâ-yı kirâmının tasvibini aldıktan sonra, matbû'âtın işittiremediğini bir meclis-i âlide, salahiyetdâr bir makamdan hükûmete işittirmek istemiştir.

Mesela müşarun ileyh tahrirlerinde, selâmet-i âmme hey'etinin beyannamesinde, Wilson Prensipleri Cem'iyetinin izahnâmesinde gösterilmiş olan maddelere temasla şunların lüzumuna kâni bulunuyorlar:

Memleketimizdeki akvam ve anasırın hukuk ve vezaif-i ictimaiyelerinden kemal-i emn ve itimat, huzur ve rahatla müstefid olmaları için merkezî teşkilât-ı idariyemizi, umur-u adliye, maliye ve ma'arifimizi ihtiyacât-ı asra muvafık bir surette tecdid ve ıslah etmeliyiz. Asrî belediye ve nahiye teşkilâtı yapılmalı adalet siyak-ı vahid üzere tevzi' olunmalı her şube-i idarede yapılacak ıslahât, şarkta menfaaddâr olmayan hükûmât-ı ecnebiyeden alınacak erbabının muavenetiyle mevkii-i icraya vaz' edilmeli, emr-i azim teceddüd ve ıslahta mütehassıs hey'et-i müşavereler celb olunmalı (Wilson Prensipleri Cem'iyeti'nin kanaatleri gibi) memleketin imarı, terekkiyât-ı sanayi'e ve zira'iyesi için yine ecnebi sermayesine ve ecnebi erbab-ı fennine müftekiriz.

Bunlardan istiane etmeliyiz. Millet uzun bir sulh ve müsâlemete muhtaçtır. İsviçre şeklinde muhafaza-i bîtarafisinin düvel-i muazzamaca damân-ı umumî altına alınması münasiptir. Boğazlar mes'eleleri de bu suretle en ma'kul bir tarz-ı halle iktiran eder. Bunlar için şimdiden bir program tanzimi icab eder.

Mahmud Paşa'nın takririnden, büyük bir fâide daha görüyoruz. Bu da memleketimizin sınıf-ı münevverânı arasında yavaş yavaş hakâyık-ı ahvâlin anlaşılması ve bu hakikât karşısında ne yapmamız lâzım geleceği hakkındaki fikirlerin (...) etmeye başlamasıdır.

Eğer A'yân-ı kirâmın hey'et-i umumiyesinde, Encümen-i Mahsûs'un tedkikatından, bu takrir üzerinde cereyan edecek olan müzâkerât bu fikirleri daha ziyade tebârüz ettirirse Meclis-i A'yân, memleketin birçok münevverânını kendi etrafında toplamış yahut A'yân-ı kirâm, 'asrın icâb ettiği fikir (...), fikr-i terakkî ve tecdîdî göstermiş olur.

Hükûmet, A'yân gibi bir meclis-i âlîden, memlekette taazzu eden bir takım hey'etlere kadar, muhtelif Kuva-yı Milliye'yi aynı fikir ve aynı kanaatte görürse, gayret ve faaliyetini bu cehte sevk ve imale etmek lüzumunu, elyevm hisseder.

Yeni Gazete

SARAY-I HÜMÂYUNDA

HUZURA KABÛL

A'yân Re'isi Ahmed Rıza Bey, Ziraat Nâzırı Kostaki Vayani(?) Bey, İâşe Nâzırı Râşid Beyefendiler, dün Saray-ı Hümâyuna azimetle Huzur-ı Padişâhiye kabul buyurulmuşlardır.

***

İâşe Nâzırı Râşid Bey Zât-ı Hazret-i Padişâhîden iâşe mes'eleleri hakkında ba'zı irâdât-ı seniyyeleri ahz ve telakkî eylemişlerdir.

***

Meclis-i A'yan azalığına ta'yin buyurulan ve Vağlıyari(?) Beyefendi dün Saray-ı Hümâyuna azimetle Huzur-ı Padişâhiye kabul buyurularak me'mûriyet-i cedidesinden dolayı Hâkipâ-yi Şahaneye arz-ı teşekkürât eylemiştir.

TEDKİK-İ SEYYİÂT

DEVRE-İ FA'ÂLİYYET - TEDKİKÂT NE TARZDA DEVAM EDİYOR? - TAKRÎRLER -TEHCİR VE ONU TAKİP EDEN CERÂİMİ KİMLER İRTİKÂB ETMİŞ - İTTİHATÇI KABİNESİ ERKÂNI VE MERKEZ-İ UMÛMÎ AZÂSI VE YARDAKÇILARI - İŞİN İÇ YÜZÜ – MEB'USLAR TEVKİF OLUNAMIYOR - HÜKÛMETİN YENİ BİR KANUN LAYİHASI - MECLİS-İ MEB'USAN MUHİKKE URULACAK - RUMELİ EŞKİYASININ TAKİP VE MUHAKEMESİ KANUNU - DİVAN-I HARB-İ ÖRFİLER NASIL TEŞEKKÛL ETMELİ? - ONLARIN ÂDÎ EŞKİYADAN FARKI NE? - BU KANUN TATBİK OLUNMALIDIR.

Memleketimizde irtikab edilen seyyiât ve mezalimin tedkikine bir müddetten beri başlanılmıştı. Fakat bugün tedkikâtın cidden pek ehemmiyetli bir sahaya vasıl olduğunu, pek nazik, pek serâirengiz bazı vakayi' ve hadisâtın iç yüzü ve hakikî fâ'illeri tezahür etmek üzere bulunduğunu görmekteyiz. Hükûmetin, hususiyle Adliye Nezareti'nin ibrazına başladığı fâ'aliyeti bütün efrâd-ı millet nazar-ı şükrân ile takip etmektedir. Şu sırada Tedkik-i Seyyiât'ın acilen ve icabât-ı zamana göre icrâsından husule gelecek la'yu'ad fevâidi izâha girişmek zaidir. Memleketimizin ahvâl-i umumiyasını hâl-i tabiye isal edecek ve bizi kurtaracak esbâb ve avamilin birincisi cürüm, cinayet ve irtikab erbabının hemen cezalandırılması, hakayıkı ahvâlin inzar-ı umumiyeye vaz'ı ve bîgünahların töhmet zannı altından kurtarılmasıdır. Bir an evvel tevessül eyleseydi bundan pek büyük felaketler zuhura gelebilirdi. Mamafih tedkikatta fâ'aliyet biraz tenakus edecek ve mes'ele layık olduğu ehemmiyeti kaybeleyecek olursa aynı ihtimal vardır.

Hükûmet-i sabıka zamanında irtikab olunan su-i isti'malât ve cerâim-i muhtelifenin fâ'illerini kabine ve İttihat ve Terakki Merkez-i Umumisi erkânıyla hükûmete icrâ-yı nüfuz eden şahıslar teşkîl eylediği ma'lumdur. Bir taraftan bu fecayi' ve seyyiâtda zîmedhâl olanlar hakkında müddei-yi umumiler tarafından derhal tedkikât-ı serî'a ve takibât-ı adliye icra ettirilmesine dair a'yan reisi Ahmet Rıza Beyefendi bir takrîr vermişler diğer taraftan Damad Ferit Paşa hazretleri tarafından verilen ikinci ve gayet mühim takrîr a'yanda müzakere edilmekte iken

Şura-yı Devlet Re'is-i sabıkı Reşit Akif Paşa Hazretleri ekber-i seyyiât olan tehcir ve onu takip eden cerâim hakkında memuriyet-i sabıkları esnasında bazı seraire muttali' olduklarını ve tehçir emrinin suret-i resmîyede Dâhiliye Nazırı tarafından verilmiş ve bu emr-i resmîyi ta'kiben çetelerin ifa-yı vazife-i mel'uneye şitab etmesi için Merkez-i Umumî tarafından her cihete evâmir-i menhûse tamim edilmiş olduğunu anladıklarını beyan buyurmuşlardı.

İşte şimdi görüyoruz ki: Adliye Nezareti mes'eleyi bu noktalardan tedkîke başlamışlardır. Bidayet mahkemesi müdde'i umumisi refakatinde me'murîn-i mahsusa bulunduğu halde İttihat ve Terakki Merkez-i Umumisi binasında taharriyât-ı lâzime icra etmiş ve kâtib-i umumi Mithat Şükrü Beyi derhal taht-ı isticvaba almıştır. Müddei umuminin tedkikatını müşkilata uğratmamak kasdıyla bu husustaki ma'lumatımızı ve elde ettiğimiz tafsilatı şimdilik yazmak istemedik. Bu hususta sabır ve teenni göstermek elzendir. Her halde pek yakında inzâr-ı umumîyeye gayet mühim ve esrarengîz tafsilât arz olunacaktır.

Ancak tehcirler vesilesiyle anasır-ı muhtelifeye karşı irtikâb edilen ceraimde diğer merkezi umumî azalarıyla beraber Mithat Şükrü Bey'in dahî zîmedhal olduğu müddei umumilikçe tahakkuk eylemiş ise de meb'us sıfatı haiz olması hasebiyle tevkif olunamamıştır. Mamafih hükûmetçe derhal bu cihet-i nazar-ı teemmüle alınmış ve müzakerât cereyan etmiştir. Malumdur ki (Minareyi çalan kılıfını hazırlar) derler. Hükûmet-i sabıka ricâli bu Dâru'n-nedve erkânı buna da bir çare düşünmüşler ve a'yan ile meb'usanın suret-i tevkifi hakkında Kânûn-i Esasî'ye bir madde-i kanuniye ilave ettirmişlerdi. Hâlbuki elyevm şu zavallı memleketi bu hale getiren ceraimde bir hayli meb'us efendilerin de zîmedhal oldukları tahakkuk eylemekte bulunduğu cihetle hükûmeti mezkûr maddeyi tebdil için derhal bir kanun layihası ihzarına mecbur olmuştur.

Bu kanun layihası bazı meb'usların işine gelmeyeceği cihetle Meclis-i Meb'usan'da nasıl telakki olunacağını sabırsızlıkla bekliyoruz. Acaba bu defa meb'usan eser-i salah gösterebilecek mi? İsbat-ı hamiyet edecek mi? Yoksa yine tereddütler, entrikalar, dolaplarla mes'eleyi oyalamaya cür'et edecek mi? Bütün efrâd-ı millet işte bu mühim noktayı kemâl-i dikkatle takip edecek ve meclis hakkındaki son kararını buna ve buna mümasil ahvale göre verecektir.

Bunlardan başka merkez-i umumi azasının tamamen Ermeni kıtal-i fecayi'inde medhaldâr oldukları tezahür etmekte ve bu husustaki evamirin (Teşkilat-ı Mahsusa) namı altında merkezi umumiden verildiği anlaşılmaktadır. Binaen aleyh bunların derhal tevkif ve taht-ı isticvaba alınmaları muktezi görünmektedir.

Her ikisi de birer mihrak-ı mezalim ve Dâru'n-nedve hâlini alan esbak kabine ve merkez-i umumi azasıyla ve daha bazı eşhasın ve bütün su-i isti'malât ve ceraim-i ma'lume erbâbının acilen taht-ı muhakemeye alınmaları hususu da ayrıca bir mes'ele, mühim ve nazik bir mes'ele teşkil etmektedir. Mamafih tahkikatımıza nazaran hükûmetimiz bu mes'ele hakkında da gayet musib ve şayan-ı şükran bir karar ittihazına muvaffak olmuştur. Hükûmet eşhas-ı merkûmenin hemen Divan-ı Harb-i Örfi'de muhakeme edilmesini münasip addeylemektedir. Mamafih onları muhakeme edecek divan-ı harpler, İttihatçıların divan-ı harplerine kat'iyen makîs değildir. Malumdur ki ma'hud divan-ı harbin suret-i teşekkülü hakkında hükûmet-i sabıka keyfi bir hareket ihtiyar ediyordu. Hükûmet-i hâzıra bu hususta tedkikât-ı muhakkikâne icra etmiş vaktiyle Rumeli'ndeki eşkıyanın ta'kib ve muhakemeleri hakkında neşredilen kanunu nazar-ı dikkate almıştır.

Bu kanun mucibince Divan-ı Harb-i Örfi, hükkâm-i adliyeden üç zat ile iki me'mur-u askerîden tereküp ediyor Hey'et-i İstintakiye'yi de yine adliye me'murları teşkil eyliyordu. Binaen aleyh hükûmet-i sabıka ricaliyle Merkezi Umumî a'zâsının ve su-i isti'malâtta zîmedhal olan ve en adi eşkıyadan tabii hiçbir farkları olmayan eşhasın mezkûr kanuna göre teşekkül edecek divan-ı harplerde taht-ı isticvab ve muhakemeye alınmaları gayet musib ve münasip bir tedbirdir.

MA'ÂRİF NÂZIRI DOKTOR RIZA TEVFİK BEY, TASAVVURÂT VE İCRAÂTI

Ma'ârif Nâzırı Doktor Rıza Tefvîk Bey her şeyden evvel düşündüğünü açık açık söyler, nazır da olsa, sadrazam da olsa yahut hakikatte belki bunlardan büyük sıfatıyla "Filozof" da kalsa her fikrini ortaya koyar, hatta bazen afvlarına mağruren söylüyoruz, şuna buna zülfiyare dokunacağını bile hesap ve kitaba almadan ulu orta aklında ne varsa ve ne gelirse bilâ pervâ izhâr eden bir zattır.

Kabine itimad-ı idariyi almak için Meclis-i Meb'usan'da isbat-ı vücud ettiği ilk günü Doktor Rıza Tevfik Bey'in vaktiyle meb'us sıfatıyla pek kıymetdar sözler söylemiş olduğu meb'usan kürsüsünde bu def'a nâzır sıfatıyla söyledikleri evvela meb'usların ve sonra şunun bunun tenkidâtına uğradı. Vâkı'an mensup olduğu kabineyi toptan müdafa'a ve kısmet-i a'laya matuf bir maksadla, nazırcasına yapmaması lazım gelen ta'biyeye bu sözler muvafık değildi. Fakat bugün anlıyoruz, ihtimal yarın daha iyi anlayacağız ki Filozof Nâzırın o sözleri daha fasih ve belîğ ve kabinenin ruh-u müşterekini müfessir idi.

Hey'et-i Vükela'ya dâhil olalı, bu hey'ete dâhil olmak sanki insanlara her şeyden evvel sıhhat ve sükûtu âmirmiş, bir nazır ne yaptığına ne yapacağına dair ağzından bir söz kaçırırsa günah işlemiş, vükelânın millete karşı mes'uliyeti ancak söz söylemesinde imiş gibi diğer nazırlar esam ve ebkem oldukları halde, Rıza Tevfik Bey tabir mazur görülsün, herkesden evvel kendisi mazur görür, hiç de istifini bozmamış, sözlerinde, pek hoşlandığı ibzalden kendini almamış sözde imsak lüzumunu, lüzumu varsa bilmeyiz ya hissetmemiş, müracaat eden gazetecilere bol bol söz söylemiştir.

Ahiren rüfeka-yı muhterememizden birine de Dârü'l-fünun teşkilatına vesair hususata dair, fikir ve tasvirini izahen uzun beyanatta bulunmuştur.

Muhterem Nâzır ve Filozof Anglosakson ve Fransız üslûb-ı medeniyeti ile Alman üslûb-ı medeniyetini mukayese ediyor. Anglosakson ırkının ve medeniyetin Cermen ırkına ve medeniyetine galebesini gösteriyor ve bizim ilk başladığımız gibi Anglosakson ve Fransız üslub-ı medeniyetini takip edeceğimizi anlatıyor.

Kaydedelim ki: Almanların bugün mağlup olan üslub-ı medeniyetini, Prusya krallarının Hohenzollerin bu medeniyete vermek istedikleri şekil bu mağlubiyeti intâc eylemiştir. Fakat bu da yalnız iki ve Wilhelm'in ve Frederic'in işi olmamıştır. Belki bir takım Alman filozoflarının da bugünkü mağlubiyette dâhil ve te'siri büyüktür.

Ma'ârif Nazır, Dârü'l-fünûn teşkilatındaki israfâtan bir riyazî gibi bahsetmiştir. Mesela Dârü'l-fünûn salonlarına sevk olunan talebeden her biri için devletin senede (750 lira kadar bir masraf ihtiyar ettiğini göstermiştir ki şayan-ı hayrettir.

Nâzır-ı muhteremin fikir ve tasavvurundan anlıyoruz ki dairesinde olsun bize yorganımıza göre ayağımızı uzatmamızı öğretecektir. Dârü'l-fünûn, Dârü'l-eytamlar, terhis edilen ihtiyat zabıtları mes'elelerini, istitaatımıza göre halledecektir.

Ancak bizim Rıza Tevfik Bey'den Ma'arif Nazırı sıfatıyla beklediğimiz iki şey var: Biri âtiye diğeri hemen bu ana mütealliktir.

Âtiye taalluk eden, bizim için yeni asrın, yeni devrin icabâtına göre bir ma'arif siyaseti, programı çizmektir. Böyle bir programı, ne Tanzimât yaptı ne de birinci 93 meşrutiyeti, ne de şu ikinci ve şimdiki meşrutiyet taslağı... Memleketimiz ve milletimiz daha bunu görmedi, ma'ât-teessüf lüzumunu bile layıkıyla hissetmedi.

Hemen bu ana müteallik olan da şudur: Zannettiğimize göre şimdiki kabinede kabineyi şu anın ve şu devrin icab ettiği icraat ve teşkilata sevk edebilecek ve asrî prensipleri cesurâne tatbik edebilecek mütebâriz iki zihniyet var: Bu da Rıza Tevfik ve Mustafa Arif Beylerin şahıslarında görülüyor. Eğer bu iki zihniyet, bu zanna ve kendilerinden intizar olunan hizmete rağmen, bu hususta âtil kalacak, yani maddeten değilse bile manen olsun kabineye tasfiyeye son himmet ve gayretlerini sarf etmeyecek olurlarsa, bilmeyiz ki bugünkü vazifelerini hakkıyla ifâ etmiş olduklarına dair vicdanlarını tatmin edebilirler mi?

Her türlü sa'y ve gayretleriyle beraber, tatmin-i vicdana muvaffak olamazlarsa, ma'âl-esef, kendileri için çekilmekten başka çare görüyorlar mı?

ŞUÛN

DİVÂN-I ÂLÎ MES'ELESİ

Said Halim ve Talat Paşa kabinelerinin Divân-ı Âliye sevkleri hakkında tedkikât icrasıyla meşgul bulunan Meclis-i Meb'usan beşinci şube azası, dün re'is Abdullah Azmi Efendi'nin riyâseti altında akd-i ictima' ederek, Talat Paşa kabinesinde İâşe Nâzırı bulunan Kemal Bey'in ikinci defa olarak ifadâtına müracaat eylediği müstahberdir.

KARASU EFENDİ

İstanbul meb'usu Karasu Efendi'nin Selanik tarîki ile İsviçre'ye gittiğini haber almış ve evvelki günkü nüshamızda yazmıştık. Dünkü (Le Jurnal Duryan) ne

söylediğini bilmez bir halde ve garip bir asabiyetle bu haberi kendi kendinden Karasu Efendi'nin hesabına olarak tekzipte isti'cal ve garabet göstermiştir. Bu asabiyet-i mezkûr gazetede ki tekzib fikrasının her satırında nümâyân idi. Karasu'yu görmek için Nişantaşı tepelerine inmek (!) pek ala eğer Karasu Efendi burada ise biz pek memnun oluruz. Çünkü burada olması bazı mühim hakikatlerin zâhire çıkmasına hizmet eder. Ancak hayret ettiğimiz nokta şudur ki: Karasu aynı zamanda Osmanlı Meclis-i Meb'usasında İstanbul meb'usudur. Bu sıfatla hakkındaki rivâyeti tekzip için Türkçe bir mektup gönderebilir ve kendi de görülecek yerlerde isbat-ı vücud edebilirdi. Tekzip için vekile ne ihtiyacı vardı acaba?

MAZHAR BEY'İN İSTİ'FASI MES'ELESİ

Bazı gazeteler Tedkîk-i Seyyiât Komisyonu Re'isi Mazhar Bey'in isti'fa ettiğini yazmışlar ise de tahkikatımıza göre bu haberin aslı yoktur.

TAKVİMDEN BİR YAPRAK

İki arkadaşın hasbihâli:

-Birader gittikçe anlaşılıyor. O paşalar binlerce, on binlerce liraları kendi keyiflerine bir hafta da saçı saçıvermişler, veri verivermişler... Kim bilir ne kadar adamları bu sayede kendilerine bend etmişler.

-Evet, kimini paralarla, liralarla avlamışlar, kiminin ticaretini ihtikârını himaye etmişler. Kimine vagon vermişler, kimiyle devâir-i resmiye taahhütlerine girişmişler. Meb'usdan, gayri meb'usdan, ağadan, efendiden, beyden, paşadan, birçoklarına binlerce liralara kazandırmışlar. Bunların veli ni'metlerine merbut kalmalarına ne denilebilir? Demek ki birçokları lisanlarında ne gezerse gezsin kalblerinde onlara karşı bir hiss-i şükran var, bir merbutiyet var.

-Aklıma ne geliyor: Hükûmet bu seneki bütçeye mühimce bir meblağ koysa, buna "fazilet mükâfatı" faslı dese... harp senelerinde fuzulî kimseden para almamış, gayri meşru hiçbir işe hiçbir ticarete el sürmemiş, karışmamış olan erbab-ı fazilete namzetliklerini koyup bu yüksek faziletleri ictima'-ı ümmetle sübut bulanlara verse! Böylece faziletkârlar ayrılrsa...

-‘Azîzim bütçe de fazilet mükâfatı faslına konulan paranın mahall-i sarfi bulunamamasından seneden seneye devr edilip öylece kalmasından, şayet birkaç kişi şöyle böyle buna kesb-i istihkak etseler de bunları da divan-ı muhasebâtın delâil-i müsbite yok, diye vize etmemesinden korkarım...

TÜRKİYE HARBE SÜRÜKLENİRKEN İNGİLİZ DİPLOMASİSİ

Harbe sürüklendiğimiz sırada İngiliz diplomasisinin hakkımızda ne düşünmüş, ne yapmış, ne yönde davranmış olduğunu gösteren vesâikin neşrine devâm ediyoruz.

25- Telgraf

Sir Malet’den Sir Edward Gray’e

İstanbul, 30 Ağustos 1914.

19 tarihiyle İngiltere’nin Çanakkale konsolosundan bildirilmiştir:

“Boğazın bir tarafından yıllankâvî giden bir hat üzerine diğer on yedi torpil konulurken, bugün ba’de’z-zuhur mürûr u ‘ubûr men’ olunmuş, böylece boğaz pek darlaşmıştır. Yarın gaz yüklü ağır bir vapur buradan geçecek ve bu da ihtimâl kolay olmayacaktır.

Torpiller kalıyor, fakat “Ritimeris” vapurunda daha torpiller bulunduğu şüphe ediyorum.

Diğer alman zâbitleriyle buraya ‘avdet eden Değir paşanın da bu gemide olması melhûzdur.

Müteaddid Huçkis topları getirilmiş, torpil tarlasına hâkim olmak üzere boğazın iki tarafına vâz’ edilmiştir.

26- Telgraf

Sir Mâlet’den Sir Edward Gray’e

İstanbul, 21 Ağustos 1914.

12 Ağustos tarihli telgrafınıza cevap. Bâb-ı Âli vukû’ bulan mürâcâatlara cevâbında İngiliz ticâret gemilerinin maruz kaldığı vak’â-i fecî’adan dolayı

te'essüfâtı beyân ve bu gibi vakâyi'in bir daha tekerrür etmeyeceği hakkında kat'î te'minât itâ ediyor. Bâb-ı Âlinin rotasında gemilerin tevkîfi hakkında verilen izâhat, bir takım torpillerin yerinden oynadığı ve bunlar toplanıncaya kadar kaza vuku'undan ictinâben me'mûrin-i 'âidesinin vapurları seferlerine devamdan alıkoyduğu zemînindedir.

Bunun hakîki sebebi hakkında hiçbir iş'âr yoktur ve bu sebep me'mûrin-i askerîyenin hubûbât vesâir hamûlelere vâz'iyet etmek istemesidir.

27- Telgraf

(22 Ağustos'ta alınmıştır.)

İstanbul 21 Ağustos 1916

İtilâf Devletlerinin verebileceği her türlü istinâdı arzu ettiğini ve itilâf-ı Türkiye'nin isti'lâl ve tamamını ilgâsı hakkında tahrîrân beyanatta bulunmakta isti'câl gösterirse daha iyi olacağını bu akşam sadrazam bana haber verdi.

Her an bir buhran-ı bâdi olabilecek bir mücâdele başlamış ve i'tidâlperverleri başlarında Harbiye Nâzırı bulunan Alman taraftarları arasında bu mücâdele artmaktadır ve burada bir anarşi tevliyet etmek üzeredir.

Mareşal Liman ve Almanya sefiri, Türkleri Rusya'ya itlâk-ı harbe mecbûr etmek için kat'î bir sûrette çalışıyorlar, bu hâlde (Goben) ile (Breslau)'ın Karadeniz'e açılmaları muhtemeldir. İktizâ ederse, bir darbe-i hükûmetin ve Harbiye Nâzırının diktatörlük ile bu kusurlarını icrâ etmeğe müheyyâdırlar.

Çanakkale istihkâmâtında Alman kuvvetleri bulunduğu, hafifçe hasârzede olan (Goben) in 2 Eylül'e kadar ta'mîr olunacağı söyleniyor.

28- Telgraf

Sir Edward Gray'den Sir Malet'e

Hâriciye Nezâreti, 22 Ağustos 1914.

20 Ağustos târîhli telgrafınıza cevâb.

Türk hükûmetinin mütâlebâtı fazladır; ma'mâfih müzâkerâta girişmeden imtina etmiyoruz. Fransa ve Rusya sefirleri de, memâtlı ta'lîmâtı alınca, Bâb 'Âliye teblîgât-ı âtiyede bulunabilirsiniz:

“Eğer Türk hükûmeti (Goben) ve (Breslau)’ın Alman zâbitân ve mürettebâtını derhâl çıkarıp gönderirse, sefâin-i ticâriyenin bilâ fâsıla müsterîhan mürûr-ı zaman olunacağına, harb-i hâzırda bîtarâflığın bütün îcâbâtına ri’âyet edileceğine dâir tahrîran te’mînât verirse üç müttefik devlet şerâit-i hâzıraya mutâbık bir teşkîlât-ı ‘adliye yalanı takarrür edince hâric (...) memleket usûl-i ‘adliyelerini kaldırmak üzere, kapitülasyonlar hakkında bir zemîn-i îtilâf bulacaklardır.

Yine bi’l-ittifâk bu üç devlet Türkiye’nin istiklâl ve tamâmî-i mülkîsine ri’âyet edeceklerine, hitâm-ı harbde bu istiklâl ve tamâmî-i mülkîye zarar verecek hiçbir şartın, şerâit-i sulhiyeye duhûlüne müsâ’ade itmeyeceklerine dâir tahrîran ta’ahhüdde bulunacaklardır.”

29- Telgraf

Tevfik Paşa’dan Sir Edward Gray’e

[22 Ağustos 1914’de alınmıştır.]

Türkiye sefiri Sir Edward Gray’e takdîm-i istirâhât eder ve müşârun ileyhle müşerref olduğu zamanki (...) şehir-i cenrînin 18 tarihiyle hükûmet-i matbû’asına bildirerek Saîd Halîm Paşa tarafından cevâben dün irsâl edilen ve şimdi vâsıl olan telgrafnâmeden müşârun ileyhi haberdâr etmeye müsâra’at eyler:

Evvelen: ‘Osmanlı sularında bütün sefâin-i ticâriyenin serbesti-i ticâreti hakkında me’mûr-ı ‘âidesine evâmîr-i lâzîme verilmiştir.

Sânîyen: Hükûmet-i seniyye, Sultan Osman’ın mürettebâtı İstanbul’a vâsıl olur olmaz bunlar andan zâbitân ve mürettebâtının yerine ikâme olunacaktır.

Londra Sefâret-i Seniyyesi 23 Ağustos 1914

30- Telgraf

Sir Malet’den Sir Edward Gray’e

İstanbul, 22 Ağustos 1914.

Türk nakliye sefinesi vâsıl olmuş olmakla, Bahriye Nâzırını görmeye gitti. Ve (Goben) ile (Breslau)’ın mürettebâtının ne zaman gönderileceğini sordum.

Bunun sadrazama ‘âid olduğu cevâbını verdi. Bizzât Alman mürettebâtın gönderilmesine taraftar idi.

İşî şiddetle tesrî' ediyorum, fakat (...) böyle bir teşebbüsün derhâl icrâsına ısrâr gösterilecek kadar kuvvetli olup olmadıklarını bilemiyorum.

31- Telgraf

Sir Malet'den Sir Edward Gray'e

İstanbul, 23 Ağustos 1914.

Birçok Alman zâbitlerinin burada hizmet etmek üzere sevkîyye-i tarîkiyye buraya muvâsalet etmiş olduğunu haber aldım.

-Mâ ba'di var-

MATBU'ÂT CEM'İYETİ

Osmanlı Matbû'ât Cem'iyeti Kâtib-i 'Umûmîliğinden:

Cem'iyet Hey'et-i Merkeziyesi'nin dün vukû' bulan ictimâ'ında ittihâz edilen karar mûcibince bu seneki kongre 27 Kânûn-ı Evvele müsâdif Cum'a günü sâ'at dokuz buçukta 'akd edilecektir. Kongrenin mî'âdından ictimâ'na sebep cem'iyetin bi'l-'umûm gazetecileri temsîl edecek bir şekle konulması olduğundan muhtelif lisânlarda çıkan gazetelere mensûb olup da hâlâ a'zâlık için talebnâme vermeyen meslektaşların bir an evvel mu'âmelelerini ikmâl itmeleri ricâ olunur. Yapılacak mu'âmele, cem'iyete duhûl arzusunu izhâr etmekten ve bu bâbdaki talebnâmeyi a'zâdan iki kişiye imzâ ettirmekten 'ibarettir. Birkaç gün zarfında mürâca'atda bulunmayanlar bu seneki kongreye iştirâk edemeyeceklerdir.

Cem'iyete merkez idâre ve kulüp olmak üzere Beyoğlu'nda Cadde-i kebîrde Parmakkapı'da Âzaryan Efendi apartmanının birinci katı intihâb edilmiştir. Burasının on, on beş güne kadar küşâdı me'mûldür. O vakte kadar mürâca'atlar kemâ fi'l-sâbık (Vakit) binâsındaki muvakkat merkeze vâki' olmalıdır.

TA'ARRUZ

Cenûbî Slavlar mümessili Miralay (Nikolayeviç)'e evvelki akşam cür'etkârâne bir tecâvüze ma'rûz kaldığını (Patris) gazetesi yazıyor. Miralay 'askerî üniformasını lâbis olduğu hâlde karanlıkta yoluna devâm ederken birden bire meçhul

bir şahıs, elde bıçak yanına sokulmuş. Lâkin Miralay mütecâvizin bu sûretle şiddetli bir tokat vurmak sûretiyle kendisini tehlikeden kurtarmıştır.

HARB ESİRLERİ

Dün Anadolu'dan şehrimize iki yüz kadar harb esîri gelmiştir. Harb Murahhas-ı Askeriyesi Miralay (Nikolayeviç) Haydarpaşa'ya giderek kendilerini karşılamıştır.

BAHR-İ AHMER SEFERİ

Seyr-i Sefâin İdâresine mensûb bir vapurun Adalar Denizi ve Bahr-i Sefid'deki iskelelere uğrayarak Hadîde'ye kadar gideceği istihbâr kılınmıştır.

YEDEKÇİ TANKLAR

Paris 9 Kânûn-i Evvel- (M.A.) Nakliyât meselesinin ehemmiyet-i azimesi münâsebetiyle kâbil seyr ü sefer nehirlerdeki büyük salapuryaların karadan cerâmîsini husûsunda tanklardan istifâde edilmesi derpîş olunmaktadır. Nâfi'a Nezâreti Müsteşarı Mösyö Julsels(?) (Maren-Mondeye-Ney) kıtâli üzerinde bu hususta bir tecrübe icrâsını emr eylemiş ve muvaffakiyetli netâyic elde edilmiştir. (Renulet) sisteminde hafif bir talak vâsıtasıyla emvâl ve eşyâ ile dolu dört salapuryanın gerek bidâyet ve gerek esnâ-yı harekette hiçbir müşkilâta uğramaksızın sâ'atte üç kilometre sür'atle cerâmîsini mümkün olmaktadır. Hâlbuki hayvan vâsıtasıyla ancak bir salapuryayı sâ'atte bir buçuk kilometre sür'at ile çekmek kâbildir. Bu nakliyâtın tatbîki için evâmîr-i lâzîme verilmiştir.

SEDD VE TA'TİL

İspanyol nezlesinin tekrâr tevsi' ve intişâr ile kesb-i ehemmiyet ve vehâmet etmesine binâen dünden i'tibâren bütün mektebler, gazinolar, sinemalar, tiyatrolar, iş'âr-ı ahîre kadar ta'til ve sedd etmişlerdir.

EŞYÂ GELİYOR

Rumca gazetelerde okunduğuna göre yakında (Makedonya), (Pinyos), (Adriyankos) isimindeki Yunan nakliye vapurları muhtelif hamûlelerle limanımıza geleceklerdir.

ÎZÂHAT İSTEYENLER

Wilson Prensipleri Cem'iyeti Umûmiyyesinden:

Wilson Prensipleri Cem'iyeti programı hakkında müzâherât ve 'alâka gösteren veya îzâhat almak isteyen zevâtın şimdilik Zaman idârehânesinde cem'iyetin muvakkat merkezinde kâtib-i 'umûmî Râgıb Nûreddin Bey'e cum'adan mâ'adâ her sabâh sâ'at ondan zevâle kadar mürâca'atları ricâ olunur.

İ'TİLÂF MÜMESSİLLERİ

Evvelki gün, Amiral Amet, Amiral Şinto'nun şerefine bir öğle ziyâfeti keşîde etmiştir.

Müte'âkiben Amiral Şinto, Amiral Kakalidis'i ziyâret etmiştir.

MEB'ÛSÂN

ALMANYA'DAN İSTİKRÂZIN BAKİYYESİ - NE KADAR PARAMIZ VAR? - EVRÂK-I NAKDİYE MES'ELESİ - VİLÂYET-İ MÜSTAHLASA

[Yirmi üçüncü in'ikâd]

Meclis, Hüseyin Câhid Bey'in riyâseti altında küşâd edildi. Zabt hulâsası kırâat ve kabûl olunduktan ve ba'zı evrâk-ı vâride 'âid olduğu encümenlere havâle eyledikten sonra, 334 senesi müvâzenesinde dâhilî ba'zı devâir-i bütçelerine ziyât icrâsı hakkındaki lâyiha-i kânûniyenin müzâkeresine geçildi.

Hasan Rızâ Paşa (Hadîde) - Efendim, geçenlerde böyle bir kânûn müzâkere ediyorken, ahvâl-i mâliyemiz hakkında ma'lûmât verilmesini müdâfa'aya me'mûr beyden talep etmiştim. Me'mûr bey, bu bâbda i'tâ-yı cevâba salâhiyâtdar olmadığını söylemişti. Şimdi ise Mâliye Nâzırı Bey buradadırlar. Bu kânûn münâsebetiyle bize biraz ma'lûmât versinler.

Almanya ile ‘akd edilen istikrâz ne hâldedir, mevcûd paramız bizi ne dereceye kadar idâre edecektir. Evrâk-ı nakdiyemiz gazetelerin bâzîçe-i kıl kâli oluyor. İtilâf ‘askerleri kendi memleketlerinin parasını değiştiriyorlar. Bu ne tarfık üzerine oluyor ve bu bâbda Mâliye Nezâreti ne düşünüyor? Bu bâbda îzâhât isterim.

Mâliye nâzırı - Efendim, hâl-i mâliyemiz, ahvâl-i (...) ahvâl-i ‘âdiye geçmek üzere bulunduğumuz vaz’iyettedir. Bu ahvâl-i mesârifi tenkîs etmek üzeredir. Şimdi bu kânûnla istediğimiz tahkîkât, ahvâl-i harbiye ve galâ-yı (...) Almanya’dan icrâ eylenen “45” milyon liralık istikrâzın şimdiye kadar “17” milyon lirası alınmıştır. Bunun bir milyon lirası, istikrâz mukâvelesi bitince Almanya’dan yapılan ba’zı mübâya’ât makâmli olarak verilmesi “5”milyon liraya mahsûs hükûmet-i mezkûreye verilmiş ve “6” milyon lirası buraya gitmiştir. Şimdi mevcûdumuz “7” milyon liradır ki bununla mümkün mertebe ma’ârifimizi te’mîn ediyoruz.

Sonra efendim, bu istikrâzın üçüncü taksidinin bakiyesi, vadesi yirmi beş gün geçtiği hâlde kendimizden Düvel-i Mü’telife vâsıtasıyla gönderilmesini Almanya’dan talep ettik. Ve buraya gelebilmesi de taht-ı te’mîne alınmıştır. Beş, altı gün evvel bu husûsu yine te’kîd ettik. Cevâba intizâr ediyorlar. Eğer Almanya’da bizce ma’lûm olmayan ahvâlden dolayı teahhur vâki’ olursa düvel-i Mü’telifeye mürâca’at edeceğiz. Şimdiye kadar meydân-ı tedâvüle çıkarılan evrâk-ı nakdiyemiz “160” milyona karîbdir. Bu miktar iktisâdiyât noktasından fazlaca liraya olduğundan evrâk-ı nakdiyemizin kıymeti tedânî etmiştir. Ve aradaki fark (...) bir hâldedir. Bunun tashîhi için lâzım gelen reşâdetde bulunuyoruz. Hâl-i sulh ‘avdet edince aradaki fark da tedânî edecektir ve tahmînimize göre iki milyondan fazlaya çıkmayacaktır. Sonra efendim düvel-i Mü’telifenin evrâk-ı nakdiyesi, evrâk-ı nakdiyemizle burada mübâdele etmektedir. Yoksa paramızın ecnebî parasıyla arasındaki kıymeti takdîr eder bir mu’âmele henüz mevcûd değildir. Çünkü hâl-i sulh ‘avdet etmemiştir. Ve mu’âmelât-ı ticâriye ‘umûmî bir tarzda cereyâna başlatılmıştır. Şimdilik îzâhâtım bundan ibarettir.

Sabri Bey (Saruhan) - Nâzır Bey, istikrâz taksitlerinin Almanya’dan getirileceklerini söylediler ve inşâallah muvaffak oluruz. Eğer bu paraları getiremezsek İtilâf hükûmetlerinden istikrâz yapacağız. Bugün Almanya’dan hiçbir haber alınamıyor. Bundan başka İtilâf hükûmetleriyle henüz hâl-i harbdeyiz. Bunun

için evvelâ, hedm mevki'ini nazar-ı dikkate alırız. Bu sûretle istikrâz yapılamadığı takdîrde acep ne yapılacak? Nâzır Bey bu bâbda ne düşünüyorlar ve memleketi nasıl idâre edeceklerdir? Bizi tenvîr etsinler. Sonra efendim, İtilâf Devletleri'nin murahhasları Osmanlı Bankasında ictimâ' ederek paramızın Frank itibâriyle kıymetini takdîr ediyorlar. Bu şâyi'alar deverân etmektedir. Bunun netîcesi bizim için elîm olmayacak mıdır? Bugün ecnebîler memleketimizde yüz milyon liralık tütün, yapağı, afyon almak sûretiyle paralarını mübâdele ediyorlar. Temeyyüz 'arz ettiği takdîr-i kıymet hususta birkaç Franklık (...) hâsıl olursa memleketimiz ne kadar milyonlar zâyî' edecektir. Bu bâbda îzâhât vermelerini ricâ ediyorum.

Mâliye Nâzır - Bir nâzırın bu fevkalâde ahvâl karşısında yapacağı şey şunlardır: Bir kere geçen dört beş sene zarfında hazîneye 'âid birçok hukûk başka ellere geçmiştir. İşte bu zâyî' olan hukûk istirdâd edilecektir. Bunun için uğraşıyorum. (Bravo sesleri). Sonra memleketimizin hazâin-i tabî'iyesi bu memleketi pek mümkün sûretde idâre edebilecek bir hâldedir. Bu da el birliğiyle çalışmakla olur. Binâen 'aleyh, hazînenin hukukunu hazîneye ircâ' etmek ve birçok eşhâsın eline geçen paraları istirdâd etmek? Asıl maksadımız hüsn-i muhâfazasıyla evvelâ kambiyo komisyonu ve İ'âşe Nezâretindeki ihrâcât komisyonu işgâl etmektedir.

Sonra efendim, paralarımızın kıymetinin takdîri hakkında bankalarda ictimâ' edildiğine dâir hükûmetin ma'lûmâtı yoktur. İhtimâl ki birer mübâdele mahalli ta'yîn için ictimâ' ediliyor. Bu fenâ bir şey değildir.

Sabri Bey (Saruhan) - Birçok eşhâsın eline geçen hukûk-ı hazînenin istirdâdı ve hazâin-i tabî'iyenin inkişâfı anı içindir. Fakat hazînemizin mevcûdu bizi ancak senenin nihâyetine kadar çıkarır. Bundan sonrası için hükûmet ne yapacaktır?

Hâlet Bey (Erzincân) - Nâzır Bey hazînenin birçok hukuku efrâdın eline geçmiştir dediler. Demek ki gayr-i meşrû' sûrette geçmiştir. Bu hukûk neden istirdâd ediliyor bu paraları ellerine geçirenler kimlerdir?

Şefik Bey (İstanbul) - Evrâk-ı nakdiyeye dünyânın hiçbir tarafında kıymet takdîr edilemez. Bundan telâşa mahal yoktur. Çünkü bu hâl vâkidir. Harb parası bile veremez. Arasında eskiden beri tahvîl vardır. Bu tahvîl ise 'arz ve talebe ta'bidir. Binâen 'aleyh telâşa mahal yoktur.

Mâliye Nâzırı ‘Abdurrahman Bey, (...) anlaşılın (...) tekrâr tavzîh etmiş ve masraf bütçesinde düstûr-ı mâliyemizin kendi yağımızla kendimiz kavrulmak olacağını söylemiştir. Nâzır Bey, müte’akib hükûmetin ormanları ve ma’denleri işleteceğini söylemiştir. (Kâfi sadâları.)

Sabri Bey, (Saruhan) - Kâfi değil idi. Sözü uzatmak için kâfi görmek. Fakat her halde ma’denleri ve ormanları hükûmetin kendi işletmesi fikrinden inşaallah Mâliye Nâzırı vazgeçer.

Müte’akiben tahsisât komisyonu hükûmetin talebi üzerine Emniyet-i Umûmiye Müdürüne “24500” liralık daha fazla verilmek üzere kabûl edildi. Bu lâyiha ile muhtelif devâiresine nihâyetine kadar “ 106.180.164” lira verilmiş oluyor.

Erzincân meb’ûsu Hâlet Bey tarafından vilâyât-ı müstahlasa ahâlîsine ve muhtâcînine ne sûretle mu’âvenet edilmekte olduğuna dâir verilmiş suâl takrîrine Dâhiliye Nâzırı tarafından cevâb verilmiş ve mevcûd iki milyon kûsûr liralık tahsisât ile vilâyât-ı müstahlasa ahâlîsini hükûmetimiz sene başına kadar i’âşe edebilirse bunu kendisi için bir şeref ‘add edeceğini söylemiştir.

Ba’dehu vilâyât-ı müstahlasaya verilecek tahsisât-ı kânûnî de kabûl edilerek Çarşamba günü ictimâ’ etmek üzere celseye nihâyet verildi.

A’YÂN

Dün meclis-i a’yân Ahmed Rızâ Bey’in riyâsetinde ictimâ’ etti. Batum ve Trabzon muhâcirlerinin sür’atle sevkine dâir takrîrler okundu. Hükûmete teblîğ karargîr oldu.

Çürüksulu Mahmûd Paşa’nın mühim bir takrîri okundu.

Hulâsası şudur: [Harbden sulha geçmek için hazırlıklar görülüyor. Biz ne yapıyoruz? Mesâib-i harb yalnız mâlî ve iktisâdî değil, bizde daha birçok meseleler var. Wilson Prensipleri kabûl olundu. Mesâil-i mu’akkibe buna göre hall olunmalı. Anâsır meselesi de düşünölmeli, tevsî’-i me’zûniyet bir esâsa rabt olunmalı... Teceddüd ve islâh için müşâvirlere ihtiyâcımız var. Ecnebî sermâyesine de muhtâcız. Memleketimiz İsviçre gibi düvel-i mu’azzamanın zimâmı altında bî-teraf kalmalı.]

Mahmûd Paşa takrîri hakkında îzâhat verdi. Seyyid Bey bunun hükûmete tebliğinden evvel bir encümen-i mahsûsa havâlesi fikrinde bulundu. Bir takım münâkaşadan sonra, takrîr bir encümene gönderildi.

Müdde'î-i 'umûmîlikçe mücrimler hakkında ikâme-i da'vâ-yı âyînesi hakkındaki Ahmed Rızâ Bey'in takrîri üzerine Adliye Nâzırı Haydar Molla Beyefendi îzâhat verdi. Tehcîr sûretiyle vâki' olan cerâimin üç kısma ayrılmış, ayrı ayrı tahkîkât icrâsına zarûret görülmüş olduğunu söyledi. Bir komisyon teşkîl olunup Bursa'ya ve İzmit'e gönderileceğini bildirdi. Dîvân-ı Âlî'nin usûl-i muhâkemesi hakkında sarâhat-i kânûniye olduğundan bunun üzerine hey'etin nazar-ı dikkati celb etti.

TRAMVAYLAR

Bundan böyle tramvayların sabâhleyin yedi buçukta işlemeye başlayarak akşam sâ'at sekizde ta'tîl etmeleri takrîr etmiştir. Tramvay bilet ücûrâtı kıt'a başına otuz para olmak üzere tezeyyüd edileceği işitilmiştir.

TA'ZİYET

Osmanlı Sulh ve Selâmet Cem'iyetinden:

Tecell-i necîbinin (...) edilmesi bedbahtlığına uğrayan Mirlivâ 'Ârif Paşa hazretlerini 'an samîmü'l-kalb ta'ziye ederiz.

İRTİHÂL

Çorlu eşrâfından Hâşim Ağazâde Mehmed Bey'in kerîmesi henüz on yedi yaşında Bedî'a Hanım İspanyol nezlesinden müte'essiren irtihâl-i dâr-ı cinân eylemiştir. Na's-ı ma'rifet-nakşı bugün Taşkasabda tramvay caddesinde kâin hânelerinden kaldırılarak medfen-i mahsûsuna defn edilecektir. Cenâb-ı Hakk 'âile-i muhtereme-i keder-dîdesine sabr-ı cemîl ve ecr-i hazîl ihsân buyursun.

KIŞ

Birkaç günler devâm eden yağmurları ta'kîben şehrimizde mü'essir bir soğuk başlamış, yollardaki çamurları çarçabuk kurutmuştur. Hatta sabâhları ötede beride

biriken suların incimâd ettiği görülmektedir. Artık başlayan kış akşamlarının alaca karanlığı içine bir terâne-i mâzî gibi keten helvacılarının âheng-i ma'lûmu duyuluyor. Harbden evvelki koyu kış gecelerinin Beyoğlu caddesinin köşe başlarını tutan kısa bacaklı, siyâh külahlı saç mangallarının etrâfındaki güzel kokulu, kızarmış kebab kestâneler şimdi İstanbul sokaklarında da görülüyor. Fakat bunlar bugün zevk için değil, ayakta giderken karın doyurmak için yenilir. Hem ekmek hem katık, okkası elliden: yüzdür hemi on iki maçka... Kokusu güzel , tadı güzel.. On iki sâ'atten fazla insanı da tutabiliyor... Kış... Kış... Asıl bu senenin kışı kara kış olacağı benziyor.

Gelen telgraflar İzmir'e kar yağdığını haber veriyor. Bakalım biz bu kara kışın beyâz kuşlarını ne vakit selamlayacağız.

ALMAN ŞU'BESİ

Mütâreke ahkâmı mûcibince İstanbul'daki Alman şu'besi müddetin hitâmı münâsebetiyle dün akşam Haliç'teki sulh vapuruna nakl edilmiştir.

TEŞEKKÜRNÂME

Teke 7 Kânûn-i Evvel - Buradaki Rumların tehcîr edilmemiş ve bi'l-'akis haklarında dâimâ 'âdilâne ve bîtarafâne mu'âmele edilmiş olmasından dolayı Rum patrikhânesi Antalya Mutasarrıfı Firûzan Bey'e bir teşekkürnâme göndermiştir. Teşekkürnâme âhiren metropolitin riyâsetinde bir hey'et-i mahsûsa tarafından mutasarrıf Bey'e teblîğ edilmiştir.

SEVK

Şehrimizdeki ermeni muhâcirîninden bir hayli nüfûs dün Sirkeci'den Şirket-i Hayriye'nin 64 numrolu vapuruyla Bandırma'ya sevk edilmişlerdir.

TELGRAF MUHÂBERÂTI

İzmir 8 Kânûn-i Evvel - (M.A.) 'Askerî telgraf hutûtı muhâberât-ı 'askeriyeye lüzûm olmadığı zamânlar hükûmet-i mülkiye ve sâir muhâberâtına tahsîs olunmasını takrîr eylemiştir.

NİZÂM GAZETESİ

Da'vâ vekîli Ebu'l-cihâd Ali Rızâ ve muharrirîn-i Osmâniye'den Muhlis Beylerin te'sîs ettikleri “Nizâm” gazetesinin Çarşamba günü ba'de'z-zevâl sâ'at üçte intişâr edeceği matba'amıza bildirilmiştir. Muvaffakiyet temennî ederiz.

TECDÎD

281 Güzîde Rızâ, 319 Makbûle Rızâ, 354 Kâdire Kâmil, 161 Mukaddes Hüseyin Hanımların şehâdetnâmeleri harîklerde yatmış olduğundan yenileri a'zâ eylediği “Biçki Yurdu” müdüriyetinden bildiriliyor.

HARİK

YİNE SUSUZLUK

Dün sâ'at ikide Beyoğlu'nda Büyükparmak Kuyu sokağında 14 numrolu ictişâb-ı hânedan ateş zuhûr eder. Terkos suyunun bu günlerde akmasından gelen itfâiye taburunun gayretleri termesiz kalmıştır. Harîk (...) sirâyetle dokuz hâne kâmilen muhterik olarak ateş Afrika hanına sirâyetle mezkûr hanın sokak cihetine nâzır ba'zı apartmanlar kısmen pencere vesâir muhterik olmaya başlamış nihâyet Terkos suyunun vürûdu üzerine itfâiye taburları gayret ederek daha ziyâde tevsi'ine meydân verilmeden sâ'at beşte bastırılmıştır.

ZÂBİTA VUKÛ'ÂTI

CERHLER

Edhem, nano evvelki gece Beyoğlu'nda Fıçıcı sokağında 18 numrolu 'umûmhâneye ta'arruz ettikleri sırada mezkûr hânedan çıkan dimoyı Edhem elinden rovelverle cerh etmiştir.

Koçu nâmında biri evvelki gece Fıçıcı sokağında geçmekte iken bir şahs-ı meçhul tarafından başından tehlikeli sûretde cerh edilmiş mecrûh hastahâneye nakl edilmiştir.

BURSA AHVÂLİ

Son hafta zarfında Bursa’da ûmûm ve ciddî bir teraffu’ müşâhede edilmiştir. “Muvahhide” 101,50 de gâyet sağlamdır. Müşterîsi çoktur. Bil-‘akis “ istikrâz-ı dâhilî ” za’îf olup (58) dedir. Hatta yakında koyun te’diyâtına başlanacağı hakkında gazetelerde görülen i’lân mezkûr istikrâz tahvîlâtının fiyâtı üzerinde hiçbir te’sîr husûle getirmemiştir. Anadolu şimendifer tahvîlâtının ilk iki sırası pek ziyâde rağbet görmüş ve 24,25 raddesini bulmuştur; (Üsküdâr - Kadıköy) tahvîlâtı 21 liraya satılmıştır. Bunlarda yüzde beş fâizi hesabı revâca mazhar olmaktadır. Tramvay 6, tünelde 6,30 da idi.

Osmanlı banka eshâmı da mütemâdiyen yükselmekte idi. 28 liraya bile eshâm bulmak mümkün olamıyordu. Bu fiyatlar Paris borsasından da fazladır. Paris’te Bank Osmanlı eshâmı (555) Franktır. Osmanlı i’tibâr-ı millî eshâmı o kadar rağbet görmüyor, 3,25 ile 4,80 arasındadır. Bomonti – nektar aksiyonları 13,75, bonoları 8,75 dir. “ Ereğli” 20 liradır.

Ecnebî banknotlarının fiyatları bervech-i âtî idi: İngiliz banknotu 223, Fransız 187, İtalyan 153, Rumen 110 Kuruşta idi.

TELGRAFLAR

JAPON AMİRALİNİN BEYÂNÂTI

Japon amirali Satu Rumca gazetelerden birinin muharrîriyle esnâ-i mülâkâtında bervech-i âtî beyânâtda bulunmuştur: Japonya hükûmeti müttefiklerin talebi üzerine Sibiryaya seksen bin kişilik bir kuvvet göndererek Çekoslovak ordusunu takviye etmiştir. General Otaki’nin kumandasında bulunan bu ordular merkezî Sibiryaya vâsıl olmuşlardır. Rusya bugün Alevler içinde bulunmakta olup kimse oradaki anarşiyeye netîce veremez. Rusya’nın bütün vahdetiyle ihyâsı meşkûkdur. Lehistan ile Finlandiyalılar artık Rusya eczâsına dâhil olamazlar. Muannid sosyalist kabinesiyle asâyiş takarrür eder itmez Japonya müttefiklerle beraber Rusya’nın teceddüdüne muzaherât edecektir. İtilâfin Bahr-i Siyâh tarîkiyle Rusya’ya karşı icrâ edeceği iştirâk hususunda hükûmet-i metbûamdan henüz ta’limât almadım. Japon filosunun İstanbul limanına muvâsaleti bir maksad-ı siyâsîden ibârettir. İtalya’ya gelince: Hukûk-ı beyne’l-milele muhâlif olarak bunca tüccâr

sefâininin garkından sonra bahr-i muhît-i kebîrdeki İtalya müstemlekâtının i'âde eylenileceği fikrindeyim. Bu müstemlekât Avustralya ile Yeni Zelanda'ya verilecektir. Japon kıta'âtı tarafından işgâl edilen (...) Japon hükûmeti Çin'e i'âde edecektir.

KRAL GEORGE LİLLE'DE

Londra 8- (E.A.) Kral George, şehir-i hâlin yedinci günü Lille'e muvâsalet etmiş ve ahâlî tarafından kemâl-i meserretle istikbâl olunmuştur.

WILSON'I İSTİKBÂL

Paris 9- (M.A) Amerika'dan bir membâ'-i resmîden işâr ediliyor.

“Avrupa sularında olup Amirâl Sis'in taht-ı kumandasına verilmiş olan Amerika donanması yolda bulunan reis-i cumhurun istikbâline gidecek ve müşârun ileyhin rakip olduğu sefîneye (Brest) e kadar refâkat edecektir. Bu donanma dokuz (...) ile otuz torpido muhribinden ibarettir.”

KAYSER'İN MUHÂKEMESİ HAKKINDA

Londra 8- (E.A) “Yari Jornef” gazetesine Zürih'ten gelen bir telgrafnâmeye nazaran İtalya hükûmeti Kayserin biri muhâkeme-i düvel-i İtilâfiye murahhaslarından mürekkeb bir mâhkeme huzuruna sevki hakkında Mü'telifler tarafından vukû' bulacak bir celbe muhâlefet etmemeyi kararlaştırılmıştır.

YİNE KAYSER

Londra 8- (A.E) “Vestcaytong”ın istihbârâtına nazaran Hamburg'taki askerî meclis re'isi Kayser namına, Kont (Bentink?)'a yirmi torba altın gönderildiğini mevsûk bir memba'dan haber aldığını beyân etmiştir. Aynı gazete, Hollanda'nın harp devam ettiği müddetçe tahte'l-bahirlerin tasallutlarıyla Felemenk teb'asından birçok kişinin garkına sebebiyet veren böyle bir şahsın, mültecî ve mütemekkin sıfatıyla Hollanda'da kalmak teklîfinin reddi lazım geldiğini söylüyor devam ediyor:

“Niçin Felemenk hükûmeti Kayser ve veliahdı hududu geçmeleri için tazyîk etmiyor. Çünkü bunu yapmakla sade Hollandalılar değil aynı zaman Almanlarda ithâm altında kalıyorlar.

FIRKADAN FERÂGAT

Roma 9 - (M.A) Nuzârden Bisolati ve Beronni neşr ettikleri bir beyânat ile mensûb oldukları İtalyan Sosyalist İttihâd Fırkasından ferâgât etmişler ve bir meclis-i müessisin içtimâ’ etmesi lehinde olarak âhiren kâbûl ve tasdîk edilmiş olan nâmeyi kabul etmemeleri kendilerini bu kararı ittihâza sevk eylediğini bildirmişlerdir.

NEŞR VE SÂİK

Bern 9 - (M.A) Harbin menşei hakkında İtalya hariciye nezâretinde mevcûd olup Bavyera reisi Nuzârı tarafından neşredileceği bildirilmiş olan vesâikin yakında neşriyâtına başlanacağı birinden Gazet de Frankfurt’tan haberlerle te’yîd emektedir. Gazetede Frankfurt’un muhâbiri hariciye nezâretinde vesâikin neşri için istihzârâtda bulunduğu ve aynı zamanda vesâik-i mezbûrede bazılarına ikinci Kiumun hatt-ı destiyle muharrer esâs Nozanrikde rabt edilmiş olduğu mukârin hakikattir diyor. Diğer taraftan hariciye nazırı “Haves” “Viner Jurnal” gazetesine bervech-i âtî beyânatda bulunmuştur. Hükûmet bütün vesâikin tasdînifinden sonra harp derecâtı mezkûresinin muhâkeme edilip edilmemesi hususunda bir karar ittihâz edecektir.

AYÎN -İ RUHÂNİ

Roma 9 - (M.A) Alsas Loren’in Fransa’ya iâdesi münasebetiyle Lorenliler bayrağı tes’îden Roma’da muhteşem bir âyin-i ruhanî icra etmiştir.

İSTİHLÂS İSTİKRÂZİ

Roma 9 - (M.A.) İtalya’da Fransa’nın istihlâz-ı istikrazı için kayd edilen meblağ 150 milyonu tecâvüz etmiştir.

GENERAL DUYON

Paris 9 - (M.A) Berlin den Gazet de Frankfurt'tan vürûd eden bir şifrenâmeye nazaran naklîyât-ı tanzîme bir Fransız üserâsının memleketlerine i'âdesine me'mûr olan General Duyon Berlin'e vâsıl olmuş ve eski Fransa sefârethânesine nâzil olmuştur.

VENİZELOS'UN 'AZÎMETİ

Atina 8—(E.A) venizelos, Paris'e müteveccihen hareket etmiştir. Kendisine, Hariciye Nâzırı Mösyö Pulitis refâkat etmektedir.

Müdür-i Mes'ûl: Doktor Nûrî Bekir.

---

13. 1577 (13) Numaralı Yeni Gazete'nin Transkripsiyonu

YENİ GAZETE

8 Rebî'u'l-Evvel 1337 Perşembe - 12 Kânûn-i Evvel 1334/1918

Onbirinci Sene – Numro 13 - 1577

YÜKSELİYOR, YÜKSELİYOR...

Her şey müthiş baş döndürücü, aklın selametine halel verecek bir sür'atle yükseliyor! Her gün hatta her saat bir tereffu' var. Fasulye şu kadara, şeker şu kadar, gaz şu kadar, yağ buna ilh... çıkmış. Niçin? ... Bakkallar ne çabuk duyuyorlar? Zannedersiniz ki her dakikanın hâsıl ettiği tahavvülü onlara haber veren bir şirket-i hafiyeye var yahut hepsi el ele verip her malı saatinde şu kadara çıkaralım diye aralarında ittifak etmiş olmalıdırlar. Yalnız hububat değil, sitre de öyle, ekme de öyle edviye de öyle, bütün levazım öyle, her şey öyle... Çıkıyor çıkıyor çıkıyor neden?

Bu niçin ve nedene cevap bulmak muhal, salahiyatdar makamlardan sorarsanız alacağımız cevaplar ma'lumdur, kömür yok, vasıta nakliye yok, yol yok gibi şeyler, ot yok, yok çünkü bırakmadılar ve yok olası insanlar memleketimizde suya varıncaya kadar her şeyi memba'ından kuruttular amma elbet yine bir çaresi bulunacak ve bulunmalıdır değil mi ya? Memleket baştanbaşa açlıktan ölecek değil ya. Çünkü bugünkü hal devam ederse yaşamak imkân haricine çıkar, bundan bir ay evvel fakirler şikâyet ediyordu, sonra orta halliler memurlar, daha sonra dert yüksek hallilere de sirayet etmeye başladı, her gün artan pahalılığa ne dayanır? Fasulyeler nohutlar ve ilaç gibi şeylerin fiyatı her gün yükselir, mikdar-i mahdud erbab-i ihtikâr ceplerini, kasalarını doldururken öbür taraftan herkesin kazancı aylığı da artmıyor ki mümkün merteye muvazene hâsıl olabilsin, dün elli lira alan belki yaşardı, bugün efkâr-i fukaradandır, bununla bir aile yaşar mı? Hatta bir fert bile yolunda geçinemez sonra bu keşmekeştir ihtiyaca bir de öteki mahrumiyetleri ilave ediniz, vapurlar karmakarışık, demir yolları yolsuz, tünel yok, tramvaylar yok, bazen elektrik yok, ekseriya su yok, ooof... Aman ya rabbi çıldırmamak kabil değil. İnsan düşündükçe fenalaşıyor! Dünyada bir gaz tenekesi kuyu suyunun on beş kuruşa satılacağı hususuyla İstanbul gibi suyu bol bir memlekette, bu fiyata kadar çıkacağını söyleselerdi kim inanırdı? Evet, kim hatırına getirir idi ki

İstanbul’umuzda içecek su bile kalmayacak ve Terkos yarım saat akarsa zavallı ahali Afrika çölünde bir katre su bulmuş mağribi gibi merk-i şadiye uğrayacak, memleketimizi böyle kaht ü galâya Kerbela’ya benzetenlerin gözleri kör olsun dersek yine hıncımızı alamayız, hep hep sebep onlar değil mi? Ve hâlâ evet pek çok emarelere göre hükmediyoruz ki hâlâ bu me’kulat ve erzak fiyatının günden güne yükselmesinde onların kanlı ve merdud parmağı yok mu? Bütün müşkilatın bütün ihtiyacatın, bütün bu mahrumiyetleri esbab-i hakikiyesini ciddi surette tetkik ediniz ne görürsünüz? Şeytan, bir ifrit parmağı... Onlar bu mülkü iyiden iyiye benimsemişlerdi, (bizden sonra kimse mevki’-i iktidara geçmemeli) diyorlardı bunun için de mütemadiyen çareler düşünüyorlardı. Bu çarelerden en mühimi ise iâşe meselesi idi, geçen senenin kışından bu seneye kadar iâşe meselesinde yaptıklarını hep tahattur ediniz, bundan çıkaracağınız netice şu olacaktır: Memlekette ekmek ve suya varıncaya kadar her şeyi kurutmak için projeler hazırlarız, mevki’-i iktidardan düşünce bu projeleri hemen tatbik ederiz, ahali hâsıl olacak buhrana dayanamaz bizi atayıp istemeye mecbur olur, (evet tasavvurları bu idi, fi-l-hakika aç kalan Zehra da yer âlemde) hakikati kat’iyyen inkar olunamaz, ahali yemek ister, lafla oyalatılmaz, onlar projelerini harfi-harfine tatbik ediyorlar, hatve be-hatve maksada doğru yürüyorlar, bunun için her şeyde bir yoktur gidiyor, her şeyde güçlük var ve buhran an be-an artarak devam ediyor, buna ne yapacağız bugüne kadar yapılan tedbirler işte tam manasıyla sadra şifa verecek bir mahiyette değil her gün her gün gazetelerimizden acıklı mektuplar alıyoruz, aynı zamanda kendimiz de bu buhranın dehşetini her dakikada hissediyoruz, şu halde daha acil daha mü’essir, daha kat’i kararlar lazım, biz zannediyoruz ki bugünkü teşkilata göre memleketi açlık içinde bırakmak planlarına karşı bir şey yapmak kabil olmayacak, mademki her işte bir şeytan parmağı var, bunun fenalığına meydan bırakmayacak şedid bir kuvvet lazım, bu da ancak yeniden teşkilat ile olur, evvela vükeladan, me’murlardan, mütehassıslardan, tüccardan, esnaftan işi bilen zevattan hususiyle ciddi erbab-ı himmet ve hamiyetten mürekkeb bir fevkalâde encümen yapılmalı. Bu encümenin salahiyet-i fevkalâdesi olmalı, hemen tetkikata başlamalı şu niçin böyle ve çaresi ne? Bunlar düşünölmeli ve derhal kemal-i şiddetle tatbik olunmalıdır. Sonra şehremaneti İstanbul valiliği, şimdiki gibi böyle yüzüstü kalmamalı tüccar,

esnaf böyle teftiştten âzade kendi havasına bırakılmamalı, hususuyla ne yapılırsa yapılmalı, acilen bir çare bulunmalıdır, çünkü meselenin şekli günden güne vahamet peyda ediyor, had bir dereceye vasıl oluyor, bu hususta evliyâ-yı umûrun dikkatini ehemmiyetle celp ederiz.

Abdullah Zühdü

SANSÜR

Sansür edilmiştir.

TEDKİK-İ SEYYİ'ÂT

MEB'US İSTİCVAB EDİLEBİLİR Mİ? - MÜDDE-İ UMÛMÎ EDİLEBİLECEĞİNİ SÖYLÜYOR - KÂTİB-İ UMÛMÎ TEŞKİLAT-I MAHSÛSA'YA ATF-I TÖHMET EDİYOR - TEŞKİLAT-I MAHSUSA NE İŞLE MEŞGUL OLURDU - ÇETE TEŞKİLATI - ÇETE EFRAD VE RÛ'ESÂSI - MİHRAK-I MEZÂLİMDEN ÇIKAN EMİRLER - MUSUL VALİSİ MEMDUH BEY TAHT-I İSTİCVABDA - MEN'İ-İ İHTİKÂR KOMİSYONU VE HÛSEYİN CAHİT BEY'İN İSTİCVABI.

Dünkü nüshamızda bir tafsil yazdığımız Tedkik-i Seyyi'ât mes'elesi kemal-i ehemmiyetle devam edip gitmektedir. Müstahberât-i mütemmimemize göre İttihat ve Terakki Cemiyeti katib-i umumiyesi müddehit Şükrü Bey kendisini isticvab etmek isteyen müdde'i-i umumiye: "Ben mebus olduğum için beni isticvab edemezsiniz." demiş ise de müdde'i-i umumi: "Bila ledel-îcab mebusları isticvab edebiliriz, ancak Meclis-i Mebusânı hal-i in'ikadda bulunduğu müddet zarfında onları tevkif edemeyiz." cevabını vererek isticvabata başlamıştır.

Müdde-i 'umûmînin Ermenilerin katli ve eşyasının yağma edilmesi hakkındaki evamirin merkez-i 'umûmîyyeden verilip verilmediği su'aline karşı Müddehit Şükrü Bey bu emirlerin zan olunduğuna göre Teşkilat-i Mahsusa'dan verildiğini ve Teşkilat-i Mahsusa'nın ise Harbiye Nezâretine tâbi olduğunu ve merkez-i umumi ile alakası bulunmadığını ifade etmiştir, hâlbuki icra kılınan tedkikat-i müveşşikafaneyeye göre (Teşkilat-i Mahsusa) denilen daire memurlarının

haylisi fecayi-i mezkureye ait meseleden tamamen bîhaber olup bunları ancak çete teşkilatı vücuda getirmek üzere fedaî gönüllü kaydıyla meşgul bulunuyorlardı.

Bu fedailer kısım kısım bazı feci'aya iştirak etmiş ve kendilerine Teşkilat-i Mahsusa nâmı altında merkez-i umumiden emirler verilmiştir, hatta bu emirler şifreli olup şifrenin miftahı ise merkez-i umumide bulunmaktadır. Bazı vilayetlerde çete efradı İttihat ve Terakki murahhas mes'ulleri tarafından tertip ve sevk edilmiş mühim yerlere teşkil edilen çetelerin re'isleri ise hep merkez-i umumiden intihab ve sevk edilmiştir.

Tedkik-i Seyyi'ât komisyonunun müddei-i umumiliğe tevdi ettiği evrak-i tedkikat-ı evveliyeye makamında olup müddei-i umumilikçe icra olunan isticvabat ve tedkikat yeni yeni birtakım sera'ir ve fecâyi' zahire çıkmaktadır.

Dün Musul valisi Memduh Bey'in isticvabatı icra olunmuştur.

Doktor Nazım ve Bahaeddin Şâkir'in kanal icrası hakkındaki emirlerini mutazammın olup dünkü gazetelerde münderic telgrafnamelerin sureti müddei-i umumilikte olup asılları Tedkik-i Seyyi'ât Komisyonundadır. Bunlardan başka daha birçok vesaik mevcuddaki tahkikatı işkâl ve bazı alakadar kimselerin firarını intac edeceği cihetle bunları neşretmiyoruz.

***

Men'i-i İhtikâr komisyonu riyasetinde bulunduğu sırada zincirleme usulü muâmelatına dair birtakım yolsuzluklara meydan vermiş, hatta bazıları hakkında darp vesaire gibi hareketlere de ağmaz-i ayn etmiş olması gibi sebepler gösterilerek şikâyetler vuku' bulması üzerine İstanbul mebusu ve Meclis-i Meb'usan birinci re'is vekili Hüseyin Cahit Bey de mucib-i şikâyat olan hususattan dolayı isticvab edileceği haber veriliyor.

ALTIN AKÇE, KÂĞIT PARAYA NASIL TAHVİL EDİLİR?

İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından gûya umur-i hayriye için bir milyon altın liranın vakfedildiği ve hükûmetçe bu hususta tedkikat icra edildiği yazılmıştı. Bundan dolayı derhal istifadeye kalkışan cemiyet mensubu mütevellilerin evvel-emirde altını kâğıt paraya tahvil ettikleri anlaşılmış ve bu hususta İstanbul kadılığına

tezkere yazıldığı gibi bu meseleyi tetkik için evkaf nezareti nukud-ı mevcude müdürü ve muhasebecisi ve diğer bir zattan mürekkeb bir komisyonda teşkil edilmiştir.

YUNAN BAŞVEKİLİ MÖSYÖ (VENİZELOS) PARİS'E GİDİYOR

Ta Girit vakayı'nden beri Venizelos'un Yunanistan'da îfa ettiği rol, Avrupa devletlerine karşı tutmuş olduğu mevki, Yunanistan namına, çâr ü nâçâr itiraf etmek ve doğruyu söylemek lazım gelirse pek mühimdir.

Venizelos inkâr edilemez ki ileriye gören, siyasiyat ve hadisatın veche-i istikametini dürbînane tahmin ve takdir eden ve buna göre bir hatt-ü hareket tayin ederek bunu azimkârane takibe muvaffak olan bir racül-i siyasidir.

Harb-i umumî sırasında, Yunanistan'ı birçok patırtılara, gürültülere, darbelere rağmen îtilaf tarafında ahz-ü mevki ettiren Venizelos olmuştur.

Venizelos, ahîren Avrupa'da seyahat etmiş, İngiliz ve Fransız ricaliyle mülakatlarda bulunmuş, memleketine avdet etmiş idi, bu defa tekrar Paris'e gidiyor, belki Mösyö Wilson'ın Fransa'ya gelmesinden de bir hisse-i intifa' temine çalışmak istiyor.

Venizelos'un Yunanistan için ifrat derecede olan gayretinden başka, yorulmak, dinlenmek, durmak bilmeyen faâliyeti de, siyasete atılanların ve bil-hassa rical-i hükümete câlib-i nazar dikkati olacak derecededir, memleketi ve milleti için velevki müstehil görülsün, her yolu tecrübe etmek, her çareye başvurmak, hele kendisinde de nazar-ı dürbîn olan bir racul-i siyasî için, bir nakîse addolunamaz, bunu da teslim zaruridir. Düşmanın da olsa bir meziyeti görmemek, bir insan için doğru değildir.

SARAY-I HÜMÂYUNDA MEVLİD-İ ŞERİF ALAYI

Menkıbe-i veladet-i seniyye-i cenab-i Risaletpenahî kıra'at-i resm-i âlisinin şehri rebiülevvelin on ikinci günü yıldızda kâin Hamidiye Cami-i şerifinde ba'dez-zuhri saat birde icrası mukarrer olduğundan zat-i samim-i sadaret-penahî ile zat-i vâlâ-yi şeyhülislamın ve meclis-i A'yan ve meb'ûsan reisleri beyefendiler ve vükela-yi fuham hazeratının ma'iiyet-i seniyyeye-i mülukânede olarak alaya iştirak etmek üzere kablezzuhur saat on bir buçukta Yıldız Saray-i Âlisinde hazır

bulunmaları ve resm-i tebrîğin cami-i şerif-i mezkûrdan avdet-i hûmâyunun müteâkıben icrası şerefsüdur buyrulan emr-i ferman-ı hümayun-ı hazret-i hilafetpenahî mukteza-yı celîlinden bulunmaktadır.

ŞU'UN

TALEBEMİZE DÂİR

Ma'arif Nezâreti geçen hafta mütarekename mu'cibince şehrimizi terke mecbur olan Avusturya sefiri Margi Pallaviçini cenapları vasıtasıyla nezaret tarafından gönderilen yüz talebeye tevzi' edilmek üzere bir miktar para gönderdiği haber alınmıştır.

ALSAS LOREN FRANSA'YA KAVUŞTU!

Dün akşamki telgraflardan birinde Fransa Re'is-i Cumhuru Mösyö Povangare Loren'de Meç şehrine gittiği ve orada bir resm-i kabul yapıldığı harb-i hazırada Fransa ordularının muzafferiyetine çalışmış ve Fransa'ya karşı büyük hizmetler îfa etmiş olan üç mümtaz kumandan tarafından karşılandığı bildirilmekte idi. Bu Povangare burada parlak bir nutuk îrad etmiş, bu noktada 1870 - 71 muharebesinde Fransa mağlubiyeti üzerine Fransa'dan, anavatandan (Alsas-Loren) in Prusya tarafından nasıl koparılıp alınmış 48 seneden beri Fransızların kalpleri (Alsas-Loren) için nasıl inlemiş, bu iki eyaletin bu kadar sene ne vasıtalarla idare edilmiş, buna rağmen Alsaslılar ve Lorenliler daima kalben Fransa'ya merbut kalmış olduğunu mü'essir bir surette îzah etmiştir.

Vâkı'an, Avrupa'nın yarım asırlık tarihinde Alsas Loren büyük bir rol oynamıştır. 1870-71 muharebesinde Fransızların mağlubiyeti ile beraber, eğer Prusya diplomatları Alsas Loren'in Prusya'ya iltihakı ne azim bir tesir husule getireceğini hesap edip de buna kalkışmasalardı, kırk bu kadar sene Fransızlar ile Alsaslılar arasında gayr-i kabil bir hale soktukları hiss-i nefret ve adavetin teskinine belki bir çare bulunurdu, fakat Alsas Loren kırk sene Fransız kalbini yakmış, bu muharebe-i umûmîyede Fransızlara cesaret, metanet, sebat, fedakârlık ve kahramanlık gibi hasletleri mebzulen hâsıl etmekte yine Alsas Loren bir amil-i mü'essir olmuştur.

Alsas kıt'ası, yukarı ve aşağı olarak ikiye ayrılır. Yukarı kısmın merkez-i idaresi (Kolmar) aşağı kısmınki (İstarburk) şehridir, Loren kıtasının merkezi de Meç'tir ve Alsas şarken yukarıdan aşağı (R.N) şehrine sahildir. Fransa tekrar bunlara da kavuşmuş, bundan istifadeyi temin etmiştir, (Alsas Loren) in Fransa'ya geçmesiyle 48 seneden beri Avrupa'da bir lâzıme-i adalet îfa etmiş addolunuyor.

İSTANBUL VALİLİĞİ

İstanbul valiliğine müteka'idinden Ferid Paşa nâmında bir zâtın ta'yin olunacağını dün bazı rüfekamız yazmışlar ise de bizim Dâhiliye Nezâreti nezdindeki tahkikatımızdan bu havadisın aslı esası olmadığı anlaşılmıştır,

MA'ARİF MÜSTEŞARLIĞI

Ma'arif Nezâreti müsteşarı Muslihiddin Adil Bey'in azledildiğini geçen nüshalarımızda yazmış idik. Bunun üzerine bazı rüfekamız icra ettikleri tahkikata istinaden verdiğimiz haberin doğru olmadığını yazdılar hâlbuki azil hususunda verdiğimiz malumat mevsuktur. Ve nezaret müsteşarlığına Sâtı' Bey'in tayin edileceği rivayet olunmaktadır.

EMNİYET-İ UMUMİYE MÜDÜRİYYETİ

Emniyet-i Umumiye müdürü Hüsnü Bey hizmet-i cedidesinden affolunarak yine heyet-i teftişiyeye azalığına tayinini rica etmiş ve Nezaretin cevabına intizar etmeksizin terk-i vazife ettiği istihbar kılınmıştır.

ZAMM-I ÜCÛRÂT

Şirket-i Hayriye'nin ahîren yapmış olduğu zam bil-hassa me'murîni müte'essir edeceğini nazar-i dikkate alan Zira'at Nezâreti me'murîne eski bedel üzerinden paso verilmesini talep etmiş ise de Şirket-i Hayriye'nin müşterilerinden tahminen yüzde kırkın me'murînden olduğunu binaen aleyh paso usulü ihdas eylediği takdirde bütçenin mütezelzil olacağını iddiâ ederek nezaretin bu bâbdaki teşebbüsâtına cevab-ı redd vereceği melhuzdur.

POLİSLER HAKKINDA

Polis memurlarına asker tayini verilmek suretiyle işlerinin bir derece teshili Dâhiliye nezaretince bit-tensin tanzim olunan lâyiha-i kânuniyyenin sadarete takdim kılındığı müstahberdir.

MÜLÂKAT

Bank-ı Osmanî müdürlerinden Mösyö Panas Mösyö İstan ve Namyas bugün ba'dez-zuhur saat ikide Sadrazam Paşa tarafından kabul olunacaklardır.

'AZİL VE TA'YİN

Esna-yi tahliyede Halep'te kalan Adana posta ve telgraf ve telefon başmüdürü Samih Efendi ile Ankara posta ve telgraf ve telefon başmüdürü İbrahim Edhem Efendi azledilmişlerdir. Ankara posta ve telgraf ve telefon baş müdüriyetine Konya başmüdür-i sabıkı Fehmi Bey tayin olunmuştur.

***

Kastamonu vilayeti polis müdüriyetine mülga Beyoğlu polis müdüriyeti kısm idari re'isi Safi Bey ta'yin buyrulmuştur.

***

Canik sancağı mutasarrıflığına mutasarrıf-i sabık Raşid Bey'in ta'yinine irade-i seniyye-i cenab-i padişahî şeref-sadır olmuştur.

HARİKIZ DÜKKÂNA KÖMÜR

Harıkız dükkâna verilmesi takarrür eden kömürün bugünden itibaren tevzi'ine başlanmıştır. Hırka, don, gömlek ve çocuk fanilasının da suret-i i'maliyesi kurulmuştur, yakında bunlarında tevzi'ine başlanacağı müstahberdir.

EMANET KADROSU

Şehremanetinin azamî ve asgarî hâl-i hazır kadrosunun bil-ihzar meclis-i umumiye-i belediyeye derdest-i takdim bulunduğu haber alınmıştır.

SIHHİYYE DÂ'İRESİ RİYÂSETİ

Yıldırım Ordular gurubu sıhhiye müfettişi tabip miralay İbrahim Tali' Bey'in sıhhiye dairesi reisi kâtipliğine tayini irade-i seniyyeye iktiran etmiştir.

İSTANBUL – TOKYO HATTI

Yakında İstanbul ve Karadeniz limanları ile (Tokyo) arasında bir seyr-ü sefer hattı te'sisi mutasavver bulunduğunu (Borjodos) refikimiz yazıyor.

TAKVİMDEN BİR YAPRAK

Kendini zararsız ittihatçılardan addeden bir zâtın samimî bir dostuna şöylece safi-ül-bâl ettiği işitilmiş:

- Evet ben İttihatçıyım, muharebeye girildikten sonra yapılan şeylerden ürktüm... Kendimi geri çektim, uzlette tuttum, ahvale uzaktan baktım... Zaman zaman sâika-i ihtiyaçla ben de işlere atılmaya davrandım, bol bol kazananlara imrendim. Bunların çevirdikleri (...) bence de müşkil olacağına emin idim, fakat fil anası hikâyesi aklıma geldikçe irkilirdim, bu hikâye beni her kötü işten alıkoydu. Hikâye şu: Bir gemi şiddetli bir fırtınaya tutulmuş, hâlî bir adanın önünde parçalanmış, içindekiler adaya iltica etmişler, kimi balık avlayarak kimi kuş tutarak, bin zahmetle kifaf-i nefis ediyorlarmış, içlerinden bir takım birkaç yavru fil bulmuş, balık avlamak, kuş tutmak külfetinden kurtulup kolayca karın doyurmak için bunları kesip yemeye karar vermişler, diğer bir takım dûr-endîşler, bu yavruların bir anası olacağı, gelirse intikam alacağı mülahazasıyla bu işe girişmemişler, ötekiler fil yavrularını yemişler, fil anası ortaya çıkmış, yavrularını bulamayınca oradaki insanlara tehevvürle hücum etmiş, birer birer tutmuş ağızlarını koklamış, fil kokusu sezince boğazını sıkmış, boğmuş atmış... Kendilerinde bu kokuyu duymadıklarını da incitmeden bırakmış!

İşte kuzum, fil anası hikâyesi ammeye ihtilafımı zapt etti hem de akıbetimi kurtardı. Çünkü hükümet-i hazıra fil anası gibi icra-yı adalet ederse eminim ki bana hiçbir zarar gelmeyecek...

TÜRKİYE HARBE SÜRÜKLENİRKEN İNGİLİZ DİPLOMASİSİ

Harbe sürüklediğimiz sırada İngiliz diplomasisinin hakkımızda ne düşünmüş ne yapmış, ne yolda davranmış olduğunu gösteren vesâikin neşrine devam ediyoruz:

32- Telgraf

(25 Ağustos'ta alınmıştır.)

Sör Margaret'ten Sör Edward Gray'e

İstanbul, 24 Ağustos 1914.

Harbiye Nâzırı henüz hastalığından şifayâb olmadı, gayet vazih surette Sadrazama ifade ettim ki gemilerin ferağını tehirde mademki tebdilâta hiçbir sebep yoktur ve dedim ki: İngiltere Hükûmeti Türk donanmasının ve hatta ordusunun Almanların elinde bulunmasa asla müsamahakâr olmayacaktır. Sadrazama, İngiltere Hükûmeti Türk Hükûmetinin, teklif olunan şartı doğruca îfa edeceğinden emin oldukça, İngiltere sefain-i ticariyesi Türk sularında, bir güne tehire ve (...) uğramadan seyr-ü sefer etmedikçe, İngiltere düşmanın Çanakkale'den ayrılmayacağını da söyledim. Binaenaleyh gayet aşikârdır ki Türk donanmasında Alman zabitan ve efrâdını bırakmak için adını bir edna bir demir bile olsa bundan feragat etmek lazım idi. Almanya'yı İstanbul'da hâkim mevki'inde bırakmak istediği takdirde tamamıyla mahv-ü harab olmak tehlikesi içinde bulunmak Türk İmparatorluğu için bu vaziyet pek zalilâne idi. Sadrazam bana te'minat verdi ki Türk Hükûmeti donanmayı Almanlaştırmak niyetinde, edna mertebede bulunmamıştır. Vâkı'a Türkiye de kat'i bîtarafılığı muhafazaya taraftar kuvvetlerin ilerlediği hissiyâtında bulunuyor. Ancak mürettebatının bil-fi'il gönderilmeleri halinde mutma'in olabileceğimi cevaben beyan ettim.

33- Telgraf

Sör Malet'ten Sör Edward Gray'e

İstanbul, 25 Ağustos 1914.

Dün Sadrazamdan, muâhedata tevfikân sefain-i bahriyenin Türk limanlarına bilâ mani'a duhûl ve hurucunu mütekeffil teminat aldım.

34- Telgraf

Sör Edward'dan Sör Malet'e

Hâriciye Nezâreti 25 Ağustos 1914.

Haşmetlû kral hazretleri, şu günler Türkiye Sultanı hazretlerine, teba'a-i şâhânelerinin uğurunda bunca fedakârlıkları ihtiyar etmiş oldukları iki sefine-i harbiyeye el konulmasıyla Türk milletinde husule gelen kederden dolayı amik-ı bahir seferini ihtiva eden mes'elelerinin zât-i asîlaneleri vasıtasıyla îsalını arzu ediyor ve haşmetlû Kral hazretleri, memleketlerinin müdâfaası mecburiyetleri bu gemilerin alıkonulmasında sebep-i yegâne olduğundan zât-i hazret-i padişahîye inha ve iblağı arzusundadır. Haşmetmeâb bunun uzun müddet devam etmeyeceği ümidindedir, çünkü İngiltere hükûmetinin eğer Türkiye, şimdi hükümet-i Osmaniye'nin dediği gibi kral hazretlerinin düşmanlarına karşı müsâ'adat göstermeden kat'i bir tariki muhafaza ederse, bunları hitâm-i harbde hükümet-i Osmaniye'ye iâde kastındadır.

35- Telgraf

Sör Malet'ten Sör Edward Gray'e

İstanbul, 25 Ağustos 1914

İngiltere'nin Kudüs konsolosundan haber aldığıma göre, Gazze'de Mısırlılardan zahire yüklü kırk deve alınmıştır.

36 – Telgraf

[26 Ağustos'ta alınmıştır.]

Sör Malet'ten Sör Edward Gray'e

İstanbul 25 Ağustos 1914

Bugünkü telgrafımda bildirilen develerin gaspına dair hükümet-i Osmaniye'ye şiddetli beyanatta bulunmak üzereyim, bu vak'adan hiç şüphe yok ki Almanlar mes'ûldür. Türkiye ile bizi bozuşturmak için ellerinden ne gelirse yapıyorlar.

Sadrazam, her ne suretle olursa olsun Mısır'a tecavüz etmek ve her ne şekilde bulunursa bulunsun orada entrika yaratmak fikrini şiddetle reddediyor,

zannederim ki sözünde samimidir. Türkiye'nin bîtarafılığına gerçekten müdafa'akâr itidal-perver bir fırka teşkil etmek üzeredir.

37- Telgraf

Sör Malet'ten Sör Edward Gray'e

(25 Ağustos'ta alınmıştır)

İstanbul 25 Ağustos 1914

İngiltere Bükreş Konsolosu Çanakkale'den Ağustosta iş'âr ediyor ki, boğazların Rumeli ciheti torpillenmeye devam olunmuştur, Anadolu cihetinde boğazı sefaininin müruruna kâbil bir halde bırakmak için birçok şimendiferler konulmuştur. Bu şimendiferlerin vaz'ı münasebetiyle Ağustosta mürur ve ubur men edilmiş ise de, bugün tekrar başlamıştır.

38- Tahrîrat

Sör Edward Gray'den Tevfik Paşa'ya

Hâriciye Nezâreti, Ağustos 1914.

Fehametlû Efendim,

Şehr-i cârinin 22 si tarihiyle irsâl lütfunda bulunduğunuz tahriratınızı ma'aliftihar aldığımı beyan ederim.

Cevaben şunları kaydetmiş olduğumu size bildirmeyi kesb-i fahr ederim. Evvela: Hükûmet-i Osmanî tarafından me'murîn-i âidesine Türkiye sularında bilcümle ecnebî sefain-i ticariyesinin serbestçe seyr-ü seferine müsâade için evamir-i lâzıme verilmiştir.

Saniyen: Hükûmet-i Osmaniye sabık (Goben) ile (Breslau) ın Alman zâbitan ve mürettebatı yerine (Sultan Osman)'ın mürettebatı İstanbul'a vâsıl olur olmaz bunları ikame edecektir.

Edward Gray

39- Telgraf

Sör Malet'ten Sör Edward Gray'e

İstanbul, 26 Ağustos 1914.

Dün doksan Alman bahriyesi İstanbul'a gelmek üzere Sofya'dan geçmişlerdir. Bunu şiddetle protesto edebiliriz fakat Sadrazam Astonya sefiri ile Alman generallerinin hâkim olduğu vaziyeti murakabe edebilmekten acizdir, Çanakkale'nin kumandasını ele alan ve bir paşanın Çanakkale Boğazlarını kapamak için isti'cal göstermekte olduğu söyleniyor, bu vak'a hakkında Sadrazamın nazar-ı dikkatini celp ettim, Sadrazam bu fikri rivayette mi bu vaziyet devam edemeyeceği, kudret ve salahiyetini ele almak üzere bulunduğu için sabretmemi benden ricada bulundu.

Bu intizâr hâlinde, seferberlik hararetiyle icra olunuyor, donanmada sür'atle ihzarat vuku' buluyor. (Korkuvadu?) nun tabîbi bugün 30.000 franklık âlât-i cerrahiye ve sargılar satın aldı. Tarabya'da bulunan bir geminin arkasında, 5 (..) bir top yelkenlerle saklanmış olduğundan haberdar edildim. İki sefine-i harbiyenin Çanakkale'den çıkmalarına pek az ihtimal vardır: Fakat Alman planı firasete mağlup edilince tahminlerine göre on gün zarfında Türkiye'yi Rusya aleyhine sevk etmek olduğuna inanmak için esbab mevcuttur, boğazlar tamamıyla kapanacaktır. Almanya sefirinin fikrinde boğazları zorlamak gayr-i kabildir. Almanlar bunu gayr-i mümkün kılmak için tedabir-i mahsusaya tevessül etmişlerdir, Velhasıl vaziyet, henüz ye'sengiz değilse de şayan-i memnuniyet de değildir.

40- Telgraf

Sör Valet'ten Sör Edward Gray'e

[27 Ağustos'ta alınmıştır.]

Bükreş, 27 Ağustos 1914.

Gazeteler yazıyorlar ki Berlin'den gelen ve İstanbul'a müteveccih 500 Alman bahriyesini hâmil olan bir katar Bükreş'ten geçmiştir.

Bu akşamki tebliğ-i resmî bunun askerî nakliyât olmadığını, bunların ekserisi Alman olmak üzere Bağdat demir yolunda çalışmak üzere birtakım mühendislerin ve memurların idaresinde Türkiye'ye giden ameleden ibaret bulunduğunu ilan ediyor.

Tebliğ-i resmîde ilan olunuyor ki fi mâ ba'd ecnebî teba'asının şahsen pasaportları nizamında olsa bile yirmi kişiden fazla bir grup halinde memleketten müruruna müsaade olunmayacaktır.

(Mâ ba'di var)

HEY'ET-İ TAHKİKİYYE'NİN AZİMETİ

Birkaç gün mukaddim taşrada vuku'a gelen bazı yolsuzlukların tahkikatına nezaret etmek üzere taşraya gideceğinin yazdığı istînaf müddei-i umumisi İhsan Bey refakatinde Purdaki(?) ve Mehmet Beyler isminde iki adliye memuru olduğu halde bugün şehrimizden hareket edeceklerdir. İhsan Bey ve rüfekaşı evvela İzmit'e sonra da Bursa'ya gideceklerdir, bilâhare lüzum görülürse diğer vilâyâta da gideceklerdir.

ROMEN HEYETİ VELİ'AHD DE BERABER Mİ?

Bugünlerde Romanya'nın Belgrat sefiri Mösyö (Kilalit) in riyâseti altında bir Romen heyeti-i siyasiyesinin şehrimize geleceği yazılmış idi. mezkûr heyet dün hususî bir katarla, Rusçuk, Sofya tarikiyle yedi kişiden mürekkebe olduğu halde hususî bir trenle şehrimize gelmiş ve Pera Palas Oteli'ne nâzil olmuşlardır. Mezkûr heyetin riyâsetinde Romanya veliahdının da bulunduğu ve müşarunileyhin müştereken seyahat etmekte olduğu söylenilmektedir.

TÜNEL

Memleketimiz vesait-i nakliyesi ne oldu, nasıl oldu, nasıl oluyor, bir buhrandır bir karışıklıktır, gidiyor... Tünelin de kayışının kopması yüzünden ne zamandır işlemediği biliniyor. İstanbul'dan geçen Beyoğlu halkı tramvay yoksuzluğundan, izdihamdan çamur yağmur içinde bin meşakkatle yokuşları tırmanıp yerine gitmeye savaşıyor. Haber aldığımızı göre tünelin seyr-ü sefer ta'tili daha bir ay devam edecek olursa kontratosunun feshine karar verileceği meclis-i umumi-i belediyece karargâr olmuştur.

İ'ÂŞE MÜDÜRİYYETİNİN EŞYÂSI

Harbiye Nezâretine merbut İaşe Müdüriyet-i Umumiyesi'nde mevcut eşya ve malzeme ile aşhanelerin Maliye Nezâreti'nce tesellümü tekarrür etmiştir.

İAŞE-İ MINTIKA ME'MÛRLARINDA TEBEDDÛL

Haber aldığımızı göre İstanbul, Boğaziçi, Kadıköy, menatikiindeki mıntika me'mûrları tebdîl olunmuşlardır. Yakında müfettişlerle tevzi memurlarının da değiştirilmesi tekarrür etmiştir.

MEVLİD-İ NEBEVÎ

Gurre-i rebi'ül-evvel Cuma gününden olması hasebiyle pazartesi günü akşamı leyle-i mevlîd-i Nebi aleyhis-salatü ves-selama müsadif olacağına dair i'lâm-ı şerif-i fetvahane-i âlice tanzim olunmuştur

SU

Su meselesi gittikçe vaziyetin kesb-ü müşkülât etmesine sebep oluyor. Bu kadar yoksuzluğun derdin üstüne bir de su yoksuzluğu... Bazı yollarda çamurlar, kaldırımlar arasında sızan Terkos suları görürüz. Vesika ekmeği almak için halk nasıl millet gişeleri gibi dar pencereler önüne acıklı elim bir halde boynu bükük feryat içinde sıkışıyorsa o sızıntılar etrafında evinden kovasını, maşrapasını kapan koşuyor, ekmek alır gibi kapış kapış itişe kakışa kabına su doldurmaya çalışıyor. Bu ne haktır ya rabbi, her taraftan sular kaynayan bu suyu bol memlekette sularına da ne oldu? Artık zannediyoruz ki bu derecesi sade kömürün fıkdanıyetinden değil, vesâit-i nakliyenin adem-i intizamından... Bu işe tahsis edilen arabaların birçoğu işe yaramaz bir halde yamaç kenarlarında, taşlı yolda kırılıp kalıyor. Artık kumpanyanın böyle hayatî bir meseleye lakayd kalmayarak fa'âliyete geçeceğini ve bu yoksuzluklara kısmen musib çareler bularak meseleyi halledeceğini ümid ederiz.

MÜNÂKALÂT-İ BAHİRİYYE

Selanik ile İzmir arasında münakalat yeniden tesis edilmiştir. Fransız motor botları haftada birkaç kere gidip gelmektedirler. İlk motor botla birkaç İzmirli

İzmir'e gelmişlerdir. Bunlar meyanında, harbin bidayetinden beri memalik-i ecnebiyyede kalmış olan Ayvalık Yunan konsolosu Sabuncuoğlu Mösyö Gurb Jozef Mebiralah vardır. Mesajri Mariteyem kumpanyasının büyük vapuru yakında seyr-ü sefere başlayacaktır.

İstanbul ile Pire arasında münakale başlayacaktır. Bu hususta (Makedonya), (Pintos), (Jolya) namındaki Yunan vapurları işleyecektir.

İNTİHÂB-İ ME'MÛRÎN-İ 'İLMİYYE ENCÛMENİ

Kânûn-ı mahsûs mucibince makam-ı meşihat-i (...) teşekkül eden encümen intihab-i me'murîn-i ilmiyye ilave buyrulan azalar dün ilk defa olarak müsteşar Said Efendi hazretlerinin riyâsetinde akd-ü ictima' eylemiş mevadd-i mühimmenin müzakeresiyle iştigâl etmiştir.

YUNANIN DERSA'ÂDET KOMİSERİ

Yunanistan'ın Kahire general konsolosu (...) Dersaâdet Yunan komisyonu müşavirliğine ta'yin edilmiş olup kariben şehrimize gelecektir.

HIRİSTİYAN MÛLTECİLERİN İÂŞESİ

İngiltere, Fransa, Amerika, Salib-i Ahmer Cemiyeti nezdinde vuku' bulan teşebbusatı üzerine bu cemiyetlerin Hıristiyan mültecilerinin iâdesine karar verdiklerini ve bu hususta icap eden erzak ve zehairin yolda bulunduğunu karşı gazeteleri yazıyor.

RUM MUHÂCİRLERİ İÇİN

Ahîren Midilli'ye gelen (Balobonyus?) Vapuru, mezkûr (...) Rum muhâcirlerinin tehvîn-i ihtiyacatı için Amerikan Salib-i Ahmeri tarafından gönderilen elbise, erzak ve edviyeden ibaret mevâddı getirmiştir. Bu mevad takriben bir milyon Frank kıymetindedir.

ÂH! YİNE KADIN KALBI

Ermenilerin dûçar oldukları mezalimin en büyük mes'ûl ve müsebbibleri bulunan Tal'at, Enver ve Cemal Paşaların ceza ve sezaraları ne olmak lazım geldiği (Jamanak) refikimiz tarafından kar'îlerine sual edilmiş ve tedricen gelen cevapları neşretmekte bulunmuştur. Kar'îlerden biri şu cevabı vermiştir:

“Bu üç cellâdın dört sene teşhir edilmelerini ve herkesin beş kuruş duhuliye verip seyretmelerini ve bu yüzden alınacak hâsılatın öküzlere tahsisini teklif ederiz. Bu üç canavara 24 saat 25 dirhem ekmek verilmelidir.”

Bir diğeri: “Bu üç Ermeni cellâdını Beyazıt'taki topun bulunduğu mahalde zincirle bağlamalı ve kendilerine günde altmışar dirhem vesika ekmeği verilmelidir.” demiştir.

NAKİL VE TA'YİN

İ'âşe Nezâreti Mu'âmelat-ı Ticâriyye Müdüriyet-i Umumiyesi vekâletinde bulunan Nebil Bey maaş muhassısı olan yedi bin beş yüz kuruş ile asaleten ta'yin kılınmıştır.

Diyarbakır vilayeti merkez kadılığına Adliye Nezâreti umur-u hukukiye müdür muâvini mekteb-i kuzatdan mezun fütuhane-i âli birinci sınıf mümeyyizliğinde mesbuk İsmail Hakkı ve Süleyman Sırrı Efendi'nin vaktiyle inhilal eden Dersâdet istinaf mahkemesi azalığına Dersâdet bidayet mahkemesi azasından Arton Magakyan Efendiler nakil ve ta'yin olunmuştur.

GECE TA'ARRUZLARI

Beyoğlu'nda Kiraz Sokağı'nda sakin Düyûn-ı Umumiyye me'murlarından (Nikola) Efendi'nin dün gece Tarlabası'ndan geçerken birtakım eşhas-i meçhulenin ta'arruzuna uğradığını ve bıçakla tehlikeli surette yaralandığını (Parojodos) yazıyor.

HARİK KOMİSYONU

Harik komisyonu, dün Şura-yı Devlet Re'isi Şerif Paşa'nın riyâseti altında ictimâ' ederek harikzedelere yapılacak melbusatın tedariki meselesiyle iştilal etmiştir.

‘ADLIYYEYE TEVDİ’

Teheîr esnasında ki su-i isti’malı sabit olan Ma’muretül-aziz valisi Sabit Bey’in evrak-i tahkikiyesi Şura-yı Devlet’ten Adliye Nezâretine verildiği istihbar olunmuştur.

ERZAKIN SURET-İ TEVZİ’İ

Îâşe nezaretince me’murîne verilecek erzaktan her hafta bir cinsinin tevzi’i takarrür etmiştir.

YİNE HAYDARPAŞA TRENLERİ

Dün yine Haydarpaşa trenleri birbirine girdi. Saat on bir buçukta Haydarpaşa’dan hareket eden tren Kartal’da bir saat kadar kalarak makinenin ocağını temizlemek ve su almak için Pendik’e kadar gitmiş gelmiştir.

Yine Haydarpaşa’dan üç kırk beşte hareket eden tren Maltepe’ye kadar gelebilmiş orada kalmıştır. Dörde yirmi treni de aynı hâle Göztepe’de maruz kaldı. Altıyı on beş geçe hareket eden trenin nasılsa makinesi sağlam olduğundan harekete devam etti. Bütün istasyonlarda sürünüp kalan halk yoluna devam edecek olan trene binmek için hücum ediyorlardı. Aralardaki tel mânialar, demir parçaları gibi şeylerden, pencereden, kapıdan hatta fren tesisatı üzerinden sıçramaya çalışıyorlardı. Bütün yolsuzluklar evvelce de yazdığımız gibi kömürsüzlükten ileri gelmiyor, makinenin ocaklarını temizlemek, su doldurmak gibi şeyler mesafesi kısa olan dâhil şehir münakalatında mebdede ve münteha istasyonlarda icra edilir. Bu hallere artık bir nihayet verilmesini halkımızın esbab-i istirahatının bir an evvel temin edilmesini kumpanyanın nazar-i ehemmiyetine vaz’ ederiz.

EVVELKİ GÜNKÜ HARİK

Evvelki akşam Beyoğlu’nda vuku’ bulduğunu yazdığımız harikte Ragıp Paşa’nın mutasarrıf olduğu Afrika hanının altı kattan ibaret olduğu hey’et-i umumiyesiyle arka cihette Madam-i Zariki apartmanının yüz cihetleri kâmil ve umum kıta’ât-ı dairesinin pencere çerçeveleri ve sâiresi muhterak olmuştur. Harik fırıncı Andon’un hanesinden kazaen zuhur etmiştir.

İRTİHÂL

Beyoğlu bidayet mahkemesi ikinci ceza zabıt ketebesinden Ali Adil Bey'in kerimesi Adalet Hanım daha henüz genç yaşında müptela olduğu İspanyol nezlesinden kesb-ü afiyet edemeyerek irtihal-i dar-i nâim edip Üsküdar'da Karacaahmet kabristanındaki makbere-i mahsusasına defn-i hâk-i gufran kılınmıştır.

Rahmetullahi 'Aleyha

İKİ ÜÇ SATIRLIK

(Tığrıs) ismindeki Rus vapuru birçok yolcu alarak dün akşam limanımızdan Odessa'ya gitmiştir. Bugün de (İspece) vapuru (Korfu) ya gidecektir.

Yarın (Jaruzalem) ismindeki Rus vapurunun limanımıza vüruduna intizar olunuyor. Bu vapur şehrimizdeki Alman ve Avusturyalıları alarak İtalya'da (Livorno) limanına götürecektir.

GAZ HAKKINDA

Son zamanlarda piyasadan gaz tedarik ve mübaya'asını zavallı me'murîn-i mülkiye için adimül-imbân bir raddeye vasıl olmuştur. Kışın uzun gecelerinde ailelerimiz zulmet içerisinde imrar-ı hayat ederken diğer taraftan Bahriye Nezâreti nâmına çapullu gaz depolarında külliyetli miktarda mevcut gazlar her ay Bahriye zabitanına tevzi' edilmektedir. Biz zavallılar bu devletin teba'a ve me'muru değil miyiz? Mevcut gazları geçirmekte olduğumuz şu fevkalade zamanda askeriye ve mülkiyeye tefrik ve tahsis etmeksizin seviyen taksim etmek mümkün değil midir? Bu hususta hükûmetimizin şiddetle nazar-ı dikkatini celbe vusatat buyurmanızı temenni ederiz efendim. Posta ve telgraf memurlarından,

Hâmid - Mehmed

TELGRAFLAR

İNGİLTERE KRALI LİLLE'DE

Paris (E.A.) – Kral George'un Lille'e muvasalatı sırf askerî bir mahiyeti haizdir. Ahali kemal-i tehalûkle kendisini karşılamaya şitâbân olmuşlar, geçeceği yollara saf saf dizilmişlerdir. Badezzuhur saat dörtte Lille'e muvasalat eden kral,

kendisini temaya gelen fevc fevc ahalinin arasından alkışlarla geçmiştir. Kral büyük rütbeli zabitanın birçoğunu huzuruna kabul eylemiştir.

AMİRAL BROWNING WİLHELMESHAFEN'DE

Londra (E.A.) – Alman gazeteleri (Herkül) sefesinde Amiral Browning'in mütareke komisyonu ile birlikte "Milhelemshafen"e muvasalat ettiğini yazıyorlar. Müşarunileyh asker ve amele murahhaslarına müzakeratta bulunmaktan imtina eylemiştir.

REN HAVALİSİNİN İŞGALİ

Londra 9 (E.A.) - Sör Douglas Hayk 8 Kânûn-i Evvelde (Godesberg) ile (Kolonya) arasındaki Ren mecrasının İngiliz ordusu tarafından işgal edildiğini ihbâr etmektedir.

KRAL GEORGE FRANSA'DA

Londra 9 (E.A.) – Kral George veliahd ü Prens Alber 8 Kânûn-i Evvelde İprus havalisini ve muharebatıyla şöhrat kazanan mevâki'i ziyaret etmişlerdir.

SON VE MÜHİM HABERLER

LOYD GEORGE VE KADINLAR

Londra 9 (E.A.) - Mösyö Loyd George riyâset-i tahtında ilk defa olarak sırf kadınlardan mürekkebe bir intihabat metni akdolunmuştur. Madam Hatri Kavkod içtima'a riyâset ediyor. Bütün murahhaslarla matbu'at mümessilleri kadınlardan ibâret bulunuyordu. Tek erkek olarak içlerinde Mösyö Loyd George mevcuttu. Müşarunileyh mezkûr içtimada yirmi otuz seneden beri sofrazenliğe taraftar olduğunu söyleyerek bervec-i âti beyanatta bulunmuştur.

"Hal-i hazırda ihtiyat-i muharebeye iştirak eden altı yedi milyon kadın mevcuttur. Kadınlar, bu harbin devam ettiği müddetçe hakk-ı intihaba layık olduklarını ispat ettiler. Hâl-i harpte düşmana galebe hususunda kendilerinden de muâvenet istedik. Onlar da bu muâvenetlerini memleketin idâresine iştirake kesb-ü liyakat ettiklerini ispat ederek ibzal ettiler."

Ba'dehu başvekil sözlerine şu cümle ile nihayet vermiştir:

“Eğer sulh konferansına, hissiyat-i harb-i mahviyâne ile dâhil olacak bir heyetin vücûdundan haberdar olursanız reylerinizi o Türk aleyhinde isti'mal ediniz! Zîra bu sulh harbin zuhurunu işgal edecek, hatta büsbütün mümkünsüz kılacak bir sulh olacaktır.”

HİZMET-İ 'ASKERİYENİN İLGÂSI

AVRUPA'DA HİZMET-İ 'ASKERİYENİN LAĞVI

Londra 9 Kânûn-i Evvel- (E.A.) - Resmen vaki olan işârata nazaran sulh konferansına iştirak edecek İtilaf hükûmâtı murahhasları Avrupa'daki mecburî hizmet-i askeriyenin lağvını talep edeceklerdir.

WILSON'IN İSTİKBÂLİ

Londra 9 (E.A.) - Mösyö Wilson bahren Fransa'ya azimetinde dokuz diritnavt ve otuz torpido tarafından karşılanacak ve Re'is-i Cumhur ile Paris şehri tarafında resmen kabul olunduktan sonra Fransa'nın şimalî vilayetlerini ziyaret edecektir. Müşarunileyhin sulh müzâkeratına dâir hususî birkaç konferans vereceği muhtemel addolunmaktadır.

TERHÎSİN TESRÎ'İ

Londra 10 (M.A.) – Hükûmet terhîsin tesrî'ine karar vermiştir. Askerlerin mümkün mertebe hânelerine avdetini te'min için her türlü tedâbir-i lâzime ittihaz edilecektir. Mecruh ve hasta ve esirlerin miktarı fazla olduğundan trenlerin izdihamı dolayısıyla terhîs keyfiyetinin biraz tehir edeceği zannolunuyor. İlk terhîs efrâdı 19 Kânûn-i Evvelde vâsıl olacaklardır. Mütarekeden şimdiye kadar 2110 zâbit, 66994 nefer terhîs edilmiştir.

KAYSER VE MAHKEME-İ BEYNE'L-MİLEL

Paris 10 - Beyne'l-milel bir mahkeme huzurunda muhakeme edilecek olan sabık imparator ile veliahdın i'tasına Almanya hükûmetinin mümane'at etmemeye karar verdiği Lojortal gazetesine tebliğ olunmuştur.

İSVEÇ'İN RUSYA SEFİRİ GERİ ÇAĞRILIYOR

Londra 9 (E.A) - Rusya'nın İsveç sefiri geri çağrılıyor.

AMERİKA'DA İNGİLTERE ŞEREFİNE ŞENLİKLER

Londra 9 (E.A.) - Kânûn-i Evvelin yedinci günü Amerika'da, İngiltere şerefine şenlikler icra edilmiştir. Bu şehrayine 2800'ü mütecaviz Amerika şehri iştirak etmiştir.

ALMANYA'DA HAVÂİ POSTALAR

Londra 9 (E.A.) - Birkaç Alman şehri arasında havâî münâkalat başlamıştır.

ALMANLARIN ESİRLERE FENA MUÂMELESİ

Londra 9 (E.A.) - Paris'ten vürud eden haberlere göre (Anja Galza) muharebesinde Almanlar tarafından bilâ sebep 9 esir öldürülmüş ve on beşi de mitralyöz ve tüfek ateşiyle cerh olunmuştur. Almanlar bu muâmele-i vahşiyaneyi örtmek için mezkûr muharebenin esirlerini tahliye etmekte gecikmişlerdir.

LİBYA LİMÂNINDA

Londra 9 (E.A.) - Amiral Singaler'in taht-ı kumandasında bulunan filo Libya limanında lengerendaz olmuştur.

İNFİLÂK

Gand 15 (M.A.) - "Venteren" istasyonunda yığılı olan eşya cumartesi günü bir müfreze askeriye tarafından tahliye edildiği esnada müthiş bir infilak husule gelmiştir. İstasyon binasının bir kısmı münhedim olarak otuz kişi enkaz altında kalmış ve bunlardan on kişi vefat etmiştir. Me'murîn-i askeriyece alınan ilk haberlere nazaran bu kaza-yı mü'essif Almanlar tarafından altına gizlenmiş olan bir bombanın infilakı neticesinde vuku'a gelmiştir.

RUSYA'DA

Paris 10 (M.E.) - Bolşeviklerin birçok Fransız teba'asını tevkif ile bunlardan birçoklarını hapis ve ölüm ile tehdit eyledikleri Fransa hükûmetince haber alınmıştır. Mezkûr Fransız teba'asının hayatından ahali komünistlerin bizzat kendi şahıslarını mes'ûl edeceğini ve icabında Fransa'da mütemekkin Rus Bolşevikleri hakkında tedabir-i mümaseleye tevessül eyleyeceğini Bolşevik hükûmetine bildirmiştir.

MURAHHASLAR

Bern 10 (M.A.) - Erdel ve Macaristan Romenlerinin meclis-i millisine mensup iki murahhas (Bern) şehrine vasıl olmuşlardır. Paris'e gidecek olan muma ileyhim "Bern" Fransa sefiri ile diğer İtilaf süferasını ziyaret eylemişlerdir. Son vuku'at hakkında kendisi ile edilen mülakat esnasında beyanat-i âtiyede bulunmuştur. Biz Romanya'ya ilhak edilmenizi mi istiyoruz. Romenler hakkında da Slovaklar gibi muâmele edilmesini ve Macar me'murîn ve kıt'aât-i askeriyesinin Erdel'den çekilerek memleketin idaresini asayiş-i dâhiliyeyi te'min mes'ûliyeti şartıyla Romanya'ya tevdi'ini Macaristan'dan talep eylemelerini muhtelif hükûmetlerden istirham edeceğiz. Meclis-i millice Slovaklar ile son derecede vahdet-i milliyeti nihayet idrak eylemiş olan Romen eczasını yekdiğerinden ayırmaya matuf her teşebbüs semeresiz kalmıştır.

ALSAS LOREN İÇİN

Londra 9 (E.A.) – Strasbourg'da teşekkül eden meclis-i milli Alsas Loren'in Fransa'ya iltihakının kat'i ve gayr-i kabil-i münakaşa olduğunu ilan etmiştir.

MİÇ'İ ZİYARET

Londra 9 (E.A.) - Reis-i Cumhur Povankare ve Mösyö Klamanso şehir-i hâlin sekizinci günü Miç'i ziyaret etmişler ve Mareşal Foş, Jofer ve Peten taraflarından istikbâl olunmuşlardır.

İNGİLİZ ÜSERÂ VE MEVKÛFİYYETİ

Londra 9 (E.A.) - Mütarekenin hîn-i akdinden itibaren Almanya'dan İngiltere'ye (800) bini mütecaviz esir ve mahpus vürud etmiştir,

ALMANYA'NIN İŞGALİ DEVAM EDİYOR

Londra 9 (E.A.)- "Times" in harp muhabiri Alman arazisinin işgali ahali tarafından (burada birkaç kelime eksiktir) İngiliz ordusu beş gün evvel (...) elinde olan (Doren) şehrine dâhil olmuştur.

Kolonya hükûmet meclisi İngiliz ordusunun bir an evvel ilerlemesini talep etmiştir. İngiliz süvari ve mitralyözleri işgâl kuvvetinden evvel mahall-i mezkûra gönderilmiştir.

BERLİN'DE KARIŞIKLIK

Londra 9 Kânûn-i Evvel (E.A.) - Berlin'de 'askerler Sovyet meclis-i fa'âl azasını tevkîf etmişlerdir. Bu tevkîf mes'elesi şehirde karışıklığı badi olmuş ve askerler nümayişçiler üzerine silah atmışlardır. Bu arbedede 40 kişi mecruh ve 28 kişi maktûl düşmüştür. Bu nümayiş (Linegat) ın eser-i teşviki zannedilmektedir.

AMERİKA'NIN HİZMETİ

Sansür edilmiştir.

CUMHURİYET İLANI

Paris 10 (M.A.) - Estonya eyaleti cumhuriyet ilan eylemiş, Mösyö K. Olmanis, reis-i cumhur intihab edilmiştir. Mumaileyh (...) arazisi köylüleri gurubuna mensuptur. İşbu gurup gerek kuvvet-i adediye ve gerek kuvvet-i maneviye nokta-i nazarından mevcut (...) firkalarının en mühimidir.

İSVEÇ ME'MÛRİYYETİ

Stockholm (M.A.) 10 - İsveç hükûmeti iki sefaret me'murundan mâadâ Rusya'daki me'murîn silsilesini geri çağırmıştır. Stockholm'de Sovyet hükûmetinin murahhası olan Vaverviski telgraf ve muhaberat-i saire hususunda kendisine

bahşedilen müsâ'adatı su-i isti'mal ile Bolşevik cereyanını mürevvic neşriyatın İsveç'e geçirilmesini teshil eylediğinden İsveç hükûmeti mumaileyhin bundan böyle siyasî darbeler vasıtasıyla muhaberatta bulunmuş müsâadesinden istifade edemeyeceğini Bolşevik hükümetine tebliğ eylemiştir.

SATILIK EŞYA

A'yan-ı mu'teberattan bir zâtın gayet kullanışlı ve zarif eşyası şehr-i hâlin on dokuzuncu gününe kadar satılacaktır. Eşya toptan dört bin liraya verilecektir. Arzu edenler adresi öğrenmek üzere matba'amız idare me'muruna murâca'at etmelidir.

Müdür-i Mes'ûl: Doktor Nuri Bekir

---

14. 1578 (14) Numaralı Yeni Gazete'nin Transkripsiyonu

YENİ GAZETE

9 Rebî'u'l-Evvel 1337 Cum'a - 13 Kânûn-i Evvel 1334/1918

Onbirinci Sene – Numro 14 - 1578

GALEBE-İ KUVVET Mİ? TEVZÎ'-İ 'ADÂLET Mİ?

Bir takımımız bir ağızdan bir makam tutturduk Avrupa bil-hassa Amerika biz Türkleri bilmiyor biliyorsa bile pek fena biliyor. Biz kendimizi bunlara bildirelim ne kadar saf yürekli temiz kalpli asil ve necip insanlar olduğumuzu anlatalım. Türkiye'nin ve Türklerin mukadderatı sulh dairesinde tanzîm olunacak. Buna da az zaman kaldı. Bu az zaman içinde ya kendimizin ne olduğumuzu gösteririz yapılan fenalıkları milletin yapmamış olduğunu milletin başına musallat olan bu gürûh-ı mütegalibenin günahlarını cinayetlerini masum ve mazlum Türk milletine atf-ı isnad etmek hakkaniyete mugayir bulunduğunu isbat ve izhar ederiz. Yahut hakkımız zayi olur biz töhmet altında mağdur ve zelil kalırız.

İşte bugünkü gayretlerin telaşların saik ve sebebi bu!..

Evet, kendimizi anlatmaya çalışalım bil-hassa son senelerdeki ceraimin takımıyla millet üzerine yükletilmemesi için elimizden geleni yapalım. Fakat Avrupa Amerika bizi bilemiyor gibi vehimlere de düşmemeliyiz.

Çünkü İngilizlerin Amerikalıların Fransızların avamından birçokları Türkiye ve Türkler hakkında bir fikir edinememişlerdir. Bir fikirleri var ise de yanlıştır. Hakîkâttan pek uzaktır. Fakat senelerden asırlardan beri en zeki nâfizün-nazar en müdekkik siyasî me'murlarını İstanbul'a sefir göndermiş mütemadiyen Türk idaresini ve Türkleri pek yakından takip ve tedkik ettirmiş, âlimleri tarafından seyahatler müşahedelerle ilmî tetkiklerle birçok malumat cemetmiş olan Türkiye ve Türklere dair evrak-ı siyasiye dolapları kütüphaneleri vesaik ile dolu bulunan Avrupalılar Amerikalılar bizi bilmiyorlar demek pek safdillik olur. Bizi ve asırlardan beri tarz-ı idaremizi kabiliyet-i idariyemizi iyi biliyorlar, pekiyi biliyorlar an-halde bizi bizden daha iyi biliyorlar. Bunda şüphe etmeyelim. Gaflete düşmeyelim.

Biz bugün mesela Talat Paşa, Talat Paşa diyip gidiyoruz. Millet namına ondan büyük hesaplar sormak istiyoruz. Belki onun kim olduğunu bilenlerimiz pek azdır ya hiç yoktur. Hâlbuki eminiz ki Avrupa hükûmetlerinin hâriciye nezâreti

dosyalarında bunun anası kim babası kimdir cedit kimdir ailesi nereden gelmiştir nasıl hayat geçirmiştir kimlerdir velhasıl içiğine ciciğine ma'lumat mevcuttur.

Bunu misâl olarak ortaya koyduk, mesele şahsiyet meselesi değil... İngilizler, Fransızlar, Amerikalılar, diplomatları, diplomat me'murları ve bunların yardımcıları vasıtasıyla bütün teşkilatlarımız ve ruh idaremize vukuf kesbetmiş oldukları gibi hatta sivrilmiş olan, bir mevki' tutan şahsiyetlerin bütün hususiyetlerine ve şahsiyetlerine dahi vakıftırlar, meramımız bunu söylemektir.

Avrupa'yı Amerika'yı bizden ve memleketimizden bîhaber sanıp da muhakememizi bu yolda yürütürsek fikrimizce doğru olmaz.

Sulh masası başında bütün milletlerin mukadderatı tanzim olunurken hâkim olacak olan mesela Türkiye'yi, Türkleri, Japonları, Yunanistan'ı, Yunanlıları hiç bilmeyen yahut yapaya gelmiş bilen şu ve bu olmayacaklardır. Ancak oraya Türkiye ve Türkleri, Yunanistan ve Yunanlılar hakkında senelerin tedkikat ve tettebbuâtıyla, müşahedatıyla, tahlilatıyla tehassul etmiş tekrar tekrar tahkik edilmiş ma'lumatı haiz kimseler gelecek oturacaktır. Cem'iyet-i millet başka türlü teşkil olunamaz. Hukuk-ı ümem başka türlü te'min edilemez. Sulh sırasında hangi kavim ve millet daha çok haykırırsa daha fazla iddiâ-yı hukuk ederse en ziyade himayeye mazhar olacak en ziyade kendisine hak bahşedilecek olan budur diye bir kaide vaz' etmek de kimsenin aklından geçemez.

İtilaf hükûmetlerinin bütün müdde'iyatı (Mösyö Wilson'ın) bütün esâsatı, cihanda bütün milletler arasında galebe-i kuvvete mani olmak, tevzî'-i adâlet etmek gayesini istihdaf ediyor. Bizim için bugün yapılacak şey kendimizi anlatmaktan ziyâde, asrî bir devlet olmaya kabiliyet sahibi olduğumuzu göstermek, mütemeddin bir millet sıfatını hâiz ve millet-i mütemeddin cem'ine girmeye salâhiyâtdar olduğumuzu isbât etmektir.

Bu kabiliyet, bu sıfat, bu salahiyet, Wilson Prensipleri denilmekte olan esâsatı olsun, bugün bütün mütemeddin milletlerin vech-i istikametini gösteren esâsatı olsun, müdrik bulunduğumuzu daha şimdiden tarz-ı idaremizi demokratik ve hürriyet-perverane bir şekilde ifrağa gayret ettiğimizi göstermekle isbat olunabilir.

Bu fikir ve ictihatla, biç kimsenin ve bahusus sansürün şüphe etmesine hiç tahammül edemeyeceğimiz hamiyet-i milliye ve vataniyyenin sevkiyle ancak

memleketin ve milletin selametini düşünmek gayretiyle hükûmet-i hâzıradan icraat beklerken ve hükûmetin bu noktada doğru yolu takip etmesini bütün mevcudiyetimizle isterken, bu his ve fikirle söz söylerken bu sözlerin gelişigüzel sansürün kalem tahribatına uğraması da gücümüze gidiyor.

Bugün cihan medeniyetine karşı isbat etmek zaruretini hissettiğimiz o kabiliyet, o sıfat ve o salahiyet, cem'iyetlerin beyannâmelerinden firkaların programlarından ziyâde hükûmet-i hâzıranın tarz-ı idâresiyle suret-i icraatıyla anlaşılabilir ve anlatılabilecektir. İşte hükûmetten beklediğimiz de bu mühim noktayı takdir etmesidir.

Mahmûd Sâdık

‘ADÂLET-İ İLÂHİYYE

Dünkü gazetelerde Londra’dan gelen mühim bir telgrafname vardı. Reuter Ajansı’nın iş’ârına göre Almanya’nın ma’ruf gazetelerinden Laypçığ Tağilat(?) (Amarongan) da bulunan Kayser Wilhelm’in intihara tasaddi eylediğini yazmış

Biz bu satırları okuduğumuz zaman müte’essif olduk. Çünkü gönlümüz bu kayserin pek ağır cezalarla, pek şedîd acılarla inleye inleye ve bütün cihanın nefret ve la’netini his ede ede her dakika azab içinde ikmâl-i hayat etmesini arzu ederdik. Hemen itiraf edelim ki bizi bu his ve düşünceye sevk eden sebep; kin garaz intikam gibi adi sevâik değil, milliyet aşkı, vatan muhabbeti ve insaniyet dostluğu ulvî ve mübeccel hislerdir.

Kayser Wilhelm dünyada ne yaptı ise yaptı, fakat yaşlıca zavallı yüreklere en büyük fenalığı yapmış bir şahıstır. Bizi en büyük bir saadetten en müthiş felakete düşüren, bizi bütün ma’nasıyla bu hale getiren âmil-i hakikî onun bütün cihana dûcâr olan şahsiyettir! Dün meçhul belki mübhem olan bu hakikât, bugün bütün dehşetiyle, bütün vehâmetiyle, bütün teferru’atıyla tezâhür etmiş ve zerre kadar şüpheyi mahal kalmayacak surette resmen tebarüz eylemiştir. İnkâr etmiyoruz ve edemeyizki biz zavallı Türkler düne kadar bu hakikati bilmiyor, bulunduğumuz muhit içinde bilmemekte ma’zur bulunuyorduk. Münsif olanlar bizim bu husustaki mazeretimizi derhal kabul ederler. Almanya’nın hususiyle Harb-i Umumî başlangıcında Türkiye’de gayet fena bir rol oynadığını halis Türkler ancak şüphe edebiliyorlar.

Fakat bu fenalığın derecâtını ta'yin edemiyorlardı. Çünkü Almanya'ya satılmış ve onun bir vasıta-i icrâiyyesi şeklini almış olan hükûmet ahaliden müteveche-i hakayıkı en adi teferruâtına kadar gizliyordu. Türkiye hiçbir şey öğrenmemesi için her şeyden hatta en tabi haklarından bile mahrum yaşıyordu. Almanya imparatoru ne isterse burada o oluyor. Fakat bîçare halis Türkler bu yapılan şeylerin kendi hükûmet adamları tarafından yapıldığına zâhip oluyor ve o hükûmet adamlarını da kendi gibi halis Türk sanıyordu. Tâhir Bey ve Tefvik Paşa hazretleri gibi tamamen bîtaraf bir racül-i siyasinin kabiliyet-i riyâsetine geçtiği tarihe kadar matbu'at bu hususta bildiğini yazamıyor her şey mübhemiyet içinde yüzüyordu. Fakat bugün hakikatler meydana çıkınca bu meyanda (Yeni Gazete) hergün muntazaman (Türkiye Harbe Sürüklenirken) ser-levhası altında İngiliz diplomasisinin bütün resmî vesâikini tercüme ve neşre başlayınca mes'elenin rengi ne kadar değişti. Bu vesâikin derece-i ehemmiyetini tekrar söylemek abestir. Kar'îlerimiz bunu derhâl takdir ederek (Yeni Gazete)'yi tebrik ediyorlar. Bunlar lüzumu derecesinde ehemmiyetle mütâla'a edilmekte olduğu bizce pek şayan-i memnuniyettir. Çünkü Türklerin artık gözünü açtığına ve ehem-i takdire başladıklarına delalet eder.

Ne garip bir tezahürdür ki Kayserin intihar eylediğini bildiren telgrafnâmeyi havî nüshamızda yani dünkü gazetemizde İngiltere'nin Dersaâdet sefiri Sir Malmet ile Hâriciye Nâzırı Sir Edward Gray arasında teâtî olunan ne mühim ne şayan-i dikkat telgrafnameler vardı. Günden güne ehemmiyeti artan ve artacak olan bu telgrafnâmeler bize vâzihan isbat ediyor ki bîçare masum Türkleri Almanya İmparatoru Wilhelm ve onun tarz-ı siyasetini harfî harfine takip eden Dersaâdet sefiri baron ve Vankinhaym(?) ile kayserin parasına taamen onun kul ve kölesi olmaya tenezzül eden ve ma'at-te'essüf Müslüman isimlerini ve Türk şekil ve mahiyetini taşıyan birkaç bed-mâye ve menfur şahıs sürükleyip götürmüş ve halis Türklerin haberi, rızası ve malumatı olmadan Türkiye harbe sürüklenip gitmiştir. Fa'gaberû!.. Ah niçin hâlâ ecdadımızın nasihatini düşünmüyor ve dinlemiyoruz: «Bed-mâyeden eyler ne ki eylerse zuhur» hakikatini levha şeklinde yazdırıp her gün gözümüzün önüne asmıyoruz ve belki yine bed-mâyenin iğfalatına kapılıp gidiyoruz!

Neyse bundan sonra tevali edecek vakayi'den daha ziyâde ibret alacağımızı umut ederek şimdi şunu tekrar edelim ki Kayser'in intiharına müte'essif olduk. eğer

bu haber hakikat şeklini almazsa daha memnun oluruz. Çünkü Kayser yaşarsa -başka milletleri bilmeyiz- yalnız Türklerin âhi, âh-ı cangâhı ona yeter. Yok, intihar edip kanlı elleriyle huzur-ı ilâhiye davet edildiyse bunu da bir ‘adâlet-i Rabbaniye olarak telakki etmek terbiyemiz mukteziyâtındandır.

Yeni Gazete

ALMANYA’DA İHTİLÂL VE İRTİCÂ’

ALMANYA’DA HAREKÂT-I İRTİCÂ’İYYE TEŞEBBÜSÂTI-İMPARATORU TEKRAR İCLÂS TASAVVURÂTI - MAHREK VE MEBSUKLAR - (GURUP)’UN PARALARI

Dün bütün gazeteler sabık Alman imparatoru Wilhelm’in Felemenk’teki Amerungen şatosunda intihara tasaddi etmiş, erkân-i harbiyeden bir zâbit yetişmiş, İmparatorun bu hareketine mani’ olmuş, kendi yaralanmış olduğunu İtalyan ajansının bir telgrafnamesi üzerine i’lan ettiler.

Diğer taraftan yine bu ajans Londra’dan aldığı bir telgrafnâmeye atfen Berlin’de hâl ü mevki’in pek vahim olduğunu, şehir mukabil-i ihtilâl tehdidi altında bulunduğunu, kanlı muharebeler zuhuruna ihtimal verildiğini bildirmekte, halk İtilafın muâvenetini niyaz eyledikleri de ilave olunmakta idi. İ’tilâf ise Almanya’da mes’ûl bir hükûmet, kavî bir sûrette te’sîs etmedikçe sulhün imzâlanamayacağını bildirmişler.

Daily Ekspres’in Rotterdam muhâbiri tarafından verilen ma’lûmât ile, şu haberler biri birini tutuyor.

Bu ma’lûmâta göre, Berlin’de sâbık Kayser’i geri çağırarak, tekrar Alman tahtına iclâs eylemek üzere, emperyalistler tarafından tertîbât yapılmış, bu tertîbâtın başına Makinzen geçmiş, Prusya zâbitlerine imparator lehine şiddetli ve harâretli nümayişler yapmaları için emirler verilmiş, telkînât yapılmış.

Grup fabrikası müdürlerinden biri, cesîm bir meblağı hamlen, Essen’den kaçmış, Berlin’e gelmiş.

Makinzen, bu tertîbâta Hindenburg’u da istemişse de, Hindenburg büsbütün ordudan ve işten çekileceğini söyleyerek bunu kabûl etmemiş.

Almanya esbak Başvekîli Doktor Mikâilis ile Roma Sefîr-i Sâbıkı Prens Fon Bolvö tertîbat-i irticâ'ıyyeye dâhil olmuşlar...

Yaptıkları tertîbâta göre bu mahrekler ve mürteci'ler, evvel-emirde hükûmet-i hâzıra erkânını yakalayacaklar hapsedeceklerdi. (Makinzen) idâre-i umûru eline alacak, Kayser çağrılacak, Potdam'da Kayser için gayet parlak bir resm-i kabul hazırlanacaktı.

Zannolunduğuna göre bu plan Felemenk'de İmparatorun yanında bulunmakta iken bir vesileyle oradan Almanya'ya geçmiş ve Berlin'e gelebilmiş olan iki kişi tarafından getirilmiştir. Bunun üzerine İmparatorun terk-i taht ve tâc etmemiş olduğu rivâyetleri de ortaya çıkarılmıştır.

Böylece harekât-i irticâiye izhâr olunmuş iken bir polis hafiyesi mürteciler ve mahrekler arasında telefon ile vuku' bulan bir mükâlemeyi dinlemiş böyle bir harekât-i irticâ'ıyye ve ihtilâliyye hazırlığına vâkıf olmuş derhal hükûmete haber vermiştir. Hemen Berlin'de ve Almanya'nın sâir şehirlerinde tertibat-i ihtilâliyyeyi vakt-i zamanında bastırmış olduğu gibi listeler buna göre şüpheli ve mürteci eşhâsın kimler olduğuna kesb-i vukuf etmiştir.

İmparatorun intihara tasaddîsı, şu harekât-i irticâ'ıyyenin meydana çıkması ve kendisini de buna müdhildâr bulunması yüzünden olması muhtemeldir.

İşte Almanya'nın şu gibi hâdisâta ve tertîbâta sahne olması, gerek bizim gerek dünya için mûcib-i 'ibrettir!

ŞU'UN

SELAMLIK

Selamlık resm-i âlisi bugün Yıldız'da (Hamidiye) Câmî'-i Şerîfi'nde icrâ edilecektir.

HUZURA KABÛL

Veliâhd-i Saltanat hazretleri dün Yıldız Sarayı'nda huzur-ı hümayuna kabul buyrulmuştur.

MEVLÎD-İ NEBEVÎ KIRA'ATI

Hükûmet-i sabıka tarafından dûçâr-i gadr edilerek geçenlerde irtihâl-i dar-ı bekâ etmiş olan İzmit Kadı-yı sabıkı Seferzâde İsmail Seyfeddin Efendi ile bil-cümle şüheda ervâhına ithâf edilmek üzere bugün Kızıltoprak'ta Zühdü Paşa Câmî'-i Şerifi'nde mevlid-i nebevi kıra'at edileceği haber alınmıştır.

ŞEHREMÂNETİ VE CEMÎL PAŞA

Şehremâneti teşkilâtının, ne İstanbul şehrini bugünkü -hatta dünkü- ihtiyacatına tavâfuk etmediğini milletlere hakları verilirken, İstanbul şehri ahalisine, yani İstanbullulara da evveliyetle hakları verilmek lazım geldiği artık şehir işlerine fuzulî müdahâlâta set çekilsin.

Belediye intihâbatı nisbî usulde yapılmak İstanbul şehri İstanbullulara bırakılmak velhasıl İstanbul şehremâneti teşkilatı baştanbaşa asrî ve ictima'i bir tarzda konulmak zamanı geldiği ve geçtiği hakkında evvelki gün bir makale neşretmiştik.

Monitör Oryantal refikimiz bu makalemizi kısmen iktibâs eyledikten sonra diyor ki:

Biz bunun için pekâlâ bir çare biliriz bu da bütün İstanbul şehri namına şehremanetini kabul etmesini Cemîl Paşa'dan ricâ etmektir.

İstanbullular namına Cemîl Paşa'dan bu ricada bulunsak biz (Yeni Gazete) namına te'min ederiz ki Cemîl Paşa bunu derhâl kabul eder, ilk vasıta ile gelir, bu vazifeyi deruhte eder ve teşkilât-i cedîdeyi (...) yapar.

Fakat hükûmet, alel-meyan, Cemîl Paşa'ya şehremânetini kabul etmesi teklif olunursa, şehremâneti bugünkü halinde bulundukça ve İstanbul vali vekilliği de sanki ihtilalat-i marziyyeden imiş gibi bugün şehremini kim olursa ona müstevli oldukça, Cemîl Paşa'nın bunu kabul etmeyeceğinden de eminiz.

Eğer hükûmet, Cemîl Paşa'yı şehremânetine, şehir sekenesi, İstanbullular namına da'vet etmeyi kabûl ederse ve müşârunileyh İstanbullular nâmına şehrin ve şehremanetinin teşkilat-ı cedîde ve asriyesini icrâda tamamen serbestisini taht-i temine alırsa, Cemîl Paşa'ya bu vazifeyi kabul ettirmeyi kabul edeceğine tamamıyla kani' olarak (Yeni Gazete) deruhte edebilir.

SU MES'ELESİ

İki gündür Terkos sularının beş on gündür kurumuş olan muslukları yine yaşardı. Günde birkaç saat gündüzleri olsun su akıyor. Susuzluk yüzünden çekilen ızdırabât biraz tehvin olundu.

Rüfekamızda yazılmış olduğu ve tarafımızdan tahkik edildiği üzere Terkos su şirketine bir aylık kömür te'mîn olunmuştur. Yalnız şu kadar var ki bu kömür fabrikaya Hâdımköy'den naklolunuyor. Deniliyor ki, havalar iyi giderse öküz arabaları kömür nakledebiliyor. Aradaki otuz km. mesafeyi bir öküz arabası ancak bir günde katedebiliyor. İki günde bir araba ancak yarım ton kömür taşıyor.

Düşünmeliyiz ki acaba kömürün nakli için öküz arabasından başka bir vasıta bulunamaz mı? Mesela daha sür'at ve suhuletle kato otomobiller bulunamaz mı? Bir de öküz arabaları bu çilekeş an'anedar vasıta-i nakliye yağmur çamur demez, bata çıka yürürken havalar kurak ve açık gitmeyip de açık ve kurak olmadıkça neden bu otuz km. de nakliyat yapamıyor?

Şu bir iki su'al, yolun ne kadar bozuk ve fena olduğunu göstermeye kâfidir. Tahkikatımız sırasında kömür derdimize, bilhassa susuzluk derdine çare bulmak için kömür ihtiyacımıza vâkıf olan İtilaf hükûmetleri me'murlarının fikir ve nazarına da vâkıf bir zat bize şöyle söyledi: Susuzluk derdi, yolsuzluk derdidir! Yolsuzluk derdi ta'birini iki ma'naya almalı, hem maddî hem manevî... İkinci ciheti bırakalım birincisine bakalım. Bugün o kadar işsiz adam var; hatta terhis olunan askerlerden bir takımı perişan halde günlerce dolaşiyor. Bir türlü yerlerine sevk olunamıyor gidemiyor. Bunlar sekiz on gün yolda çalıştırılrsa da el-yevm amele gündeliği ne mikdarsa bunlara verilse ve bir de bunların ekmekleri te'min olursa memleketlerine ceplerinde beş on lira fazla para ile gidebilmek için çalışacaklarından şüphe etmiyoruz. Bu vasıta ile diğer vasıta ile yolu sür'atle tamir ettirmek yaptırmak lazım.

Yol yapılırsa, öküz arabası eşek yükü yerine başka vesâit-i nakliyede bulunur.

Su mes'elesi, şehrimizin bir mes'ele-i hayatiyesidir. Bu uğurda yol yapmak mı lazım, başka çarelere tevessül etmek mi lazım. Bu hususta masraftan kaçınmamalı.

İstanbul yangınlarla harabe-zâra döndü. Bunun başlıca sebebi de susuzluk idi. Hatta daha evvelki gün Beyoğlu'nda Parmakkapı yangınında hemen su bulunsaydı

yangın söndürülecek tahribatı tahdîd olunacaktı. Ama deniliyor ki su varmış da itfaiyeci harîk musluğunu bulamamış. Özrümüz kabahatimizden büyük. Nasıl olur da itfaiye yangın musluklarının nerelerde olduğunu bilmiyor. Bunu bilen adamlar idaresinde sevk olunmuyor?

Sanırsanız ki su mes'elesi, bugün şehrimizde bulunan İtilaf askerleri için ehemmiyetli bir mes'eledir. İtilaf erkânı şüphe yok ki bunu düşünmüşlerdir. bu itibarla şehrimizde susuzluğa çare bulmakta, bize bu hususta muâvenet etmekte kendileri de alakadardır.

PAHALILIĞA KARŞI

Dünkü nüshamızda ortalıkta harb zamanını aratacak pahalılığın hüküm-ferma olduğunu yazmış ve bu hususta bazı tedbirler serdetmiştik İstanbul refikimiz de bu mes'eleden bahsederek bir takım teşebbüsâta tevessül eylediği takdirde galâ-yı es'arın bir derece önüne geçilebileceğini ileri sürüyor. Mezkûr tedbirler bervech-i âtîdir:

1. Her ay mevki-i tedavüle çıkarılan son altı aylık istikraz kâğıdının ihracından fi ma ba'd sarf-i nazar etmek,
2. Almanların bir kısm-ı mühimmini elde ettikleri mahsulâtı-i dâhiliyenin ihracına mani olmak,
3. Yavaş yavaş ithalatın tezyîdi çarelerine bakmak,
4. İhtikâra meydan verilmemek,
5. Arazi ve çiftliklerin zorla satılmasını men' için tedabir-i lâzime ittihaz etmek,
6. Sû-i isti'malat neticesi zabtolunmuş mevaddın tazminini temin etmek.

Ma'mafih bunlar tabi muvakkat tedbirlerden ibarettir. Hükûmetle beraber her ferd çarelerini düşünerek ona göre hareket etmelidir.

TAKVÎMDEN BİR YAPRAK

Beyoğlu'ndaki birahanelerin, kahvehanelerin bir takımında pek yakın vakitlere kadar Meşrutiyet'in ilk devrinde «Yaşasın Niyaziler Enverler!...»

nâmelerinin yadigârı olarak rahmet-i Rahmân'a intikal eden Niyazi ile Nemrud ve Şeddat'ın makamına su'ud eyleyen Enver'in resimleri duvarda asılı duruyordu.

Sıdk-ı ifâdesini mütekeffil olamadığımız bir zât şöyle bir vak'a anlattı:

Beyoğlu'nda bir kahvehaneye girdim. Gördüm ki: Duvarın bir tarafına Averof zırhlısını Yunanistan'a ihdâ eden meşhur banker Averof'un resmi, diğer tarafta Venizelos'un resmi birer mevki'-i ihtirama ta'lik olunmuş... İçimden dedim ki: Gazino sahibinin hakkı var... Müteveffa Averof servet-i cesimesini vatanının en ziyade muhtaç olduğu bir sırada, vatanına bir zırhlı yadigâr etmek gibi büyük bir hamiyet göstermiş. Venizelos Yunanistan'ın teâlisine, isabet nazarıyla, azm ü siyasetiyle, tarihinde, milletdaşlarının da takdir ve şükranını câlib hizmetlerde bulunmuş... Fakat bu resimler üzerinde, bu mülâhazalarla bir müddetçik istikrâr eden nazarlarımı etrafa gezdirirken, Enver'in resmini hâlâ duvarda asılı görmeyeyim mi? Birden bire, gazino sahibinin bu resmi indirmeyi unutmuş olmasına zahib oldum; fakat bu kadar gaflete de inanmadım da kendinden sordum. Şu cevabı aldım:

- Enver Paşa!... Ben onu mahsus orada bıraktım... Rumlara çok fenalık yaptı... Rumlar her gün bunu görsünler de haklarını isterlerken daha ziyâde candan yürekten haykırırlar!

TÜRKİYE HARBE SÜRÜKLENİRKEN İNGİLİZ DİPLOMASİSİ

Harbe sürüklediğimiz sırada İngiliz diplomasisinin hakkımızda ne düşünmüş ne yapmış, ne yolda davranmış olduğunu gösteren vesâikin neşrine devam ediyoruz:

41- Telgraf

Sör Malet'den Sör Edward Gray'e

İstanbul, 27 Ağustos 1914.

Alman gemileri hakkında

Almanların (Goben)'i Karadeniz'e göndermek için Türkleri iknâya çalıştıklarına delâlet eden esbab mevcuttur. Almanların delili, Goben bir Türk sefinesi olmasıyla Karadeniz'e çıkmak hakkı olduğu yolundadır. Almanlar bir Rus

sefine-i harbiyesinin buna ta'arruz etmesini ve bundan da muharebe çıkmasını ve zâhir hâle göre buna da Rusya'nın meydan vermiş olmasını ümid ediyorlarmış.

Almanların projesi burada bir ihtilal çıkarmak, buraya bir takım Rus askerleri gelmesine sebep olmak ve aynı zamanda bizim de aramızı bozmaktır. Burada, 162 Alman zâbiti ile birçok ihtiyat askerleri mevcut olduğu rivayet olunuyor.

42- Telgraf

İstanbul, 27 Ağustos 1914.

27 Ağustos tarihli telgrafa zeylidir:

Şimdi Sadrazamı gördüm. Rusya sefiri el-an onun yanındadır. Sadrazam nezdinde (Goben) tarafından bir akın yapılması hakkındaki tahminatımda ısrar ettim. Eğer Türkiye İtilaf devlet-i hükûmetlerine mecburiyet verecek ihtiyatsız bir harekette bulunacak olursa bu hareket Osmanlı İmparatorluğunun mahvını intac edeceği kana'atinde bulunduğumu îzah eyledim. Bu ihzâratım üzerine Sadrazam (Goben) de el-yevm Alman mürettebatı bulunduğu için geminin bu halde Karadeniz'e çıkmasına Türk hükûmetinin asla müsâ'ade göstermeyeceği cevabını verdi. Sadrazam bu hususta metin bir lisan isti'mal eylemiş olmasıyla samimî olduğu zannındayım. ma'amafih Sadrazamın nazar-ı dikkatini şu hâdise üzerine celbetmekten fariğ olunmadan eğer Bahriye Nâzırı, Harbiye Nâzırı ve Astonya sefiri (Goben)e Karadeniz'e çıkması için emir verirlerse, zât-ı sadariyet-i hümayunu men'e nasıl muktedir olabilecektir. Bunu bilemiyorum. Eğer Almanya İmparatoru, Alman Amiraline Karadeniz'e gitmesi için emir verirse, iki Türk nâzırının arzusu bunu men etmek olsa bile bu emrin icrâsına mani' olamayacakları zannındayım.

Sadrazam kat'iyen beni te'min etti ki endişelerim bî esastır. Fakat bu fikr-i nikbinesini te'yîd edebilecek hiçbir delil ibraz edemedi. Sadrazama, Almanlar İstanbul'u tamamıyla işgal etmiş olmalarıyla, Alman mürettebatı burada kaldıkça kendisinin hususî ikametgâhına bile sahip olamayacağını söylediğim vakit, telaşa düştü. Sadrazam Almanların bîtarafılıktan çıkmak için Türkiye'yi tazyîk ettiklerini ve Türkiye'nin Rusya ile ve bizimle arasını bozmak istediklerini tasdik etti. Bununla beraber Türkiye'nin bî tarafılıktan ayrılmayacağına dâir yine resmen teminat verdi. Türkiye Almanların bu işteki tasavvuratına vâkıf olduğundan bütün heyet-i hükümet

Almanların tuzağına düşmemekte azim ve karar etmiş olduğunu söyledi. Sadrazamın, zâtı itibarıyla samimî olduğuna kaniim fakat hâl-i mevki' bâlâdaki cümlede arz ve tasvir eylediğim gibidir.

43-Telgraf

Sör Malet'ten Sör Edward Gray'e

İstanbul, 27 Ağustos 1914.

24 Ağustos tarihli telgrafa zeylidir:

Su'allerine cevaben, Sadrazam ne kendisi ne de Bahriye Nâzırı Alman harbiyelerinin buraya muvasalatlarından haberdar olmadıklarını beyan etmiştir. Türk hükûmeti bunları getirtmemiştir.

Buna cevaben dedim ki: eğer vak'â sahih ise Almanların burada elde ettikleri nüfûz ve hâkimiyete fazlaca bir delildir. İstanbul limanındaki Alman sefain-i ticariyesinin teslic edilmek üzere olduğunu biliyorum. Aşikârdır ki Almanya harbiyelileri ya bu gemilere ve yahut Osmanlı sefain-i harbiyesine yerleşeceklerdir. Bu halde Almanya lehinde Türkiye bî taraflığı mütemadiyen ihlâl eylemekte bulunduğundan bunun İtilaf hükûmetleri üzerine hâsıl edeceği te'sir-i vahimden zât-ı sadaret-penahinizi haberdar etmeyi vazifeden bilirim.

44- Telgraf

Mösyö Çatam'dan(?) Sir Edward Gray'e

Kahire, 28 Ağustos 1914.

Hicaz'da ve du'a mevki'inde Osmanlı kuvvetleri seferber haline konulmuştur. Bahr-i Ahmer'deki fa'âliyet-i askeriye bir suretle tanzih ediyor. Ahîren İskenderiye'ye altmış kadar Türk zâbiti gelmiş, Mısır'dan geçmiş Bahr-i Ahmer'e müteveccih olmuştur. Veche-i azimeti Yemen'dir. Cidde havalisinde 12000 Türk askeri olduğu bildirilmiştir.

Harb zamanında Türklerin Mısır'a ta'arruz tasavvurunda bulduklarına dâir delâil ma'kud değildir. Bu sırada bir takım Türk zâbitleri Delta'da bulunuyorlar. Zâbitlerimizi tarassut altında bulundurmak üzere tedâbir ittihaz eyledik. memba'-i mevsukundan istihbarıma göre İstanbul'dan seferberlik emri verilmiş olması

hakkındaki ma'lumat doğrudur. Bu sırada Hindistan'a, Tibet'e, Senusiler nezdine, Mısır'a hissiyat-i ahaliyi İngiltere aleyhinde tahrik ve teşvik için me'murlar gönderiyorlar. Gazze'de hareket ve fa'âliyet görüldüğü bildirilmektedir. Fakat bunun seferberlik münasebeti değil nizamiye efradı yerine kur'a efradı ifadesinden ileri gelmesi muhtemeldir.

45- Telgraf

Sir Malet'ten Sir Edward Gray'e

İstanbul, 28 Ağustos 1914.

Vaz'iyet-i umumiye hakkında

Fikrimce muhtemel görülme bile, mümkündür ki Türkler donanmaları iyice ihzar olunursa Çanakkale haricine çıksınlar.

Yine mümkündür ki karadan Türkiye ve Bulgaristan ve Yunanistan üzerine yürünsün. Ma'mafih umut ederiz ki Karadeniz'de Rusya'ya karşı bir ta'arruz vuku'undan ictinab olundukça Türkiye'nin bî taraflığa ri'âyetkar olacağı hakkındaki umudumdan vaz geçmiş olmadığımı muhtelif raporlarımdan istintac etmeyeceksiniz. Zannımda musırım ki Türkiye'nin şimdi ileriye atılması için ihtimal azdır.

Almanya sefiri burada bu sabah Almanların Paris üzerine yürüdükleri ve İtilafçılara karşı kat'i bir muzafferiyet kazandıkları havadisini neşrettirdi. Bu haber şüphe yok ki telsiz telgrafla alınmıştır. Çünkü sefir Alman erkân-i harbiye-i umumiyesiyle doğrudan doğruya muhaberededir. Korkarım ki bu havadis bir müddet daha Türkleri tahrik edecek ve Türkler daha ziyade emniyetle İtilaf hükûmetlerinin mahvına intizarda bulunacaktır. Yine şüphe yoktur ki burada pek fa'âlâne bir surette istihzârat vuku' buluyor. Almanlarda muhâsamat zuhurundan emin bulunuyor. Almanya'dan, Alman ve Avusturyalılar için buraya altın getirtilmiştir. Bir takım sivil Almanlar kadınlarını gönderdiler, birçok miktarda ecza-i tabibe satın alınmış Alman sefinelerine yerleştirilmiştir.

İstihbarıma göre Almanya sefiri İngiltere'ye karşı müsterhamane bir tavır alarak İngiltere'nin hiçbir zaman Rusya'ya Türkiye aleyhindeki hiçbir teşebbüste yardım etmeyeceğini söylemiştir ve şayan-i dikkat olarak hükûmet-i matbu'asının Fransa'ya her hâlde şayan-ı kabul şerait-i dermeyan etmek istediğini ve Almanya'nın

zaten kalbi atarak muharebe istemeyen İngiltere ile i'razdan halî bir muharebeden sergera donanmasını kurtarmak için İngiltere'nin Almanya ile birleşeceğini ba'dehu Almanya ile İngiltere birleşerek her ikisi Rusya aleyhine hareket edeceğini beyân etmiştir.

Almanya sefirinin şu tarz-i hareketi, İngiltere donanması ve Rusya'nın şarkî Prusya'da esir düşenler hakkında büyük bir endişenin ve daha iyi bir şerâit altında bizim aleyhimizde kat'i bir mücadeleye girişmek üzere kuvvetlerini sakınmak için diğer taraftan ulaşmak arzusunun mevcut olmadığını beyan ediyor ve bil-vasita ifhâm etmişim ki hiçbir vesile ile İngiltere müttefiklerinden ayrı ne yapacaktır? Hal-i hazırda ne olursa olsun el-yevm muharebenin başladığından beri İngiltere bu muharebeden muzaffer çıkacağına kat'iyen azmetmiştir.

(Ma'bâdi var)

GAZ HAKKINDA

Bahriyelinize verilmiş gazın me'murîn-i mülkiyede teşmil edilmesini istirham tarzında posta me'murlarından iki efendi tarafından yazılan bir varakayı hiç münasip görmediğimiz bazı (...) ederek dün dercetmiş idik. Bahriyeli kardeşimizden (H.R.N.) imzalarıyla aldığımız varakada posta me'muru refiklerine serzenişkârane cevâb veriyordu. Doğru... Doğru...

Mahdûd istisnalardan başka mükâleme-i umumîdir. Sokaklarda ucuz olsun diye ocaklarda mangallarda yakılan ağaçlı maden kömürünün günlük kokuları tütüyor... Evler, odalar erzak arasında verilen zeytinyağının bir tabağa boşaltılıp orta yerine şilteler arasından çıkarılan pamuk fitillerin aydınlığı içinde bir türbeye dönüyor... Ekseriyet böyle... Bu halde... Ne yapalım? Biraz daha sabır, biraz daha intizar edelim...

ŞEHRİMİZDEKİ ALMANLAR

Mütareke komisyonunun dünkü içtima'nda şehrimizdeki Almanların görülen lüzum üzerine Karadeniz'den mâ'adâ başka bir tarîk ile sevk edilmelerine karar verilmiştir. Bunların tren ile mi yoksa yine bahren (...) tarîkiyle mi sevkleri münasip olacağı başkaca düşünülecektir.

TALTÎF

Ordu-yı Osmaniye'de gönüllü olarak müstahdem Venezuelalı Binbaşı Döfokalis Bey'in sebk eden hidemât-ı hissesine mübnî kancalı üçüncü rütbe-i Mecîdî nişanıyla taltîfi icra kılınmıştır.

TERHÎS

Terhîsleri icrâ kılınan efrâd-i muhribenin memleketlerine sevk edilmek üzere (Giresun) vapuru tahsis olunmuştur.

SİLAHLARIN TESLİMİ

Evvelki günden beri bir Fransız bölüğü başında zâbitleri bulunduğu halde Kadıköy'ündeki Alman askerlerinin silahlarını teslim etmektedir Alman askerler silahlarını evvel-emirde kendi zâbitlerine tevdi' onlar da Fransız zâbitlerine teslim etmektedir. Silahların teslim ve tesellüm mu'âmesi dün de devam eylemiştir. Silahları alınan Almanlar Kadıköy'ünden büyük adaya gönderilmektedir. Bunlar memleketlerine gönderilinceye kadar orada ikamet edeceklerdir,

Haydarpaşa'da (Tir-i Müjgan) vapuruna hasta olan Alman efrâdı irkâb edilmektedir. Mezkûr vapur yarın akşam (Tiriste)'ye hareket eyleyecektir. Bu vapura iktiza eden kömürü İtilaf nakliyelerinden biri vermektedir.

MEB'ÛSAN

24 ÜNCÜ İN'İKÂD

**'AFV-I 'UMÛMÎ KÂNÛNU - TEHCİR HAKKINDA BİR TAKRİR -
TAHKİKAT TESRÎ' EDİLECEK - İŞTEN EL ÇEKTİRİLENLER - KİM NE
BİLİRSE HEY'ET-İ TAHKİKİYYEYE MURÂCA'AT ETSİN - MUSUL
MEB'ÛSUNUN NUTKU - ZAFER FAZÎLETTEDİR - TÜRK ÖKSÜZ
KİMSESİZ FAKAT SAHİB-İ FAZÎLETTİR - BİRKAÇ ŞERÎRİN ELİ -
RUMLAR 'ALEYHİNDE RİSÂLELER YAZANLAR - İTTİHAT
TERAKKÎYİ ALKIŞLAYANLAR - MİLLİYET MES'ELESİNİ 'ÂLEM-İ
MEDENİYYET HALLEDECEK**

Meclis saat üçte küşad edildi. Zabt-i saik hulâsası okunarak kabul edildikten ve evrak-ı velûde aid oldukları encamlara havale olunduktan sonra Afv-ı Umumî Kanunu'nun bahs-i müzâkeresine geçildi:

Adliye Nâzırı Haydar Molla Bey, maddenin tarz-i tahriri hakkında hükûmetle encümen arasında ittihad-i tâm mevcut ise de tevarüd eden bazı kuyudun maddeye ilavesinin düşünülmemekte olduğunu ve bunun için müzâkerenin Perşembe gününe ta'likını teklif eylemiş ve teklif vâki'-i kabul edilmiştir.

Trabzon meb'usu Yorgi Efendi Sıhhiye-i askeriye me'murîninden firâr edenler hakkında makedema su'al tahriri vermiş olduğunu ve iş bu takrire taraf-ı hükûmetten henüz cevap verilmediğinden mecliste hazır bulunan Dâhiliye Nâzırı'nın huzuriyle tahririn kırâ'atını ve hükûmet zımında Dâhiliye Nâzırı tarafından cevap i'tasını teklif eylemiş ise de nazır-i müşarunileyh su'al tahririnin Harbiye Nâzırı'na aid olduğunu ve cevap verme salahiyetinde olmadığını beyan etmiştir.

Ba'de Saruhan meb'usu tarafından İzmir nümâyişleri hakkında verilen bir su'al tahririne Dâhiliye Nâzırı tarafından tegayir-i lâzime ittihaz olunduğu cevabı verilmiş ve müteâkiben Tekfurdağı meb'usu Efkilidis Efendi Edirne vilâyetinde Rumlar hakkında îka' edilen zulümden bahs olan sual tahririnin kırâ'atını teklif eylemiş ve tahriri kırâ'at edilmiştir.

Mezkûr tahrir, Çatalca Livâsıyla Edirne Vilâyetinde Rumlardan üçyüz bin kişinin emval-i menkulelerinin yağma edildikten sonra Yunanistan'a muhacerete icbar edildiği, Bulgaristan'la da bu babda ittifak edilerek (...) Rumlar hakkında da ameliye-i imhaiyye icrâ edildiği ve bu ameliyenin başında bulunan Edirne valisi Hacı Âdil Bey'in Meclis-i Meb'usan riyasetine ve Tekfurdağı mutasarrıfı Zekeriyya Bey'in de Edirne vilâyetine bera-yı mükafaat gittiğini ve saire hakkında mevaddı münderic olup bu gibi esbak-ı hükûmet adamlarının İngiltere'de istihdâm edilip kabil-i tecrübe olup olamayacakları hakkında Dâhiliye Nezareti'nden su'ali muhtevi idi.

Mezkûr tahririn kırâ'atını müteâkip Dâhiliye Nâzırı tarafından izahat-i âtiye ita edildi:

(...) hakkında tahkikat icra edilmektedir. Bunun için İstanbul'da bir hey'et-i tahkikiye teşkil edilmiştir. Bu heyet icab eden tahkîkâtı yapıyor.

Tesrî'-i tahkîkâtı sizin kadar biz de arzu ediyoruz. Bu gibi mesâilde alakadar olan vilayete birer müdde-i umumî birer mutasarrıf ve birer mülkiye ve adliye müfettişlerinden mürekkeb birer heyet-i tahkîkiyye göndermeye karar verdik. Bu suretle hakîkât tesrî' edilecektir. Bundan başka bu gibi işlerde alâkaları olanlara işten el çektirilmiştir. Edirne valisinin azli bu ihbardan evvel takrir etmiştir. Yalnız şunu arz edelim ki, çeteler şöyle yaptı, böyle yaptı demekle bir şey çıkmaz. (...) Şu kürsiyi emanetten bahs-i arz buyura ki gerek meclis-i âlinizden gerek ferdinizden her kim olursa olsun hey'et-i hakikiyyeye mürâca'at ederek bildiğini ihbar ederse bu mürâca'at kemal-i şükran ile kabul edilecektir.

Nâzır-ı müşarunileyhin iş bu ifadâtını müteâkip sahib-i takrir tehcir ve îkâ' edilen fecayi' ve mezalim hakkında îzahat-ı lazıma vermiş ve şu sözlerle ifadatına hitâm vermiştir.

- Arz ettiğim mezalim ne rıza-yı âliye ve ne de rıza-yı bâriye muvafıktır. Enver Paşa, evlad-ı vatandan üç milyon kişiyi taht-ı silaha alarak düşmanı mağlub edemedi ise vatandaşlarından birçoğunu imha ettiğinden dolayı her halde şu dakikada (...) eylese gerektir. Hükûmet-i hâzıra bu politikayı ta'kip etmiyor. Buna eminiz. Fakat bu fenalıkları yapanlar hakkında hakikat icra eylemeden gözü kapalı olarak ceza tatbik edilmelidir. Çünkü vakit geçtikçe Düvel-i Garbiyye tarafından hakkımızda bilinmemekte olan fena fikirler teşeddüd ve teza'üf eder. Binaenaleyh hükûmet bu suretle celadetini göstermelidir.

Ba'dehu Edirne vilayeti meb'usları tarafından iş bu su'alın istîzaha (...) kendilerinin de bu bâbda îzahat i'tâ eylemeleri hakkında, verilmiş takrir kabul edildi.

(Su'âl takrirlerinin kırâatini müte'âkiben yalnız sahib-i takrir tarafından îzahat i'tası ile nazır-ı mes'ûlü tarafından cevap verilmesi, istîzah takrirlerinde ise müzâkere-i umumiye küşadı, nizamname-i dâhilî îcabatındandır.)

Hacı Emin Bey (Musul) îrad ettiği uzun ve müheyyic bir nutkunda Türk milletini müdâfaa ederek: Türklerin zalime mu'in değil mazluma hâmî olduklarını, bu hakikatin zaafa uğratıldığını, yalnız zâlim ellerin zillet-i vücûdiyetini kırdığını, zaferin cihangirlikte değil fazilette olduğunu, birkaç şahsın Türk milletinin faziletinden iskat edemeyeceğini, Türkün öksüz ve kimsesiz olmadığını söyledi ve:

«Eğer hıyânet-i mutlaka varsa o adalet terazisinin gözüne Türk'ün de konulacak mağduriyetleri» bulunduğunu ilave etti.

Yorgi Efendi (Trabzon) Emin Bey'in yarayı gösterdiğini fakat esbabını söylemediğini, ittihad-i İslam siyaseti takip ederken millet-i gayr-i müslimenin ortadan kaldırılmaya çalışılmaması îcab ettiğini, ortada Rumlara yapılan fenalıkların çok olduğunu söyledi.

Edirne meb'usu Faik Bey tehcir edilen Rumların 80.000 kişiye baliğ olduğunu, malları yağma edildiğini yalnız idareten dâhil vilayete alındıklarını zikretti.

Emanodisi(?) Efendi (Aydın) - Rumluk Türklük mes'elesinden bahsederek Rumlar aleyhinde risaleler neşredildiğini, bunları yazan Selanik vali-i sabıkı Kâzım Bey olduğunu, Balkan muharebesinden sonra Anadolu'ya Naci Bey'i kimlerin götürdüğünü söyleyerek, İttihat ve Terakki hükûmetine i'timad eden ve alkışlayanların Rum ve Ermeni meb'usları olmadığını beyan etti. Fakat dedi, bunları burada münakaşaya ne lüzum var. İsteyen için de istemeyen için de milliyet işlerini âmme-i medeniyet halledecektir.

Hafız Mehmed Bey (Trabzon) ise bazı şerirler tarafından yapılan fenalıkların bütün millete isnâd edilmesi doğru olmadığını dermeyan etti. Bu sırada daha birçok meb'uslar söz almışlarsa da vaktin geçmesi hasebiyle devam-ı müzakere bugüne ta'lik edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ VAKIF HAN

Sansür edilmiştir.

BİR KARYE HALKININ AKİBETİ

Sansür edilmiştir.

DENİZ HIRSIZLARI

Evvelki gece Haliç'te Mehmed Ali Paşa hanı önünde bağlı bulunan İâşe Nezâretinden Şileye sevk edilmek üzere Süleyman Re'isin kayığındaki un çuvallarını aşırarak üzere Tufan namında birisi mezkûr kayığa yanaşmış, kayıkta tayfa Hüseyin,

Rıza nöbet beklemekte olduğundan hariçten gelen bu şahsı tanımak istemişlerse de merkum bıçak çekerek tayfaları tehdid ve bir çuval unu alarak firar etmek ister. Vuku' bulan feryâd üzerine deniz zabıtasına me'mur taharri me'muru Osman, Avni Efendiler Tufan karaya çıktığı sırada çuval ile der-dest ederler. Me'mur efendiler bunun ile meşgul oldukları sırada Fermeneciler caddesinde tütüncü Mehmed'in dükkânı ittisalindeki yağcı mağazası kilidini üç şahıs açmakla meşgul olduğunu görerek bu sârikleri dahî der-dest etmek istemişlerse de bunlardan yalnız birini elindeki maymuncukla der-dest etmişler diğerleri firar etmişlerdir.

ROMANYA VELİ'AHDI

Dün öğleden sonra Bulgaristan tarîkiyle Romanya prenslerinden Prens Nikola dünkü nüshamızda yazdığımız üzere şehrimize gelmiş ve Perapalas Otele nâzil olmuştur. Prens Nikola, Romanya kralının ikinci oğludur Refakatinde Romanya'nın Londra sefiri ve esbak İstanbul sefiri Mösyö Nikola Misö, müşâvir Rosenthal refakatinde Romanya'nın Londra sefaretî ataşesi Garmicani, Profesör Laparatova, mülazım Âsan, Binbaşı İrine Seko ve Haryovaloni'den mürekkeb bir hey'et bulunmaktadır. Prens ve maiyyetindeki hey'et Londra'ya gidecektir.

İSPANYOL NEZLESİ ETRAFINDA

İspanyol hastalığının tekrar iştidâd ve tevassu'una binen mekteblerin, gazino ve sair mecmu'-i nâs olan mahallerin kapatıldığını yazmış idik. Âhiren (Losvar) refikimiz de mekteplerde bu hastalığın ne kadar çok tevassu' ettiğini gösterir bir istatistik gördük. Bervech-i âti naklediyoruz:

Mercan Sultanîsi'nin 560 mevcûdundan 360 nâmevcûd, Vefa Sultanîsi'nin 580 mevcûdundan 150'si, İstanbul Sultanîsi'nin 419 mevcûdundan 132'si, Davutpaşa Sultanîsi'nin 286 talebesinden 82'si, Kandilli İnâs Sultanîsi'nin 263 talebesinden 151'i, Galatasaray'ın 650 mevcûdundan 145'i nâmevcûd bulunmakta idi.

ZÂBITA VUKÛ'ATI

NASÎB

Beyoğlu ciheti, ma'rûf çapkın ve sabıkalılarından arabacı Agop evvelki gece Abanoz sokağından araba ile geçmekte iken bir şahs-i meçhul tarafından rovelver ile yanağından cerh edilmiştir. Kurşun yanağının bir cihetinden girip öteki cihetinden çıkmıştır. Nasîb bundan akdem kurşunla boğazından, birkaç defa da bıçakla cerh edilmiş idi.

PEYNİR SİRKATI

Sirkeci'de gümrük ambarı karşısında komisyoncu Osmanlı teba'asından Mösyö Cibuti'nin mağazasından âlet-i mahsusa isti'maliyle geçen Pazar gecesini üçyüz elli lira kıymetinde üç çuval kaşar peyniri sirkat edilir. Mumaileyh istasyon zabıtasına ma'lumat verir. Zabıtaca gece bekçileri taht-ı isticvaba alınır. Merkumlar bir takım dahî fikirler dermeyan ederler. Gece gezmelerine Fransız efrâdının mani' olduklarını ileri sürerler. Tahkik olunur. Bu cihetin kat'iyyen asıl ve esası olmadığı anlaşılır. Müdür mu'âvini muktedir zabıtamızdan Abdurrahman Efendi işi takip eder. Neticede gece bekçilerinden Kürt Sarı İsmail lokantada yemek yediği sırada derdestle taht-ı isticvaba alınır. Abdurrahman Efendi merkumu derdest etmeden evvel İsmail'in bazı sû-i ahvâline vâkıf olur. Merkumun bir gecede kumarhanede altmış lira gâib eylediğini ve bir takım münasebetsiz mahallerde sefâhet ve isrâfatta bulunduğunu anlar. İsmail taht-ı isticvaba alınır. İfadesinde bir gece Konvansiyonel treninin vürûdunda hamallık yapmak üzere istasyona gelir iken iki şahsın karanlıkta durduğunu gördüğünü ve yanlarında üç çuval bulunduğunu, bunlarla birlikte mezkûr üç çuval peyniri Erzurum Hanı civarında bir bakkal dükkânına götürüp teslim eylediklerini ve arkadaşları yine civardan hamal Osman, Yorgi olduğunu söylemiş, zabıtaca bakkal dükkânından üç çuval peynir meydana çıkarılmıştır. Bunların o civarda daha bu gibi sirkatlerde zîmedhal olmaları vârid-i hâtır olarak tahkikata devam olunmaktadır.

Abdurrahman Efendi ile diğer zabıta me'murlarının muvaffakiyeti şâyân-i takdirdir.

İKİ ÜÇ SATIRLIK

İstanbul'da bulunan muhâcirin-i İslamiyyenin Trabzon ve sâir iskelelere nakledilmek üzere (Turan) vapuru tahsis olmuştur.

TELGRAFLAR

KAYSER'İN İNTİHÂRI

Londra 10 (A.E.)- «Lapçığ Tağılat» Mevsuk bir menba'adan vuku' bulan istihbarâtına atfen (Amerungen)'de bulunan Kayser'in intihara tasaddi eylediğini yazıyor.

Ma'iyyeti erkân-i Harbiyesinden bir zâbit de müşarunileyhin bu teşebbüsüne mani' olmak istediği bir sırada mecruh düşmüştür.

WILSON ALMANYA'YA GİTMEK İSTEMİYOR

Londra 10 (A.E.) – Eko de Pari Gazetesi George Washington'ın bir telsiz telgrafını derc ederek Mösyö Eberet ve Ayziner tarafından Almanya'ya davet edilmek istenildiğini haber alan Re'is-i Cumhur Wilson'ın, bu kadar cinayetlerinden sonra kendisinin kesb-i salah ettiğini, mürûr edecek seneler ile isbât etmeden hiç bir Amerikalının resmî bir vazife ile tavzîf edilmeksizin Almanya'yı ziyaret edemeyeceğini beyan etmiştir. Müşarunileyh vuku' bulacak herhangi bir daveti redd edecektir.

FİRÂRLAR TEVALÎ EDİYORLAR

Londra 10 (E.A.) - «Berliner Mitağus Çaytong» Bronsvik(?) dükasıyla zevcesinin de firâr ettiklerini ve el-yevm Avusturya'da kâin (Gamutden?)'de bulunmakta olduklarını haber vermektedir.

SULH KONFERANSI NE VAKİT?

Londra 10 (A.E.) - Sulh konferansının ne zaman teşekkül edeceği henüz kat'i bir surette taht-ı karara alınmamıştır. Yalnız, şehir-i cârînin yirmisinde fa'aliyete başlayacağı zannolunmaktadır. Ma'mafih ilk celsenin in'ikâdından mukaddem ihzârî

ictima'ların müzâkeratı hitâm bulmadığı takdirde ayın sonuna kadar te'ehhür-i in'ikâdı muhtemeldir.

MİSTER CHUCHILL'İN BEYÂNATI

Londra 10 (A.E.) - Mister Churchill, Hükûmetin ilk ittihaz edeceği tedâbirin harbin mesaibinden müte'essir olmuş kimselerin tehvin-i ihtiyacına çalışmaktan ibaret olacağını beyan etmiştir. Hükûmet ziyana giriftar olsa bile şimendiferlerin millet malı olmasını te'min edecek ve ziraat ile sanayinin inkişâfına çalışacaktır.

ALMANYA'DA İRTİCA'

Londra 10 (E.A.) – Berlin'de vuku'a gelen mukâbil ihtilâl harekâtı şehir-i mezkûru sivil muharebeye sevk edecek bir mahiyette ve ahali, müttefiklerin hareket-i işgaliyeyi Berlin'e kadar temdîd etmelerini arzu etmektedir. Müttefik hükûmetler Almanya'da mes'ûl bir hükûmet te'sîs edinceye kadar sulhün imzalanamayacağını iş'âr etmişlerdir.

İNGİLTERE'DE TERHÎS MES'ELESİ

Londra 10 (E.A.-) - Mösyö Lloyd George, Harbiye Nâzırı'nın ifadâtına istinâden dört milyon genç ve dinç askerin dört sene daha silah altında tutulacağı şâyi'asının bî asıl ve esas olduğunu beyan etmiştir.

HÂLÂ KRALİYET TARAFDÂRLIĞI

Londra 10 (E.A.) - Felemenk münâbi'inden vürûd eden ma'lûmata göre Prens Henry de Pros bir kraliyet fırkası teşkîl ettiğini söylemiştir.

BERLİNDE EKMEĞİN TEZYÎDİ

Berlin 10 (E.A.) – «Deutsche Tags Çaytong» Berlin'de şahıs başına verilen ekmek mikdarının 2 Kânûn-i Evvel'den itibaren tezyid edildiğini yazıyor.

TEBRİK VE TEŞEKKÜR TELGRAFLARI

Paris 11 (M.E.) - Lehistan hükûmeti, Fransa hükûmetine âtideki telgrafi keşide eylemiştir: [Şan ve şerefle temeyyüz edeceğine ümid eylediğimiz yeni bir hayata (...) vatanımız Fransız cumhuriyetine selamlarını iblağ ve vahdet-i milliyeti ile istiklâlini kesb eylemesi uğrunda cumhuriyetin bezl eylemiş olduğu muâvenet ve gayretten dolayı teşekküratını beyana müsâra'at ile müşterek hayatın takviye eylediği hayat-i vifak ve muhabbet bundan böyle tezayüd eyleyecektir] Maraşsal Foş'a ber-vech-i âti telgrafname keşide edilmiştir.

Dört milyon Lehli sekenenin vekilleri olan Alman Lehlileri murahhasları bir vilayet meclisi hâlinde ittihad eyleyerek Fransız kıta'atının parlak zaferlerinden dolayı büyük kumandanı tebrike müsâra'at eylerler. Bu zaferler sayesinde gerek kendi harâbiyeti gerek tazyik altında yaşayan milletlerin serbestîsi için harb eden Fransa büyük bir şan ve şeref iktisab eylemiştir. Bu zaferler sayesinde bizim milletimizin dahî istiklâl ile hukuk-ı milliyesini istirdâd eyleyebilmesi mümkün olmuştur. Murahhaslar Mü'telifin tarafından Versay kongresinde mevzu'bahs edilecek kaza ve mesâlikin tamamıyla mevki-i kabul ve tatbika îsalı için büyük nüfuz ve iktidarınızı adalet-i umumiye teminine isti'mal eylemenizi istirham eyleriz. Almanya Lehistan'ı vilayet meclisi yukarıdaki telgrafnameden başka Re'is-i Cumhur Wilson'a, Lloyd George'a dahî ayrı ayrı telgraflar keşide eylemişlerdir.

MÖSYÖ VENİZELOS

Atina 11 (M.A.) - Pazar günü Mösyö Venizelos hariciye nazırı ile birlikte Fransa'ya azimet eylemiştir. Aynı gün Katolik kilisesinde Fransız kıta'atının Alsas Loren'e girdiğini tesîd zımnında merasim-i rûhanî icrâ edilmiştir.

ÂSAR-I SÜRÛR

Paris 11 (M.A.) - Pazartesi günü Reis-i Cumhur Mösyö Povankare'nin Strasbourg'a muvasalatı şerefine şehirde mu'azzam asar-i sürûr ve şad-ı mân müşahede edilmiştir. Belde dairesinde Strasbourg'un büyük kilisesinde mutantan resm-i kabuller edilmiş ve kıt'ânın resmî geçidi temaşa olunmuş askerî mızıka meş'aleleriyle şehrin sokaklarında dolaşmıştır. Şehrin her tarafı Fransız bayraklarıyla

donatılmış her tarafta yaşasın Povankare, yaşasın Klamanso ibarelerini havî levhalar gezdirilmiştir.

Povankare ile ma'iyyeti erkânı balkonlarda pencerelerde yığılı olan halkın alkış tufanı arasında güzar eylemişlerdir.

KARADENİZ'DEKİ RUS DONANMASI

Paris 10 (E.A.) - Sivastopol'de Rus-Alman donanmasının müttefiklere teslimi dolayısıyla Almanların yeniden bir takım densizlikleri vuku'a gelmiştir. Müttefikler donanmasının mezkûr limana muvasalatında Alman donanması kumandanı Amiral Hofman, Amiral Calthorpe ve Amiral Le Pay kendi efradının hiçbir vakit Sivastopol'de lengerendaz Rus gemilerini işgal etmediğini beyan etmiştir. Bunun üzerine Amiral Le Pay, Rus hükûmetiyle Almanlar arasında bu bâbda teâli olunmuş mukavele mevcut olup olmadığını sormuş ve buna mukabil Amiral Hofman Karadeniz'deki Rus donanmasının Almanlara devredildiğini mübîn-i Bolşevik hükûmetinin sefiri Yofa(?) tarafından 27 Eylül 1918 tarihli bir kontorato ibraz etmiştir. Hâlbuki vak'a bu suretle cereyan etmemiş Almanlar Rus kuvâsını ele geçirdikten sonra müttefiklerin Sivastopol'e geleceği haberi üzerine bu mukaveleyi imza ettirmişlerdir. Bu vecihle Almanlar Rusları itham altında bırakarak mütareke şeraitinin tatbikini işkâl etmek istemişlerdir.

İSTİHDAM TÂLİBLERİNE

Polis Müdüriyet-i Umumiyyesinden:

İhtiyat zâbitanından olup da bu kere terhîs dolayısıyla Polis Müdüriyet-i Umumiyyesinde istihdamını talep ve istid'â eden zevâtın bugün saat onbirde müdüriyete mürâca'atı.

İ'LÂN

HASTALARA SUHÛLET

Eczahânedede hususî muâyenehânedede her gün sabahtan akşama kadar etîbbâ-yı mütehassısa tarafından hastagân kabul ve terakkiyât-i fenniyye-i hâzıraya tevfiikan

tedavi olunur. Dâhilî, hâricî, emrâz-ı zühriye ve kadın hastalıkları Cuma günleri meccanen mu'âyene ve tedavi olunur. Bahçekapısı'nda Eczâcî Agop Minasyan.

***

İyi bir aileye mensup genç bir efendi memalik-i Osmaniye ve ecnebiyede hususî akar ve çiftliğinin mu'amelâtını rü'yet ve takib gibi bir vazifede istihdam olunmak arzusundadır. İcâbında teminat-i lâzıme ve kefâlet i'ta edebilir. Lüzumu olan zevât tahriren Kadıköy postahânesinden alınmak üzere K adresine murâca'at olunması.

***

Emrâz-ı Zühreviye ve İntâniye Mu'âyenehânesi Tahlîlat-ı Bakteriyolojiye ve
Kimyevîye Laboratuvarı.

Dr. Anamanzâde Şerefüddin Mustafa

Dr. Celal Tahsin

(Bakteriyolog Emraz-ı İntaniye Mütihazsısı)

(Kimyager)

Bahçekapısı'nda Hacı Bekir yanında Yıldız Han numara 9 Emraz-ı Zühreviye.

FRENGİ VE BEL SOĞUKLUĞU

İntâniyenin Bakteriyolojikman teşhîs ve tedâvisi kan, balgam ve (...) ve idrâr tahlîl
ve mu'âyeneleri.

Müdür-i Mes'ûl: Dr. Nuri Bekir

---

15. 1579 (15) Numaralı Yeni Gazete'nin Transkripsiyonu

YENİ GAZETE

10 Rebî'u'l-Evvel 1337 Cum'artesi - 14 Kânûn-i Evvel 1334/1918

Onbirinci Sene – Numro 15 - 1579

MERT DÜŞMAN, RİYÂKÂR DOST

Herhâlde bizi sevenler, bize dostluk etmek isteyenler olduğu gibi bizi sevmeyen, bizden hoşlanmayan, bizi kötü zanneden ve belki bizden de bilir bilmez, sâdır olmuş kötülükler vesîlesiyle hakkımızda fenâ fikirler besleyenler vardır. Şahıslar gibi milletlerin de dostları ve düşmanları olur. Binâen'aleyh bu hususta hiçbir diyeceğimiz yok. Ancak bizim belki her milletten başkaca bir nev'i riyâkâr, sinsî düşmanlarımız vardır ki bunlar sahte dost sıfatıyla içimize karışmış, bir takım gizli emeller ve menfa'at-perestâne maksatlarla zâhiren tebdîl-i tâm ve mezheb ederek Türkleşmiş ve mütemâdiyen bizleri aldatmaya muvaffak olmuş olanlardır ve işte asıl başımızın belâsı, memleketin hakîkî bâdî-i felâket ve izmihlâli bunlardır. Çünkü bunlar – îzâhı şimdi pek uzun sürecektir – nice sebeplerden dolayı yaymak istediklerini bin desîse ile Türk'e yaptırmaya muvaffak olmuşlar, kendileri hiç gözükmeyerek bundan son derece müteneffî' olmuşlar ve sonra ortadan çekilerek her kabâhatin müstevliyetini Türklere bırakmışlardır.

İslâm ve Osmanlı târîhleri baştanbaşa müdakkik bir gözle mütâla'a edilecek ve tevsî'-i tedkîkât için mümkün mertebe vesâika mürâca'at edilecek olursa bu hakikat derhâl tezâhür eder. Ma'amâfih şu nev'i cedîd-i Meşrûtiyet bâdiresinden beri hepimiz, Türk târîhinin canlı sahîfelerini ye's ve elemle çevirdiğim ve hâh ve hâh kendimiz de târîhî adamlar olduğumuz için bu hakikati daha bâriz, daha kat'î bir tarzda müşâhade edebiliyoruz. Fakat yuvarlandığımız uçurumlar, uğradığımız nâgehân hücumlar arasında hâlâ kendimizi toplayıp da hakîkî düşmanların kimler olduğunu pekiyi anlamıyor, bunları kendi içimizde arayacak ve bulacak yerde hâlâ sersemlikle beyhûde yere hâricde taharrî ediyoruz. Mes'eleyi bir iki küçük misâl ile îzâh idelim. Farazâ bu günlerde zihnimizi en çok yoran, hepimizi en çok muzdarib ve mu'azzeb eden bir Rum bir Ermeni, bir 'Arab meselesi var. Herkes Türklerin bunları tehçîr ve katlettiklerini, mallarını yağma eylediklerini söyleyip duruyoruz. Ve biz de cevâbdan 'âciz bulunuyoruz. Vâkı'a kendimize soruyoruz: "Biz mi yaptık; niçin

yaptık? Ne maksatla yaptık? Ne kazandık?” sonra yine melûl ve mütehayyir, bu işlere bir türlü ‘akıl erdiremiyoruz. Fi’lhakîka Türkleri bilen, Türkiye’de yaşamış olan İngiliz ve Amerikalılar da bizim gibi hayrettedir. Çünkü onlar da bizim gibi bilir ki bütün bunlar Türk işi değildir. Dünyâda kâbil değil bir hakîkî ve hâlis Türk böyle bir şey yapamaz. Buna – isterlerse şimdi i’tirâf etmesinler ve itmemek de haklarıdır. Rumlar ve Ermeniler ve ‘Arablar da kâni’dir. Gerçi Türkleri kuzu gibi ma’sûm göstermek istemiyoruz; bizim de pek çok kabahâtlerimiz; kusûrlarımız vardır. Fakat Türkün yaradılışında kendi kendinden bu tarzdaki tehcîrler; katller ve yağmalar yapabilmek isti’dâdı yoktur.

Bunları herhâlde Türklerden başkaları; Türk şeklindeki yabancılar bir takım maksatlarla düşündü ve nâil-i merâm olmak için Türkleri aldattı ve âlet etti işte meselenin esâsı bundadır. Nitekim bu hakîkat işte Tedkîk-i Seyyiâtın ilk devrelerinde bile sâbit olmaya başladı. Eğer tedkîkât hakkıyla – şu bizim iddi’â ettiğimiz nokta-i nazardan – icrâ edilebilecek olursa daha bâriz bir tarzda sâbit olacaktır. Farazâ Ermenilerin tehcîr ve katli meselesinde Mâcid isminde birinin Dîvân-ı Muhâsebât mümeyyizlerinden iken Erzincân’da Müdâfa’a-yı Milliye me’mûru ve daha sonra menzil-i katar kumandanı olduğunu Tedkîk-i Seyyi’ât komisyonunun netîce-i tahkîkâtı gösteriyor ve bu şahsın aldığı emirler üzerine yaptığı fenâlıkları gazeteler yazıyor. Şu hâlde fenalığın menba’ını Müdâfa’a-i Milliye merkezinde aramak daha doğru olmaz mı? Çünkü bu rivâyet eğer vârid ise, onun şahsında kalmamalı, asl-ı menâbi’-i seyyiâtı bulmalıdır. Bu (Müdâfa’a-yı Milliye) hakkında yazacaklarımız çoktur. Fakat şimdiden iddi’â edebiliriz ki kat’iyyen bu mesele, hâlis Türklerin fikrinden doğup vücûda gelmiş değildir. Esâsen bu gibi teşkîlâtı Türklerin, en münevver kısmı bile, hakkıyla bilmezdi. Bunu hâtıra başkaları – ya’nî riyâkâr dostlar getirdi. Yine başkaları muhayyel fevâidinden bahs ederek bizi aldatmağa muvaffak oldu. Diğerlerini taklîden burada da bir (Müdâfa’a-i Milliye Cem’iyeti) yapıldı ama ne hâlde idi, ne yaptı ve hâlâ ne yapıyor ve vücûdı neye yaradı, neye yarıyor?

İşte Ermenilerin tehcîri meselesinden bir küçük ipucu!... Esâsen daha pek çok ipuçları görüyoruz. A!... katl emirnâmelerine konulan imzâlara da bir kere bakınız. Bunlar ‘acaba hâlis Türk mü idi? Bunu da nazar-ı dikkate alınız. O zaman hakîkat-ı hâlî müşâhedeye başlarsınız.

Rumların tehcîri meselesine de bir göz atalım. Hâlis Türklerin başlıca sâkin oldukları yerler Anadolu vilâyetleridir. Bu vilâyetler de Rumlar da çoktur. Fakat bu Rumlar, gerek İstanbul'un gerek Adalarla Marmara ve Akdeniz sâhillerinin Rumlarına ba'zı nukât-ı nazardan benzemez. Anadolu Rumları muta'asib Ortodoks, Rum kilise ve âmâline son derece merbût ve sâdık oldukları hâlde hâlis Türklerle 'asırlardan beri kardeş gibi geçinmişlerdir. Burada (kardeş) ta'bîri son zamanlarda sû-i isti'mâle uğrayan (kardeşler)den değildir. Bunu Anadolu'nun hâlis Türkleriyle Rumları için tam ma'nâsıyla almalıdır. Bu iki 'unsurun yekdiğerine karşı son derece meveddeti, emniyeti ve tasvîre sığmaz derecede hoş bir tarz-ı mu'âşereti vardır. Kimse kimsenin malına, 'ırzına, ticâretine, zirâ'atine göz koymaz. Her ikisi de İstanbul'un –yaptığımız sebebler dolayısıyla – i'vicâclı idâresinden, me'mûrundan müşteki'dir. Her an ve zamân me'mûra ve hükûmete muhtâc olmadan Anadolu usûlüyle yaşamayı tercih ederler. Hattâ Rumlar Rumcadan ziyâde Türkçeyi bilirler. Çünkü Anadolu dili Türkçedir. Sonra bu Rumlar tamamen Türk tarzında yaşarlar, çünkü ekseriyet şimdiye kadar kendilerinden hiç zarar görmedikleri hâlis Anadolu Türkleridir. Şimdi - İstanbul Rumları ne dilerse desinler – biz bu hakîkati isbât için gâyet mühim ve kat'î bir vesîka gösterebiliriz ki, bu günkü milliyet prensiplerinin mevcudu olan (Wilson) bile bunu bilse ve görseydi hayretler içinde kalır ve Anadolu hakkında daha doğru bir hüküm verebilirdi. Bu vesîka gâyet sâdedir. (Ne Anadolu) gazetesinden bahs itmek istiyoruz.

Ma'lûmdur ki bu gazete Anadolu Rumlarına mahsûs olup Türkçe 'ibâre ve Rumca hurûf ile neşr edilir ve münhasıran kâr'iler Anadolu Rumlarıdır. Onlar Rumcadan ziyâde Türkçeyi bildikleri için bu gazetenin 'ibâresi de Türkçedir. Diyebiliriz ki bu en eski Rum gazetesidir. Çünkü bu, tam 78 seneden beri muntazaman neşrediliyor ve bugün elimizdeki nüshası 13.000'inci numroya vâsıl olmuştur, eğer rağbet görmeseydi böyle yetmiş sekiz sene neşri dilemez ve bu numroya vâsıl olamazdı, yalnız bu gazetenin bunca seneler ber hayât kalabilmesi ve mazhar-ı rağbet olması Anadolu Rumlarının Rumcadan ziyâde Türkçe görüşüklerini isbâta kâfidir. Yalnız bu mu? İki 'unsurun kardeş gibi geçindiklerini de isbât etmez mi? İki de birde İstanbul'da yaşayan sahte Türkler: "Cânım ne garîb şey, Beyoğlu'nda Rumlar Türkçeyi hiç bilmez ve söylemez. Niçin 'anâsır-ı sâire Türkçeyi

öğrenmiyor.” derler. Öğrenmez a!.. sebep sizsiniz çünkü sizin yaptıklarınızı Türk yapıyor zannederek Türk’ten ve Türkçeden nefret ediyor. Hâlbuki Anadolu’da işte Rum’u da, Ermeni’si de hâlis Türklerle kardeş gibidir. Ve hepsi tam Türk gibi yaşar ve Türkçeyi Türk gibi ve hatta kendi lisânından daha iyi söyler.

Şu hâlde sorarız: Acaba Anadolu’da şimdiye kadar bir hâlis Türk: “Seninle geçinemiyorum. Sana emniyetim yok” diye Rum komşusunu köyden, kasabadan çıkarmak istemiş ve bunu düşünmüş mü?.. Asla fakat şu geçen on sene içinde bir de Rumların tehcîri meselesi çıkmış!

Hâlbuki Rumlara bu (...), Rumları tehcîrden bir hâlis Türk istifâde etmemiş! Kat’iyyen... Şimdi bir bî-teraf hey’et köy köy çiftlik çiftlik, kasaba kasaba dolaşın farazâ Edremit’e, Tekfurdağı’na Ereklı’ye ilh... gitsin. Tahkîkât yapsın. Tehcîr olunan Rumların zeytinyağından, fabrikasından, zeytinliğinden, zahîresinden, hayvânâtından bir hakîkî Türk istifâde itmiş mi? Hatta hâlis Türkler eski komşuları Rumların malını mülkünü, elinden geldiği kadar muhâfazaya çalışmamış mı? Ve tehcîr olunanların emvâlinden istifâde iden alçaklar kimler imiş? İşte bu anlaşılın ki tehcîr edilen Rumların köylerinden hangi sahte Trük isim ve kıyâfetinde fakat dört pasaportlu âdî eşhâs dolaştı ve yerleşti!

‘Arab meselesi de böyle. Emirlerin nereden verildiği ve kimler tarafından icrâ edildiği tahkîk edilince hakîkî mücrimler derhâl meydâna çıkacak ve bunların hakîkî Türk olmadıkları hemen anlaşılacaktır.

Hulâsa merd düşmanlara hiç kinimiz, diyeceğimiz yok, fakat riyâkâr ve sahte dostlar, sahte Türkler bu memleketi bu hâlde getirmiştir. Hâlâ gözümüzü açmayacak mı, hâlâ onlara aldanacak mıyız?

Abdullah Zühdi

TÜRKİYE’Yİ BUNCA FELÂKETLERE SÜRÜKLEYEN BİR GEMİ

Avrupa harbinin bidâyetinde, ahîren neşr olunan vesâike göre ancak Enver Paşa’nın dahl ve te’sîriyle Çanakkale Boğazından içeri alınmış, yine bu paşanın Almanya imparatoruna fart-ı sadâkat ve ‘ubûdiyetiyle, Türkiye’yi cebren harbe sokmuş ve Türklerin başına bunca felâketler getirmiş olan,(Goben) – nam-ı müste’ârîyle- (Yavuz) zırhlısı sıra ile birkaç günden beri neşr etmekte olduğumuz

vesâik-i siyâsiye dikkatle mütâla'a buyurularsa anlaşılır ki bizi Almanlar zorla bu harbe sürüklemişlerdir. Almanlar körü körüne bende olarak onların her didiklerini yapan, Bahr-i Sefîd'de serseri kalmış, Goben ve Breslau Alman sefînelerini Çanakkale Boğazından içeri alan Enver Paşa'dır.

Bizim bî-terafıktan cebren ayrılmamız yine Almanların tazyîki ile bunlara râm ve menfâd olmamız Enver Paşa ve 'avânesinin te'sîrinden ileri gelmiştir. Bi'l-hassa bu hususta en büyük rolü îfâ edeni Karadenize akın ederek, Rus limanlarını topa tutan (Goben) olmuştur. Bu sefîne, bize nuhûsetler, felâketler getirmiş, milletin sefâlet ve izmihlâlîne bâdî olmuştur.

Bunu yalnız biz söylemiyoruz yahut vesâik-i siyâsiyeyi okuyanlar anlamıyorlar... Millet'in 'amk-ı kalbinden, bu acıyı hissettiğini de görüyoruz. Sözüne i'timâd olunan bir zât şunu hikâye etti:

Geçenlerde (Goben) zırhlısı uzaktan gözlerine değmiş, orta yaşlı bir hanım gördüm. Bir müddet müteessirâne gözlerini bu gemi üzerine tesbît ettikten sonra, hüngür hüngür ağlamağa başladı. Bu hanımın yaşla dolu gözleri gözlerime müsâdif oldu. Millet'in bütün âlâm ve ıztırâbâtını o gözlerde okudum... husûskâr tavrıma karşı dedi ki:

Ah kardeşim! Memleketi ve milleti mahv ve harâb eden, bu kadar insânların 'âilelerin ölümüne ve sefâletine sebep olan bu değil mi?...

MECLİS-İ A'YÂNDAN MATBÛ'ÂTIN MÜDÂFA'ASI, SANSÜR 'ALEYHİNDE

Yeni gazete imzâlı makâlede îzâh edilmiş olduğu üzere, a'yân-ı kirâmdan Nûrî Beyefendi matbû'ât lehinde sansür 'aleyhinde mühim bir takrîr vermiştir. Bu takrîrin reddi hakkında a'yândan sâdır olan bir re'y hilâfına olarak Abdurrahman Şeref Beyefendi bir (...) bu takrîri müdâfa'a etmiş. Ekseriyetle Kânûn-ı Esâsî encümenine havâlesi takarrür eylemiştir. Matbû'âtın kaable't-tab' teftiş ve mu'âyeneye Kânûn-ı Esâsî'nin rûh ve metnine mugâyir olması ve Kânûn-ı Esâsî'nin hiçbir maddesi, hiçbir bahane ve vesîle ile tağyîr edilememesi bu takrîrin esâsını teşkîl ediyor. Kânûn-ı Esâsî'nin müdâfi'i ve muhâfızı mevki'inde ve vazîfesinde olan Kânûn-ı Esâsî encümeninin bu husustaki mütâla'âtı büyük bir ehemmiyeti hâiz olacak, Kânûn-ı Esâsî'nin tefsîri şeklinde bulunacaktır.

A'YÂNDA «MATBÛ'ÂT»

Evvelki gün Meclis-i A'yân matbû'ât meselesiyle, hayliden hayliye ehemmiyetli bir sûretde meşgûl oldu.

Matbû'ât-ı Osmâniye üzerine, hükûmet-i hâzıra tarafından vaz' olunan sansür, Meşrûtiyet devri dediğimiz şu on sene içinde ilk def'a olarak konulmuş değildir. Harbin bidâyetinden, Tal'at Paşa kabînesinin son demlerine kadar sansür, Osmanlı matbû'âtını, şiddetle ezdi. Bunda Alman 'askeri ve imparator taraftarlarının da büyük bir te'sîr ve tazyîki görüldü. Hatta Almanya'nın mağlubu oldu. Bizde İtilâf hükûmetleriyle ayrıca mütâreke 'akdine mecbûr kaldık.

Bu sırada bile, İstanbul'da, Seyfi Bey sansürünün üzerinde, hala Almanların te'sîri görülüyordu. Hükûmet-i Osmaniye'yi veyahut şunu bunu tenkîd eden makâleler serbestçe neşr olunuyor, Almanya imparatoruna ve Almanlara küçük bir serzeniş velevki îmâ tarîkiyle olsun, bir Türk gazetesi sütununa geçerse, bu gazete hemen kapatılıyor, şiddetle tecziye edilmek isteniliyordu.

Sansürü, Tal'at Paşa kabînesi son aylarında kaldırdı. 'İzzet Paşa kabînesi bir aralık koymağa teşebbüs eder gibi oldu. Vaz geçti...

A'yândan Nûrî Beyefendi, evvelki gün matbû'ât hakkında bir takrîr verdi... Ulu orta yapıldığı gibi, biz de a'yân-ı kirâmı, dört sene Osmanlı matbû'âtı susturulduğunu bunların içinde memleketin felâkete sürüklendiğini görüp de söyleyecek, halkı ve hükûmeti îkâz edebilecek bir ses çıkarılmadığı zaman, niçin bir şey söylemiyorlar, sustular, diye tenkîd etmeyeceğiz. Çünkü o zaman a'yân biliyorlardı ki serbesti-i matbû'âtı müdâfa'a yolunda söylenecek sözü, kendi kuvvetini her türlü kavânîn-i esâsiye ve insâniyenin fevkinde gören bir hükûmet mütegalibeye asla te'sîr göstermeyecekti. Şimdi a'yân-ı kirâmın bu serbestî ve bu hakkı müdâfa'a etmeleri hükûmet-i hâzıranın bir kânûn hükûmeti olduğu, kendisinden, her şeyden evvel kavânînin tamâmî-i mer'iyeti ve tecâvüzden ma'sûniyeti matlûb bulunduğu içindir. Tevfik Paşa kabînesinin de programındaki en esâslı nokta, kânûn-şikenlikten ictinâb etmek, kânûnu hâkim kılmaktır.

Bu i'tibârla, a'yân-ı kirâm, hükûmete karşı irşâdâtta bulunurlarsa bunun nezd-i hükûmet de hüsn-i telakkî edileceğinden emîn, hiç olmazsa, ümîdvâr olabilirler. Biz de bu ümîde iştirâk ederiz.

Üstâd-ı muhterem Abdurrahman Şeref Bey, Nûrî Bey'in takrîrini ve nokta-i nazarını müdâfa'a etti. Takrîr Kânûn-ı Esâsî encümenine gönderildi ki bu da ekseriyetin, sansür usûlünün hemen ref' olmasına olmazsa bile, Kânûn-ı Esâsî'nin muhâfaza-i ahkâmına taraftar olduğunu gösterdi. Matbû'ât nâmına, - kendi hesâbımıza - a'yân-ı kirâma beyân-ı şükrân ederiz.

A'yân Kânûn-ı Esâsî encümeninde müzâkere ve tedkîkden sonra, bu takrîr hey'et-i 'umûmiye geldiği zaman, a'yânın serbestî ve hukûk-ı matbû'âtı ve Kânûn-ı Esâsî lâyıık-ı vechle müdâfa'a edecek mühim bir celsesine şâhid olacağımızdan ümîdvârdır.

Yeni Gazete

***

Dünkü nüshamızda münderic bir telgrafta, İngiltere'de intihâbât-ı cedîde münâsebetiyle Başvekîl Mösyö (Lloyd George)'un i'lân ettiği intihâb programı münderic idi. Bunun ehemmiyeti kimsenin nazar-ı dikkatinden kaçmamıştır. (Lloyd George)'un bugün bütün İngiltere'de ve bütün cihânda iktisâb etmiş olduğu mevki'-i mühim, i'lân ettiği programa büyük bir ehemmiyet 'atf ettirir.

Lloyd George, Kayser'in muhâkemesini, irtikâb olunan mezâlimden dolayı mes'ûllerin tecziyesini, Almanya'dan tazmînât talebini, bütün milletler için sâkin ve mes'ûd bir hayât te'mînini, mecbûrî hizmet-i 'askeriyenin lağvını programına idhâl etmiştir.

Meclis-i meb'ûsân Re'isi Halîl Bey, riyâsete intihâb olunduktan sonra, nâzır sıfatıyla dâhil olduğu kabînelerin meb'ûsânca Dîvân-ı 'Âlîye sevki cihetine gidilmesi üzerine, "mademki kendisinin de isticvâbâtı lâzımdır, Dîvân-ı 'Âlîye sevki belki takarrür edecektir, riyâsetten çekilmelidir." sözlere ma'rûz kalmıştı.

Dünkü (Vakit) gazetesinde Konya vâlî-yi esbakı Celal Bey, "Ermeni vakâyi'i ve esbâb-ı te'sîrâtı " ser-nâmesiyle neşr ettiği makâlede ise Ermeni hâdisâtının kurbanlarından ve memleketimizin en kıymetdâr zevâtından İstanbul meb'ûsu Zehrâb Efendiyi Haleb'te alıkoymağa çalıştığını ve alıkoyduğunu, kendi infikâkından sonra sâha-i emvâta sevk olunduğunu hikâyeye ettiği sırada Zehrâb Efendinin Otuzbir Mart Vak'âsında râhatını ve hayâtını tehlikeye koyarak İttihâd ve Terakkî erkânından olan ve kendisi nefy ettiği zaman kabîne a'zâsından bulunan bir

zâtı hânesinde sakladığını söylüyor. Bu zatın Halil Beyefendi olduğu hemen ‘umûmiyetle ma’lûmdur.

TAKVÎMDEN BİR YAPRAK

Tedkîkât-ı Seyyiât münâsebetiyle iki zât arasında:

— ‘Azîzim. Seyyiât baştan taşkın, aşkın... işlenen cürümlerden en ziyâde ‘alâkadâr olanımız da fırladılar, gittiler, kaçtılar!.. Yapılan tedkîkâtdan, isticvâbatdan ne netîce çıkacak...

— Birâder, mu’annid bir adamım. ‘adâlet-i ilâhiye yerini bulur. El-cezâ min cinsü’l- amel sırrı ‘ayân olur. Yapma bulma dünyâsıdır. Mücrimler ne ektilerse onu biçecekler. Kazdıkları kuyuya kendileri düşecekler. Dîvân-ı harb-i ‘örflerle neler yapmadılar?... Kendilerini de bu dîvân mahkûm edecek.

— Evet. Herkes harâretle , “adâlet!” istiyor. Fakat...

— Yok, tereddüd itmeyiniz! Her hâlde yapılan şeyler cezâsız kalmaz. Bunların cezâsını çekecekler bulunur.

— Demek istiyorum ki, büyük ve küçük efendilerin bir takım bendegânı vardı. Bunların ni’metiyle perverde, bunların uğrunda ölmeğe müheyyâ idiler. Belki bunlardan bir kaçı kendilerini fedâ ederler. Cezâyı bunlar görürler, öbürleri ise...

— ‘Azîzim. ‘Adâlet-i insâniye böyledir, ne yapalım? Meselâ Ermenilerin tehçîrinde vâsita olan Müdâfa’a-i Miliye arabalarının bârgîrleri, katırları mahkûm idiler. Bunlara ağır cezâlar verilir. Yerini bulur!...

TEDKÎK-İ SEYYİÂT

**VÂLİLERİN İSTİCVÂBATI - HASTA VÂLİ - BİR MUTASARRIFIN
MÜDÂFA’ASI - DÎVÂN-I MUHÂSEBAT MÜMEYYİZİ MÂCİD -
ERZİNCAN’DA MÜDÂFA’A-İ MİLLİYE - MENZİL-İ KATAR
KUMANDANI - ATLAR, ARABALAR - MÜDÂFA’A-İ MİLLİYE ORDUYA
MI YARDIM ETMİŞ? TÜCCAR EŞYASI MI TAŞIMIŞ - TEHCİR KANUNU -
MÂCİD’İN ARABALARI NE TAŞIMIŞ - KITÂLDEN SONRA EŞYA
KİMLERİN? - HAKİKATLERİN İÇ YÜZÜ - MÜDÂFA’A-İ MİLLİYE VE
İPUCU - MALİYEDE TAHKİKAT VE İHTİKÂR MÜESSESÂTI**

Dün Tedkîk-i Seyyiât komisyonu tehcîr, fecayi' ve sû-i isti'malat mesailinden dolayı İzmir Vali-i Sabıkı Tahsin, Musul Vali-i sabıkı Memduh, Konya Vali-i sabıkı Muammer Beylerle Divan-ı Muhasebat mümeyyizlerinden Mâcid Beyi tekrar isticvab etmiştir. Bunlardan Muammer Bey namizac olması hasebiyle polis müdüriyeti dairesinden çıkmakta olduğundan Tedkîk-i Seyyiât Komisyonu azasından Hüsnü ve mülkiye müfettişlerinden Emin Beyler mahall-i mezkure azimetle orada Muammer Beyi isticvab eylemişlerdir.

Bunlardan valilerin esbab-ı isticvabı ma'lumdur. Vaktiyle me'muren buldukları mahallerde Ermenilerin tehcîri hususatında görülen sû-i isti'malatdan doyalı taht-ı isticvabata alınmışlardır. Valiler kendilerini müdafaaya çalışıyorlar. Bazılarında sû-i isti'malatı sabit olduğu halde bunlardan Memduh Bey o tarihte Erzincan yani mülhik bir livâ mutasarrıfı olduğunu binaenaleyh vilayetinden gelen emirleri icrâ eylediğini esasen tehcîr kanun Ermeniler yol itibariyle derhal vilayet merkezine gönderildiğinden livâ dâhilinden ber-hayat olarak çıktıklarını ve ondan sonra haklarında bir gün muamele yapıldığından ma'lumatı olamayacağını binaenaleyh bundan dolayı kanunen mes'ûl sayılamayacağını iddia etmektedir.

Meselenin en garib ve feci' ciheti Divân-ı Muhasebat mümeyyizlerinden Mâcid Beye aid olanıdır. Bu zat hakkındaki tahkikat (...) cidden tüyleri ürpertecek ve teferrütler uyandıracak bir mahiyettedir.

Mâcid Bey Divan-ı Muhasebat riyâseti tarafından münhasıran Erzincan muhasebesinin tedkîk ve rü'yeti için gönderilmiş biraz sonra livâ mutasarrıfı Memduh kendisini Müdâfaa-i Milliye'ye dahî me'mur etmek istemiştir. Mâcid, kemal-i (...) Divan-ı Muhasebat riyâsetinden istizan-ı keyfiyet etmiş ve livâ muhasebesinin tedkikine hasr eylediği saat-i mesai mahdud olması hasebiyle bunun haricindeki evkatta bir vazife-i vataniye tarafından Müdâfaa-i Milliye ümurlarıyla iştigâlin kavâid-i azimesinden bahs eylemiş ve o tarihte (Müdâfaa-i Milliye) nâmı altındaki müessese-i ma'lume ile isti'mal etmek isteyen me'murlara karşı müsamaha zarurî bulunması hasebiyle Divân-ı Muhasebattan çar u naçar müsaade verilmiştir. Mâcid Bey Erzincan'da bir müddet (...) zarfında Müdâfaa-i Milliye işleriyle meşgul olmuş ve bu sırada İttihadçılara karşı -onların seviyesine ve idrakine göre- ibraz-ı ehliyet etmiş olmalı ki ansızın Erzincan Menzil-i Katar kumandanı(?) ta'yin

edilmiştir. Divân-ı Muhasebat mümeyyizliği ile Menzil-i Katar kumandanlığı arasındaki fark-ı azîmi düşünmeli nerden nereye?... Fakat o zaman portakalcının yuvarlak şeyi tanır diye küre fabrikası nazırı olması da müsteb'id bir şey mi idi? Ne ise Mâcid Bey Menzil-i Katar kumandanı olduğu gün ne kadar vesait-i nakliye varsa hepsini ele geçiriyor. Ne büyük fırsat!... İsteddiği kadar araba, at, merkeb, katır hulasa nakliye için ne varsa hepsi emrine tabi... Güya Müdâfaa-i Milliye nâmına nakliyat-ı askeriye hususunda orduya bunlarla yardım edecek.

Fakat bî-hadd ve hesap kârlar, menfaatler dururken orduyu kim düşünecek? Hem Müdâfaa-i Milliye'yi teşkîl eden eşhâsı memnun etmeli, hem hususî keseyi doldurmak fırsatını kaybetmemeli. Mâcid Bey bir müddet hususî ticâret emtiası nakl ettirmeye başlar. Sonra tehcîr kanunu çıkar. Ne yağlı kuyruk!.. Hemen Menzil-i Katar kumandanına emirler verilir. Mâcid Bey nakliye-i asliyeyi bırakarak Ermenilerin malını nakl etmeyi daha güzel görür. Erzincan'dan tehcir edilen Ermeniler eşyasıyla beraber Mâcid Bey'in mahdûd arabalarıyla nakl edilir. Fakat bu arabaların mahall-i tehcîr ü teb'ide kadar gidip gitmedikleri ma'lum. Zaten yollarda İttihadcıların çeteleri ifâ-yı vazife ediyor. Arabalardaki eşya ise Mâcid Bey'in emri altında kalıyor!

Bu Mâcid Bey mes'elesi üzerine neler çıkaracak bir mahiyettedir. Her halde pek ziyâde tamika sezâ. Zannediyoruz ki bu pek mühim bir ipucudur ve belki yumak bununla muntazaman çözülecektir. Biraz daha sabır ve istizar lâzım. Bu Müdâfaa-i Milliye nâmı altındaki müessesinin iç yüzü de belki tezahür edecek.

***

Tedkik-i Seyyiat komisyonunca Yozgat mutasarrıf-ı sabıkı Cemal Bey hakkında tahkikat icrâ olunmaktadır.

***

Mâliyede seyyiat ve sû-i isti'malat hakkında icra-yı tedkikat eden heyet-i mahsûsanın esnaf cem'iyeti, kantariye şirketi ilh... gibi İttihadcılarının ihtikâr ve sû-i isti'malat için vücûda getirmiş oldukları müessesâtın irtikâb eylediği ahvâline dâir pek mühim hakikatleri zâhire çıkarmakta olduğu ve bunlarında 'aleyhinde fâ'illeri kariben takibata başlanacağı müstahberdir.

POLİS MÜDÜRİYETİNDE

Polis Müdüriyet-i ‘Umûmiyesinde teşkîlât yapılmakta, âsâyişi hakkıyla ve tamamıyla te’mîn için tedâbîr-i esâsiyeye tevessül olunmakta bulunduğunu yazmış idik. Bu cümleden olarak polislerin miktarı tenzîl fakat ma’âşları tezyîd eyleyecektir. Dünden i’tibâren polis silkine girmek üzere ihtiyât zâbitânı müdüriyet-i ‘umûmiye mürâca’ata başlamışlardır. Bu efendiler taharrî umûrunda kullanılacaklardır. Ma’âşları sekiz yüz kuruş olduğu ve erzâk i’âneleri temîn edileceği istihbâr kılınmıştır. Mülkümüzde işlerin ciddî bir sûretde yukarıdan aşağı alınacak tertîbât ile düzeleceğine kâni’iz. İhtiyât zâbitânı efendilerin polis umûrunda kullanılması keyfiyetini takdîr ederiz.

KÖMÜR BUHRÂNI

12000 TON KÖMÜR DAHA!

Kömürsüzlüğün ne mühim ‘avâkib tevlîd ettiği son günlerde bi’lfi’il anlaşıldı. Bu yüzden ekmezsiz kalmak tehlikesi bile baş gösterdi. Bereket versin ki İngiliz hey’eti tarafından en hâd bir zamanda ikişer defâ dört bin ton kömür verilmesiyle buhrân zâil oldu. Dün de tekrâr on iki bin ton kömür verilmiştir. Dediğimiz gibi kömür yoksuzluğunun ne mühim bir tehlike teşkîl ettiğini her kes bi’n-nefs idrâk ettiği için halkımızca bu haberin bir müjde-i beşâret gibi telakkî edileceğinden emîniz.

MÜKELLEFİYET-İ ‘ASKERİYE KÂNÛNU

Harb-ı hâzırdaki tecâribe nazaran mükellefiyet-i ‘askeriye kânûnunda ba’zı ta’dîlât icrâ edildiği istihbâr kılınmıştır.

ERMENSİTÂN’IN İSTİKLÂLİ

Times Gazetesi Nobar Paşanın taht-ı riyâsetinde ictimâ’ eden Ermeni cem’iyet-i milliyesinin Ermenistan’ın istiklâl ve tamamiyetini i’lân eylediğini yazıyor.

ERMENİ POLİSLER İSTİHDAMI

Polis müdüriyeti Ermeni Patrikhânesine polis olmak isteyen Ermeni gençlerinin bir listesini kendisine tebliğ etmesini bildirmiştir.

‘AZL VE TA’YİN

Vazîfe ve nüfûz me’mûriyetini sû-i isti’mâl eylemesinden dolayı Kastamonu polis müdürü ‘Ali Şu’ûrî Bey ‘azl olunarak yerine Beyoğlu mülgâ kısım idârî re’isi Sâkî Bey ta’yîn edilmiştir.

***

Amasya Sancağı merkez müftülüğüne Hacı Hâfız Tevfik ve Osmancık Kazâsı müftülüğüne Hacı Hâfız Ahmed Hulûsi ve Hopa Kazâsı müftülüğüne Mehmed Ziyâeddin Efendiler ta’yîn olunmuştur.

TEVCİH

Erbil ‘ulemâsından Küçük Mollazâde Ebubekir Efendiye terfi’an İstanbul pâyesi tevcîh olunmuştur.

TREN MÜNÂKELÂTI

Anadolu trenleri hareket etti, etmedi, gece yarısına, gece yarısından sonra sabâhın ucuna doğru yolcularını ancak yerlerine götürebildi derken, meğer bu devre bir devre-i ihtizâr imiş, dün trenler büsbütün durdu.

Pendik’den i’tibâren bütün mevâki’in halkı köylerinde kaldı. Esasen köprüden kalkan vapurların da Haydarpaşa’ya uğraması zuhûrâta tâbi’ bulunduğu da i’lân edilmişti. Bunun ne kadar devâm edeceğini bilemiyoruz. Kısm-ı mahsûsumuzda görüleceği üzere yeniden on iki bin ton kömür daha verildiği için hareketsizliği tevlîd iden sebep zâil olmuştur. İş yalnız bu kömürün nakline mu’allak kalıyor. Münâkelâtın inkitâ’ı yalnız şehir civârına değil tekmîl hat üzerinde bulunduğu için Ankara ve Konya’da da 104 erzâk dolu vagonlar buldukları yerde kendilerini cer edecek lokomotif bekliyorlar. Eğer alınan kömür bir an evvel nakl ve sevk olunmazsa yalnız bundan yolculuk değil ‘umûm şehrin iâşesi de müteessir olacaktır ki buna mahal verilmeyecektir, sanırız.

ADANA'DAN BİR TELGRAF

Adana'dan makâm-ı Sadârete, a'yân, meb'ûsâta matbû'ât cem'iyetine Hâriciye ve Dâhiliye Nezâretleriyle milli ajansına yüzü mütecâviz imzâ ile keşîde edilen telgraftır:

Adana 11 Kânûn-i Evvel - Bin seneyi mütecâviz bir zamandan beri azîm bir ekseriyetle bu vilayette yaşıyoruz. Asırlarca İslâm bilâdıyla hudûd muhafızlığı ettikten sonra dörtyüz kûsûr sene mukaddem yenmez Ramazanoğullarıyla bi'r-rızâ ve'l-mütâvî Yavuz Sultan Selim'e tâbi' olarak câmi'a-i Osmâniyeye dâhil olduk. O günden beri devletimizi her zaman sevdik. Ve her zaman en sâdık ve mutî' teb'ası olarak yaşadık. Bugün de ahâlîden yüzde seksen yedi ekseriyeti bizde olarak Osmanlı yurdunun bir cüz'-i lâ-yenfekki bulunuyoruz. Bin senelik bir hak târîhinin verdiği salâhiyetle ve cihânın şerâit-i sulhiyesi olarak i'lân ve kabûl edilen esâsât dâiresinde ebediyyen Osmanlı kalmayı istiyoruz. Anavatanın âgûş-ı rahm ve şefkatinden ayırmamamsı husûsuna himem-i seniyyelerini ve hayâtımızın her nev'i vesâit ile efkâr-ı 'umûmiye-i cihâna iblâğı husûsuna himem buyurulmasını ve hukûkumuzun te'mîn ve müdâfa'asını zimâmdârân-ı saltanat-ı seniyyeden varigân matbû'âtdan bekliyoruz.

İCRÂ-YI TEKÂ'ÜD

Bahriye tadrîsât müfettiş-i 'umûmîliği birinci şu'be müdürü kruvet kaptanı Antalyalı Hâfız Sâlim bin Osman Efendi kaptanın müddet-i hizmet-i 'askerîyesine göre ve 'askerî tekâ'üd kânûnnâmesine tevkîfen ma'âşî ba'dehu hesâb ve tahsîs edilmek üzere tekâ'üdünün icrâsı tensîb edilmiştir.

İHTİYÂT ZÂBİTÂNI

İhtiyât zâbitanının bir iş buluncaya kadar mağdûriyetlerine mahal kalmamak üzere kendilerinin me'zûn-i 'adile şubat nihâyetine kadar ma'âş ve ta'yînlerinin i'tâsı takarrür etmiştir.

MEB'ÛSÂN

(Rumların tehirci hakkındaki müzakerenin devamı - Dâhiliye Nâzırının îzahatı kâfi görüldü.)

Meclis Halil Bey'in riyâseti altında küşad edilerek Kangırı meb'usluğuna intihâb edilen Behçet Bey'in meb'usluğa kabulü takarrür eyledi.

Dâhiliye Nâzırı Mustafa Arif Bey henüz meclise gelmediğinden müşarun ileyhın vüruduna kadar nizamname-i Dâhiliyenin su'al ve istîzah maddelerinin müzakeresi tekarrür ederek nizamname-i mezkûrun 107'nci maddesi bir müddet münakaşa edildikten ve diğeri üç madde daha müzakere ve kabul olunduktan sonra Dâhiliye Nâzırı meclise gelmiş ve Edirne vilayetindeki Rumların tehirci hakkındaki takririn bakıyye-i müzakeresine geçilmiştir:

Tekfurdağı meb'usu Efkilidis Efendi, Faik Bey'in Çarşamba günkü beyanatına cevap vererek, emr-i tehcirde hizmet-i sebkât edenlerin iki yüz elli bin liralık azîm bir servete sahip olduklarını ve Yunan ordusuna iltihak eden Rumların esbak hükümet tarafından çırılçıplak Pire'ye çıkarılan ve muharebenin zuhuru üzerine bil-mecburiye Yunan ordusuna giren eşhas olduğunu beyan ile şu vechile ifadatına hitâm verdi:

– Bunlar Marsilya'ya çıkarılsa idi yine bu netice meydana gelmeyecek miydi? Abdulhamid zamanındada bir tenkîl politikası vardı, fakat pek (...) icrâ edilirdi. bil-farz Rumları tenkîl etmek istedikleri zaman Ermenileri, Ermenileri tenkil etmek istedikleri zaman Rumları okşarlardı, ki Faik Bey bu hususatı tekzib edemez.

Faik Bey (Edirne) - Israr ediyorum.

Badehu Efkilidis Efendi bahsedilen İrlanda mes'elesine nakl-i kelâm ederek bâtılın mukayyes-i aleyh olamayacağını ve mebhûs cürümleri îga' eden paşaların valilerin, kaçırılmasına meydan verilmesini dermeyan ile bu cihetin te'minini hey'et-i vükelâdan rica eyledi.

Kozan meb'usu Nalbantyan Efendi, mukaddema bu bâbda yani Ermeni fecayi'i hakkında beyân-i mutâla'ât etti, sonra bu feci'aların Türk bayrağı ve Türk unsuru nâmına yapıldığını ve bu fecayi'i, mezâlimi irtikâb edenlerin her kim olursa olsun behe-mahal tecziye edilmelerinden başka çare-i selâmet mevcut olmadığını söylemiştir.

Mütebâkiyen Muş meb'usu İlyas Sami Efendi, Ermeni vakayı'ının bir Ermeni ihtilâli neticesinde zuhur eylediğini ve Ermenilerin Muş'ta Türklere yaptıkları katliamlar bazı Rus kumandanlarının ve Ermeni mütteliklerinin şehâdet ve vesâikiyle de anlaşıldığını bundan ma'ada yapılan fenalıkların hiç birisinin ta'assub-ı dinî ile yapılmadığını ve din-i İslamın edyan-i sâireye karşı hiçbir zaman ta'assubu âmir olmadığını da tarihe istinaden işaret eylemiştir.

Dâhiliye Nâzırı Mustafa Ârif Bey – Dünden beri Meclis-i Millî'de devam eden müzakerat ve beyanatın mazide şöyle olmuş böyle olmuş suretinde cereyan ettiğini görüyorum. Böyle umumî sözlerden tahkikatın tesrî'i nokta-i nazarından bir faide hâsıl olmaz. Eğer şahıs tayin edilse idi bu fâide hâsıl olurdu, vâki' olan fenalıkların velev iki yüz bin kişi tarafından yapıldığı doğru olsa bile bunun bütün bir ırka teşmili doğru değildir. Bu fecayi' fâ'illerinin tecziye edilmesi ve bir daha tekrar etmeyecek suretde bir ibret-i müessire vücuda getirilmesi böyle umumî sözlerle olmaz, vak'a ve eşhâs ta'yin ederek, delil göstererek, tahriran ve ya şifâhen merci'ine muirâca'at edilirse ve merci'i bunları nazar-i dikkate almazsa o zaman bu işlerde hiç medhalî olmayan hükûmetten istîzah yapmaya hakkımız olur. Bu suretle müzakere ise anasır arasındaki uçurumu daha ziyade açmak demektir. Ma'mafih müzakerenizde hâkim yine sizsiniz, ister kâfi görür ister devam edersiniz,

İş bu mütâla'at ekseriyetçe tasvîb edildiği halde yalnız Rum meb'usları müzâkerenin devamını talep etmişlerdir.

Yorgi Efendi (Trabzon) - Hükûmetin yarım tedbirleriyle bu mühim mes'ele halledilemeyecektir. Nazır Bey bu tarz ifadesiyle meclisin haysiyetine tecavüz etmiştir.

Mumaileyhin bu iddiâsı ekseriyet tarafından kabul edilmeyerek müzâkerenin kifâyetine karar verilen takrirler kıra'at edildi.

Rum meb'usları tarafından verilen takrirden «Vâki' olan istîzahda cevab kâfi verilmemiş ve Wilson Prensiplerine tevfik-i hareket etmediği sabit olan ve mezkur prensiplere ileride riâyet edeceğine dâir teminat vermemiş bulunan hükûmet-i hâzıraya adem-i i'timad edilmesini teklif ederiz.» suretinde idi. Mezkur takrîr-i istîzahın mevzuyla alakadar olmadığından Wilson Prensiplerinin tatbik ve adem-i

tatbiki mes'elesi hakkında cereyan etmediğinden nizamnâmeye muhalif addedilerek re'ye konulmamıştır,

Trabzon meb'usu Hâfız Mehmed Bey tarafından «Müzakerenin kifâyetiyle ruznâmeye geçilmesini teklif ederim» suretinde verilen takrîr, Rum meb'uslarından ma'ada Meb'usan tarafından kabul edilerek Cumartesi günü ictimâ' etmek üzere meclise nihayet verilmiştir.

A'YÂN

MATBU'AT SANSÜRÜ HAKKINDA MÜHİM BİR TAKRÎR- DAMAD FERÎD PAŞA REDDİNİ İSTİYOR - A'YAN KABUL İLE KÂNÛN-İ ESASÎ ENCÜMENİNE GÖNDERİYOR - DÎVÂN-I ÂLÎ MES'ELESİ

Meclis-i A'yan dün Ahmed Rıza Bey'in riyâsetinde ictima' etti. Badehu yeni a'yan azalığına ta'yin olunan Damad-ı şehr-i yâri Arif Hikmet Paşa ile Vağliyarı Bey'in resm-i tahlifleri icrâ olundu ve âzâ tarafından temenni-i muvaffakiyet edildi,

Badehu hükkamın la yen'azil olması yedlerine berat-i şerife verilen kadınlara münhasır olması hasebiyle kâidenin hükkam-i adliyeye tatbiki için Kânûn-i Esasî'nin madde-i mahsusunun tefsiri talebini mutazammın tezkire-i sâmiye okunarak altı azadan tereküb edecek ve şubelerce intihab olunacak bir encümen-i mahsusa havalesi takarrür etti.

Müteâkiben azadan Nuri Bey'in âtideki takriri okundu:

«Kânûn-i Esasî'nin mu'addel 13'üncü maddesi matbuat kanun dairesinde serbesttir, hiçbir vechile kablet-tabî' teftiş ve muâyeneye tabi tutulamaz.» ibaresini havî olduğu halde şu sırada hükûmet-i hâzıra tarafından neye istinaden matbuâtın teftiş ve muâyeneye tabi tutulmayla beraber Hey'et-i Vükelâ kararıyla ikide birde ta'tile uğratıldığı câlib-i nazar-i dikkat olduğundan ledet-tedkik hükûmet-i seniyyenin 30 Eylül 93 tarihinde meclis-i meb'usanın ilk ictimâ'ında bir kanun teklif olunmak şartıyla neşrolunan İdâre-i Örfiyye Kararnamesine istinad eylediği anlaşılıyor. Mezkûr kararnamenin 3'üncü maddesi «İdâre-i Örfiyyenin ilan olunmasıyla beraber Kânûn-i Esasî'nin ve sair kavanîn ve nizâmat-i mülkiyenin iş bu İdare-i Örfiyye kararnamesine muhalif olan ahkâmı İdare-i Örfiyye devam ettikçe muvakkaten ta'til olunacaktır.» ibaresini havîdir. Evvela bu misilli mukarrerat

mezkûr kararnamenin birinci maddesinde dahî dermeyan olunduğu vechile Meclis-i Millî'nin ilk küşadında kanuniyeti teklif olunmak meşrut olduğu halde aradan nisf-i asra garib zaman mürur ettiği ve idare-i meşrutanın ahîren iâdesinden on sene mürur eylediği halde böyle bir kanun teklif olunabilecek mi? Kânûn-i Esasî'ye cidden muhalif olan mezkûr kararnameye istinad edilişi tecviz olunur ahvalden değildir.

Saniyen Kânûn-i Esasî'nin 115'inci maddesinde bir maddesi sebebiyle hiçbir sebep ve bahane ile ta'til veya icrâdan iskât edilemez, ibâresi musarrah iken Meclis-i Milliye hatta teklif dahî edilemeyen köhne bir kararnameye istinaden icra'atına kıyam etmiş usul-i meşrutuna kat'iyyen tevafuk edemez.

Geçenki ictimada Adliye Nâzır-ı muhteremi tarafından vuku' bulan beyanat sırasında rufeka-yı muhteremden bazı zevât tarafından vuku' bulan teklifler Kânûn-i Esasî'ye temas eden ahvâlden olmak hasebiyle kabul ve bu bâbda icraâta teşebbüs câiz olamayacağı müşarunileyh tarafından mes'ûliyet-i maddiye ve maneviye derpiş edilerek tecviz edilmiş olması şayan-i istiğrabdır.

Ber-minval-i ma'rus muâmelat-i vâkı'a Kânûn-i Esasî'ye cidden mugayyir olarak heyet-i âyan ise Kânûn-i Esasî'nin muhafaza ve idâme-i ahkâmına me'mur ve muhalif olmak itibarıyla bu hususta îfa-yı vazife etmesi ehem ve elzem olmakla Kânûn-i Esasî encümeninin teşkîliyle tedkik-i muâmele edilerek hükûmet-i seniyyeye icra-yı tebligat olunmasını heyet-i umumiyyeye arz ederim.

A'yandan Nûrî

Â'yandan Nuri Bey takrîrini izah etti. Damad Ferid Paşa da memlekette Bolşevikleri tevhi'd eden, ahali komiserleri listesini imzaları altında kendisine göndermelerini ahalden talep eden ve bu suretle hukuk-ı Padişâhîden olan ta'yin-i vükelâ keyfiyetini bu surete sokmak isteyen gazeteleri hükûmet kapamazsa o zaman Kânûn-i Esasî'ye riâyet etmemiş olacağını ve bu takririn nazar-i itibara alınamayacağını söyledi. Topçu Ferik Rıza Paşa, Kânûn-i Esasî'ye ta'alluku itibarıyla takririn tedkik-i muvafık olduğunu söyledi. Damad Ferid Paşa fikrinde ısrar etti. Abdurrahman Şeref Bey de mes'elenin tedkiki icâb ettiği fikrinde bulundu. Damad Ferid Paşa dört besteden biri sansür olduğunu söyledi. Abdurrahman Şeref Bey de onun askerî sansür olduğunu ve her hakde gazetelerin o zaman böyle bembeyaz çıkmadıklarını ilave etti. Badehu takrir re'ye konularak kabul edildi ve

Kânûn-i Esasî encümenine havale olundu. Badehu Damad Ferid Paşa'nın Dîvân-ı Âlî'ni tehir-i teşkili hakkındaki takriri okundu. Ferid paşa vükelayı muhakeme için kanun-i mahsus olmadığını Meclis-i A'yan ve Meb'usan azasının sülüs derecesinde noksan olduğu, bir seneden beri vilayet-i garbiye ve şarkiye ahâlisinin mümessilleriyle temas edemedikleri ve Meb'usan-ı hâzıranın müddeti hitam bulmuş olup me'muriyetleri kanunla tecdîd edildiği ve bir fırka bir âile-i siyasiye efradının birbirlerini itham ve muhakeme edemeyeceklerini ve Dîvân-ı Âlî'nin intihabat-i cedide neticesine te'hirini söyledi.

Bunun üzerine Said Bey söz aldı. Vükelânın muhakemesi için kanun-i mahsus tanzimine hacet olmadığı ve mevcut usul-i muhakemat-i cezaiye kanununun o muhakemede de tatbiki için zaman tanzimi istihsal-i maksada kâfi olacağı, bu ciheti hükûmetin de kabul ettiğini, A'yan ve Meb'usan âzasının noksan olmasının mevzubahis olamayacağı çünkü âyan meyanında yalnız on zatın kur'a ile intihâb edileceğini Meb'usanın da mevcut sülûsan ekseriyeti ile vükela-yı Dîvân-ı Âlî'ye sevk edileceklerini yoksa adedlerinin sülûsan ekseriyeti lazım gelmediği meb'usanın müvekkilleriyle temas edip etmemelerinin bu hususta asla te'siri bulunmadığını, çünkü ne ahalinin ne meb'usanın bu hususta hüküm vaziyeti alamayacağı için meb'usların kendilerini icâb eden zevâtın re'yini almasına hacet olmadığı suret-i vâkı'ada söyledi ve Ferid Paşa'nın fikri varid olmadığını ilave eyledi. Seyyid Bey, Ferid Paşa'nın geçen ictimâ'ndaki sözlerine nakl-i kelâm ederek A'yânın İttihâdcılarının Dîvân-ı 'Âlî'ye dâhil olmasını mevzû' bahs etti ve kendisine kur'a isâbet iden İttihâdcı A'yân a'zâsının istifâları sûretiyle bu mes'elenin de ber-taraf olunacağı ve Dîvân-ı 'Âlî'nin intihâbât-ı cedîdeye kadar te'hîrine Meclis-i A'yânın salâhiyetdâr olup olmadığı câ-yı münâkaşa olduğunu beyân ve Kânûn-i Esasî'nin 35'inci maddesi mûcibince bu hakk Meclis-i Meb'ûsâna 'âid olduğundan böyle bir karar vermek sûretiyle Meclis-i Meb'ûsâna tahakküm edilemeyeceğini ve Meb'ûsânın müddeti hitâm bulduğu mes'elesi mevcûd olmadığı, çünkü Meb'ûsânın Kânûn-i Esasî'ye müsteniden ve tamâmen muvâfik olarak teşekkül ettiğini ve bunun delili de meclisin bütün mukarrerâtının gerek hükûmet ve gerek A'yânca kabûl edildiğini söyledi. Netîcede takrîr re'ye konuldu. Üç re'ye karşı ekseriyetle redd olunur.

Ba'dehu Osman Paşa'nın ihtiyât zâbitânının bir kısmı cephe-i harbe alınmayan kadem kısımlarının kâinleriyken 'addi hakkındaki takrîri üzerine 'askerî encümeni mazbatası okundu. Osman Paşa ikinci ihtiyât zâbitlerinin vatanımıza îfâ ettikleri hidemât-ı fevka'l-âdeyi takdîren Dâhiliye Nezâretince ittihâz edilen mukarrerât-ı sâ'iiyenin diğêr nezâretlerce de tatbîk edilmesi husûsunun Bâb-ı 'Âlî'ye teblîğini tekrâr teklîf ve rütbe tevcîhindeki haksızlıkların zabt ve rabta fenâ tesîrât îfâ' eylediği ve fevka'l-âde ahvâl müstesnâ olmak üzere yalnız kıdem'in esâsı terfî' ittihâz olunmasını söyledi. Cereyân eden müzâkerâttan sonra takrîr nazar-ı i'tibâra alınarak hükûmete teblîğ'e karar verildi.

Ba'dehu Pazartesi günü toplanmak üzere meclise hitâm verildi.

İKİ ÜÇ SATIRLIK

*Turan Vapuru muhâcirîni hâmilen Marmara cihetine gitmiştir.

*Yörük Vapuru dün efrâd-ı müstebidleyi hamlen Bandırma'ya hareket eylemiştir.

DA'VET

Selâmet-i 'Âmme Hey'etinden:

Selâmet-i 'Âmme Hey'et-i 'Umûmiyesi gelecek Cumartesi günü sâ'at bir buçukta Kınacıyan Hanında kâin dâire-i mahsûsada icitimâ' edeceğinden bütün a'zâ-yı kirâmın hâzır bulunmaları ricâ olunur.

***

Türk ocağından:

Bu gün sâ'at iki buçukta ocak icitimâ'ı olacaktır.

Rûznâme: 1-Yeni ocaklıların takdîmi,

2-İdâre hey'etinin beyânâtı.

Bütün ocaklıların hüviyet varakalarıyla gelmeleri ricâ olunur.

***

Jandarma Müsâfirîn Komisyonundan:

Komisyonumuz Kumkapı'da Nişancı Câmî'i karşısındaki binâyâ nakl etmiştir. 'Alâkadârâna i'lân olunur.

ZÂBITA VUKÛ'ÂTI

CİNÂYET VE CERHLER

Evvelki gece Tophâne'de Defterdâr yokuşunda İtalya hastanesi civârında sokakta bir şahsın mecrûhen yattığı görülerek zâbita me'mûrlarına ihbâr-ı keyfiyet edilmiştir. Mahall-i mezkûra gelen me'mûrîn-i zâbita mecrûhı müte'addid mahallerinden rovelver kurşunuyla cerh edildiği hâlde bulmuş ve isminin Yusuf oğlu Mehmed olduğunu güç hâl ile anlayarak mecrûh bir kadın mes'elesinden ve iki şahs tarafından cerh edildiğini söyleyebilmiş, hastaneye nakl edilirken aldığı cerîhadan müte'essiren vefât etmiştir.

Zâbitaca fâ'il hakkında tahkîkât-ı lâzıme icrâ edilmektedir.

***

Çalgıcı Koçu ile Batris arasında evvelki gece Gelid sokağında zuhûr eden münâza'ada Batris bıçakla Koçu'yu kasığından tehlikeli sûrette cerh eylemiş, mecrûh berâ-yı tedâvî hastaneye nakl edilmiştir.

***

Evvelki gece Anastas nâmında birisi Kasımpaşa'da Bedreddin mahallesinden geçmekte iken bir şahs-ı meçhûl tarafından cerh edilmiştir

***

Elmadağ Karakolu'nun arka cihetinde 9 numrolu hânenin bodrum kısmına bir şahs-ı meçhûl tarafından kundak konularak ateş verilmiş ise de görülerek tevsi'ine meydân verilmeden bastırılmıştır. Mezkûr hâne sigortalı olup üç şahsın taht-ı tasarrufunda bulunmakta ve aralarında münâza'a mevcûd imiş. Bundan dolayı kasden îfâ'-ı harîka tasaddî edilmiş olması ciheti zâbitaca tahakkuk eylemektedir.

DERDEST

Evvelce vukû' firârlarını bir tafsîl yazdığımız hapishâne firârîlerinden Mehmed Unkapanı'nda derdest edilirken me'mûrîn-i zâbitaya karşı silâh isti'mâl ettiğinden mukâbele olunmuş ve merkûm topuğundan cerh edildiği hâlde tutulmuştur.

TELGRAFLAR

LOYD JORC'UN PROGRAMI

Londra 11 (A.E.) - Mösyö Lloyd George'un intihâbât programı bervecch-i âtf altı maddeden 'ibarettir.

- 1-Kayser'in muhâkemesi,
- 2-İcrâ kılınan mezâlîm ve ta'addiyâtdan dolayı mes'ûl olanların tecziyesi,
- 3-Almanya'dan a'zam tazmînât talebi,
- 4-İngiltere'nin ictimâ'ı ve snâ'î cihetinden İngilizlere 'âidiyeti,
- 5-Harbin sebebiyet verdiği musâibin bir an evvel izâlesi,
- 6-Bütün milletler için sâkin ve mes'ûd bir hayât.

Lloyd George, hizmet-i 'askeriyeden bahs ile hükûmetin siyâseti bunun lağvı merkezinde olduğunu beyân ve bütün müttefik devletler murahhaslarının da bu nokta-i nazara iştirâk edeceklerini 'ilâve eylemiştir.

İSPANYOL NEZLESİNİN KURBANLARI

Paris 11 (A.E.) - Arşidük Fransuva Şarl Salvator ve büyük oğlu Arşidük Fransuva Salvator İspanyol nezlesinden müte'essiren vefât etmişlerdir.

KRAL GEORGE

Londra 11 (A.E.) - Kral George Fransa ve Belçika'daki ordusunu teftiştten sonra buraya muvâsalet etmiştir.

SULH KONFERANSINDA 'AMELE MURAHHASI

Londra 11 (A.E.) - Müteveffâ Lord Ronda'yı istihlâfen i'âşe müfettişi ta'yîn olunan Mister Kalanis sulh konferansına İngiliz 'ameleleri murahhası sıfatıyla iştirâk edecektir.

KEMENİÇ'DE İHTİLÂL

Londra 11 (A.E.) - Saksonya'da kâ'in Kemeniç şehrinde kanlı mücâdeleler vukû'a gelmiştir. Şehr-i mezkûrdaki 'askerini meclis-i Bravheland alayını terk-i

silâha da'vet etmiştir. Hâlbuki bu alay silâhlarını isti'mâl ederek şehre hâkim olmuş ve içinde meclis a'zâları da dâhil bulunan birçok esîr elde etmiştir.

BERLİN'DE KARIŞIKLIK

Londra 11 (A.E.) - Berlin'de vukû' bulan iş'ârâta nazaran şehri-i mezkûrda Sovyet meclis-i icrâiyesi ile kabîne arasında tekevvün eden bir ihtilâfdan dolayı karışıklıklar husûle gelmiş ise de, hükûmetin kuvve-i icrâiyeyi hâiz olduğu tasdîk edilerek mes'ele neticelenmiştir.

EMİR FAYSAL İNGİLTERE'DE

Londra 11 (A.E.) - Emîr-i Mekke'nin oğlu Emîr Faysal İngiltere'ye muvâsalet etmiştir.

SİBİRYA MURAHHASLARININ TALEBİ

Londra 11 (A.E.) – Re'is-i Cumhur Wilson, Amerika'ya muvâsaletinden mukaddem Sibirya hükûmetinin iki murahhasını kabûl etmiş ve mezkûr murahhaslar kat'an mezkûrun beyne'l-milel kuvvetlerle iştigâlini talep etmişlerdir.

POLONYA MES'ELESİ

Londra 11 (A.E.) - İngiltere hükûmeti Polonya'nın şerâit-i mevcûdiyetine 'âid ba'zı ma'lûmâtın müttefik hükûmetlere iblâğı zımında mezkûr memlekete bir hey'et göndermeğe karar vermiştir.

FİRÂRÎLERİN İ'ÂDESİ

Sansür edilmiştir.

ALMANYA'DA TEVKİFÂT

Londra 11 (A.E.) - Almanya'da idâre-i hükûmette hâkim olan 'asabiyet münâsebetiyle her gün bilâ sebep birçok tevkîfât icrâ edilmektedir. Bu adamlar, 'âdî bir sûrette istintâk edildikten sonra tahliye olunuyorlar. (Linehat, Veruj)

Lüksemburg'da tevkîf edilenlerse de kendilerine karşı esbâb-ı inhâmiye serd edilemediğinden dolayı serbest bırakılmışlardır.

ALMANYA'NIN ABLUKASI

Londra 11 (A.E.) - Mareşal Foş, şehr-i hâlin yedinci günü Alman murahhaslarının mutalliyâtına cevâben, bî- taraf mıntıkalarla işgâl edilmiş arâzîde gerek muhâberât ve gerekse şimendiferler ve sâir vesâitle yapılacak erzâk nakliyatına müsâ'ade edemeyeceğini beyân ve Almanya'ya mevzû' ablukanın idâmesi mecbûrî olduğunu 'ilâve eylemiştir.

İ'LÂN

PARİS LONRDA ROMA'DAN

Birincilikle diploma altın madalyalar kazanan hüsn-i kuvvet şurubu bütün etibbâ-yı muktedirenin isti'mâl edenlerin taht-ı tasdîkinden ber devâm ve yektâdır. Za'fiyet-i 'umûmî, kansızlık, saraca, verem, sinir, romatizma mi'de hastalıklarında, 'adem-i iktidârda, yürüyemeyen çocuklarda, genç kızlarda, ihtiyârlarda, te'sîri kat'idir. Şişesi (60) kuruştur.

KADIN ERKEK

A'zâ-yı Tenâsüliye-i Bevliye Mu'âyenehânesi.

Bahçekapısı'nda Menâsiyân İcrâhânesi Fevkinde Frengi Cild Tenâsülü, Bevl ve

Cerrâhî Mütihazları Doktor Hikmet Süreyyâ - Operatör A. Hancıyân.

Frengi, cild, bel soğukluğu, mesâne, prostat, idrâr zorluğu, 'adem-i iktidâr ve rahm hastalıkları, kan ve idrâr tahlilâtı ve mu'âyene-i (...) vâsıtasıyla teşhîsi; sitoskopi ve oratereskopi tatbîki ve esriyân-nasır ve sâir en son usûllerle tedâvî icâb eden 'ameliyât-ı cerrâhiyeyi icrâ ederler. Her gün sabahtan akşama kadar hasta kabûl olunur.

Telefon 626

Müdüri Mes'ûl: Doktor Nûrî Bekir

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
YENİ GAZETE’NİN 1565-1579. SAYILARININ FİHRİSTİ

1. 1565 (1) Numaralı Yeni Gazete’nin Fihristi

(30 Teşrîn- Sâni 1334/30 Kasım 1918 Cumartesi)

4 Sene 10 Ay Sonra

Kara Tehlike

Sansür – Gazetelerin Kâbusu

Şu’ûn

Selamlık

İltifât-ı Hümâyûn

Hey’et-i Zâbitenin Tevhîdi

Bursa Vâlîsi

Bulgaristan’da Kabine Reîsi Malinof’un İsti’fâsı

Mukadderât-I Akvâm ve Milel Hakkında En Mühim Müzâkerelere Mahal Olan

Versay Sarayı

‘Avâm Kamarasında Ermeni Mes’elesî

Lord Robert Sesil’in Beyânâtı

Yeni Gazete

İ’âşe Nezâretinde

Hubûbât Vürûdu

Terhîs

Polis Me’mûrları

Terfihleri Hakkında Bir Teşebbüs

Ta’lîm ve Terbiyye Cem’iyyetindeki Dünkü İctimâ’

Mösyö Jonar

Âmiral Calthorpe

Polis Müdüriyyeti

Limon Portakal

Takvîmden Bir Yaprak

Serâb

Mütâreke Komisyonu
Ermenilerin Mütâlebâtı
Kadınlar ve Kadınlık ‘Âleminde
Beyne’l-milel Kadınlar Meclisi- Kadınların Hukûku Ve Sulh-i Müsâlemete Te’sîri-
Selma Rızâ Hanımefendi’nin Bir Mektûbu- Cem’iyyet-i Akvâm Ve Cem’iyyet-i
Nisvân
Teşekkür
Avrupa’daki Talebemiz
Dünkü Harîk
Avusturya Gemilerinin Zabtı
Amerika’nın Sulh Konferansında Vaz’iyyeti
Almanya’nın Ablukası
Klamanso Londra’da
Wilson’ın Nutku
Fransız Mûzîkası
Son Haberler
Suriye’de Nümâyîşler
Emîr Faysal Fransa’da
Î’âşe Mes’alesi
Kral George Ve Fransız Matbû’âtı
Çeklerin Bir Telgrafi
Mes’ûliyyet-i Harb
İki Üç Satırlık
Kömür
Fransız ‘Askerî Müzîkası Konseri

2. 1566 (2) Numaralı Yeni Gazete’nin Fihristi

(1 Kanûn-i Evvel 1334/1 Aralık 1918 Pazar)

Hepimizin Vazîfesi
Matbû’âtımızın Hâli

Türkiye ve İstanbul Hakkında İngiltere Hariciyye Müsteşârı Lord Robert Sesil'in
Beyânatı Münâsebetiyle
New York Limanı Müdhilinde, Cihânı Tenvîr Eden Âbide-i Hürriyet
Ma'âş
Şu'ûn
Huzûra Kabûl
Meclis-i Vükelâ
Osmân Nizâmî Paşa
Harîk Komisyonu
Afv-ı 'Umûmî Kânûnu
Kabînenin Mevki'i
Kabîne Tasfiye Mes'elesi
Meclis-i Kebîr-i Ma'ârif
İngilizlerin Tevcîh Ve Muhabbeti
Avusturya Sefîrinin 'Azîmeti
Ta'lîm ve Terbiyye Cem'iyetinde
Mülâkât
Limân Von Sanders Rumların Tehcîri Mes'elesinde
Teddîk-i Seyyi'ât
Üç Sâbık Vâlînin Tevkîfi
Doktor Reşîd'in Hempâları
'Azmî Bey'in Sû-i İsti'mâlâtı
'Aziller Ve Ta'yînler
Takvîm-i Vekâyi'den
Takvîmden Bir Yaprâk
Hâkim ve Mahkûm
Fuzûli Mesârifin Cedvelleri
Üserâmız
Düvel-i Merkeziyye Teb'âsı
Tebeddülât
Şehrimizdeki Almanlar

Yolsuzluk
Bir Komisyon
Sevk
Fransız Jandarmaları
Kadınlar ve Kadınlık ‘Âleminde
Wilson’ın Sulh-i Takrîre Esâs Olan 14 Maddesi – Bunun Kadınlar Hakkında Bir
Zeyli – Hukuk-ı Nisvân’ın İstinâdgâhı
Karanlıkta Kalacak Mıyız?
Müsâ’ade Talebi
Bavyera Kralı ve General Hofman
Tahliyye
Posta Umûrunda Tayyâreler
İki Üç Satırlık
Limân Havâdisi
Son Haberler
Elîze Sarayı’nda Ziyâfet
Sulh Konferansına Mukaddime
Sulh Konferansı Ne Vakit?
Telgraflar
Belçika’daki Alman Kıta’âtı
Alman Sefâin-i Harbiyyesi
Almanya’da Büyük Bir Miting
Almanya’da Bolşevizm
Reîs-i Cumhûrun Seyâhati
Sulh Müzâkerâtında Kardinâller
Harbin Menşe’i
Varşova’da Nümâyîş
Makinzen Ordusu
Bayrak Mes’eleleri
Norveçlilerin Teşekkürâtı
Esîrlerin Hâlini Tedkîk İçin

Fransız Hey'et-i 'Askeriyesi
Alman Sosyâlistler
İ'lân
Defter-i Hâkânî Emânetinden
Zâyi' Cüzdân

3. 1567 (3) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi

(2 Kanûn-i Evvel 1334/2 Aralık 1918 Pazartesi)

Kabine Buhranı
Ermeni Yetimleri
İ'ade-i Emlâk Kânûnu
Veli'ahd-ı Saltanat Ve Makâm-ı Sadâret
Sivastopol'de Önünde Yatan Gemiler
Huzura Kabul
Veli'ahd Hazretlerinin Nezdinde
Dâhiliye Nâzırı
'Aziller
Tebdîl
Tahsîsât Talebi
Mükellef-i Me'mûrîn Hakkında
Tehcîr Edilenler Hakkında Bir Teşebbüs
Veliler Cem'iyeti
İstisnâ
Tebliğ-i Resmîye Göre
Mösyö Jönar
Avusturya Macar Sefârethânesinin İşgâli
Makri Köyünde
Ayestefanos'da
Afv-ı 'Âlî
Mösyö Wilson
Takvîmden Bir Yaprak

Hâkim ve Mahkûm
Fuzûlî Mesârifin Cedvelleri
Üserâmız
Düvel-i Merkeziye Teb'ası
Tebeddülât
Şehrimizdeki Almanlar
Yolsuzluk
Bir Komisyon
Sevk
Fransız Jandarmaları
Kadınlar ve Kadınlık 'Âleminde
Wilson'ın Sulh-i Takrîre Esâs Olan 14 Maddesi-Bunun Kadınlar Hakkında Bir Zilli-
Hukuk-ı Nisvânın İstinâdgâhı
Karanlıkta Kalacak Mıyız?
Müsâ'ade Talebi
Bavyera Kralı ve General Hofman
Tahliye
Posta 'Umûrunda Tayyareler
İki Üç Satırlık
Limân Havâdisi
Son Haberler
Elize Sarâyında Ziyâfet
Sulh Konferansına Mukaddime
Sulh Konferansı Ne Vakit?
Telgraflar
Belçika'daki Alman Kıtâ'atı
Alman Sefâin-i Harbiyesi
Almanya'da Büyük Bir Miting
Almanya'da Bolşevizm
Reis-i Cumhurun Seyahati
Sulh Müzâkerâtında Kardinaller

Harbin Menşe'i
Vaşva'da Nümayiş
Makinzen Ordusu
Bayrak Mes'elesi
Norveçlilerin Teşekkürâtı
Esirlerin Hâlini Tedkîk İçin
Fransız Hey'et-i Askeriyesi
Alman Sosyalistleri
İ'lân
Zayi' Cüzdân

4. 1568 (4) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi

(3 Kanûn-i Evvel 1334/3 Aralık 1918 Salı)

Kabine Ve Meclis
Matbû'at ve Sansür
Meclis-i Vükelâ
Hey'et-i Vükelâ
İstanbul Vâlisi
İstifsâr-ı Hâtır
Bir Firar
Kömür Mes'elesi
Tevkif Edilenler
Ta'yînler
Vali Âtîf Bey
Kuva-yı İnzibâtiye Hakkında
A'yân
İki Mühim Takrir
Meclis-i A'yân Riyâset-i Celîlesine
Takvimden Bir Yaprak
Afv-ı 'Umûmî Mes'elesi
Lâyihâ-i Kânûni'ye, Hükûmetin ve Encümenlerin Nukât-ı Nazarı

Afv-1 Umûmî Lâyihası
Hükûmetin Teklifi
Dâhiliye Encümeni'nin Teklifi
'Adliye Encümeni'nin Teklifi
Vilâyât da Matbû'âtımızdan Şikâyet Ediyor
Asker Sâiller
Jandarma Dâ'iresinde Teşkîlat
Müderris Nâdir Beyefendi
Teşekkür
Dâd Bir Feryâd İki
Mütâreke ve Müsâlaha İçin Vehamet
Yeni Gazete'ye Bir İltifat
Matbû'ât Hakkında
İki Üç Satırlık
Liman Havâdisi
İrtihâl
Zâbıta Vukû'âtı
Cinâyet
Kaza mı İntihar mı?
Yine Firar
Yeni Gazete
İzmir'e de Sirâyet Etti
Altın Piyasası
Telgraflar
İstikrâza İştirak
Brüksel'de Sefirler
İngiliz Kralının Teşekkürü
Son Haberler
Transilvanya'nın Romanya'ya İlhakı
Avusturya'da Bütün Harb Meselelerinin Dîvân-ı 'Âlî'ye Sevki
Bitman Holveg'in Cevabı

İsviçre’de Nümayişler
Klamanso’nun Londra’ya Azimeti
Makedonya’daki İtalyan Karargâhı
Avâm Kamarası’nda Lord Sesil’in Beyânâtı
Yugoslavlar Sırbistan ve Karadağ’a İltihak Ediyorlar
Belçika Başvekili’nin Beyânâtı
Loyd George’un Beyânâtı
Brüksel’de Almanlar
Sulh Konferansı
Mösyö Klemenso
Doktor Payesi

5. 1569 (5) Numaralı Yeni Gazete’nin Fihristi

(4 Kanûn-i Evvel 1334/4 Aralık 1918 Çarşamba)

Bârân-ı Takrîr
Cem’iyyet-i Akvâm
Buraya Girmek Hazırlığı
Mareşâl Foş Londra’da
Kayser’in Encâmı
Taleb-i ‘Adâlet
Almanya’da Avusturya’da Tevkîf ve Divân-ı ‘Âli’ye Sevk Olunanlar
Devr-i Meşrutiyete ‘Âid Ermeni Mes’elesi ve Mukâtelâtı
Murad Bey’in Mühim Bir Makâlesi Daha
Hülâsa
Takvimden Bir Yaprak
Ne Dediler, Ne Yaptılar
Meb’ûsân
Yirminci İn’ikâd
Meclis-i Meb’ûsân Riyâset-i Celîlesine
Meclis-i Meb’ûsân Riyâset-i Celîlesine
Müfettiş İ’zâmı

Tedkîk-i Mürâca'at Komisyonu
Venedik e Bâb-ı 'Âlî
Merkez Kumandanlığı Aklâmı
Harbiye Nezâretindeki Kıymetli Eşya
Askerî Demir Yolları Dâiresi
Me'mûrînin Erzâkı
Dîvân-ı 'Âlî Mes'elesi
Yedinci Ordu Kumandanlığı
Fransız Dâinler Vekili
Ermeni Kiliselerine 'Âid Eşyâ
Geyve Ermenileri
Müsevîler ve Müsevi Vatandaşlarımız
İki Üç Satırlık
Limân Havâdisi
Telgraflar
Mösyö Wilson'ın Yeni Beyânatı
Sosyalistler Ve Bolşevizm
Bir Mütâla'a
İngiliz Filosu
Mösyö Nâum Eskola
Mösyö Orlando Londra'da
Amerikan Ordusu
Kayser'in Resmen İsti'fâsı
Mösyö Klemenso
Taltîf
Almanya'daki Üserâ
İtalya Kralı Paris'te
Almanya'nın İ'âşesi
Üserâ Kâfilesi
'Avdet Eden İngiliz Üserâsı
İ'tilâf Filosu Sivastopol'de

Avusturya Mütârekesi

6. 1570 (6) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi

(5 Kanûn-i Evvel 1334/5 Aralık 1918 Perşembe)

Adâlet! Adâlet!

Habersizlik Derdi

Şu'ûn

Harbiye Nâzırı

Dîvân-ı Harb-i 'Âli

Polis Müdüriyyeti

Delege

'Azl ve Ta'yîn

Samsun Mutasarrıflığı

İngiliz Hey'eti

Telefon Müdür-i Umûmiyyesi

Telefon İdâresinde

Osmanlı Bankası'nda

Terhîse Dâir

Duyûn-ı Umûmiyye'de

Gelenler

Müsebbibler

Esbâb-ı Tevkîf

Reji Müdür-i Umûmiyyesi

Tedkîk-İ Seyyât

Jandarma Zâbitân Mektebi'ndeki Tahkîkât

Doktor Ârya

Afv-ı Umûmî Kânunu

Şehrimize Muvâsalâtlarına İntizâr Olunanlar

Bulgaristan'da Buhrân-ı Vükelâ

Tâ'kîbât İcrâsı

İşten El Çektirme

Takvîmden Bir Yaprak
Serâb
Def' Ol Buradan
Şu'ûn
Huzûra Kabûl
Ahmed Rızâ Beyefendi
Meclis-i Vükelâ
Polis Müdüriyyeti
Şehr Emâneti
Bursa Vâliliği
Bitlîs Vâlisi
Yerleştirenler
Muhâcirîn Hakkında
Yeni Gazete
Harîk Komisyonu
Muhâfaza-yı Hukûk Komisyonu
Meclis-i Umûmiyye-i Vilâyât
İstanbul - Selânik Hattı
Liste Talebi
Mösyö Wilson Ve Rûmlar
Erzâk
Un
Mütareke Teklifine Karşı İspanyol Nezelesinin Cevâbı
İnkıtâ-yı Cereyân
Vazîfe -Vesâit
Avusturya Teb'ası
Nekler
Ta'yîn Ve Tahvîl
Türkiye Buhrânı
Bulgur Pilavı
Geçen Şâ'îya Hakkında

Adapazarı Ermenileri
Son Haberler
İlk Meclis-i Sulh
Meclis-i Sulh'de Wilson
Yeni Pâyitaht
Yeni Sırbistan Kabinesi
Zâbıta Vukû'atı
Sirkat
Kılıfını Hazırlamış
Gece Sirkatleri
Yangın
Telgraflar
Wilhelm'in İâdesi
Kayser Ve Efkâr-ı 'Âlem
'Îâşe-yi Cihân
Gâlibler Arasında
Sırbistan Prensi Paris'te
Alsasluların Şükrânı
Hasta Esîrler
Meclis-i Mü'essesân
Yan Kesicilik
Amerika Kıta'âtı
İ'lân
Kirâlık Apartmanlar

7. 1571 (7) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi

(6 Kanûn-i Evvel 1334/6 Aralık 1918 Cuma)

Eğlenceli Bir Celse
Kânûn Devri
Şu'ûn
Selâmlık Resm-i Âlisi

Huzûra Kabûl
Vekâlet
Dîvân-ı Âli'ye Doğru
General (Allenby) Mısır'da
Dâhiliye Nezâreti'nde
Hey'et-i Teftîşiyeye
Azîmet
Yunanistan Kral Âilesi
Hâzım Beyefendi Ve Bursa
Emniyet-i 'Umûmiyye Müdüriyeti
İstanbul Muhâfızlığı
İmparator Wilhelm, Cinâyetle Müttehim
Polis Müdür-i Umûmiyesi
Polis Müdür Muâvinliği
Ziraat Bankası Müdüriyyet-i 'Umûmiyyesi
Ziyâretler
Mâliye Hey'eti
Takvimden Bir Yaprak
Hicrân Seneleri
Hasan Emre
İtalyan Teb'asına Geçenler
Bulgar Sefiri
Boğaz Seferleri
Osmanlı Sefirleri
Tekâüde Sevk
Patrik Zaven Efendi
İki Üç Satırlık
Medfûn Hâtırâta Doğru
Alman Mütârekesisinin Miftâhı
Alman Murahhaslarıyla Mareşal Foş'un Mülâkâtı
Mu'telifler Arasında

Zâbıta Vukû'atı
Cinâyet
Cerh
Tevkîfhâne Firârları
İngiliz Diplomasisi
Türkiye Harbe Sürüklenirken
1- Telgraf
2- Telgraf
3- Telgraf
Telgraflar
İtalya Meclis-i Meb'ûsânında
Tes'îd-i Zafer
Bir Zırhlının Sûret-i Garkı
Rusya'nın İhyası
Almanlara Karşı Galeyan
Pekin'de Sürûr
Fransız Matbu'âtı
Almanya ve İâşe
Wilhelm'in Hayâtı
Evrâk-ı Vârida
Hâlâ Islâh-ı Nefs Edemediler
Âsâr-ı Münteşire
İctihâd
Anafor
Haber
Tramvaylara Dâir
Da'vet
Dârü'l-aceze Müdüriyyetinden
Vefâ Yurdundan

8. 1572 (8) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi

(7 Kanûn-i Evvel 1334/7 Aralık 1918 Cumartesi)

Harbe Hazırlanırken

Derece Derece İşler

Kabine Mes'elesi

Şirket-i Hayriye

Boğaziçi Seferleri

Şu'ûn

Selâmlık Resm-i Âlisi

Huzûra Kabûl

Tahlîf

İstifsâr-ı Hâtır

Ta'yîn

Sir Sefain Gravi

Müsâdere-i Emlâk

Japon Filosu

Seyr ü Sefer Mes'elesi

Vesîka Ekmekleri

İngiliz Esirleri

Rus Üserâsı

Şarktaki İngiliz Ordusu Kumandanı

General Franşe Desperi

Türkiye'deki Bulgar Teb'ası

İtalyan Salîb-i Ahmeri

Yunan Salîb-i Ahmeri

Yine Tren Te'hîri

Wilson Prensipleri Cem'iyeti

Arnavutların İctimâ'ı

Bilecik Ermenileri

Takvîmden Bir Yaprak

Meb'ûsân

Yirmi Birinci İn'ikâd
A'yân
Meclis-i A'yân
İki Üç Satırlık
Kadınlık ve Kadınlar 'Âleminde
Mahrukât
Acıklı Bir Sergüzeşt
Rus Hey'eti
Ermeni Salıb-i Ahmeri
Seyr ü Sefer Mes'elesi
Pişte - İstanbul Hattı
Sofya Sefri
Filistin'e Dâir
Fâsıla-ı Neşriyât
Seyfi Bey'in Da'vâsı
Suâl Takrîrleri ve Hükûmetin Cevâbı
Şehrimizdeki Almanlar, Avusturyalılar
Cinâyet Ve Cürmler
Kont (Yerhatvild)'in Emvâlini Müsâdere
Telgraflar
Sûriyelilerin Şükrânı
İzmir Vâlisinin Tavsiyesi
Hemen Sulh
Kayserin İâdesine Dâir
Mütâreke Komisyonu
İtalya Meclis-i Meb'ûsân'ında
Japonya'nın Sulh Şartları
Sâbık Alman Veliahdının Zevcesi
Hohenzollerin Erzak Deposu
Avusturya, Haricdeki Teb'asının Vürûdundan Korkuyor
General Allenby Kahire'de

Rus Bolşevizmi Ve Alman Sosyalizmi

9. 1573 (9) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi

(8 Kanûn-i Evvel 1334/8 Aralık 1918 Pazar)

Kânûn-i Esâsî

Meclis-i Vükelâ'nın Sık Sık İctimâ'ları

Sulh ve Ric'at Âsârı

Rus İhtilâlinin İlk Ricâli Şehrimizde

Şu'ûn

Huzûra Kabûl

Kabûl

Mekteb-i Mülkiye'yi Ziyâret

Harbiye Nâzırı

Dîvân-ı Harb-i 'Âli

İstanbul Muhâfızlığı

İstanbul Mektûbculuğu

Ta'yîn

Polis Müdüriyeti

Meclis-i Ma'ârif

Gazetelerden Yetmiş Bin Lira Zarar-ı Ma'nevî İsteyen Vehib Paşa

Kömür Buhrânı

Şirket ve Seyr ü Sefer Mes'elesi

Tîr-i Müjgân

Nakliyât-ı Bahriye ve Berriye Ücûrâtı

Zât-ı Şâhâne ve Ermeniler

Tehcîr Edilenlerin Emvâli

Eytâm Mes'elesi

Takvîmden Bir Yaprak

Türkiye Harbe Sürüklenirken

İngiliz Diplomasisi

4- Telgraf

5- Telgraf
6- Telgraf
7- Telgraf
8- Telgraf
9- Telgraf
10- Telgraf
11- Telgraf
Milikof Şehrimizde
Ahvâl-i Sıhhiye
Evrâk-ı Vârida
Ekmek ve Sulh
Trabzon Limanı
Almanya'daki Talebemizin Hâli
Sirkatler
Elektrik Tenvîrâtı Devâm Edecek mi?
Zâbita Vukû'âtı
Cinâyet Hakkında
Kırk Balya Yapağı
Korsanlara İsnâd
Mahbûsînin Firârı
Soğucak Hapishânesinde
Fransız Meclis A'yânında
Bolşevikliğin İki Safhası
Klamanso Câddesi
Telgraflar
Wilson'ın Hareketi
İ'tilâf-ı Tamm
Mu'telifin Orduları
Nişân
Teşekkür Telgrafi
Bahriye Mes'elesi

Bükreş'de
Belçika Kralı'nın Sûret-i Kabûlü
Beyânnâme
Zâyi' Cüzdân

10. 1574 (10) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi

(9 Kanûn-i Evvel 1334/9 Aralık 1918 Pazartesi)

Türkleri Biraz Da Hâlis Türklere Bıraksalar
Pek Geç Kalınmış
Baltık Denizi'nde, İngiliz Donanması - Reval'in İşgâli
Şu'ûn
Huzûra Kabûl
İstanbul Meb'ûsu Karasu Efendi
Meclis-i Meb'ûsân Ve Tahsîsât-ı Mestûre
Ma'ârif Müsteşârlığı
Teddîk-i Seyyi'ât
Edebiyât Dârü'l-Mesâ'isi Müdürünün İsti'fâsı Mes'elesi
Paşaların Tevkîfi Hakkında
Edirne Vâlisinin Sû-i İsti'mâlâtı
Dârü'l-Fünûn Teşkilâtı
Boğaziçi Seferleri Abonman Defterleri
Şâ'ir Edmon Rostan'ın Vefâtı
Takvîmden Bir Yaprak
Türkiye Harbe Sürüklenirken
İngiliz Diplomasisi
12 – Telgraf
13 – Telgraf
14 – Tahrîrât
15 – Telgraf
16 – Telgraf
17 – Telgraf

18 – Telgraf
19 – Telgraf
Tedkîk-i Seyyi'ât Komisyonu
Patrik Zâven Efendi
Bulgaristan Ermenilerinin Cem'iyeti
Ziyâret
Ekmek Mes'alesi
Patates Tevzî'i
Kafkasya'dan Gelen Eşyâ
General Rikofet
Fransız Salîb-i Ahmeri
Mevdu'ât
Meb'ûsân
Tehcîr Olunanlar Hakkında
Livâmızın Ticâret İşleri
Kocaeli'nden
Açık Mektûblar
Redd Ve Tekzîb
Zâbıta Vukû'âtı
Katl
Memâlik-i Ecnebiyede Akrabası Olanlara
Telgraflar
İngiltere'de Kömür Buhrânı
İngiltere Bahriyesine Dâir
İtalya Kralı Paris'te
Kayser'in İ'âdesi Mes'alesi
Teslîmât
İstikrâz
Avdet
Âsâr-ı Münteşire
Târîh ve Edebiyât Mecmu'âsı

Köy Hocası
Kitâbü't-Tenvîr
Şirket-i Hayriye'den Vârid Olmuştur
Harbiye Nezâreti'nden

11. 1575 (11) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi

(10 Kanûn-i Evvel 1334/10 Aralık 1918 Salı)

Hükûmet, Fırkalar, Cem'iyetler

Mekteb-İ Sultânî

Şuûn

A'yân A'zâlıkları

Hapishâneyi Ziyâret

Muhtelit Matbû'ât Komisyonu

Polis Müdüriyyetinden

İ'âşe Mes'elesi

Cerâim-i Siyâsiyyenin 'Afvı

'Afv-ı 'Umûmî Kânûnu Lâyihasının Hükûmet Ve Encümenin İttifâkıyla Hey'et-i

'Umûmiyyeye Teklîfi Takarrür Eden Şekli

Encümen-i Müdürân

Terfi' Fiyâtı

Tehcîr Edilenler Hakkında

Terbiye Encümeni

Meclis-i Vükelâda Sansür Mes'elesi

İsveç Bayrağı

Âyîn-i Rûhânî

Meb'ûsân ve Matbû'ât

Mülâkât

Ziyâret

Ma'ârifte Muhtelit Komisyonlar

Muhâfızlık Kadrosu

Ermeni Muhâcirleri

Mülâkâtlar
Haydar Paşa İstasyonunun Hâli
Mültecilere
Müfettiş İ'zâmı
Dârü'l-Fünûn Müderrisleri
Terhîs Edilen Zâbitân
Ta'yîn
Takvimden Bir Yaprak
Türkiye Harbe Sürüklenirken
İngiliz Diplomasisi
20 – Telgraf
21– Telgraf
22– Telgraf
23– Telgraf
24 – Telgraf
Kömür Mes'elesi
Kuvâ-yı İnzibâtiyye Hakkında
Tehcîr Edilenlere Mu'âvenet
Yangınlar
Yugoslavlar
Harbiye Nezâreti Sulh Komisyonu
Paris Gazeteleri
Sigorta Encümeni
Mösyö (Kanalolus?)
Gümrük Rüsûmu Hakkında
Rum Patrikhânesinden
On Sekiz Bin Liralık Bir Sirkat
İcrâ-yı Tekâ'üd
Şehrimizdeki Almanlar
Erzak
Gül Cemâl

İrtihâl
Resm-i Küşâd
Hürriyet ve İ'tilâf Şu'beleri
Sulhe Doğru
Wilson'ın Seyâhati
İlk Konferans
Papa'nın Ta'mîmi
Konferansa Dâ'ir
Sulh Murahhasları
Paris'te Rus Diplomatlarının İctimâ'ı
Sulh Kongresi
Telgraflar
Teriste'de Nümâyişler
Kayser 'Aleyhine Bir Da'vâ
Velâhd ve Almanya Tahtı
Teslîm

12. 1576 (12) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi

(11 Kanûn-i Evvel 1334/11 Aralık 1918 Çarşamba)

İstanbul - Şehr Emaneti
Teşkilat-ı Belediye Hakkında Bir İki Söz
Mahmut Paşa'nın Takrîri
Saray-ı Hümayunda
Huzura Kabûl
Tedkik-i Seyyiât
Ma'ârif Nâzırı Doktor Rıza Tefvîk Bey, Tasavvurât ve İcraâtı
Şuûn
Divân-ı Âlî Mes'elesi
Karasu Efendi
Mazhar Bey'in İsti'fası Mes'elesi
Takvimden Bir Yaprak

Türkiye Harbe Sürüklenirken

İngiliz Diplomasisi

25- Telgraf

26- Telgraf

27- Telgraf

28- Telgraf

29- Telgraf

30- Telgraf

31- Telgraf

Matbu'ât Cem'iyeti

Ta'arruz

Harb Esîrleri

Bahr-i Ahmer Seferi

Yedekçi Tanklar

Sedd ve Ta'til

Eşyâ Geliyor

Îzâhat İsteyenler

İ'tilâf Mümessilleri

Meb'ûsân

Almanya'dan İstikrâzın Bakiyesi - Ne Kadar Paramız Var? - Evrâk-ı Nakdiye

Mes'elesi - Vilâyet-i Müstahlasa

A'yân

Tramvaylar

Ta'ziyet

İrtihâl

Kış

Alman Şu'besi

Teşekkürnâme

Sevk

Telgraf Muhâberâtı

Nizâm Gazetesi

Tecdîd
Harîk
Yine Susuzluk
Zâbıta Vukû'âtı
Cerhler
Bursa Ahvâli
Telgraflar
Japon Amiralinin Beyânâtı
Kral George Lille'de
Wilsonî İstikbâl
Kayser'in Muhâkemesi Hakkında
Yine Kayser
Fırkadan Ferâgat
Neşr Ve Sâik
Ayîn -i Ruhâni
İstihlâs İstikrâzı
General Duyon
Venizelos'un Azîmeti

13. 1577 (13) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi

(12 Kanûn-i Evvel 1334/12 Aralık 1918 Perşembe)

Yükseliyor, Yükseliyor...

Sansür

Tedkîk-i Seyyi'ât

Meb'us İsticvab Edilebilir mi? – Müdde-i Umûmî Edilebileceğini Söylüyor - Kâtib-i Umûmî Teşkilat-ı Mahsûsa'ya Atf-ı Töhmet Ediyor - Teşkilat-ı Mahsusa Ne İşle Meşgul Olurdu - Çete Teşkilatı - Çete Efrad ve Rü'esâsı - Mihrak-ı Mezâlimden Çıkan Emirler - Musul Valisi Memduh Bey Taht-ı İsticvabda - Men'-i İhtikâr Komisyonu ve Hüseyin Cahit Bey'in İsticvabı.

Altın Akçe, Kâğıt Paraya Nasıl Tahvil Edilir?

Yunan Başvekili Mösyö (Venizelos) Paris'e Gidiyor

Saray-ı Hümâyunda Mevlid-i Şerif Alayı
Şu'ûn Talebemize Dair
Alsas Loren Fransa'ya Kavuştu!
İstanbul Valiliği
Ma'arif Müsteşarlığı
Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti
Zamm-ı Ücûrât
Polisler Hakkında
Mülâkat
Azil Ve Ta'yin
Harıkız Dükkâna Kömür
Emanet Kadrosu
Sihhiye Dâ'iresi Riyâseti
İstanbul - Tokyo Hattı
Takvimden Bir Yaprak
Türkiye Harbe Sürüklenirken
İngiliz Diplomasisi
32- Telgraf
33- Telgraf
34- Telgraf
35- Telgraf
36 – Telgraf
37- Telgraf
38- Tahrîrat
39- Telgraf
40- Telgraf
Hey'et-i Tahkikiyye'nin Azimeti
Romen Heyeti Veli'ahd De Beraber mi?
Tünel
İ'âşe Müdüriyyetinin Eşyâsı
İaşe-i Mıntıka Me'mûrlarında Tebeddül

Mevlid-i Nebevî
Su
Münâkalât-i Bahriyye
İntihâb-ı Me'mûrîn-i 'İlmiyye Encümeni
Yunanın Dersa'âdet Komiseri
Hıristiyan Mültecilerin İâşesi
Rum Muhâcirleri İçin
Âh! Yine Kadın Kalbi
Nakil ve Ta'yîn
Gece Ta'arruzları
Harîk Komisyonu
Adliyyeye Tevdi'
Erzakın Suret-i Tevzi'i
Yine Haydarpaşa Trenleri
Evvelki Günkü Harîk
İrtihâl
İki Üç Satırlık
Gaz Hakkında
Telgraflar
İngiltere Kralı Lille'de
Amiral Browning Wilhelmschafen'de
Ren Havalisinin İşgali
Kral George Fransa'da
Son ve Mühim Haberler
Loyd George ve Kadınlar
Hizmet-i 'Askeriyenin İlgâsı
Avrupa'da Hizmet-i 'Askeriyenin Lağvı
Wilson'ın İstikbâli
Terhîsin Tesrî'i
Kayser ve Mahkeme-i Beyne'l-Milel
İsveç'in Rusya Sefiri Geri Çağrılıyor

Amerika'da İngiltere Şerefine Şenlikler
Almanya'da Havâî Postalar
Almanların Esirlere Fena Muâmelesi
Libya Limânında
İnfilâk
Rusya'da
Murahaslar
Alsas Loren İçin
Miç'i Ziyaret
İngiliz Üserâ ve Mevkûfiyyeti
Almanya'nın İşgali Devam Ediyor
Berlin'de Karışıklık
Amerika'nın Hizmeti
Cumhuriyet İlanı
İsveç Me'mûriyyeti
Satılık Eşya

14. 1578 (14) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi

(13 Kanûn-i Evvel 1334/13 Aralık 1918 Cuma)

Galebe-i Kuvvet mi? Tevzî'-i 'Adâlet mi?

'Adâlet-i İlâhiyye

Almanya'da İhtilâl ve İrticâ'

Almanya'da Harekât-ı İrticâ'iyeye Teşebbüsâtı- İmparatoru Tekrar İclâs Tasavvurâtı -

Mahrek Ve Mebsuklar - (Gurup) Un Paraları

Şu'ûn

Selamlık

Huzura Kabûl

Mevlîd-i Nebevî Kıra'ati

Şehremâneti ve Cemîl Paşa

Su Mes'elesi

Pahalılığa Karşı

Takvîmden Bir Yaprak

Türkiye Harbe Sürüklenirken

İngiliz Diplomasisi

41- Telgraf

42- Telgraf

43-Telgraf

44- Telgraf

45- Telgraf

Gaz Hakkında

Şehrimizdeki Almanlar

Taltîf

Terhîs

Silahların Teslîmi

Meb'ûsan

24 üncü İn'ikâd

'Afv-ı 'Umûmî Kânûnu - Tehcîr Hakkında Bir Takrîr -Tahkîkat Tesrî' Edilecek -
İşten El Çektirilenler - Kim Ne Bilirse Hey'et-i Tahkîkiyyeye Murâca'at Etsin -
Musul Meb'ûsunun Nutku - Zafer Fazîlettedir - Türk Öksüz Kimsesiz Fakat Sahib-i
Fazîlettir - Birkaç Şerîrin Eli - Rumlar 'Aleyhinde Risâleler Yazanlar - İttihat
Terakkîyi Alkışlayanlar - Milliyet Mes'elesini 'Âlem-i Medeniyyet Halledecek

Dördüncü Vakıf Han

Bir Karye Halkının Akıbeti

Deniz Hırsızları

Romanya Veli'ahdı

İspanyol Nezlesi Etrafında

Zâbıta Vukû'atı

Nasîb

Peynir Sirkati

İki Üç Satırlık

Telgraflar

Kayser'in İntihârı

Wilson Almanya'ya Gitmek İstemiyor
Firârlar Tevalî Ediyorlar
Sulh Konferansı Ne Vakit?
Mister Chuchill'in Beyânatı
Almanya'da İrtica'
İngiltere'de Terhîs Mes'elesi
Hâlâ Kraliyet Tarafdârlığı
Berlin'de Ekmeğin Tezyîdi
Tebrîk Ve Teşekkür Telgrafları
Mösyö Venizelos
Âsar-ı Sürûr
Karadeniz'deki Rus Donanması
İstihdam Tâliblerine
İ'lân
Hastalara Suhûlet

15. 1579 (15) Numaralı Yeni Gazete'nin Fihristi

(14 Kanûn-i Evvel 1334/14 Aralık 1918 Cumartesi)

Mert Düşman, Riyâkâr Dost
Türkiye'yi Bunca Felâketlere Sürükleyen Bir Gemi
Meclis-i A'yânda Matbû'âtın Müdâfa'ası, Sansür 'Aleyhinde
A'yânda «Matbû'ât»
Takvîmden Bir Yaprak
Teddîk-i Seyyîât
Vâlilerin İsticvâbatı - Hasta Vâli - Bir Mutasarrıfın Müdâfa'ası - Dîvân-ı Muhâsebat
Mümeyyizi Mâcid -Erzincan'da Müdâfa'a-i Milliye - Menzil-i Katar Kumandanı -
Atlar, Arabalar - Müdâfa'a-i Milliye Orduya mı Yardım Etmiş? Tüccar Eşyası mı
Taşımış - Tehcîr Kanunu - Mâcid'in Arabaları Ne Taşımış - Kıt'âlden Sonra Eşya
Kimlerin? - Hakîkatlerin İç Yüzü - Müdâfa'a-i Milliye Ve İpucu - Maliyede Tahkîkat
ve İhtikâr Müessesâtı
Polis Müdüriyetinde

Kömür Buhrânı
12.000 Ton Kömür Daha!
Mükellefiyet-i ‘Askeriye Kânûnu
Ermenistân’ın İstiklâli
Ermeni Polisler İstihdâmı
‘Azl Ve Ta’yîn
Tevcîh
Tren Münâkelâtı
Adana’dan Bir Telgraf
İcrâ-yı Tekâ’üd
İhtiyât Zâbitânı
Meb’ûsân
A’yân
Matbu’at Sansürü Hakkında Mühim Bir Taktîr- Damad Ferîd Paşa Reddini İstiyor -
A’yan Kabul İle Kânûn-i Esasî Encümenine Gönderiyor - Dîvân-ı Âli Mes’elesi
İki Üç Satırlık
Da’vet
Zâbita Vukû’âtı
Cinâyet Ve Cerhler
Derdest
Telgraflar
Loyd George’un Programı
İspanyol Nezlesinin Kurbanları
Kral George
Sulh Konferansında ‘Amele Murahhası
Kemeniç’de İhtilâl
Berlin’de Karışıklık
Emîr Faysal İngiltere’de
Sibirya Murahhaslarının Talebi
Polonya Mes’elesi
Firâîlerin İ’âdesi

Almanya'da Tevkîfât
Almanya'nın Ablukası
İ'lân
Paris Londra Roma'dan
Kadın Erkek

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin büyük ümitlerle girdiği I. Dünya Savaşı, 30 Ekim 1918'de Mondros Mütârekesi ile son bulmuş, İtilaf Devletleri zaman kaybetmeden işgal hareketlerine başlamış, özellikle İstanbul'un işgali, milletin ümitlerini kırmış ve en kısa zamanda bir sulh beklentisi ortaya çıkmıştır.

Mütârekenin imzalanması, Türk kamuoyunda geçici olarak iyimser bir havanın oluşmasını sağlamış, ancak bu durum İtilaf güçlerinin işgalleri ve buna dayalı olarak azınlıkların zararlı faaliyetleriyle değişmiştir. Buradan hareketle, dönemin her açıdan çok karışık, çalkantılı ve gergin olduğunu söyleyebiliriz.

Dönemin olaylarını yansıtması ve insanların doğru bilgiye ulaşabilmeleri açısından gazete, önemli bir kaynaktır. Gazetenin amacı, zamanın önemli olaylarını okuyucularına duyurmak ve bu konular hakkında bir efkâr-ı umûmiyenin oluşmasını sağlamaktır. Özellikle, İtilaf Devletleri tarafından oluşturulan baskı ve sindirme hareketlerinin, halkın haber alma ve bu haberleri yorumlama ihtiyacını kısıtladığı bir dönemde, bu amacın ne kadar isabetli bir tercih olduğu anlaşılabilir. Mondros Mütârekesi'nin imzalanmasından sonra tekrar yayın hayatına başlayan Yeni Gazete de, Mütâreke Dönemi'nin siyasî, sosyal ve iktisâdî gelişmelerini ele alması ve okuyucusunu yönlendirmeye çalışması açısından bu önemi hâizdir.

Yapılan çalışmaya konu olan Yeni Gazete, "1908 Basın Patlaması"nın bir ürünü olarak faaliyetlerine başlamış, iki dönem halinde (1908-1913 ve 1918-1919) 1828 sayı yayımlandıktan sonra Türk basın tarihindeki yerini almıştır.

Osmanlı Türk basınının gelişiminde, özellikle siyasî gelişmelerin büyük rol oynadığını söyleyebiliriz. Basın, özellikle de gazeteler, iktidarlar açısından kullanılması gereken, halk üzerinde önemli etkiler yapabilen bir araç olduğundan, bizdeki ilk gazetelerin, Vakâyi'-i Mısriyye ve Takvîm-i Vakâyi'nin de bu amaç doğrultusunda ortaya çıktığını görebiliriz.

Zamanla gazeteler, iktidarlar tarafından kendi emelleri doğrultusunda kullanılmaya ve halkın düşünceleri sıkı ve resmî bir kontrol altında tutulmaya çalışılınca, ortaya önemli sıkıntılar çıkmış, basın ve halk sansür ile karşılaşmıştır. Mezkûr gazetenin 1913 Bâb-ı Âlî Baskını'ndan sonra, yayınına ara vermesi bu düşünceleri destekler mahiyettedir.

Yeni Gazete hakkında ortaya atılan en önemli iki görüş, gazetenin Osmanlı Ahrar Fırkası ve Sadrazam Kâmil Paşa'nın taraftarı veya yayın organı olduğu şeklindedir. Kaynakların birçoğunda bu konudan bahsedilmiş ve gazetenin Sadrazam Kâmil Paşa taraftarı olduğu ağırlık kazanmıştır.

İttihad ve Terakki Cemiyeti tarafından çeşitli gazeteler Ahrar Fırkası'nın yayın organı olarak kamuoyuna takdim edilmiştir. Bunlardan biri de Yeni Gazete'dir. Ancak Fırka'ya destek veren gazeteler Ahrar Fırkası'na karşı tam bir taraftarlık göstermemiştir.

Bu gazetenin yayın politikası İttihat ve Terakki Cem'iyeti'ne karşı önemli bir muhalefet grubunu temsil etmesi bakımında önemlidir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne karşı şiddetli bir muhalif tutum sergileyerek, Cemiyete muhalif bir konumda yayın hayatını sürdürmüştür.

Buna rağmen Yeni Gazete her fırsatta tarafsız olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla Ahrar Fırkası'nın yayın organı olmadığı gibi Fırka'ya kesin bir desteği de söz konusu değildir.

İttihatçıların iktidarına karşı çıkan, İngiltere yanlısı gibi görünen Yeni Gazete, hususî bir siyasî sütununda İngiliz, bazen de Avusturya menfaatlerine uygun yazılar çıkmakla beraber, gazetenin diğer sütunları mesleğine bağlı dürüst gazeteciler tarafından memleket menfaatlerinin ölçüleriyle işlendiğinden, bu iki cepheli gazetenin hatırı sayılır, lafi geçer memleket gazeteleri arasında yeri olmuştur.

O dönemde bir yabancı hükûmetten, bir yabancı banka veya şirketten para almak, bir gazetenin aynı satış ve reklam gibi normal gelir kaynaklarından sayılmaktadır. Yeni Gazete'de de yabancı parası büyük rol oynamıştır.

Mütareke ve Millî Mücadele dönemlerinde İstanbul Hükûmeti, Anadolu'daki kurtuluş çalışmalarını engellemek için eldeki bütün devlet imkânlarını kullanmakla kalmamış, aynı zamanda basından da faydalanma yoluna gitmiştir. Bir taraftan Anadolu'da çıkan gazeteleri baskı altına almaya çalışırken, diğer taraftan da bazı çıkarlar karşılığında İstanbul'da çıkan gazeteleri kendi yanına çekmiştir. Bu çalışmalarda başarılı olduğu da söylenebilir.

İstanbul Hükûmeti'nin daha da ileri giderek Yeni Gazete'yi, halka ulaşmak ve benimsemiş olduğu düşünceler doğrultusunda propaganda yapmak üzere kullandığını görülmektedir.

Yeni Gazete, tekrar yayın hayatına başladığı Mütâreke döneminde (1918), İstanbul Hükûmeti'ne yakın bir yayın politikası takib etmiş ve bu sebeple bir nevi Hükûmetin yayın organı haline dönüşerek, birçok vilâyet ve mutasarrıflıkta, Hükûmet destekli abone temîni çalışmaları yapılmıştır. Abone temîn edilen birimlere gazetelerin ulaştırılması ile Hükûmetin tutumunun haklılığı ve bunun halka duyurulması amaçlanmıştır.

Yeni Gazete'nin, Millî Mücadele'nin hazırlık çalışmalarının başlamasından bir süre sonra yayın hayatından çekilmesi (25 Ağustos 1919), İstanbul Hükûmeti'nin bu gazete ile amaçladığı hedefe ulaşmasına engel olmuştur. Erzurum Kongresi'nin başarılı bir şekilde toplanması ve Sivas Kongresi hazırlıklarının tamamlanması üzerine, İstanbul Hükûmeti ve bu gazete arasındaki ilişkilerin zayıfladığı anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte Yeni Gazete'nin, yazarlarında Mahmud Sadık'ın kurucuları arasında yer aldığı Wilson Prensipleri Cemiyeti'ne yakınlık gösterdiği ve faâliyetleri hakkında yayınlar yaptığı da müşahade edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

A. ARŞİV VESİKALARI

BA, Zabtiye Nezâreti(ZB.)

BA, Zabtiye Nezâreti(ZB.)

BA, Dâhiliye Nezâreti Mektubî Kalemî(DH.MKT.)

BA, Dâhiliye Nezâreti Muhaberat-ı Umumî(DH.MUİ.)

BA, Dâhiliye Nezâreti Kalem-i Mahsus(DH. KMS.)

BA, Dâhiliye Şifre Kalemî(DH. ŞFR.)

BA, Dâhiliye Şifre Kalemî(DH. ŞFR.)

B. SÜRELİ YAYINLAR

Gazeteler

Anadolu, 1 Kasım 1334/1918.

2 Kasım 1334/1918.

13 Kasım 1334/1918.

17 Kasım 1334/1918.

21 Kasım 1334/1918.

Hâdisat, 1 Kasım 1334/1918.

Hâkimiyet-i Milliye, 10 Ocak 1336/1920.

İkdâm, 19 Ekim 1335/1919.

18 Ocak 1336/1920.

İleri, 30 Kasım 1336/1920.

Köylü, 2 Kasım 1334/1918.

13 Kasım 1334/1918.

Minber, 1 Kasım 1334/1918.

4 Kasım 1334/1918.

Sabah, 1 Kasım 1334/1918.

6 Aralık 1334/1918.

20 Nisan 1335/1919.

Selâmet, 16 Kasım 1334/1918.

Söz, 24 Kasım 1334/1918.

Vakit, 26 Aralık 1334/1918.

5 Ocak 1335/1919.

27 Ağustos 1335/1919.

4 Ekim 1337/1921.

21 Aralık 1337/1921

Yenigün, 31 Ekim 1334/1918.

17 Kasım 1334/1918.

4 Aralık 1334/1918.

Yeni Gazete, 30 Teşrîn- Sâni 1334/30 Kasım 1918 Cumartesi, No: 1565 (1).

1 Kanûn-i Evvel 1334/1 Aralık 1918 Pazar, No: 1566 (2).

2 Kanûn-i Evvel 1334/2 Aralık 1918 Pazartesi, No: 1567 (3).

3 Kanûn-i Evvel 1334/3 Aralık 1918 Salı, No: 1568 (4).

4 Kanûn-i Evvel 1334/4 Aralık 1918 Çarşamba, No: 1569 (5).

5 Kanûn-i Evvel 1334/5 Aralık 1918 Perşembe, No: 1570 (6).

6 Kanûn-i Evvel 1334/6 Aralık 1918 Cuma, No: 1571 (7).

7 Kanûn-i Evvel 1334/7 Aralık 1918 Cumartesi, No: 1572 (8).

8 Kanûn-i Evvel 1334/8 Aralık 1918 Pazar, No: 1573 (9).

9 Kanûn-i Evvel 1334/9 Aralık 1918 Pazartesi, No: 1574 (10).

10 Kanûn-i Evvel 1334/10 Aralık 1918 Salı, No: 1575 (11).

11 Kanûn-i Evvel 1334/11 Aralık 1918 Çarşamba, No: 1576 (12).

12 Kanûn-i Evvel 1334/12 Aralık 1918 Perşembe, No: 1577 (13).

13 Kanûn-i Evvel 1334/13 Aralık 1918 Cuma, No: 1578 (14).

14 Kanûn-i Evvel 1334/14 Aralık 1918 Cumartesi, No: 1579 (15).

Zaman, 1 Kasım 1334/1918.

24 Kasım 1334/1918.

C. KİTAPLAR

AHMET İhsan, *Matbuat Hatıralarım II*, İstanbul 1931.

AKŞİN, Sina, *Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi*, C.I, İmaj Yayınevi, İstanbul 1997.

- ARIKAN, Zeki, *Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını (30 Ekim 1918- 8 Eylül 1922)*, TTK Yayınları, Ankara 1989.
- _____, *İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele*, Cem Yay., İstanbul 1976.
- ARMAOĞLU, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, Ankara 1997.
- _____, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, C.1-2: 1914-1995*, İstanbul 1998.
- AYDIN, Bilgin; İlhami Yurdakul, İsmail Kurt, *Bâb-ı Meşihat Şeyhülislâmlık Arşivi Defter Kataloğu*, İSAM Yay., İstanbul 2006.
- AYHAN, Bünyamin, *Millî Mücadele’de Basın (Olağanüstü Durumlarda Propaganda)*, 1. Baskı, Tablet Yayınları, Konya 2007.
- AYHAN, Yusuf, *Mustafa Kemal’in Pozantı Kongresi ve Adana’nın Kurtuluşu*, Adana 1963.
- BANARLI, Nihad Sâmi, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi II*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 2001.
- BAŞBAKANLIK Osmanlı Arşivi Rehberi*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Haz: Hacı Osman Yıldırım, Nazım Yılmaz, Yusuf İhsan Genç, İstanbul 2000.
- BERKES, Niyazi, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, YKY, İstanbul 2008.
- BIYIKLIOĞLU, Tevfik, Tevfik Ercan, *Türk İstiklal Harbi*, C.I, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı, Genel Kurmay Harb Tarihi Dairesi, Ankara 1992.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 1993.
- DUMAN, Hasan, *Başlangıcından Harf Devrimine Kadar Osmanlı-Türk Süreli Yayınlar ve Gazeteler Bibliyografyası ve Toplu Kataloğu, 1828-1928*, Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı Yayınları, C.2, Ankara 2000.
- DURU, Orhan, *Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye’nin Kurtuluş Yılları*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1978.
- ELDEM, Vedat, *Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomisi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994.
- EROĞLU, Hamza, *Türk İnkılâp Tarihi*, Savaş Yayınları, Ankara 1990.
- ERSOY, Osman, *Türkiye’ye Matbaanın Girişi ve İlk Basılan Eserler*, Ankara, 1959.
- ERGİN, Osman, *Türk Maarif Tarihi, C.III*, İstanbul 1977.

- ERTUĞ, Hasan Refik, *Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi*, İ. Ü. İktisat Fakültesi, Gazetecilik Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1970.
- ESMER, Ahmet Şükrü, *Siyasî Tarih, 1919-1939*, Ankara 1953.
- GAZİ AHMET MUHTAR PAŞA, *Takvîmü's Sinin*, Haz. Yücel Dağlı, Hamit Pehlivanlı, Genel Kurmay Basımevi, Ankara 1993.
- GÜL, Abdulkadir, Salim Gökçen, *Son Dönem Osmanlı Nüfusu ve Ecnebîler Meselesi*, Cedit Neşriyat, Ankara 2010.
- GÜNER, Zekai; Orhan Kabataş, *Milli Mücadele Dönemi Basını ve Beyannameleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1990.
- GÜZ, Nurettin, *Türkiye'de Basın İktidar İlişkileri (1920-1927)*, Turhan Kitabevi, Ankara 2008.
- HAKKI Tarık Us Kütüphanesi Kataloğu: *Sürekli Yayınlar*, Hazırlayanlar: Selahattin Öztürk, Abdurrahman M. Hacıismailoğlu, Muhammed Hızarcı, T.C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Müdürlüğü, İstanbul 2006.
- İNÜĞUR, M.Nuri, *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yayınları İstanbul 2005.
- İSKİT, Server Rıfat, *Hususî İlk Türkçe Gazetemiz, Tercümân-ı Ahvâl ve Âgâh Efendi*, Ankara 1937.
- _____ , *Türkiye'de Matbuat Rejimleri*, Matbuat Umum Müdürlüğü Neşriyatı, İstanbul 1939.
- _____ , *Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları*, Başvekâlet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü, İstanbul 1943.
- KAYA, Erol, *Mustafa Kemal Atatürk'ün İlk Gazetesi Minber*, Ebabel Yayınları, Ankara 2007.
- KODAMAN, Bayram, *Osmanlı Siyasî Tarihi(1876-1920), Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C.12(Osmanlılar III), Çağ Yayınları, İstanbul 1993.
- KOLCU, Ali İhsan, *Tanzimat Edebiyatı I*, Bakanlar Matbaacılık, Erzurum, 1988.
- KOLOĞLU, Orhan, *Osmanlı'dan 21.Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul 2006.
- _____ , *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, İletişim Yayınları, İstanbul 1994.

- KURDAKUL, Necdet, *Tanzimat Dönemi Basınında Siyasal ve Anayasal Fikir Hareketleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000.
- MACAR, Oya Dağlar; Elçin Macar, *Beyaz Rus Ordusu Türkiye'de*, Libra Yay., İstanbul 2010.
- ORAL, Fuat Süreyya, *Türk Basın Tarihi (1728-1922, 1831-1922)*, C.I, Ankara 1968.
_____, *Türk Basın Tarihi (1919-1963)*, C.II, Ankara 1968.
- ÖKE, Mim Kemal, *Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C.12(Osmanlılar III), Çağ Yayınları, İstanbul 1993.
- ÖZKAYA, Yücel, *Milli Mücadele'de Atatürk ve Basın (1919-1921)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2007.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, C.I-II-III, İstanbul 1971.
- SARIHAN, Zeki, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü I*, Ankara 1994.
- SONYEL, Salahi R. , *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I*, TTK Yayınları, Ankara 1995.
- SOYSAL, İsmail, *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları*, I.Cilt(1920-1945), 3.Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2000.
- ŞEMSEDDİN SAMİ, *Kâmûs-i Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2007.
- TANSEL, Selahattin, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C.I, MEB Yayınları, İstanbul 1991.
- TEMEL, Mehmet, *İşgal Yıllarında İstanbul'un Sosyal Durumu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.
- TOKGÖZ, Ahmet İhsan, *Matbuat Hatıralarım*, Yay. Haz. Alpay Kabacalı, İletişim Yayınları, İstanbul 1993.
- TOPUZ, Hıfzı, *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003.
- TÖKİN, Füzûzan Husrev, *Basın Ansiklopedisi*, İstanbul 1963.
- TÜRKGELDİ, Ali Fuat, *Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, Ankara, 1948.
- UNAT, Faik Reşit, *Hicri Tarihleri Miladi Tarihe Çevirme Kılavuzu*, Ankara 1984.

YALÇIN, Hüseyin Cahit, *Edebiyat Anıları*, İstanbul 1975.

_____, *Siyasal Anılar*, İstanbul 1976.

YALMAN, Ahmet Emin, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim, C.I, (1888-1918)*, İstanbul 1970.

YAZICI, Nesimi, *Takvim-i Vekayi "Belgeler"*, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara 1983.

_____, *Tanzimat Dönemi Basını Konusunda Bir Değerlendirme*, TTK Yayınları, Ankara 1994.

D. MAKALELER

AKBULUT, Mustafa, "İbrahim Müteferrika ve İlk Türk Matbaası", *Türkler*, C. XIV, (Ed.: H.C.Güzel, K.Çiçek, S.Koca), Ankara 2002.

AYDIN, Hakan, "Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye: Kuruluşu ve Basında Tartışmalar", *Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sa.27, Konya 2010.

AYDIN, Mehmet, "Mütareke Döneminde İstanbul'da Hayat Pahalılığı Sorunu", *History Studies*, C.2, Sa.2, Samsun 2010.

BAYKAL, Hülya, "Millî Mücadele'de Basın", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XI, Sa.11, Ankara, Mart 1988.

BERKES, Niyazi, "İlk Türk Matbaası Kurucusunun Dini ve Fikri", *Bellekten*, C. XXVI, Ankara 1962.

BİLİM, Cahit, "Tercüme Odası", *Ankara Üniversitesi OTAM*, Sa.1, Ankara 1990.

DAĞLAR, Oya, "II. Meşrutiyet'in İlanının İstanbul Basını'ndaki Yansımaları(1908)", *İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:38, İstanbul, Mart 2008.

DEMİRBAŞ, Bülent, "Mondros Mütarekesi ve Sonrası", *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, C.4, İletişim Yayınları, İstanbul 1985.

GAZEL, Ahmet Ali, Şaban Ortak, "İkinci Meşrutiyet'ten 1927 Yılına Kadar Yayın İmtiyazı Alan Gazete ve Mecmualar", *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.7, Sa.1, Erzurum 2006.

GEVGİLİLİ, Ali, "Türkiye Basını", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. I İstanbul 1983.

- GÜNYOL, Vedat, “Matbuat”, *TDVİA*, C.VII, İstanbul 1988.
- HÜLAGÜ, Orhan, “Mondros Mütarekesi Sonrası Bursa Bölgesindeki Millî Mücadele Hazırlıkları ve Kuva-yı Milliye’nin Teşkîli”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XIV, Sa.41, Ankara, Temmuz 1998.
- İLGAZİ, Abdullah, “İstanbul Hükûmeti’nin Propaganda Faaliyetleri ve Yeni Gazete”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sa.53, C.XVIII, Ankara, Temmuz 2002.
- İSLAM, İbrahim, “Millî Mücadele’ye Muhalif Bir Gazete: Ferdâ”, *Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.12, Diyarbakır 2009, s.161 vd.
- KELEŞYILMAZ, Vahdet, “Millî Mücadele Dönemi Türk Basınında Wilson Prensipleri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XII, Sa.35, Ankara, Temmuz 1996.
- KOCABAŞOĞLU, Uygur, “Tuna Vilayet Gazetesi”, *Ankara Üniversitesi, Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sa.2, Ankara 1991.
- KOLOĞLU, Orhan, “Osmanlı Basını: İçeriği ve Rejimi”, *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, C.I, İletişim Yayınları, İstanbul 1985.
- MAZICI, Nurşen, “1930’a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu”, *Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi*, C.5, Sa.18, Ankara 1996.
- NALCIOĞLU, Belkıs Ulusoy, “Tanzimat Dönemi Türk Gazeteciliği ve Türk Basınının İlkleri”, *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, No: 14, Kırgızistan 2005.
- NUHOĞLU, Hidayet, “Osmanlı Matbaacılığı”, *Türkler*, C. XIV, (Ed.: H.C.Güzel, K.Çiçek, S.Koca), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.
- _____, “Müteferrika Matbaası ve Bazı Mülahazalar”, *Osmanlı*, C. VII, Ankara 1999.
- OKUR, Mehmet, “İtilaf Devletleri’nin İstanbul’daki Faaliyetleri, Osmanlı Hükûmetleri Üzerindeki Baskıları ve Hükûmetlerin Tutumu”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 57, C.XIX, Ankara Kasım 2003.
- ÖZDEMİR, Mustafa, “Mütareke Dönemindeki Siyasal Akımların Türk Basınına Yansımaları”, *Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü*,

ÇTTAD(Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi), C.VII, Sa.16-17, İzmir (2008/Bahar-Güz).

ÖZER, İlbeyi, “Mütareke ve İşgal Yıllarında Osmanlı Devleti’nde Görülen Sosyal Çöküntü ve Toplumsal Yaşam”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sa.14, Ankara, Kasım 2003.

ÖZKAYA, Yücel, “Milli Mücadele Başlangıcında Basın Ve Mustafa Kemal Paşa’nın Basınla İlişkisi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 3, C. I, Ankara, Temmuz 1985.

ÖZKORKUT, Nevin Ünal, “Basın Özgürlüğü ve Osmanlı Devleti’ndeki Görünümü”, *Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.51, Ankara 2002.

ŞİRİN, Funda Selçuk, “Etkili Birer Propaganda Aracı Olarak Ermeni Sorunu Karşısında Albayrak ve Hadisat Gazeteleri (1918–1919)”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü, Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.28, Sayı 45, Ankara 2009.

TEMEL, Mehmet, “Mütareke Dönemi İstanbul’unda Sosyal Yaşam ve Sorunlar”, *Türkler*, C. XIV, Yeni Türkiye Yayınları, (Ed.: H.C.Güzel, K.Çiçek, S.Koca), Ankara 2002.

TÜRKMEN, Zekeriya, “İstanbul’un İşgali Ve İşgal Dönemindeki Uygulamalar(13 Kasım 1918-16 Mart 1920)” *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 53, Cilt: XVIII, Ankara, Temmuz 2002.

_____ , “Ali Rıza Paşa Hükûmeti ve Kuva-yı Milliye İlişkileri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı: 46, Cilt: XVI, Ankara, Mart 2000.

TÜRKÖNE, Mümtaz’er, “Osmanlılarda Islahat ve Teceddüt”, *Osmanlı*, C. VI, İstanbul 1994.

UÇMAN, Abdullah, “Tanzimat’tan Sonra Basın ve Edebiyat”, *Osmanlı*, C. IX, Ankara 1999.

VARLIK, Bülent, “Mütareke ve Millî Mücadele Basını”, *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, C.5, İletişim Yayınları, İstanbul 1985.

YALÇIN, E. Semih, “Mütareke Döneminde Mustafa Kemal Paşa’nın İstanbul’daki Faaliyetleri (30 Ekim 1918-16 Mayıs 1919)”, *Ankara Üniversitesi, DTCF Tarih Bölümü, Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 17, Sayı 28, Ankara 2006.

YAZICI, Nesimi, “Vakayi’-i Mısriye Üzerine Birkaç Söz”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı 2, Ankara 1991.

_____, “Osmanlı Basınının Başlangıcı Üzerine Bazı Düşünceler”, *Osmanlı Basın Yaşamı Sempozyumu*, 6-7 Aralık 1999, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını, Ankara 1999.

E. TEZLER

AFYONCU, Fatma, “Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre İşgal Döneminde İstanbul (16 Mart 1920-31 Aralık 1922)”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009.

AKDOĞAN, Can, “Millî Mücadele Dönemi’nde Ankara Basını (30 Ekim 1918-21 Şubat 1921)”, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans tezi, Ankara 1997.

ARI, Betül, “Atatürk, Basın ve Minber Gazetesi”, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008.

AYDIN, Mehmet, “Mütareke Döneminde İstanbul’un İâşesi Meselesi (1918-1922)”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Samsun 2002.

BİROL, Nurettin, “Halil Rıfat Paşa Dönemi ve İcraatları (1827-1901)”, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Malatya 1999.

ÇANKAYA, Ömer, “Yeni Gazete’ye Göre Ermeni Meselesi (30 Kasım 1918-20 Ağustos 1919)”, Osman Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2009.

ÇIKIN, Ceren, “Yenigün Gazetesi (1918-1923)”, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007.

DİNÇ, S. Sinem Sevindir, “Anadolu Gazetesi”, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2006.

GİRGİN, Atilla, “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’deki Yerel Basının Gelişmesi”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1997.

GÜREL, Zeki, “Abdullah Zühdü’nün Hayatı ve Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma”, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1985.

HAYKIR, Tayfun, “Mütareke Dönemi Yayın Organlarından Zaman Gazetesi”, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2010.

HOCAOĞLU, Baran, “İkinci Meşrutiyet Dönemi Siyasal Yaşamında İktidar ve Muhalefet İlişkileri(1908-1913)”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2008.

KAAN, Oğuz, “II. Meşrutiyet Döneminde Muhalefet: Ahrar Fırkası”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2008.

İBRAHİMOV, Osman, “Tuna Vilâyet Gazetesi (1865-1866)”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.

TUNÇ, Salih, “İşgal Döneminde İstanbul Basını (1918-1922)”, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1999.

F. İNTERNET KAYNAKLARI

<http://dergiler.ankara.edu.tr>

<http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=Dergiler>

<http://www.historystudies.net/Anasayfa.aspx>

http://www.kafkasfederasyonu.org/kultursanat/kim_kimdir/Abdullah_zuhtu.htm

http://www.yasamoykusu.com/biyografi-1562-Mahmut_Sadik

<http://www.msxlabs.org/forum/basin-magazin-tr/165905-ahmet-emin-yalman-ahmet-emin-yalman-kimdir-ahmet-emin-yalman-hakkinda.html>

<http://www.ubihya.tr.gg/Hakk%26%23305%3B-Behi%E7-Bayi%E7.htm>

<http://193.255.138.2/takvim.asp> (Türk Tarih Kurumu Tarih Çevirme Kılavuzu)

<http://tdkterim.gov.tr/bts> (Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük)

<http://istanbulmuftulugu.gov.tr/kulturel-miras-culturel-heritage/711-kurani-kerim-tas-baski-kaliplari>.

EKLER

Ek 1: Yeni Gazete'nin kurucusu ve başyazarı Abdullah Zühdü (1869-1925).

YENI GAZETTA
JOURNAL QUOTIDIEN OTTOMAN
Directeur-Rédacteur en chef
ABDULLAH ZUHDI
Prix de l'abonnement
Un an: 180 piastres. — Six moi: 95 piastres
Le Numéro: 40 Paras

بکی غزته

صاحبی وباش محری : عبدالله زهدی

مطبعه ومحل ادارسی

باب عالی قاروشسته ٨٨ تومورل دائرة مخصوصه
امور اداره و تحریریه ایچون صاحب امتیازه مراجعت اولور .
دوج اولقیان آمار واوراق اعاده اولور .
آبونه : بر سنه لکی ١٨٠ آقی آلیفی ٩٥ شروش

نسخه سی [١٠] یاردهر

هر صبح لراؤر عثمائی غزته سیدر

نسخه سی [١٠] یاردهر

مطابق به فرت کن اولنده ایکی آنتوسک بشندن
بره آرشی مزوانی مباحه داوم اولوش وم افشکر
عقرا نمانده قومانه و کلی امتیاضیه وروه ایچکه
بغلامندور .
ارنجیانه رسم تحلیف
اندر ضرور والی وکاشندن ٥ آغستوس ٣٣٤
تاریخیه مقام حاکم سدارته کشیده اولان تقرا افنامه
اندوزی مهابون مشیرت جلیله شهید راسا
کوسونان اروز اوزرنده یوگون دایره جلیله
عسکری پیشکانه دایره سنوق مختلفه عساکر
شاهانه تشکیل سنوق انتظام ایلدیکر و ارکان
وامرای عسکری به ماؤورین ملکه و علمدا
واشراق ایلدومناه مختلفه روسای رومانیسی
اه متبران کافله کتاب مساله ملکه و عسکری
ایله غیر مساله شاکرداتی حاضر والماسل
یکری بیگ تومو میخاؤل بریم غیر محشر
توبن جمع یولاندی حالده قانون اسامینک
اکلام جلیله سنه رعایت ایلدیکر مدتیخ ذات
پادشاهی به سعادت کوسونله چکنه عواما عین
امینش و عناصر مختلفه مشایبه بشندن برهانک
احوت وانعام ناسیبه نامر بر چوق نظر
ایراد ایلدیکر حقیقه شایسته تقدیر وقاشا
محمده احوت لیک ایلدیش واریعی محضدری
انقدیلاره روسای دو سایه تک بازاده آقشاری
آراستنده شوروم عین وودکداری به ختام
ویریش اولدیکر اوزرچان منصرف لکنک ٤
آغستوس سنه ٢٣٤٢ قاریخو تقرا ایلدیکر اوزرنده
مروشدور .

سیاهسنده قرائن . جناب حق آقنن خوشبود
اولسون لکن اردونک دهرا برچوق و لسانیق
وارد محاط اولدیندن شماری دائرة اطاعتده
طوبه حقینه اولهیت مقصدوره یوفو اوغوسونل
قرانقرار اردویه ه بونک لاسه کی معنیدار
رفیق ووزرکه بوتمیرن کله مقصدیه . زندهه
و باعیری قبول ایلسونل . انکیزلر تبیل اخیزرن
منو ایلدیه سرور اولمان کلکتز دوه واردر
سزه اناسف بونلر کعددی دهچاقودر . بزم ایچون
یولیمه کافله دول اجنبیه ایل خوش کینیکه
چالشرق لایله ایلدیه مرمری او ایتکدر .
سزه خوشه کیدمچ برنی نقل ایله :
معلوم ایلدی قنار نین سوزگه برچوق ادرتیلر
برایه کلش ایدی . بوترک ایچنده اکثریسی
مختلف اختلاف قومیتلرته منسوب وحی اولترک
الیلار و کلاتلری ایدی . باطلیم صفره ایاق صحن
و زنی کورکور کورمن بشاری چیور اولدی . انکیز
غزله مله هادما کلیم زندهه بوندر چیور مجوز موردر
ایدی ایشته وارمیشلر ایکی کون اول بورا ایدی
کیلساننده قانون اسامینک اعلانی مناسیبه برعا
اقومنه قرار و بریدیل و بیعه دعوت ایتیلر
سفات ارکانیه دعاده حاضر بولدم . کیلسا ایدی
ورکله مالو ایدی . مدان سکره . پاس اقدی
ترکجه وارمنیجه . بر لفظ ابراد ایدی بونده
پادشاهک احسانا یئیکه قانوناسی اوزرنده
آرقن اسکی عوداوتن اوقولدی و ونند سکره
اربعی و ترک رکنده کلکتز بونی و شرعی
تریده چالیسه سیجی پای ایدی . (بشاسون
مخانیلار بشاسون پادشاهن) ده م سدارل بونی
صیوقه چیرقدی . ذوالی پاس اوقدر متاؤر ایدیکه
نی ایدی . کیلسان عودعی متعاقبوم غیر
سفرته کلیدلر نظر ابراد اولدی . اقسام اوستی
برویک شیافت ترتیب ایقتار . جولانک بتم نامه
اوشافته ریاشانیدی . زده بوشرقی کوزک
بر درجه به قدر برایه کسکی کوزدک .
بشاسون بفر !

مینی موشونن استغنا ایتدیگی ایشیلدیندر .
بیروت والیسی اکرم تکک استغنافی
بیروت والیسی اکرم تکک احوال صحیده
منی استغنا ایلدیکرین وائی توکل ایدرک
درسه ناده مخرجت حرکت ایتدیگی داخلیه
نظارتنه یا تلفاز یا یاه برمدر .
هجز سفیر مزینلر بریک کنوی :
جناب حق بزم بوشرقی کوی کوسوز کیدن
بوساعت کاسی . منضصل دوزنر و کلکتز
اولق درجه سنه کلش اولان بو کلکتز اجامی
بومئن بشقه برصورت اهل اولدی . اه اجیدی .
بوساعت کاسی . منضصل دوزنر و کلکتز
ایچون اولدوبده حق بو لفظی اولدوبده کوزک
کوزدیکر ایله بزم و براده ه اولون کون اول نظر
حضارته یا یاقولر ایکن . بحساب بوندره آدم
ایچن کی برصورت نقلی براده کورد .
هر صبح غزتماری ایدیم وقت فتم یلاردی
اوتاتودم . هالحد شمدی کوسکی کره
اوراق حوادق اوقوبور . قانون اسامینک اعلانی
اولدیندی خبری کلدیک کون بورا خارجه
نظارتنه کینش ایدی . بی اراکون کوردل ایدیکر
نظارتنک مرمره مفروش اولان مبرویسی
ایچای اولدیجه قوتله اوربورق و ایتدی بونکده
اولدیندی حالده چیقم . نظری کوردیم وقت :
آرقن بونده متحر برکلکتز سفیریم کی
بورولر نظره حنیاب ایشدم . براده کوزک
حکومتک و کوز غزتمارک اسی بونکده کللا
تکدیشی . حمزده کوز کوزل کوش بولونور
« بزور کاری داغاسورک . بزم سوزمیکر ااره
سایه ایدی » بیور . انشاه اداره جلیله
باشلانیدی کی کینده بونی قانمنن قنور
ایرده اکثره افکار عویدسک لهزه
دوختنن کوزک بونکد امله ایلر . اورایلر
کوزلرینه استیغفور . بویتیم بولهجه و آؤر
مدت ایچنده وقونه حرت ایدیلور اغنی
شدینن سوزگه بزم ایچون یایله چی شیلر
چوق . بوترکی استغنا بشاسون اول نظاره

ولنیزده یکی ایلان دوره مساوات و عدالتک
فوض فیله سی قدر ایدرک و مصوبت جان
ولان من امین اولورق زندهه قراش لکنک هیچ
برزمان واز کینوز .
روم و لندلر زندهه اراق بلغارله قارشی
بله دکتری مخصوصن صرف نظر ایلدیلر .
بوخصوصت کول آتنده قاش بر آتیش کی
اشلوبن میانه چیقارلمیلر . اغتاشاشات
منیده انشاندن رکوی اهلینک چند تصنیفاتیه
سننده بریخ دهنده روم و بلغار اولدیک کویاوب
ایشلیددی . الا آن اصحاب جیتک بلغارله
« تامل » آرا اغتینن روزمک مقر اولدقارنه
مخانیل پاراشنگن تل
حررت آتندنه جمیع کافه اقوام زده مادی
و معنویلرته عالم مسائل و کینار واسطه سیبه
جلیل میونکه موقع مذاکره بوعمل و او
جملک مقرراته خلوص قلب ایل انشاد
ایقتدر . عسک تقدیره . مخانیل اردونک
توبن تبیده قارشی مای کلک سای اولان
قوی قارشینده بولور . بشقونک حقوقته
رعایت ایل . حقوزه رعایت اولمنسی ایسر
ایسک بشقونک حقوقته رعایت ایلر .
محرر سیاسی

سای محری
ماکونیده بونلرک بنگار . روم . آرناود .
اولاح برچوق اقوامک شدیدی قدر بربرایه
یوشوق رهرح صرح داغ ایچنده باشمارلی
حکومت مستبدنک سینات اداره سنه صلف
ایلدیکه ایدی . واقعا حکومت . نمندر تکنه
اوقدر انصاف اداره مسوزی . فقط عناصر
مختلفه کوشیوارات تملمدی حکومت قارشی
برقیم عسوی مایعنی سائر اولمایوب اکثریا
باشکانتلر پررکی اولدیک کوشیوارات .
قوجو و اولقلر دیکر لر بنه مارش . آرناودرک
بشقه زده هانک اولدقن انجاش ایلدیبوردی .
پوسال . هانکسده بولر بلغارلر شندیک خصوصت
قوبه تک تراید و استبرار نه مضر اولشیدی .
قانون اسامی اعلانی ایلدن اول کینچ کلکتز .
کلرکی برچوق قومیتلرله قبول ایلدیکر کین
اولندن ماکونیدک بلغارستانه الحاق کوزدک
بولانور و خویشلار به خیاریت امل غنای ایلدین
سناتور ایلدیندر بر چوق جنرال انقلاب اخیر
اوزرنده بزم کی مال بیلکلکتز نال زده
و حریت اولورق باشق مقصدیه ایدی . مادامک
کابیت عثمایده بولقنه بو فتمت حیاسه نال
اوله یز . آرقن کزصلاح ایله تیجه اصحابه
انتخاب ایلر دینار و عدالت ایقتیلر .
میلما حکومت عثمایدیه اجرا آت عاده سیبه
استغنا فیده تبیسکنک مرحدت و سلطت آرتیبی
تأمین ایلدیکه حاکمات اوت و خویشلر له سائر ایلدینر
بر لرلی قیرمه قریه جللی ساجز و زیون برهاله
کلرک و اوت و آرتوب باشلی کابینت یلیک
جهت اقوام عثمایدنک احوت مناسیه کس
اینگ ایسته میدجکدر . یایقنلرده ترق و انعام
جمعی ایل بنگار داخل قومیتماری اعضاسی
ارمننده جریان ایلن مذاکره ماکونیدک
عثمایدیه مضر بمن مطالبه سار دایلسی اوزرنده
ترافق آرا حصه کلدیکر ایشیلیدی .

بلده بیلجاریک قانون داروسنده تشکیل
حق انخاب ایچون معین پروکورو بریمک
نظاننامه حکامین اولدینکی بعضی محاردرن
و نوبولان مراجعت اوزرنده یاکر و کر و ایل
کلک اعشار اماله اولانلر دن دخی مبعوث انتخاب
ایلدی مناسب اوله چی .
روستایک بحر سیاه دوتاسی
روسینک بحر سیاه دوتاسی جتده شیوخ
بولوبودن غزتمه یازیلان قهر حقدنه خارجه
نظاری باشا حضرت تریش استیضاح کینت
ایلدیلدر . باشا حضرتاری شوولده جواب
ورمشلدر . اول امرده روسینک فرد کوزده کی
قوت بخرمیسی اوله اسامینک اخلا ایدمچ
و بی تمید ایدمچ دوجده دکلدر . نام
ایچون دوتانک فردن سولورده دولاشمی
متاندر . حق کین اکی آق نلرقده اکی دفعه
بزم سولور و کچده اکر به قدر کدیلر .
سواستول شیندن دن دخی سوولده بولده
البدینق معلومات اوزرنده بزم بودمه روسیه
سفر تین استیضاح کینت اولش ایدی . جوابا
دوتانک اچون اچون رومانی و بلغار لیا تری
یازونتا بده چکی بیلدی . مسئله نونن لیا تری
روسیه دوتانک سالی یازور کانه و تهرید کانه
برحرکنده بولمنه مساعد دکادر شاه علیه
مسئله هیلان و لانی موجب برنی بوقدر
افکار عویدیه مسترخ قبه بیور سکر .
اوقن نظار کاستغنافی
اوقن نظار کاستغنافی

دوتکی مجلسی و کلاتک مقررات
تجارت و نافعه نظار لیه معارف نظار کی ارکانک
تنسینقاش
قزانه کوزدیش اولان جرمین سیاسینک
عدوت مصارفک خزینه مایه دن تسویبسی
کوزدن کوی کدیب کلرله نقل کلک معاملات
ایچون مجبوری اولان قیده معاملاتن صرف
نظر ایلدیسی
بلده بیلجاریک قانون داروسنده تشکیل
حق انخاب ایچون معین پروکورو بریمک
نظاننامه حکامین اولدینکی بعضی محاردرن
و نوبولان مراجعت اوزرنده یاکر و کر و ایل
کلک اعشار اماله اولانلر دن دخی مبعوث انتخاب
ایلدی مناسب اوله چی .

ایروده ملک انشایه تشکیل ایدمچ مجلس
میونکه برافلی . اینی ایغه دوشومایلی .
بویتک عظیمی پایان و ملکت لیا لاید حیایت
منشارسی قرائن ارباب وطن ده بوشرقه
اکتفا ایدوب کیندیناری . داغا اورنه آقن
وطن پروکتی اوغونامل . بخصوص شایطان
و عسکر کز براردونک مکلیکی ایچون شرط
اعظم اولان دایره اطاعات و انضباطه اکرمل .
ضابطانک اهل به قاروشوب یا یجل نامیشاندن
بولقی هیچ اولوز . قانون اسامی ای اودوم

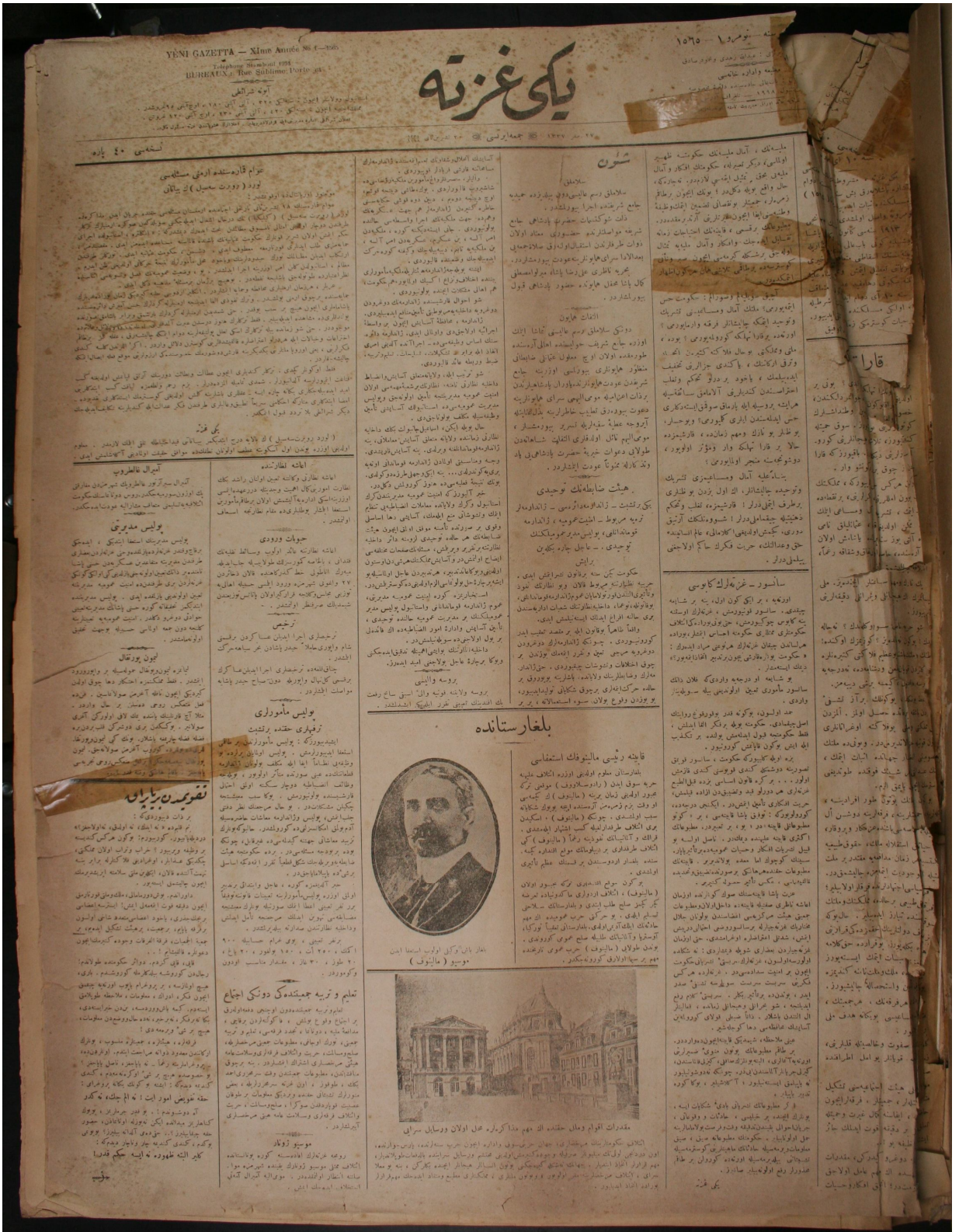
انحد و تر ق جمیت مجرمیسی اصحابیندن
سای باشا زاده سزاقی بک

بازید احوال
از منجه اوزرچان غزتمنده اوقوشدور :
بازید ایله حوایین احوال بک زیاد بوخت
کسب ایتکدر . کردلر قرائت عظیمه کوشونور .
اولترک حرکتیه قیایسه قانون اسامینک اعلانی
کندی مشایقه مختلف کوزدک اغیر برمشله
چقاردیجق اکتلا شیور . بازیدن ارمی
بطل بطنعانه کشنده ایدیلن ایکی تفراتنامه
کوزه کوز مشیرتلی ایل جمیده کرد ایلایلر نه
منسوب عساکرک حرکانی ایشته عویدیه
موجب اولمش . کرد عشیرتاری اوقدنی قانون
اسامی علیه منسب بوقر ایچون فلان کرانه
بولقنددولر . جمیده ایلاری قوماندانلر دن
خبرین باشا بولمیک برفالیات ارازا کتکده .
ارمی بطنعانه منی طرفدن کردک بوقدید
آتر حرکانی جتده حکومت نظر دخی جاب
ایلدیکدور .

طریق علیه منسوبیتک تکلیه تشبیت
ایلدیکر جمیعت کینت و صورت تأیسی ایچون
دوام ایدنا متعاقب نتیجه منحصی عومی
نظاریه ایلک هیئت تکلیه قرار و برمشدر .
هیئت خصوصیه ایچون در سعادت و بلاد نلله
در سمارلر دن فرق ذات انتخاب ایلش و بوتر
طرفدن سنوق علیه تک . فاسد و منافعی تأمین
ایلدیجک خصوصای جمیعت اداره داخلیمسی
میون اولوق اوزره نظمه اولدو حق نظاننامه تک
هیئت عویدیه بوقه تکروا منشی و مع ایچون
بروم خصوص تمین ایدیلرک بونک (کی غزتمز)
ایله اعلانی ایلدیکه حکم حاضر ونه تبلیغ ایلدور .
اشو مقرراتک اغذایه ختام بولان دوتکی
اجتماعده . افکار مفسده اصحابنن بعضاری
شیخ الاسلام اقدی وسار رجال علیه حقدنه
تعزیدینه بولش ایدمه غر شکاف کفریه
مندن بولندیک جمیعتجه آشکار کولون ایشو
تنبهات متفقتا رد و تخیق ایلندور .

کی پاشا
سائر درجه ایدو قوماندانک پاشا آنتوسک
مردیم کونه قدرک داغلی . کز حریت نظاریه
عبارده دوام ایتدور و عز ایلدیکه حاله مدانی

Ek 2: Yeni Gazete, 7 August 1324/ 20 August 1908 Perşembe, No.1. (Millî Kütüphane, 1962 ŞÇ 110). Gazetenin ilk sayısındır.

Ek 3: Yeni Gazete, 30 Teşrin-i Sâni 1334/30 Kasım 1918 Cumartesi, No.1565(1).

(Millî Kütüphane, 1962 ŞÇ 110). Gazetenin 1918 yılı, ilk sayıdır.

مكتوبه
عدد
۶۵۱

فیه نفه متبر

معارف انتم هفتروز
سیبی فی وهتیه لاجت ای غتیه نمید تیکه یوی بری نیک نسیه خصه عتقی موریه پیمانیدن عباده زهدی بک فرخ ویزیه
عزیمکده استعا اوتغده مطبوعات نفه نامتیک ایچی وورچی ماده لریک فقه اولدریه تویفا معامه اولدریک اجلاسیه
نیمه ایله غلوه تک مطبوعات زهدی اولره کی افادوسید بانه ایبار اولدی اولریج اولره انتم هفتروز
لایع هفتروز ماه ۱۳۰۳
وکیل اولدریج
رکضه

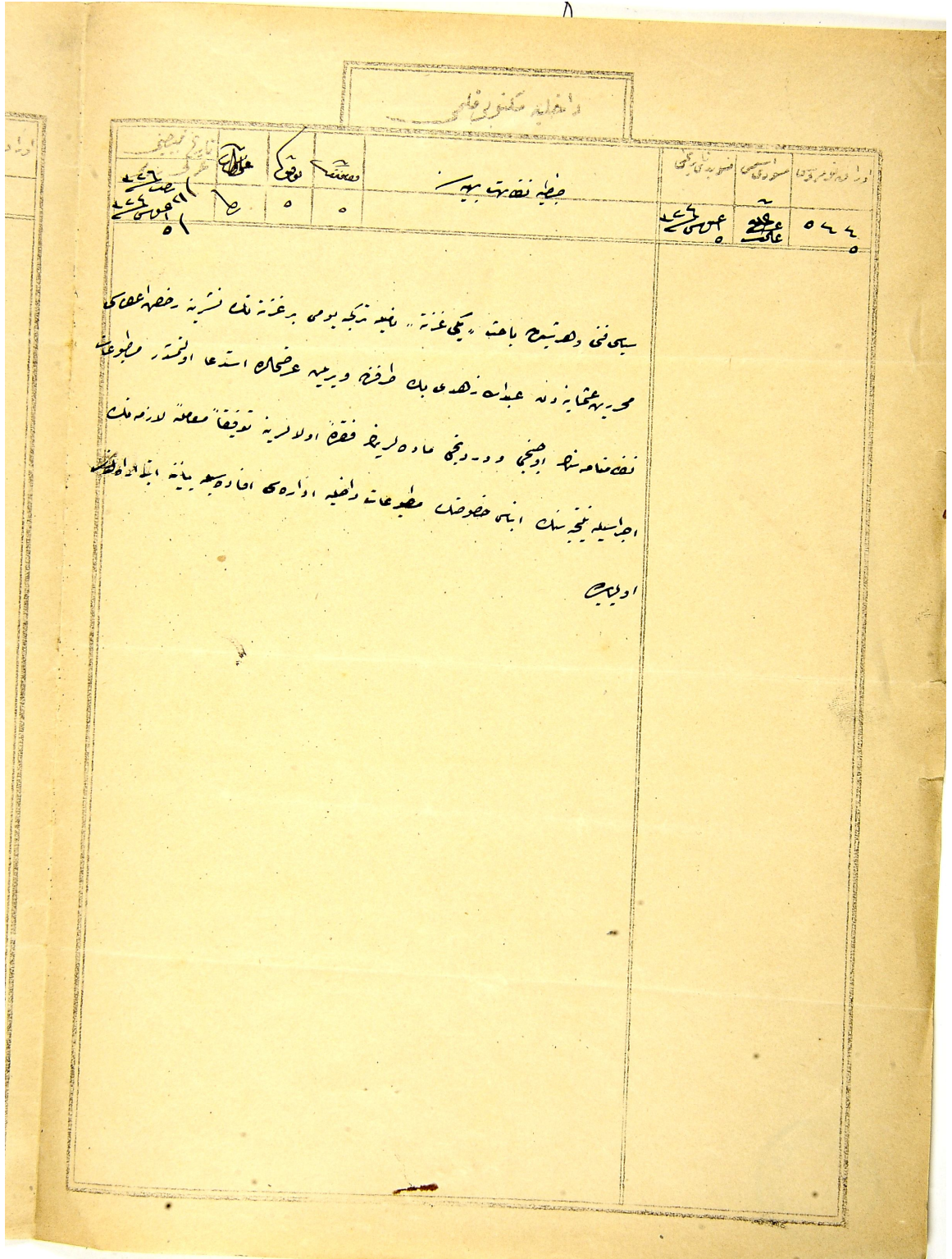
۸۵۱۸ / ۶۵۱

Ek 5: BA, ZB, D.N.24, G.N.73. Yeni Gazete'ye müsaade verilmesi hakkında.

مکتوبی قلنته مخصوصاً

تاریخ	محل	موضوع	محل	تاریخ	محل	موضوع	محل
۱۳۰۵	تهران	درخواست	تهران	۱۳۰۵	تهران	درخواست	تهران
<p>بسم الله الرحمن الرحیم</p> <p>اینجانب عبدالله زاهدی بزرگوار در تاریخ ۱۳۰۵ هجری قمری در تهران اقدام به انتشار یک نشریه بنام «نور» نمودم که در آن اخبار و مقالات علمی و ادبی درج می‌گردد و در هر شماره آن یک عدد از کتب نفیسه و کتب دیگر نیز درج می‌گردد و این نشریه را در هر شماره آن یک عدد از کتب نفیسه و کتب دیگر نیز درج می‌گردد و این نشریه را در هر شماره آن یک عدد از کتب نفیسه و کتب دیگر نیز درج می‌گردد</p> <p>اینجانب در این خصوص از شما تقاضای مساعدت می‌نمایم و خواهشمند است در صورت امکان در این باره اقدام فرمایید.</p> <p>با احترام و تشکر</p> <p>عبدالله زاهدی</p>							
دردان	توسعه	۲۰۹	توسعه	۲۰۹	توسعه	۲۰۹	توسعه

Ek 6: BA, ZB, D.N.325, G.N.38. Abdullah Zühdü Bey'in Yeni Gazete adıyla bir gazete çıkarmak için ruhsat talebi üzerine alınan beyanname ile senedin takdimi hakkında.

Ek 7: BA, DH.MKT, D.N.1276, G.N.35/1. Muharrirîn-i Osmaniye'den Abdullah Zühdü Bey'in Yeni Gazete namıyla bir gazete neşrine müsaade talebi üzerine icabının icrası hakkında.

कोरिडोर का निर्माण करने के लिए
 नामित करके बोली प्रक्रिया के तहत
 सार्वजनिक क्षेत्र के उद्योगों के
 मालिकों को सूचना दी जाती है कि
 वे अपनी मालिकी वाली भूमि को
 कोरिडोर के अंतर्गत आने वाले
 क्षेत्रों में स्थित होने के लिए
 तैयार रहें।

664
 114

Ek 8: BA, DH.MKT, D.N.1276, G.N.35/2.

۶۶۹۷

داخلیه نظارتی مجاہرات عمومیہ دائرہ سی

شعبہ

لاجل التبیض قلمه ورودی	مقابلہ ابدان	میری	رقبہ	میری	میری
			میرہ رقبہ ان آمدیہ عمومیہ		
				تاریخ تیبض	تاریخ تسوید
				۲۷	۱۷

یہ خطہ ادارہ خانہ برقیہ فطریہ قلمیہ و تصدیقہ مصارف تا ۱۱/۱۱/۱۱
یومہ ہذا طرف شادیہ ارسال قرار اظہار

ریاستی (تفصیلی)

Ek 9: BA, DH.MUI, D.N.119, G.N.4. Yeni Gazete idarehânesine bir telefon hattı temdidi ve tesisi masraflarını gösteren pusulanın irsâli.

الحمد لله
 لا حول ولا قوة الا بالله
 قاتلوا المشركين

ادرنه	ولایته	خداوندکار	ولایته	ایزمیت	متصرفخانه
ارضروم	«	دیار بکر	«	بولی	«
«	«	سوییه	«	جانیک	«
«	«	سیواس	«	چتالجه	«
«	«	طربزون	«	«	«
«	«	قسطمونی	«	«	«
«	«	آونیہ	«	قره سی	«
«	«	معموره العزیز	«	قلعہ شریف	«
«	«	موصل	«	قلعہ سلطانیہ	«
«	«	وان	«	منتشا	«
«	«	یمن	«	تک	«
«	«	اورفہ	«	قصری	«
«	«	کوتاہیہ	«	«	«
«	«	ایچ ایل	«	«	«
«	«	اسکیشہر	«	«	«

در خصوص

مردود اذکار و طوابع و زرہ حکومت کئی غرضتہ فی انتخاب آئیدی بوجہتہ مورد طوابع و زرہ اہجاب آیدہ ذوات نزدیکہ تشبہات
 اہلسیلا واردہ بوجہتہ بالذاتی ہونہ نہ کی اسبابی تا سیدہ سوئیدی حاصلیم با استیجاب

ناظر
 محمد محمد

98
 376

Ek 10: BA, DH.ŞFR, D.N.98, G.N.376. Fikirleri tervîc için Hükûmetin Yeni Gazete'yi seçtiğinden bahisle, icâb eden zevat nezdinde teşebbüsât icrasıyla, bu gazeteye abone tedârikine dâir Kalem-i Mahsus'tan, umûm vilâyat ve mutasarrıflıklara çekilen telgraf.

داخلیه نظارتی قلم مخصوص مدیریتی				مبوضی	مسودی	اوراق عمومی نومروسی
ج		اطراف رعمه اورنه رکتاجه لاله عمم دوابه اید الویه غیرمشکله (زادگی تهنه)			تاریخ تسوید	قلم نومروسی
				تاریخ تبیض		
<p>حکومت روح افکار اوله اولورزه ای تقویت اتقار ایله ایلجا دایره نوله ترونه نیشان عریبه اولورده بوغنه ای ال ایونه ندرک ایلیای تأییم بور نکرده رجا ایدرم (بارعا/تقدیریه)</p>						
<p>بوقتیم طرفداران</p>						
<p>تیبیر</p>						

Ek 10: BA, DH.KMS, D.N.52-5, G.N.71/1. Hükûmetin Adana, Maraş, Edirne, Anteb vilâyetlerine, Yeni Gazete'ye ellişer abone bulunmasına dâir gönderdiği telgraf.

الله اعلم

دَہَلِیِّی نِزَازَتِی

قلمچی

۵۲۶

۵
اقایہی بوندہ نصرتی

موندہ
تورو

دوستو انتم حضرتی
مکاتبت مروج افکار و آمالی اولوہ اوزرہ «بایغرتہ» انتخاب ایلمہ و در عہدہ ایندی وظیفہ مفروضہ وقت
اولسی کویہ دبیایہ ایندی تکالیف دہ طرف عاجزانہ مد بقول اولمخندہ تطبیقات مذکورہ بیاندہ بولندہ اقاہی
منعواہ بعموم اعدا ماتک بوغرتہ ایڈنری کویہ ایجاب ایندہ امر اعظم بولسی تمنا دہ اولمخندہ امر و فرید حضرتی ملہ اولمخندہ
داخلہ ناظری
سہ ماہ ۱۳۱۰

۱۳۱۰

Ek 11: BA, DH.KMS, D.N.52-5, G.N.71/2. Dâhiliye Nezâreti'nden Evkâf-ı Hümâyün Nezâret-i Celîlesine, ilânların Yeni Gazete'ye verilmesi hakkında.

عبدیه

دہلی نظارتی

قلمچی

۵۶۶

سورہ

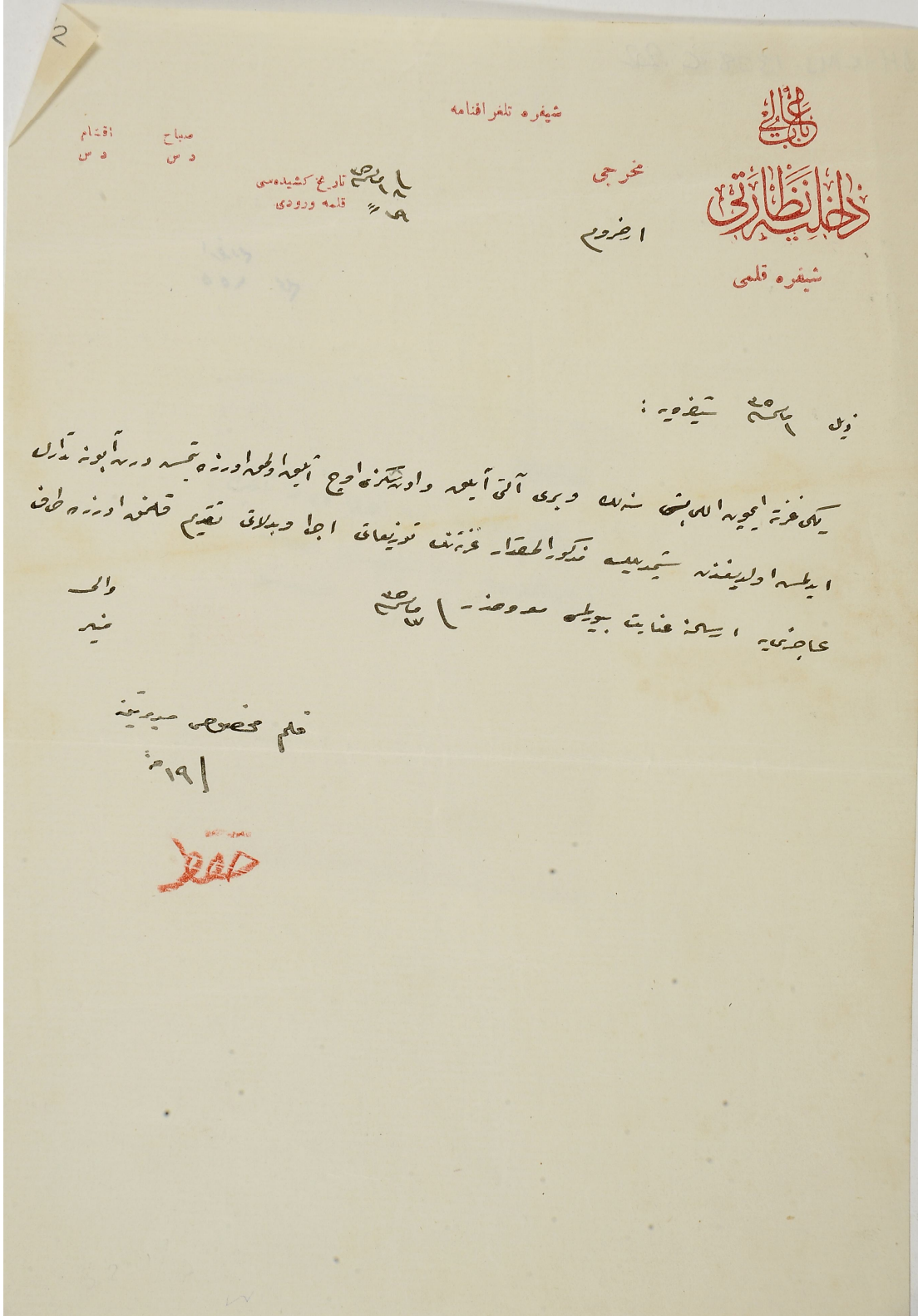
عبدیہ نفع دہلیہ

موسیٰ

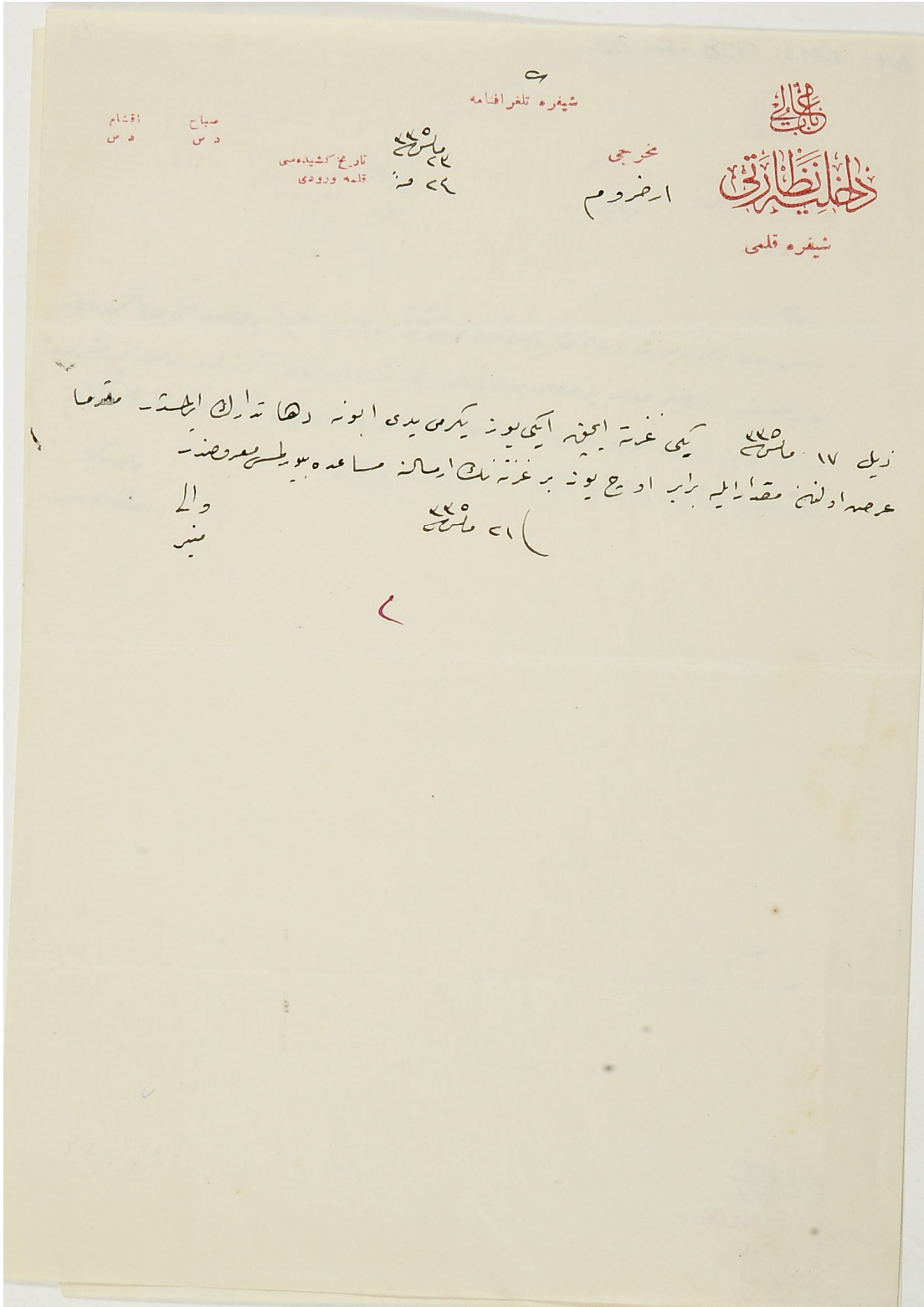
دو تلو افق حضرتی
کامونک مروج افکار و آمالی امور اور زرہ «باغیغرتہ» انتخاب ایسہ در عیدہ ایندی وظیفہ مقربہ
موقفیت اطمینان کجوبہ در صیابہ ایندی تطبیقات دہ طرف عاجزانہ مدد قبول الیغیر تطبیقات مذکورہ میانندہ
بولنا اجرا دارہ کی اعلاماتک بوغرتہ ایلم نری کجوبہ ایجاب ایڈرہ امر اعطا بویسی تمنا در اولیک امر و فریضے
حضرت مہ اول و کرد۔ اہ۔ عیالک و اہ۔ عیالک
دہلی ناظری

۱۰۰

Ek 12: BA, DH.KMS, D.N.52-5, G.N.71/3. Dâhiliye Nezâreti'nden Adliye Nezâret-i Celîlesine, ilânların Yeni Gazete'ye verilmesi hakkında.

Ek 12: BA, DH.KMS, D.N.52-5, G.N.71/4. Erzurum vilâyetinden Dâhiliye Nezâreti'ne, Erzurum'daki abone miktarı ve buna karşılık gazete gönderilmesine dâir telgraf.

Ek 13: BA, DH.KMS, D.N.52-5, G.N.71/5. Erzurum vilâyetinden Dâhiliye Nezâretine, Yeni Gazete'ye yeni abone te'min edildiğine dâir telgraf.

ه
رهبره

۱۱۷۶۴۹

۴۶

دولتو افغ حفترى

مردوع انطاری اولیة اوزره ه عدوته یه غننه بی انخابا یه کیده بجه بو بایج نشبات لازم
اجراسیم آبونه تبارکی اسبابه نهی حصه نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا
نه ساه ه ه نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا
ار دینغی اکلیمه ر عزیزیه نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا
بعضه رتور به آبونه قید و بدلایق تصویر انطار غننه سی واسطه سیم ایراک اوله نهغالی لغا نهغالی لغا
غننه کلیمه یه ره اوزج مالقه نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا
استداری اسبابه استمالی استار اهنه نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا
بایج اروزلا حفتره نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا نهغالی لغا

سید

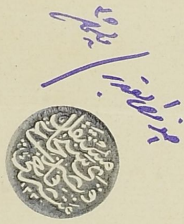
Ek 14: BA, DH.KMS, D.N.52-5, G.N.71/6. Sivas vilâyetinden Dâhiliye Nezâretine, Yeni Gazete'ye abone bedellerinin ulaştırılmasına rağmen gazetenin gelmediğine dâir telgraf.

در سعادت و نشر کمالی عزت (قیصریه) آلوده اولدجه دولت اماسی سیده مدولده

قیصری معارف مدیری قیصریه
تجار معتبرانده در زاده رشید افندی
ابراهم صفا افندی
اشرفانده مد اعضا عیالی به بی
قیصری انونیم شری مدیری طامل افندی

قیصری معارف مدیری قیصریه
مدیر قیصری رفعت بیگ
بریسر کریم نامور قیصریه بیگ
حاسبه باسه طای جمال بیگ
حاسبه قیصریه مدیری قیصریه
دشرفا خان نامور قیصریه
زاده ابراهیم قیصریه
جلسی اوزده باسه طای سلیمان افندی
بریسر قیصریه افندی
جلسی اوزده لواء اعصابه بیگ
تجار معتبرانده امام زاده علی افندی
امام زاده رشید افندی
دانشگاه لواء اعصابه امام زاده محمد بیگ
طایعی زاده محمد افندی
بیکلی زاده صیبه بیگ
دشرفان زاده مطهری افندی
قیصری دولت رشید مدیری قیصریه
تجار معتبرانده کاتب زاده نور محمد افندی
کویچی زاده مطهری افندی
الایچی زاده محمد افندی
انجی زاده احمد افندی
مظفرخان زاده جمال افندی
خرم بیگ زاده مطهری افندی
بیکلی زاده محمد افندی
جلسی اوزده لواء اعصابه امام زاده رفعت بیگ

Ek 15: BA, DH.KMS, D.N.52-5, G.N.71/7. Kayseri vilâyetinde Yeni Gazete'ye abone olacakları gösterir cetvel.

۵
راصله نظارت جدید

۲۹۸۷
۲۲

دوایم اضم هفتروز
تاریخ ۱۳۰۶ / ۱۲ / ۲۲
مجلسه اول در راهی و اولیای
طبیعه اول در راهی و اولیای
تصویب شد و اولیای
تصویب شد و اولیای
تصویب شد و اولیای

تصویب شد و اولیای
تصویب شد و اولیای
تصویب شد و اولیای
تصویب شد و اولیای

Ek 16: BA, DH.KMS, D.N.52-5, G.N.71/8. Kayseri'nin kazalarından Yeni Gazete'ye abone olanların listesi.

شيفره تلغرافنامه

مباح
اقتام
د س

تاریخ کشیده می
قلعه و رودی

میلاد

مخرجه
وان

شاه
خلیفه نظارتی

شيفره قلمی

ح ۲۵
۹۹ : یک غنچه بچوبه بونه دار که سابقه نسبت به این طبعه دولت مدافع آنست ایسره
صفا بویا کوندلیدی ویدل آسرای معلوم اولدیغی بچوبه نسبتاً بر ماهیت قطعیه در طبعه

وان ولیک

صید

ایسره
۹۸

نام خصمه / ۹۰

Ek 17: BA, DH.KMS, D.N.52-5, G.N.71/9. Van vali vekilinden abone çalışmalarına dâir telgraf.

اقدام
د س

مدیاح
د س

تاریخ کشیده سی
قلعه ورودی

۴۵
۴۶
۴۷

۵۱
شيفره تلفرافنامه

مخرجه
بتلیس

داهییه
داهییه
شيفره قلمی

ع. ۴۵
بکی قوت آهونه بدلائی قاج عنده اردیستان و بدل نهگراک طوغوی غرت
اداره خانه سیمه ارساله لازم حکم حکومتی سرعفا اراده می معرفند -
۱۹ مارس ۴۵
وال
نظر

Ek 18: BA, DH.KMS, D.N.52-5, G.N.71/10. Bitlis valisinden Dâhiliye Nezâreti'ne, gazetenin abone bedeli hakkında bir telgraf.

داخلیه نظارتی قام مخصوص مدیریتی			
تاریخ تسوید	مردی	اورای عموی	تاریخ تیض
	میبضی	قلم نوموسوسی	
		۶۸	۲۷
<p>دلیل مطبوعه سی - ۲۰۲</p>			

تاریخ تسوید

مردی

اورای عموی

تاریخ تیض

میبضی

قلم نوموسوسی

۶۸

۲۷

دلیل مطبوعه سی - ۲۰۲

Ek 19: BA, DH.KMS, D.N.52-5, G.N.71/11. Dâhiliye Nezâreti'nden Kayseri mutasarrıfına, Yeni Gazete'ye abone kaydının iktifası, toplanan paraların ya sahiplerine iâdesi veya gazeteye gönderilmesi hususunda bir telgraf.

ادرنه	ولایتنه	خداوندکار	ولایتنه	ایزمیت	متصرفلغنه
ارزروم	«	دیار بکر	«	بولی	«
آطیه	«	سوییه	«	چانیک	«
انقره	«	سیواس	«	چتالجه	«
آیدین	«	طریزون	«	زور	«
بتلیس	«	قسطنونی	«	عسیر	«
هصره	«	نونیه	«	قره سی	«
جنداب	«	معموره العزیز	«	خمس خریف	«
جروت	«	عوصل	«	قلعه سلطانیه	«
جاز	«	وان	«	منتشا	«
حلبه	«	یچن	«	تکه	«
قره حصار صاحب متصرفلغنه	«	پاورغه	«	قیصری	«
حماش	«	کوناهیه	«	مدتی منوره محاذلغنه	«
جیل لیلان	«	ایغایل	«	یککم متصرفلغنه	«
ارزنجان	«	اسکیشهر	«		

خلافت نظامی

۵۶۷

۷۱
۷۶

زیر ذیل کی غرتہ ایچوہ ایلاہ ابونہ الہ انقا ایلاہ بعدنہ برکی ایلماسی ایلماسی
نظرمانہ

ایرودسا عدا مارا نہ کئده ایلاہ ایلماسی ایلماسی
۷۹

۹۹
۳۲۳

Ek 20: BA, DH.KMS, D.N.99, G.N.323. Dâhiliye Nezâreti'nden, Yeni Gazete için yapılan abonelerle iktifa edilmesine dâir, Edirne, Erzurum, Ankara, Erzincan vesâir vilayetlerle, İzmit, Bolu, Canik ve diğer mutasarrıflıklara çekilen telgraf.

Ek 21: Yeni Gazete'nin Kütüphanelerdeki Katalog Bilgileri

2403 Yeni Gazete. Osmanlı gazetesidir. Sahibi ve Başmuharriri: Abdullah Zühdü, Mahmud Sadık. İstanbul, İlhami ve Fevzi Matbaası. 48x63 cm. (Günlük).

20 Ağustos 1324/1908-25 Ağustos 1335/1919, I-XI, 1-1828.

Not: a) Özellikle Belediye Kütüphanesi koleksiyonunda açıkça görüleceği üzere gazete, III, 1/1117-25/1141(1327R/1329H) sayı/yılda “Takvimli Gazete” adı ile de yayımlanmıştır. Görüleceği üzere, bu sırada eski sayılar teselsül etmekle birlikte, yeniden sayı numarası almıştır. Gazete, 1142. sayıdan itibaren yeniden “Yeni Gazete” adı ile yayımlanmaya başladıktan bir müddet sonra V, 1/1565. sayıdan itibaren yeniden iki sayı numarası verilerek yayımını sürdürmüştür(eski sayı teselsül etmiştir).

b) Gazetenin bir de ilavesi vardır, “Gagaburun ile İbiş. Eşref saatte neşredilir, mizah risalesidir. (Yayımlayan): Yeni Gazete. Müdür-i Mes’ûl: El-kubûr el-burûnî. Sermuharriri: Çaylak. İstanbul. 1(1324/1908) Süresi belirsiz.

BK(Belediye Kütüphanesi Atatürk Kitaplığı)

117, 0.348

I-III, 362-534,537-547, 549-1036, 1038-1116(1325/1327H-1327/1329H)

Yeni Gazete; III, 1/1117-25/1141(1327/1329H) Takvimli Gazete; III-V, 1142-1503, 1505-1538, 1540-1555, 1557, 1559-1564(1327/1329H-1328) Yeni Gazete; V,4/1568, 8/1572, 10/1574, 13/1577, 15/1579-18/1582, 20/1584, 22/1586/23/1587, 25/1589-26/1590, 28/1592-29/1593,31/1595, 49/1613, 51/1615-53/1617, 55/1619-61/1625, 96/1660-112/1676, 1401-1704, 172/1736(1334-1335/1337H) Yeni Gazete.

Not: 0.348’de İlavesi “Gagaburun ile İbiş” vardır.

EÜA(Erzurum Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi)

1293, 324/1

246,261, 495, 624, 687, 918, 1324(1324/1908-1912)

Not: 324/1’de, İlavesi “Gagaburun ile İbiş” vardır.

HTU (Hakkı Tarık Us Kütüphanesi)

B.C.6/22-26, 76

I-III, 79-815(8 Teşrîn II 1324/1908-30 Teşrîn II 1326/1910) Yeni Gazete, XI, 1/1565-256/1820(30 Teşrîn II 1334/1918-17 Ağustos 1335/1919) Yeni Gazete.

Not: 76'da İlavesi "Gagaburun ile İbiş" vardır.

İMK(İzmir Millî Kütüphane)

151-203(7 Kanûn II-21 Şubat 1324), A140; 1566-1826(1 Kanûn II 1334-23 Ağustos 1335), B.22; 11 Şubat- 15 Ağustos 1335, B.20

İÜ(İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi)

07(=196.11) Y.G.=94.35 Ye3, 78932

I-II, 1-153(20 Ağustos 1324/1908-22 Kanûn II 1325/1908) Yeni Gazete.

Not: 78931'de İlavesi "Gagaburun ile İbiş" vardır.

MİL(Millî Kütüphane)

1962 SÇ 110

1-2, 6, 9, 14, 16-17, 19, 21-22, 26, 28-29, 32, 38, 39, 63, 70, 114, 119, 128, 135, 159, 217, 235, 242, 244, 247-249, 254-275(20 Ağustos 1324/1908-1325/1909); 556-719(1326); 932-1034(1327); 1-264/1828(1334-25 Ağustos 1335/1919)

MK(Millet Kütüphanesi)

186-193

363-450 (13 Şaban-13 Zilkade 1327); 451-500 (14 Zilkade 1327-5Muharrem 1328); 501-555 (6 Muharrem-1 Rebi I 1328); 556-647 (2 Rebi I-6 Cumada II 1328); 648-738 (7 Cumada 1-9 Ramazan 1328); 739-826 (10 Ramazan-10 Zilhicce 1328); 827-914 (14 Zilhicce 1328-12 Rebi II 1329); 915-989 (13 Rebi I-28 Cumada II 1329)

Not: Yer numaraları ile sayı/yıl kümeleri, paraleldir.

SİHK(Sinop İl Halk Kütüphanesi)

112, 118, 120, 123, 125-126, 131, 134, 141-142, 144, 147, 175, 177, 179, 256, 265-266 (1324/1908-1325/1909), ayrıca ilâvesi "Gagaburun ile İbiş" de vardır.

TBMM(Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphane ve Dökümantasyon Merkezi)

30/M454/2

2-264/1828(1 Kanûn I 1334/1918-25 Ağustos 1335/1919).⁴¹⁰

0021 Yeni Gazete = Yeni Gazetta: Osmanlı gazetesidir = Journal Quotidien Ottoman

Sahibi ve Başmuharriri: Abdullah Zühdü, Mahmud Sâdık.

⁴¹⁰ Hasan Duman, Başlangıcından Harf Devrimine Kadar Osmanlı-Türk Süreli Yayınlar ve Gazeteler Bibliyografyası ve Toplu Kataloğu, 1828-1928, Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı Yayınları, C.2, Ankara 2000, s.935-936.

İstanbul: 20 Ağustos 1324/1908 – 25 Ağustos 1335/1919, I-XI, 1-1828 Günlük; İlhâmî ve Fevzi Matbaası, 48x63 cm. Osmanlıca. (HD1 Sıra No: 2403; HTU Eski No: B.C. 6/22-26,76)

Sayılar:

I-III: 79-170, 172-180, 184-196,204-212, 217-219, 222-223, 226, (226-237. sayılar arasında başlık kesik 4 sayı var 227-236. sayılar eksik) 237-245, 248-251, 253-256, 258-282, 284-299, 304-308,310-322, 324-325, 327-330, 332-333, 335, 338, 340, 342, 346-348, 352, 365, 378, 380, 394, 402, 406, 410, 429, 431, 436-437, 439-441, 444-449, 451-454, 457, 459-461, 463-469, 471-493, 495-527, 529-530, 532-534, 536-542, 544-552, 554-580, 583-648, 650-653, 655-656, 658-679, 681-690, 692-703, 705-765, 767-768, 771-774, 776-781, 784, 786-790, 792-794, 797, 799, 802-805, 807-812, 814-818 (8 Teşrîn-i Sâni 1324/1908- 30 Teşrîn-i Sâni 1326/1910) Yeni Gazete; IV: 9/1125 (20 Şevval 1329/30 Eylül 1327/ 1911) Takvimli Gazete; XI: 1565-1573, 1575-1581, 1583-1629, 1631-1658, 1660-1679, 1681-1692, 1694-1696, 1698-1719, 1721-1722, 1725-1758, 1760-1807, 1809-1812, 1816-1817, 1819-1821 (30 Teşrîn-i Sâni 1334/1918- 18 Ağustos 1335/1919) Yeni Gazete.

Açıklama:

1-818 (8 Teşrîn-i Sâni 1324/1908- 30 Teşrîn-i Sâni 1326/1910) Yeni Gazete; IV: 9/1125 (20 Şevval 1329/30 Eylül 1327/ 1911) Takvimli Gazete; 1565-1821 (30 Teşrîn-i Sâni 1334/1918- 18 Ağustos 1335/ 1919) Yeni Gazete (Mevcut sayılarla Takvimli gazetenin kaç sayı yayımlandığı tespit edilememiştir) (478. sayı çift).⁴¹¹

2238 Gazete=Gazetta: Resimli her sabah neşrolunur Osmanlı gazetesidir. Müdür-i Mes'ûl ve Başmuharrir: Abdullah Zühdü.

İstanbul: 1324 - 6 Ağustos 1324, 1-21 Günlük; Karabet Matbaası, 37x50 cm. Osmanlıca.

*Sayılar:*3-21 (18 Temmuz- 6 Temmuz 1324).⁴¹²

⁴¹¹ Hakkı Tarık Us Kütüphanesi Kataloğu: Süreli Yayınlar, Hazırlayanlar: Selahattin Öztürk, Abdurrahman M. Hacıismailoğlu, Muhammed Hızarcı, T.C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Müdürlüğü, İstanbul 2006, s.431-432.

⁴¹² Hakkı Tarık Us Kütüphanesi Kataloğu, s.129.

ÖZGEÇMİŞ

1974 yılında Adana’da doğdum. İlkokul, ortaokul ve liseyi mezkûr şehirde, yüksek öğrenimimi de 1994-1998 yılları arasında Erzurum Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nde tamamladım.

2000 yılında Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde Erzincan iline Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak atandım. Çeşitli ilköğretim okulları ve liselerde görev yapmakla birlikte, 2009 yılından beri Erzincan Anadolu Lisesi’nde Tarih öğretmenliği görevime devam etmekteyim. Evliyim ve iki çocuk sahibiyim.

2008 yılında, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda başladığım Yüksek Lisans öğrenimimi 2011 yılında tamamladım.